This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
398240-D
PERIOS

J. 4.° 605.

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek
+Z22566670X

398.240-D. Neu-
1864
~~398240-D~~
~~PERIOD.~~

Digitized by Google

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 1.

U Zadru 2. siečnja 1864.

Obzir po svietu.

U Njemačkoj se nezna, tko je za tkoga, tko li na tkoga. Na jednu stranu dvie velevlasti: Prusija i Austrija; na drugu pomanje države, s Bavarskom na glavi. Ove podupire knjaza Augustemburga, a one traže da kralj Danski opozove ustav, koi je nametnuo knježevinam.

U Rusiji i u Taliji vlade pripravljaju oružje.

U Beču je carevinsko vieće odgodjeno do 11 siečnja. O promjeni popečiteljskoj ništa se nezna; ali se sve tvrdi, da se ima dogoditi.

Godina 1864.

Nepovoljne okolnosti, u kojih boravi za viekovah naš narod, ako ga nisu uništile, ako i nisu utrnule u njem duh, kojim ga je Bog nadahnuo; nisu opet ni mogle se na njega strovaliti i pritisnuti ga, a da nebi osjetio ogromnoga udarca i neizmjerne boli. Narodu su sile malaksale, uda mu se razdrobila, gdjekoje mu sagnjilo i odpalo, gdjekoje mlitavo i nemoćno se održalo; ali mu stvorilo sobom žlič, iz koga se vried raztočio i po zdravom tielu. Toga nesrećnoga vrieda, što se kadgod u slici najzdravijega soka provlači kroza žile i živce cieloga naroda, siti smo do volje i preko potrebe; on nam je zaljezao do mozga i do srdca, i tako nam ćud narodnu pokvario, da što je pred ljudskom saviesti gadno i sramotno, pred narodom je bilo nazvano častno i pametno. Odtole su potekle one jadne poslovice: *Tko meni gospodar, i ja njemu sluga; Klanjaj se suncu, koje sja; Reci, pak uteci;* itd., u kojih je do načela premudrosti uznešen oni kvar, što nam se u narod uciepio. Tko se takovimi načeli vladao, nije već davno, da je bio cienjen i štovan kao mudrac; te ako se je tkogod tom mudrošću protucao do korice hljeba, taj je bio blažen i čestit. — Može li na dalje ostati takova ljaga na narodu? — Je li narod voljan i još trpjeti takove sramote? — Mi cienimo da ove zadnje trie godine, ovo kratko doba od kada se je naš narod po Dalmaciji probudio, ugledali smo dosta sgodah i prigodah, po kojih možemo uztvrdjeti, da je i ljudska saviest u narodu oživjela, te da mu je i ćud počela ozdravljati i preokretati se u njem što je bilo sunovraćeno.

Kralj kraljuje, a car caruje pred narodom; ali narod nezna za gospodara do Boga i sebe sama: bez savjeta i dogovora sa narodom, nitko na svietu nesmije razpolagati s narodnim imanjem, s narodnom krvlju, s narodnom svetinjom. To je već od starine bilo narodno pravo, pak je to opet narodu priznano u tvrdih poveljah i osnovnih pečatnikah; a sada je i sam narod uzćutio da nije ničija sluga. Narod je zapoznao u svojih izbranih zastupnicih svoje poruke, svoje kmete, da dogovore zavadjaju i da kmetuju o njegovoj koristi; narod već znade, da oni koji vladaju u kraljevo ime, nemogu ni za dlaku preko ugovorah i preko odlukah njegovih zastupnikah, kraljevom rieči strnovanih i uzakonjenih. *Pred zakonom svi jednaci; Nema nitkomu puta preko zakona:* ovo je mudrost prava, ovo je načelo nepobitno, koje je prodrlo već u narodnu saviest; ovo nam je prva stečevina ovih trijuh godištah od kada smo budni.

Kroz tolike navale tudjinske sile, kojim je narod po nesreći za vieka podligao; blago je onomu bilo, koi je znao steći milosti pred nesudjenim gospodarom. Taj je mogao samo uzčuvati, ne svoja vjekovita Bogom dana prava, nego oni okret, koi se dopušta i živom, koje ti je za službu; tko milosti nije stekao, taj je nevoljio, a nada svojom nevoljom nije smio jadikovati. Do jučer je što takova trajalo; ali od kada je kraljeva rieč narodno pravo oživila, od onda je narod već se svidio da je na svom domu gospodar; da oni, koji na kraljevo ime s njim vladaju, nesmiju milosti da diele, nego dužnosti da izvršuju; da iz njih negrije sunce, nego samo zakon odsieva; da njim doisto čast dolikuje, ali da njihova oblast dotle samo traje, dok znadu obdržati živo pouzdanje, koje narod s kraljem veže; te da je narod u toliko samo dužan slieditи njihov pravac, u koliko zakon i pouzdanje nisu porušeni. I najviši savietnik svietle krune nije vlastan siliti narod da se sljepački klanja njegovoj volji; i nad njim narod smije, pače je dužan otvoriti oči, i izpitati jeda li je dostojan, da mu narod povjeri svoju sreću i sudbinu u ruke. Pravo! to je sunce pred kojim se je svakomu i svedj pokloniti, i to jedino, stalno i nemienja se; a ljudi, koje kralj postavlja da pravo vrše, ti danas jesu, a sutra nisu; narod može uz njih prionuti, ako pravom idu, ali neće se nigda za njihova kola privezati, pak da oni gone kuda jim drago. *Pravdi i istini poklon do vieka;* to je budan narod uzkliknuo, i ovim se načelom okriepio; sunce po redu na svačji prag stupa, a mušica nije kadra da ga zastupi.

Mukom trpjeti; mučati, a žvalo grizti; tužiti se, a o glavi prédati; i tomu je prošlo vrieme, i tomu se, Bogu hvala, narod odučio. Narod je spoznao svoje pravo, narod je naučio počitati zakon, pak je i počeo viknuti, slobodno po zakonu svoje pravo zagovarati, proti napadanju braniti ga, i visoko do potrebe uzkliknuti, da mu se pravo nevriedja. Ima ljudi, koji bi željni bili, ako i ne posve lišiti narod njegova prava, barem mu ga utegnuti na kratko, barem ga tako protumačiti, da nebude već narodno od Boga pravo: takovi ljudi nemogu se već narodu skriti, takovi nesmiedu narod ušutkati, da preda nje neustane, te ogromnim glasom nejavi njim svoju ne-

Digitized by Google

povoljnost. Evo treća godina nastaje da to narod čini na svaki zakoniti način, a osobito glasilom ovoga našega lista. Bog učuvao, da bismo mi prisvojili to dostojanstvo, kao da smo mi narod probudili, da smo ga mi potakli na samosviest; mi nismo nego pobrali sgode, sakupili glasove po narodu, te ji na jav iznieli, neka se znade po svietu, da je slovienski narod po Dalmaciji još oni, koi je bio prie nego su ga nesreće davne i velike zaletjele; da mu još ostaje srdca i glasa da brani svoje zakonito pravo.

Poznavati sebe, svoje ljudsko dostojanstvo, svoje narodno i političko pravo; kralju se svomu pokloniti kako se pristoji; a vladine ljude i vele i male cieniti onako, kako jim dolikuje, imajuć nada ovimi otvorene oči, da se zakona drže, da ga neprekorače; spravan biti da se ozovne na sve, što ga mimo zakon tišti, da neomuči nepravde, da se neuzboji samovolje; ovo je što je narod naučio ove trie godine, ovim naukom nastupa godinu 1864. — A što će do godine?

Kad narodom hora dodje, da stupe napried u svom vjekotrajnom životu, to su jim godišta dnevi: niti čovjek za dan slabi a za dan ojača; niti narodi godištem propadaju, a godištem uskrsuju. Mi se nenadamo, da će naš narod nastajućom godinom očistiti sve mahne, koje u njem još preostaju, i da će se posvema obnoviti: tomu se hoće duga vremena i žestoka trvenja. Ali se uzdamo stanovito, da narod neće novom godinom odstupiti od svoje staze; da će se u njem ukriepiti ona snaga, koja se pojavila; da će mu se saviest sve tovećma bistriti i srdce žariti; da će on napredovati u nauku uljudnosti i mudrosti; da će pravdu i istinu sve toboljma obljubiti. Narod je jurve na ovom skoku; a ljudi, koji su uz narod srdačno stáli, starati će se, da jim dosadanji rad neizgine, pače da se danom stostruči plod koga su po narodu uzgojili. Sreća će narodna uzcvasti; a oni crni dani, kojih je množinu narod preživio, propadati će sve todublje u bezdani jaz prošlosti, iz koje nam još mnogo šta ostaje, da popravimo, da izcielimo. Tim će ovi naš list, koi se narodnim imenom diči, ostati kao i do sada na službi naroda i njegovih zaštitnikah.

Naš dopis.

Makarska na 10 Prosinca.

(K. L.) Nije, niti će ikad po slovjenskih stranah kakav mu drago narodni glas razligati se, da mu neće Biokova odligati. Kad su se mači pasali, pisma je pjevala, da niti je Biokova bez oblaka, ni Primorje bez junaka: vala sjeme njim se nije utrlo, ter će ih biti, ako Bog da! u svako vrieme prama vremenu. Zdravo je zdravcato srce našemu puku, ono jako kuca svedjer, kad se sgodi što može hrvatsko srce taknuti; pa nije bilo sumljati da pjesma zapjevana po slovjenskih zemljah na slavu naših svetih Apostolah, neće naći odjeka i po naših brdih. Na osam dakle o. m. a ne na 22 p. kako vam je javljeno, i mi proslavismo tisućoljetnicu Ss. Ćirila i Metoda. I vrieme nam se je veselilo. Jutrom naš zastupnik Pavlinović služio je svečanu Misu Slovjensku, uz podvorbu i glasbu. Izvrsni pjevači pjevaše izvorno Slovjenski, glasbotvorom naročito za ovaj blagdan složenim.

Nebi vam mogao izreći koliko se je narod nasladjivao slušajući pjevanje: *Gospodi pomiluj, Slava u višnih i Vjeruju*; srcem su molili Gospodina da im se smiluje, srcem ga proslavili, srcem mu ispovjedili svoju vjeru. Naše bi Crkovne oblasti koristile dušam njim povjerenim, kad bi se ovim izgledom okoristile. A bi i pjevačka družtva koristila narodnosti, kad bi ovake glasbotvore promicali; jer vas narod k misi pristupa, a sama gospoda k spivoigram (operam). S toga ćemo ovu Misu poslati Zagrebačkomu *Kolu*, koje će, uhvamo se, znat je upotrebiti. Stvar je dostojna spomena i za pohvalu našeg glasbenog' učitelja Cesara Cortelazzi, talijanca rodom, a od više godinah po Dalmaciji bavećeg' se pak je vikao našim narodnim napjevom, ter ih zna vješto ukusno nagadjati; njegovim *Gospodi pomiluj* mogao bi s dičiti glasbenik i stariji nego što je on od samih 23 godinah, jer mu je izraz pravo veličanstven, a u prvoj polovici "Slave„ čuje se odlieg narodnih napjevah. — Preko S. Mise poštovani je služitelj. kratkom nu krepkom njemu prirodnom besjedom, napomenuo puku uzrok svetkovine i dobrovotvorstva naših Apoštolah.

Ovde cienim umjestno napomenuti jednu stvar našim rodoljubom. Na uspomenu tisućoljetnice svetkovane u Velegradu bî saljeven križić od gvoždja; na uspomenu svetkovine obdržane u Zagrebu bî skovana srebrena kolajna; nu takih spomenikah nemože nabaviti nego gdjekoja osoba, a ta, kojoj nije potreba spomenikah da joj napominju. Nebili bilo koristno, ili da *Matica* na svoje troške, ili da mi sakupimo jednu malu glavnicu, te učinimo skovati mjedenih kolajnah nalik Zagrebačkoj, pak ih razdielimo narodu? Narod bi ih obisio o svojih krunicah, svaki bi ih dan imao u ruci i pred očima, naučio bi se moliti i na poštenje naših svetih Apostolah. Ja rekoh pa nek moju rieč prihvati tko može o tom nastojati.

Jasna je bila Crkvena svetkovina, ali je odgovorila i *daća* (večernja čast) istoga dneva na istu svrhu davana. Sve plemenitije obiteli poslale su svoga gosta; svi su odličnici pristupili. Kod nas u ovih narodnih izjavih, vidjet je izjav svega občinstva. I u veselju živom kako se moglo-vidjelo se da se hrvatska srca vesele; rieč sama hrvatska, običaji čisto narodni obdržali su se preko večere. Od pole obroka mladi pravnik odjeven hrvatskim odjelom, donio je veliku četveropletnu svieću viencem okićenu, i čašu vina, oboje pridao narodnomu zastupniku Pavlinoviću, te goste pozovnuo da *ustanu u slavu*. Pune se čaše, svak ustaje, u velikoj tješini Pavlinović ganutim glasom čita slavu; a na svaki redak pjevački mu zbor glazbeno odgovara: *u slavu i čast*.

Potom opet mladi svjećonoša prima svieću, i ostaje u sredini dok ostali gosti i gospoda obrede zdravice i napitnice. Dosta ih je bilo; osobito se odlikovaše župnik Bezić. On ustade molitvicom krasnim srokom, s kojom moljaše naše Odvjetnike za napredak i narodni sklad. Napijalo se na zdravlje ustavnoga Kralja, koi svojom kraljskom riečju oglasio je narodnu ravnopravnost; na zdravlje naše zviezde Djakovačke; na zdravlje svih vrlih domorodacah, koji se bore za narodnoga prava, u toj borbi trpe i truda i muke. Izostavljajući sve ostale napitnice, spomenut mi je još one na zdravlje naše omladine, i na izbavljenje braće koja stenju pod nevjerničkim jarmom.

Kad se već ponoći primaklo, domaćin je *obveselio svieću* (ugasio vinom); te se zatim ispjevalo njekoliko rodoljubnih pjesamah, i braća se razašla, zadovoljna i vesela radi skladno obvršene slave, nazivljući novu zgodu da ih do skora sabere opet u narodnom veselju. Bog ih uslišao!

Napomenut mi je još ter da u vrieme s. Mise na otaru , a u vrieme večere na čelu trpeze stala je prilika svetih Apostolah, na postavu slikovana od Kajera našega gradjanina, umjetnika samouka. Slava mu vještoj ruci i rodoljubivoj namieri!

Tako smo poskočili u kolo slovjenske braće da slavimo tisućoljetnicu Ss. Ćirila i Metoda.

Dodajem u prilog *Slavu*, prvu zdravicu Bezićevu, i tri druge, da ih pečatite ako vam dotiče prostora.

Slava!

Za slave nebeske, koja može da nam pomože.
Pjevački sbor: Pomoz' nam Bože i slavo Božja.
Da nam pomože Bog i liepa slava Božja!
Pj. sb. Pomoz' nam Bože i slavo Božja!
Koi god u slavu Božju ustajao, pomogla mu i duši i tielu.
Pj. sb. — Tko pije vino za slave Božje,
Pomoz' mu Bože i slavo Božja!

Digitized by Google

A što je ljepše od slave Božje,
I od večere s pravdom stečene?

Pomozi Bože, i sveti Ćiro i Metode, blagovjestnici aroda Slovjenskoga.

Na vjekovitu spomenu i slavu njihovu!

Pj. sb. u slavu i čast.

Koji narod nam od zmajskih žvalah izbaviše;

Pj. sb. u sl . . . . . .

Koji nam knjigu narodnu darovaše;

Pj. sb. u sl . . . . . .

Koji narod nam u knjigu života upisaše;

Pj. sb. u sl . . . . . .

Koji zlotvore slovjenske duše nadvladaše;

Pj. sb. u sl . . . . . .

Slavili ih naši potomci u narodnom veselju dok je Slovjenstva!

Pj. sb. u sl . . . . . .

A vam, braćo, na čestito sveto tisućoljeće!

Poštene vam glave na ramenu, vaših omladakah, doma, roda, i naroda! Za zdravlje našega tvrdoga i slavnoga narodnoga temelja; što god nam je Bog darovao to nam uzdržao, i k onomu pridao! To nam Bog dao što u njega žudili, a najviše bratimske ljubavi i spasonosne sloge.

Medju narodim bili čašćeni i pribrani, a od gospodina Boga pomilovani. Jedan drugim se hvalili i odmienjali, starim našim dičili, a omladcima kitili, kao što se kiti Jurjev dan listom i zelenom travom, a Spasov dan ljetom i cvietom! Svako dobro sjeme u nas rodilo, u srcu nam se busalo, u životu trsalo, a po narodu klasalo!

Da Bog da se saznali, jedan drugoga dočikali, i bratski se zagrljali, svi koji se krstom krste, a u Boga vjeruju. Ove prve tisućoljetnice mi jedan drugomu suze utirali, svoje blagovjesnike spominjali, slavili kako mogli, a druge naši potomci kako sami htili i mislili!

Daj Bože po svetom Ćiru i Metodu spasenje rodu našemu.

Pj. sb. Pomozi nam Bože i slavo Božja i. o.

Na pohvalu svetih Blagovjestnikah

Ćirila i Metoda.

Slavska zemljo, slavski ljudi,
Što vas danas od sna budi?
Što vam srca razigraje? —
Tisućnica, svjet dodaje,
Da se slavi častno svud
Sveti Ćiril i Methud.

Dva su Duba slavske gore,
Dva su Zraka slavske zore,
Slavske rieke dva su Vrila,
Dva su brata draga i mila;
Slavski puci, glas'te svud,
Sveti Ćiril i Methud.

Tko, slovjenske uz Narode,
Slovom zbudi rajske plode?...
Tko duh Krsta njim upiri?
Nji provede k svetoj Viri?...
To djelova, glas'te svud,
Sveti Ćiril i Methud.

Slavski jezik, slavsko slovo,
Odkle primi žitje novo?....
Tko slovjensko slovo proni,
Uz Čin Crkve da romoni?
To opremi, glas'te svud,
Sveti Ćiril i Methud.

Književnosti naše liepe
Gdje se goje, gdje se kriepe?...
Na Crkvenoj knjigah strani;
Tko to blago nam dohrani?...
Spovidajmo braćo svud,
Sveti Ćiril i Methud.

O, čujte nas, hrabri Muži,
Nas golema harnost duži,
Da pojemo vaše hvale
Uza gusle i svirale,
Da se pozna javno svud
Što su Ćiril i Methud.

Dvi ste slavskog' neba zvizde
Puni časti, puni gizde,
Blagovjestni Poslanici,
Svog' Naroda Odvjetnici;
Dičite se Slavski svud:
Naš je Ćiril i Methud.

O Ćirilo, o Methude!
Odabranja dvojni Sude!
Nut' s nebesah pritecite,
Slavski Narod pomozite,
Da se diči glaseć svud:
Naš je Ćiril i Methud.

Kaž'te nam se lica rada,
Odgonite tužnost jada:
Ah molite Gospod-Boga,
Nek je mira, nek je sloga!
Tad će Narod vapit svud:
Blažen Ćiril i Methud!

Daž'te svrh nas zgodne rose,
Koje pucim sreću nose,
Zemlja naša cviećem cvala,
Da se svije vjenac hvalah.
Da se kruni dično svud
Sveti Ćiril i Methud.

Nek se slavljan Vjerom slavi,
Nek je sklada i ljubavi;
Nek pomože bratac brata,
Nek u kolo svak se hvata;
Tad će pisat zlatom svud:
Naš je Ćiril i Methud.

Čim pojemo u veselju,
Mi kažemo čistu želju...
Blagoslovi, Bože, zgora:
Suncu mjesto dat' će Zora!
Slavit će se tada svud
Sveti Ćiril i Methud.

I.

Uhvanje i nada, to su čuvstva, gospodo, koja me nadahnjuju kad vas pozivljem da napijemo u zdravlje našega ustavnoga kralja i naroda našega. Mnogo je taj narod pretrpio, od kad mu granu svitlost krsćanstva, od kad mu dodjoše sveti apostoli kojin danas tisućoljetnicu slavimo; i mnogi nesmišljenjak cienjaše, da odieljenje dugih viekovah, prevazetno su-

Digitized by Google

siedstvo da su mu dušu usmrtili i moćima zakrenuli; — kad stignu carska rieč, glas ravnopravnosti sviuh narodah prostrane carevine, jamstvo bolje budućnosti. Ova ravnopravnost odavna žudjena i čekana, za našu veliku žalost nije se još obistinila, ali carska je rieč ostala neizbrisiva na srcu našega naroda, i urodiće ako Bog da! u bližnoj budućnosti zlatnim plodovima za prestol i za domovinu.

Ala dakle složno pijmo na zdravlje preuzmnožnoga našega kralja, njegove prejasne obiteli, i svega našega naroda.

II.

Današnju radost nam prekida namisal teškog jarma pod koim stenje plemeniti dio naroda ražega, — kojem nije prosto kao nami ustati u slavu apostolah slovjenske narodnosti i sve obće vjere, — koi još pod oči prosvietljene Evrope moli kao prvi prognati kršćani pod stolitnjim razlomjenim bristom, sakupljen okolo ubogoga neodivenog oltara. Na njegovo oslobodjenje odavna prorokovano, žudjeno, vapieno, u svakdanjih molitvah od Boga proseno, zvana je Absburgska kuća od slavnih predajah svoih djedovah. Izmjenimo po srcu i ovu nesrećnu braću našu i napijmo njihovom izbavljenju pod zaklonoj zastavi doma Absburgskoga.

III.

Ustajem opet jednom napitnicom momu srcu premilom. Dojedan pravi prijatelj naše otačbine obveselio se srčenomu prionuću naše omladine uz zastavu ravnopravnosti narodne. Mladost i budućnost stapaju se i slagaju kako dva složna glasa, kako dva svitla zraka, jedna drugom spada: to je dvoje prireslo u našoj misli, ka što su uzporeda i u životu! Dobro veli naša mudra poslovica: sviet ostaje na mladjem. I naša mladost svativ ozbiljno visoku pomisa narodne ravnopravnosti, ukripljena od bratske ljubavi, neodoljenom snagom pobi narodnu zastavu, muško i hrabreno okupi se da je nepovriedjenu čuva od zlotvornih napadajah koji su nam je htjeli razdrieti i zgaziti.

Slavodobiće, slava, i pohvala suvriemenikah i potomakah okrunit će njezine napore.

Tom mišlju žadahnuti pijmo u zdravlje naše omladine.

Otvoreno pismo.

Svojim znancem i prijateljem!

Ovih se danah raznose svakojake viesti po našim narodnim listovima o mojem namještaju sad na ovo a sad na ono mjesto. Ja srdačno zahvaljujem svakom svom znancu i prijatelju na takovoj bratskoj i rodoljubnoj sućuti, koju svikolici kao jednim glasom na moju korist očituju; ali nipošto niesam rad da se medjutim ma komu i najmanja uvreda s mene učinja, dok stvari očito na vidik neizidju. Sav moj budući namještaj zavisi *samo* od moje duhovne vlasti, koja nema nigdje nikakva razloga da mene i moju mnogobrojnu obitelj unesreći. Ja sam kod iste vlasti sve moguće korake učinio, da mi se odredi mjesto shodno mojim okolnostima, a poimenice takovo gdje nebih morao odjednoč obustaviti već započeto odgojivanje moje nejake dječice; gdje li nebi morao svakdanji kruh, nakon svoje petnaestogodišnje — ako ništa drugo, a to barem nezazorne svešteničke službe — želiti i izgledati; i gdje najposlje nebih prinudjen bio slabo zdravlje skoro svegkolikog svojeg najmilijeg poroda očevidnoj pogibelji izložiti. Stanovito se daklen uhvam da će moja zakonita vlast duhovna u *najdušev*niji *obzir* uzeti njoj skroz i skroz poznate moje domaće okolnosti. Meni nikakav zločin dušu netišti; zakona nikakva prestupio niesam: zato nemogu vjerovati da bi budi kakva tajna opadanja, ako bi ih slučajno i bilo, mogla spravedljivosti odoljeti kod višekrat spomenute vlasti, kojoj je, po njezinu najsvetijem i najpoglavitijem zvanju biti pravednom i spravedljivom. U svakom pak slučaju, ni ja isti neću propustiti da potanko neubavjestim javno mnenje o svojkolikoj stvari, kao i o njezinim uzrocima i posljedicama, koje — ma kakve bile bile — ja ću ih susresti s ponositim čelom, i s neprikornim djelom. Providnost nitkom sva vrata nezatvara, a sudbi se svojoj svak mora najposlje podvrgnuti hoće li ili neće. — U ostalom molim svakolika slavna uredništva, koja su o meni dopisah u svoje cienjene listove primila, da bi i ovu moju izjavu najrodoljubnije primiti izvolila.

U Zadru 28 prosinca 1863.

J. Sundečić.

Povodom ove izjave pozivljemo pozornost svi naših listovah narodnih na dopise iz Dalmacije, u kojih ovo njeko doba opažamo malo skrbi za stvarnom istinom. Na primier, u dopisu Napredkovu br. 155, ne samo što je o g. Sundečiću pisano nije istinito, nego je i ostalo sve izkrivljeno. Želježnička pruga, koju je ministarstvo priporučilo municipiju Zadarskomu i o kojoj se on sada bavi, koja bi išla preko Like na susret želježnice Zemun — Rieka, nije ona za koju se je zauzeo bio presv. g. bar. Mamula, barem toliko je poznato iz njegovih samih riečih, koje je rekao gospodi, koja su ga susretila na njegovu dolazku iz Beča; to pak neprieči da se neće i za ovu zauzeti. Gosp. kn. M. Borelli nije izabran zastupnikom ove trgovačke komore pri Zagrebačkoj izložbi g. 1864, nego, kako smo mi javili u glavnom listu br. 99, gospoda dr. J. Antonietti, kn. M. Borelli, dr. M. Klaić, pop J. Danilov, N. Luxardo, i E. Petricioli naimenovani su povjerenicim, da se slože u odbor za rečenu izložbu u okružju Zadarskom. Mi cienimo, da nesamo onoj gospodi, do koje se ti neizpravni dopisi utiču, nego i uredničtvom novinah, koji takove primaju, i cielom občinstvu ima biti vele do toga, da izvješća budu točno istinita. Neka dakle dopisnici uzmu obzir na što pišu; jer s neistinitih dopisah, godi se svakako uvreda občinstvu, priekor uredničtvom, a kadgod i šteta stvarim ili osobam, o kojih se piše.

Uredničtvo.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 3.

U Zadru 9. siečnja 1864.

Narodno sjedinjenje.

II.

Prie nego šta rečemo o načinu i redu, kako bi slogu gojili i čvrstili medju nami, s onimi to jest, s kojimi smo i do sada skladovali, potrebito je da se još osvrnemo na skladovanje s našimi protivnici. Dvie su vrste ljudih medju njimi, s kojimi je moguće u miru živjeti. Prvo s onimi, koji, ako se i u najmanjem s nami neslažu, opet se ponašaju tako, da ni vele ni malo proti nami nedjeluju. Ti neće da zagrle naša načela; ti nemogu da se sklone uz nas; ali opet nemogu ili neće da što urade na narodnu štetu, ili iz svoje tromosti i nerada, ili iz uvjerenja unutrnjega, da imamo pravo, ako nam ga i niječu; takovi ljudi, ostavljeni u miru i nezapodjerani, u tudje posle nediraju, niti su vriedni zamutiti ili podrovati našu bratimsku slogu, niti na put stati našemu narodnomu napredku. Drugi paka, s kojimi je moguće mir imati, jesu oni koji se s nami u nječemu slažu; na pr. u svrsi naše narodne težnje, ali o načinu i vremenu postignuća te svrhe nisu s nami složni; ili pristaju do njekle s nami na putu narodnoga napredka; ali nebi nipošto išli s nami do kraja i do savršenja narodne želje i potrebe. Ove u svem, gdje su s nami složni, imamo držati kano našu pravu braću; ove ni najmanje nevriedjati radi onih stvarih, u kojih neće da se s nami slože; ovim neprkositi gdje njihove težnje nesmieraju da obore naša načela, ili da nam protivštine stvore u narodnom poslovanju.

Ali u obijuh vrstijuh ovakovih protivnikah nahode se zaklonjeni narodni neprijatelji, koji pod izgledom mira u potaji podkapaju narodnu sreću, ili skladuju kadgod s nami, da mogu poslie stvoriti nam lakše protivštinah i nepogodah; na ovakove valja troje oči otvoriti, od ovih se čuvati veće nego od očitih protivnikah i poznatih neprijateljah: s ovimi nema sloge, nema prijateljstva, nema skladovanja, ni pomilovanja.

Da nam sloge i sklada nemože biti nikada i nikako s onimi, koji narodno pravo niječu i žure se da ga pobiju, da ga unište; ni s onimi, koji bi se narodnoga prava odrekli za najmanju osobitu korist ili čast; ni s onimi, koji slavlje i dobit pjevaju na svakom najmanjem stećenju, te bi se dobrovoljno lišili dalje borbe i dugljega opora narodnim protivnikom; sa ovimi svimi nemožemo i nećemo nikakove sloge, nikakova dogovora, niti prie niti poslje narodnoga sjedinjenja.

Obratimo se sada na svoju stranu, na one ljude, koje sada zagrljamo pod imenom rodoljubah, kojino su sada s nami jedna duša, jedna misao; koji, ako se rieč poveđe o narodnom pravu, brane ga i vojuju zanj, kao i mi; koji, ako se radi o narodnoj koristi, srdce jim je goruće, a ruka spravna; o slozi s takovimi ljudi, mislio bi tkogod, što ćemo i rieči potrošiti, ta ti su srdcem i s dušom s nami, ti nebi mogli ni pomisliti o neslozi, ti nebi mogli ni živjeti, kad nebi s nami skladovali. — Nije to tako. — Na dva načina mogu sadašnji rodoljubi postati najgori narodni protivnici, a to ili radi štete koja bi jim poprietila, ili radi koristi, kojoj bi se nadali.

Kano svaka ljubav, tako i rodoljubje nemože dostignuti željeno dobro brez svojega požrtvovanja, tolikoga požrtvovanja, koliko iziskuje uspieh nakanjene težnje, da bi i cielovitoga pregaranja sebe i svojega. Tko nije vriedan podpunoga svoga požrtvovanja za narod, taj nije pravi rodoljub, jer rodoljub nesmie imati s narodom nikakova računa. Toliko i toliko strošiti; toliko i toliko pretrpjeti; dotle i dotle zajedno, pa tko će napried neka ide, ja ću ovdje ostati; tko ovako rodoljubje mjeri i sieće, taj neka se nepiše u rodoljube. Takovim, kad su potrošili i potrpjeli do one mjere, što su zapeli, kad su išli, dokle su naumjeli; svaki novčić, svaki uštip, svaki korak preko toga, utrne najprie narodnu želju, te ji oslabi u narodnom radu, pak ji omrazi od naroda, i dovede ji u nesklad rodoljubi, a najzad ji obrati u narodne protivnike, koji negledaju, nego kako će sebi napraviti, a na narodu naplatiti onu malu štetu, što jim je nanielo dosadanje malodušno rodoljubje. S takovimi nami neima sklada ni prijateljstva: tim je bolje da se od nas odciepe još prie nego dodjemo do narodnoga sjedinjenja; jer do toga još nam ima i truda i nevolje da pretrpimo; mi bi ji sada još mogli pomilovati a kašnje bi se s nami poneprijateljili.

Biti će njekomu začudno, kako naša razmatranja o bratskoj slozi i o pravom načinu ukriepiti je i gojiti medju nami, izvrgla su se u púko razloženje o različitih vrstih ljudih s kojimi nemožemo slagati i drugovati. To je bilo posve naravno ako smo htjeli uzdržati krepak i stanovit mir u narodnom hramu, komu se približamo. Najprie naznačiti točno ono, što cienimo, da nije dostojno u narodnom hramu pribivati, te tako pokle je ljulj i kukolj iztriebljen čisto zrnje sačuvati zdravo. Al nije nami nitkoga proganjati ili izpis metnuti na itkoga; nam je samo dobro razabrati prave rodoljube od prividnih, a i ove ako je moguće k nam obratiti i pritegnuti. Ovo je poglavito djelo naše težnje za slogom, a ta je samo moguća kad znamo gdje imamo udarati, gdje pogladiti, gdje po-

Digitized by Google

milovati, s koje se strane držati na oprezu, s koje se nečiniti vješti, s koje k sebi pritezati, s koje li od sebe odturati. Nam je steći ovakovo poznavanje naše zadružbine, te hitrom spametnošću uporaviti sa svakim ono ponašanje, koje se pristoji njegovu ponašanju prama nam. Ovako će mir i sloga ukriepiti se i uztrajati medju nami i onda kad bude borbi i trvenju vrieme kakovo je sada; te i onda kad se upokoje i umire žestoke i skrajne strasti; ovako ćemo upredpreditи svakomu razdoru novom, braću ćemo sačuvati, a protivnike predobiti.

Ovako prosljeduje *Srbski Dnevnik* o trojednoj kraljevini.

U trojednoj kraljevini možemo dvie faze označiti, kroz koje je narodno-politična misao prolazila i pred našim očima prolazi ta misao u treći tiek.

Mi se nevraćamo u daleku prošlost, koja ima za današnji politični život naroda više historičnoga značaja, i više osnovu prava nego osnovu samoga života daje — noviji je život sasvim nješto drugo, nego što je njekadašnji stariji bio.

Mi počimljemo od treće desetine ovoga vieka, u kojoj je i u trojednoj kraljevini, kao malo prije i u samoj Ugarskoj medju Madjari, nov život započeo.

Od god. 1836. do god. 1848. traje prva doba političnoga života u trojednoj kraljevini.

U tom se vremenu budio duh narodni, otimao se narod iz okovah feudalnosti s jedne i branio od okovah magjarstva s druge strane.

Dogodilo se, da su isti, oni, koji su feudalni gospodari u zemlji bili, ujedno i magjarstvu prianjali i za orudje služili, da se vlada ne samo *magjarske* državе nad trojednom kraljevinom, nego i vlada madjarskoga jezika nad narodnim jezikom u trojednoj kraljevini osnuje i utvrdi. Orudje s polja — nadaše se feudalci ovom spoljašnjom svezom kao gospodari i vlastnici u zemlji ovjekovječiti.

Samostalnost zemaljah, narodnost naroda bijaše u neprestanoj opasnosti, i imadosmo redki primjer, da bi aristokracija zemaljska sa svojimi dvorani bila u savezu sa narodnom, liberalnom strankom magjarskom, a narodnoj stranki predbacivaše, da je saveznica dvorske i konservativne stranke magjarske. To je položaj bio čudan, ali naravan. Liberalna magjarska stranka nije vojevala samo za slobodna načela zemaljske uprave i gradjanskih političnih pravah, nego i za magjarenje svijuh pod krunom ugarskom živećih narodah; ona je dakle ideom i primamljivom snagom lične slobode htjela raztvoriti cjelinu naroda u trojednoj kraljevini, i u ličnosti, u gradjane svoga naroda i svoje narodnosti, a po tom i svoje državе pretopiti. Narodna stranka u trojednoj kraljevini držala se one stranke u Ugarskoj, koja je iz drugih materijalnih i sebičnih interesah juriš, navalu i bujicu liberalne stranke zaustavila i sile joj slamala. Aristokracija trojedne kraljevine pak držala je, da će joj i u slučaju, ako joj liberalna načela magjarske stranke u Ugarskoj i podkopaju političnu aristokratičnu snagu u trojednoj kraljevini, opet toliko socijalne i materijalne snage spram siromašnoga naroda u trojednoj kraljevini ostati, da se pomoću magjarstva na čelu naroda održi i tim bogatstvo, gospodarstvo i veličinu svoju u narodu po sebi patrijarskom, s koljena na koljeno svoje prenese.

Borba je bila duga, gorostasna i divna.

U toj dobi borbe bile su stranke jasno označene i provalom, preko koje se nije mogla ruka porazumljenju i poravnanju pružiti, podieljene: s jedne strane prijatelji, s druge neprijatelji narodnosti srbsko-hrvatske. Municipalna prava sa narodne i prava ugarske krune i državе sa protinarodne stranke bila su samo oružje, kojim se s obijuh stranah vojevalo, u istini pak borba se vrzla oko održanja narodnosti s jedne i pomagjarenja s druge strane. Onda su imena: stranka narodna i stranka magjarska puni i pravi svoj značaj imala.

Kod svakoga naroda vidimo u početku, kad se probudi i za život svoj bori, da se sve vrste naroda, koje su za narodnost, u jedno veliko njesto spoje i kao čvrsta falanga na suprot protivnika stoje. To je vrieme neposrednoga, instinktivnoga života narodnoga, gdje se sve političke misli u jednom čuvstvu narodnosti usredotoče i u ovom nerazvijene leže, dok god prieka samomu životu prieteća opasnost nemine.

Ožegović, Kukuljević, Mirko Bogović itd. bili su onda jedna i ista narodna stranka; Mirko Bogović je god. 1845., kad je do sukoba a Zagrebu došlo, krv svoju za narodnu stvar prolio.

Borba je ova bila značajna po sve ostale Slavene; svaka rieč, koju je Kukuljević Sakcinski na glavnoj županijskoj skupštini, ili na zemaljskom saboru trojedne kraljevine rekao, svaki glas, svaki "veto„, koji je Ožegović na ugarskom saboru za prava zemlje i naroda svoga podigao, odjeknuo je u srcih svijuh Slavenah i talasi simpatijah visoko se dizahu. Srbska omladina šiljaše adrese Kukuljeviću, pjevaše Ožegoviću u slavu — jednom rieči politični govornici trojedne kraljevine postadoše ljubimci svijuh Slavenah u državi. Slovaci prozrieše i Štur, Hurban, Hodža počeše narod prikupljati i omladinu slovačku narodnim duhom zadahnjivati, da bi bar prvo pokolenje inteligencije narodno bilo i narod tim moralnu snagu zadobio. Česi počeše zahtievati pravo svoje krune. I sami mi Srbi, kojim je politični život od god. 1790. uspavan bio, počesmo se ogrievati na plamenu političke borbe u trojednoj kraljevini i g. 1848. zateče narod sviestan i spravan, da svoja političko-narodna prava zahtieva.

To je doba bilo — doba budećega se slavenskoga duha u Austriji, i sa strahom i trepetom pogledaše do onda vladajući narodi na ovaj duh, i da bi Europu zaplašili ili na svoju stranu zadobili, krstiše ga: panslavizmom — strašilom Europe.

Dodje g. 1848.

Sabor trojedne kraljevine izrazi se i svi se Slaveni zauzeše za cjelokupnost Austrije, osnovane na političnoj ravnopravnosti svijuh narodah, i unutrašnjoj samostalnosti njihovih zemaljah.

Digitized by Google

Svršetak je poznat, kao i ricč, kojom je Ban, kao ondašnji predstavnik te misli, na onaj sviet otišao.

Medjutim sila naroda, koji je na podčinjenje i pomadjarenje trojedne kraljevine išao, kao i sila ideje i težnje te bude slomljena.

Ta okolnost, kao i iskustvo od g. 1848–1860. napravi g. 1861. razdor u predjašnjoj jednostavnoj narodnoj stranki. I sam položaj zemlje i naroda bi se izmienio; odprije od Ugarske kao Magjarske i politična i narodna opasnost zemlji i narodu grozila; sad je vrieme i s druge strane pokazalo neposrednu političnu, a posrednu (po dužem vremenu) i narodnu opasnost; opasnosti su se dakle jedna prema drugoj mjeriti i dobro izmjeriti morale, gdje je manja opasnost saveza.

Mi ovdje nepresudjujemo, no samo označavamo položaj stranakah.

Stranka, koja je sebe naposeb narodnom nazvala, odbacivala je svaku svezu s Ugarskom; jer tako nazvani savez za obranu medjusobnoga srodnoga ustava, koji nebi organa pravoga i opredieljenoga imao, nebi nikakav savez bio; ona je priznala u načelu zajednicu državnih interesah, no tako, da obim i način obavljanja njihovoga bude predmet pogodbe izmedju trojedne kraljevine i Austrije.

Stranka, u kojoj je jedan dio predjašnje narodne stranke bio, i koja se liberalno-ustavnom zvala, htjela je da se u načelu predhodna sveza sa Ugarskom izrekne, da se objamu i načinu te sveze pogodba sa Ugarskom pravi i da se poslje sa ovom zajedno razgovor i predgovor o daljem odnošenju prema Austriji vodi.

Ova je stranka nazvana magjaronskom, ma da je u njoj bio i Mirko Bogović, koji je svoje rodoljubje krvlju zapečatio, jer je u njoj bilo ljudih, koji su do g. 1848. na staroj magjaronskoj stranki bili, i s kojimi je savez svakako oprezan biti morao.

No stvari se opet u nječem bitno izmjeniše i opet se stranke pred našim očima drugčije slupljaju.

Veljački patent t. j. nezna, i državnici austrijski dosad neće da znaju *za predhodnu pogodbu* o objamu i načinu razpravljanja i obavljanja obćih interesah.

Sad se pokazalo, da i narodna stranka druge dobe nije jednostavna bila: sad se i u njoj luče elementi, koji se nuždi državnoj — iz uvjerenja ili svoje koristi, ovdje je svejedno — poklanjaju i oni, koji na prava samostalnosti zemlje i naroda naglasak polažu i ovi elementi sbližuju sa dosad protivnom strankom.

Mi bi želili, da se liberalni elementi u predjašnoj liberalnoj stranki zbliže i u jednom programu slože, i da tako složenom moralnom i političnom snagom mogu kako birokratičnu kastu, koja pored velikih dostojanstvah i plaćah hoće i obima da monopolizira, suzbiti, tako i magjaronsku-aristokratsku frakciju u zaptu držati.

Vrieme je skranje, jer kad se slobodna štampa i javno mnenje onako "anatemisati„ i "čengičati„ počne, to je znak, da je opasnost u izčikanju velika.

(Sliedi).

Izvod.

iz napisnika odborske sjednice družtva Matice Dalmatinske, držane u Zadru dne 23 prosinca 1863 pod predsjedništvom g. viteza Dra. Petranovića, u prisutnosti gg. podpredsjednika Danilova i Dr. Klaića, članovah Dra. Antonietti, Dra. Milkovića, prote Nikolajevića, Dra. Paštrovića, Sundečića, Vidovića i Dr. Vitezića, i tajnika.

Pročitan napisnik predjašnje sjednice, bude s malom izpravkom od strane g. Sundečića primljen i odobren.

Dano izvješće o pismih koja su nakon pomenute sjednice stigla na upraviteljstvo, i o stanju družtvene knjižnice, kojoj su još poklonili 1 komad slavni starina Vuk Stefanović, 1 g. arhimandrit Gerasim Petranović i 1 Šibenički povjerenik g. kanonik Josip Mrkica; bude ovo primljeno na ugodno znanje. Pismo pak vrućeg domorodca g. Jurja Dra. Pulića, s kojim šalje iz Trenta fior. 10 kao dodatak odredjenoj nagradi uredniku novog Narodnog Koledara, bude pozdravljeno srdačnim *živio!*

Predsjednik javi da je vraćen, usljed pitanja odbornika g. Ivičevića, njegov rukopisni bukvar, i da su stupili u naše kolo presv. Krčki biskup g. Ivan Dr. Vitezić s darom od fio. 50, gg. Nikola Matejević Čihačev i Simo plemić Lazarević oba iz Odese, i suvišje da je isti vriedni rodoljub gosp. Lazarević sabrao medju Srbima i Bugarima stanujućim u Odesi u ime dara na korist Matičinu fior. 110, obećavši i na dalje svoju rodoljubnu uslugu. Ovo izvješće bi primljeno sa srdačnim živili braća naša odeski Srbljи, živio Lazarević! Predsjednik pridoda da je jur odredjeno da se gornjoj trojici članovah odprave diplomi, a imena ostalih darovnikah da se uvrste u narodni list, na što svi odbornici pristadoše.

Nakon toga budu primljena na znanje izvješća o sjednicah kroz ovo vrieme držanih književnog i pjeneznog odsjekau kojima bî odlučeno: 1. da se povjeri gg. Sundečiću i Danilovu sastavljenje pjesmarice predložene po povjereniku g. kanoniku Mrkici; 2. da se odgodi svako pregledanje propovjedanjah O. Kneževića Bošnjaka dok se o njima nerazpita mnienje vriednog g. Pavlinovića; 9. da se izmieni dosadanji Matičin poslužitelj, odrediv mu nagradu za dosadašnju službu od 46 fio.; i 4. da se stavi Narodnom Koledaru za doiduću godinu ciena od 25 novč. za članove utemeljitelje a od 50 novč. za ostale kupovnike, sa naznačenjem osobah kojima se ima ovaj bezplatno pokloniti.

Sa zahvalnošću bude primljeno izvješće g. Sundečića iz pisma nanj upravljenog od g. Dra. Miroslava Dražića Matičina povjerenika u Karlovcu, kojim javlja da su mu se obećali gg. Dr. Josip Vranjicani veliki sudac županije zagrebačke i brat mu Emanuel, oba vlastelina u Severinu, priložiti na korist Matičinu svaki po 50 fio., a zatim i g. Simo Vidali trgovac u Karlovcu da želi biti utemeljitelj i da će koncem tekuće godine položiti svotu od 30 fio. Napokon g. Makso Tu-

Digitized by Google

škan viećnik grada Karlovca, da je položio u ime pristojbe kao utemeljitelj 10 fio. a isti g. Dr. Dražić 5 fio., koji su novci pismu priloženi i od g. Sundečića dotičnom Matičnom ravnateljstvu izručeni.

G. Dr. Paštrović javi da i g. Petar Nazor c. k. činovnik u Novomu želi biti utemeljitelj, i da će ondješnjemu povjereniku dotične priloge predati.

Preduzev isti g. Dr. Paštrović čitanje povjerenog mu izvješća glede predloga g. Dra. Vitezića o uvietih kojih bi se imalo držati družtvo u davanju novca na dobit, bude zaključeno, da se odgodi danas svako pretresanje, buduć se i o tome govorilo u naputku za izvršiteljne Matičine činovnike, koi će se skupa sa premaćenim pravilnikom u glavnoj skupštini pretresati, i da se u svoje vrieme javi da su u Čitaoničkoj dvorani dotične osnove rečenog pravilnika i naputka izložene na obće pregledanje.

Zatim g. Sundečić podnese račun od pristojećeg Matici troška za jur izvršeno svetkovanje tiskarnice naših ss. apoštolah, i bude riešeno da se gospodi članovima izabranog odbora izjavi družtvena zahvalnost.

Na predlog g. predsjednika budu naimenovani Matičinim povjerenicim: za Varoš Šibenički ondješnji župnik m. p. O. Mate Mlinar mjesto g. Kovačevića, koi je želio da bi ga družtvo odriešilo od takove službe; za Varoš Pile u Dubrovniku, mjesto pokojnog Jove Lainoviće, vriedni domorodac g. Josip Kalik; i za Grbalj na predlog za to umoljenog g. Lipovca, m. p. pop Lazar Ercegović Kotorski kapelan.

Napokon bude tajniku, koi medjutim izstupi iz sjednice, odlučena za dosadašnju njegovu radnju nagrada 70 fior.

A. Šimonić tajnik.

Iz zapisnika

X. redovite sjednice glavnoga odbora Dalmatin. Hrvatsko-Slavonske izložbe, držane u Zagrebu dne 11. prosinca 1863.

I.

Oglas.

Naknadno izložbenom programu, učašćuje se podpisani glavni odbor dalm. hrvat. slavonske izložbe glede podpunijega zastupanja domaćih proizvodah, sliedeća obznaniti, čime će se bogatstvo tla, znanje i marljivost obdielavajućih na svietlo iznieti.

1. Svatko tko što prikladnoga na izložbu odpraviti uzmogne, neka udioničtvuje kod izložbe, buduć je to ne samo domorodno, već takodjer za svakog pojedinca i koristno, osobito zato, što proizvoditelji i potrošnici, u nžji savez stupaju i otvaraju novi put prodaji.

2. Zadružne (collectivne) izložbe, doprinašaju mnogo da izvodnost domaćega gospodarstva u podpunijem obliku na vidjelo iznesu, s toga se i izazivaju takove zadružne izložbe, putem podružnih odborah.

3. Ime, posjed, prebivališće svakoga pojedinoga izložitelja, kao takodjer ime i prebivališće svijuh zadružno sudjelujućih kod izložbe, biti će naznačeno u katalogu.

4. Izložbenim predmetom mogu se dodati, gdje bi za pouku nuždno bilo u okviru ili u podljepnicah osnove, nacrti, preslike, statističke skriżaljke i t. d. dapače za željeti je ako zavodi ili učilišća, nacrte risarije, svietlopise (fotografie), napunjene otiske, obrazce iz drva, ilovačine, voska, i t. d. na vidik iznesu, te time ona, koja se nedaju sama neposredno izložiti; kao gospodarstvene sgrade, položaje čitavih dvorovah, osobito za pojedine samo svrhe, ili u njekih samo okolicah rabeća orudja i sprave, gnojišta, postupanja s krmom, sva poboljšanja i zahranbene vrsti, sušenja, osobite živinske pasmine, uzamši takodjer i koristnu divljač i ribarenje.

5. Isto tlo, koje te proizvode daje, i gnojna sriedstva, koja plodovitost podižu, jesu predmeti za izložbu, i to tim veće znamenitosti, ako se od ovih ovjerovljene razlučbe doprinjeti uzmogau.

6. Isto tako dozvoljava se izložbenim predmetom primjetiti cienik, spise vrhu kod prvašnjih izložbah polučenih odlikovanjah, medaljah i t. d.

7. Budući da i množina izložbenih proizvodah ima upliv na izpad izložbe, to se neda manje dostaviti od 6 vrčah od žrnatih vrstih, od vune po jedno dobro uzčuvano runo, od vina po 4 boce (flaše) od jedne te iste vrsti, od drvah, po čitave odreske ili najmanje po nekoliko četvornih nogah sičnoga drva, od dugah i (dužicah) od raznolikog omiera po 2 komada, od uliva po 5 funt., od svinjah od svake vrsti ili samo pojedina svinja ili dva komada od kojih jedno mužko jedno žensko, ili pako jedna svinja ili pako jedna svinja sa mladim (odojkom).

8. Što se napose vina tiče, to je namjera glavnoga odbora isto, jedino u bocah i to 2 od svake vrsti izložiti, ostatak pako u jednom podrumu pričuvati, da se u svoje doba prosudnim porotnikom nepokvareni proizvodi predložiti uzmognu.

9. Žestočine (spiriti) Alcoholi, uljenine, kiseline, lahko upaljive staline dopušćaju se jedino u dobro zatvorenih staklenih posudah.

10. Za izbeći pometnji škrinjah ima se svaka iz nutra, a tako isto i izvana na podnom pokrovu providiti imenom izložitelja.

11. Žita, siemenje itd. nemogu se primati u koševih ili u vrećah, van u staklu ili u škrinjicah providjenih staklenim pokrovcem.

12. Prodaju izložbenih predmetah odrediti će glavni odbor kroz naimenovane trgovačke agente uz primjernu providbu (proviziu) od 1½ do 2% prodajnoga iznosa, nu ipak na volju stoji gospodi izložiteljem vlastitim zastupnikom predati ovaj posao, u kojem slučaju ovi svoje punomoći imaju glavnomu odboru pokazati i u izvoru kod istoga položiti. *(Sliedi).*

Otvoreno pismo.

Svim, koji žele znati, do podpunoga sporazumljenja javljam, da ja nisam nigda bio suvlastnik lista *Ost und West*, koi izlazi u Beču, nego samo izvanski sudjelatelj u istom; a da sam sada i sudjelovanje pretrgnuo.

J. pl. Delpiny.

Slavnomu družtvu Čitaonice u Celju.

Predplata vaša istekla je koncem kolovoza p. g. Sa 6 fio. što smo primili plaćeno je do konca ožujka god. 1864.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 5.

U Zadru 16. siečnja 1864.

Njemačko Novinarstvo.

Kad su se godine 1860 narodi po Austriji odazvali na carski poziv, te su po zastupnicih, koje jim je sam car namjestio, izjavili svoje želje i potrebe, stala je graka njemačkoga novinarstva, kolik da će Austrija i sav sviet s njom propasti, ili barem da će se napredak uljudnosti evropejske ako ne upropastiti, barem na trag povratiti u mračna doba prošastih vjekovah. Bach je bio njekim njemačkim novinarom omrzao, jer je vodio njemčarenje na svoju ruku, koja je njim bila otežala sve jednako, kao i ostalim narodom; oni bi bili htjeli da svaki od njih bude mali Bach, onda bi se bili prilagodili velikom Bachu na glavi, bili onda s njim tvrdo prijateljstvo zavezali. Nisu htjeli svoga, stao je na vladu poljak Golukovski. On je bio zabilježio njemčarenju kraj; on je bio sklopio ugovor sa većinom carevinskoga vieća, u kojoj su svi narodi zastupani bili, samo nisu niemci, koji su napose snovali njemačku Austriju. državu u kojoj bi svakomu tiesno bilo a niemcem samim dugo i široko. Golukovski sa većinom carevinskoga vieća stvorili su diplomu od 20 listopada, koju su svi narodi po Austriji veselo pozdravili, samo ne mnogi niemci. Mi nećemo ovdje pretresati, a još manje pohvaliti sve djelovanje Golukovskoga; nam je samo bilo opaziti, da onom, čim su svi narodi po Austriji bili radovljni, njemačke novine su se protivile; da su one za se radile napose, i doradile dok su Golukovskoga izturile sa vlade, a proslavile Schmerlingovo ministarstvo, jer su mislile da je vitez Schmerling srdce i glava njemačkoga dogovaranja. Nam nije ni to sada izpitati: već je izišlo na vidjelo, već je dielom postalo stvarno. već smo ga okušali; nam je ovdje samo svietu ukazati, da iz počela ovoga narodnoga potresa, koje se jošte koli, njemačko je novinarstvo odlučivalo svoj narod od ostalih narodah, odcjepljivalo ga je da ga uzdigne vrhu ostalih narodah po Austriji, da ostale narode priveže njekako za njemačka kola, u kojih bi se niemci ugodno i razbludno vozili preko svega svicta.

To nije moglo poći za rukom. Saviest Bogom podjeljena svim narodom pojednako, probudila se listopadskom diplomom u svih narodih kao i u njemačkom; tu su slavljani, magjari, rumeni, talijani, riečju, svi narodi po Austriji digli jednako svoj glas i proglasili svoje narodno pravo, jednako njemačkom pravu. Oda svuda su nenjemačke novine stale čistiti prašina u kojoj je ležala zakopana njihova davna prošlost, zakopana najdublje onda, kad je Bachovo njemčarenje bilo zastrlo sve nauke i niže i više njemačkom povjestnicom i njemačkim pravom. Ovu bi Bachovu ostavštinu bili dobrovoljno zadržali njeki njemački novinari, njim bi bilo onda svakako ugodilo, da bi se tkogod latio Bachova orudja, te zasutkao nenjemačka glasila, a navlastito glasila slavljanska, koja su već bila sašla do smrtnoga mûka; a sad su opet bila stekla gromovita glasa. God. 1861 možda narodni potres koi je bio zapanio srdca, narodna vika koja je bila zabušila pamet, i liberalno popečiteljstvo Schmerlingovo nisu dopustili njemačkom novinarstvu takove naslade; a sabori u Zagrebu, u Pesti, u Zlatnom Pragu, u Lavovu javljenjem zakonitim narodnih zahtievah, narodnih težnjah zakonitih, podkreplјivali su nenjemačko novinarstvo u njegovu radu. Što je tada ostavalo onim njemačkim novinarom?

Već svi znamo što su uradili: psovali, rugali se, sumnjičili. Onda je po njekih novinah njemačkih kruna česka svetoga Vjenceslava postala sjenom ugrijane maštе českі rovarah; kruna Zvonimirova sanjarijom hrvatskih i dalmatinskih buntovnikah; kruna svetoga Stjepana i njezino pravo, na bojnoj igri proigrano i izgubljeno. Da je bilo onda vjerovati onim njemačkim novinam. Poljaci su radili s Austrijom o nevjeri u Galiciji; Hrvati su snovali kraljevinu slovinsku na jugu; Srbi su spremali srbsko carstvo; Magjari su podkapali silu i obstanak austrijanskoga carstva. A niemci? Tá njemački novinari neprestano traže spas cieloga carstva u stopljenju svih narodah u njemački narod, u stopljenju ciele Austrije s *celikom Njemačkom*; paće oliš naroda niemskoga, njim i neima u Austriji pravoga naroda, niti je njim Austrija velika država van njemačkoga saveza. Ovako je pristrano njemačko novinarstvo sljedovalo o unutrašnjoj politici austrijskoj zaglušivati sviet, jeda bi podušilo svaki pravedni glas ostalih narodah, jeda bi njemački narod nad ostalimi narodi bio kolovodjom i prvencem, ako ne zapovjednikom i gospodarom.

S druge strane na polju izvanjske politike njeke njemačke novine zastupaju javno mnjenje posvema različito od mnjenja svih narodah u Austriji, izim njemačkoga. Kad je poturica Omer paša nariepio na krševitu Crnugoru, čim se je iz svih narodah po Austriji dizao glas pomilovanja na one sokole, što za vieka stražu bdiju proti nevjeri za krst časni i slobodu svetu, ono njemačko novinarstvo izmišljalo je gadna imena, kojimi bi one slavljanske junake sramotilo; njemačke novine, jedine u svoj uljudjenoj Evropi, učinile su se turskim glasilom; po onih njemačkih novinah razliegalo se je slavlje krvopiji azijatskom.

Digitized by Google

A kada su turski topovi zagrmjeli nada Beogradom i divljačka čorda oplakala se srbskom krvlju: po cieloj Evropi odljegnuo je glas osvete nad izdajom, a najjače po slavljanskih zemljah; onda njeki njemački novinari, sami su se zauzeli da prekriju izdaju tursku, da dokažu sa srbske strane krivnju nesretnoga dogadjaja, a sa turske nevinu obranu proti srbskoj navali. Pak nije glasa iz Bosne ili iz Ercegovine, da zajada nada vjekovitim ugnjetavanjem turskoga tirjanstva, a da u kojih novinah njemačkih se nepbjavi, tko će krst u laž ugnati, pa polumjesec osvjetlati.

Netom se je žalostna borba započela medju Rusim i Poljaci, eto ti njemačke novine, kano mačem oboštrim, sjeku s jedne i s druge strane: psuju na Ruse, sumnjiče na Poljake. Poljaci su možda već uvidjeli kuda je omierało pomilovanje licumiersko njemačkih novinarah; smieralo je na to da ji zavade s Česim, da ji potvrde u neskladu sa Rusinim, da ji okore u pogubnoj borbi, te da ji oslabe.

Sve jednako, kao u unutrašnjoj politici neznaju za dvostrane pogodbe, za kraljske povelje, za naredbe zakonite, na koje se oslanjaju ini narodi, tražeć i vapeć svoje pravo, njeke njemačke novine neznaju ni za diplomatičke medjunarodne ugovore, koji bi bili koristni ostalim narodom, koji bi štitili njihovu svojinu, navlastito ako su ti ostali narodi, narodi slavjanski. Što su ugovori od g. 1829 i 1830 za Srbiju? Što li ugovor Parižki g. 1856 za Bosnu i Ercegovinu? To su po onih njemačkih novinah trice, na koje je smiešno i spominjati; ti su ugovori, sve isto kao krunitbene pogodbe češka, ugarska i hrvatska sa Ferdinandom, njemačkim carem, kolik' da jih nije!

Dodjemo li s našim razmatranjem do g. 1863, tad nam se po novinah njemačkih otvora novi prizor. Već narodnost nije sanjarija, ugovori već nisu zastarali: narodnost je duh Božji u kom narod živc; ugovori državni, to su narodno evangelje. Ali koja narodnost, koji li ugovori? Tomu nije potrebe razbijati glave, to se zna: *narodnost njemačka, ugovori niemcem koristni.* Prem je na njemačkom sjeveru oživilo pitanje o knjaževinah njemačkih pod danskom vladom, već nedotiče riečih ni crnila njemačkim novinarom da privole austrijsku politiku da krene za njemačkim narodom, već su se pretresle sve listare i proučile sve listine, iz kojih bi njemačko narodno pravo moglo dobiti povlade i podpora. Došlo je u pomoć rodoslovje; izišli su na svjetlo feudalni običaji, samo da se nebi reklo da su njemačke knježevine od Njemačke odcieplјene. Nije nam pretresati kako se u ovom pitanju austrijska vlada ponosi; nego nam je samo dokazati, da javno mnienje po njekih njemačkih novinah, čim nieče sve narode i nemari za ugovore i zakone, na kojih se osnivaju njihova narodna prava, ciglі i jedini svoj njemački narod narodom zapoznaju, i njegova prava podupiru pogodbami, pravicami, ugovorim iz novoga, iz staroga i iz najstarijega vremena. Do duše mi nezaziremo onim njemačkim novinarom, što jim je tako živo stalo za svojim narodom, i nam je za našim; ali se s njimi godi nepravda svim ostalim narodom, a navlastito slavljanskom u Austriji, koji po prirodi i po zakonu imaju jednaka prava kao i niemci, pak nisu se voljni pokoriti inomu narodu njemačkome oli nenjemačkome.

Ovdje bi bilo doisto na svom mjestu izpitati jeda li gospoda popečitelji Rechberg i Schmerling svojim vladovanjem sliede, ili u koliko sliede politiku izvansku i unutrnju, koju gone njeke njemačke novine po Austriji; ali mi rekosmo da tim nećemo odugljati naše pismo; nego puštamo da čtioci po svom osvjedočenju i po njihovih vladavnih činih o tom prosude. Nam je bilo do toga, da naše občinstvo ubavjestimo kakova je politika njemačkih njekih novinarah sprama našoj, i sprama politici ostalih nenjemačkih narodah u Austriji, odkle će svak uvidjeti da je narodom protivna i nepravedna, i za to da ju mi nesamo zagrliti nemožemo, nego da nam je opirati joj se sa svom našom silom. Jeli pak politika tih njemačkih novinah državi koristna, ili pogibeljna: to ostavljamo da razvide popečitelji Rechberg i Schmerling.

Govoreć "Srbski Dnevnik„ o novijem razvoju stranakah u trojednoj kraljevini, hoće da načrta program, koji bi imao biti temeljem slobodnonarodnoj strani.

"Dva su obzira — veli "Srbski Dnevnik„ koja se pri političnom pitanju zemlje i naroda jednako uvažiti imaju pravo i garancija prava; pravo bez dovoljne garancije prekarno je pravo, koje od milosti onoga zavisi, proti komu treba da nam posluži; ovo je dosta putah iz vida izpušteno.

Iz ovoga medjusobnoga odnošenja izmedju prava i njegove garancije sliedi, da se jedno prema drugomu udesiti i umjeriti, i da se pravo za ljubav bolje i jače garancije u nječem često ograničiti mora.„

Da se ovako ograničenje pravah ciele zemlje i naroda podnositi mora, dokazuje se primjerom pojedinih ljudih, koji da laglje uzdrže svoja prirodna prava, žrtvuju štogod od samih njih, a zatim i primjerom cielih državah, koje medju sobom sklapaju savez za medjusobnu obranu, žrtvujuć gdješto od ciele svoje samostalnosti; držeć se dakle toga veli "Srb. Dnevnik„ nadalje:

"Pri razpravljanju državopravnoga odnošenja trojedne kraljevine ima se dakle pitati ne samo, kakvo pravo ova kraljevina ima, nego i na koji se način pravo najpouzdanije i najduže osigurati može.

Najviše pravo naroda, koji svoju državu ima, jest nezavisnost iste države od drugih državah i naroda, t. j., da ni odnošaj države sa drugimi državami, ni njeno zakonarstvo i uprava nezavise od druge koje države, i drugoga naroda.

Uz nezavisnost i samostalnost dolazi ustav, kao temeljni zakon državni, po kom se zakonarstvo i uprava u zemlji izvršivati ima, koji odnošenje naroda prema svomu vladaocu, u mjeri samostalnosti naroda spram svoje vlade, označava.

Ustav je ne samo po sebi pravo, po kom narod u zakonarstvo i upravu zemlje utiče, nego ujedno i garancija višega prava — garancija nezavisnosti i samostainosti naroda spram drugih državah i narodah, jer narod, koji je prema svomu vladaocu bezpravan, još će manje moć spram drugih državah i narodah nezavisnost i samostalnost svoju održati, osobito ako druga država i narod istoga vladaoca ima.

Digitized by Google

Nezavisnost, samostalnost, ustav, to su obća politična prava države i naroda u njoj — ali ima gradjanskih političnih pravah, koja ustav osiguravaju, ali koja su sa svoje strane opet najjače garancije samoga ustava — kao pravo slobodne štampe, (t. j. pravo, da svaki gradjanin svoje mnenjah slobodno izjaviti i drugomu štampom priobćiti može); pravo sdruženja u obće, a osobito za sdruženu izjavu političnih mnenja, i autonomno pravo obćinah, kako pojedinih, tako i ukupnih (županijskih), koja autonomija osobito pomaže, kad je glavni grad ustava — sabor zemaljski u opasnosti.„

Prelazeć zatim na samu trojednu kraljevinu, piše "Srbski Dnevnik„ nadalje:

"Magjari vele, da je Koloman osvojio Hrvatsku. Hrvati vele, da je ova u neslozi svojoj sama krunu mu ponudila, — biti će, da je jedna stranka od njega pomoć proti svojim protivnikom zaiskala, za tu pomoć krunu mu obećala, i da je tako Koloman krunu i vladu zadobio.

Iz prvoga načina saveza sliedila bi realna, iz oba lična unija trojedne kraljevine s Ugarskom, t. j. savez zemlje sa zemljom, gdje je samo lice vladaočevo jedno, a sve su druge vlasti — kako zakonodavna, tako i upravna — odieljene; u sumnji prije se ima držati, da je prvobitna unija lična bila, jer pripodnomu pravu naroda odgovara.

U organizmu državnom srednjega vieka, težko je bilo tu svezu čisto razlikovati, zato, što niti je što stalno, ni jednako, ni jasno ustrojeno bilo, osobito što se uprave tiče; kralj nije se u upravi toliko organih središnjih vlastih služio, nego je ponajviše sam lično ili u Ugarskoj preko palatina, a u trojednoj kraljevini preko banovah vrhovnu upravnu vlast izvršivao.

Staleži trojedne kraljevine, s Banom na čelu, uviek su unutrašnju samostalnost zemlje branili, no svakako su ličnu uniju Hrvatske s Ugarskom priznavali, t. j. da je vladaoc Ugarske ujedno i vladaoc trojedne kraljevine.

To su pokazali izborom Ferdinanda I. godine 1527. za kralja trojedne kraljevine, koji je za ugarskoga izabran bio, to i pragmatičkom sankcijom od god. 1712. gdje su Karlu VI. isti nasliedni red u vladajućoj liniji priznali, koji je docnije i u Ugarskoj primljen.

Moglo bi se uzeti, da je vladaoc tim, što je pragmatičnu sankciju odjeljeno i najprije saboru trojedne kraljevine podnio, mislio, ili istomu saboru misao uliti htjeo da je trojedna kraljevina izvan svake lične unije sa Ugarskom — ali iz toga, što je trojedna kraljevina odjeljeno od Ugarske u sankciji pragmatičkoj razpravljala, sljedi samo to, da se lična unija izumiranjem jedne vladajuće linije prekida, i da je zato svakako i trojedna kraljevina morala pitana biti, pristaje li na takovo produženje te unije, koja neleži u prirodi stvari; a što je prije pitana, to je obična politika, da se sa manjimi počme, pa njimi poslie većemu prieti; no počem se dinastija u Ugarskoj utvrdila, počelo se sa trojednom kraljevinom kao sa provincijom — pars adnexa — postupati u poznije vrieme.

Od godine 1593. kad su poslanici trojedne kraljevine prvi put u Požun, gdje je ugarski sabor bio, došli, i kasnije opažamo, da je realna unija počela mah otimati, počem je zakonodavstvo u glavnom jedno bilo; od vremena carice Marije Terezije pako prava su trojedne kraljevine jako stisnuta i unija je postala podpuno realna, i to ne samo po jedinstvu zakonarstva, nego i po jedinstvu središnje političke i sudijske vlasti."

Ovdje se razpravlja stanje od god. 1836 do god. 1848., te se zaključuje, da se onda nije realna unija u sumnju dovodila i prekidala, a nastavlja se ovako:

"God. 1848. svaka je pravna sa Ugarskom najprije u sumnju dovedena i počela se borba za nezavisnost trojedne kraljevine od Ugarske, za koju su za vremena kralja Sigismunda banovi Hrvat i Hrvoje vojevali, koja se faktičnim razriešenjem svake sveze sa Ugarskom svrši; to stanje postoji i danas.

To faktično stanje služilo je većini sabora trojedne kraljevine god. 1861 za izhodnu i osnovnu točku, i ona je neizrično i neposredno, ali posredno svaku svezu sa Ugarskom za prekinutu očitovala.

Trojedna kraljevina nalazi se danas u stanju nejasnom, neopredjeljenom, u kom dugo nemože ostati.

Ona je od Ugarske faktično odieljena, sa Austrijom samo faktično i to realno savezana.

Sad je trojedna kraljevina na razkršću, i od izbora njezinoga zavisi sudbina ne samo njezina, nego rekli bi — Astrije.

Koji pravac da se uzme?

Kad bi moguće bilo, da trojedna kraljevina sva ona prava ima, koja državi pripadaju, i koja su kao što smo gore naznačili: spoljašnja nezavisnost od svake druge države i naroda, unutrašnja samostalnost i ustav, to nebi premisljanja bilo; jer počem u starijoj historiji ima osnova, da je unija izmedju trojedne kraljevine i Ugaske lična bila, počem ako ne izmedju vladaoca i naroda, o ono izmedju naroda rat svezu prekida, kao što je rat g. 1848 do 1849 izmedju trojedne kraljevine i Ugarske realnu svezu prekinuo, i počem najposlje Austrija nema nikakova dokaza za realnu uniju trojedne kraljevine — to bi najbolji pravac bio, da trojedna kraljevina postane i ostane samostalna od druge države i naroda nezavisna, s podpunim zakonodavstom i vrhovnom upravom svojom obskrbljena zemlja, koja bi samo vladalačko lice sa ostalimi zemljami jedno i isto imala.

No to je i materijalno i politično težko. Država i njena nezavisna i samostalna sprava mnogo više troška iziskuje, nego što bi trojedna kraljevina u današnjem obimu svom — ma i Dalmaciju ovamo uzeli, davati mogla, a virtualna prava nemogu ta sredstva nadoknaditi, i za osnov takove sgrade služiti; politično ne, jer je tomu na putu i kruna (uzeli ju kao austrijsku, ugarsku ili hrvatsku). Što se Ugarskoj uzkračuje, to bi se još manje trojednoj kraljevini ustupilo. To se osjeća i zna, i zato se za tim i neide.

U realni savez, ma kakav, ma s kojom zemljom morat će dakle trojedna kraljevina stupiti.

Šta je realni savez?

Tako državopravno odnošenje zemlje prama zemlji gdje ove imaju u glavnom jedno zakonarstvo i bar vrhovnu jednu upravu. Ovo je pojam starije škole.

Po državnom pravu starije škole razlikovalo se izmedju realne unije sa jednakim i sa nejednakim pravom; ono prvo nazvalo se, kad su gradjani savezne zemlje podpuno ista prava imali, a protivno je bilo nejednaka unija, gdje su prava različna, obično za gradjane savezne zemlje pretežnija bila, gdje je dakle ova nad saveznom zemljom vladala.

Realna unija sa nejednakim pravom već je dakle po sebi isto gospodstvo — ako je savezna zemlja manja, kao što bi trojedna kraljevina mnogo manja bila i napram Ugarskoj i napram Austriji. Odtuda gospodstvo Englezke nad Irskom, ma da je ova skoro sjednakim pravom sjedinjena.

Realni savez bez gospodstva s jedne i podčinjenost s druge strane mogućan je samo pod garancijami ravnoga, ne samo obćegradjanskoga, nego i narodno-političnoga prava savezne zemlje i naroda.

Kakov savez "Srbski Dnevnik„ preporuča vidi se iz ovih njegovih riečih: Ako dakle nemože biti, da narod jedan sva prava državna — nezavisnost, sam sobom i sam za sebe uživa, nego mora da u obziru njekih pravah i dužnostih s drugom kojom zemljom u savez stupi: to se prije svega mora držati one stranke, na kojoj najmanje od tih, kao i od onih gradjanskih političnih pravah, koje smo kao garancije samoga ustava naznačili, gubi, i pored koje mu je najveća sigurnost za ostala prava.

Digitized by Google

Iz zapisnika

X. redovite sjednice glavn. odbora dalm. hrvat. slav. izložbe, produženje.

II.

Za ravnanje izložiteljah vina.

1. Ne samo što nebi svrsi odgovaralo, nego što bi svrsi protivno bilo, vina drugčije izložiti, nego u onakovih staklenicah (flašah) koje su u trgovini vina poznate; rezane staklenice, kisele vode staklenice itd. okrnjile bi samo izloženi proizvod.

2. Svaka se staklenica mora gdi je moguće dobro začepiti i zapečatiti, ili osmoliti ili kositernim listom obaviti, te ukusnom naznačnicom (Etiquette) proviđiti.

3. Naznačnice imaju biti hrvatske, nu ipak mogu se takodjer i talijanskim ili njemačkim jezikom označiti.

4. Izložiteljem preporuča se cienikè njihovih vinah u odgovarajućem broju zaviti, za moći na zahtievanje u izložbenoj sgradi razdjelivati ji pohadjaćem.

5. Kad se dovrši izložba, vina koja se nebudu prodala i o kojih izložitelji ništa neodrede za vrieme od jednog mieseca, prodati će se na korist zagrebačkoga ubožkoga zavoda.

III.

Oglas.

Kod otvorenja dal. hrvat. slavonske izložbe izdati će se katalog sastavljen u hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku u velikoj osmini sa 8000 odtisakah, koji će sastojati iz 3 glavna diela i to:

1. Iz obćega diela, tičuće se gospodarskog stanja Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i hrvat. slavonske vojničke krajine.

2. Iz posebnoga diela koji će nuz imenik članovah glavnoga odbora, područnih odborah i porotnikah takodjer i podpuni popis p. n. izložiteljah sadržavati, uz kratko naznačenje izloženih predmetah.

3. Iz uvrstnoga diela, koji će sadržavati svakovrstne oglase u dvostupcima, i na to opredieljen oglasiti imena proizvoditeljah, trgovacah i obrtnikah itd. u udaljenih predjelih. Ovaj dio kataloga pristupan je i onima koji nisu izložili, kano takodjer i inostranim, te pristojba za uvrštenje iznaša za cielu stranu 10 for., za polovicu strane 6 for., za $^1/_4$ strane 3 for.

Drvorezi računati će se po ovom razmjeru, nu to ipak imaju se pribaviti drvorezi i plosnice po samih uvrstiteljih.

Primljeni iznos za uvrstni dio obratiti će se na pokriće troškovah za tiskanje kataloga, a u svoje doba položiti će se o tom račun. Uvrstnine primaju se po želji uvrstiteljah u jednom ili više jezikah, a moraju se najdulje do konca ožujka 1864. dostaviti. Po izminuću ovoga roka primiti će se uvrstnine na koliko to moguće bude samo uz dvostruku uvrstnu pristojbu.

Sva priobćenja za katalog imaju se uputiti glavnomu odboru u Zagreb, a u to ime odnosni iznos podjedno franco dostaviti. *(Sliedi).*

Književni Poziv.

Ponukan mnogim prijateljima, odlučio sam izdati moju poveću izvornu pjesmu, pod naslovom: **Krvava Košulja**, crpljenu iz junačkog crnogorskog života.

Ona je podrazdjeljena u pet manjih pjevamah i imade preko tisuću i sto stihovah, s kratkim predgovorom i su više primjetbah.

Izići će u dvama izdanjama, jedno *ćirilicom* a drugo *latinicom*, tè se svaki predbrojnik može po volji, na koje god hoće predbrojiti.

Ciena je svakoj knjizi 50 novčićah.

Ali s obzira na sadašnje moje okolnosti, pune boda svakog roda, želim da bi predbrojnici u Dalmaciji napried dotične novce položili, a po ostalim mjestima svakom se na volju ostavlja da ih položi prije ili kašnje kad knjigu u ruke primi.

Skupiteljem predbrojnikah može biti svaki moj znanac i prijatelj, koji će za svoj trud najmanje po jednu knjigu na poklon dobiti, uz moju bratsku zahvalnost i osobito priznanje.

Predbrojavanje teče sve do konca ožujka t. g., za tim će knjiga što prije izaći na svjetlo.

Uhvam se da će me znanci i prijatelji u ovoj prilici revno poduprti; a slavna uredništva svijuh jugoslavjanskih časopisah najuljudnije molim, da bi ovaj oglas u svoj njegovoj cielosti priobćiti izvolili u dotičnim svojim velecienim časopisima.

U Zadru, 13/1 siečnja 1864.

J. Sundečić.

Čim dragovoljno i veselo šaljemo u svieť ovaj poziv našega vrloga pjesnika i rodoljuba, popraćamo ga živom priporukom od bratskoga srdca, i nadamo se od svakoga rodoljuba, da će goruće poduprieti izdanje ove nove pjesme muža, koi nije nigda truda i troška zaštedio na književnom polju, ako i nije svedj našao dovoljna odziva.

Radostni smo što možemo do sada naviestiti sljedeće predbrojnike:

		za	istisakah	
1.	Paštrović d.r Josip odvjetnik . . .	„	„	20
2.	Petranović Gerasim Arhimandrit .	„	„	20
3.	Žeželj Kiril paroh	„	„	20
4.	D.r Medović Jovan	„	„	10
5.	Gospoja R. Medović.	„	„	10
6.	D.r Klaić Mihovil	„	„	2
7.	D.r Vitezić Dinko	„	„	2
8.	Medović Krste trgovac . . .	„	„	20
9.	Glišić Gabro trgovac	„	„	20
10.	Sinobad Andrija Savin . . .	„	„	1
11.	D.r Antonietti Josip . . .	„	„	4
12.	Bratanić Petar posjednik . . .	„	„	6
13.	Luxardo Nikola	„	„	2
14.	Knez Borelli Manfredo. . . .	„	„	6
15.	D.r Božidar Petranović . . .	„	„	20
16.	Gospoja Ana Petranović. . .	„	„	12
17.	Plemeniti Lantana Josip . . .	„	„	40
			Ukupno	215.

OTVORENO PISMO.

Veleštovanomu gosp. J. S. pod. i žup. u Merkopolju.

Vi ste nam dugovali od 1 rujna 1862. Sa 15 fiorini što smo primili plaćeno je do konca veljače god. 1864.

N. Vodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Sime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 7.

U Zadru 23. siečnja 1864.

Obzir po svietu.

U Njemačkoj, čim se malko razgaljuje obzorje, to je sve većma čekati novoga meteža. Narod, te većina srednjih i omanjih vladah stoji za Augustenburga, i zahtjeva, da se vojska, poslana u Schleswig-Holstein, zauzme oskrbljivanja prava narodnoga i nasljednoga prava Augustenburgova. S druge strane Austrija i Prusija neće, da se pomaknu od Londonskoga protokola, po kom kneževine imaju ostati Danskom kralju, a on samo da jim pričuva njihov osobiti ustav. Radi te razmjerice medju njemačkimi vladami Austrija i Prusija šalju i opet nove vojske u sjeverne strane: Englezka savjetuje njemački *bund*, da se spusti na ove dvie velevlasti, a Napoleon gleda i muči, ili ako progovori, to se nezna na koju stranu naginja; narod i manje vlasti hvali, a velevlastim niť kudi niť prieti.

U podunavskih kneževinah sprema se oružje, a rekbi i u Bosni i Ercegovini.

Carevinskom vieću u Beču predložen je novi zajam od deset miliuna, za njemačku vojnicu; svak se nada da će se o tom živo pretresati, jer, kako njemački listovi pišu, njeki nisu zadovoljni vladinim postupanjem u njemačkom poslu, te bi te miliune zakratili; a njeki opet razmatraju jeda li bi taj zajam pao na cielu carevinu, ali samo na njemačke pokrajine. Ako se bude o svem tom pretrasalo biti će dosta riečih, ali će najzad dopustiti zajam.

U Galiciji mire se Rusini s Poljacim, a i ugarski Slovaci rekbi da se Čehom približuju. Bila bi sretna ova godina za slavljane kad bi narodna sloga tako napredovala!

U ZADRU na 20 siečnja.

Iz našega dopisa Karlovačkoga naši će čtioci uvidjeti kako stvari stoje u Hrvatskoj. Tomu ima vremena, a mi smo već javili, da se radi iz Beča o pomirenju sa Hrvatskom, to jest da se Hrvati slegnu izabrati zastupnike u *Reichsrath*. Našim je čtiocem takodjer poznato kako se od njeko doba nastoji, da se na brzu ruku sabor Zagrebački pozove, te da na brzu ruku i zastupnike izabere. Nego ogromna većina narodna, izkustvom naučena koliko je opreza potrebito, da se oskrbi za narodno pravo, nebi nikako htjela vidjeti, da se tim izborom povriedi ustavnost Trojedne kraljevine, i za to htjela bi svakako da se dodje najprie sa Bečom na čisto i da staro pravo kraljevinsko ostane nesamo za sada nepovriedjeno, nego da se ujamči i za budućnost njegova nepovredljivost. Poglavito polje, na kom se na javnosti borila narodna stranka za ustavna prava, bio je *Pozor;* sad je *Pozor* obustavljen. Pozvana je velika skupština zagrebačke županije i njoj je rečeno, da će od nje ponašanja zavisiti, hoće li se do skora sabor pozvati; jer dok je razdraženost u srdcih da sabora nemože biti. Predloženo je tad skupštini, da potvrdi vlast velikih županah nad županiskim činovnici. Skupština cieneć da i ona vlasti ima nad onimi, koje je ona izabrala, nije te vlasti htjela puštati iz ruke, pak je za to i razpuštena. Ovako je sad ostalo polje javnosti oda svuda zatvoreno narodnoj i slobodoumnoj stranki: *Pozora* nije, da u njem piše, skupštine za sad nije, da na njoj glas diže.

Hoće li se s tim oblakšati Beču pomirenje sa Hrvatskom? Mi mislimo da neće; tako će se umnožati ogorčenje, tako će razdraženost biti i još veća. Mi od srca žalimo da je u Hrvatskoj do ovoga došlo; ali opet se iz ove prepone nadamo, da će i dobra izaći.

Sad su ruke odriešene drugoj strani, ona je već počela i raditi sa svojimi programi. Što ob ovimi govori naš dopisnik nije dostalno da ji možemo prosuditi; ali u *Ost und Westu* nahodimo sliedeću viest: "*Was wir wollen und was wir sollen*„ (Što mi hoćemo i što smo mi dužni), jest naslov knjižice tiskane u Zagrebu kod Gaja. U njoj se pretresa odnošaj trojedne kraljevine prama cieloj državi. S jednoga se samoga stanovišta može riešiti ovo pitanje; evo ga: "Sreća naše *tješnje* otačbine i napredak našega naroda!„ Za tim se visoko ocjenjuje ustanovljenje vjeresione i preuredjenje civilno vojničke krajine; pak se i razmatraju *nepremašive zaprieke* koje diele sunarodnjake hrvatske i dalmatinske, te se najzad ovako knjižica zaključuje:

"Mi smo sve uvjete, već poznate kao potrebite, sakupili ovdje u program, njim smo još dodali i druge točke, koje se i same razume, ali jih nije nigda odviše ponoviti.

Ovi je program izišao od ljudih, koji poznaju potrebe svoje otačbine, te ji ovdje izjavljaju; u njem se neće možda naći pučkih cvjetićah, ali će se svakako naći sve što je utemeljeno na narodnih potrebah.

Molimo mi zato našega milostivoga kralja da

Digitized by Google

pozove sabor, a ovoga mi povlastimo, da sudjeluje pri obćim poslim uz sliedeće uvjete.

1. Uzdržanje narodnoga jezika i narodnih oblastih.

2. Cielovita autonomija zemlje, izim onih točakah koje se pristoje ukupnoj državi.

3. Vladina pomoć za ustanovljenje tlehovne vjeresione.

4. Ujamčenje kamatah za želježnicu Zemun-Riečku.

5. Cielovitost trojedne kraljevine.

6. Zaokup i gradjansku uredbu krajine.

Mi smo u ovom programu sakupili sve točke koje poznajemo potrebite napredku naše otačbine; mi sada znamo šta hoćemo.

Što imamo mi učiniti, da ove narodne želje dodju do izjavljenja; pa kojom li stazom koracit da ji ustvarimo?

Ta je staza otvorena pred nam, zakonita staza, položena na naših ustavnih uredbah; nebudući sabora, zadaća je velikoj skupštini viećati o ovom težkom pitanju.

Onda imaju plemenitiji u zemlji, pravi rodoljubi, sjediniti se i moliti našega ljubljenoga bana i poštovanoga kancelara da ji vode k podnožju prestolja.

Ondje neka oni poklone naše molbe, a naš premilostivi car i kralj neće zatvoriti svoje uho glasu vjernoga puka.

Živio naš ustavni kralj! živio ujedinjeni narod hrvatsko-slavonsko-dalmatinski!„

Hoće li ovakovi programi dovoljiti narodu i izvesti pomirenje? Što možemo prosuditi iz navedena komada, mi bi sumnjili da neće da neće. Izostaviv ši što je ondje smiešna, kao novi narod hrvatsko-slavonsko-dalmatinski, ili protuslovna, kao nepremašlive prepricke, koje diele Dalmaciju, i cielokupnost trojedne kraljevine; nepretresavši, što bi moglo imati svakojakoga tomačenja, kao druga i šesta točka onoga programa; mnogo se godi rek' bi uvredno ili svietloj kruni ili narodu. Doisto prva točka stavlja u sumnju, što je već saborom i kraljem uzakonjeno, a treća i četvrta predstavljaju narod velikim prosjakom.

Ljudi, koji su to pisali, kažu da poznaju potrebe svoje otačbine, ali i to vele da imaju dvie otačbine! — Čekajmo, vidjeti ćemo; uztrpljen, spasen!

Naši Dopisi.

Iz Karlovca, 17 siečnja.

L. Evo vam javljam smrt vašega zemljaka i prijana Rikarda Andrića. Taj izvrstni mladić preminù ovdje dne 13 o. m. od omekšanja moždjanih kod svoga šurjaka liečnika Kremé, i žali ga sve, što ga je poznalo, sbog njegove uljudnosti i goruće ljubavi prama našoj stvari, koju je oštroumjem i vještinom svagda branio. Andrić pokopan je dan poslje svoje smrti na groblju Dubovačkom kraj Karlovca. Da mu Bog dade duši lako!

Glasovi, koje vam mogu za sada iz naše domovine poslati, dosta su turobni. Znate već iz novinah da je *Pozor* obustavljen, a njegova urednika čeka još neizvjestna kob parnicom, koja će do malo puknuti. Za sada neimamo nikakova slobodoumnoga glasila; jerbo za Pravac dozvole još neima, a Bog zna, kako dugo je jošter neće biti. Skupština Zagrebačke županije razpuštena je 13. o. m. izza trodnevna žestoka pretresanja, sbog toga što nije htjela primiti naredbu dvorske kancelarije o disciplini nad županijskimi častnici. Skupština razišla se je pod gromovitim uzklikom *Živio*, pošto je uvidjela, da ovako njeno životarenje narodnomu razvitku neprija. *Narodne Nov.* donašaju slabi odziv govorah iz skupštine; jer se tu mnogo jezgrovitije i žešće govorilo. O skupštini uhvamo se, da će nas izviestiti do skora liberalni *Srbski Dnevnik*, pak pražki *Politik*, koi posljednji biti će i organ naših narodnjakah i naprednjakah, dok posebni organ na hrvatskom jeziku nestečemo. — Naš preuzvišeni kančelar odputovao je, kako se veli, pozvan brzojavom, u četvrtak u Beč, da izvieti o svojih opažanjih vladu. Govore, da je posljednja žup. skupština na nj. preuzv. veoma neugodan utisak učinila, i da je sada sjetan odputovao iz domovine. Za svoga bavljenja u Zagrebu primila je nj. preuzv. pohodah od gotovo svih javnih vlastih i pohodila takodjer njekoje zavode, kao kr. pravnu akademiju i višju gimnaziju.

U posljednje vrieme mnogo se govori o programih, koji su izašli ili koji će izaći glede odnošenja naše domovine prema državi, i glede nutrašnjega našega uredjenja. Jedan takov program, sastavljen, kako se misli, po njekom gosp. bivšem komitatsvorstandu, već je dotiskan, ali mi ga jošte neugledasmo. Koji su ga čitali, vele da je nespretna kompilacija i pun banalnih frazah. Drugi program tako zvane konservativne stranke ima izaći do koi dan. Sviet je ljubopitan znati na kojem temelju taj program počiva; a tim je ljubopitniji, što znade, da je to program vladinih ljudih, koji će valjda umjeti pogoditi, na koliko vlada kani popuštiti u ovoj razmirici radi obustavljenoga ustava; konservativacah u pravom smislu besjede kod nas u Hrvatskoj neima.*)

Bio sadržaj tog programa kakov mu drago, to smo već po izvoru, odkud je potekao uvjereni, da neće zadovoljiti veliku većinu hrvatskoga naroda, kojega je program izradjen u adresi posljednjega sabora, i osnovan na ustavnom pravu naših kraljevinah, zajamčenom tolikimi kralji.

Vidite, da je kod nas budućnost jako neizvjestna i neznamo, kako ćemo iz toga meteža izaći; medjutim nadamo se, ako budemo složni, da će se, kako vel. župan Kukuljević u posljednoj skupštini reče, samo ono dogoditi, što budemo sami htjeli.

Sa Bosanske Granice 6 siečnja.

XX. "Na 4 prosinca sasviem žalostan slučaj pripeti se ovdje kod nas u Livnu; vedro u jutro bješe nebo pak se naoblači, a iz mračnog oblaka

*) Naš dopisnik svaća rieč konservativan u osobitom smislu; nam se čini da je narodna stranka púka konservativna, jer brani starinu. *Ured.*

Digitized by Google

sitna kišica zarominja, koju bura silovita preobrativši u mećavu strahovitu, premete sedam ljudih iz Livna, i oko šesdeset konjah, a u okolici dva kipa, i više volovah, i životinje„, ovako mi piše moj jedan prijatelj iz Livna.

Vam pako neka nebude začudo što vam od toliko vremena ništa nejavljam, zašto prvo nisu mi pripuštale okolnosti, a drugo baš važna nisam imao ništa priobćiti vam; još podavno pako pisao sam, i odgovorio g. Fak, koi je mene malo krenuo, i pobio po mnenju njegovu, no još nisam vidio da je ovaj moj odgovor izašao očito, neznam ili ga niste primili, ili nećete da ga očitujete porad kakva razloga vam poznata, ili je nedje vrat slomio? Želio bi znati *).

Kod nas nikakvih novostih važnih neima, i najviše je što sada oblače i Turci nove žandare, koji će tobože red čuvati. Njihove su haljine ni Bosanske, ni nizamske, nego napolica, tere jih tako čine pogrdnijim nego su po naravi; kažu da jim je plaća na mjesec, konjaniku 230 grošah, a pješaku 120.

Naši Turci Bosanski nalaze se u velikoj muki; s rajom nesmiedu, zašto jim raja više nevjeruje, a Osmanlijam oni nevjeruju, jer vide kakvo jim je prijateljstvo s osmanlijam. Ja scienim tvrdo, da ako se kuda nedignu Bosanski Turci na vojsku do pramaljeta, da će se podistinu tada uzdignuti protiva vladi. Od ovoga jur mnogi govore, osobito oko Petrovca, Priedora i Banje-Luke, pak i kristjane sa sobom pozivaju; no po svoj prilici kristjani tamo neće, buduć "koga su zmije klale, i guštera še boji„.

Mnogo se govori da će nam se Vezir promienuti; mnogo se vesele na ovaj glas, zašto je naš Vezir baš pravi turčin.

Čuli ste može biti da su 6 turakah i 4 kristjanina odabrata u Carigrad, govore da će biti sultanova straža tjelovna. Traženi su od dobrih obiteljah i bogatih, a obećana jim je plaća na mjesec po 250 grošah, i konja, momka slugu, jelo i pitje. Za tri godine morati će Caru služiti, pak onda ako hoće, mogu kući povratiti se, ako li neće, onda neka ostanu još tri godine, i tada do smrti imati će plaću na mjesec po 250 grošah, i dostojanstvo kakvo zasluže. Hoće li ovako biti?

Govedja bolest u nas jednako mori gdje do sada morila nije; od bure pako i mećave ni dihati prosto nemožemo.

*) Prispio nam je; ali nismo cienili vriedno toliko crnila potrošiti u pobijanju g. F. koga su dielom drugi uztukli, a dielom se i sam kaže neposve na istini. *(Ured.)*

Iz zapisnika

X. redovite sjednice glavn. odbora dalm. hrvat. slav. izložbe, produženje.

IV.

Izkaz

onih predmetah koji spadaju u 30. i 31. razred izložbenoga programa.

30. *Razred:* diela i sprave naukovne, naklade i za pouku sprave.

1.

1. *Sgrade:* osnove, smotrenja, svietlopisi i obrazci raznih učionah i zavodah.

2. *Sprave i uredjenja:* ugledi, obrazci i risarije stalnicah, slikarski stolci, školske klupe, crnila, ozidne table, učiteljski stolci (katedre) i kuke za ovešanje šeširah i odjeće.

3. *Zdravstvene naredbe:* ogrievne, razsvietne i odušne sprave, igraonice i kupaonice.

2.

1. Knjige i obća učevna sriedstva:
a) abecedar (bukvar), čitanke, diela o izgovaranju, ozidne table, školski torbaci,
b) pregledalice, predlogi, računske tablice, držala, pernike, pera, crnila, liniri,
c) računala, računski potiskači, certarske sprave, crtnice,
d) knjige, zemljo i more-vidi, zemljokruzi, brodarske sjevernice (busulja), obrazci i sprave za pouku u matematici i naravoslovju,
e) sbirke za pouku povjestnice prirode,
f) svake ruke risarske i slikarske sprave,
g) glasbene sprave, kao ugadjače, časomieri itd., nadalje školske i crkvene pjesme,
h) sprave tjelovježbe,
i) sve vrsti igračkah.

31. *Razred:* izradjenja pitomacah raznih javnih i skromnih učevnih i odgojiteljnih zavodah.

1. *Pisanja:* povaljena i nakićena.

2. *Risanja:* risarije iz predlozih, iz naravi ili na pamet, zemljovidi, obrazci iz ilovačine ili vozka.

3. *Ženska ručna djela:* švela, pletiva, kačkanja i vezanja itd.

Glede medaljah, odbor predlaže da se samo jedne vrsti izrade, i to srebrne, u veličini škude savezne. Na naličju biti će grb trojedne kraljevine, s napisom "Dalm. Hrvat. Slavonska izložba u Zagrebu 1864„, a na licu lovor vienac s riečmi "Znak odlikovanja„, a na rubu urezati će se ime nadarenika.

Ovaj predlog bi jednoglasno primljen.

Konačno zaključi odbor pozivno na §. 2. naputka pozvati putem načelnikah zadrugah i kroz novine članove raznih zadrugah na sastanak, da se o svrsi i koristi izložbe, kao takodjer o načinu i vrsti sudjelovanja izjasnjenje pruži, a prijave pojedinih obrtnikah pismeno odmah primu.

Glavni odbor drži, da će na ovaj isti način postupati i svi ostali područni odbori, za moći tim sigurnije djelovati na izpad izložbe.

2. predmet. Izvješće tehničkoga odbora, koji sastoji iz gg. mjernika Egersdorfer-a kao prvaša, članovah J. Grahor-a, J. Frankl-a, i Sam. Weis-a, te K. Bedeković-a perovodje i izvjestitelja.

Ovaj tehnički odbor predlaže u pogledu predaje sgrade opredieljene za izložbu glavnomu odboru, da bi se ova najdulje do konca veljače 1864. predati imala, te da se već sada pristup tehničkomu odboru dozvoli, u pojedine prostorije, u svrhu preduzeća razmjerbe.

Ovaj predlog bi primljen i izvjestitelju naloženo u ovom smislu obratiti se molbeno na visoko kr. namiestničko vieće.

2. Tehnički odbor predlaže nadalje, da se u ledenice rečene sgrade, čim skorije navozi leda, da se opredieljeno za ogled vino, uzčuva za izpitateljno povjerenstvo.

Skupština zaključi, potražiti dozvolu kod visokoga namiestničkoga vieća, te odmah tada daljna odrediti.

3. Ovaj odbor predlaže konačno, da se razpiše jevtinba pod manje (minuendo) za dostavu siena, slame, zobi i ostalih potrebitih predmetah na uzdržavanje izložene marve.

Zaključeno je, ovu jevtinbu preduzeti tek u mjesecu svibnju, buduć će se onda točnije naznačiti moći potrebita množina, a za dostavnike, biti će još dovoljno vriemena ovu nabaviti i dovoziti.

4. Izim toga predloženo bi, izložbenom programu još sljedeća dodati;

Digitized by Google

Kod 1. 2. i 3. reda *rieči:* sa mladima (mladinom).
„ 4. „ „ i koze.
„ 6. „ „ ptice pievačice i svake vrsti golubovah.

Ovo bi primljeno.

Na što bi sjednica zaključena, i dojduća redovita sjednica urečena za utorak 29. prosinca 1863.

OSMRTNICA

Iz Dubrovnika, 5 siečnja.

Prvi dan ove godine na žalost je osvanuo porodici Pucića, i mnogiem nje štovateljima i prijateljima, budući baš tog dana preminuo, nakon duge nemoći, knez Marko Pucić, otac toli poznatieh knezova Nikole i Meda. Častna uspomena ostaje za preminutiem gospodinom. Rodjen godine 1786, doživio je mnogo dogodjaja, i raznieh promiena u svojoj domovini, a preko svieh se podnese kao sviesan i pošten čovjek, mržeći jednako i na nesmotreno opiranje i na svako potišteno previjanje. Veličanstven bez oholosti, a uljudan i ljubježljiv sa svakiem, bio je inokupno štovan i cienjen; i govorilo se je jedniem glasom za života njegova da je knez Marko *gospar čovjek*, a ta je rieč kod nas znak velike hvale. Ali je pokojniku poglavita slava u narodu s toga, što se je svedjer brinuo, ne štedeć ni truda ni požrtvovanja, da plemenito odhrani porod svoj, i da ga upravi na korist i diku domovine i naroda. Pa doduše mu trud ižčeznuo nije. Osvem hvaljenieh Nikole i Meda, ostaje mu najmladij sin, drugi Niko, koi je kao satnik na kraljevskoj vojničkoj službi, i od dike je svojoj starijoj braći. Ostaje mu takodjer premila kći grofica Ane, supruga slavnoga domorodca Marinice Gjurgića.

Iz medju stihova i nadpisa, koiem se je resio mrtački sprovod na 3 o. m., prenosimo sliedećega najkraćega.

MDCCCLXIV

Zaslužio je napokonje časti

Marko Nikov knez Pucić

Vlastelin Dubrovački

Dično noseć preko kobnog doba

Veliko Ime svoieh praotaca

Avaj nesreće

S Njim nestane

Riedki uzor stare Dubrovačke kreposti.

K K.

Izvanredni prilozi

za *Maticu Dalmatinsku*, sabrani u Odesi od gosp. Sime plemića Lazarevića (vidi prilog k Narodnom Listu br. 3 t. g.).

Gosp. Aleksić Ivan	fior.	9 —
„ Bogdanović Kvekić Mihail	„	9 —
„ Cingria Stjepan	„	9 —
„ Franković Bandić Josip	„	9 —
„ Jelić Stjepan	„	5 50
„ Ilijć Timović Marko	„	5 50
„ Katurić Drago	„	9 —
„ Konivaljski	„	9 —
„ Magud Pavao	„	5 50
„ Mirinović Toškov Nikola	„	17 —
„ Novikov Aleksander	„	9 —
„ Pavković N.	„	4 —
„ Pavlović Spiridion	„	7 —
„ Šerović S.	„	5 50
Ukupno	fior.	113 —

Sliede podpisi na Sundečićevu *"Krvavu Košulju„*

Kovačević Ljubomir	za	istisakah	10
Paštrovič Svjetoljub učenik	„	„	2
Vlatković Pave učenik	„	„	1
Dr. S. Katić	„	„	10
Petricioli Ernest	„	„	2
Jota i Abelić	„	„	4
Gosetti Josip	„	„	2
Giuppani Julio	„	„	2
Stermić vitez Leopoldo	„	„	2
Lukić Petar	„	„	2
Gospoja Ana Vidović	„	„	5
Vidović Marko-Antun	„	„	3
Vidović Bonaventura	„	„	2
Gospoja Danilo Tereza	„	„	6
Gospodična Danilo Maria	„	„	4
Pop Barbarić Ivan župnik	„	„	2
Preč. g. Markić Gjuro profes. itd.	„	„	4
Savić Todor	„	„	2
Ukupno			65

Poziv na predbrojidbu.

Htio bi zimus da štampam svoje pjesničko dielo:

"CVIJETA„ Dubrovačka povijest.

S toga prosim gg. ljubitelje narodne knjige koji su je radi imati, da mi jave, najdalje do svrhe fevruara, ime svoje i mjesto dje koji prebiva. Koliko bude predbrojnika onoliko će se samo štampati istisaka, te ako ih se ne skupi barem trista, neće ni knjiga izaći na svijet. Cijena joj je 60 novčića, a ko sabere deset predbrojnika ili naruči deset komada, dobiti će jedanaesti badava.

U Dubrovniku (Ragusa) *na Badnjidan 1863.*

Medo Pucić.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Sime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 9.

U Zadru 30. siečnja 1864.

Obzir po svietu.

U Njemačkoj su stvari u toliko promienjene, što manje vlasti mal po mal odustaju od opora proti velevlastim; te će se najzad sve udesiti kako ove budu htjele.

Danska još nije njemačkim velevlastim odgovorila na prietnju, da odciepi ustavno kneževine od ostale državе; medju to se na rát sprema, i pogovara se, da je sa Švedskom u dogovoru radi vojene pomoći.

Jadni poljski rát sve jednako traje, pače bi rek da će Poljaci na proljeće s novimi pripravami ojačani izaći na polje.

Novine pišu o dogovoru rumenskoga gospodara sa knjazom srbskim i sa crnogorskim, kako bi se jednom posve oprostili turske sile: ali se nemože o tom ništa stavna znati.

U Beču se mnogo piše o načinjenju magjarskom, ali se malo čuje da se šta učinilo.

Govori se da će carevinsko vieće zaključiti viećanja koncem ovoga mjeseca, a do polovine ovoga drugoga da će biti pozvani pokrajinski sabori.

Glavna skupština županije zagrebačke.

(po Nar. Nov.)

Na 14. siečnja u 10 satih pr. pod. otvorena je glavna skupština sl. županije zagrebačke. Veliki župan otvori skupštinu poduljim govorom, u kom je preporučao skupštini, da bi hladno razpravljala pitanja, o kojih se ima viećati. Iza svršena govora dao je prvi podžupan svoje izvjestje o položaju stvarih, tičućih se predmetah već riešenih i jošte neriešenih.

G. Šuhaj, zagrebački zastupnik, veli, da se raduje, što se je ovaj put veći broj skupštinarah sakupio nego, što je to prije bivalo, ali da sažaljuje, što na ovoj glavnoj skupštini ovaj put nije zastupano ono tielo, koje je do sada zastupano bilo i kojemu usljed naputka pravo zastupanja pripada. On moli, da bi se u tom pogledu shodan nalog izdao, jer vidi iz govora pres. župana, da se priznaje, da je naše stanje provizorno; tko bi htio načrtati način, kako da se iz takova stanja izkopamo, trebao bi reći: da se neka držimo zakonah; na pozivom na skupštinu nije se zadovoljilo zakonu: jer on vidi zastupnikah od kaptola itd., ali nevidi zastupnika iz pravoslovnoga zavoda, gdje su takodjer kr. činovnici; čini se, kao da se taj kr. zavod kotomice ignorira. Veliki župan veli, da će to biti valjda pogreška, ako se u naputku spominje i kr. akademija. Pošto je g. Šuhaj pročitao iz naputka izrikom "kr. pravoslovna akademija u Zagrebu", odmah je veliki župan odredio, da se i akademija pravoslovna pozove, da pošalje svoga zastupnika.

G. prvi podbilježnik Gaj čita odpis vis. dvorske cancelarije o novačenju.

G. prvi podžupan obraća pozornost na vis. dopis, koi je već uzet u pretres u maloj skupštini; tù su onda prama njemu učinjene predbježne naredbe, koje će valjda u svakoga naći odobrenje, ako se pomisli, da se tù radi o svakogodišnjem popunjivanju vojske, a da se radi u smislu naputka, koj je taj predmet odredio za razpravu saboru; i tretje da se je radilo prama previšnjoj volji, koja je u izrazu dvorske kancelarije. Hoće li to glavna skupština odobriti? On se nada, da hoće; i predlaže, da se po običaju preda taj posao odboru pod predsjedništvom podžupana, da se dužnosti zadovolji.

G. Vrbančić: Neda se tajiti, da je stožerna točka našega ustava, sastojeća se u dozvoljivanju vojakah — naše pravo da je suspendirano i pošto neimamo sredstvah, da se tomu protuustavnom postupanju odupremo predlaže; da se pokorimo tomu zahtjevu, budući je i presv. g. veliki župan naglasio, da ta stvar jošte nije riešena, već da zavisi od čiste naše volje, da ju riešimo; nije dakle zakon, kako ju nazva prvi podžupan, nego je naredba samo; pozivajući se na nove slike u dvorani nada se, da će nas opominjati, da čemo braniti naša ustavna prava, kao što su i stari znali. — Nadalje veli, da je falila mala skupština što je izdala naredbe bez svake ograde, te napokon predlaže, da se novačenje istim načinom kao što prošaste godine obavi i da slobodni kraljevski gradovi na stavljanje kontigenta sami uplivaju.

Krestić od Jastrebarskoga veli, da se nebi prema prijašnjemu običaju stavljao dotični sudac u poslu novačenja, nego da občina ima upliv. To isto predlaže zastupnik poveljene občine Cvetkovičke i gosp. Franciscі od Samobora.

G. Gvozdanović: Ja držim, da bi mi ovdje neustavno radili, kad bi se upuštjali u preustrojenje občinah, budući to spada u djelokrug sabora.

G. Vrbančić opažuje, da se sada neradi o preustrojenju občinah nego se radi o tom, da se odbor imenuje koj će ovaj posao obaviti, i da imenovanje ovog odbora od nas zavisi.

G. savietnik nam. vieća Pogledić kaže, da je posao novačenja sasvim administrativne naravi, i da se s toga nemože nikomu drugomu povjeriti nego onoj oblasti, kojoj administrativna uprava pripada. Nakon ove debate bi zaključeno, da se za obavljenje posalah proizvirućih iz novačenja poselmi odbor pod predsiedničtvom drugoga podžupana Bušića imenuje, pri kojem će g. Ferić kao bilježnik sudjelovati. Sada bi čitan odgovor vis. kr. dvorske kancelarije glede sazova sabora.

Kad je pročitan pripis vis. dvorske kancelarije kao odgovor na predstavku zagrebačke županije izdanu, g. odv. Mrazović reče, da žali, što se nečita prije i predstavka iz glavne skupštine od 18 svibnja, jer da bi se sravnjivanjem tih dvijuh aktah uputila skupština, da ovaj vis. odpis samo umjetnim načinom odbija sazov sabora i reč bi ironički pobija razloge u predstavci navedene.

Vis. dvorska kancelarija obećava, da će kod previšnjega mjesta zaiskati sabor, čim dodje shodan čas i poziva skupštinare, da pripravе taj shodni čas, t. j. da gledaju, da prestane razdraženost. Govornik nije opazio u skupštini razdraženosti osim, ako se ista ona umierenost

Digitized by Google

pres. g. predsjednika i županijskoga magistrata za obranu pravah naših drži za razdraženost.

Što se tiče razlogah, predbacuje se skupštini, da se neskrbi dosta za poredak, ali je tu vis. dvorska kancelarija izpustila iz oka druge uprave, koje od ove skupštine ni najmanje nezavise. Upravo se iz predstavke vidi, da se nered nepojavljuje od uprave županijske već od uprave vlastih, počam od viših do najnižje občinske; zato je taj ukor nepravednim načinom bačen na skupštinu, koja je ograničena posve samo na sudbenost i to stegnutu samo na domaće autonomno držanje, koje nije u savezu s občenitom državnom upravom, kao što u tom savezu stoji n. pr. financijalna oblast, koja našemu narodu najviše biede prouzrokuje, jer je protuzakonita i pregolema; sudstvo causalno, zemlj. i uobće tèrgovačko stoji u rukuh županije. Vis. kancelarija neima pravo, kad kaže, da sadašnji zakoni nisu krivi, što vlada neporedak. Neka samo pogleda pravi izvor recimo tomu neporedku, pa ćemo vidjeti, da mu je s veće strane razmršenje urbarijalnih poslovah. Ona nepoznava domaće odnošaje, a može se o njih uputiti, kadgod hoće; jer joj stoje na uslugu kriminalna akta; iz njih će se osvjedočiti, da sva zločinstva većinom izviruju iz zadrugah.

U daljnjem razvoju svoga govora dokazivao je govornik, da su predlistopadske inštitucije krive, što su socijalni odnošaji takovi, da ih drže zadrazraženost; a to upravo da je razlog, da nam se dade sabor, jer da se tomu zlu samo saborom doskočiti dade; zato on predlaže, da se ponovi predstavka od 18 svibnja.

G. Vrbančić: Ako je ikada koi ukor nepravedan bio, to je taj, koga je dobila sl. županija zagrebačka. To je baš kao u basni o vuku i jagnjetu. Tko zna, što je ustav, i kako se živi gdje vlada ustavnost, taj se doisto mora diviti onomu redu, koi kod nas vlada uz postupanje vlade; treba samo spomenuti, što biva s našim novinarstvom; tà toga neima niti u najabsolutnijoj dèavi, da bi vlast zabranjivala pisati u koi list. Govoreći o stožernom pravu veli govornik, da je kancelarija tražila razlog, samo da nam nedade sabora, koi je jedino sredstvo, da se stvar izvede na čistac. On podupira predgovornika i predlaže, da se navedu i oni razlozi, iz kojih će se vidjeti, kamo će se doći ovakovim postupanjem. (Burni živio!)

G. veliki župan opominje, da bude slušateljstvo mirno kao što su i skupštinari; jer da jedino oni imadu pravo odobravati ili neodobravati, kojim je to propisano — kao što to biva po svoj izobraženoj Evropi. Zatim reče, da mora ozbiljno odbiti ono, što se podmeće vis. dvorskoj kancelariji veleći: Ako promislite stanje našega provizorija i uzmete na um, što je do sada ne samo od strane naše županije nego i od strane drugih županijah čuveno i činjeno, viditi ćete, da je dosta toga poteklo s razdražena srca — pače i u ovoj se skupštini vidi, da ste razdražena srca a ne hladna srca, i da upravo idete na ono, što je povod tomu, jer to je upravo ono naše zlo, što putem svih glasilah javnih, kao što su skupštine, povremeni listovi itd. sumnjičemo svoje oblasti. Ja vas opominjem ne kao veliki župan već kao vaš zemljak, koi svojoj domovini isto tako dobro želi kao i vi; utiešite se i znajte, da naše vlažti, a naročito glava naše kancelarije dobro po narod sele. Nemislite, gdie su možda privremeno, dà veoma privremeno gore stavljene, da ironički možebiti na to idu, da nam se prava otimlju. Ako možemo komu povieriti svoje pouzdanje, to doisto možemo glavi naše kancelarije, pa ako se sabor, kao što je sva nada, skoro sastane i bude znao uztrajati, da će doisto naša kancelarija želje naroda našega podupirati, a ima primierah, da nam prijašnja niegda kancelarija nije podupirala željah. U odpisu dvorske kancelarije vidi presv. govornik, da nam se prstom kaže, kojim putem možemo svrhu postići, t. j. da se u predstavci upotrebe takovi izrazi, iz kojih nebi upravo nikakova razdraženost virila; mora bo se znati, da predstavke neleže samo u arkivu dvorske kancelarije, već dolaze i u ruke svietloga našega vladara, koi, kad ih pročita, mora reći, da kod nas vlada razdraženost i da sabor dati nije moguće. Zatim reče, da bi skupština ponovila predstavku i nabrojila sve potrebe kao što je uredjenje svih vlastih počam od naše osriednje uprave do občine, pa onda uredjenje zadrugah itd. itd. sama fakta, iz kojih će se vidjeti, da nam je sabor u istinu potreban.

G. odvietnik Kos želi, da se u predstavki uzpita dvorska oblast, što ona drži za razdraženost?

G. bar. Hellenbach: Ako se to drži za razdraženost, kad koi član skupštine kori naredbu vis. vlasti, onda on nebi htio ni sabora; u ustavnom životu da je treba kontrole. Govornik predlaže, da se u predstavci upotrebi sva moguća pristojnost.

G. Krestić: Ma kakov pojam imao ob ovom tielu, to ipak uvidjam, da se nemože upustiti u polemiku s predpostavljenom oblasti, kao što bi bilo, da stane vis. odpis kritizirati u smislu predloga gg. Mrazovića i Vrbančića. Podupire predlog baruna Hellenbacha.

G. Gvozdanović govori proti Mrazovićevoj tvrdnji, da neima razdraženosti i da nije istina, što se navodi u odpisu; pak veli, da se već u onih predgovornikovih riečih vidi razdraženost, gdje tvrdi, da je "umietno„ tražila vis. oblast razloge, da nam neda sabora. Podupira predlog vel. župana.

G. podžupan Očić misli, da je suvišno pustiti se u novi sukob i dokazujući, da razdraženost zavisi od temperamenta reče, da će biti najbolji argumentum a facto petitum, t. j. da se navedu predmeti, s kojih je sabora treba.

G. Ferić veli, da smo razdraženi svi, jer nismo zadovoljni, a razdraženost kao i svaka bolest treba lieka, koga liečnik nemože dati, dok je n. pr. grozničav čoviek u paroxismu, već veli bolestniku, da će liek onda uzeti, kad ga paroxisam mine. Govornik želi, da slog predstave bude po predlogu g. velikoga župana. Istinu kazati da je pravo i liepo, ali mi mislimo, da je ovo istina, što mi kažemo, a oni gore misle, da je istina ono, što oni tvrde: uviek istinu kazati, značilo bi infalibel biti; zato je bolje, sad u predstavci ničim nevriedjati, jer bi krivnja tada stajala u načinu.

G. Kušević podupira predlog Mrazovićev, veleći, da će buduća generacija plakati za naša prava, za koja se ovaj municipij zauzima, pa onda ukor dobiva, što bi trebalo, da se na saboru znade.

G. odv. König podupira Mrazovića i kazao bi, da se neboji kaznenoga zakona, tko razdražuje i uzdiže ovu našu razdraženost.

G. odv. Šram obširnim govorom pobija njeke govornike i podupira predlog Mrazovićev.

G. odv. Francisci "mora i uz najveće miroljubje uzplamtiti, kad nam se na silu hoće dokazati, da smo za sabor jošte nezreli„.

G. kan. Gugler vidi, da je obća želja, da se iz ovoga jadnoga stanja izkopamo, a to se može samo putem sabora, treba dakle da se upotrebe takova sredstva, da se žudjeni cilj postigne, a kako se iz svega vidi, toga neće biti, dok bude ikakove sumnje, da smo razdraženi. Podupira predlog g. velikoga župana.

G. Josipović vidi, da to smiera samo na "Reichsrath„, da će nas vlada tako dugo držati za razdražene, dok nebude vidila, da smo voljni ići u "Reichsrath„. — —

G. veliki župan zaustavi ga u govoru, veleći, da je to put, koi vodi u razdraženost; neima nikoga, koi bi mogao istinito tvrditi da je itko od kancelarije koga uputjivao: idite u "Reichsrath„. Ovo je pitanje, koje se ima riešiti na saboru. Pozivajući se na svoj govor, gdje je već spomenuo, kako njeki tu riečˇ upotrebljuju i njom razdražuju, reče, da od naše slobodne volje zavisi, hoćemo lí tù inštituciju tudju primiti ili ne; ako bude narod složan i razborit, onda će samo ono odlučiti, što bude zanj dobro. (Živio!)

G. Josipović izpravlja se i završi podupirući predlog presv. g. velikoga župana. Izza njega podupirao je isti predlog nieki seljak.

G. Vrbančić veli, da neima gorega položaja nego spominjati državopravna odnošenja; najgore da je na svietu, kad zavlada mistifikacija medju vladom i narodom.

Digitized by Google

Županija da mora braniti svoju čast i prava odmah, jer mi kao županija nemožemo jamčiti za budući sabor.

G. kanonik Muzler pristaje "uz toli liepo i istinito izraženo mnienje presv. gosp. vel. župana„ te pridaje, da se to umetne u predstavku, da su se strasti već utaložile.

G. Mrazović: Ako sam dobro shvatio govor presv. g. vel. župana, to ga držim za podupiranje moga predloga. Govornik nije toga mnienja, da se višim oblastim nekaže, kako tko istinu neshvatja; sloboda ljudska u tom sastoji, da se kaže, kako je tko shvatio, a ne kako bi onaj želio, komu se očituje. Odlično tielo, kao što je ova skupština, izabrati će izraze dostojne bez svakoga zatajenja, da obrazloži predstavku od 18. svibnja i dokaže, da su upravo predlistopadske inštitucije krive, što se toliko putah dolazi u koliziju u državnom i privatnom životu.

G. Krestić proti Kuševiću govoreći uputjuje annale svih ugarsko-hrvatskih žup. arkivah, i veli, da se neće nigdje naći, da bi skupština žup. polemizirala s predpostavljenom vlasti u smislu predlogah gg. Mrazovića i Vrbančića, koji rekoše, da kancelarija nepozna naših domaćih odnošajah.

G. Mrazović branio je svoj predlog; iz toga njegova govora, gdje se je branio proti Krestiću, Gvozdanoviću, Očiću itd. spominjemo samo ono, što je reko na primjetbu g. Ferića veleći: Mjesto čovjeka u paroxismu uzmimo čovjeka gladna, komu liečni samo zato neda jela, da se nebi nahranio.

G. veliki župan sakupi mnienja, iz kojih se vidi, da jednodušnost vlada u tom, da je razdraženost prestala i svi da žele sabor, pa da formulira svoj prijašnji predlog, da se nabroje predmeti, s kojih se želi sabor, i tim je učinjen zaključak. Izza toga g. Vérbančić kaže, da nevidi u ovoj skupštini pr. g. barona Kušlana. Govornik interpelira presv. g. vel. župana, da li je istina, da je on velikog bilježnika žup. zagreb. g. barona Kuslana od službe i platje dignuo, te predlaže, da se ovaj veliki predmet občinstvu sl. županije predloži.

G. predsiednik odgovori mu, da je ovaj predmet bio već u maloj skupštini, i da će se i velikoj skupštini pribćiti.

G. veliki župan Kukuljević priobćuje, da je vis. kr. kancelarija dozvolila, da se mjesto drugoga podbilježnika pri ovoj županiji nadopuni, i da je tu čast podielio začastnomu podbilježniku g. Adalbertu pl. Feriću. Nadalje daje g. predsjednik velikoj skupštini na znanje, da je g. Milovana Pongraca začastnim mjernikom, g. Tompu pristavom sa platjom i g. Antolkovića začastnim pristavom imenovao. Na koncu bi pročitana i sa živio pozdravljena doktorska diploma g. Viktora pl. Čačkovića.

Na 12 siečnja glavna skupština započela je u 9 satih. — Ponajprije bi čitan dopis vis. kr. nam. vieća, u kojem se priobćuje, da je za nieke županiji pripadajuće nepokretnine novčana svota preko 5000 st. unišla, kojom pripada pravo županijskomu občinstvu razpolagati. Žup. občinstvo poziva se, da izvjestje podnese, da li je sklono ovu novčanu svotu za biblioteku Šafarikovu ili za korist jugoslavenskoga sveučilišta obratiti.

G. Mrozuvić, koi je prvi progovorio, opazuje, da je prvi dio ovog vis. dopisa glede nabave biblioteke Šafarikove već svoje vrieme promašio, budući je ova biblioteka jurve nabavljena. Sada može dakle govor biti samo o drugom dielu tog visokog odpisa. Govornik kaže, da neima jamačno nikoga u ovoj velikoj skupštini, koi nebi uvidjao veliku potrebu i još veću korist sveučilista na slavenskom jugu, jerbo čitavi jug neima sveučilišta, dočim u drugih pokrajinah ovakovi obstoje. Samo mi na jugo smo tako nesretni, da neimamo nikakova sveučilišta, da bi se naša mladež u najvišem znanju obučavala. Ako se pako promotri naš današnji položaj, i onaj tisak, u kojem sada naše domaće oblasti zapetima rukama stoje, mora se osobita pozornost sl. skupštine na one okolnosti obratiti, pod kojimi bi se ovo učilište ustrojiti imalo.

U najnovijem vremenu učinjeno je izkustvo, da se naprama učiteljskomu tielu i naprama mladeži bez takta postupa. Bez da je tko učinio kakov zločin ili da je što sakrivio, vodjena je prije njekoliko danah naprama učiteljskomu tielu i prama mladeži takova iztraga, koja je občinstvu, u učiteljskom tielu i u učećoj se mladeži veliki utisak učinila. Ovo izkustvo zaslužuje našu podpunu pozornost, valja da budemo na oprezu, što se može dogoditi, ako se ovaj novac za pomenutu svrhu posveti? Govornik kaže dalje, da je on već napomenuo, da neimamo sveučilišta, da je za ustrojenje toga zaklada potrebna, ali s druge strane mora se i zato skrbiti, da odhranimo slobodoumne ljude po zvanju i po čuvstvu; to pako neće onda biti, ako se tako bude postupalo, kao što se postupa sada. Ja predlažem, da se napomenuta novčana svota za sada nikomu neuruči nego da se glavnica ukamati i da se kamate glavnici svake godine pridodadu i da se tako dugo s glavnicom nerazpolaže, dok se sl. skupštini nebude uzvidilo, da ima za to dovoljnoga razloga i kad se slavnomu občinstvu bude činilo, da je za to prispio shodan čas.

G. Gvozdanović glasuje za predlog g. Mrazovića.

G. Vrbančić kaže, da i same više oblasti uvidjaju, da je to naša kuća i uzprkos toga neće, da nam ju predadu. Govornik kaže, da se predlogu po g. Mrazoviću učinjenom nemože prigovoriti. Što se sadržaja drugih riečih po g. Mrazoviću izustjenih tiče, to opazuje g. Vrbančić, da neima ustavne zemlje, u kojoj bi se učiteljskim tielom tako postupalo kao kod nas. Svaki mora priznati, da je ova korporacija najizobraženija. Mi smo razcviljenim srcem čuli ono postupanje, koje se je s našom bratjom u Dalmaciji činilo. Ako su se oni Dalmatinci zauzeli za nje, to se i mi moramo za naše ljude zauzeti. G. Vrbančić je zato, da se ovaj novac imade istom onda upotrebiti, kad u tu svrhu bude nastao shodan čas. Ovaj je predmet od tim veće važnosti, jer vidimo, da s našim dobrom nemožemo razpolagati; glede narodnoga doma i narodnoga kazališta nisu još dan danas računi položeni. Glede narodnoga doma odpravili smo namjestn. vieću već duže reprezentacije, pa još ni odgovora dobili nismo. Govornik drži predlog g. Mrazovića veoma temeljitim i pristaje uz njega.

O razpolaganju s novcem, što je preostao od županijskih nepokretninah, bi predlog g. Mrazovića većinom glasovah primljen i umoliti će se vis. kr. nam. vieće, da novčanu svotu občinstvu županije na razpolaganje pošalje.— Sada bi čitan odpis vis. kr. nam. vieća glede preustrojenja občinah. U ovom odpisu kaže se, da se taj predmet mora odgoditi na onaj čas, kada pitanje glede občinah bude načelno riešeno,

G. Mrazović veli, da zna iz svagdanjega izkustva, da občine u onom stanju, u kojem se sada nalaze, nemogu obstojati. Ovdje imade više skupštinarah, neka ih izvoli slavno občinstvo saslušati, pak ćemo čuti, da občinski organi samovoljno postupaju; da se nepolažu računi, da se diobe čine bez ikakova razmjerja i bez pravice. To su same okolnosti, koje bi morale ponukati visoke oblasti, da nikakove zapreke glede odobrenja naputka nebi imale staviti. Ako imade pojedinih nedostatakah, moglo je ove vis. kr. nam. vieće po svojem visokom položaju i po svom visokom zvanju, koje zastupa, opaziti i mi bi ovaj predmet na novo u pretresivanje uzeli.

G. Mrazović predlaže, da se ovaj naputak vis. kr. dvorskoj kancelariji podnese, i da se moli, da svoje opazke učini. Slavno občinstvo županije moći će onda taj vrlo važni predmet u pretres uzeti, da se tako stvori kakov naputak za občinske kotare.

G. Vrbančić: Naše občine nemogu se pustiti bez svake naredbe. Poznato je, da je naša skupština već svorila u tom obziru naredbe i da se občine ove drže. Ja se podpuno slažem s predlogom g. predgovornika, da se u tom obziru reprezentacija visokoj kr. dvorskoj kancelariji podnese.

G. veliki župan opaža, da uredjenje občinah po njegovom mnienju može samo sliediti legislativnim putem. Dočim i onako obstoji nada na čim skoriji sazov sabora, s toga on poziva sl. občinstvo županijsko, da promotri, da li bi u ovaj par u tom pogledu probitačno bilo, da se representacija vis. kr. dvorskoj kancelariji podnosi.

Digitized by Google

G. Mrazević brani shodnost svoga predloga; on neima nade za čim skoriji sazov sabora iz toga uzroka, što se može razabrati iz odgovora vis. kr. dvorske kancelarije, da se sabor tako dugo neće sazvati, dok uztraje razdraženost duhovah. On opaža, da njegov predlog nespiera onamo, da nam se naputak glede občinah oktroira, nego da nam vis. kr. dvorska oblast priobći mahne, koje mošebiti u ovom naputku obstoje i da slavno žup. občinstvo dobije povod ob ovom predmetu na novo viećati, da se u tom gleda s visokim dikasterijom sjediniti. Napokon kaže govornik, da bi realizacija njegova predloga dokinula vis. oblasti povod k predbacivanju loše uprave. (Živio!)

G. bar. Hellenbach: Na koliko se sjećam, bijaše osnova sastavljena od male skupštine, a od velike skupštine iz toga uzroka zabačena, što se ona sa našimi zahtjevi neslaže. Radi toga imenovao je vel. župan odbor ad hoc, u kom sam i ja čast imao biti. — Občinstvo žup. zaključilo je u tom obziru izvjestje vis. kr. dvorskoj kancelariji podnieti. (*Sliedi*).

Različite viesti.

Pišu nam iz Zagreba:

Usljed zaključka sriedišnjeg odbora za stradajuće Ugre od dne 12. siečnja o. g. odaslana je predbježno uzvišenomu namjestničkomu vieću ugarskomu u Budim svota od dvie hiljade for. aust. vr. uz dopis sliedećega sadržaja:

Sriedišnji odbor družtvah strieljačkoga i pjevačkoga kola u Zagrebu.

Uzvišeno kralj. namjestničko vjeće za Ugarsku!

Čim je u domovinu našu doprla zloglasna viest, da je susjednu našu ugarsku braću, naročito pako žitelje južnih pokrajinah stigla kobna nevolja i nuždа, pohitilo je veliko i malo, da prinese po mogućnosti ma kako neznatan dar na žrtvenik ljubavi za utjeku svoga trpećega brata.

Gradjansko strieljačko družtvo i narodno pjevačko kolo našega glavnoga grada nije počasilo časa, da na brzu ruku učini od svoje strane toliko, koliko su dopustile okolnosti i kratkoća vremena.

Unišavšu do sada svotu od **dvie hiljade** for. a. vr. dostavljamo uzvišenomu namjestničkomu vieću s pokornom molbom, da nju medju najvećma nuždne porazdieliti učini; čim bude konačni račun položen, i čim unidju sve sakupljene svote, dostavit će se preostatak bezodvlačno uzvišenomu namjestničkomu vjeću uz dalnje razpolaganje.

Družtvo zagrebačke gradjanske strieljane i narodnoga Kola želi, da se neznatan ovaj prinesak na ublaženje goleme nužde uzme za znak iskrene uzajemnosti, srdačnoga sućuća i nepromjenljive bratske ljubavi.

Dano iz sjednice središnjega odbora dne 12 siečnja 1864 u Zagrebu držane.

U ime družtva zagrebačke gradjanske strieljane i narodnoga pjevačkoga Kola

Strieljački nadmeštar i ravnatelj Kola
August Dutkovic, v. r.
predsjednik odbora.

Dr. Aleksander Mraović, v. r.
perovodja odbora.

U Nedjelju na 14 veljače došastoga, na 10½ satih pr. p. u dvorani Narodne Čitaonice družtvo **Matice Dalmatinske** držati će redovitu veliku skupštinu po pravilniku. Za 4 dana prije skupštine u istoj dvorani stati će izloženi na pregled članom utemeljiteljem: osnova nove ustanove, koju je izradio odbor namješćen na zadnjoj velikoj skupštini, a na ovoj će se pretresati; i račun sa svojimi prilozi o pjeneznoj upravi Matičinoj, od nje postanka do konca god. 1863.

Izišao je u Zagrebu prvi svezak *Književnika*, u kom ima dosta učenih članakah o jeziku i povjestnici našoj. To ćemo samo sadopaziti, da se i ondje pripoznaju velike zasluge za staroslovjenski jezik našega popa J. Brčića, o kojih smo mi na široko pisali; a drugi ćemo put o *književnikovu* sadržaju štogod potanje izvjestiti.

Niz Bisera jugoslavjanskoga izdan Vjekoslavom Pretnerom u Zagrebu došao nam je već do rukuh: liepa knjiga, puna narodnoga tega, ukrasena slikom našega Palmotića. I o njoj ćemo se zabaviti.

Sliede podpisi na Sundečićevu

"Krvavu košulju"

Petranović Petar činovnik, istisakah 4 — Bilbia Špiro trgovac 10 — Nikić Špiro 2 — Dr. Bujas Šime 10 — Bergner Edvard savjetnik 1 — Simonić Antun 2 — Jurković Todor trgovac 10 — Petranović Stefan 2 — Gospoja Soka Petranović 2 — Glišić Jovo trgovac 2 Gospoja Kata Glišić 2 — Obradović Rade trgovac 1 — Gospoja Kristina Obradović 1 — Gospoja Ana Jablonski Obradović 1 — Jedan prijatelj i domorodac 40 — s razpologom da se preda: 5 istisakah g. prof. Ivčeviću, koja bi imao podieliti najvaljanjim učenicima u našem jeziku na zadarskoj gimnaziji; 5 ist. g. ravnatelju spljetske gimnazije Luki Sviloviću u istu svrhu; 10 ist. popu Buzoliću u Obrovcu, da ih razda vrstnjim učenicima u onom kotaru; 10 popu Franasoviću, da ih daruje takodjer vrstnjim učenicima u kotaru dubrovačkom; a najposlje od 10 ostalih, da se pošlju 2 u Šibenik, 2 na Rab, 2 na Brač i 2 na Hvar tamošnjim dotičnim učiteljima da ih razdiele vriednijim učenicima. — Dr. Gjuro Pulić 2 — Sedamnajest učenikah kod zadarske gimnazije 17 — Ukupno: 109. Dodavši iz prvašnjih popisah 280 — dosada sakupljeni u Zadru 389.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Sime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 11.

U Zadru 6. veljače 1864.

U ZADRU na 4 veljače.

Čitali smo u *Narodnih Novinah* i drugi program, o kom napominje naš Karlovački dopisnik na 17. pr. m. Iz toga programa, koi je naslovljen: "*Uvjetno ili bezuvjetno?* mi ćemo ovdje navesti samo one točke, u kojih su naznačeni uvjeti, koje bi predložili sačinitelji onoga programa, da se izravna razmirica med Bečem i Zagrebom. Njeke novine nazivlju taj program officialnim i sam M. V. u našem listu tako ga zove. Mi neimamo nikakova povoda, da za stavno držimo da bi vlada pristala na one uvjete, mi ji smatramo kano posebno izjavljenje njekojih rodoljubah, kao o takovih izreći ćemo naše mnienje.

Evo pomenutih točakah:

I. Priznanje prava našeg na territorialno integriranje naše domovine od vladaoca, i u sliedstvu što užje i realno sdruženje onih dielovah našeg naroda sa kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom, koji se pod žezlom prejasne naše vladajuće kuće nalaze. Amo razumievamo mi kraljevinu Dalmatinsku, zatim našu vojničku krajinu.

II. Podpuno oddieljenje "budgeta„ našega zemaljskog od "budgeta„ državnog (centralnog), uslied toga i priznanje prava našega, budget naš domaći na saboru našem izpitati i ustanoviti, za pokritje ovog budgeta shodne predloge praviti i o shodnosti onih vrstah poreza, koje za pokritje naših domaćih potrebah opredieljene budu, viećati ili promiene njihove predlagati, te uvieriti se o shodnom razpolaganju dozvoljenih troškovah u proračunu.

III. Da se §. 6. temeljnoga zakona o zastupstvu carevine tako promieni, da se broj od devet poslanikah, koje kraljevine Hrvatska i Slavonija u poslaničku kuću slati imaju s obzirom na to, da je za Dalmaciju i onako pet poslanikah ustanovljeno, pa da bi broj od 10. poslanikah razmieran bio broju pučanstva vojničke krajine, na dvadeset i četiri povisi.

IV. Da se našim kraljevinam zajamči za slučaj onaj, ako bi kraljevina Ugarska drugi kakav državopravni položaj dobila, nego joj je diplomom od 20 listopada 1860. i ces. naredbom od 26 veljače 1861. označen, da ravni državopravni položaj i kraljevinam našim, naime Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, kao zemljam krune Ugarske pripasti ima.

V. Da se ustanovi, da se ustav naših kraljevinah, i skopčana š njim autonomija naša, u carevinskom vieću nikad u nikakovo pitanje povući nesmije.

VI. Da se ustanovi, da ako bi kojim god povodom kakova promjena glede listopadske diplome ili veljačke naredbe nastala, da ova promiena niti bi mogla ukidni, niti preinačni uticaj na naš ustav i skopčanu š njim našu autonomiju zemaljsku imati.

VII. Da se ustanovi, da se dielokrug nijednoga ministarstva na naše kraljevine protezati nemože, osim onih ministarstvah, koja imadu upravljati one poslove, koji su listopadskom diplomom označeni kao skupni poslovi, tičući se svekolike monarhije.

Prva od ovih točakah, koja pazi cjelokupnost Trojedne kraljevine na dugo je razvedena; ali joj jezgra stoji u *priznanju prava na cjelokupnost*, koja bi se pak izvela mal po mal i onako kako bi se moglo. Mi mislimo da pravo na cjelokupnost nije nam nigda, nigdje i nitkim zaniekano; znamo da tomu ima mnogo protivnosti sa raznih stranah; a znamo da kad se te protivnosti utaže da će cjelokupnost biti, pa da bi tkogod pravo i zaniekao, što se uzdamo, da se neće dogoditi. Za to nam se čini da je taj uvjet posve male vriednosti ako se steže na samo priznanje prava; a ako cielja na stvarnu istinitu cielokupnost, onda je mogao biti jasnije izrečen.

Druga je točka velike i glavne vriednosti: jer je na njoj poglavito naslonjen sobstveni narodni razvitak u trojednoj kraljevini. I ova je razvedena na dugo okolišanje, iz koga bi se dalo prosuditi, da nije postavljena kao jednostavna u svih svojih predjelih. Po onih riečih rekbi da bi se dao odciepiti proračun troškovah potrebitih autonomiji Trojedne kraljevine, od porezah iz kojih bi se novci crpili, za rečene troške. Prem da je ondje i govor o novčanih izvorih, mi bismo bili i ove pod uviet jednokupno i izrečito stegli; jer inače moglo bi se na onaj uvjet odgovoriti: proračunajte troškove, pak ćemo se mi starati kako da ji izplatimo; što bi autonomiju do zlaboga otančalo.

Treća nam se točka čini posve suvišna, ako predpostavimo prvu kao primljenu; jer kad bi Trojedna kraljevina cjelokupna bila, te vojnička krajina ušla u ustavno kraljevinsko kolo, nebi nitko zaniekao ovoj državi pristojni broj zastupnikah na carevinskom vieću. Ako je ona točka imala kakove znatne vriednosti imati, onda je valjalo da uzdrži štogod bitna o sustavu carevinskoga vieća.

Četvrta i sve ostale točke do najzadnje stavljaju na uviet sve liepe i zdrave stvari, koje bi se po najveće i same imale razumjeti kao tvrde, stalne i nepobitne; ali čim se za njih ištu ustanove i jamčevine, tim se na njih sumnja stere. Ili je ta sumnja razborita i temeljita, onda bi valjalo da joj protustoji jamčevina što tvrdja, nego li se

Digitized by Google

samo može riečju ili pismom dati; ili sumnja nije razborita, onda su ti uvjeti izlišni i bezpotrebni. Hoćemo reći, da državna mudrost uči, u državnih nagodbah tako postupati, da ono, što se utanači kao uviet, bude ne samo riečmi, nego i stvarmi ujamčeno; to jest, da uredjenje državno bude tako udeseno, kako bi u samom sebi uzdržalo tvrde jamčevine obima stranama, koje su se nagodile. *Daj ti meni u torbu; a rieči nisu nitkoga nasitile;* ovo kaže naša stara mudrost u narodnih poslovicah.

Glavna skupština županije zagrebačke.

Zatim se čita dopis upravljen od občinstva virovitičkoga, koi od prilike ovako glasi:

"U prilogu priobćujemo vam našu reprezentaciju i molbenicu, koju smo odpravili na Nj. uzoritost kardinala zagrebačkoga, na Nj. presv. biskupa djakovačkoga i na Nj. presv. g. biskupa pečuhskoga, da se u rimo-katoličkih crkvah trojedne kraljevine bogoslužje u slavenskom jeziku drži, kako je to od njekada sv. otcem Papom dopušteno i priznano bilo. Mi vas molimo, da vi ovu prošnju od vaše strane poduprieti nepropustite„. Prilog glasi ovako: "Od vremena, od kada je pomoćju spasonosne krštjanske vjere i ideja narodnosti stala evropejskimi narodi kretati, od onog vremena probudila se je na ovo čvrsta misao u slavenskih narodih, da se ovi glede bogoslužja k jeziku onih svetacah povrate, pomoćju kojeg su ovi pripoznali istinu pravde, izvor svih čoviečanskih prednostih, nauk svoga spasitelja Isukrsta, po kojoj sv. Sakramente dobili i postigli čovječansku izobraženost, i to su liturgička pisma sv. apoštolah Ćirila i Metoda. Ova ideja razvila se je čvršće i silnije, osobito u slavenskom narodu silno se kretati započela, jer je kroz blagoslovom sv. otacah papah Hadriana i Ivana VIII., onda Urbana VIII. i Inocenza X. biskupijam ove kraljevine pravo priznano i pod'eljeno bilo poslužiti se u crkvi slavenskim jezikom, koje pravo još dan današnji nieko primorske biskupije ovih kraljevinah uživaju, i koje je povodom obdržavane 1000 godišnje svetkovine slavenskih apostolah Ćirila i Metoda postalo živi izraz želje. Ova od narodne samosvjesti izražena želja vodjena je čuvstvi i pratjena razlozi, da se sv. uspomeni slavjanskih apostolah podieli bolji izraz privrženosti i priznanja, da se krštjanstvo u slavenskom narodu bolje učvrsti, jer se inače božanstvena luč nemože bolje razprostraniti. Iz ovog gledišta uzima si občinstvo čast Nj. uzoritost, odnosno Nj. preč., umoliti, da bi u području svoj trojednoj kraljevini spadajuće diecese slavensko bogoslužje opet uvesti blagoizvolilo„.

G. Vrbančić drži, da se predlog virovitičke županije mora svakako najtoplije podupirati i to tim većma, jerbo se narodni jezik mora i u crkvi čuvati. On kaže, da je podpuno osvjedočen, da naš uzoriti g. kardinal, koi se je uvjek pokazao dušmaninom hrvatskoga naroda, neće biti sklon, da ovu prošnju podupira. Govornik misli, da bi najuspiešniji put za postignutje ove svrhe bio onaj, kad bi se sva municipija putem nuncija neposredno na sv. otca papu obratila.

G. kanonik Muzler tvrdi, da pretresivanja toga pitanja u djelokrug sada sabrane slavne skupštine nespadaju nego u onaj sabora, i da se medjutim u tom pogledu dosadašnji običaj tako dugo obdrži, dok se nebude mogla stvar legislativnim putem promieniti.

G. Pogledić saviet. nam. vieća veli, da nije ovdje zato, da brani Njeg. uzoritost g. kardinala, ali je ipak toga mnienja, da nijedan član te skupštine niti povoda a niti uzroka neimade Nj. uzoritost napadati. Za postignutje svrhe, kaže, da treba ići službenim putem.

G. barun Hellenbach izpričava g. Vrbančića, da nije onako zlo mislio, kako je rekao ob osobi Nj. uzorit. kardinala, te misli, da svaki po svom vlastitom osvjedočenju glede osobah sudi, ali da je osobno osviedočenje višeputah krivo. Govornik veli, da je on osvjedočen, da Nj. uzor. našemu narodu dobro želi. Opazka g. predgovornika, da bi se mi prigodom pošiljanja naše representacije morali služiti službenim putem, nestoji; jerbo je slavnomu županijskom občinstvu poznato, da smo prije njekoliko vremena sv. otcu papi putem nuncija jednu molbenicu postali. Ako smo to mogli onda učiniti, možemo i sada.

G. veliki župan izražuje želju, da se nitko neosumnjičuje. On opazuje, da je Nj. uzoritost kardinal dokazao, da naš jezik štuje, jer se on u svojih dopisah, upravljenih na našu županiju i u svih javnih mjestih služi narodnim jezikom, iz toga se uvidja, da on narod štuje i ljubi. Neka se neosumnjičuju takove osobe, koje su u starosti dokazale, da su već mnoge žrtvovale i da su pripravne žrtve pri svakoj prilici donieti, budi u novcu, budi na kakov drugi način. G. predsjednik kaže, da će se poslje smrti Nj. uzoritosti osvjedočili naši potomci iz poviestnice, da si je naš preuz. g. kardinal i za crkvu i za domovinu velike zasluge pribavio. Njemu se mora pripoznati, da je on zagr. crkvu do toga stepena dotjerao, na koji to još nitko dotierati kadar nije bio.

G. Živković savjetnik banske stolice glasuje takodjer za to, da se bogoslužje u rimokat. crkvah u slavjanskom jeziku obavi. Poznato je, da medju Srbi i Hrvati, radi njere vladaju smutnje i to iz razloga, jer se ljudi nemogu osvjedočiti, da u tom pogledu neobstoji nikakva razlika. (Živio). To se onda može izbjeći, kada se osvjedoči, da medju ovom braćom neima nikakove razlike.

Gosp. Vranicani (iz Severina) neslaže se s mnienjem onoga predgovornika, koi kaže, da viećanje o ovom predmetu nespada u djelokrug ove sl. vel. skupštine. Govornik tvrdi, da crkveni život nije tako udaljen od pučanstva (naroda) da ovo (ovaj) nebi bilo vlastno svoje želje izraziti; narod može takodjer uplivati u crkvene poslove. Napokon predlaže govornik, da se naša molbenica najvišjoj duhovnoj oblasti podnese.

G. dr. Suhaj glasuje za to, da se dopis virovitičke županije podupire.

G. prebendar Cerovski kaže, da se svetjenstvo neopire uvedenju slavenskog jezika u rimokatoličke crkve trojedne kraljevine, (živio) ali njemu se vidi, da bi najshodnije bilo, da se ovaj predmet kod budućega sabora u pretresivanje uzme, jer je na ovom narod zastupan i ako to sabor želi i kada on o tom odluči, onda je Bog odlučio. Govornik kaže, da je za to, da se narodni jezik i u unutarnju administraciju duhovnih oblastih uvede.

Gg. grof Miroslav Kulmer, zatim zastupnik občine karlovačke i Adalbert pl. Ferić. podupirali su ovaj predlog.

G. Mrazović tvrdi, da se ona gg. varaju, koja misle da ova glavna skupština nije nadležna o ovom predmetu viećati. Poznato je, da je takov predlog još u zadnjem saboru učinjen po g. vel. županu Kukuljeviću, koi je s velikim uzhitjenjem primljen. Ova stvar nesačinjava nikakvu novost, dapače ova se želja već u narodu pojavila. Govornik tvrdi, da narod kao član crkve ima podpuno pravo u viećanje takovih stvarih uplivati, jer ako to nebi obstojalo, to bi on morao vrlo žaliti, što ga je njegov stari katolički odhranio. Iz povjestnice može se uvidjeti, da je slavjansko bogoslužje dozvoljeno bilo. Tko govori proti narodnom jeziku u crkvi, radi sigurno i proti volji katoličke crkve, proti duhu današnjega vieka, u kojem si svaki narod svoj jezik njeguje i brani. Mi se nalazimo u nesretnom etnografičkom položaju, i tište nas sa svijuh stranah tudji elementi, naime ugarski i njemački. Prije je ugarska vlada, poslje njemština naš narodni jezik podgrizavala. Mi se nalazimo u takovom položaju, gdje se počima njemački jezik podupirati, gdje nam se počima podgrizavati koren našega narodnog života. Koj je pozorno motrio prije njekoliko godinah javni život, opazio je, da je god. 1850 g. Kappel pri financijalnih oblastih njemački jezik uveo. God. 1853 uveo se taj jezik u našu upravu glede vojničke struke. G. Kappel zahtievao je od naših oblastih, da primaju njemačke dopise i da se njemačkim jezikom s financijalnimi oblastmi dopisuje. Sada to zahtieva General-komanda! (Živio.) Paće to sada za-

Digitized by Google

htievaju pojedine pukovnije od županije, a u najnovije doba žandarski officiri, i kao što nam je poznato, sklonili su se sada takodjer njekoji kot. sudci, da njemački dopisuju. Pri takovih okolnostih predstavlja se naravno politička potreba, da o tom nastojimo, da nam se nas narodni jezik u crkvu uvede, jer kad to bude, onda ovaj jezik neće iz naših srcah nikada biti izključen. (Gromoviti živio!) Što se puta tiče, kojim bi imali udariti glede pošiljanja ove predstavke, to bi bio sigurno proti predlogu g. Vrbančića, da nebi imao dovoljnog izkustva, i kazao bi, da se u tom pogledu obratimo putem vrhovne pastirske oblasti k svetoj stolici, ali moje glede javnih poslovah crpljeno izkustvo savjetuje mi, da protivnim putem idemo. Ja ću se uzdržati od dokazivanja, da li je Nj. uzoritost prijatelj ili neprijatelj našega naroda, ali bi želio, da bi se ikoja krstjanska duša našla, koja bi bila dokazala, da je Nj. uzoritost narodni jezik uvela (živio!); nu pošto ja neimam nikakve nade, da će Nj. uzoritost, koja se je u svojem djelokrugu niemštine držala, ovaj predlog podupirati, s toga predlažem, neka se putem naše vis. dvorske kancelarije preko nuncija — ali mimoišavši Nj. uzoritost — na papu obrati (Živio.)

G. Očić misli, da sada nije shodno vrieme, da se na to političko polje pustimo.

G. Gvozdanović kaže, da je podpuno osvjedočen, da će biti vrlo malo gospode u ovoj skupštini, koji bi se protivili uvedenju narodnoga jezika u rim. kat. crkvu; jer će predlog sl. virovitičke županije prije ili poslje u život stupiti, da li se mi tomu opirali ili ne; ali današnja vremena su takova, da ćemo težko naš cilj postići, s toga se on slaže s mnienjem one gospode, koja misle, da se ovaj predlog ima odgoditi na ono doba, kada naši politički odnošaji budu sasvim uredjeni.

Gosp. zastupnik občine oreške i zastupnik občine bosiljevačke podupiraju po nalogu njihovih komitentah ovaj predlog. (Živio!)

G. Stražimir, župnik zelinski, kaže, da svetjenstvo na ladanju želi uvedenje narodnoga jezika u rim. kat. crkvu.

G. preds. veli, da, na koliko je razabrao mnienja gg. govornikah, uvidja, da se je većina izraziła za podupiranje predloga sl. žup. virovitičke, ali da je on podpuno osvjedočen, da će Nj. uzoritost naše pravedne molbe saslušati i tim većma podupirati, što znamo, da je naš narodni jezik u crkvi već uveden bio.

Uz to je skupština pristala.

U velikoj skupštini od 13. o. m. u siednici III. pročitan bi najprije dopis vis. kr. dvorske kancelarije, da je Nj. velič. dostojalo primiti do najvišjega znanja zahvalnicu podnešenu iz glavne skupštine držane u mjesecu svibnju t. g. radi podieljenja dozvole za utemeljenje jugosl. akademije znanostih i umjetnostih. Prima se do znanja. Vis. kr. dvorska kancelarija priobćuje u drugom odpisu, da je Nj. velič. blagoizvolilo primiti do najvišjega znanja zahvalnicu radi dozvole Zemunsko-Riečke željeznice. Prima se do znanja. Za tom bi čitana zahvalnica preuz. g. biskupa djakovačkoga Josipa Strossmayera, koju je on upravio na ovo županijsko občinstvo povodom one adrese, koju mu je ova županija poslala radi utemeljenja jugoslavenske akademije. Preuz. g. biskup zahvaljuje se najsrdčanijimi izrazi i priobćuje županijskomu občinstvu, da će poslati sveto razpelo, koje je dobio od sv. otca pape kao i njeke druge sitnarije i to onda, kada budu pravila za jugoslavensku akademiju potvrdjena. Prima se do znanja.

Čita se dopis vis. kr. namjestničkog vieća, da se putnim listovom glasećim za putovanja izvan obsega trojedne kraljevine ima pridodati njemački prevod. U ovom se dopisu i naredbi opažuje, da se time ni malo nepovredjuje načelo ravnopravnosti i žup. občinstvo poziva se, da podčinjenim organom strogo naloži, da se točno drže u tom pogledu obstojećih ustanovah.

G. Vrbančić veli, da je cielom svietu poznato, da Austrija nije njemačka država i da je slavjanski živalj u prevagi. Tomu netreba dokaza, jer je statistička istina, da gotove dvie tretjine žiteljah u Austriji sačinjavaju slavjanski žival Mi Slavjani imademo ista prava kao i drugi narodi; s toga govornik misli, da se velika skupština nebi imala upokoriti ovomu nalogu. Mi bi se ovoj naredbi mogli samo onda pokoraviti, kad bi i svi ostali drugi narodi ovomu dopisu na toliko zadovoljili, da bi i oni svojim putnim listovom prevode u našem jeziku priložili.

G. Mrazović veli, neka se ovaj visoki odpis stavi ad acta i neka nijedan županijski činovnik ovomu pozivu nezadovolji. — Županijsko občinstvo zaključilo je, da se u tom pogledu vis. kr. nam. vieću obrazložena predstavka podnese, da se naše oblasti od priloženja njemačkih prevodah u putnih listovih oproste. (Konac sliedi.)

Račun odpravnički

družtva *Matice Dalmatinske* od njezina utemeljenja dne 27 srpnja 1862 do svršetka mjeseca prosinca 1863.

Prihod	fior. n.
1. Od utemeljiteljah Matičinih priloženo	3566.50
2. Darovah za utemeljenje Matice primljeno *)	1933.93
3. Pobrano od prodaje Vienacah Kačićevih Matici darovanih	242.39
	5742.82
4. Pobrano od prodaje koledarah za godinu 1863	*358.25 ½*
5. *Od kamatah za glavnice Matične naplaćeno:*	
a. Od družtva Matice Ilirske u Zagrebu	40.50
b. Na 1000 fi. u Zadru za po godine	25.—
c. Na 500 „ „ „	12.50
d. Na 500 „ „ za svu god.	25.—
e. Na 1000 od nar. zadarske Čitaonice za svu godinu . . .	50.—
f. Od c. k. pjeneznice naplaćeno za kupone na državnu zadužnicu nar. zajma od 50 fior. . . .	2.93
	155.93
Ukupno	*6257.— ½*

Rashod	fior. n.
1. Nagrada tajniku družtva	70.—
2. Za poslužničtvo	66.—
3. Za tiskanje i kamenopis pozivah, pravilnika, namirnicah itd. . . .	47.50
4. Za nabavu upisnikah, pečatah, hartije i predmetah za pisarnicu . . .	30.39
5. Za poštarinu i sitne potroške odpravničtva	69.39
	283.28
6. Za spremu družtvenih knjigah . .	55.—
7. Za zlatni okvir služeći za sliku nj. pr. vladike J. J. Strossmayera . .	5.—
	60.—
8. Potrošeno za svetkovinu SS. Apoštolah Ćirila i Metoda	*43.—*

*) Medju darove stavljena je glavnica od fior. 809:93, koju je još godine 1849 družtveni predsjednik sakupio i položio u blagajnicu Matice Ilirske u Zagrebu.

Tako isto medju darove spada i državna zadužnica nar. zajma od 50 fior.

Digitized by Google

9. Za tiskanje, vezanje, biljegovinu itd. koledara za godinu 1863 . . .	*331.64*
	717.92
10. *Novci dani na dobit:*	
a. Kod družtva Matice Ilirske . .	809.93
b. U Zadru po pogodbi od 9 ožujka 1863	1000.—
c. Družtvu nar. Čitaonice zadarske po pogodbi od 18 siečnja 1863	1000.—
d. U Zadru po pogodbam od 9 ožujka i 21 studenoga 1863 .	1500.—
e. U Kistanje po pogodbi od 2 veljače 1863	500.—
	4809.93
11. *Priostatak kod blagajnika:*	
a. U državnoj zadužnici nar. zajma.	*50.*—
b. U gotovu novcu	*679.15 ½*
Ukupno	*6257.— ½*

Prâvo stanje Matice Dalmatinske

danom 1. siečnja 1864.

I. U novcu:	fior. n.
1. Na dobit	4809.93
2. U jednoj zadužnici državnog zajma od godine 1854	50.—
3. U gotovu novcu kod blagajnika	679.15 ½
	5539. 8 ½
II. U nerazprodanim knjigama:	
1. Vienacah na uspomenu stoljetnice O. Andrije Kačića:	
a. Br. 101 kod povjerenikah	151.50
b. „ 249 kod knjižarah	382.50
c. „ 109 kod upraviteljstva	163.50
	697.50
2. Narodnih koledarah za god. 1863:	
a. Br. 42 kod povjerenikah	14.48
b. „ 37 kod knjižarah	12.68
c. „ 27 kod upraviteljstva	8.72
	35.88
Polovina ove svote po pogodbi ide sastavitelju, a u račun Matičin	*17.94*
III. U pokućstvu:	
1. Jedna ugladjena sprema za spise, knjige, i za družtvenu knjižnicu	55.—
2. Jedna slika sa zlatnim okvirom	10.—
	65.—
Ukupno	*6319.52 ½*

Opazka. Družtvena knjižnica sastoji dosad iz *402* komada.

Od upraviteljstva Matice Dalmatinske

U Zadru 10. siečnja 1864.

Predsjednik **Dr. B. Petranović.**

Podpredsjednik novčanog odsjeka **Dr. M. Klaić.**

Blagajnik **T. Jurković.** *Tajnik* **A. Šimonić.**

Otvoreno pismo Uredniku.

Odlični gospodine uredniče!

Od dugog vremena raznosi se ovdje glas, da sam ja napisao i vama za tiskanje poslao, jedan članak, kojim sam jako i oporo napadao protivu nekе i to odličnije osobe ovog mjesta; i u koliko sam čuti mogao od više nego jednog, ista osoba za stanovitu istinu to drži; no ovaj članak, da vi iz počitanja prama iste niste htjeli tiskati.

Čista mi saviest u tom budući, i negrizući me biti sastaviteljem toga, što mi se pripisuje, pak za ljubav istine, a za ništa drugo: kroz vaš počitajemi List, učtivo vas pozivljem, da otvoreno i javno kroz isti, na ovo svjedočbu date, dali je to istinito. *)

Sa istinitim poštovanjem, jesam

U Skradinu 29. siečaja 1864.

Vaš umilni sluga
Jovan Javor.

U Nedjelju na 14 veljače došastoga, na 10 ½ satih pr. p. u dvorani Narodne Čitaonice družtvo **Matice Dalmatinske** držati će redovitu veliku skupštinu po pravilniku. Za 4 dana prije skupštine u istoj dvorani stati će izloženi na pregled članom utemeljiteljem: osnova nove ustanove, koju je izradio odbor namješćen na zadnjoj velikoj skupštini, a na ovoj će se pretresati; i račun sa svojimi prilozi o pjeneznoj upravi Matičinoj, od nje postanka do konca god. 1863.

Sliede podpisi na Sundečićevu *„Krvavu Košulju.„*

Salghetti Ivan istisakah: 12 — Petranović Pave 2 — Petranović Marko Petrov 2 — Kovačević Petar gimnazialac 2 — Nutrizio Franje gim. 1 — Šolić Niko 2 — Botteri Petar gim. 1 — Uršić Vjekoslav gim. 1 — Dominis Tome 2 — Subota Ilija 2 — Rašković Ivan 1 — Koludrović Perikles gim. 1 — Dobrilović Augustin gim. 1 — Brusina Spiro gim. 1 — Albanesi Spasoje gim. 1 — Petričević Simo gim. 1 — Petris Franjo gim. 1 — Tomašević Srećko gim. 1 — Dojmi L. M. gim. 1 — Tripalov Petar gim. 1 — Načinović Erman gim. 1 — Nikola od Jakšićah gim. 1 — Pauri Vlaho gim. 1 — Pop Ivan Oštrić iz Novoga 2 — Svega 30. — Dodavši iz prvašnjih popisah 389 — dosada sakupljeno u Zadru 419.

*) Niti od g. J. Javora, niti od itkoga drugoga mi nismo primili iz Skradina nikakovo pismo, u kom bi bilo napodanja na itkoga, odličnijega ili prostaka. *(Ured.)*

OTVORENO PISMO

Gosp. A. V. Gim. Rav. u Zagrebu — Vi ste nam dugovali od 1.a srpnja 1863. Sa 10 fior. što smo primili, plaćeno je do konca lipnja tek. god.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 13.

U Zadru 13. veljače 1864.

U ZADRU 10. veljače.

Od ono petorice, što sjede u carevinskom vieću, pod imenom dalmatinskih zastupnikah, mi se nismo još iz počela nadali, da bi s njihova zastupanja cvietom procvale dalmatinske koristi. Najprie čestim izostavanjem ona je petorica običaljno bila svedena na četvoricu; pak medju njimi tek su dvojica podpuno vješta njemačkomu jeziku, a izuzamši jednoga, svi su držali veće sa niemcim nego sa sunarodnom braćom. Nego sve da su oni svi složno udarili tim putem, da u dašćenoj viećnici prikažu nevoljno stanje našega naroda u Dalmaciji, te da su neprestano predlagali i svimi svojimi silami podupirali predloge, smjerajuće na promak narodne prosvjete i javne štednje ovoga kukavnoga puka; mi i tako nebi se bili nadali veljoj koristi njihova zastupničtva, jer bi njihov glas bio ostao svakako podušen ogromnom većinom, koja odlučuje, doisto po svojoj saviesti, ali ne svedj sa obzirom na svestrane odnošaje raznih narodah po Austriji. Neka nas nitko neukori neharnošću prama onoj petorici, ako mi ovdje nespominjemo, da su oni zagovarali na carevinskom vieću oproštaj onih njekoliko tisućah fiorinah što su našemu siromašnomu puku podieljeni u skrajnoj nevolji skupoće i glada; i za Ugre je na milijune odredjeno, a Ugrina nije nijednoga na carevinskom vieću; jer se sunce neda rukom skriti, a ruka ruku umije: kod nas je golema nevolja, pa ako nas tudje blago pomože, nije ni drugomu na štetu naša sirotinja. Dalmacija je od svojih zastupnikah dočekala ono, što su i ostale zemlje i kraljevine austrijske od svojih: oni su pripomogli vladi uzvisiti danjke neka se rieši svakogodišnje potrebe, nagomilavati svedj toveće dugove državne, za naplatu izućih trošakah, koji se nedadu nipošto izravnati sa državnim dohodkom.

U tom su naši zastupnici dostojni dvostruka sažalenja: prvo jer jim nije išlo za rukom, kao ni njihovoj družini, zadovoljiti vladinim zahtjevom; a drugo jer nisu mogli izvesti u skupu sa cielim viećem, da zastupani narodi odlahnu od tegotah i zato jim budu harni na njihovoj djelatnosti u javnom životu.

Ali bismo mi svakako nepravedni bili, kad u onoj petorici dalmatinskih zastupnikah nebismo jednoga naznačili, koi je u raznih prigodah pokazao odličnu želju i nakanu, da se ponese onako, kako bi dalmatinske koristi stekle veće ugleda i obzira, i kako bi se našemu narodu obistinilo ono što mu je obetano i uzakonjeno, i za čim bez pristanka izgleda, a nije šta da vidi. Taj medju dalmatinskimi zastupnici jest gospodin Ljubiša. Gospodinu Ljubiši mi smo od srdca harni, što je on prvi i jedini do sada digao glas našim jezikom na carevinskom vieću; jer je tako djelom pokazao budnu našu narodnu saviest; pokazao je djelom nesnosno prednjačjenje naroda pred narodom u raznarodnoj državi; pokazao je djelom grdobu tiesnoga centralizma; pokazao je da je Dalmaciji pravo mjesto u čisto slovjenskoj trojednoj kraljevini. Ali onaj glas slovjenski, kojim se g. Ljubiša oglasio na carevinskom vieću nije bio izprazni zvuk, samo da s njim slovienske uši ublaži; bio je glas, kojim je pravicu tražio za svoj narod; pravicu, koju su ini narodi stekli, a koje smo mi jošte žedni, da nam se našim jezikom sudi.

Što nas još ona žedja tišti, tomu nije kriv g. Ljubiša, kako nije kriv da se nije zaštedio vas onaj trošak u Dalmaciji, koi je on dokazao kao suvišan; on nije kriv, što uz prkos njegova predloga, naše pomorstvo svejednako mora da gleda iz pod ruke u Trstu svoje sredotočje. Gospodin Ljubiša sa svojim dosadanjim ponašanjem na carevinskom vieću i na saboru zadarskom izveo je svjedačanstvo onim načelom, koje mi spoviedamo: načelu narodnomu, načelu federalnomu, načelu štednomu. Na ova tri načela naslonjen, on je zagovarao sjedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom, on je sjedio i glasovao uz narodnu stranku zadarsku i uz desnicu bečku: on je predlagao ukinuće suvišnoga troška u siromašnoj zemlji.

Mi smo svedj dolično procjenjivali i upisivali u zaslugu g. Ljubiši njegovo zastupničko ponašanje, i zato smo svedj izgledali, što bismo još veće doznali o njegovu djelovanju, nasladjujuć se kad bismo imali, šta javiti njemu na diku, a narodu na utjehu. Stoga ni g. Ljubiša, ni nitko ini neće nam se zamjeriti, što nas je velo čudo zaletjelo, kad smo doznali da je on podpisao Rygerov predlog o preinačenju listopadske diplome i veljačkoga patenta. Mi nećemo pretresati o vriednosti onoga predloga, mi ćemo samo opaziti, da smiera na točvršću centralizaciju, na totješnje utegnuće narodnoga prava. Ryger je predložio da bi se Ugarskoj i Trojednoj kraljevini ukinula samostalnost u sudbenih poslih, da bi se tvorili zakoni gradjanskoga i pedepsnoga prava za Ugarsku i Trojednu kraljevinu, ne u Peštu i Zagrebu na kraljevinskih saborih, nego u Beču na carevinskom vieću. Uz ovakovi je predlog pristao g. Ljubiša!

Što o gospodinu Ljubiši pišu radi toga Pražka *Politika* i Zagrebačke *Narodne Novine*, mi nećemo ovdje ponavljati; niti ćemo sve navadjati, što slobodoumno novinarstvo po Austriji bude pisalo kudna

Digitized by Google

i hulna ob onom predlogu; ali nemožemo s manjim da neizjavimo naše uvjerenje, da je onaj predlog protivan onim načelom, koje mi gojimo u srdcu i trubimo po svietu, i za koje se je zauzimao do sada g. Ljubiša. Dosadanje političko postupanije g. Ljubiše svietuje nas da odgodimo prosudu o njegovu dioničtvu u Rygerovu predlogu, a naše nam uvjerenje nalaga da pozovemo gospodina Ljubišu, da nam on sam bude tumač svojega čina, za kojega bismo ga mi željeli pohvaliti, kao i za ostalih.

Glavna skupština županije zagrebačke.

Kada je pročitan dotični odpis vis. kr. dvorske kancelarije od 26 kolovoza pr. g. br. 2324 glede disciplinarne vlasti nad županijskim činovnikom, ustade g. Vrbančić i reče: Prije nego progovorim o sadržaju ovoga vis. intimata, držim da neće biti s gorega razjasniti prije svega pojam o pooštrenju disciplinarne vlasti, a da mi se nebi predbacilo, da sam možebiti moje subjektivno mnienje izrazio, s toga ću pročitati, što veleučeni Welker o tom kaže. (Čita iz njemačke knjige.) Moja gospodo! ja držim, da je ovim visokim odpisom pravi smisao naredbe izdane u tom pogledu po blagopokojnoj Mariji Tereziji izvrnut. Po onoj carskoj naredbi imao je veliki župan bdjeti nad dotičnim izvršivanjem dužnostih od strane žup. činovnikah, ali vel. župan nije nad njimi nikada izvršivao disciplinarnu vlast kao prva inštancija; to je bila dotična skupština županijska, i ako je ova odlučila tužbu, onda je bila sedrija i viši sudovi. A što je bila sedrija? — ona je sastajala iz skupštinarah, koje vel. župan na preporuku skupštine imenova za prisjednike županijske. Županijska skupština dakle sastavila je u sporazumljenju s velikim županom odbor iz onih ljudih, prama kojim je imala povjerenje, i ovi su u prvoj molbenici nad dotičnim činovnikom sudili u prvoj molbi. I ja mislim, da se današnji sudbeni stolovi nemogu promieniti sa sedrijami. Mi smo naše činovnike izabrali na onom temelju, na kojem su bili izabirani g. 1848. Mi smo po tom s našimi činovnici ugovor sklopili, i po tom se valja jednim i drugim vladati. Ja držim, da bez dozvole ove skupštine, gdje i častnici naši udioničtvuju, nemože nitko ovaj ugovor promieniti. Ali bi se mogli zadovoljiti s odborom, kakav je od prilike već bio po ovoj skupštini izabran. Ako se imaju prama okolnostim koje promjene podazeti o načinu, kako će se prama obstojavšim zakonom i običajem vršiti disciplinarna vlast, to je za to vlastna jedino skupština. Ova je skupština već u tom učinila odluku i to prije godinu danah, kad je na predlog g. Mrazovića izabrala odbor, da izradi osnovu o tom, kako bi se po smislu zakona do g. 1848 izvršivala disciplinarna vlast nad županijskimi častnici. Ovomu je odboru predsjednik g. prvi podžupan; ali on toga odbora nije sazvao do danas, što znam odtuda, jer imam čast i ja biti članom njegovim. Ovaj odpis neodgovara postojećim do godine 1848 zakonom i običajem, na temelju kojih je po naputku o ustrojenju municipijah ustrojena ova županija; zato ja predlažem: da se prama stvorenom već o tom zaključku ovaj visoki odpis stavi s počitanjem ad acta, pa da se zatim vieća, kako će se po smislu obstojećih zakonah a naročito kako po smislu kr. Marija-teresijanske naredbe vršiti disciplinarna vlast nad županijskim častničtvom.

G. Očić veli, da je dao nalog g. bilježniku, da se upita, da li je g. Vrbančić u Zagrebu, ali g. Vrbančić nije bio ovdje, i stoga nije bilo moguće držati odbor. G. govornik mora otvoreno kazati, da ono, što je g. predgovornik govorio i čitao, spada na republikanske institucije. (Smiju se.) G. Očić veli, da gospoda mogu biti uvjerena, da i on s onom istom ljubavju, ako ne većom, kojom i druga gospoda, čita takove spise. Mora se priznati, da višeputah imade stvarih, koje su vrlo škakljive. On kaže, da o istoj stvari neće ni rieči više govoriti, i da bi on bio držao odbor, da nisu okolnosti onakove bile, kao što su doista bile. On veli, da nije hotio gospodu truditi i da nije bio voljan takove stvari u pretres uzeti, o kojih se po svojem vlastitom osvjedočenju nije mogao nadati nikakvomu uspiehu. *(Sljedi).*

Naš Dopis.

Iz Skradina 29. siečnja.

— ? — Crkvena zvona i pucnjava maškulah u prošlu subotu na 4. sata po podne, oglasiše nam, da njeka visoka i dostojanstvena osoba u naše mjesto dolazi. Svi činovnici i svećenstvo sa onu stranu rieke Krke vidiše se, a mnoštvo naroda sa ovu stranu pri obali iste steklo se, da vidi, dočeka i primi svoga gosta; a taj je bio presvietli biskup Šibenički ali i Skradinski, Zafron, koi je došao da posjeti svoje prijatelje lično znane, kao i da pozna mjesto i svoje novo duhovno stado, kojega se glas po mjestu razliže, izjavljujuć svoju živu želju, sa neprestanom onom plemenitom i bujnom rieči: *živio!*

Sutradan u nedjelju, presv. gospodin služio je svetu misu. Stanovao je kod našega čeonika gospodina Marasovića, koi je u čast njegovu sjajni i veličanstveni objed dao, pri kom je 20. odličnijih osobah učastvovalo, praćen sa neprestanom pucnjavom i sa bezkonačnim *živio* ispred dvora istoga gospodina, koi je u svemu gledao zadovoljiti svoga visokoga gosta, nastojeći da doček ovaj kao prvi put, odgovori dostojanstvu njegove presvietle osobe; a tim je diku svomu mjestu učinio.

U ponedjeljak poslje 10. satih išao je presv. biskup da vidi vodopad Krku, kojega je priroda u ova doba godine sa sledenim raznimi slikami i ukazami srebrovidno u okrug ukrasila; a on izmedju toga gordo pada, buči, puši i strapa, kao da se je i on pripravio da našemu gostu vid usladi. Tu je opet gospodin Pave Dudan, koi sa svojom braćom posjeduje više mlinah i kuću, dočekao, primio i častio liepo visokoga gosta. Tu je opet dočekala pucnjava, tu se opet orilo *živio!* — Hvala budi obojici gospode, koja se uvjek trude da uslade strancem i našim gostom sve ono, što se našim zove.

Na povratku s vodopada presv. biskup ostavi naš grad i hode put Šibenika. On hode ostaviv nam živu uspomenu svojega pohoda: svoj ozbiljni, gotovi, a u isto vrieme ljubeznivi i iskreni razgovor, pun zrelosti i prijatnosti one, koja dolikuje njegovu dostojanstvu, a pribavlja mu ljubav svakoga nepristrana štovatelja.

Da je žarki ljubitelj svojega naroda, mi smo već znali i prie: ali nam je dao priliku osvjedočiti se o tom pri razgovoru o različitih državah i narodih, pak iz onoga što reče o pučkih učionah: "treba da se staramo koliko je više moguće našem puku učionice zavoditi, i to na njegovu narodnom jeziku; jer kad bi na kom drugom, onda bismo njegov jezik srušili. Dobro je da se mi staramo poznati stráne jezike; ali naš

Digitized by Google

samo može biti kao jedan most, preko koga, ono što po naših silah pribavimo znanja, izobraženja i prosvjete od drugih narodah, puku dodavati„. I dosadanji naš arhipastir iste je misli gojio o narodnom jeziku u učionah; zato nam se nadati, da će naše učione što prie procvasti u narodnom duhu. Pastiri, koji drže na pameti da su za narod izabrani, nemogu inače nego da skrbe za narodni napredak.

Različite Viesti.

Radostno priobćujemo našim čtiocem sljedeći oglas:

Je li Sveto Pismo u jezicih kojima je napisato učenomu svietu uvjek bilo kamen stanac, na kojem gradjaše jezgrovitih jezikoslovnih naukah, al i njegove stare prevode mudraci su vazda jako ocienili i proučili, jer i onim naukom, i to boljemu razumljenju samih maticah biše do silne pomoći.

U red tih starih prevodah, koji najzad nastadoše, idje staroslovenski. Dohranio nam se je što u rukopisih, a što u utištenih knjigah glagolskih i grčkoslovenskih (ćirilskih). Izpravljanje (recensio) prevoda grčkoslovenskih knjigah napose je od onoga, kojemu spada onaj glagolskih knjigah, a ovaj se jopet dieli na dvoje, na izpravljanje upravo slovenskoga razreda (glagolsko-bugarskimi pismeni), i na izpravljanje hrvatskoga razreda (glagolsko-hrvatskimi pismeni). Prevóda glagolskoga izpravljanja, budi prvoga, budi drugoga razreda, malo se je što za našeg' doba utištilo, a obćenita je želja, da se na vidjelo iznese što se je god toga otelo propasti, jer je u tom temelj staroslovenskoj slovnici i rječniku, jer nam je tu i dragocjene radnje SS. Slavjanskih Apostolah Ćirila i Metoda, prama kojimi narodna harnost prigodom njihove tisućoljetnice, ljetos proslavljene, hoti se, više nego ikad dosle, izkazati.

Pri ovoj želji bio sam nakanio da dadem utištit Davidove Pjesni drugoga doba, budući im se prevod odlikuje starinom najdavnijom prama ostalim dielom S. Pisma, kad se izuzmu štenja iz Jevandjeljah i apostolskih poslanicah, i malo drugih štenjah; al netom ih je bilo dotiskano njekoliko listovah, zanese me ljubav prama toli miloj i toli svetoj naših praotacah ostavštini, i odlučih dat utištiti sve ulomke ostalih knjigah, do najmanjega stiha i polustiha Staroga i Novoga Uvjeta, kako ih je nać u crkvenih knjigah rimskoga obreda, a spadaju hrvatskomu razredu, koj od najstarijih vriemenah dosiže do godine 1631. Ovomu skupu nadinuh naslov:

Ulomci Svetoga Pisma *obojega Uvjeta staroslovenskim jezikom iz rukopisah i tiskanih knjigah hrvatskoga razreda.*

Djelo ovo razdieljeno će biti na pet svezakah, ovako razredjenih:

I. Ulomći Mojsijevih, kraljskih i sgodovnih knjigah, Jezdrine, Tobijne, Juditine i Jesterine knjige.

II. Davidove Pjesni i ulomci Jobove knjige i Mudrost-knjigah.

III. Ulomci knjigah velikih i malih Prorokah i Makabejskih knjigah.

IV. Ulomci četiriju Jevandjeljah.

V. Ulomci knjige apostolskoga djelovanja, poslanicah SS. Pavla, Jakova, Petra, Ivana i Tadije, i Očitovanja S. Ivana.

Uza svaki svezak biti će kazalo poglavjah, stihovah, i starinah u kojih se je što našlo, i popravci, kojih bi uztriebalo. Prvomu svezku biti će predstavljen pripomenak o knjigah (starinah), iz kojih su ulomci izvadjeni, o cieni ulomakah i o prevodu i jeziku, što nam ih je u njih, za tim će slieditи kazalo svih rukopisah i tiskanih knjigah, iz kojih su ti ulomci uzeti, uz naznaku godine il vieka, komu spadaju, prepisatelja, mjesta gdje se nalaze itd.

Najprie će II svezak izići, koj do skora biti će dotiskan, za njim će IV, kao zanimiviji nego koj drugi, jer će uzdržati ulomke Jevandjeljah; iza njih će III, pa će skupa I i V. Sve će ovo pet svezakah izići u dvie godine.

Ciena svakomu svezku je za predbrojnike jedan fiorin u A. Vr., koja ima biti namirena pri predavanju knjige. Pokad bude prvi svezak razdavan ta će ciena poskočiti.

Koj se predbroji dužan je uzeti svih pet svezakah.

Vrieme predbrojenju trajat će do 8 travnja mjeseca godine koja evo sad nastane.

Koj se podpiše na 15 iztisakah ili skupi na svoju odgovornost 15 predbrojnikah, primit će šestnaesti iztisak na dar.

Koj bi mi poslao u jedan put četiri fiorina A. Vr. do 8 travnja mjes. primio bi za te novce svih pet svezakah.

Mene nije red ovdje što govoriti o zanimivosti takovog' djela, jer se djelo samo hvali, bilo što mu sadržaj, ako i ne vas, pristoji možebit staroj posve dobi, bilo što donosi u obće dobar prevod, bilo što će se moć ovaj prevod uzporediti s prevodom prvoga razreda, i tako lakše prosudit obadva, bilo što napokon imat ćemo pri ruci i na čistom okupu vas temelj, po kom će se moći naše crkvene knjige popravit i otriebiti, ne bi li preuzele staru svoju odjeću.

Digitized by Google

Nadam se po tom debelomu broju predbrojnikah, jeda bi mogao troške namiriti.

U Zadru na 8 prosinca 1863.

Svećenik Ivan Berčić.

Ovo djelo našega Berčića na polju staroslovjenske knjige zasvjedočuje nam, da se nismo prevarili, kad smo uzporedili njegove zasluge sa onimi, koje su stekli na istom polju Kozičić, Levaković, Radovčić i Karaman.

Veli ples, kojim je družtvo ovdašnje Čitaonice završilo pokladnje zabave, odgovorio je sjajnošću svećanomu plesu, kojim je lani Čitaonica otvorena: u Zadru segodišta nije bilo ljepšega i življega plesa. Došli su bili na posiet začastni članovi, gospodin Vladalac bar. Mamula i gospodin gradski Načelnik kn. Begna, i drugi pozvani gostovi, odlična zadarska gospoda, te se ugodno zabavili u narodnom družtvu. Našemu narodnomu pjesniku Sundečiću nadahnula je vesela igra sljedeću pjesmicu:

Našim krasoticama

prilikom sjajno izvedena plesa

pod narodnim zastavama, u zadarskoj Čitaonici

u večer dne 6 veljače

1864.

Tako zlatne naše
Domorodke krasne,
Vi naših uhvanjah
Naše zviezde jasne!

Pod zastavam našim
Napried napried skokom,
Veselo i složno
Svud kó oko s okom.....

Modre vaše zjene,
Labud-bielo lice,
I na licu vašem
Rumen-jagodice,

Narodnoga stiega
Šare su nam iste,
A narodu s njima
Dika, ukras Vi ste.

Pod ovijem šaram
Napried sve tò bolje;
Naše vam je dugo
I široko polje:

Na njemu nam, kao
Rajske naše vile,
Prednjačite činom,
Domorodke mile;

Dokažite svietu
Da ste Slave ćeri,
Da s' i Vi klanjate
Svojoj slavskoj vjeri!

Tada, tada samo,
Kasnit više neće
Iskočit na zrienik
Sunce naše sreće....

Tada ćemo zbilja
Zaoriti moći:
— Majci nam je Slavi
Bog već u pomoći! —

Ovih pokladah u ovdašnjem katoličkom sjemeništu bogoslovnom igrali su djaci pozorišne igre, naški i talijanski. Dvorana je bila uresena narodnima bojama, te odličnim družtvom gledaocah napunjena, navlastito kad se naški igralo. Da je igra bila onaka, kakova dolikuje zreloj i naučenoj mladeži, o tom nije trieba ni govoriti; nam se je samo radovati što od svuda nam poniču novi dokazi o napredku narodnoga duha.

A gdje bi ovaj milijega goja i obilnije hrane mogao i naći, nego uz mlade crkovnjake?

Sliede podpisi na Sundečićevu

"Krvavu Košulju."

Profesor Šime Ljubić s Rieke 60 istisakah za onamo sabrane predbrojnike.

Nižepodpisani pak učenici na Pražkom sveučilištu sproveli su mu svoje predbrojke sa sljedećim domoljubnim pisamcem:

Slavni Gospodine Sundečiću!

Ova mala šaka Hrvatah, Srbah, Bugarah, Slovenacah i njekoliko u našem jeziku podučavajućih se Čekah, rado se odzivlje vašem pozivu na predbrojenje izvrstnog djelašca *"Krvave Košulje"*, da vam barem i ovim malim biljegom očituje svoje povjerenje, radujući se što ovom zbirkom imenah pokazati može onu privrženost prama vami, koju svaki naš domoljubac mora u grudima svojim ćutiti, upoznavši plemenito vaše žrtvovanje, koje neskratiste našoj miloj, ali nesrećnoj domovini.

Želili bi da nas i ostala braća Jugoslavjani u ovom sliediti i nadhititi budu, upoznavši da jedino medjusobnim bratskim podupiranjem moći će naš nesrećni Narod ubjegnuti onom težkom jadu pod kojim neprestano čami.

Naći ćete ovdi ukopljene dvi zbirke, jednu za iztiske s latinicom a drugu s ćirilicom.

U Zlatnom Pragu 25 siečnja 1864.

Kalinić Nikola 1 · · Edo Zvonimir Josipović Asanger 1 — August Šemoa 1 — Mirko Bedeković 1 — Josip Dragutin Pisanelli 1 — Ljudevit Martinović Polić 1 — Gjuro Zagorsky 1 — Ivo Radetić 1 — Nikola Goytan Dr. liekarstva u pukovniji grofa Gyulai-a Br. 33. 1 — Antonin Sidek Čehoslovan 1 — Petar Vidoević, Dubrovčanin 1 — Cohn Edmundo 1 — Petričević Ferdo 1 — J. Franjo Kramarić 1 — Nikola Stanković teknik 1 — Vasilj D. Stojanov, Bugarin 1 — Josef Severa, Čeh 1 — Bogdan Iv. Goranov, Bugarin 1 — Gosp. Ika Iv. Goranova, Bugarka 1 — Gosp. Franciška Severova, Českinja 1 — Julius Severa, Čeh 1 — Jovan Manojlović pravnik 1 — Vojta Frič, Čeh 1 — Gjorgje Krestić medik 1 — Isidor Debeljački teknik 1 — Milan Mateić teknik 1 — Pjatko Stefanov, Bugarin 1 — Stojan Radoslavov, Bugarin 1 — France Rebee, Slovenac 1 — Gjorgje Mateić pravnik 1 — Jovan Bogdanov pravnik 1 — Mita Ristić pravnik 1 — K. Čiv. 1.

Ukupno: 93.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik.

Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 15.

U Zadru 20. veljače 1864.

†

Vuk Stefanović Karadžić

Naučitelj Mudroslovja

preminuo je u Beču

na 8 veljače

Njegovo ime slavom slovi u narodnoj knjizi, u kojoj će mu biti uspomena do vieka!

Obzir po svietu.

Nakom kratka, ali krvava boja, vojske austrijska i pruska, prognavši dansku vojsku, posjele Schleswig kneževinu. Što će sada Austrija i Prusija? — Još se o tom ništa nezna.

Francuska je do sada u njemačkom poslu o sebi stala i mučala; sad bi rek, da se k Engleskoj približa, koja nepopušta od Londonskoga ugovora o kneževinah, ali i Dansku izrečito brani.

Turska vlada na sve strane u velike naruča oružja, odjeće i obuće za svoju vojsku, te kao da se sprema ne golemo vojevanje. Ako je novinam vjerovati, samo je u Beč naručila dvjesta tisućah pušakah, za koje bi joj naša vlada zajamačila.

Pogovara se, da je knjaz srbski posinio knjaza crnogorskoga, neka mu nasljednik bude. — Ruka za ruku, kolo gotovo!

Svietli je car u Beču zatvorio carevinsko viećе u ponedjeljak na 15 o. m. Govore, da će se sazvati pokrajinski sabori na 2 ožujka. Novine nagadjaju, da će se sakupiti brzo i hrvatski sabor u Osjeku ili na Rieci, a ne u Zagrebu.

Mjerom mjeri, cienom cieni!

Naši će se čtioci spominjati, da smo mi u prvom ovogodišnjem broju našega lista, na temelju carske diplome od 20 listopada, pisali, da od kada je narodu povratio milostivi car staro njegovo pravo, koje se bilo s vremenom po svietskih sgodah sbilo u njegove svietle ruke; pravo po kom pristoji narodu uza svojega kralja dogovarati se i odlučivati o razpolaganju narodnoga imanja, narodne krvi, narodne svetinje; da od onda narod, uz počitanje kojim se klanja vrhovnoj carskoj i kraljskoj vlasti, nezna za gospodara do Boga i sebe sama. Zato smo mi onda i to rekli, da narod nije ničija sluga; jer je sluga u staro doba bio rób, a u novije najmenik, a naroda nije nitko ni najmio, ni zarobio.

Da smo mi carsku diplomu inače razumjeli, nego ovako, mi bismo bili težko sagriešili pred presvietlom krunom, od koje je potekla ona povelja; jer bismo bili ostavili sumnju, da bi se mogla opet povratiti ona jadna vremena, kad je narod bio lišen svoga prava; ona mračna vremena, koja su zadala državi dosta ranah, koje je stao naš premilostivi kralj da izliječi u dogovoru s puci, sebi podložnimi. Bože nas sačuvaj takove sumnje! Ona vremena već se neće nigda povratiti; već se neće nigda nitko graditi gospodarom, da razpolaga o narodnih stvarih po svojoj samovolji: da se to nedogodi bdiju skladno kralj i narod.

Bilo je ljudih, koji su našli pregovora i *Olče-našu*, a ima jih, koji svaki dan iz Svetoga Pisma Boga psuju. Što smo mi rekli na poklon i na čast i na slavu svietloj kruni, to je A. Kuzmanić uzeo, da nam predbaci kao zločin, kao bezakonje. U br. 12 *Glasnika Dalmatinskoga*, on, novi mu urednik, natrpao je sitnim pismom tri debela i visoka stupa, da nas potvori, kao razvratnike i buntovnike, uzamši iz naših riečih, onu jedinu: *narod nezna za gospodara do Boga i sebe sama.* Ako je njegovo djelo pošteno budi mu na čast; ali mi nemožemo u tom opaziti, nego grdnu klevetu, zato smo naumjeli da svietu odkrijemo, kako je spletena, neka A. Kuzmanića sviet sudi.

Po sijasetu riečih, što je on sasuo, to se može razabrati, da on nagadja, osvaditi nas da smo zaniekali caru i kralju vlast, koja mu se pristoji. Da baš i nismo izrekli nego samo one rieči, koje on navadja, njegova osvada nebi nikakova temelja imala; jer nije žive glave bez trupa, niti je živa tiela bez glave; a kako je glava i tielo, tako je kralj i narod. Kad smo dakle rekli da je narod sebi samom (ne *sam*, kako je on promienio) gospodar, onda smo rekli, da je pri kralju ono gospodarstvo, koje se glavi pristoji.

Ali A. Kuzmaniću nije bilo dosti, što je otrgao našu rieč od svojega sloga, i promienio slog našim riečim, pak onaj ulomak svietu pokazao

Digitized by Google

kao njeku grdobu nečuvenu; on je još i gore učinio; on je preveo na talijanski: *narod gospodar — popolo sovrano.*

Sovrano je talijanska rieč, koja po izvoru svomu znači, *vrhovnik, tko na vrhuncu stoji.* Narod *vrhovnik* nemože da bude; narod je nješto ukupno, gomila, a na vrhu mu presvietla kruna; kralj je vrhovnik *(sovrano)* narodu; pak zato opet: na gomili vrh, a gospodarstvo u gomili, pak se k vrh sakuplja. Kad je dakle A. Kuzmanić osvadio nas načelom: *popolo sovrano*, izvrnuo je naše rieči, da svietu oči zamlieči, a na nas težku ljagu nanese.

Eto kojim se orudjem služi, da drugu jamu izkopa, "bogovjetni čovjek, koi svaki dan iz dubine tužna srdca naziva: *Da dodje kraljevstvo tvoje; da bude volja tvoja kako na nebu, tako i na zemlji*„, tako on o sebi piše u *Glasniku.*

Već je obćinstvu poznato, da mi negledamo na ljude nego na stvari; samo kad su stvari znatne, a ljudi na glasu, onda nam se i na ljude obazreti; jer se često o ljudih poslovica vrši: *tko ga nezna, skupo bi ga platio.* A i zato nam se pomalo zabaviti o A. Kuzmaniću, jer i njemu nije dosta bilo, naše rieči pretresati onako pošteno, kako smo pokazali; nego je stao i nas backati. Što on odbija naše rieči na ludost, prosto mu; samo neka potraži po pismohranah zadarskih, jeda li će o nami ili o sebi gdje naći vjestačku svjedočbu slabe pameti. Što je on nas poletarim nazvao, hvala mu; stekli smo perje uz narod, pa po narodu na svojih krilih letimo. Mi smo pri njemu poletari, jer možda on sebe cieni očakom; i to njemu budi. Sad je očak, savio je gniezdo u Zadru na debeloj slami; ali ga mi poznajemo odprie u Spljetu. On znade je li onda očak bio, ili goliš. — Nedao Bog da mi ovo o njem napominjemo kao na rugo; samo zato navadjamo jeda bismo iznašli uzroke, s kojih je on ćud promienio.

Ante Kuzmanić izvadja naše rieči iz razglašenoga francuskoga troga: *Jednakost, Sloboda, Bratimstvo.* Od kada je postao urednikom vladina *Glasnika*, on je to troje razdrobio i posolio; a mi imamo pred sobom Ante Kuzmanića *Poslanicu Dalmatincima*, tiskanu u Splietu god. 1861, u kojoj se vidi da je njemu onda jako prijalo ono francusko troje, jednakost, sloboda, bratimstvo. U ime jednakosti, sad mu je *koliko ljudih totiko ćudih*; a onda mu je bio *Aventinski brig, za koji znadu poznanici rimske republike.*[1]) U ime slobode on sadu *brat bratu najdublje oči kopa;* a onda se *sloboda nasmihavala — narodna sloboda — a carska rič dopuštala, da svako svoja prava brani — ogledajuć se na ostale narode, kojima se narodni duh i narodna sloboda bez tudje smetnje podiše — pravo je narod potaknuti na slobodu — da se povrati cjelovitost krune hrvatske, te da dionici budemo naše slobode.*[2]) U ime bratimstva vapi sada: *ako smo braća nisu kese sestre*; a s ovu stranu tri godine pisao je: *ona junačka braća naša s one strane Velebita zaželiše se sljubiti s nama, ta krv nije voda — braća kao braća, a neka se kese grizu — koji najprie izusti: ovo je moje, bih prokletnik, o kojemu razbih se blaga zajednica naroda ljudskoga — samo Hèrvat Hèrvatu iskreno pomoći može, po neiskazanom onom unutrašnjem čuvstvu ili prilegu, jednokèrvnim prirodnomu — svaka ptica svomu jatu — s braćom i u goru i u vodu, dilili sriću i nesriću, s braćom svoju vladu prirodnu hèrvatsku.*[1]) Godine 1861 A. Kuzmanić je pisao: *ja sam narod*[2]), a sad piše u *Glasniku: narod je veliki ćuk.* Mogla bi tkomu pri ovom na um pasti naša stara poslovica: *da ciganina kraljem učine, najprie bi otca objesio.* Ali nam nije sada o tom: odzovnuti će se A. Kuzmaniću i sam narod; nego cienimo da i visoka carska vlada znade za ono što se piše u listu, koi nosi carskoga orla na čelu, pa bismo željeli da nam carska vlada kaže: čim zadiše carska diploma od 20 listopada, izim carske milosti, ako ne jednakošću, slobodom i bratimstvom svih kolicih narodah austrijskoga carstva? — Može li biti carskoj vladi ugodno, da je A. Kuzmanić na mjesto onoga trojega, uveo ono drugo troje u njezin list, što zadiše neslogom, zavadom, razdorom? Može li ona pustiti, da se u njezinu listu načelom podiže mržnja medju braćom? Je li vlada iskušila, što urednik njezina lista piše, da je narod veliki ćuk, i da se pušta voditi za nos? Može li ona trpjeti, da se pod carskim orlom grdi narod? — Pak još i ovo: je li vlada opazila, da se u njezinu listu presvietla kruna stavlja, ako i prva, u red sa starešinami, koje nisu nego kraljskoj kruni podložnici? Je li vladi poznato, kostitucionalnoj vladi, da se u njezinu listu starešine grade gospodarima, a da se narod slugom načinja? — Nisu li po vladnih nazorih glavari i starešine, državni i narodni službenici? — Nije li narod zakonom povlašćen nadzirati starešine i njihovo kmetovanje? Smije li narod tužiti se, ako mu što po volji nije, ali je dužan zadovoljiti se kako bilo da bilo, pak reći: *Hvala Bogu?*

Ante je Kuzmanić godine 1861 opisao siromaštvo dalmatinsko i rekao da mu je i vlada kriva;[3]) a sada u vladinu *Glasniku*, opet napominje siromaštvo, te savjetuje narodu da upre u se i u svoje kljuse, i da se božji pravednici postaraju siromašni narod iz nižine podignuti. U tri godine doisto nije narod osiromašio; sadašnje je siromaštvo uhvano ono isto, koje i god. 1861. Sad bi mi ráda znati: jeli vlada naložila A. Kuzmaniću da narodu savjetuje, o svom se siromaštvu zabaviti? — Je li mu vlada rekla pozvati božje pravednike, de se postaraju za to siromaštvo? — Je li, i što je do sada sama vlada uradila za to siromaštvo? — Znali vlada zašto ta radnja sporo idje i o što zapinje? — Je li ona te zapone uklanja?

Ako se A. Kuzmanić najmio vladi, da piše na njezinu; on je gospodar sam sebi protusloviti, i izvrnuti svoje njekadašnje rieči; ali je vladi nada

[1]) A. Kuzmanića Poslan. Dalm. str. 29. Na onom briegu pobunio se je bio puk rimski.

[2]) Ondje str. 7, 19, 20, 25. 35.

[1]) Ondje str. 7, 8, 14, 35.

[2]) Ondje str. 39.

[3]) Ondje str. 26, 27.

Digitized by Google

tim bdjeti, kako A. Kuzmanić piše; vladi je starati se da on državna načela neizopačuje, da nepsuje narod, da nezamazuje narodu oči, da vladu pred narodom neomrči. — Jeda li narod danjke plaća, da se na to troši državni novac?

Glavna skupština županije zagrebačke.

G. odvietnik Krestić veli, da glede ovog sada pročitanog odpisa kr. dvorske kancelarije tri pitanja uvažiti treba:

1. Da li je bilo nuždno, da se kakova naredba o normiranju vlasti disciplinarne glede žup. činovnikah izda?

2. Da li je vis. kr. dvorska kancelarija bila vlastna izdati takovu naredbu?

3. Da li je vis. kr. dvorska kancelarija pri izdanju te naredbe povriedila duh temeljnih zakonah ustavnosti? Što se tiče prvoga pitanja, misli govornik, da neće biti nikoga u ovoj skupštini, koi nebi bio toga mnienja, da je bilo doista nuždno izdati takovu naredbu, koja bi imala normirati disciplinarnu vlast kod županijskih činovnikah. Ta nužda pokazala se tim više, jer se disciplinarna vlast radi preustrojenih sudovah i uvedenih novih materijalnih zakonah nije mogla izvršivati takovim načinom, kao što je to prije županiji pripadalo. Ja dakle mislim, da nemože biti ni govora o nuždi ove naredbe, jer znamo, da je bilo jednomu odboru povjereno izdavanje ove osnove. Drugo pitanje sastoji u tom, da li je naša vis. kr. dvorska kancelarija bila vlastna izdavati tu naredbu? Ako se dobro prouči organizam svih ustavnih državah, mora se priznati, da svaka vlada ima pravo ako se nužda pojavi, a zakonotvorno tielo nije u stanje toj nuždi doskočiti, iždavati privremene naredbe organičke sa silom zakona, samo ove naredbe treba da budu s obzirom na ustavnost i medju granicami temeljnih zakonah ustavnih izdane. To pravo neobstoji samo u monarkičkih ustavnih državah, nego i u republikah. Vlada mora imati pravo unutar granicah zakona takove naredbe izdavati, ovo joj se pravo nemože negirati. I ako bi vlada granice ustavnosti prekoračila, mogla bi se ona na budućem saboru na odgovor pozvati, ali se to pravo vladi negirati nemože, a valjda ćemo mi toliko patriotizma imati, da ovo pravo našoj vladi negirati nećemo. Što se tiče trećega pitanja, da li se je vis. kr. dvorska kancelarija unutar granicah ustavnosti držala? ja mislim, da jest, jerbó nam je poznato iz prijašnjih vremenah, i tomu imamo takodjer dokazah, da je i vel. župan županijske činovnike mogao suspendirati. Naši kr. sudbeni stolovi, kao što sada obstoje, po svojoj organizaciji nisu kadri nikakova vlast disciplinarna glede žup. činovnikah biti, jer to nespada u njihov djelokrug. Na našem budućem saboru možemo viećati, da li se ova naredba glede disciplinarne vlasti slaže s ustavnimi novelami ili ne. Govornik drži, da ovomu tielu nepripada pravo, upustiti se u takova pretresivanja, s kojimi bi se mogla ovakova naredba odstraniti.

G. govornik veli, da je to njegovo mnienje i da se glede ovoga predmeta nemožemo upustiti u diskusiju, da li primamo ovu naredbu ili ne?

Gosp. odvjetnik Mrazović mnije,*) da se nemože pristati uz mnenje g. Krestića, tvrdećega, da se ob ovom predmetu nebi ni imala diskusija voditi, jer scieni da je velika žup. skupština vlastna razpravljati o svakom predmetu koji joj dodje na zeleni stol. Ovo pravo skupštinah osniva se na pozitivnih zakonih i na dugovječnom običaju, a gosp. ga je predgovornik svojim primjerom priznao. Sada pošto je predgovornik diskusiju započeo, neima prava pobijati pravo ostalih skupštinarah, a nije ni pravedno da ga pobija pošto je on svoje mnenje izrazio. Predmet o kojem se ima razpravljati tako je važan i tako duboko zasjeca u čitavi sustav uzpostavljenoga javnoga prava, naročito u najvažniju instituciju županijah, da se govornik smije pouzdano nadati, da se neće ni njemu uzkratiti pravo kojega se je predgovornik faktično užio, te će i njemu slobodno biti izraziti svoje mnenje o vis. odpisu dvorske kancelarije.

Prije nego se same stvari lati, valja mu progovoriti nješto velemožnomu g. podžupanu Očiću. G. se podžupan izpričava da zato nije sazvao odbor, kojemu biaše povjeren izradak osnove naputka za rukovodjenje discipline u županiji, što g. Vrbančića jednom nije bilo u Zagrebu, ali nam ipak nekaže jeli nijeli odbornike kušao sazvati? a govornik scieni da odsuće jednoga odbornika nebi imalo biti zapriekom izvedenja skupštinskoga zaključka, i zato drži da je ovaj gos. podžupanom navedeni razlog samo izlika; pravi razlog kazao je sam gosp. podžupan u nastavku svojega govora veleć da nije sazvao odbor, jer je držao da će mu posao bezuspješnim ostati. Ovo očitovanje dokazuje da gosp. podžupanu nije nikada do toga stalo bilo da se ovaj odbor sazove nego da se je postavio nad zaključak skupštine.

Govornik vrlo žali što županija neima shodnoga propisa za rukovodjenje discipline, jer bi predložio da se radi ove protuzakonitosti proti g. podžupanu disciplinarnim putem postupa i da se slične anomalije strogošću dokinu. (živio).

Vračajuć se na predmet; veli govornik da će svoje razmatranje prisnovati govoru gos. Krestića, da se vidi u čem su oba jednoga mnenja u čemu li se razlikuju. Govornik se slaže s gos. Krestićem kada veli, da je propis za rukovodjenje discipline bio potrebit, jer je to uvjerenje i sama županija izrazila, kada je poseban odbor imenovala, koji bi bio imao izraditi osnovu tomu.

Prelazeć na pitanje, da li je vis. kr. dvorska kancelarija u obće vlastna izdavati naredbe u granicah i na temelju zakona? i u tom se želi govornik složiti s gosp. Krestićem i priznati da je i ugarska dvorska kancelarija izdavala naredbe i da ih izdaje svaka vlada u svakoj ustavnoj zemlji kada to potreba zaište, budi što je u zakonih praznina, ili što je za izvedenje glavnih zakonah potrebit potanji naputah. Nu govornik želi takodjer da g. predgovornik prizna, kao što je već priznao, da to ima bivati uvjeke, u duhu, u granicah i na temelju obstojećih zakonah. Tako je za ugarske dvorske kancelarije izdan naputak za velike župane god. 1768 i ovaj isti naputak govori o disciplinarnoj vlasti velikih županah, ali je blažene uspomene kraljica Marija Terezia naročito naglasila, da taj naputak izdaje na temelju obstojećih zakonah kraljevine, pak su sbilja njekoji zakonski članci u njem od rieči do rieči prepisani, te su samo prilagodno različitim upravnim strukam obširnije navedeni.

Glede trećega pitanja, da li se je visoka dvorska kancelarija u nazočnom dopisu držala duha i granicah ustava? u tom se govornik neslaže sa g. Krestićem, nego tvrdi protivno da su te granice upisnim visokim odpisom prekoračene, a duh institucijah našega ustava, narocito duh institucije županijske da je u najbitnijih točkah povriedjen.

Glasom nazočnoga visokoga odpisa imao bi veliki župan izvršivati disciplinarnu vlast nad županjskimi častnici u prvoj molbi, po naputku od god. 1768, u drugoj pako molbi izvršivalo bi ju uzviš. kr. nam. vieće, a u trećoj vis. dvor. kancelarija po cesarskoj naredbi od 10 ožujka 1860.

Od govornika neka neočekuje nitko da će se on protiviti izvršivanju disciplinarne vlasti po velikom županu, jer nije niti njemu, a nada se da nije ni nikomu drugomu na um palo niekati potrebu takove vlasti dostojanstveniku koji ima dužnost bditi nad točnim izvršivanjem zakonah po častničtvu njemu podredjenu, koji ima skrbiti za dobar red u upravi županijskoj, i koji je za sve to odgovoran i višnjim oblastim i županijskomu občinstvu. Izkuštvo uči, da niti kuće gospodar u užem svojem krugu nemože biti bez stanovite disciplinarne vlasti nad svojom družinom, ako hoće s računom izaći; niti otac da nemože shodno upravljati odgojivanjem svoje djece, ako nema nad njom nikakove vlasti.

*) Ovi smo govor i po drugom izvoru popunili. *Ured.*

Digitized by Google

Obstojećimi zakoni, zakonitimi naputci i običajem prije godine 1848, što no su po Njegov. Veličan. naputkom od 16 sječ. 1861 opet uzpostavljeni, biaše velikim županom sbilja podieljena i životom ustavnim priznana stanovita disciplinarna vlast nad županijskimi častnici.

Nije dakle pitanja, imaduli veliki župani disciplinarne vlasti nad županijskimi častnici, nego je pitanje, koliko je imaju, i na koje je uvjete vezana bila njezina poraba.

Po zakonu i zakonitom običaju do god. 1848 pristojalo je velikim županom opomenuti nemarnoga častnika, opomenu opetovati, pokarati i ukoriti ga, da pače ako je uzza sve to dotičnik ostao nemaran, ili ako je na drugi način povriedio ugledno ponašanje; mogao ga je veliki župan obustaviti od službe i plaće. To isto je bivalo kad se je županijski častnik učinio krivcem zloporabe uredovne vlasti ili prostoga kojega zločina, prekršaja ili prestupka. No ovo je bila skrajna granica disciplinarne vlasti sa dostojanstvom velikožupanskim skopčane, jer je veliki župan imao dužnost bližnjoj javnoj skupštini priobćiti obustavu, a ova je odredila istragu, sudila o njenom uspjehu, i izrekla imali obustavi mjesta ili ne? Te ako je skupština izrekla da obustava stoji, imala je sve spise predati županijskomu sudu, koji je sudio u prvoj molbi, dočim su u drugoj molbi sudili redoviti prizivni i previdni sudovi, banski stol i stol sedmorice. Ovako je bila disciplinarna vlast razdieljena izmedju velikoga župana i glavne županijske skupštine.

Ako se ovaj način sravni sa načinom u nazočnom visokom odpisu i njim pozvanoj cesarskoj naredbi propisanim, to će se lahko uviditi golema razlika. S jedne strane javna kontrola a s druge strane birokratička tajna; s jedne strane podieljena vlast izmedju velikoga župana i skupštine u duhu glavnoga ustavnoga načela, s druge strane svemogućnost velikog župana; s jedne strane nezaviran sud, s druge strane političke oblasti, stojeće pod tiskom naputakah i naredabah iz dobe absolutistiške.

Komu je ikoliko iz izkuštva poznat birokratički duh, koji zorazio svimi oblastmi, ustrojenimi po načelih pred listopadske vladovine; komu je iz prakse znano kakav kolegialiteh vlada medju birokrati i dokle se taj proteže, uviditi će na prvi mah u kakav bi položaj došli naši župan. častnici kad bi se nad njimi vršila disciplinarna vlast po nazočnom visokom odpisu.

Govornik će navesti jedan primjer iz svoje prakse, samo moli, da se to neuzme ni za draženje ni za uvredu; njemu je poznat slučaj, gdje je njeka rješitba u posljednjoj molbi bila potvrdjena samo zato: "weil man den und den nicht kompromittiren konnte„. Ako se to prenese na uporavu disciplinarne vlasti, gdje se toliko putah radi o poštenoj prošlosti, o uvjeti budućega obstanka činovnika, onda nije težko zaviriti u budućnost župan. častnikah.

Ali je ova naredba osim toga i za samu instituciju županijah ubitačna, te ako se primi i uvede, onda nepreostaje drugo nego umoliti presvjet. gos. velikoga župana neka razpusti ovu i neka nesazivlje druge skupštine, jer je naša rieč i naš savjet nemogućan, neuspješan i nepotrebit. (živio). (Gosp. veliki župan opominje občinstvo na galeriji da se kani svakoga očitovanja dopadnosti pleskanjem ili kojim drugim načinom). *(sliedi)*

Načetkom Družtva Matice Dalmatinske, u utornik, na 23 o. m. u 11 sat. pjevati će se zadušnice neumornomu narodnomu književniku **Vuku Stefanoviću Karadžiću,** u crkvi S. Ilije. Nadamo se, da neće izostati, da pokojniku izkaže na ime svoga naroda čast i harnost ovom prigodom, nijedan pravi rodoljub.

Slieđe podpisi na Sundečićevu *"Krvavu Košulju„.*

Iz Djakova. Preuzvišeni gosp. **Josip Juraj Strosmayer** Biskup Djakovački i veliki mecenat jugoslavjanski 200.

Iz Bukovice i zadarske okolice. Pop. Mato Vukić mjesto-župnik u Rodaljicam 2 — Pop. Jozo Krstić mjest. žup. u gornjem Erveniku 2 — Jerej Kirtl Zelić adminis. Ervenički 4 — Jure Ivanković trgovac u Erveniku 2 — Ivan Ivanković trgov. u Erveniku 2 — Jermonah Justin Treskavica adm. kod Petrove-Crkve 2 — Blasol Cvitanović 1 — Krste Vukić trg. u Arbanasima 1 — Ivan Mato Marušić trg. u Arbanasima 1 — Gospodična Filomena Marušić iz Arbanasah 1 — Ukupno 20.

Iz Šibenika, D.r Dmitar Borojević 6 — Krste Babić 2.

Iz Vrljike Krste Kuliš nar. poslanik 10.

Iz Temišvara. Petar Preradović pukovnik 10.

Iz Knina. D.r L. Monti 20 — Sablić Špiro 20 — G. F. P. 4 — Pop Sava Novaković 2 — Katić Aleksander 6 — Fumiš Jovan 12 — Rašković Mihail 4 — Omčikus Gjorgje 4 — Sirko Marko 2 — Riečanin Lavoslav 2 — B. M. 10 — Sinobad Gjuro pok. Sime 2 — Sinobad Todor pok. Trifuna 2 — Fumiš Pave 4 — S. M. 4 — T. Dobrijević 12. — Ukupno 110.

Iz Erceg-Novoga. Milan Rusović 6 — Pavković Gjorgje 6.

U Zadru. D.r Mihovil Milković istiska 2 — Gospodična E. Higia 1 — N. Higia pomorski major u miru 1 — Grgurević Franje profes. 2 — Pop Ivan Brčić prof. 2 — Javor Tode trgovac 4 — Biblioteka pravoslavnog sjemeništa 1 — Vuinović Spiridion klirik 1 — Stefan Kukrika iz Lievna klirik 1 — Čokorilo Aleksa iz Mostara klir. 1 — Gimnaziste: Nakićenović Jovan 1 — Kovačić Risto 1 — Kordić Vladimir 1 — Novaković Božidar 1 — Tomanović Lazar 1 — Beara Ilija 1 — Krneta Milodar 1 — Šušak Ilija 1 — Martinović Stev. 1 — Margetić Stev. 1 — Dobrota Velimir 1 — Dabović Petar 1 — Lumbardić Dušan 1 — Oluić Vaso 1 — Oluić Nikola 1. — Pop Tomo Vidović posadni kapelan 1 — Ukupno 30

Svega do sada 912.

OTVORENO PISMO

Gosp. Vjekoslavu Pretneru u Zagreb.

Vi ste poslali svećeniku I. Danilu u Zadar, po putu otvorena pisma, obavjest, kojom ga nutkate, da primi vaše djelo *"Niz bisera„*, pod opomenom, da se radi o podpori jugoslavjanske akademije, i pod prietnjom, da ćete mu ime objaviti putem novinah, medju onimi, koje smiešno nazivljete uzorim rodoljubja i podpornimi stubovi književnosti naše.

Sad Vas svećenik I. Danilov najuljudnije moli, da kad njegovo ime date u novine, uz ime stavite i uzrok, radi kojega on nije htio **izkupiti** vašu knjigu, a koi ste u Vašoj obaviesti omučali. U ostalom, od kada Vam je on svoje ime u predbrojnike dao, sve i još čeka da od koga **primi** *"Niz bisera„* **za ugovorena 2 for. i 50 novčićah,** a nitko mu ga još nedonosi.

Uz put Vam javlja svoju skromnu želju, da biste mu poslali Vaš cjenik, iz koga bi mogao znati, po što prodajete svjedočbe o rodoljubju i književnom podporu. Tim Vas liepo pozdravlja, svedj spravan na Vašu zapovjedi.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Ańića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 17.

U Zadru 27. veljače 1864.

Obzir po svietu.

Pruskoj i Austrijskoj vojski još preostaje jedna tvrdjava u Schleswigu, da je nisu posvojili. Ali su prusijanci s druge strane prekoračili medju i ušli u dansku kraljevinu. Taj korak doveo je na čudo sve vele vlasti i istu Austriju, koja o tom ništa nezna, i radi toga još bi se mogao dogoditi i veći metež.

Pišu novine da onim dviesta tisućam pušakah, što su turci naručili u Beč, ognji će se skovati u bečkom arsinalu. Ako je to istina, pa da se Starembergu iz groba podići, velikim bi se čudom začudio.

Sabori će se sakupiti po Austriji na 2 ožujka; samo neće galički, ugarski, hrvatski ni vnetački.

Cienimo se dužni istini i pravičnosti javiti našim čtiocem, što smo do sada saznali o tom, kako i žasto podpis našega zastupnika na carevinskom vieću g. Ljubiše prispio je pod Rygerov predlog, o čem smo pisali u našem br. 13.

Bečki dopisnik českoga lista *Narod*, što izlazi u Zlatnom Pragu, piše:

"Zastupnik Ljubiša, dalmatinski Srbin, dobro je u vas poznat; on je prije dvie godine bio u Pragu i ostavio tamo doista tako milu uspomenu, kao što ju i sobom donese. To je valjani i revni Srbin, u koga je veoma bistar duh. Kad su bili českí zastupnici na carevinskom vieću, bijaše on jedan od najvjernijih njihovih drugovah ne samo u vieću, nego i izvan vieća. Ove godine neimajući stranke, s kojom bi se mogao glede svojih slavjanskih i federalističkih načelah družiti, ostade osamljen, kako u sličnom položaju nemože inače ni da bude — a to je vrlo neugodan položaj, osobito kad se još uzme u obzir, da nezna dobro njemački i nerazumije sve što u vieću rade. Ovogodišnje zasiedanje još mu ogorča i petmjesečna groznica, s koje nemogaše često ostaviti postelju. Tako ga na postelji nadje njeki zastupnik, koi ga posietio i donese mu dotični predlog g. Antuna Rygera, da se i on podpiše pod njega; g. Ljubiša, imajući pouzdanja u onoga zastupnika i nedržeći za potrebno, da razmisli o sadržaju onoga, što mu je pruženo, da podpiše, podpisà predlog, koi smiera upravo proti svemu, što je Ljubiša dosele branio, da je pravo, valjano i potrebno. Ali kad je poslje u talijanskih novinah čitao i razumio dotični Rygerov predlog, uplaši se od onoga, što je neznajući podpisao. Da on svoje političko i narodno mnienje, kojeno je svakom prilikom izjavljivao i zasvjedočavao, nije a i neće nikada promieniti, dokazuje člankom, što ga je danas (11 veljače) poslao srbskomu "Napredku„, gdje će se njegovo očitovanje moći čitati.„

To je dopisnik "Narodov„ zato tako obširno pisao, jer da g. Ljubiša želi, da nebi Česi sumnjali o njegovoj političnoj dosljednosti.

A evo i pismo samoga g. Ljubiše na urednika Novosadskoga *Napredka:*

"Gospodine i prijatelju moj! Njeki su mi listovi u grieh upisali što sam ja podpisao Rygerov predlog, koi ruši autonomiju zemaljah ležećih pod ugarskom krunom.

Prie svega treba mi napomenuti kako po unutrnjemu pravilniku *Reichsratha* kad ko hoće da predstavi kakovi predlog, ili popravku, ili interpelaciju, trebaju mu najmanje dvadeset podpisah, drugčije nije primljeno u zapisniku. Onaj koi predlog čini podpiše prvi, i predlog biva njegova vlastitost; a oni devetnaest, što uzanj podpišu, ne vežu svoj glas, pak pri razpravi mogu glasovati kako jim je najdraže. U interpelacijama takodjer oni pristaši nisu odgovorni za navedena facta, o kojim le jemac onaj, čija je interpelacija. Iz toga dakle proizlazi da sam ja slobodan glasovati kako hoću, kad bi Rygerov predlog do razprave (što neće!) došao.

Pri takvome pravilu podpisi su dakle púki zajam, jer se drugčije nebi moglo izvesti ništa, i mnogo putah su pozajmeni u hitnji i bez potanjeg razpitivanja. Oni su dakle zajmni, i bez njih jedan poslanik (kao na pr. ja, koi pošto su Česi iz sabora izišli, ostao sam inokasan) nebi mogao nikad ništa predložiti, jer mu neima ko podpis pozajmiti.

Što se tiče Rygerova predloga, mogu vas uvjeriti da je meni bio hrdjavo tumačen, i da ga ja nebi bio podpisao da sam znao njegov sadržaj. Bilo mi je rečeno da on samo teži na to, da se kazneni i gradjanski zakonici Austrije uvedu i u ono zemlje carevine, koje su danas lišene, a ne da se usredotoče sudovi, a što je gore sudstvena uprava; jer to vriedja ne samo autonomiju zemlje, no i diplomu 20 oktobra, kojoj sam se ja svakad držao (vi ste mi svjedok) kao pijan plota.

Na moje mnienje ti su zakonici spomenik znanstvenosti i mudrosti zakonotvorne. i to su posvjedočili znatni ljudi kojima se nemože reći da su laskavci. *Cantù*, Storia degl' italiani.

Molim vas, kao dobroga prijatelja, da ovaj

Digitized by Google

list objelodanite u vašem listu, i da me brojite u vaše prijatelje.

U Beču u mesojedje 1864.

S. Ljubiša.„

Smiešno je, kako je ova razprava o podpisu g. Ljubiše takla u srdce urednika pražkoga lista *Tagesboote*, koi je u velikom čudu uzkliknuo: "Savjetnik carevinskoga vieća, savietnik pokrajinskoga stola, pa da neumije njemački!„ — Koliko se svačega mi možemo naučiti iz ovoga uzklika, što je prodrao iz njemačke duše!

Što urednik njemačkoga lista drži da je g. Ljubiša savjetnik sudačkoga stola, što nije, dosti je u tom sramote: svaki dan sidjeti na stocu poučavajuć občinstvo o ovom i o onom, a sam neznati o tom, što se drugoga uči! Ali je to najmanje, da mi doznamo, kako nam se nameću učiteljim i izvjestiteljim, ljudi koji neznadu, niti se brinu znati naše stvari: toga nam je svaki dan na sve strane iskusiti; toga hljeba i kod kuće imamo žalibože medju našimi samimi domorodci. Tomu smo već navikli, čitati po novinah, slušati u razgovorih, prosude, predloge, odluke, protekle iz púkoga neznanstva nas, našega položaja, naših okolnostih, naših zakonitih zahtievah i skrajnih potrebah. Samo je to osobito žalostno opaziti, da čim se njemački glasovi na dalje čuju, njemački su pisci i govornici o nam krivo izviešćeni; to jest: hoće da znadu što neznaju.

Drugo je, što iz njemačkoga pera *Tagesbootova* pisca, bečkom ministarstvu vele uslužna, doznajemo, da njemačka glava misli, da čovjeka izkusna, naučena, odlična nemože biti, koi nezna njemački. Pripovieda se, da je njekom našem seljaku, koi je išao u Taliju čudnovato se činilo, što i seljaci onamo talijanski govore, čemu kod kuće nije bio naviknuo. Takovu tupomu seljaku čini nam se, da naliči urednik Tagesboota, koi nemože, da mira nadje, kako učen čovjek nezna njemački; njemu je za čudo, kako bi čovjek i govoriti umio, a kamo li suditi, kad nebi znao žvakati *das und das*. A što bi rekao taj niemac, kad bi doznao, da medju najboljimi našimi glavami sila jih ima, koji ni njemačka slova nepoznaju: pak oni, koji i znadu šta njemački, idju u njih po savjet? — U Njemačkoj, kad se o kom čovjeku govorilo, pak se upitalo, da što je taj čovjek? običalj je bilo odgovoriti: *ništa*, ako nije tajnik ili savjetnik, koluneo ili general. To bi rek da njemački novinar prenaša i na znanstveno polje, pa da, kad bi se o komu pitalo: što znade? a nebi njemački znao, valjalo bi odgovoriti: *nezna ništa!* — Liepo li bi to udarilo ušima njemačkoga učenjaka!

Treće, što nam je razabrati u riečih *Tagesboota*, da njemačko novinarstvo za tim teži, te bi poniemčilo sve što je kod nas znatna, vriedna i na glasu. — Hoćete li sudca? — Pazite da znade njemački. — Hoćete li učitelja? — Nek vam njemački govori. — Je li vam trieba glavara? — Izpitajte, ko zna njemački. — Birate li zastupnika? — Gledajte, da bude niemštini viešt.— Ovako bi nas onaj niemac savietovao. — Pa se mi nebi njegova savieta držali? — Po njegovu sudu, sve je neslano, što nije zasoljeno njemačkom solju!

Ali što je najgrdije, a što prozira iz njemačkoga uzklika, to je težnja da bi se u Dalmaciji počelo njemački i suditi. — Doisto kakova čuda da sudac nezna inostranoga jezika, kad znade jezika, koim sudi? Ovi mu je jezik jedino potrebit i neizlišan, bez ovoga nemože se ni zvati sudcem. — Liepo li bi bilo po onoga niemca, kad bi došao u Dalmaciju, te kakova posla imao na sudu, kad bi sudac umio s njim se razgovarati, pa da parca mu ni razumio nebi! — Da mi krivo nesudimo o namjerah njemačkoga novinarstva, koje se hoće da je poglavito glasilo cieloga carstva, navesti ćemo samo ovi dokaz. Jesu li igda ikoje njemačke novine izniele na svjetlo naše tužbe, da naš narod po Dalmaciji neima učione na svom jeziku? — Nigda ni u san; čim smo mi čitali u njemačkih novinah, gdje veselo pišu, da su uklonjeni s javnoga čina ljudi, koji su težili za razcvietanjem slovjenske narodnosti u Dalmaciji; čitali smo u njemačkih novinah, gdje se raduju da ono njekoliko njemacah, što je *doselilo* na carskoj službi u Polu i u Vnetke, dobilo je njemačku učionu za svoju djecu *(Presse)*.

Mi smo prigodom onoga čuda, što g. Ljubiša nezna njemački, ovo obširnije razložili, da se naši čtioci to bolje uspoznadu s njemačkim novinarstvom, a da vlada tovećma se osvjedoči, da nije pravi put k pomirenju i zadovoljenju narodah, onaj po kom bi ju zavele njeke njemačke novine. Nam je drago što ima našinacah, koji njemački znadu; mi se sobom radujemo da smo se njemački naučili, jer inače nebi bilo moguće pobirati, izpravljati i pobijati, što se o nam nespretno ili krivo piše po njemačkih knjigah i novinah.

Glavna skupština županije zagrebačke.

Gosp. Mrazović nastavlja: da skupština i njezino vjećanje bude uspješnim, mora biti jamstva, da se njezini zaključci budu obvršivali po županijskih castnicih. Nu uz ovako uredjenu disciplinarnu vlast neima jamstva da će se ovršiti ikoji zaključak županije, ako bude imao nesreću da bude nepovoljan onomu, koi izvan skupštine izvršuje disciplinarnu vlast.

Naše su županije potencirane občine u državnom organizmu, imajući naravski djelokrug mnogo veći nego je to igdje u ikojoj drugoj državi. Po sustavu, po organizmu naše države, spada u naravski djelokrug županijah izvršivanje njekojih pravah, koja su ujedno bitno jamstvo našemu ustavu. Medju ova prava broji se pravo javnoga i slobodnoga razpravljanja javnih poslovah, koje je u drugih ustavnih državah zajamčeno slobodnim udruživanjem, kod nas nije; ovamo spada pravo peticije putem prestavkah, koje je engleskomu državljanu zajamčeno drugim načinom — nam izvan županijah nikojim; pravo zakonitoga odpora, koi se izvršuje u županijskih skupštinah predstavkami proti naredbam neustavnim i nezakonitim, te povržavanjem istih naredabah *ad acta*. Dočim to pravo svaki pojedini englez izvršuje samostalno; pridodajemo pravo izabiranja izvršujućih organah koji su zato odgovorni, da nevrše protuzakonitih naredabah, pak ćemo se uputiti da upravo u županijah i u njihovom sustavu leži najbitnije jamstvo državljanske slobode.

Osim toga županije su juridičke osobe i subjekti

Digitized by Google

privatnoga prava. Svaka županija ima svoga pokretnoga i nepokretnoga imetka upravljanoga i zastupanoga odgovornimi častnici.

Stavimo se sada u položaj županijskoga častnika, koi je prije svega dužan braniti ovo vlastničtvo proti zasizanju i proti nezakonitomu kraćenju državne vlasti; mislimo si ga pod disciplinom organah one iste državne vlasti — jeli slobodan? kako će ga županijsko občinstvo štititi proti pretežnomu tisku svoga pravno-privatnoga protivnika? Imali izgleda da će u takovih okolnostih županija svoje vlastničtvo igda dobiti? govornik mora o tom još više dvojiti. Ovako je dakle uz dopis vis. dvors. kancelarije i uz disciplinarnu vlast njim uredjenu, svojstvo županijah kao jurističkih osobah i kao subjektah privatnoga pravah posredno prestalo i vlastničtvo županijah predano državi na milost i nemilost.

Ovako isto mora nestati i državljanskih pravah, koja smo jedino u županijskih skupštinah izvršivali, jer se je težko nadati da će županijski častnik, koi već i onako plaću iz državne blagajne bere, stojeći pod disciplinom od državne vlade posve odvisnoga vel. župana, zatim pod disciplinarnom vlašću viših organah državne vlade, težko se je, veli, nadati, da će se usuditi ikoji žup. častnik, kojemu je do službe i plaće, pokoravati se zaključkom žup. skupštine, ako nebudu samo zahvalnice, nego budu smjerale na obranu ustava proti mogućim nezakonitim naredbam vlade. Ovo se lahko razumije. Kad se ovako nazočna naredba vis. dvorske kancelarije nedade nikako složiti sa sustvom našega javnoga prava, izprazno je tvrditi da njom nisu povriedjeni naši ustavni zakoni. *(Sliedi).*

Izvod

iz napisnika glavne skupštine družtva Matice dalmatinske, držane u Zadru dne 14 veljače 1864 pod predsjedništvom gosp. d.ra Božidara viteza Petranovića.

Prisutni su podpredsjednici I. Danilov i d.r Klaić, odbornici d.r Antonietti, Glišić, d.r Milković, Nikolajević, Sundečić, Vidović i d.r Vitezić, 15 drugih članovah utemeljiteljah, i tajnik.

Gosp. predsjednik otvara sjednicu sljedećim govorom:

"Štovana gospodo! Evo nas opet nakon šest mjesecih ovdje sabrane, da u bratskoj slozi razgledamo dosadašnju radinost naše Matice, da se o većem napredku njezinom posavjetujemo. Rodoljubje Dalmatinah, poduprto jakom pomoću susjedne nam braće iz Hrvatske i Slavonije, podiglo je družtvo naše; pravo je dakle da svikolici članovi Matičini, stanovali oni gdje mu drago, sazuadu šta je Matica dosele radila, čim se bavila, koja su požrtvovanja i od koga na korist njezinu učinjena, da prosude napokon je li upravljajući odbor s obzirom na novčano stanje družtva svrhi družtvenoj i na koliko zadovoljio. Upraviteljstvo je još od početka postavilo sebi čvrstim pravilom ništa skrovito ne raditi, već svaki svoj posao na vidik iznositi; jerbo je uvjereno da samo kroz razglašivanje svoga djelovanja može podpuno povjerenje občinstva steći, i jer nema dojisto zgodnjega sredstva, koje bi covjeka jače podticalo da žrtvuje na kakvo obćekoristno poduzeće, nego kada se on isti svojim očima osvjedoči o marljivom nastojanju dotičnih upraviteljah, kao i o tome, da se s novčanim i s drugim prilozima savietno i pošteno postupalo. Radi toga, i što današnji sviet hoće javnost u svakoj stvari, koja u obćenu korist zasieca, bijaše predsjedništvu poglavito staranje objavljati u svoje vrieme putem novinah što se u svakoj sjednici, bilo odborničkoj bilo književnoj ili pjesničnoj, radilo i pretresalo. I predsjedništvo može s veselim srdcem ovdje reći, da je občinstvo ovi njegov postupak u obće sa zadovoljstvom primilo. Na koliko je pak upravljajući odbor za gornje vrieme odgovorio svojoj zadaći, on se i u tome može s pouzdanjem pozvati na sadržaj objavljenih po Narodnom Listu družtvenih napisnikah. Gospodo! nemože se odista zahtievati od Matice, da nam odmah, jošte u prvoj godini svoga života, Bog zna kakvu veliku radinost razvije. Pomislite da je većina članovah istom dva i tri roka namirila, a njekoji (što je žalostno čuti!) do danas nijednoga; a uslied pravilnika valja nam glavnicu u koliko je moguće šteditи. Osim koledara, spada u djelovanje matičino i *pjesmarica*, o kojoj dva čuvena domorodca revno nastoje, te će ako da Bog još tekuće godine bieli sviet ugledati. Nego ja scienim gospodo! da bi bilo nepravo suditi o važnosti i o raduji Matičinoj samo po knjigah, što jih je ona dosle o svom trošku izdala. Dok ne imadosmo Matice, kako je bilo s narodnim čuvstvom, s narodnom književnošću u Dalmaciji? Bijaše li mjesta, po Višjoj Vlasti potvrdjena, na kom su se slavjanski domorodci mogli sastajati, o napredku narodne knjige i o prosvjeti biednoga seljaka viećati? i to milim materinskim jezikom, kao što to sada činimo. Bijaše li načina, da se ota težnja po narodu širi, da idea narodnosti i prosvjete svoja krila sve to dalje u puku stire? Nije li posvud tudj živalj gospodovao? Pa da drugo i nije, već je neocienjeni dobitak, moja gospodo! za družtvenu svrhu, što se po Matici zamjenito slavjansko dopisivanje uobičajilo i medju izobraženijom vrstom ljudih, te se pravilno pismeno upotrebljavanje jezika našeg iz dana u dan većma razširuje. Mi se sjećamo gospodo! onoga sladkog zadovoljstva, što ga u sebi čutismo slušajuć u Matičinim sjednicama rodoljubne u majčinom jeziku sastavljene dopise naših vrlih povjerenikah, i drugih odličnih članovah. Sadržajem njihovim upoznalo se je od česti i iz novinah dalmatinsko občinstvo, i ja mogu stanovito reći, da upravljajući odbor u tome slavjanskom dopisivanju već veliki napredak opaža, i da se u isto doba ponosi, što onaka pisma, koja nam srdce više putah ugrijaše, u svojoj pismohrani čuva. A kada smo posredstvom Matice za kratko vrieme ovoliko postigli, uprimo braćo! složnom snagom i ljubećim srdcem okolo mladjahnoga, jedinoga toga zavoda našeg, te mu pomozimo tko novcem tko prikupljanjem novih članovah; raznesimo mu glas i cienu medj narod, nebi li ga uzvišena zadaća Matice razmamila, podžgala i uvoljila za narodnost i jezik svoj; jeda bi tako Maticom posijano zrno svoju zemlju našlo i proklijalo. Ovdje mi je prijatna dužnost sa zahvalnošću spomenuti onoga vrlog domorodca, koi u Br. 1. "Nacionala„ t. g. srčanim riečma preporučl dalmatinskom občinstvu življe podupiranje Matice. Dao Bog da one sviestne rieči splietskog rodoljuba dobrim urode plodom!

Eto gospodo! što sam vam imao reći o dojakošnjem poslovanju naše Matice. Ovom prigodom valja mi tužnim srdcem javiti, da je naše družtvo opet dva svoja vriedna povjerenika i člana u tieku prošle godine smrću izgubilo. Jedan je povjerenik Matičin u Djakovu Luka Botić, Dalmatinske gore list, ogledalo i uzor Srbhrvatskog pjesništva. Drugi je nezaboravljeni naš Jovo Lajnović iz Dubrovnika. Oba bijahu družtvu našemu jaka podpora, te s toga izjavimo naše sućutjenje za toliki gubitak ustavši svikolici na noge„. (Na ove rieči sva skupština ustade).

"Častno gospodo! Matica je družtvo književno, pa s toga svaki napredak ili udar nanešen književnosti jugoslavjanskoj nemože da i u matičinih članovih radostno ili žalostno ne odjekne. Grdni udar dosudila je providnost božja knjizi našoj. Prije njekoliko danah (8 tek. mjes.) preminu nam u Beču naš slavni starina Vuk Stefanović Karadžić, muž velezaslužan i pravi preporoditelj novije pismenosti na jugu; koi nam iznese na vidjelo dragocienost narodnih naših pjesamah, poslovicah i pripovjestih, koi nam popisa običaje naroda našeg, a jeziku svojom slovnicom i riečnikom tvrdji temelj postavi. Poštujmo gospodo! spomen takvoga dostojnog muža ustavši na noge, i želeći mu *pokoja duši!*„ Ovdje skupština opet ustade na noge.

Iza ovog govora g. podpredsjednik d.r Klaić predlaže, da se od strane družtva kao dokaz visokog štovanja prema preminuvšem Vuku pismeno izjavi plemenitoj njegovoj kćeri Mini udovici Vukomanovićevoj duboko saučešće u tuzi njezinoj, i da se nabavi slika pokojnikova za družtvenu dvoranu; što skupština jedinoglasno primi.

Odbornik g. Sundečić predlaže suviše, da se umoli ovdješnja višja duhovna pravoslavna vlast, da za pokoj duše preminuvšega Nestora jugoslavjanske knjige izvoli držati svečane zadušnice (parastos); što takodjer skupština jedinoglasno odobri.

Nakon ova dva predloga produlji g. predsjednik:

"U današnjoj glavnoj skupštini polag već razglašene objave, imadu se gospodo! preduzeti sliedeći predmeti:

1. Pregledanje družtvenih računah za prošlo vrieme, koji su natiskani i gg. članovom ovdješnjim i izvanjskim već razaslani.

Digitized by Google

2. Imenovanje četvorice novih odbornikah, da zamjene one koji po §. 15 pravilnika svršetkom godine izstupiti imaju, to jest dva člana za odsjek književni a dva za odsjek pjenezni; i suvišje imenovanje trećeg člana u odsjek književni na mjesto g. Stjepana Ivičevića, koi se onomadne preselio iz Zadra u Makarsku.

3. Imenovanje blagajnika. — Napokon

4. Pregledanje i pretres osnove novoga družtvenog pravilnika, što ga uslied zaključka zadnje glavne skupštine sastavi naročiti odbor, pošto je ista osnova u dvorani Čitaonice svakomu na ugled izložena bila. — Izvolite zasad da se pročita napisnik prve glavne skupštine„.

Pročitan od tajnika spomenuti napisnik, bude bez ikakve opazke primljen i odobren.

Prelazeći na prvi predmet, g. predsjednik pozivlje tajnika da pročita i družtveni račun, koi obsiže vrieme od utemeljenja Matice dne 27 srpnja 1862 do svršetka 1863 godine, opažajući da je bio u novčanom odsjeku pomnjivo izvidjen i odobren, i da unj neulazi svota od f. 169, što je predsjedništvo napose skupilo i drži pri sebi kao uzdarje sačinitelju razpisane za natječaj knjige po načinu Kačićeva Razgovora ugodnoga.

Ovršeno pročitanje, račun bude jednoglasno odobren.

Član g. arhimandrit Gerasim Petranović pita zašto se nedigne od Matice Ilirske svota od fl. 809:93 i ovdje ukamati; na što mu g. predsjednik odgovori, da je tako odlučeno bilo od novčanog odsjeka.

Prešavši skupština na drugi predmet, bude prije svega po predlogu g. podpred. D.r Klaića obavljeno ždriebanje odbornikah koji izstupiti imaju; usljed koga izadjoše iz književnog odsjeka gg. d.r Milković i proto Nikolajević, a iz novčanog gg. Medović i d.r Vitezić. Podvrženo pak glasovanju naimenovanje novih zamjenikah, su 20 glasovah svaki budu izabrani gg. arhimandrit Gerasim Petranović, proto vitez Nikolajević, i Marko-Antun Vidović za književni odsjek; a za novčani mjesto izišavše gg. i mjesto sad premještenog g. Vidovića budu izabrani gg. Josip plem. Lantana, Krsto Medovićji d.r Dinko vitez Vitezić, prvi su 18, drugi su 14 a treći su 16 glasovah. — Napokon na predsjednikov predlog bude jednoglasno izabran za blagajnika, mjesto g. Todora Jurkovića, koi je molio da ga družtvo od takove službe oprosti, g. Paval Petranović pok. Todora ovdješnji gradjanin i trgovac.

Zatim poduzme se pretresanje četvrtog predmeta. Ovdje g. arhim. Petranović reče: budući da je još god. 1861 u sjednici Reichsratha, na predlog poslanika Mühlfelda, sastavljen bio jedan odbor koi bi sačiniti imao *zakon o družtvima*; i budući da ovo nije onda učinjeno, i da pri kraju prošle godine, kao što se je čitalo u novinama, poslanik Giskra, kao na to u novom odboru opunomoćeni, sastavio je osnovu pomenutog zakona sastojeću iz 34 §§., te se je nadati da će se nabrzo ova osnova u carevinskom vieću u pretres uzeti, i po dotičnomu višemu odobrenju kao zakon u život stupiti; — izlaže mnienje, da se odloži pretresanje naše osnove družtvenog pravilnika dok neizadje pomenuti zakon, jer onda, čim bude u skupštini pretresan i usvojen, moći će se upotrebiti bez predhodnog pitanja dozvole i uoblašćenja.

G. podpred. D.r Klaić iz razloga što družtvo mora svakako pretresati sastavljenu osnovu, budi da se odobri ili neodobri u carevinskom vieću Giskrina osnova, drži da je shodnije da se takovo pretresanje preduzme odmah, ili kad to nebi danas mogućno bilo da se ureče naročito drugi dan.

G. podpred. Danilov razmatrajući da se nebismo mogli služiti novim pravilnikom do višjeg odobrenja; da je mučno da se ovo odobrenje odmah dostigne; i da bi nam novi zakon o družtvima mogao savjetovati još novih preinačenjah, te uzrokovati potrebu dvostrukog pretresanja, podupire predlog g. arhimandrita Petranovića.

Odbornik g. Sundečić primiečujući, da se mi nemožemo nadati njekim većim slobodama, koje bi nam došle od spomenute Giskrine osnove, te držeći da se ista neće ni tako brzo oživotvoriti, cieni da bi najkoristnije bilo odmah poduzeti pretresanje novog pravilnika; budući da to ništa nesmeta odobrila se ili neodobrila rečena osnova: jer ako se odobri, te mi budemo na temelju njezinu imali slobodu mienjati što budemo hotjeli u našem pravilniku, to ćemo moći učiniti; ako li bi se pak odobrenje takove osnove na daleko produžilo, što je sva prilika, onda barem imati ćemo na vrieme svoj dobro uredjen i od kralja potvrdjen pravilnik.

G. podpred. Danilov osim njekojih drugih opazkah opaža i to, da bi družtvo moralo učiniti više kojekakvih troškovah, koji bi možda i uzaludni bili.

Član g. Sundečić pri svem tom ostaje pri svom predlogu.

Odbornik g. d.r Antonietti veli da usljed novoga zakona može biti nebi potrebna bila vladina potvrda, te bi smo tako slobodu imali svoj pravilnik bez obzira na nju izraditi; i za to predlaže da se pretresanje novog pravilnika odgodi.

Odbornik g. d.r Milković misli da se odgodi takovo pretresanje dok se vidi hoćeli još u ovoj sjednici Reichsratha biti primljena Giskrina osnova.

G. podpred. D.r Klaić usljed ovih novih izjavah uzmiče od prvašnjega svog mnjenja i pristaje uz predlog g. arhim. Petranovića.

Stavljeno na glasovanje odgodjenje pretresanja novog pravilnika, bude primljeno većinom glasovah; i s tim se sjednica zaključi.

Antun Šimonić tajnik.

Sliede podpisi na Sundečićevu *"Krvavu Košulju„.*

S Cetinja. Svietli knjaz **Nikola I. Petrović Njegoš**, gospodar Crne-gore i Brdah itd. 100 iztisakah. Svietla knjaginja **Milena** supruga knjaza **Nikole** 100.

Zega Mihajl, serdar pobočnik knjažev 10 — Mašo Vrbica pobočnik knjažev, za svoje sinove 10 — Ivo R. Radonjić vojvoda i senator 1 — Stanko I. Radonjić 2 — Prečastni Nićifor Dučić arhimandrit cetinjski 10 — Ukupno 233.

Iz Dubrovnika. Sabrala narodna dubrovačka Štionica: Vlaho Degiuli 2 — Marinica plem. Giorgi 2 — Vlaho Bogdan 2 — Pero Budmani 10 — Nikola Vragolov 1 — Antun (Nikolin) plem. Sorgo 1 — Grof Medo Pucić 2 — Pero Čingria 1 — Grof Mato Lukijan Pucić 1 — Joze Peričić (u Spljetu) 1 — Pavo Pavlović 1 — Mato plem. Natali 1 — Jero plem. Natali 1 — Braća Boškovići 42 — Joso Kalik 5 — Petar Pavlović 1 — Marić i Putica 10 — G. Kovačević 4 — Grof Niko Nikov Pucić 1 — Lovro Kukuljica 1 — Jovo Vuković 1 — Jozo Betondić 1 — Ivo Drašković 1 — Pop Stjepan Skurla 1 — Risto Opuić 1 — Mato Pržić 1 — Grof Niko Markov Pucić 1 — Grof Rafo Pucić 4 — Kostadin vitez Petkovitch 20 — Grof Sabo Giorgi 1 — Lazar Sučić 2 — Baldo Gjivović 1 — Ivo Gjaja 1 — Nikola Putica 20 — Pop Mato Vodopić 1 — Božidar Janković 8 — Jovo Novaković 8 — Baldo plem. Bassegli-Gozze 1 — Jovo Erbes 2 — Jovo Milaković 5 — Mato Lupi 1 — Risto Mičić 2 — Miho Kovačević 2 — Srbska mladež Dubrovačka u znak štovanja 50 — Barun Frano Gondola 2 — Vinkentij Makušev 4 — P. Vikov 4 — V. Jonin 4 — Ivan August Kaznačić 2 — Pero Negrini 2 — Dmitar Lovričević 2 — Ivo Benić 2 — Ukupno 248.

Iz Tiesnoga. Vladimir plemeniti Draganić Vrančić 4 — Pop Josip Raimondi župnik 6 — Antun Ševeljević 4 — Ivan Glamoč 6 — Pop Aloiz Maričić 2 — Andrija Banchetti 6 — Krste Cervella 4 — Ante Bujas 4 — Ukupno 36.

Iz Šibenika. Jović Andrija trgovac 1 —

Iz Imockoga. Spiridon Margetić protoprezviter 10 —

U Zadru. Jedanaest učenikah kod zadarske gimnazije, svaki jedan istisak, 11 — Škopinić Pavao, učenik 1.

Svega do sada: 1452.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 23.

U Zadru 19. ožujka 1864.

Obzir po svietu.

Ostavili smo savezne vojske njemačke na prvom skoku u Jutsku, to jest u pravu dansku državu. Onda se nije znalo jeda li je Austrija voljna slediti Prusku na onom putu; sada su već Austrija i Prusija zaokupile, malne cielu južnu stranu Danske, samo njekoje tvrdjave još nisu zauzete.

Opet se pogovara o dogovorih, koji su već bili zabaćeni. Sad kažu da bi Danska pristala i da bi povratila zarobljene brodove; ali izvjestna i stavna nezna se ništa.

Francuska, po njekih novinah, predložila je novo preustrojenje njemačke zemlje, po kom bi se stvorila na Rajni neodvisna i jaka država njemačka, medju Prusijom i Francuskom; a Prusiji bi nadoknadili odciepljene zemlje sa sjevernimi knježevinami.

Englezko novinarstvo prieti na vas mah istočnim državam, radi njihove okornosti u sadanjem postupanju, ali nije šta vidjeti.

Mnogo novine pišu o ponovljenom savezu medju Austrijom, Prusijom i Rusijom; i prem da bi se moglo po sgodah slutiti da ima kakova sporazumljenja medju trojicom velevlastih, opet se nemože to za stavno tvrdjeti. Ovaj bi savez, da je vjerovati englezkim novinam, izazvao novi savez medju Englezkom, Francuskom i Talijom.

Turci prikupljaju i vježbaju vojsku, koju iz Carigrada šalju u podunavlje, na romensku i na srbsku granicu.

Talijanci utvrdjuju granicu sprama Vnetačke krajine.

U Galicu proglašeno je obsadno stanje, vojena vlast nad gradjanskom, i vojeni sudovi.

Od kada je *Pozor* na tri mjeseca obustavljen, u Hrvatskoj je postao mûk na polju javnosti i politike; a ovih danah i urednik Pozorov osudjen je na tri mjeseca tamnice. Možemo li se sad nadati *Pozoru* na 12 travnja, kad bi mu bio rok da opet izadje?

Dan 10 ožujka.

IV. Saborska Sjednica.

Poglaviti posao ovoga dneva bi viećanje o novom izboru Sinjskom. Lani Sabor bio je odbacio izbor c. k. Vojvode Okoliša Spljetskoga; a ove godine eto opet Vojvode.

G. *Filipi* prisjednik slavne Gjunte Dalmatinske donosi kà i lani izborne spise, pa kao što i lani, na ime Gjunte, preporučuje novi izbor, brani ga da je u redu, i u kratko suzbija kaono šuškarije, njeke tužbe što su Sinjani o tom poslu do Gjunte opremili. Kad je liepo sve izporavio, g. Filipi pita da Sabor potvrdi novi sinjski izbor.

Nego na žalost Filipova predloga, Gjunta nije već jedna; ona se razstavila u dvie pole.

G. *Radman* drugi prisjednik Gjuntin kaže: da je tu nješto još bilo u krilu Gjuntinu, da on i Gjovanicio nemisle kao Petrović, Filipi, i Bioni, i da imadu nješto oni da kažu Saboru. Tada Sabor, da čujemo.

Kad je *Gjovanicio* izturio svoje izvješće, Sabor ima baš šta da čuje. Tu je trke i muke. Sa svih stranah, Sinjski izbor culja se i ori se, kako god nanj zamahne g. Gjovanicio. Pod njegovim topuzom sve je srušeno, sve razvaljeno, uprav kao da je čista srieda on sve jednu: *spomeni se izbore da si prah, i da ćeš se u prah obratiti.* Nu pasje čorbe! Gdi je izborna imenica? je li dato vrieme biračem da se do potrebe tuže? imali izbornoga zapisnika? gdi? kako se je izbor vršio? kad se počelo? kad se opremilo? Gjovanicio dokažuje da se nezna od toga ništa. Zašto je nadobćenik Buljan svržen s te časti? zašto mu nije zamjenikom prvi po starešinstvu? Zašto je Midenjak nametnut? Zašto su glavari samo sa njekoličak ljudih došli na izbore? Zašto su izbori činjeni na vrat na nos? Giovanicio kaže zato, da se pristraši iznebluši i zavede puk.

Zašto oni ljudi, koji su tužili Gjunti preture. opet su zovnuti na istu Preturu da tamo kažu šta imadu proti njoj? Zašto izmedju tih svih seljakah nije upitan župnik fra Klemo Šarić? Veli Giovanicio zato, jere su mislili da je najbolje kad prije pretur neka i sudi pretur. A da fra Klemo nije šupalj pod kapom; pa da su ga zovnuli nebi bio križa učinio, nego kazao sve kako je i što je, te bi proštio svoje rieči pa se liepo podpisao. Još mnogo što kaže Gjovanicio; i kad je sve razčepukao. i opuhao što je god opremio g. Pretur Mladineo sa poteštatom Midenjakom, zaglavio je, da ono nije izbor, nego čudo, nego prikaza; pa neka se odbaci; jali da se makar iztraži kako se to zamelo.

Digitized by Google

Klaić kada sve to čuje, kaže: vidi se da ovi posli nisu čisti. Jedni kažu bielo, a jedni crno; tu ima zamrse, hajde neka se ova stvar razvidi, da znamo gdi zec leži.

Ali nije to poćudi g. *Lapenni*. On hoće da suzbije govorenje Gjovanicievo. Brani Vladu, i kaže da je dobro učinila što je Buljana zbacila; da je to imala učiniti. On nevidi nikakve nezakonitosti u izboru. Sve je njemu ravno, sve je liepo, sve dobro, da onako se može. A što su njeke mane, to su njemu Marine mrgjelice. Kaže g. Lapenna da on ljubi one strane, da ih on hoće braniti, i njihove koristi, pa zato da želi da bane u Sabor g. Alesani, koi će im pomoći.

Klaić: nevjeruje ni toj slasti, ni toj masti što mu g. Lapenna obetaje. Žali da se našao narodni zastupnik koi hoće da pravda vladu za jedan posao, s kojega je svakomu zastupniku žao, ciela Dalmacija ostala je uvriedjena. *(odobravaju)*. Raztvara spise, i s brojevim dokazuje, kako sva ona radja nevalja ni ciganskih gargašah; žali da Vlada ima činovnikah tako tupih i nevriednih. Pa, nismo mi dužni, (on reče) samo gledati i prebirati pismo, nego hajmo na jezgru, hajmo na sve ono pletivo; čujmo što se radilo, i branimo slobodu ovoga našega Sabora. Izbor valja da je izbor, a ne prikaza. Inače narodni zastupnici prometnuli bi se u varalice, i postali bi pred svietom, ono što su pred sudom krivi svjedoci. Puk valja da šalje koga on hoće, koga on izabere; a ne zavrazivati oko njega, i namećati mu koga on neće. Inače, ova Sabornica, posvećena slobodnoj besjedi pučkih odaslanikah, prometnula bi se u poviedaonicu laži i prevare *(dobro! vriedno! sa svih stranah)*.

Vojnović: pristaje uz Klaića. "Ljudi božji, ali smo sliepi da već ne vidimo? Mi zastupnici radimo i trudimo se za narod, a crne vile obnoć nam ruše sve što god mi danju gradimo *(dobro)* Mi baš ništa krupna nemožemo, do izbiranja naše drnžine. Zato nedajmo se makar u ovom. Pa držimo se tvrdo; jer vidismo da je zastupnička neodgovornost povriedjena, kad iza lanjskoga saborovanja bačen je sa službe i naš jedan drug."

On dokažuje da nevalja ništa što govori Gjunta i Lapenna. Neka Vlada pazi da ne muti ove posle; nego ako želi da puk izbere za svoje zastupke vladine službenike, neka o tom sputno, spametno radi; pa ako joj prošije, *tko umie njemu dvie (smih i odobravanje)*. Ovo je sve zamrsila naglost Vladinih činovnikah. Da toga nije bilo, može biti da bi dosad g. Vojvoda bio zasio u Saboru.

Opet *Gjovanicio* udara, i dokazuje svoje razloge proti Lapenni. Pristaje uz Klaića, i govor mu je prekinut pleskanjem i odobravanjem.

Filipi: navlači i nateže, izpovieda da ima može biti nepravilnosti, da ima nevoljicah, i možda nezakonitosti u tom izboru, ali da valja što i odbiti, eto pa i propustiti.

Pulić: zbori proti Filipovu razloženju i hoće da se čisto predloži.

Lappenna: drži se Filipia. Postoji na svojoj neda se on s ovga puta zavesti; stavlja se odvjetniku koi bi htio kozna dokle ovu pravda produljiti na štetu svoga branjenika. A njemu je za tim stalo da se odmah opremi. Neka pukne, veli on, što ima puknuti. On hoće otvoritosti kà što je njegova. On zna da se lani prepiralo o tom, hoćeli se nećeli primiti jali ukloniti Jeronim Alesani, pa da se i ove godine o tom radi. Ovo je, reće, izkrenost.

Gjovanicio neće tamo. Za sad da se izuvidja; a kad bude vrieme, tada će se o tom zboriti.

Klaić odbija svaka Lapenni na nahrcivanja. Njemu i njegovim prijateljem nije do čeljadeta, nego do veltkoga i do tvrdnoga načela, t. j. do čistine, izbora; hoćemo da znamo, ljudi koji, amo dolaze, ali su poslani od puka dalmatinskoga, ali od dalmatinske Vlade; hoćemo da znamo šta ima biti s ovim Saborom, al' će ostati narodno zastupništvo, al' se prometnuti u osjek Vladin. *(odasvud se kliči, odobravai pridušen je govornikov glas)*.

Vladin povjerenik Preuzvišeni baron Rossner: kaže da carska Vlada nezna za ništa, da se u tu čorbu nije miešala. Da su činovnici izvršili svoju dužnost. Da Vlada nije nikoga od svoje strane namećala. Nego da g. Alesani sam je žalello kà pravi rodoljubni dalmatinac da pomože svojoj Domovini i da postane Zastupnikom. Carska Vlada poštuje ustav, i ona ga obslužuje, niti se neće u ono što nije za nju.

Prabiskup Maupas: što je da je, priznaje, da taj posao nije čist; on kaže da mu je drago viditi kako ljudi otvorito i slobodno zbore. Ali promišljajući na žalost Sinjanah, koji, evo dvie godine da nemaju zastupnika, premišljajući na pošteno srce dalmatinsko, pa još kakav je vrsni, vriedni, pošteni muž gosp. Jere Alesani, moli Sabor da podieli oproštenje na mane, i radi časti slavnoj Gjunti, da primi g. novoga izbranika.

Paulinović (slovinski) za se i za drugove zahvaljuje na milosti Preuzvišenomu prabiskupu Zna dobro da Njihova Preuzvišenost ljubi otvoritost i slobodu zbora, jer mu je to dokazala; i sam je to on okušao. Ali nemože s njihovom Preuzvišenosti žaliti Sinjane, jere oni imadu svoga drugoga zastupnika. Gjunta je slavna i častna; ali valja da se zakon vrši; zakon je najčastniji i najmiliji, jere je on temelj javnoga djelovanja. Nema obzira pred zakonom. Zato i on podupire predlog Klaićev.

Dodjo do glasovanja.

Za Klaićev predlog glasuju narodnjaci, i uzanje *Bajamonti, Deśković, Gjovanicio, I. K. Macchiedo, Radman. Seralji.*

Ostali ga odbiju.

Kad to vide narodnjaci, ustade Paulinović i reče (slovinski): gospodo moja. možemo različito glasovati; ali glasovanje red je da svakomu budo po svom osvjedočenju. Predsude, strasti, stranke sve; podliga vrhovnomu zakonu pravde i pravice. Kad tko bježi od svjetlosti, ja ga se bojim. Što vam smeta da se izuvidi bolje, ono što je mračno i tamno? Kad se hoće da glasuje ob onom što nije jasno, ja se tomu imam oprieti. Budli nemogu inače, dužnost mi je odlazili od ove Sabornice.

Digitized by Google

da nebudem u ničem dionikom toga djela, koje će Dalmacija suditi. (Zatim on podje iz Sabornice, i za njim družina. Ostao broj nedovoljan, te Sabor, se razpustio).

12 ožujka.

V. Saborska sjed.

Jučer je urečena bila sjednica, ali izostavši i jučer manjina, nije bilo dovoljna broja zastupnikah, da mogu viećati.

Danas broj buduć dovoljan; iza njekojih omanjih posalah dolazi opet na dnevni red Sinjski izbor. Već su se bili sinoć i izjutra zaveli dogovori medju zastupnikom, kako da se stvari načine; ali nije se moglo doći do nagodbe.

Filippi ustaje te očituje javno zavedena dogovaranja i predloži, da se sjednica odgodi do večeri jeda se do šta dodje: bi primljeno. Nehtjevši većina u ničem popuštiti, manjina ni u večer nedodje i tako se sjednica izjalovi.

Na 15 je urečena opet sjednica na koju manjina nedodje i tako nebude dovoljna broja zastupnikah. Ali onu večer prispije u Zadar još pet zastupnikah i tako je urečena sjednica na sutrašnji dan.

16 ožujka.

VI. Saborska sjed.

Danas napokon svak je na svoj stolac zasio, i imalo se razpravljati o Sinjskom izboru. Najprvo je gospod. predsjednik s dugim uhodom, kazao da se o zakonitosti Sinjskoga izbora više nemože zboriti, jerbo da je već rečeno sve što se moglo. Zaludu se tomu opirao zast. *Ljubiša* jere većina nije više pustila da itko govori.

Predsjednik je ukorio one koji su bili odstupili. Na to je odgovorio podpredsjednik *Bajamonti* nahrcivajući na načine kojim su njeki na ime Vladino varali puk, oblićali od sela do sela noseći u torbi propeće i zaklinjali nesretne seljake; spomenuo je kako su njeki po Zadru njušili i obijali od zastupnika do zastupnika da mole, plaše, mataju, obetavajući zlatne kule, samo da dobiju kpi glas za potvrdu ovoga izbora.

(Mnogobrojno občinstvo pratilo je rieči Bajamontove velikim klicanjem i odobravanjem.)

Za njim je govorio zast. *Klaić*, spominjući gospodinu Predsjedniku da ne žali ono kukavnih sto i pedeset fiorinah, što je ovo danah potrošeno za zastupnike, nego neka žali one hiljade što se uzalud troše. A da narodnjakom nije bilo dužnosti da i samim svojim dolazkom, pripomogu nezakonitosti, ka što su je priznali isti branitelji Sinjskoga izbora, Filippi i Preuzv. Maupas.

Paulinović izpravio je gosp. Predsjednika, koi je bio krivo shvatio njegove tunomadnje rieči, pokazao je kako stvar o izboru nije bila svestrano razpravljena; pa bud li su mu usta zatvorena da o njemu ne govori, pušća svakomu na dušu i na obraz *neka Dalmacija vidi još jednom, kakvih zastupnikah ona imade. (živio!)*

Glasovaše za izbor

Petrović — Albetri — Knežević — Maupas — Borelli — Filippi — Ghiljanović — Salghetti — Begna — Marasović — Mirošević — Macchiedo stari — Vuković — Lapenna — Bujas — Biomi — Difnico — Smerchinić.

Proti izboru

— Bajamonti — Klaić — Ljubiša — Paulinović — Vojnović — Pullić — Sablić — Gjorgji — Giovanicio — Radman — Vusio — Dešković — Radmili — Seragli — Macchiedo mladi.

Mi mnijemo da su se naši dobro ponieli; i još su jednom pokazali da se narod nije prevario kad im je dao na dušu i na poštenje obranu svojih pravah. Narodnjaci se ne obziru ni na desnu, ni ni na lievu, nego pravicu i istinu uviek sliede; i tim putem misle uzpiriti u narodu sviest svoga dostojanstva, ljubav slobode, i želju boljih vremenah. Aja, narodnjaci se ne povadjaju za nikim, nego svojim putem traže narodne pravice. I ako ih veći broj preklopi, i ako ne dostignu što žele, vedrim čelom oni će se u narod povratiti, i kazati mu: moja rieč, moje djelo, moj trud, za te je bio; ja ti niesam ništa smakao, a za te ništa stekao, do poštena glasa; i evo povraćam ti čisto i cjelovito punovlašće koje si mi bio dao.

Izložba Zagrebačka g. 1864.

Okružnica.

Područnim odborom za dalmatinsko-hrvatsko-slavonsku izložbu plodinah i tvorivah:

Buduć je kod njekih područnih odborah nastala dvojba, u koji izložbeni red spada drvo za gradjevine? te kako se ima razumievati četvrta točka programa izložbenoga? to ovaj glavni odbor nalazi za shodno, potaknuto pitanje razjasniti ovako:

I.

Drvo za gradjevine i svako ino u naravi, spada u izložbeni red II., a u podrazred VIII., iz kojeg se "kemičke staline„ dodaju podrazredu VII.

II.

Kad je ovaj glavni odbor zaključio, nedržati se običaja dosadanjih izložbah, po kojem su svi predmeti na trošak samih izložiteljah na izložište pošiljani, bila mu je glavna namjera, olakšati pristup domaćoj izložbi i onoj strani naroda, kojoj je ta stvar posve nova, pa neimajuć izkustva ni vještine, kako bi predmete spravili, povezali i odpravili, te koja može samo pomanje stvari za izložbu prirediti, kakove se mučno i od vještakah na daleko pošiljaju. Da se dakle i ovoj strani pučanstva na ruku ide u priredjenju i odpremljenju predmetah, preuzet je taj trošak na teret izložbe, nipošto pako i za onako velike predmete, koji mogu sami putovati, te kakove će samo imućniji ljudi izložiti, koji i sami putne troškove lasno nositi mogu, drugčije bi trebalo ne samo for. 12,000, nego i for. 50,000 za podmirenje svih troškovah. Dakle samo oni izložbi namienjeni predmeti, koji budu predani dotičnim odborom za odpremu, te od pojedinog izložitelja nepremašuju pedeset (50) funti, putuju na trošak izložbe dočim za dopremu težjih stvarih, nose putnji trošak sami izložitelji, putovale im stvari neposredno do izložbe ili

Digitized by Google

posredstvom područnih odborah. Smještćenje, razredjenje, osiguranje od požara i čuvanje u izložbenoj sgradi, obavit će se o trošku izložbe, bez razlike težine i načina putovanja, nu ipak se neprieči, da i to izložitelji sami učine o svom trosku. Po programu visokom kraljevsko hrvatskom dvorskom kancelarijom odobrenom, putovanje blagu i težkih surovih plodinah n. p. velikih komadah drveta itd., biva izključivo o trošku izložiteljah; nadalje po dovršenoj izložbi, dužan je svaki izložitelji sam svoje neprodane predmete iz sgrade izložené za dva mjeseca odnesti, jer će se zaostále stvari poslje javne prodati na korist izložbene zaklade.

U ostalom imade se točno držati programa, naputka i zapjsnika X sjednice gl. odb. točke § 7, 8, 9, 10, 11 12 koji su područnim odborom postavljeni, kao i ovoga privitoga dodatka k naputku.

Ovo razjasnenje neka sl. područni odbori izvole razglasiti po svojih okolicah, da se preprieče svo bludnje od strane gg. izložiteljah.

U svih dvojbenih slučajevih imati će se slavni područni odbori obratiti na glavni odbor izložbe za dalnje razjasnenje.

U Zagrebu 12 veljače 1864.

Književna viest.

Tiskom Hubera i Mohovića u Rieci izlazi na svjetlo djelo naslovom: *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*, nacrtao prof. *Sime Ljubić* u dvie debele knjige razdieljeno. Svaka knjiga prije izdanja stoji 1. fior. a po izdanja 1. fior. 50 novč.

Nadamo se da će našinci radostno primiti ovaj plod književni našega poznatoga domorodca.

Slavjanka sam Slavjanka

(Pjesma osobito našim domorodkama u Dalmaciji posvećena).

Slavjanka sam Slavjanka,
Slave majke kći;
Čujem da mi u srcu
Slavska krvca vri.
Ovo ime čestito
Sav je ponos moj,
Ljubiću ga dok dišem
Kó i život svoj. —

Slavjanka sam Slavjanka,
Pomogo me Bog!
Odslen samo jezikom
Slevskog roda mog:
I Boga ću moliti,
I pjesme ću pjet,
I za Slavstva napriedak
Živiću i mriet. —

Slavjanka sam Slavjanka,
Najradje ću dat
Ruku svoju Slavjanu,
Njeg'vom ću se zvat;
S njim ću draže dieliti
Oštre kobi teg,
Nego li sa tudjinom
Suha zlata brieg. —

Slavjanka sam Slavjanka;
Čer ću, sinka klet,
Da im slavska narodnost
Bude zalog svet;
Da mi ćerci tek plamti
Za Slavjanom grud,
Da mi gotov uzbude
Sin za Slavstvo svud.—

Slavjanka sam Slavjanka,
A baš da sam tá,
Svakim činom dužna sam,
Tó svjedočit ja;
Pa kad tako blagoslov
Slavstva budem steć,
Oh! radostna tada ću
Još i u grob leć! —

J. Sundečić.

Sliede podpisi na Sundečićevu „Krvavu Košulju„.

Iz Skradina. Jovan Javor paroh 10 — Braća Sinobadi 6 — Ivan Marasović 6 — Jere Agazzi 4 — Felice Alfirević 2 — Jovan Krneta 10 — Gospodična Maria Dragišić 2 — Frane Alfirević 2 — Niko Pavasović pok. Jove 1 — Jovan Biedov 5 — Mihajil Valinović 2 — Božo Novaković 2 — Braća Dudan 6 — Petar Knežević 1 — Nakić Vojnović Ivan 2 — Gjorgje Knežević 1 — Ukupno 62.

S Benkovca Jovo Gjurković 1.

U Zadru. Občinstvo crkve pravos. sv. Ilije 6 — Stefan Ljubiša narod. poslanik 10 — Dr. Ljudevit Lapenna 1 — Jovo Pašić 1 — Andrija Sinobad 1 — Dr. Antun Bajamonti podpredsjednih na Saboru dalm. 12.

Iz Zlatara (u Hervatskoj) Kažimir Jelačić Bužinski 2 — R. H. 2 — Gavrilo Jellačić 1 — Klement Božić 1 — Lav Jelačić 1 — Gjorgje Ceboci 1 — Zbirka učione zlatarske 1 — Lako Kutnjak 1 — Stjepan Haukovec 2 — Viktor Šamogji 1 — Marko Bosiljevac 1 — Mio Milković vicearhidiakon 2 — Stjepan Tumpić duhovni pomoćnik 1 — G. Kiš 1 — Pet. Vlašić duhov. pomoć. 1 — Janko Borovečki župnik 2 — Ukupno 21.

Iz Vrhovinah (u Hrvatskoj) Nikola Delić 1.

S Kistanjah. Jovo Cvjetković trgovac 1 — Toma Lalić trgov. 1 — Pava Krneta občinski glavar 1 — Sav. Knežević Jeromonah 2 — Vikentije Kovačević Jeromonah 2 — I. K. Werk činovnik 1 — Jovo Damianović trgov. 1 — Sime Lalić trgov. 1 — Petar Petranović učitelj 2 — Neofit Njeguš paroh. 1 — Kosto Malešević trgov. 1 — Sofronije Ivančević paroh 1 — Ukupno 15 — Svega do sada 1793.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 29.

U Zadru 9. travnja 1864.

U Zadru 7. travnja.

Razpušten je sabor dalmatinski. Saborski predsjednik poslao je jutros zastupnikom, svakom naponase u zapečatjenom listu obznanu, da je svietla kruna razpustila sabor. Svietloj kruni pristoji pravo u svaka doba razpustiti sabor, a mi nećemo pretresati uzroke, koji su svietlu krunu na to privolile. Nećemo ni nagadjati uzrok, zašto nije na saborskoj sjednici vladin povjerenik naviestio saboru taj razpust, kako je običalj; možda će vrieme o tom nas štogod naučiti. Mi ćemo samo našu rieč obratiti na one vrstne i vriedne ljude, koji su do sada, kao zastupnici narodni radili o narodnom dobru na javnom polju, a sada se povraćaju u posebno gradjansko življenje.

Štovani naši rodoljubi, dosada naši zastupnici! Na povratku k vašim domom, gdje će te se uniešati s vašom braćom, koja vas je bila izabrala svojimi odvjetnicim, koja vas je bila kano svoje svieće i svjedoke poslala na sabor da prosvietlite biće svoga naroda; da zasvjedočite pred svietom njegove potrebe; da spravite uredbe i zakone po kojimi bi stupio stazom svietske prosvjete, i napredovao u jevropejskoj uljudnosti; u vašem gradjanskom poslovanju, neka vas svedj prati narodni blagoslov! Ovo tri godišta truda niste zaštedili na narodnu korist; što ste god mogli to ste uradili; narod je bio zadovoljan s vašim djelovanjem. Ako je malo što je do sada narod dostigao, ako mnogo još ostaje što mu je trieba, to neka vas ni malo nesmućuje, jer to do vas nije: vi ste izpunili vašu dužnost. Ovo narodno uvjerenje budi vam naplata na svem što ste učinili, na svem što ste uztrpjeli. Pouzdanje koje je narod u vas postavio neće se od vas odvratiti; pače narod će vas spominjati svedjer, a navlastito kadgod dodje na klanac javnoga života, u kom ste mu vi bili prve vodje. Gjorgjić, Jerković, Klaić, Kušišić, Ljubiša, Paulinović, Pulić, Radulović, Sablić, Tripković, Vojnović, živiti ćete u narodu, dok spomene bude prvomu saboru dalmatinskomu. Živili nam zdravo i veselo; svud vam cvalo i plodilo; kako ste vi uz narod, tako će i narod uz vas. — Živili!

Dalmatinski Sabor.

XI. sjednica na 15 travnja.

Na dnevnom je redu izvješće o ravnopravnosti jezika talijanskoga i slovinskoga.

Izvjestitelj *Gjovanicio* razlagnjući obširno današnje stanje puka u Dalmaciji, spominjući prošasta vremena uljudnosti Grčko-latinske, i nagadjajući veliku budućnost naroda slovinskoga na Balkanskom poluotoku, sakuplja odborove predloge u sedam točakah. Otvara se obća razprava.

Klaić izjavlja namjere narodne stranke u ovom poslu. Navadja uzroke zašto su narodnjaci ove godine popustili i od svojih najpravednijih pitanjah glede jezika, i zašto su se većinom i sporazumjeli s drugom strankom u odboru. Spominje kako nam se nije ničemu nadati od Vlade dalmatinske, pa da nam je potrebito medjusobno se dogovoriti, da složno od nje pitamo da izvrši i ono malo što za sad ugovorimo na korist narodnoga jezika. Kaže kako je u tom Vlada dosad postupala, pa zadušila i ono što se bilo počelo raditi iza Laserove Naredbe. Napokon pozivlje na sklad i na bratski dogovor; budući da je Dalmacija jedna zemlja, jedan narod. Pa kako naši već nepitaju što bi mogli po pravu, neka s druge strane, oni koji su navikli tudjemu jeziku talijanskomu, pripomognu nas kod Vlade da se i mi s mjesta maknemo (dobro! dobro!).

Filipi (strana Zadarska) hoće i on da nješto reče. Žali da nemože govoriti na ime cielе stranke, kao što govori Klaić, ali se uzda da mu družina neće nijedne pobiti. Najprvo on se čudi, kako sjedinjenje sa Hrvatskom, moglo se i za čas činiti narodnoj stranki, kao sredstvo za razvitak narodnosti slovinske u Dalmaciji. A kaže da je s prva u javnoj borbi bilo s obijuh stranah prenapetosti, ali da su narodnjaci premašili grdeći, protiveći se talijanskomu jeziku. Spominje kako je on prvi dao glas da budu oba jezika u Saboru ravnopravna; ali misli da sredstvo najzgodnije razvijanju i usavršenju Slovinskoga jezika, mogu za sad biti same učione. On zove narodnjake, neka mu iskreno izpovjedu, dali je slovinski jezik usavršen kao talijanski: pa da nevalja nagliti. A kad dodje taj dan kad budu oba jezika jednaka, da on neće časa počašiti da glasuje za podpunu ravnopravnost.

Bajamonti (strana Spljetska). Eto i njega da kaže što on i družina mu u tom poslu misle. Iz-

Digitized by Google

povjeda da ako je on bio protivnik *sjedinjenja*, da mu se nije nikad snjelo protiviti se našoj narodnosti. On veli da ga već ništa nedjeli od narodjakah; jer, kad se negovori o sjedinjenju, njihove misli, i njegove su misli, njihove želje, i njegove su želje. Mi se hoćemo složiti (on veli) i to da se zajednički borimo s našim običnim protivnikom. Narodnost nam je jedna, i to Slovinska, i da tako mislimo, pokazat ćemo glasujući za sve predloge koje će nam Odbor predložiti (dobro!).

Klaića čini se neumjestno što se sada spominje sjedinjenje. Nego kad se došlo i do toga, on će kazati jednu priču. "Godine 1861 bio sam u Pešti. Kad tamo, na jednoj ulici visi naslikana krletka (kaljba) puna ptićah. Na krletki stoji napisano *Reichsrath* (carevinsko vieće), a svaki ptić nosi u kljunu svoje ime: Galicija, Moravska, i. o. Oko krletke obleta s dvora jedan ptić, imenom Hrvatska, a drveni mu prut komolji na zrno kukuruza što stoji u krletki, i na tom je zrnu napisato, *Dalmacija*." Za tim Klaić dokazuje da kad bi Hrvati došli tamo na Bečko Vieće, da bi se i Dalmacija sjedinila; da je to sada pomučno, ali svakojako što bilo da bilo da nikad neće biti proti narodnoj volji.

Pavlinović (slovinski). Iza onoga što je rekao moj prijatelj Klaić, ja nebi imao šta da rečem o mislih i namjerah mojih u današnjem poslu, jer smo svi u tom složni. Nego g. Filipi odgovarajući mu, čudom se začudio, i pitao nas, kako bi sjedinjenje s Hrvatskom pomoglo našoj narodnosti? Ako bude znati g. Filipi da narodnost nam je podpuno ujamčena u Hrvatskoj, da tamo hrvatski jezik po pravu i po zakonu ima biti jezikom službenim, pa da i dan danas po učionah i po sudovih vlada jezik hrvatski, puknut će mu izmedju očijuh, i znat će ono čemu se do danas nije mogao domisliti.

G. Filipi kori nas da smo mi grdili i protivili se jeziku talijanskomu. Taj ukor ja znam da nema nikakva temelja; i ja pozivljem prečast. Filipa da on to dokaže ma od kle god bilo. To su ostareli ogovori, to su plašila, koja su već izčeznula, jere nisu nego puke prikaze. Ja se uzdam da mi neće nitko odreći ljubav prama momu jeziku, ali nije mi nikad za to palo na um mrziti na jezik talijanski, koji, za mojim, najvećma ljubim ka' što ljube svi prosvietljeni narodnjaci. Liepa hvala prečast. Filipi, što je on glasovao odmah s prva za ravnopravnost jezikah u Saboru; ali činimi se, da kako on danas tu ravnopravnost svhaća u poslu kojega smo stali da pretresamo, nije prama istini, ni prama dobru narodnoga jezika. Rek' bi, da on danas tare čelo kako bi pomogao razvitku i usavršenju Slovinskoga jezika, pa staje na učione. Učione su dobre, i dobar je početak; ali ne bih rad da tu sustanu blage namjere g. Filipa. Mi nepozivljemo Filipa i drugove da nam pomogu razvitku i usavršenju našega jezika, jere to je posao naš domaći, to je zadatak svih harnih sinovah Slovinske matere, koji se njezina mlieka nisu odrekli. Nego mi pitamo da se naš jezik oprosti onih umjetnih svezah, koje su ga do sad držale spućena u domaćem zivotu, neka mu se napokon otvore vrata javnosti, neka i on bude uz nas u javnomu životu. To pitamo, to želimo.

Ali, po rieči g. Filipa, rek' bi da on odgovara ovako: to će vam se dati kada vam jezik bude usavršen kao što je italijanski. Do duše da je to nješto smješna. Gospoda koja neznadu jezika, hoće da mu sude o izvrsnosti i još nas zovu, da im mi svjedočimo. Moja gospodo, nije danas pitanje koi je savršeniji, koi li je bolji jezik; nego se pita ono što je pravo. Što je meni stalo da je talijanski izvrsniji jezik? Ja znam da to nije moj jezik; i to je za mene dosta. Da su osamnestoga vieka niemci pitali, ili je savršeniji latinski i francuski, nego švabski, nebi nikad imali ni Šilera ni Geta i ostale svoje spisatelje. Pa tako da zadjemo redom po Europi, nebi našli nego jedan sami jezik; jer bi valjalo da po pravilu g. Filipa svi pigrle ali talijanski, juli što bi još savršenije bilo starogrčki. Ne šalimo se gospodo. Sputi nevoljnoga sušnja, pa mu reci: oprostit ću te, kada budeš pretekao brzonoga zatočnika, šta ćeš da ti odgovori? Eto, da vam je ona divan kabanici, kojom ste se zaogrnuli, držite, vladajte talijanštinom; ali, dete ljudi, pustite nam našu mrkadinu, ostavite da se služimo, a bez vaše zlede, našim jezikom kako budemo mogli i znali (dobro! dobro!). —

Filipi se pravda da on nije htio suditi o jeziku; da on sad nemože zasvjedočiti ono što je izustio o grdjenju italijanskoga jezika; pa baš da je i bolje to zaboraviti.

Paulinović mu odgovara da se on nije vladao nego po njegovih riečih, koje je točno zabilježio.

Vladin povj. bar. Rozner. Nieče da se Dalmatinska Vlada protivi narodnosti Slovinskoj; nieče i odbija sve Klaićeve potvore; kaže da Vlada može činiti što hoće sa svojimi činovnici, i odpuštati koga joj je drago; nieče da se Sabor može upuštati u borbu proti Vladi, i on hoće da se Vlada poštuje, i neće pustiti da se na nju napada (ho! ho! žamor).

Giljanović očita članak ustavni, po kom je pravo i dužnost svakomu zastupniku pretresati sve što je na korist paka.

Klaić kaže da on ima dokazah, pa da mu nije stalo da povjer. Vladin odbija i nieče. Veli da je najzgodnije udriti u aš; ali da se tim ništa ne dokazuje. Da se on ne dostoji radi sebe koriti Vladu, ali da bi imao šta, jer zna da je u njem povriedjena zastupnička neodgovornost (dobro!).

Ljubiša. Moram očitovati jednu istinu. Vladin povjerenik kaže da je Namjestničtvo Zadarsko svakad spomagalo jezik Slovinski, ali ja sam u Beču našao da evo osam godin danah Bečka vlada dava godišnje 11000 fi. za pučke učionice Dalmatinske, kao što je za ovogodišnje četrnajst mjesecah podielila 14000, a da Namjestničtvo Zadarsko nije nikad potrošilo do danas ni punih 6 tisućah na godini.

Za ! nespominjati druge obćine, samo ću to reći, da Budvanska obćina evo sedam godinah jednako prosi, da se onome učitelju povisi plaća na 200 godišnjih forinah, pak nije ni to malo dobiti mogla.

Ja previdjam da će Carevinsko vieće prestati

Digitized by Google

davati više novacah od onoliko koliko se zbilja troši, i tako će Dalmacija izgubiti onu liepu godišnju prćiju, koju ako i nije podpuno uživala, opet joj se je davala. Pitam dakle, kako to biva, da od jedne strane plačemo i jadikujemo da je narodno obučavanje zapušteno, kako što i do duše jest, a s druge strane neznamo potrošiti one novce što nam srjedotočna Vlada dava.

Paulinović. Ja niesam duboko izučio državničke znanosti, ali po onom što sam čuo, naravna posljedica svakega ustava i narodnoga zastupništva jest ta, da Vlada bude odgovorna. Ja doistine neznam, gdje je g. baron Rozner učio te znanosti; ali mislim svakojako da njegova načela nemogu se u ovom Saboru navadjati. Netom je zakonotvorna vlast podieljena, narod kroz svoje zastupnike ne samo snuje zakone, dali svjetuje i nadgleda Vladu, izvršuje li ona što je zakonom postalo. Ako je Vlada pravedna potvorena, neka istinu očituje, i nek joj je svietliji obraz; ako je zašla, jali zanemarila, neka se povrati na pravi put. Zaludu je niekati, i ja imam dokazah, da Vlada, t. j. njezini *organi* oliti *kanali*, kako se ono zovu (smieh), protivili su se narodnomu jeziku u sudu.

Tako je dosad bilo; unapried neka bude na oposum, pa vidjet će Dalmatinska Vlada da ćemo je visoko štovati i hvaliti.

Završena obćena razprava, počimlje se pretresanje točakah po na se.

1.a Odbor predlaže da obćine biraju učevni jezik u početnih učionah. Tomu se žestoko opire *Pulić* i dokazuje iz dubine, kako se nema odabirati ono, u čem nismo vlastni slobode imati, i to je u jeziku. On bi htio da jezik učionski bude oni jezik kojega govori većina učenikah.

Na to ne pristaje izvjestitelj *Giovanicio* i on se neboji da će biti s toga kakve nepravde.

Pulić mu odvraća.

Kulišić podapire Pulića govoreć (slovinski):

Sačuvaj Bože! Ja, gospodo, nikako nepristajem uz predlog odborov. Ja dobro poznajem moju otačbinu. U mojoj je otačbini samo naš zgoljni slavjanski narod. Okolo moje otačbine živa samo narod koji drugog, osim moga jezika nepoznaje. U mojoj otačbini nema nikakva talijanca. Moja otačbina leži na samoj granici, preko koje u Bosni i u ostalim dalje pokrajinama, nepoznaje se i negovori ne samo jezik našega naroda. Pa, gospodo, ja najbolje znam kako se je onda dogodilo kad se u mojoj otačbini radilo o jeziku, koi se u javnu školu imao uvesti. Jedva bi ste vjerovali iz kakvih je ljudih, štono vi zovete ušešurah, konšiljerah t. j. vječnikah onda obćina u mom mjestu, Vrljici, sastavljena bila! Slušajte: iz dva oštara ili vam krčmara, koji prodaju rujno vino i debelo pečeno meso; iz dva zvonara, jednog katoličkog a drugog unijatskog; i iz četiri, štono vi kažete *guardie od finanze*, i to dva izbačena iz službe bez ikakve nagrade, a dva s njekom malom nagradom. Kažite u dušu vašu, šta ovakovi ljudi znadu, i šta mogu dobro učiniti (U sabornici i na galerijah obćenito veselje i klicanje). Ja dakle stojim za ispravak gosp. Pulića.

Gjovanicio opet se navraća.

Kulišić pretvrdjaje:

Samo ću još i ovo primjetiti. Tko u ovakom poslu može bolje i pametnije odlučiti nego li mi, koji smo ovde i kojima je najbolje poznato stanje našega puka. Ovde su sabrane naše vrstne, najučevnije glave — osim moje — iz svih krajevah naše otačbine. Nigdje bolje do ovde, nemože se ta stvar urediti, niti upraviti. Ja ovako mislim, a vi činite što znate. —

Većina pristaje uz odborov predlog.

2. točka predlaže da se Sinjsko gimnazije na Slovinskom jeziku, novcem državnim podpuno uzdrži, kaono i ostala javna gimnazija; u kojizih ima se odsele učiti, izvan jezika Slovinskoga, i još koji drugi predmet (n. p. povjestnica) talim jezikom.

Proti tomu ustaje *Alberti*. Kaže da gimnazije fratarsko ne odgovara gimnazijalnoj svrhi, jer da nema odkle se uzdržati, niti da ima sposobnih učiteljah. On bi pa htio da se pita drugo novo iz temelja gimnazije Slovinsko, i jedna teknička učiona (realku) Slovinski.

Prabisk. Maupas. Brani i hvali Sinjsko gimnazije, dokažuje harnost koju Dalmacija ima nositi onomu Redu koj svojimi vlastitimi žrtvami zasnovao je učenje Slovinsko, tada kad se još držalo da i govor Slovinski jest znak divljačnosti. Spominje vjerozakonske zasluge onih Redovnikah, i žalost svoju da su bili prinudjeni ostaviti župe kojimi su vladali u njegovoj pradržavi. On dakle pristaje uz odbor.

Paulinović. Preuzvišeni predgovornik podapire Sinjsko gimnazije radi ljubavi, rad harnosti, i rad zaslugah vjerozakonskih Redov. Države presv. Odkupitelja. I ja osobito ljubim tu braću, i tamo imam milih prijateljah. Dali ja ću danas u toliko podupirati njihovo učilište, u koliko mi je narodu koristno, i potrebno onoj svrhi u kojoj smo danas složni. Izpravak g. Albertia, liep je na očima, ali rek' bi da je u sebi tropošljiv. To se meni čini o njem, ka' da mi ko reče: "mile, lale, jasam ti prijatelj, ja ću te svakom božjom pićom nadariti, samo nu drugane, nejedi ni pij za četri pet danah." Hvala druže, hvala, kad mene nestane, što je meni do tvojih djakonijah? Mi sada imamo Sinjsko učilište; podupirimo ga, i uzdržimo ga; pa onda pitajmo štogod iznova. Ali, pusti da ovo propane, pa traži drugoga, to mi je smiešno. Ali niesmo kušali gospodo moja, kako nam se odmah daje, netom što zapitamo? Eno lani pitali smo deset početnih učionah na medji, i to od novca kojega smo vukovim zaštedili; pa što nam je odgovoreno? Razlozi pa koje navodi g. Alberti, ne stoje; jerbo u Sinju uče izpitani i priznani učitelji, kà po ostalih učilištih; u Sinju uči se ono što se uči po ostalih javnih učilištih; u Sinju mogu pristati i redovnici, i djaci, i svietovnjaci, ka što pristupaju u Spljetu i u Zadru, povjerujte, i boljom korišću. Nije to istina da tamo sami fratri uče; jere znam da kad im je trebalo, oni su odovle iz Zadra nabavili i liepo držali učitelja prirodoslovja.

Ja dakle pristajem na Albertov predlog, u prvom dielu, ako se prvi primi odborov. Drugi

Digitized by Google

pa dio prigrljam obiručke. A upravo sada govoreći se o korčulanskoj tekničkoj učioni, predložio bi da ta narodna učiona bude u rodoljubnoj Korčuli, u gnjezdu čisto hrvatskom; koja će ju veselo primiti, ka' što nam može jamčiti g. korčulski zastupnik.

Bajamonti. Hvali i brani Sinj; ali nebi htio tekničke učione hrvatske u Korčuli da se ne otruni uljudnost talijanska!

Pulić i on drži za Sinj najprvo; pa u ostalom podupire predloge Albertove.

Paulinović. Čudom se čudim, kako to iza malo prišnje izjave, sada opet g. Bajamonti preda za uljudnost talijansku. Što je ta uljudnost talijanska? Ako nema na svietu nego jedne same uljudnosti; i ako različiti puci razlikuju se u tom samo po većoj ili manjoj mjeri njezinoj, neznam do duše kako jezik hrvatski mogao bi smesti uljudnost? Ako g. podpredsjednik B. govori da ne želi jezika hrvatskoga u Korčuli, tada bih žalio; i samo bih rekao da bio talijanski, bio hrvatski, ja dobro poznajem rodoljube korčulanah, i da neprédam ni malo ni za njihovu uljudnost ni za Slovinsku narodnost.

Giljanović brani Alberta, koi se opet brani od prabiskupa, i veli da bi bilo bolje da se fratri bave župam nego učiteljstvom.

Još koješta; napokon se primio odborov predlog, i drugi dio Albertova.

Naš Dopis.

Iz Obrovča 30 ožujka.

Jučer oko podne hrupi nam izpenada sa strane Novigrada iz Zadra četvorica izmedju najčuvenijih rodoljubah: Popovi Mihovio Pavlinović, Poslanik na Dalmatinskom Saboru, Ante Kazali, prof. u Rieci, i prof. Jovan Studečić, i napokon Nauči Josip Paštrović, Odvjetnik, i, kao i predposljednji, odborni član slavne naše Matice. Ovdješnji rodoljubi počastiše te dike našeg roda i plemena izvanrednom večernom zabavom, u kojoj je naša omladina, višim dielom učenici i učenice naše početne učione, pjevala i krasnoslovila njekoliko domoljubnih pjesamah; sve srčeno, vatreno i čisto, da nije trebalo bolje. — Soba bi okusno urešena našim bojama i slikama Nj. C. K. Veličanstva, vrlih Zastupnikah naše narodne stranke, i drugih poglavitih rodoljubah. Najodličniji naši mješćani i mješćanke, a na čelu naš blagoćudni Občinski starešina i Zastupnik Petar Radulović, prisustvovaše toj ugodnoj i skrozi narodnoj zabavi.

Žao nam je što iznenadni dolazak, prekratko boravljenje i neprestano padanje kiše, koja je lijevala kano iz rukave, ne dopustiše nam da još ljepše počastimo naše visoke i mile Goste.

Oni jutros vratiše se u Zadar, kamo ih zovu važni poslovi, posvećeni narodnom boljku i branidbi svetih narodnih pravah, na kojem, čestitom i ako u ovih okolnostih, mučnom polju želeć im najsrećuljí uspiech, kličemo im iz dna srca najvrućim: živio!

Prijatelji.

Otvoreno pismo

Na gosp. Anta Kuzmanića, urednika Glasnika Dalmat.

Ja bih vam drage volje zahvalio na dobrom mnjenju kojeg ste vi o meni izjavili, što se našeg jezika tiče, u posljednom broju lista koi je vam na napelica povjeren; a to kad bih čisto znao da je to mnjenje ozbiljno vaše, pak i iskreno.

No dok vi gospodine navlas napadate i opadate narodne zavode naše, koji su od skora kod nas proviriti, pak uz njih i najbolje naše zemljake, koji na književnom polju poznjese neporočne lovore, i kojima smo svi dužni naše počitovanje i blagodarnost; dotle dopustite mi da ja posumnjim o iskrenosti onih riečih koje ste o meni strosili.

Vi se nadate da ću ja Vaš književni program podupirati. Zar se šalite? no ako ste ozbiljni činite poniju prije, za Boga Gospodine, da ona strana lista, koja je na vašem razpolaganju, te tolikog troška vriedi, bude procvitli cviećem presadjenim iz izobilnog narodnjeg razsadnika, dihati dahom bratimske sloge, i vonjati onim čuvštvom, kojim su njekad vonjale crte vaše na oltaru zapuštene, omražene i potištene narodnosti naše; u jednoj riječi činite da taj dio Glasnikov, koi je vašoj slobodnoj radnji povjeren, bude ne ptica zlogiasna, no dobrogiasna, i navjestiteljica mira i prosvjete. Onda ne samo o meni, koi sam *meñi po bratijah mojih*, no i kod svakog pravog rodoljuba naći ćete pohvale i zaštite, a u vašoj savjesti najbolju uljehu da ste kroz Vašu sredovječnost pak, i do duboke starosti, svojemu rodu i kofisti bivali. Mislim da bi ste tako i Vladi, koja vas plaća, najbolje ugodili, jer od nesloge nejma koristi nikome.

Oprostite moj gospodine pricloti mojoj (koja do duše prevre kad se narodnosti tiče) jer je kćer onoga počitovanja što sam ja svakad o Vami sliečao; premda nejmam čast Vas lično poznavati, i one žive želje da se uklonu s puta sve prilike bratskog razdora koi nas drobi, ruši i protivnicima na ugodni i zabavni posmjeh izlaže. Ostajem zadužen slugom.

U Zadru o Blagovjesti 1864.

S. Ljubiša.

Sliede podpisi na Sundečićeva „Krvavu Košulju„.

Iz Šibenika. Milaš Trifon 2 — Vuković Simo 6 — Biondini Rok 1 — Radoslav Stefan učitelj 1 — Skočić Ilija 2 — Širko Stefan 2 — Vidović Ivan 2 — Petranović Gabra 2 — Belamarić Dunko 1 — Petranović Jovan 1 — Želalija Petar 1 — Simić Simo 2 — Jović Andrija 4 — Šušić Jovan paroh pravos. 2 — Miletić Nikola 2 — Omčikus Sava 2. — Kulišić Spiridon 2 — Spadier pop Joko 1 — Mandarić Ivan 1 — Šuman Aleksandro 1 — Bilić Stošan Venčeslav 1 — Mrdjić Toma 1 — Ukupno 40.

Iz Sinja. Otac Kostantin Matas 4 — Jure Jerković trgovac 5 — Ante Tripalo pravnik 10 — Ivan Buljan pok. Frane 1 — Kačić Nikola 4 — Vuletić Stipan Šimin 2 — Bilomarić Krste 1 — Frano Tripalo 5 — Vaso Milković 6 — Otac Vinko Šalinović 4 — Ot. Jakov Grubković 4 — Ot. Filip Jurić 4 — Ot. Jozo Paić 4 — Ot. Beno iz Bosne 4 — Nikola Dedić 5 — Tomić Stipan 1 — Ot. Spiro Tomić 4 — Remettin 4 — Ante Buljan 8 — Krste Buljan 4 — Vicko Buljan 10 — Lovre Buljan 2 — Mate Dalbello 2 — Ukupno 98.

S otoka Brača. Pop Ivan Vidović 2 — Vicko Marčević 1 — Petar Reusić 1 — Bubarević 1 — Ukupno 5.

Iz Kozice kod Vrgorca. Otac Petar Kadčić Peko župnik 4.

S Privlake. Pop Ante Sučić župnik 1.

Iz Vukovara (u Sriemu). Vasilije Marković 10.

Iz Erčenika. Miho Ivanković 2.

Iz Sukošana. Pop Krževan Torbarina 4.

Iz Kotora. (predbrojeni u Zadru) Špiro Bjeladinović 10 — Jovo Tomović 10 — Stefan vitez Bjeladinović 10 — Myslikowsky 2 — Ukupno 32. — Svega do sada 1989.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni ure dnik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 35.

U Zadru 30. travnja 1864.

Obzir po svietu.

Već je prusijanska vojska zauzela Dûpel, poglavitu dansku tvrdjavu; već od Jutske zemlje ne ostaje u danskih ruku nego sami otok Alsen.

Medju to su se otvorili u Londonu dogovori o nemačkoj razmirici, gdje bi Englezka i Francuska htjele, da se najprie utvrdi primirje medju vojujućimi silami.

Ako je sve istina što novine pišu, Prusija nebi htjela pristati na primirje; nego vojevati i dogovarati se sve zajedno; hoće li na tom ostati još se nemože ništa stavna reći.

Na Londonskih dogovorih, čim naprave njemačke i danske posle, imali bi se latiti, jednoga po jednoga, svih Evropejskih pitànja; na to cieljaju barem predlozi francuski i engleski. Nije lasno upuštati se u proricanja o uspiehu tizih dogovòra; ali je mučno da se nagode tolike protivne koristi.

Nj. Vel. imenovalo je velikim kancelarom ugarskim g. Zichy, na mjesto g. Forgača, i g. Privitzera drugim kancelarom.

Već je dogotovljeno u c. k. oružani u Beču i poslano u Carigrad ono prutastih pušaka, što je naša vlada činila pripremiti na tursku naruku.

Svak hoće svoje.

Da Božji duh vodi narode po stazi njihova savršenstva, o tom neće doisto sumnjeti nitko; ali će svak dragovoljno prijati dokaz Božje providnosti, kad mu ga poviest prošasti, ili sadašnja sgoda pokaže. Čim se na našem saboru viečalo, kako da se nošem jeziku prokrči put kroz talijanštinu, na saboru českom došlo je pitanje, kako da se izravni češki jezik sa njemačkim, a isto doba u skrajnoj Bukovini ondašnji su rušnjaci zaveli govor, jeda bi se otresli skoro nametnute niemštine. Ovi duhovni pokret, bez dogovora, a kao sročen; u triju udaljenih granah slavjanskih obeseljuje svako rodoljubno srdce, koje osieća da je vrieme već blizu, te se slavjansko slovo bude glasilo, kuda ga je god Bog udomio. Stoga ćemo prinieti ovdje štogod iz Češke i iz Bokovine, da naši štioci saznadu, što se i onamo radi i govori o onom, čemu su svjedoci na svom domu.

Na českom saboru, dne 2 travnja došao je na dnevni red predlog o ravnopravnosti njemačkoga i českoga jezika.

dr. Brauner. Ovde se radi o interesu naroda, koi više milijùna broji. Taj interes ište jednakost, kao što čovječjem dostojanstvu odgovara. Dva naroda, koja već tisuću godina jedan uz drugoga živu, koja se često na polju zajednički krvaviše, pozvana su da zadatak svaki po svom pravcu vrše. Bieše vrieme kad ni jedan ni drugi nemogaše upotrebiti svoju sposobnost u javnom životu. Samovoljna vlast bila je osnovala takovo odnašanje u uredu i u učilištu, po kom je jedan narod bio suviše uznesen a drugi suviše ponižen. Tek kad je zora slobode u Austriji sinula, kad je dobri Ferdinand Austriji ustav dao i rekao: sva su plemena pred zakonom ravnopravna; tek tada podiže se glas českoga naroda. Zatim prodje opet deset godinah nazadka i stojanja. Listopadska diploma g. 1860 izrekla je načelo: da samo take ustanove mogu ukriepiti snagu Austriji, koje odgovaraju historičkim zahtievom pojedinih zemàlja i naròda. Što se pravnoga pitanja tice, to nebi učinili nikakvu čast drugoj polovini devetnajstoga vieka, kad bi tek dokazivati morali, da svaki narod ima pravo na svoj vlastiti jezik. Što se pitanja o zatjecanju tiče, to zna svak tko je českom jeziku vješt, da ovaj još od starine nosi sobom njeku savršenost, koja čini da može slobodno izdržati zatjecanje s druzimi jezici. Četrdesetogodišnja radnja plemenitih ljùdi u našem narodu osnovala je bogato književnost česku, te možemo se nadati da će sve mane i prepone svladane biti, dok češki jezik dobije svoje pravo u učilistu i u sudu. Kad bi se u nas pokušalo *obće glasovanje*, uvjeren sam da bi se za nas izjavila većina nemačkoga stanovništva u Českoj. Oba naroda živu jedan po-

Digitized by Google

red drugoga. Kao god što niemac ima pravo iskati, da smie upotrebljavati svoj vlastiti jezik u učilištu, u sudu i u svih ostalih zavodih javnih, tako isto ima pravo naš narod češki to isto iskati. Mi smo dužni da prvi potaknemo i jednu i drugu mladež, da uče, jedan i drugi jezik. Govornik svršuje svoju besjedu ovimi riečmi: Gospodo, pristupite već u ime Božje k velikomu djelu pomirenja! (Pravo, dobro!)

gr. Belcredi govori o nadležnosti sabora u tom poslu, pak sumnji jeda sabor ima pravo o tom šta riešiti. On misli da o ravnopravnosti jezika na sudu, u učilištu i ostalih zavodih javnih nemože se ništa pravovriedno odlučiti na saboru; već sabor može samo u toj stvari učiniti predlog visokoj vladi, a ona će samo riešiti.

dr. Fleischer misli da je isti predmet vrlo važan, zato predlaže da se preda odboru na razvidjenje. Ovdje se tiče izmirenja dviju norodnostih. Predjašnji odbor sastojao je iz ljudih, koji neimaju ni pojma o zemlji, u kojoj toliko milijùna naròda žive (oho! smieh).

Toner. Pred nami leži predlog čovjeka, koi je u zaslugah oko nauka osiedio, predlog kom su već trie godine. To je žalost velika, da narod u drugoj polovini devetnajstoga vieka mora u svojoj vlastitoj zemlji, gdje već preko tisuće godina žive, tražiti i moliti da se smie služiti svojim vlastitim jezikom. A još bi veća žalost bila kad ovaj sabor nebi mogao ili nebi htio riešiti taj predlog. Ovdje nije govora toliko o pravu naroda, koje mu je već tolika stoljetja zakraćeno. Ja držim da bi bilo izlišno kad bi se isti predlog opet morao predati odboru da ga uči.

dr. Schmeikal priznaje da stvar o jeziku potrebuje njeke promjene na gimnaziju; ali stvar nije baš tako vrlo napršita. Nevalja da postavljamo veliku važnost na to, da što prie zakon donesemo; nego valja da gledamo, da zakon, koji donesemo bude vrstan i promotren. Njemu se čini da nijedan zakon nemože biti savršen, ako se neće najprie o njem posavjetovati.

Zeithammer. Sudba ovoga predloga nalikuje mnogo na sudbu vrtećega se žida. Još god. 1861 osjetismo potrebu promjene; god. 1862 nemogosmo se o njem svjetovati, jer sabor nebi ni rodjen; god. 1863 nedodje na pretres, jer sabor prestavi se preranom smrtju, a ta ista sudba prieti i ovomu sadašnjemu saboru. Gospodo, vi valjda neželite, da nasilno pokušamo do ravnopravnosti doći; mi želimo to putem ustavnoga prava da pridobijemo. Govornik ovako svrsuje svoju besjedu: Vrlo je tužno, ako mi budemo smatrali češki zemalski sabor tek kao jedan izabrani odbor bečke vlade; ja sam već davno želio da mi se desi prigoda, te da rečem, da u Českoj u obće vlada to uvjerenje, da vlada nije priklona českomu saboru, kao ni saborom u obće. (*pravo*).

dr. Rieger drži da je predmet već dovoljno izcrpljen. Od kada postoji sabor uvjek bješe na dnevnom redu, i uvjek viećamo o njem. U odboru, koi je taj predlog pretresao, prem da se prava českoga naroda tiče, ipak češki narod nije bio u većini. Ovaj predlog uzdrži najveću potrebu českoga naroda. Izbornim redom, koi ćemo mi svedj za nepravedan držati (*pravo*), vi kao zastopnici njemačkoga naroda, nahodite se u većini; od vas zavisi da budete pravedni prema nam, kao i to u kojoj mjeri hoćete da budete pravedni. Dobročinstvo koje se rado daje, vriedi dvostruko. Ako ćemo neprestano uzimati od jednoga odbora pak drugomu davati, to će biti kao da želimo hotimice stvar zaostaviti i zabaciti (*pravo!*).

Za tim se preišlo na glasovanje, i predlog dra. *Fleischera*, da se stvar predà novomu odboru na razvidjenje, bude primljen sa 111 glasòva proti 88; te tako izravnanje jezika českoga sa njemačkim ostane opet odgodjeno.

I na Bukovinskom saboru došla je do rieči ravnopravost jezika. O tom piše ruski list *Slovo* ovako:

Biti će poznato, da kod nas u Bukovini, kod sviju vlastih, izuzamši duhovne, radi se sve još i danas na njemačkom jeziku: pa šta više, i naš zemaljski sabor, imajuć posla i odnošenja sa raznimi našim vlastimi, dopisuje s njimi takodjer na njemačkom jeziku. Po tom bi mogao čovjek misliti, da je Bukovina čisto njemačka zemlja, tamo kad oduzmeš žide iz Crnovice i Sučave vidiš da kod nas pravo neima niemca ni jednoga. Ima kod nas čitavih okružja gdje medju rusi i romani nemožeš ni za liek naći kakvoga niemca. Zato nadvlast ovakova njemačkoga jezika u Bukovini tako je nepodobna i vriedja prava drugih naròda, da je najzad pobudila opaz mužèva, koji do sada nesmjedoše proti tomu ustati i govoriti, ako i jesu osjećali šta narod boli, tada se skupilo do 14 najrodoljubvijih saborskih poslanika ruskih i romanskih, koji su napisali i predali predsjedniku bukovinskoga sabora sljedeće uprašavanje:

"Kad je Nj. Vel. car izdao ustav, obetao je ujedno da će izvesti i ravnopravnost narodnosti. Carskim činovnikom po svih zemljah državnih bješe naloženo, da tečajem jedne godine dàna imadu izučiti jezik onih naròda medju kojimi žive i služe, da bi prestale one nezgode, koje su proizticale odtole, što činovnici neznadijahu norodnoga jezika.

"Sve zemlje austrijnsko utješene su, što vide da se sve više i više teži da se ova najviša na-

Digitized by Google

redba privede u život: po svih sudovih i uredih preduzimlju se pisma i razprave na jeziku, kojim narod govori. Jedna jedina Bukovina neuživa još nikako to blagodatno pravo.

"Naš seljak mora da podpisuje njemačke protokole, koje nerazumie, sva izvješća sve razprave i spisi pri zemljišnim vlastim vode se na jeziku njemačkom; odgovori na sve tužbe i molbenice izdaju se seljakom njemački, presude dobiju takodjer njemački, a kad mora seljak da pred sudom bude saslušan i to biva tek posredstvom tumača.

"Tri su godine već protekle, od kada je već dopušteno pojedinim zemljam da biraju sebi jezik djelovodni; i kad bi dobre volje bilo kod činovnika mogli bi već savršeno znati i razumjeti jezik narodni.

"I tako mi dolje podpisani usudjujemo se zapitati: Da li naše praviteljstvo ima volju izdati nalog, da činovnici, koji neznaju jezike naše zemlje, imaju za opredieljeno vrieme naučiti ji? I da se u buduće nikko nepostavlja činovnikom u Bukovini, koi točno neumie jezik ruski i romanski. (Sliede podpisi).

Medju tim iza ovoga uprašavanja bilo je na saboru njekoliko sjednica, ali predsjednik jošte nije dao nikakova odgovora.

S početom nastajućega mjeseca izlaziti će u Zagrebu novi list *Sidro*, odredjen trgovini, obrtu, ratarstvu i gospodarstvu. Biti će mu ciena f. 4 na godište, izlaziti će jedan put na nedjelju, urednik mu je g. *A. Jakić*. Osam mjesecih ove tekuće godine zapada 3 fior. Neka naši čitatelji okušaju taj list evo jim članka iz broja, što smo primili na ogled.

Naša izložba.

Kao što je u novije doba na polju materijalnom vrliji duh i zamašaj zavladao u svačem: tako se je začela i ona velika misao, plod marljivosti na polju obrta i ratarstva, na vidjelo i u javnost iznositi, te su odtuda postale "izložbe„ tvorinah i plodinah.

Izkustvo je pokazalo u drugih zemljah, da su izložbe, od vremena do vremena držane, najshodniji način, potaknuti obrtnost i ratarstvo na napredovanje; jer ondje je svako djelo, tvorina i plodina javnoj ocjeni i sudu velikog občinstva izloženo; te njekim načinom svojeljubje i ponos svakog izložitelja na valjanost njegove tvorine privezano. Odtuda naravno sliedi, da izložitelji što većom pomnjom i marljivosti svoje predmete prigotavljaju, pa videći dobar uspjeh, priuče se svoj obrt i na veliko ljepše i savršenije tjerati, čim se ponajbolje krči put većoj prodjai. Na izložbi bude izvrstni i marljivi obrtnik, umjetnik i ratar odlikovan, a slabiji i lošiji na poboljšanje obodren, videć primjer, kako se ono, što je ljepše i saveršenje, nagradjuje.

Ako izložbe proticu obrtnost i ratarstvo na razvoj napredniji, daju one tim i domaćoj trgovini veći zamašaj; izložbe su po njeki način velika tržišta, gdje se svake ruke promelnici i trgovci sjeću; vuče bo ih posebna korist njihovog obrta, jer ondje mogu naći predmetah, koje s koriščem u trgovinu uvesti mogu, te i u daleki sviet im prodaju pribaviti, čim se i njim i zemlji novi izvori dohodka otvaraju. Zato mnogi zadaću izložbah krivo shvaćaju, kada misle, da se izložbe priredjuju samo radi ljepote i uresa, da se oči gledalacah zabavljaju i nasladjuju, koja kriva misao mnogoga čednoga obrtnika i ratara uzteže svoje tvorine i plodine izlagati, bojeći se, da mu predmeti nisu dosta izvrstni, akoprem su inače dobri i za prodaju sposobni. Ova škodljiva predsuda u našoj domovini većma je razširena, nego li po drugom svietu, jer su izložbe kod nas stvar još nova neudomaćena: s toga nam je glasno reći, da je glavna zadaća izložbah sakupiti na jedno veliko skladište od svih stranah predmete ponajviše onakove, koji si svojom dobrotom i primjerenom cienom pute prodrieti mogu, i u veliku trgovinu. Kad bi izložbe jedino od onakovih izvrstnih predmetah sastavljene bile, kakovi se samo velikim trudom i dangubom prigotavljaju, da jim ciena pravu nutrašnju vriednost premašuje; onda bi cilj izložbe svakako promašen ostao. Dakle osobito izvrstno i dragocjeno izradjeni predmeti pripuščaju se na izložbu ponajviše radi krasote i ljepšeg uresa, da se izložbe nepretvore baš u sama suhoparna tržišta.

Obdržavanjem izložbah upoznaje se zemlja stranim svietom; tvorine i plodine domaće dolaze na glas, a po tom i narod i zemlja dobivaju važnost pred javnim mnenjem obrazovanoga svieta; koja okolnost već sama po sebi mnogo vriedi dan danas, gdje se valjanost narodah necieni izključivo po sili mača i mišice, nego po razvitku trgovine, obrtnosti i ratarstva, riečju, vrlina se naroda sada cieni po mjestu, koje zauzima u kolu obrtnoga svieta.

Sretna je dakle bila misao, prirediti izložbu tvorinah i plodinah i u našoj domovini; ona će pouzdano vrlo koristne posljedice imati po trgovinu, obrtnost, ratarstvo i narodno gospodarstvo naše domovine: strani sviet, kog će bez dvojbe dobrano doći pogledati našu izložbu, vidjeti će vlastitimi očima, da nije ni naša domovina pustinja, niti skrajna točka, doklem tobože dopire nješto civilizacije, kako su to naši neprijatelji, zlobno po svietu razglašivali, te će sve većma nestajati one predsude, da u našoj domovini neima još ni traga evropejskoj kulturi; uvjeriti će se stranci, da i naša domovina izvadja prilično dobrih tvorinah, a upravo liepih i plemenitih zemaljskih plodinah; naša izvrstna šljivovica i plemenitija vina, steći će svakako bolji glas, pa valjda i u veću trgovinu si prodaju osvojiti, što će po narodno gospodarstvo od neizmjerne koristi biti.

Domaće občinstvo naći će na izložbi liepih, ukusnih i izvrstnih tvorinah svake ruke, o kojih je mislilo, da se samo u tudjinstvu valjani dobivaju. Jer u svojoj prečednosti zapostavljali smo vlastitu snagu, a tudju uviek precienjivali; kad se pako o gojenoj ludnji činom uputimo, voliti ćemo potrebite tvorine kod kuće kupovati, nego li, kó dosele, iz tudjine dobavljati na štetu domaće obrtnosti. Vrli, vješti i marljivi obrtnici pribaviti će si dakle već u domovini veću prodaju svojoj tvorin, te će našeg novca manje u tudjinu odlaziti, a više kod kuće ostajati.

Digitized by Google

Naše je podpuno osvjedočenje, da će predstojeća naša domaća izložba najboljim uspjehom djelovati na razvitak narodnoga gospodarstva, dapače usudili bi se proreći, da će završetkom izložbe nova bolja doba nastati po trgovinu, obrtnost i ratarstvo naše domovine, zato i želimo, da svaki pravi rodoljub i prijatelj narodnoga blagostanja u svom krugu po mogućnosti nastoji, da občinstvo čim bolje i čim jače kod izložbe učestvuje.

Ovce, Psi i Vuci.

U daleko doba,
Na sievernoj strani,
Od nevolje teške
Trim se biehu Vucim
Ovce podložile,
Al pod stražom viernom
Deset snažnih Pasah. —
Dok su bili Vuci
Pod starost i sami
Sve je mirno prošlo.
Al se već izleglo
Premnoštvo vučadi
I po svakoj paši
U ovce raztrklo,
Vucim do sitosti
Ovcama do jada. —
Starim se tad Vucim
Ovce iztužile,
A Psima počele
Vučad odgoniti.
Ali vučad mlada
Sa starim Vucima
Odsvud naskočiše
Na previerne straže
Odiranih Ovcah;
Psa gdje kog ubili
A gdje kog svezali, —
Sve najvriednih Pasah! —,
Da s' ovčijeg mesa
Bez strah' i ukora
Mogu nasititi. —
Ovce su izjeli
Sa zaklanim Psima,
Tač sve zanajposlje
Na pustoš je došlo;
Kad, tierani gladom,
Med' sobom se klali
Vuci s' vučićima! —

Joh! nejakim vaviek
S jačima u družbi,
Krotcima s nemilim,
Blazima s nehavnim!
A svaka nepravda
Svakom jad prouzdja,
Tere nepravdniku
Na glavu se svalja.

1847-G.

Sliede podpisi na Sundečićevu „Krvavu Košulju".

Iz Senja. Anton Polić trgovački poslovodja 4 — Pop Ante Krišković kapelan senjski 1 — Franjo Petračić c. k. gimn. učitelj 1 — Jerolim Žagar nadstojnik naukah u sjemeništu 1 — Družtvo mladeži duhovne 1 — Petar Sabljak bogoslov. 1 — Ivan Potočnjak djak 1 — Josip Šnidaršić bogoslovac 1 — Josip Vukelić djak 1 — Anton Vlahović trgovac 1.

Ukupno 13.

Iz Zagreba. Lorković pravnik 1 — Čepulo 1 — Mazura 1 — Marković 1 — Vrban 1 — Tureli 1 — Premuda 1 — Vučković 1 — Kokanović 1 — Berettini 1 — Av. Čepulić 1 — Gosp. Šužanić 1 — Šaj 1 — Andrijević 1 — Bogović 1 — Zarnik 1 — Muzler 2 — Bedeković 2 — Ližičaš 1 — Dr. Muhić 1 — Dr. Smodek 1 — Dr. Matković 1 — Ivan Kukuljević 4 — M. Savić 1 — Vuković 1 — Poturičić 1 — Dimitrović 1 — Lenac 1 Dr. Šuhaj 1 — Javornik pravnik 1 — Sušković 1 — Reicherc 1 — Gaj 1 — Janda 1 — Vranjican 1 — Antun Ros 1 — Nihom. Ravnikar 1 — Bresztyenszky 1 — J. P. Petrović 1 — M. Krešić 1 — Buhavić 1 — Nosan 1 — Stokan 1 — Dr. Starčević 1 — Svagel pravnik 1 — Kovačević 1 — Rohak 1 — Makanec 1 — Leder 1 — Halper 1 — Goriczay 1 — Latković 1 — Šuliok 1 — Vidović 1 — Pavišić 1 — Gvozdanović 1 — Križek 1 — Mesić 1 — J. Dutković 1 — J. Perkovac 1 — Filipović 1 — Jos. Torbar 1 — Dr. Gostiša 1 — Dr. Molnar 1 — Domitrek 1 — Ferdo Becić 1 — Ivan Krajač 1 — Kranjčić 1 — Perković 1 — Vuščić 1 — Makar 1 — Nikola Kos 1 — Mrazović 1 — Kendjelić 1 — Bledšnajder 1 — Folnogović 1 — Borković 1 — Petrić 1 — Josip Forko 1 Zrinović 1 — Jellačić 1 — Verbanić 1 — Jakopović 1 — Kučas 1 — Kresnik 1 — Kosovac 1 — Viek. Kiš 1 — Kr. Basariček 1 — Petriček 1 — Mir. Russih 1 — Mato Jakopović 1 — Zoričić 1 — F. Frelih 1 — Čitaonica grčkat. sjemeništa 1 — Bakić pravnik 1 — Trnovec 1 — Šabarić 1 — Gjorgjević 1 — Bosanac 1 — Kotarović 1 — Stokan 1 — Ivan Dezza 1 — Novotny 1 — Kotur 1 — Vujičić 1 — Hadvig 1 — Zagozda 1 — Haidin 1 — Šušnjar 1 — Marijanović 1 — Ruder 1 — Bubanović 1.

Ukupno 118.

Svega do sada 2424.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 37.

U Zadru 7. travnja 1864.

Obzir po svietu.

Pred austrinskom vojskom danci su ostavili Fridericiju, najzadnju jutsku tvrdjavu, koja jim je u rukuh, ostavala posle nego je pao Düpel; sad se još drže na otoku Alsen u Šlezvigu, gdje su sve svoje sile okupili. Ali tim neodpuštaju danci od pomorskoga zatvora, koi su stavili na sve-njemačke lûke u Sjevernom i Blatičkom moru.

Dogovori u Londonu neidju s mjesta. Danska neće da otvori niemcem more, a njemci neće da ostave zaokupljene danske pokrajine, stoga nemogu da se pogode o prvoj točki, koja je došla na sriedu u dogovorih, to jest o primirju. Je li se nadati da ti dogovori, uspješno napreduju, kad se već s prvice o prvom poslu nemogu da slože? Oda svuda po Evropi željno se čeka vidjeti kako će puknuti njemačko-danski čvor, a nitko se neusudjuje ugonenuti kako će se razvrči.

U sjevernoj Africi zavladali su veliki nemiri. Tek se Francuska kako tako oprostila Meksikanskoga zamršaja, eto se uplela u Algiru u novu mrežu. U Tunisu je buknula buna proti ondašnjemu beji, a s druge strane u Maroku počelo je kuhati; algirski arapi po sriedi počeli su francuske gospodare uznemirivati, i došlo je do boja. Što se do sada znade, francuzi nisu na dobitku, i šalju silu brodòva i vojske sa najvriednijimi vojvodami, da bunu uguše. Hoće li sreća susretiti Napoleona u Africi, kako ga je do sada svudje sretala, to bi bilo prerano nagadjati.

Sa donjega Dunaja svakakove glasine dopiru. Ruska vojska okuplja se na vlaškoj granici. Turci se spremaju na nješto golema, prieteći i Srbiji i Romaniji. Vlaški gospodar Kuza dogovara se sa Crnogorskim knezom; medju to turci taru bugare na svaki način. Jeda li će se složiti krst, te okupljenimi silami i Romanija i Srbija i Crnagora, a s njimi Bosna i Bulgarija, da se turskoga straha oproste, još nije vidjeti: ali nemože već na dugo ostati onako, kako je sada.

Iz Talije glasovi svakojaki. Kúpe se dobrovoljci, a nezna se tko ji kúpi, ni zašto; to se samo razumije, da narod nije još zadovoljan, pa da mu se neda mirovati.

Ako je vjerovati, poljski ustanak lîga; ali su glasovi protuslovni, i nemožeš razabrati pravu istinu. Govori se da će naša vlada u Galicu ublažiti strogost obsadnoga stanja: to bi nješto dalo nadati se pomirenju.

Sabori pokrajinski u Austriji, koji još saborišu, kao da će se zatvoriti polovinom ovoga mjeseca; a u Erdelju pripravljaju nove izbore u onih kotari, gdje izabrani madjari nisu htjeli ni po drugi put pristupiti na sabor.

U Ugarskoj opet je tješina: od novoga kancelara još se ništa nova nečuje; u Hrvatskoj takodjer mûk.

Glasniku i njegovu jaranu.

Pokle se je *Osservatore Dalmato* sît natrubio protiva razpuštenomu saboru, onda je njegov jaran *Glasnik Dalmatinski* (br.35) udario u isti rog, neka se na sva četiri konca zemlje čuje, što mu je pobratim izmislio, te našarano i navezeno rasturio po svietu. Mi se nebi *Glasniku* ni na pô čudili, da je on u svoj rog zapuhao; jer znamo da je široka dušnika, pak natežuć se na golemo, potanko i negleda na laž i na istinu; ali *Osservatorove* šetlje petlje prevadjati, pa tako prevadjati, da se jedva gdje koja može razabrati, to nije bilo do njegova brka. Stoga mi nebismo sada ni imali radi šta *Glasniku* na put stavati, da nam nije do našega zavjeta, istinu i do zlaboga izganjati na vidjelo, i svoju pravicu nigda ter nigda neupuštati.

Ako *Glasnik* drži za *ćuke* svoje štioce (br.12), ako on misli da mu je prosto kazati jim sad ovako sad onako; mi naše poštujemo, te se držimo tvrdo pred njimi našega običaljnoga pravca. Naši štioci znadu, da saborske odluke zavise od većine glasòva, i zato razabiru dobro, kuda je *Glasnik* zagazio, sliedeć svoga jarana; to jest kudeć oni isti sabor, u kom je većina bila do tu nemadne obojici mila i draga. Kad je sabor odobrio Sinjski izbor bilo mu je hvale do neba, sada pokle je razpušten nije zarepka da mu se neprišije; sada pokle ga već nije na svietu. To je pošteno! —

Digitized by Google

Ali je u tom najmanja sramota ovih još nečuvenih vitezа na polju *ozbiljnosti* i *istine;* oni su do toga došli, ne samo da promeću svoje mienje sad ovako sada onako, nego da zanieču, što su sami navjestivali. Nisu li i *Glasnik* i njegov drug razturili po svietu govor saborskoga predsjednika pri saborskomu otvoru, u kom su nabrojeni toliki zakoni, toliki predlozi, koji su na lanjskom saborisanju odlučeni i vladi poslani na vrhovnu potvrdu? — Tomu nisu tek dva mjeseca iztekla, eto ti *Glasnika* sa svojim pobrom, te ti kažu, ako ćeš jim vjerovati, da lanjsko saborisanje nije ništa vriedna izvelo. Je li tomu sabor kriv, što vlada nije pristala na potvrdu njegovih predloga? — Jeda li je Dalmacija cienila do joj je šteta iz slobodnije trgovine, jeda li iz umnoženja pučkih učiona, jeda li iz ukinuća *fideicomissa*, jeda li iz občinskoga zakona, kakovoga je bio lanjski sabor izradio? — Ovih li se lanjskih saborskih odluka već nespominju dva vjerna druga, *Glasnik* i *Osservatore*, nego kao vuci u ovčoj koži: "Eto ti, što je bilo da bilo, ako sabor nije lani ništa uradio, prosto mu!„ — Odkle tolike dobrostivosti za lanjskim djelovanjem saborskim? — Iz želje da jim se lakše povjeruje kad kažu da segodišnji sabor nije ništa izradio. A kamo su toliki zakoni, koji su već bili spravni da do odluke dodju? — Ako brižljivi otac pripravi gradivo da djetci kuću sagrade, pak zateče ga prieka smrt, a nije još ni kamena namjestio, jeli to pokojniku do sramote? — Već je našim štioceni poznato sve što je bio sabor pripravio da konočno rieši; niti je nam trieba ovdje sve nabrajati, da dokažemo kako se *Glasnik* pošteno vlada, kad prekara sabor neradinošću i bezposlicom. Ali i taj prikor nebi bio najgora zloglasica, da se iz njega neizvodi još grdja potvora. Na brzu ruku primi občinski zakon, i tri članka saborskoga pravilnika, „za korist zemlje drugo ništa neučini, a za to njegovo djelovanje iz pokrajinske glavnice potrošeno je preko osam hiljada fiorina.„ — I ovako imadu obraza potvarati sabor i zastupnike oni dva lista, za koje se troši onoliko, ako ne i još veće na godinu, a svak može vidjeti sa kolikom korišću! — Neka kažu *Glasnik* i njegov drug, što su ona dva za korist zemlje učinili; — ali čemu ćemo nji pitati, kad znamo i sami, a vidimo koliko vriedi njihovo svjedočanstvo.

Koliko je istine u tom što *Glasnik* pregovara saboru da nije učinio, toliko je i u onom čim bi ga hotio okriviti, da je sagriešio. — *Njegovo djelovanje bezakonito obustavljalo se;* a što *Glasnik* nekaže zašto i kako? — *U na kakvom pretresanju dovrebale su se prigode da se od posla odstupi;* a jer *Glasnik* poimenice te prigode nenavodi? — *U moć izvršnu striljalo se strielama običajne protimbe;* jeda li i onda kad se prihvaćao občinski zakon, kako ga je vlada (moć izvršna) predložila? — Je li i onda, kada su se primili članci saborskoga pravilnika po vladinoj zelji? — Je li i onda kada su vladu hvalili da ona nastoji o ravnopravnosti jezika? — Ove tri same prigode, koje su dobro na pameti našim štiocem, dokazuju jim koliko je istine u onih strieljah i u onoj običajnoj protimbi, što je *Glasnik* iznio na prodaju, da mu ji tko kupi za čisto zlato. — Ali čujmo sve što *Glasnik* nabraja. *Narodna manjina javno i svečano ugovorila i dogovorila se s jednim odlomkom samostalnim da bi utamanila zmaja stoglava!* Mi točnosti radi navodimo po rieč kako *Glasnik* piše, premi da znamo neće svaku razumjeti ni njegovi ni naši štioci; jer ni rek njemu nije vele do toga, nego samo da štogod zabreka. Zato valja da kažemo, da ovo zadnje hoće reći: Narodna stranka, a saborska manjina pozvala je autonomnu većinu na pomirenje, jeda bi se *nesloga* uklonula; ali joj se nije na mir odazvalo nego samo njekoliko malo autonoma. To je strahota, koju *Glasnik* navješćuje, da se sloga javno i svečano ugovarala! — Po tom, braćo dalmatinci, možete poznati pticu zloglasnicu. — A kako nebi *Glasnik* na to mrzio, kad je on već pisao (br. 20) da je *Sloga*, Sabluzma? — Što za tim *Glasnik* priča, da se *onim dogovorom na kocku izstavljaše vridno glasovanje jedne većine nepristrane i bezstrastne;* što hoće reći, da je ona sloga mogla razčiniti dosadanju većinu saborsku, to se u dviju nasljednih sjednicah djelom pokazalo, da je većina ostala ona priješnja, ako je i bila izgubila dva, tri glasa. A pitamo mi *Glasnika* i njegova jarana, ako je saborska većina u bezposlici trošila vrieme i novac, kako oni tvrde, odkle ta milina za takovom većinom? — Nije li bolje bilo da već te dangubne izlije nestane! da bi se druga većina ustanovila? — Eto vidi, sviete; ono *Glasnik* hvali što mu dan po dan ugadja! Najprie sabor a tim saborsku većinu kudi; pak mu je do časa omililo. Što još *Glasnik* napada na sabor, da se na njem *težilo da se odstupi od kruga ustavnoga temeljitimi zakonim naertana,* da se *silovito govorilo preko izma, da se na osobe napadalo;* to nemožemo zapisati nego na puku laž, o kojoj zasvjedočuju najbolje krnopisi iliti stenografički zapisnici saborski. Da nije niko ni krivo ni netemeljito krivio vladine područnike, i to mogu pomenuti krnopisi dokazati; a ako je gdjekoje pojedino djelo vladinih područnika na pretres došlo, nije nam, ali nije ni *Glasniku*, suda izreći je li to bilo pravo ili krivo.

Digitized by Google

javno mnenje već ta djela poznaje, te može o njih prosuditi upravno i temeljito.

I to je nam mimoići što *Glasnik* na dugo i široko ras[illegible] postupanje [illegible] vladina povjerenika barona [illegible]: stara je poslovica, *da se dobra djela i sama hvale*, a ona su djela javna i poznata, te nam nije trieba na nje se navraćati. Ali se *Glasnik* još na više penje, te nieče i odbaca na laž... Što nieče i na laž odbaca? — Ono što znade da mi nemožemo na javi potanko razlagati: u tom je junak, da mu nije naći para, do njegova vierna druga, koi mu je začinku složio po kojoj on trubi.

Na dvoje nam je još, što u *Glasniku* stoji, pozvati pozornost naših štioca. Prvo je što se njemu njekako promaklo, a što ćemo mi sabrati po *Osservatoru*. Odmah iz početka nasrće *na onu partaju, kojoj je najglavniji pravac protiviti se vladinim odredbam,... nebi li javni duh što igda nategla na živu želju* sjedinjenja sa Hrvatskom. — Nu ti zločina! — Naša stranka živo želi narodno sjedinjenje, i ta se želja doisto razastire po narodu, i javni duh živo hlepi da bi mu se izvršila; ali nek nam *Glasnik* kaže je li to protivno vladinu pravcu? — Nije li na temelju veljačke povelje vlada sama predložila saboru, da se dogovori zametnu o sjedinjenju sa Hrvatskom? — Je li se tim vladi protivila narodna stranka, što bi bila dobrovoljno zagrlila vladin predlog? — Neka vlada gleda jeda li joj vierno služi *Glasnik*, kad zameće ovu sumnju; a mi ćemo *Glasnika* dalje upitati: Je li se narodna stranka protivila vladi, kad je na temelju listopadske diplome tražila da se našem jeziku udieli ono mjesto, koje ga idje u nauku i u sudu po obstojećih zakonih? — Jeda li onda kad je upitala vladu, kako to biva da oni zakoni nisu još izvedeni? — Ove težnje narodne stranke za narodnim jedinstvom i za narodnim jezikom jedini su njezin pravac; mi smo uz narodnu stranku svedj držali, pa i sad držimo, da je to zakoniti pravac, i vlada je svoj izjavljala i izjavlja da je to i njezin pravac, i njezina želja; želili bi sada znati kako se je ta zakonita želja, taj zakoniti pravac izvrgao u *Glasniku* na protivnost vladi? — Mi znamo razabrati vladu od onih ljudi, koji bi htjeli podmetnuti svoje želje i svoj pravac, kano da je to od vlade proteklo; i za tim su stali, ako se nevaramo, i *Glasnikov* i *Osservatorov* pisac; ali se neće za njimi povući ni narodna stranka, ni ljudi, koji su joj na glavi, te će sve kao i do sada po zakonu tražiti da se narodu pravica čini; pak će i vlada po zakonu zadovoljiti narodu, ako bi se to komu i na žao dalo.

Još ostaje drugo, čim *Glasnik* završuje, a u čem je njekako izvrnuo *Osservatorove* rieči, a to je gdje kaže da je Dalmatinski puk nesamo vieran vladi, nego i priklonjen njoj i njenim zastupnikom. Prem da je *Osservatore* nješto veće nametao nego samu priklonost, mi ćemo i *Glasniku* odvratiti, da Dalmatinci znadu što je vjera i što je priklonost, znadu što je vlada i što su nje zastupnici. Vjera je tvrda i nepomična, te pristoji samoj svjetloj kruni, koja stoji viekom; a vlada je mjenjiva, kako donosi državna korist; s vladinim koristnim djelovanjem dalmatinci znadu biti zadovoljni, a znadu i ozovnuti se zakonitim putem, ako ji na to svjetuje njihova korist. Priklonost je osobna prijazan, koju Dalmatinci odvraćaju, i svedjer su spravni odvratiti svojim prijateljem i ljubimcem; ali Dalmatinci u vladinih zastupnicih poglavito gledaju nješto drugo nego li zgoljnu prijazan; gledaju izvršivanje zakona za kojim su postavljeni svi vladini ljudi i veli i mali. Dalmatinci poštuju zakon i poštuju svakoga, tko zakon vrši, zato i vladine zastupnike, kako se pristoji njihovu činu. Ovo neka dobro drži na pameti *Glasnik* i njegovi jarani i ortaci: Dalmatinci nisu divljaci, ni bedaci, da nebi znali što se tkomu pristoji; Bogu božje, a kralju kraljevo; a ostalim ljudem, bili oni na vladi, ili ji vlada gdjemudrago postavila, ono što zaslože izvršivanjem svoje dužnosti, i upravljenjem svoga djelovanja na narodnu korist, koja je cielj jedini svakoga zakona državnoga.

Pak i ovo Dalmatinci znadu, da ima braće rodoljuba, kojim na srdcu leži narodna korist, ako ji i nije vlada izabrala svojimi zastupnici; koji rade i trude se za narodnu korist, a nepotežu nikakove državne plaće: **to će Dalmatinci pokazati na novih saborskih izborih.**

Različite viesti.

Pišu nam iz *Kaštela*: Po uskersu ovdešnja mladež kao i prošaste jesini, predstavila nam je plemenitu pozorišnu igru, kojoj smo se od srdca nodivili. To je začudno kako ovi naši momčići i djevojčice, bez učitelja, bez upravitelja znadu se u družtvo složiti, razdieliti medju sobom čine, napraviti pozorište, udesiti odjeće, da bi imao od njih šta naučiti mnogi glumar od zanata. Grehota da gospodinu Bajamonti nije na um palo, da ji pozove u svoje kazalište u Spljet, te se doisto nebi imao tim pokajati; a pripravio bi tako slovienskomu puku Spljetskomu najmiliju zabavu.

Srbskom *Dnevniku* pišu iz Erzegovine: Bio se raznio glas po novinah, kao da su njeki Ercegovci pokušavali da ubiju našega hrabroga Luku Vukalovića. Ja sam ovdje uz vojvodu, pa vam mogu reći da je to samo izmišljena viest; a reći ću vam i to što je povoda dalo, te se

Digitized by Google

takove viesti po svietu raztrubise. Naš vojvoda Luka podielio je zemlju, što ju u posljedujem boju od turàka zauzesmo medju svoju braću Ercegovce. Na ovom podieljenju bjehu svi Ercegovci podpuno zadovoljni, razma dva Zubčana iz porodice Vukajlovića, koi se prie dvie godine preseliše u Crnugoru i tamo od svietl. Kneza crnogoskoga dobiše zemlje na Grahovu. Ovi zaprosiše u vojvode Luke da i njim ustupi koi dio od one turske zemlje u Ercegovini, koju od turàka preotesmo; no Luka to nehtjede učiniti, jer oni nijesu Ercegovci više, nego su podanici kneza crnogorskoga. Oni ti se na to razljutiše i stadoše huliti i grdjeti i Luku i druge Ercegovce; te počnu potajno i druge njeke zvati u svoju družinu i nagovarati ji da ubiju Luku. Njeki pristadoše uza nji i počeše sbilja dogovarati se, kako će vojvodi da glave doći: Drugi pak pozvani nehtjedoše da pristànu, već dodjoše upravo ka Luki i izjaviše mu šta ona dvojica protivu njega rade. Kad Luka doznade, čini ji pohvatati i privesti k sebi; ispita stvar, pak ji dade obojicu protjerati u Crnugoru a Ercegovcem prosti. — Doznajem i to da se išlo i protiva glave Lukinu sina; ali hvala Bogu ta je stvar srećno prošla.

— Pišu *Napredku* iz Soluna: Ovdje je mnogim kristjanom zazorno bilo, što su se silni derviši iz Carigrada prošle godine po Arnauluku uztumarali. Ovo pojavljenje mnogim bi podozriteljno pa izvodiše iz toga svakojake slutnje. Sad se vidi, da to ništa drugo nije bilo, nego živo podbudjavanje Arnaùta na Kristjane. Nered i savršena anarhija još od prošloga ljeta obladala je u Dibri, gdje sada Arnauti ubijaju nemilice odličnije i imućnije kristjane i otimlju jim imanje. I ovo turska vlada gleda po običaju, kao što je svakad to činila, nebi li se što više kristjàna utamanilo. Ili zar izgleda da se taj nered i dalje razprostre po namjeri onih derviša. Jer kad bi to protivno bilo volji turske vlade, zao se nebi tomu neredu do sada na put stati moglo? Za utišavanje toga nereda još se nista nečini, nego se samo govori da će se Dibralije silom oružja prisiliti na red i poslušnost, a medjutim nesrećno kristjanstvo ondje se utamanjuje. U Dibri su Arnauti imućnoga i znamenitoga čorbažiju Isaaka ubili, koga su kristjani kao glavnoga čovjeka držali. Da nas Bog sačuva da fanatisam neoblada, jer ustanak za vjeru mogao bi silu kristjàna satrti, dok bi jim od kuda pomoć došla; ako ni od kuda, bar iz Engleske (!?)

— Pišu istomu listu iz *Vidina:* Našim mukam kraja nema, sve iz jedne nevolje u drugu propadamo. Osim bezbrojnih poréza, moramo sada po zapoviedi pašinoj da dajemo od svake porezne glave po 10, 20, i 30 òka raznoga žita za Čerkese, koji ovamo dolaze da se nasele. U svakom selu mora se po jedan prostor naorati i onim žitom posijati. Ova je hrana već pokupljena; u njekih selih već su naznačeni prostori za Čerkese uzorani i posijani a u mnogih se sada ore i sije. — U Belgradičkoj nahiji ima najljepše gore za gradju. Tu se sad po naredbi pašinoj sieče i srezuje gradja za kuće, pak se odatle vozi na sva mjesta, koja su za naselivanje Čerkèsa odredjena, i tude se slažu i podižu kuće. Ovdje se još i to govori da će se njeka sela čisto bugarska, koja su blizu srbske granice, odonle ukloniti, pa da će se i tude Čerkesi naseliti. Što još nećemo doživjeti. Naturiše nam Tatare, pa sad i Čerkese. To sve vide i čuju kristjanske vlade a nehaju.

Dvije
gorke suze prilikom smrti
Mata Volarića
Kanovnika Nadpopa i Plovana
Creskoga, rodom Vrbničanina, svom dušom gorljiva domorodca, mudra i pametna naučitelja puka preminuloga 23 travnja 1864 njemu na uspomenu a rodjakom na utiehu

žalostan njegov prijatelj

J. G. K.

prelio.

Ovu Ti sam pjesmu složio premalu
Tvojemu Viteštvu da bude na hvalu;
. . . . . .
Na pogrdi ovog, što Ti spjevah redka;
Znaš, da ja sam sluga slavskih Vila jeka.
Leti pokojnih *)

1.

Na sieveru Jadranskoga mora
Diže mi se kršna creska gora,
Izpod gore a liepo uz more
Crni jadi danas mi se ore:

"Vajmeh bratjo, vodju izgubismo!
A bez njega nikud kadri nismo.
Kud će stado bez takva pastira
Koji za njeg vukom se prepira?
Kojino ga od propasti brani
Svojim duhom duševno ga hrani?
Gromkim glasom učio nas viekom
Naše srdce odzivalo' s jekom;
Tvoje oči na nas već ne bdiju
Neg nad tobom grozne suze liju!„

Na tu žalost i to naricanje
I ja kliknuh — ne mogoh od manje —
"Bog ti plati sto po jednom zrnu!„
Gorka suza z' oka mi posrnu.

2.

"Kud će naši diečaci maleni
Čim jih pasti učitelj mileni?
Tvoj im oštar pogled dosta bjaše
Te na oku suza jim već sjaše;
A na ustnah posmieh tvoj iskreni
Svi sledjahu — mneć da su blaženi!
Ali danas, kada smrt nemila
Tebe jim je tužnim ugrabila,
Rumen-lice jim je probliedilo
Vedro oko, jadnim, prosuzilo!„

Na to, koja srdca neš da puknu?
Ja zamuknuh... al srdce janknu:
"Sjajna zviezda med nami utrnù!„
Druga suza niz lice mi crnu.

*) Ovako pjeva pokojnik u Nevesu god. 1858 na st. 421 u krasnoj čestitci svomu bratučedu Franu Volariću vrhovnomu školskomu nadzorniku u Krčkoj biskupiji.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 39.

U Zadru 14. svibnja 1864.

Obzir po svietu.

Već su Londonski dogovori jedva doprli do toga, da utanače primirje za mjesec dana, još se podpuno nezna pod kakovimi uvjeti; rekbi da će danci otvoriti niemcem more, a da će niemci ostaviti Jutsku, pridržavši tvrdjavu Fridericijù.

Dok se u Londonu dogovaraju, dansko brodovlje udarilo je na austrinsko i kako novine donose, zapaljena je austrinska korablja *Schwarzenberg*, na kojoj je izginulo do stotine ljùdi. *)

U Tunisu kao da buna napreduje, i da su smetnuli prvašnjega beju, a drugoga namjestili. Francuske novine kažu, ako jim je vjerovati, da stvari u Algiru neidu na gore po francuze.

Englezi će domala ostaviti posve Krf.

Novi izbori, stari zastupnici.

Na dva načina po ustavu dohodi se do saborskih izborah, ili kad ističe šest godišta da jedni te isti zastupnici saborišu, ili kad svietla kruna razpušti sabor. Ove dvie razne prigode novih izbòra imaju različita znamenovanja. S vremenom svietnapreduje, nove se potrebe u narodu objavljuju, a i nove se staze otvaraju po kojih doprieti do žudjenoga cielja. Da se može dovoljiti po koi način toj naravnoj promjeni svietskih stvàri, zakon je zabilježio rok na šest godina, nakon koga roka imaju se na novo izabirati zastupnici. Ali vanredne prigode mogu prinuditi nove izbore i prie šestogodišnjega roka, ili jer su svietske zgode pospješile svoj običajni tek i zato zastupnici prie vremena zastarali, ili jer zastupnici se zalietaju na dalje i pospješuju tim spori narodni napredak. O ovoj vanrednoj prigodi suditi je svietloj kruni, i to je s našim saborom svietla kruna učinila, ona je sudila, da je potrebito ~~na novo~~ izbirati zastupnike. Nego druga rasuda, jeda li se narodu hoće pri novih izborih i novih zastupnika, ili mu prvačni ugadjaju i dovoljuju, ta razsuda po zakonu ostaje narodu: narodu je novim izborom pokazati, jeda li mu je prijalo djelovanje dosadanjih njegovih zastupnika, ili mu se hoće novih.

Po ovom nepobitnom načelu, ako bismo mi stali protresati saborsko ponašanje pojedinih zastupnika, to bismo lako uvidjeli, da jih je bilo, koji su išli po pravom putu, a opet da jih je išlo i štramputice. Bog očuvao da bismo mi jedne pohvalili kao pravednike, a druge ičim okrivili; oni su svi djelovali po svojoj saviesti, samo svi nisu jednako prosudili narodne potrebe: jednim se činilo da je narod dozorio do svoje osobne sviesti; a drugi su mislili, da mu je potreba tudjega nauka i tudje uprave; jedni su cienili da je narod već stao na svoje noge; a drugi su ga htjeli još držati u povoju, u stalu i u vodilih. Mi cienimo, a svakako i naš narod ćuti da je dorastao da zrelosti; te medju jednimi i drugimi zastupnici on osieća, da su po njegovu putu išli oni, koji su gledali, da ga oproste povoja, kojim je bio povijen, da ga sama sebi povrate.

Ako uzmemo u pretres saborsko djelovanje prošastih četiriju godina, te promislimo o čem se radilo u triju saborskih zasjedanjih, i razvidimo barem poglavite stvari o kojih je bilo govora i glasovanja, neće nam biti mučno razrediti sve zastupnike na dvoje, po različitom pravcu, kojim su išli u narodnih poslih. God. 1861 na saboru jedino pitanje glavnoga sadržaja narodnoga bì sjedinjenje sa Hrvatskom. Nije nam ovdje razlagati veliki zamašaj toga pitanja, to smo do sada mnogo pùti učinili, ovdje nam je samo to reći da je ondje bilo odlučiti, ili će narod ostati razkomadan kao do sada, ili će se početi slagati i smoždjivati njegova uda u zdravo i cielo tielo. Pak kako je na saboru dalmatinskom primljeno to veliko djelo sjedinjenja i oživljenja narodnoga? — Ono njekoliko naših narodnih zastupnika, koje smo često nepomenuli i pohvalili u našem listu, svi za jedan štap: "daj da narodu bude što mu svietla kruna, na njegovu veliku korist dopušta„. I nisu samo na saboru za tim stali, nego cieneć da će šta opremiti, i do Beča poletjeli. Imena onizih vrlih svojih sinòva narod neće viekom zaboraviti: oni su onda najprvi proglasili po svietu da naš narod nije izumrao u Dalmaciji, da ga mnozi vjekovi i razne zgode nepovoljne nisu umele.

Ali to nebi bila najveća zasluga onih vriednih rodoljùba, da oni nisu ostali svedj na onom narodnom pravcu, po kom su stupili. God. 1863 na drugom saborskom zasjedanju, je li izišlo na pretresanje predloga, koi bi zasiecao u narodni život, je li govor zametnut o čem, što je narodu do žive želje, to je opet proteklo najviše iz one male narodne

*) Onomadne njeke su bečke novine pisale; da u ovom njemačkom boju nije *dalmatinske* krvi proljeveno. Svakomu je poznato, da na austrinskih brodovih momci su po najveće dalmatinci, a kažu da su na *Schwarzenbergu* mnogi iz Spljetske okolice.

Digitized by Google

čelice. Eno Ljubiša na carevinskom vieću, još prie nego se sabor otvori, zavede govor o našem jeziku, kako je na sudu zaostao iza talijanskoga, prem da ga zakoni posve usporedjuju. Pak čim se sabor otvori, etoti Pulića, gdje predlaže da se narodni jezik usporedi sa tudjim i na učilištu; eto ti Pavlinovića, koi pita da Gjunta, narodnim novcem i za narodnu korist ustanovljena, dade mjesta podobna narodnom jeziku u svojih djelih i spisih; eto ti Klaića, eto Vojnovića, eto Gjorgjića, pak redom svih ostalih, Jerkovića, Kulišića, Radulovića, Sablića, Tripkovića, sa svojimi predlozi: da narod sadjeluje na sudovanju s porotami; da se u občinah utvrdi narodu najveća samostalnost i sloboda; da se dade u občinah glasa narodnom svećenstvu: da se našem pomorstvu doskoči u potrebi po dalekih krajih svieta itd. itd. što je narodu već poznato sve je na narodnoj strani našlo složna podpora.

Sad nam je reći do istine, da njeki od ovizih predlòga našli su odobrenja kod njekih zastupnika, protivne stranke; ali što je glavno narodno bilo, to je svedj ostalo većinom zabaceno.

Preići ćemo sada na saborsko zasjedanje segodišnje. Ovo je iz bližnjega poznato; na ovom se dosta spravljalo, ali nije se moglo dovršiti; zato ćemo napomenuti oni sami narodni posao, koji je došao na pretres, a to glavni. Tko nije bio pri onom pretresanju, taj nemože zamisliti srdce i vatru, kojom se narodna stranka zauzela narodnoga prava; taj nemože dokučiti hitrinu i vještinu, kojom su zastupnici naše stranke vojštili i branili, što je narodno. Njihovi su govori u poglavitom već poznati, po onimi govori mogao je narod poznati kakovi su mu ono sinovi.

Sad pitamo mi: One, koje je narod okušao trie godine zasebice, kojimi je uvjek bio zadovoljan, koji truda nisu zaštedili, a ni osobne svoje koristi za narodno dobro; može li ji narod izporediti s onimi, koji su cmiljili, na tanko preli, kad se god o tom radilo da mu se jezik, da mu se nauk, da mu se čast pridigne? — Nipošto. — Narod nemože sebe pregoriti, nemože se predavati u druge ruke, nego u one u kojih je jurve uvidio da dobro stoji; stoga mi nemožemo narodu bolje svjetovati nego da se opet okupi oko oni dičnih imèna, koja su ga osvjetlali; narod nemože se ni u tkoga bolje pouzdati, nego u one, koji su mu se pokazali pravi njegovi sinovi.

Mi ni malo ne sumnjimo da u svih onih izbornih kotarih, u kojih su izabrani oni vriedni rodoljubi, koje smo gori napomenuli, opet će naši ljudi one iste izabrati; jer je stara poslovica: *neostavljaj stara prijatelja.* Ali je četrdeset i jedan zastupnik na izboru, a onih naših junàka nije nego jedanestorica do sada bila. Ova mala manjina, onakovih rodoljùba, mi se nadamo da će podžeći želju u svih ostalih kotarih, da pribave sebi onakove ljude, ili njim slične, takove, koji će skladno s onimi osvjetlavati i pridizati svoj narod. Ima po Dalmaciji rodoljuba, ima bistra uma i poštena čela, samo da se naši ljudi budu znali vladati u izborih. Ob ovom ćemo drugi put potanje; sad ćemo samo reći, da je to glavno, da uzmu naši ljudi primer od onizih koje su do sada poznali, pa da po njihovu izgledu onakove potraže.

Prie nego ovo završimo opomenuti ćemo naše štioce na njeke izmišljotine, s kojimi traže narodni protivnici, da odvrate izbor od onih poštenih ljùdi, koji su onako krasno zastupali svoj narod. Došao nam je glas iz njekoga kotara, da se laž prosiplje, da se nemože više izabirati one iste zastupnike, koji su do sada bili. Toga nigdje nestoji u zakonu, pače to bi bilo protivno istom zakonu; jer kako smo rekli, svjetla kruna kadgod razpusti sabor, da upoznade je li narod doistine zadovoljan sa svojimi zastupnici; kada dakle nebi bilo po zakonu, da se opet oni isti ljudi izaberu, onda nebi mogao narod odgovoriti na vladin poziv; nebi mogao reći, izabravši one iste ljude: ovo su oni, u koje sam postavio moje pouzdanje. Svaki, koi tu laž prosiplje da se nemogu izabrati oni isti zastupnici, taj gazi zakonitu slobodu, taj bi po zakonu dostojao pedipse, kad bi došlo do suda.

Iz drugoga smo kotara dočuli, da se na prvašnje narodne zastupnike psuje, osvadjajuć ji, da su se kralju iznevjerili. Takova grdna osvoda nije mogla poteći, nego iz ljudih, koji neimaju vjere, kojim je samo do toga da poštene ljude ocrne, pa da bi i narod propao s njihove nevjere i zlobe. Tko može do onih poštenih glàva što reći? — Tko može osvadjati ljude, koji su toliko putì kralju obrekli svoju vjeru, koji su pred samo kraljevo prestolje išli za svoj narod, koji, tražeć korist svojega naroda, svedj su pred očima imali korist ciele carevine i svietle carske kuće? — Onakove sumnje nevriede da se o njih dugo piše: te nisu mogle proteći nego iz duše, kojoj je naslada u smutnji i u neslogi našoj.

Nećemo već na duglje za danas. — Izbori nemogu za dugo kasniti. Izbori imaju pokazati vladi s kojimi je zastupnicim narod zadovoljan; vlada očekuje nove izbore, da vidi kako narod misli; narod znade, da je na prošastom saboru bilo ljùdi koji su iz narodnoga srdca i za narodnu korist govorili; narod te ljude poznaje; narod se i još uhva ugledati koristi od njihova djelovanja; zato nema narodu šta prešnije, nego one okušane ljude opet izabrati, a uza nje druge onakove, koji će pred vladom iznieti na svjetlo sve njegove potrebe, koji će zakone i ostale uredbe predlagati, kakovih se zbilja njemu hoće. Ako su novi puti, stari su prijatelji, veli narodna poslovica; a mi ćemo nadostaviti: na novih izborih, nećemo se zaboraviti starih zastupnikah!

Hoćemo li jednom?

Ona najstražnja razprava u oči razpusta Dalmatinskoga Sabora, dokazala je dovoljno, koliko se možemo uhvati i nadati o uvodu našega jezika u javni život.

Mogao bi ko primjetiti da se iz te prve i vruće razprave nebi moglo uzeti primjera za budućnost, i da će po svoj prilici novi izbori dati

Digitized by Google

ljudih našinacah, barem u tolikome broju, kako bi se nam ujamčila većinom glasovah *ravnopravnost* jezikah. No se ja ne mogu na to skrotiti, jer i kad bi čitav Sabor sastajao se iz naših ljudih opet se nezna je li to pitanje nadležno (competente) Carevinskome Vjeću, ili stvar domaća.

No i kad bih ja pristao uz one koji misle da je ravnopravnost jezikah urodjena, i u Listopadskoj Diplomi pripoznata s obćim oblikom *"svaka je narodnost jednaka pram zakonu„* i da se za nje uporavu ne izizkiza nova zanoka no samo upravnih naredbah; opet bi se moglo dogoditi da Ministarstvo upita mjestne vlasti jeli to u *praksis* moguće bez sudstvena kvara ili uštrba, kao što jih lanih upita, bili bilo dobro ukinuti Dubrovačke *Fedekomise*, koje je bio Sabor jednodušno svojim glasom pokolebao

Čekajući mi iz sela smok, gladovali bi po prilici još koje stoljeće, dok bi vidjeli uporavljeno načelo *ravnopravnosti*. Ali kad bi mi prvi započeli uporavljat' je svuda gdje se zakon ne prieči, ona bi kao voda sama po sebi postelju i put odkopala. Ja sam čuo da su Englezi najviše promakli kroza sviet svojim jezikom, govoreći svud i svakim englezki, i tako su prinudili tudje narode kojim je bilo nuždno s njima govoriti, da i nehotice uče njihov jezik. Englezi su lahko svoju trgovinu i obrtne plodove svoje kroza sviet razturivali, jer su ti plodovi bolji i jevtiniji od drugih, ali jezik jim nije tako lahko bilo razasuti. Zato su sebi zakon družtveni postavili, da govore svuda i sa svakim Englezki. Zbog toga su jih ljudi korili i kudili kao nadute samoživce, koji mrze sve što nije Englezko; ali jim je ta porok bio sljedstvo one veličastvene namjere da kroz sav svjet promaknu svojim jezikom. Mnogi su Englezi to načelo doveli do takve krajnosti, da nijesu htjeli ni učiti tudje jezike, govoreći: da čovjeku ne trjeba znati do jednoga, a to je maternji jezik — da je škoda i danguba trošiti mladost učeći mrtve nauke kao što je *poliglotizam*, jer dok učiš jezike, drugoga znanja i umjetnosti ne primaš, a sve što veće jezikah znaš, sve jih gore znaš.

Mi se nemožemo uzporediti Engleskom u to načelo, jer je nama viša potreba poznati tudjina, neg tudjinu nas; ali barem možemo jednom prestati da bivamo samoubice našega jezika.

Nikakve prigode bolje nemože biti da se jednom uporavi *ravnopravnost* jezikah, kao što je občinska nova poljana. Ako N. V. Car izvoli odobriti nov zakon občinski, bez sumnje umjestit' će se *birokraciji* ustmenost, *skrovitosti* javnost, *mrtvilu* život, *tjesnosti* prostor. Gdje bolje da se razvije jezik i političnо krašnorjčije? Gdje ravnopravnost? Rekoh ravnopravnost, to jest da se govori italianski ili naški, bez prvenstva i povlastice jednog jezika nad drugim.

Kad nove občine počnu govoriti u oba jezika, ne samo što će okupljeni narod pri viećanju razumjeti i poučavat se, no i oni kojima je stalo da znaju što se vieća i o čemu se razpravlja (te su pridošlice) morati će se starati da ga znaju. Sve one vlasti koje se u korist službe državne nahode u tjesno i svagdanje odnosenje sa občinama, morati će pisati, odgovarati, i razumjeti oba jezika, i tako će se *in via facti* uporaviti *ravnopravnost*, po onome načelu, *ko se želi samnom upoznati nek uči mojega jezika.*

Sad se ja veće nadam u nove Občine no u isti Sabor, što se jezika tiče; jer se ja sećam da je bivalo i prije zakonah koji su nalagali da činovnici *moraju* poznavati naš jezik *u dlaku*, pa kad dodjosmo na ugled, kad li ne bi ni dvadestoga da ga zna ni *preskočke.*

Sve se gleda u prvine. Običaji koji se s prava zametnu, podugo obstoje i uztraju. Ja se pravo izpovjedam: voliji bih vidjeti slobodo-narodnim muževima izpunjene občine, nego zemaljski Sabor, jer su občine podloga (base), a i njihova nadležnost dosta ljepašna.

Zato bi rad da naš list, taj jedini glasnik naših potreboća, u oba jezika preporući da se u nove občine *na prečać* uvede naš jezik toliko u ustmenost koliko u pismenost u sporedje Italianskoga; pak će u napredak sebi sam tražinu i postopicu probiti.

Ú Boki, travnja.

Marko i Tadija.

na putu iz Trogira.

M. Bre Tadija, dugo li ti se nismo vidjeli!

T. Eto ti kume, ja preko zime kao puž pod zaklopcem; kad je svanulo proljeće, evo ti me opet po svietu.

M. A odkle to?

T. Jučer dognao nješto siena u Trogir, pa idjem kući.

M. A ja bio u gradu da vidim je li počelo dolaziti što vune na prodaju.

T. O moj liepi Marko, kako ti sam radostan da smo se srcli! — Kako ti kuma Ivka, kako dječica?

M. Dobro, hvala Bogu! — A u tebe doma?

T. Iza mene ostalo sve na broju. — Ako ćeš, baba mi je ove zime po sve spála.

M. Što ćeš, moj Tadija, to je Bog ostavio, da se staro mladim zamjenja, pa da na mladu sviet ostaje.

T. Ala, kume Marko, nješto bi te pitao; ti ćeš doisto o tom štogod znati. — Njeki naši što su hodili zimus s blagom u Zadar, kazaše mi da su čuli da o nas dvaju govore na saboru.....

M. A, ha, ha..... — Evo da si se stoga poplašio!

T. Vjeruj mi duši, nije mi ni najdraže bilo.

M. Haj, budalo! — Ljudem se na daleko glas čuje, a hrdjam nema nigdje spomene. — Znam, znam; pop mi je štio, kako su napominjali naše razgovore o Sinjskom izboru i o cirkulu.....

T. Što, brate! — To su znali što smo se mi razgovarali!

M. Da. — Pa što je za to? — Što se pošteni ljudi razgovaraju, to se može i do kralja čuti. — Jesmo li šta kriva rekli? — Jesmo li tkoga vriedjali?

T. Ne dao Bog, moj Marko! — Ja iz tvojih ustiju čuo, što bi mogao i pop u crkvi pripoviedati.

M. Dakle znaj, kume, da je meni sve pop pisao što smo se mi razgovarali, pa poslao u Zadar da se štampa, neka sviet znade, kako se u našoj ruci misli.

T. A hoće li ti i ovo pisati, što se sad razgovaramo?

M. Da. — Meni je stoga vele milo da sam te sretio, neka se i opet čuje naš glas.

T. Eto nu; kad mi ti lako govoriš, neka bude; ti me nećeš oboriti u zlo.

Digitized by Google

M. Jadan nebio, kad zla negovorimo nije nam se ni bojati zla; a vjeruj mi da bi živa korist po nas bila, da sve na svjetlost izadje, što mi mislimo i što se medju sobom razgovaramo.

T. Dobra ti je, tako bi mogli pravo znati što nam se hoće.

M. Imali bi se šta naučiti i preturi i cirkuli. Nemože svaka doći do njihove pisarnice, a mnoga dodje i izkrivljena i izopoćena.

T. Znaš li što je: od ustiju do ustiju i istina se prometne. — Kad smo na ovoj, pitati ću te, kume Marko, je li istina što sam čuo: da su se na saboru njeki i po drugi put protivili što su u Sinju cirkula birali, pa da su ji zato sve poslali kući, te da će se na novo birati.

M. To je svakako istina da će se na novo birati, i brzo, o tom je poglavito da se sad bavimo; a zašto, su razpustili sabor, to je kraljeva stvar, ostavimo, da spava.

T. Eh vidiš dakle, nije mi Barišа nalagao, da je čuo od glavara da se izbori spremaju. — Ala, Bože moj, kako će to proći?

M. Kako god mi htjeli; izbori su nam na slobodi. Ta da nije, slobodno birati koga hoćeš, to nebi bilo ni izbora.

T. A meni kažu da je zapaljeno glavorom seoskim, da se sve onoga drže što jim pretur reče.

M. To nije moguće ni pomisliti. Preturom je dužnost braniti svačju slobodu; sad kad bi oni zapoviedali, što će tko reći, koga li izabrati, to bi oni prvi slobodu povriedili. To što si čuo svakako nije istina.

T. Jest do moje duše, reče mi covjek da su i zaprieliti svrgnuti svakoga glavara, koi nebude naveo svoje selo na njihovu ruku.

M. Opet ja ti velju da lažu. — Pri izboru preturov glas, i glas najzadnjega seoskoga izbiratelja jednako vriedi: pače i zakon pedepsom prieti svakomu, koi bi usilavao drugoga da bira kako on hoće; — pak bi ti da to preturi proti zakonu učine? — Svakako toga oni neće učiniti.

T. I pravo je da je tako; ali vjeruj mi da ima glavara, koji se boje.

M. To nemogu biti nego neznalice, ili budaline. — Najprie kako ti rekoh, neće to njim preturi zaprietiti; pak da koi baš i zaprieti, što ja nevjerujem, njegova prietnja mogla bi mu i na grlo skočiti; a najzad glavarom bi bilo u tom malo straha, jer neće već kasniti ni novi občinski zakon; a kad taj dodje, seoske će glavare birati občina, a ne preturija kao do sada.

T. Eh imaš pravo. — To su glasine što po svietu idju. — Tko zna od koga je to poteklo, i kako se u svietu prometlo? —

M. Znaš li kako je to? — Može biti ima glavara, koji misu za glavarstvo, a žao bi im ga bilo izgubiti, pak prédaju ako i mušica proleti. — Ali da razmišljaju da je njihovo starešinstvo pravedno samo dotle, dok za zakonitim narodnim dobrom idju, na to bi uprli svoje oko, a nebi slušali takove glasine.

T. A jesu li ljudi kod vas počeli dogovarati se, što će i kako će?

M. Eto jesu po štogod. — Čim je razpušten sabor, to je najprva okrenuti se, koga bi na novo birali.

T. Njeki kod nas kaža, da se one prve nesmije već birati.

M. To je, brate, laž, sve isto kao i ono da glavari imaju se držati onoga što jim pretur reče. — Kad vlada razpušti sabor, to je sve kao da norodu reče: "ja sumnjim jesi li ti narode zadovoljan s tvojimi zastupnici; sad biraj na novo, da vidim kojim voliš." — Kako će na to narod odgovoriti? — On izabere opet one ljude, koje je već kušao da su mu prijali; a na mjesto onih, s kojimi nije bio zadovoljan, izabere druge, u koje ima tvrdje pouzdanje.

T. Eh brajo, to je baš liepo, i slično je da je tako. Kad nebi mogli izabrati one, koji su nam ugodili, onda nebi bio slobodan izbor, kako si malo prie govorio.

M. Pače vidiš, Tadija, narod se nebi pametno vladao kad bi ostavio svoje stare znance, koji su mu već pokazali da za njega dobro misle, a nove izbirao; jer stare već poznaje, a u novih nezna što leži.

T. Duše mi, tako je! — Daj ti meni onoga, od koga mogu kazati: tako i tako radi, tako i tako se ponosi; a ne da mi zlatne kule obića, pa mu se najzad svaka izjalovi.

M. Kad smo došli do moje kuće, svrati se večeras sa mnom, o tom ćemo se za večerom razgovarati.

T. Eto me, brate, da me mrak nezateče na putu, pa ću sutra zarana kući.

Iz Dubrovnika, 8 svibnja.

Osmertnica.

Na 4 o. m. umre nam pop Ivo Puljizević. Neima kod nas duše da nije zažalila s prerane smrti ovoga čovjeka, o komu se može reći da je predstavljo uzor pravoga svećenika. Biaše dobar, ljubježljiv, milostiv, i pri tome dosta učen i izobražen; a nadasve strogo neporočan u svome djelovanju. Gdjegod je dolazio, svuda je stekô obće poštovanje i ljubav. Premda umoren teškom bolesti, koja ga je od davna gonila ka grobu, zanimô se je ipak, kô svaka pravedna duša, narodniem pokretom što se objavi u ovo posljednje doba, i govorio bi, tužan, sluteći nedaleku smrt, da on neće dočekati plod naših pravednih težanja; ali da taj dugo zakasniti neće. Kamo sreća da bude prorokovao.

Na 6 o. m. sproveli smo mu mrtvo tielo velikom i neobičnom pratnjom — štio se je sljedeći nadpis:

Zadušnice

Popu Ivanu Puljizeviću

skoro župniku u Dubrovačkoj Biskupii

Najposlje kanoniku i župniku u Kotorskoj

Biaše čovjek žestoke vjere

A blage strpljivosti

Mnogo učen i mnogo čedan

Rado se je s narodom bavio

Ljubježljivo neumjetne učio

Siromasima i ucvieljenicima

Skrovito pomago

Pred velikaše čiste duše dolazio

Neokaljane odlazio

Svoju svešteničku čast

Nikakvoj podlosti uzajmio

Umre na IV Svibnja MDCCCLXIV

XLVIII svog života

Poštujte ljudi po Bogu svećenika!

K. K.

Otvoreni dopis.

Gosp. V. D. u Nerežini. Primljeno.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 43.

U Zadru 28. svibnja 1864.

Koga ćemo izabrati?

Nisu svi ljudi jednaci. Ova tvrda i živa istina jest jedini temelj, na koi ćemo se mi nasloniti u ovom kratkom pismu. Već smo rekli da nam se najprie obazreti na one naše ljude, koje smo već okušali na prvom saboru: u njih znamo što leži. Pak smo rekli da nam je druge potražiti spored njimi, a to po srdca i pameti: dobre pameti i narodnoga srdca. Sada smo naumjeli dvie rieči reći čega mi nebismo htjeli u onih ljudih, koje bismo izabrali, da budu narodni zastupnici.

Ovo je u svakom zastupniku poglavito, sloboda glasovanja; zato mi bismo htjeli da naši ljudi nebudu ničim obvezani, što bi jim moglo skratiti tu slobodu po ikakvi način. Svi smo narodu privezani; tako da narodno dobro i naše je dobro; ali čovjek ima svojih osobitih koristi, radi koji je tako obvezan njekim ljudem, da bi bio prisiljen i preko volje ugoditi jim. Te osobite obveze skraćuju slobodu; koji su ljudi tako obvezani, te mi nebi izabrali, da budu naši žastupnici. — Svi smo svietloj kruni podložnici, i svi dužni viernosti svomu kralju; ali su činovnici još privezani kraljevoj vladi službom i plaćom, radi kojih mnokrat su dužni vladi podložiti svoju volju i svoje djelovanje. I tim ljudem, koji su na državnoj službi sloboda je kraća; ne kao da jim je vlada skraćuje, nego je navika njihova obzirati se svedjer na mig svojih starešina: ni medju takovimi nebismo mi tražili svoje zastupnike.

Iz ovoga ne sliedi, da oni ljudi, koje bismo mi izabrali, imali bi biti, kao iz neba pali, brez obveze nikakove ni s vladom, ni sa svojimi gradjani; samo to hoćemo, da bismo medju dobrimi i vriednimi, hotjeli imati najbolje i najvrednije, a poglavito najslobodnije.

Takovih ljudi ima u svakoj ruci, i medju istimi činovnici; ali jih najlaglje možemo naći medju onimi, koji živu o svojih trudih, ob onom što su na svojih trudih stekli, ili jim stariji ostavili, a nije jim trieba obzirati se na pomoć ili na podporu i prijazan ničigovu. Medju ovimi ima najveće slobode, medju ovimi ima i srdca najveće, jer ji ništa nepriteže ni s koje strane, a medju njimi je naći i pameti i nauka.

Ljude pametne, vruće rodoljube, ljude slobodoumne i neodvisne, te ćemo izabrati da nam budu zastupnici.

Marko i Tadija

u Trogiru na sajmu.

M. Okasnio si ti, Tadija.

T. A brate, nisam ni mogao prie hrupiti iz Sinja.

M. Već je doba k ručku, ručati ćemo zajedno, a tebi je gledati sieno da prodaš.

T. Predano je sieno, nije mi za njim stati: predati ga, pak sam s tobom.

M. Eh kad je tako, ja ću ostati ovdje kod kuma Ive, dok se pirnič svari, tim ćeš i ti babnuti.

T. Eto ti me u dušak.

M. Ovdje ti je i za konja mjesta pod sjenicom.

T. Kad sam za konja smiran i brže ću se opremiti.

M. Dakle, kume Ive, eto si čuo: spremi nam za dvoje.

I. Raspe, to ti mene, kume Marko, ne brojiš! — I ja ću zasjesti uz vas.

M. To mi je i draže; ja sam mislio, da ti imaš na ovom dnevu dosta posla, pa o tebi ni na pamet.

I. Ima posla; ali s kim bi sladje ručao, nego s takvim prijateljem?

M. Ove godine zategla se zima do kasna a Duhovi zarana, pak na sajmu malo sira i malo vune.

T. A sviet u nevolji, pa malo trgovine a manje trgovàca.

M. Eh moj Ive, da je sreće bilo bi i trgovine i trgovàca; ali smo posve spali na mršu, pa neka jedne zle godine, što ti je sviet ubiven. — Znaš što se reče: izguli komarcu nogu, vide mu se crieva.

Digitized by Google

I. Tako je brate! — Znamo mi pri moru kako je, a što će biti za gorom?

M. To se zna da je za brdom još gore. — U nas može se čovjek prometnuti kako god, iz svačesa izbiti novčić; a oni nevoljnaci niti šta imaju, niti šta znadu.

I. Kako je to, Bože moj! — Ja stanem toliko pùta misliti: eto smo svi jedan sviet, sve jedna ruka; pa u njih još bolje, zemlje su jim njihove, od njih ne odgovaraju nego Bogu i kralju, a živu nevoljno, da se gore nemože.

M. Nisu oni jadni tomu krivi. — Najprie ubilo ji je turskо gospodstvo; pa su pod principom ostali kao i mi, a u novije vrieme kod njih se do sada manje uradilo, nego kod nas.

I. To će biti, to svakako; jer drugčije ja nebi znao što je.

M. U njih još nije teste, u njih još nije učilišta kao u nas, pak nije kao u nas ni nauka ni prometa.

I. A svi smo pod jednim kraljem i pod jednim zakonom!

M. Eh moj dragi, lašnje je uzdržati što obštoji, nego sve na novo stvarati. U nas je bilo svega što se hoće, nije bilo nego nasljedovati i popravljati što je zametnuto; a u njih je potrebito iz nova zamićati.

I. Eh Bože moj, kako veliki ljudi nisu se mogli i za njih šta domisliti!

M. To je moj Ive, do dva uzroka: prvo što judi kraljevi nemogu do kraja upoznati se s njihovimi potrebami; a drugo što našim ljudem nije bilo o tom se baviti.

I. A eto sada i naši bi mogli, ako nigdje barem na saboru.

M. To imaš pravo. — Ali ni svi naši ljudi, nišu *naši*.

I. Kako je to, ja nerazumijem.

M. Lako, Kume Ive. Najprie kraljevi ljudi ili inostrani, ili naši koji sa zagorskim svietom nisu živjeli. Ponajveće su primorci, pa baš da je koi i zagorac, hodeti djetetom u grad na nauke, pak u Beč, pa kad se vrati, onda opet u grad. A znaš što se kaže: ako ćeš koga poznati, valja ti dosta kruha s njim izjesti. I tako kraljevi ljudi neimaju prave i podpune prigode da poznadu što bi se htjelo onoj našoj braći, što su preko brda. — Drugo je puka, da ako i je dosta naših ljùdi i pametnih i mudrih, posve jih je malo koji bi bili živili uza siromašni sviet; a njeki pak, koji bi štogod i znali opremiti, imaju odveć uštrba od kraljevih ljùdih, pak jim nebi htjeli učiniti na žao, nadmećući se nada nje u državnom poslu.

I. Kako ti govoriš, to bi posve malo bilo ljùdi, koji bi se mogli uhititi naše nevoljne krajine.

M. Doiste malo, što iz neznanstva, što iz nehajstva; ali najveće iz neznanstva krajinskoga življenja. — Zato ti rekoh da ni svi naši ljudi nisu *naši*.

I. Eh što si rekao baš je tako: zagoràca posve malo na državnoj službi.

M. Nemože jih ni biti veće. — Kod njih dosta siromaštva, a malo nauka, pak nije ni da se upute na više nauke, a kamo li da ji dovrše. — Pak ako i dopre koji do državne službe, posve jih je riedkih, da su izagnali što dalje nego do pisara.

T. Evo me već gotova s vami.

I. Veži, brate, živo pred vrata, pak hodi da sjedamo.

T. Eh moj liepi Marko, kako ti mene dočeka vierno u Trogiru!

M. Znaš da mi nije kob nikoga varati; pa da mi je o glavi, nebi prijatelju skrivio.

T. Pozdravlja te Bariša. Baš kad sam došao iz Kaštelah kući, nadjem ga u mene na vatrom.

M. A što Bariša kaže.

T. Brate ništa; nego ja mu sve izkazao kako smo se susretili, pa kako sam noćio u tebe, i kako smo se razgovarali.

M. A on?

T. Znaš što je naš sviet: željan odkle kuda da čuje mudre besjede, pa sluša što mi ti govorio.

M. Jadna ti je u mene mudrost, moj Tadija; nego tako da se kadgod s popom razgovorim, pa da mi ostane koja u pameti.

T. Ti od popa, ja od tebe, od mene Bariša, pa tako redom jedan od drugoga; — a da kako bi se sviet šta naučio da jedan od drugoga ne čuje? — Što je meni stalo od koga je, samo da je dobro.

I. Kum Tadija ima pravo. — Evo mi smo u gradu, pa se toliko pùta naučimo štogod od seljaka.

T. Ja sam, brate Bariši kazao: reci glavaru, da ako mu što pretur reče kroz ovu biračinu, što se tiče čovjeka koga će izabrati, da ima dva uha; jer da preturu nije u tom oblasti; da ako mu što zaprieti kroz to, da ta prietnja nedrži ni malo, pače da je nezakonita; da negledaju ni cirkula, ni....

M. Moj Tadija, sve je to dobro ako si mu naprav izporavio. — Preturu nitko nesmije zatvoriti usta...

T. Da, da. — Pretur reče: "Gledaj ljude iz tvoga sela, koji će se poniti pošteno, koji neće slušati što ji drugi uče, nego će s tobom složiti, pa ćemo izabrati čovjeka koi vam može dosta koristi doniti„. To je sve dobro i dobro; neka glavar sluša što pretur govori; pak neka i drugo uho otvori, neka sluša i ono što drugi govore, pak neka

Digitized by Google

dobro promisli i jedno i drugo, pak neka se dogovori i s drugimi ljudi.

M. Oh tako je pošteno!

T. Pak pretur reče: "Jesi li vidio kako se kod nas diele novci za ždrebad; jesi li vidio kako su nas pomilovali na gladnoj godini; znaš li kako se cirkula brine za našu krajinu?„ Sve je to liepo i pošteno; ali ima i drugih ljùdi, koji bi znali i radili za nas ništa manje nego cirkuo. Ta i prie smo cirkule imali, pak ćemo i opet; ako jedan otidje, drugi dodje; ali ima i ljùdi, koje nije lako namjestiti. Cirkula može dobra učiniti ako ga i neizahera zastupnikom; njemu je svakako oblast u ruci; ja mislim da cirkula neće za mito, ako nam što dobra uradi: ovako bi mogli glavari odgovoriti.

M. I ta se neda karati.

T. Pak će pretur: "Znaš li da sam te ja postavio za glavara, a cirkula potvrdio.„ — Dobro, to je istina. Ali su glavari da gledaju što je dobro po zakonu, a ne sve što preturu na um pane; pa ako te pretur i smetne, a nisi ništa skrivio, budi mu na čast; ali neće ni tebi odtole biti štete, neće te nitko ukoriti za to; pa će i drugi zakon doći.....

M. To je sve živa istina; ali moj Tadija, nevalja misliti da će baš preturi udariti tako.....

T. Ni ja negovorim da hoće; ali da bi koi ovako išao, neka se glavari znadu vladati.

I. Jesi li vidio, kume Marko, kako se i mi možemo štogod naučiti od naših zagoràca?

T. Ja sam se ovo naučio od kuma Marka.

M. Brajo moj, ti se u tom varaš. Tebi je Bog dao, kao i svim našim gornjakom, bistre pameti i zdrava srdca, pak samo da vam se što natukne, tot ste vi pravi ljudi, da ste do kraja razumjeli.

I. Viruj mi, kume Marko, oni su mudriji nego mi.

M. Doisto i jesu; jer da oni imaju nauka i izgleda, koga mi imamo, mi bismo pri njimi ostali budale.

T. Eh braćo moja, nas je nevolja svaka udrila u glavu, pak teke da smo živi.

M. Moj Ive, znašli kako je: njihovi se djedovi rodili pod turskim strahom, pak i unuke još ti strah goni; a naši se odgojili pod gospodskom doturijom, pak joj se i mi još klanjamo. — Nije u njih sve čisto, a nije ni u nas. — Kod njih glavari mogu veće kod svieta, a preturi kod glavàra; a u nas kadgod podestati i doturi vedrè i oblačè.

I. A šta ćeš, moj Marko, nemože brez njih biti.

M. Negovorim ja da može bit brez starešina i brez naučenih glàva; nego samo hoću da kažem, da se valja najprie držati zakona, pravde i istine; pak po zakonu, po pravdi i po istini uzimati rieči i starijega i naučnijega od sebe.

T. Oh, to je što sam ja razumio iz tvojih riečih, od kad sam se s tobom stao i razgovorio.

I. Dakle se vi često ob ovih stvarih razgovarate?

T. Brate, kad se god stanemo.

M. Eto tako, počeli smo štogod od kada su se stali birati ljudi na sabor:

I. I ja sam štogod o tom čuo; ali u nas o tom gleda podestat i ostali glavari.

M. Eto vidiš je li kako sam malo prie rekao, i kod nas u primorju ima u tom dosta nehajstva, a navlastito po gradovih. To nisu posli samo podestatovi i glavarski; to su posli naši narodni: svih se nas to veće tiče nego glàvara, ili barem sve jednako kao i njih.

I. Oh vraže, što mi kažeš!

T. Da kako brate; što Marko veli, to je sve po knjizi, koliko da ti pop govori.

M. Brate Ive, žnaš li što je sabor i zašto se zakuplja? — Da zakone stvara, koji bi našim potrebam zadovoljili i naše koristi promakli. Sada te jam pitam: pri komu je veće potrebe, čija je korist na tanjem? U nas veće potrebe, u nas tanje koristi; eto kako se nam starati za saborom i za ljudim, koji će na sabor ići, veće nego glavarom i starešinam.

I. Eh ti znaš, brate, bolje nego ja. — Naš mali sviet u gradu o tom se malo bavi; a naša gospoda o tom se malo s nami razgovarala; nego kad je bilo da se izbire onda su nam rekli: tako i tako, toga i toga; pak smo mi tako i učinili i izabrali su našega podestata.

M. Ja u poštenje ljudem nigda nediram; ali su se mogli onda trogirani bolje vladati.

I. Kako?

M. Ostavimo sada o tom: to je bilo i prošlo; sada je na novo birati; pa valja nove pameti dobavljati.

I. Ja vidim da se ti dobro razumiješ u te posle; bilo bi dobro da i meni malo iztomačiš, kako si i kumu Tadiji.

T. Hoće, brate, Marko! — Eh ima on od koga je naučio!

I. Ima u Kaštelih pometnih ljùdi; ali ima pameti i u Trogiru!

M. To se zna da ima, i veće puno nego u Kaštelih, i svedj je bilo; samo što su oni naši mladići, pak se sve s nami razgovaraju i kažu nam....

I. Ha! — I u nas je sad tih mladjih dotùri, pak se s malim pukom liepo gledaju: sve kao popi i kanunici.

M. U tom je hvala Bogu liep napredak išao po svietu! — Sada se naučena mladež nesramuje

Digitized by Google

maloga puka, niti se drži na visini, kako je prie bilo.

I. Dakle, kume Marko, tebi se čini da su se naši prevarili, kad su izabrali podestata.

M. Ja to nisam rekao, niti to govorim; onda jim se činilo da je najbolje njega, a sada će opet koga jim se bude najbolje činilo.

I. Koga bi bilo najbolje sada?

T. Koga htjedele vi.

M. Nije to tako reći: izaberi toga ili toga; poglavito je najprie da se izaberu izbirači, koji neće ni lievo ni desno ići za kakovim obećanjem, ili se prietnjom zastrašiti, nego da budu ljudi, koji znadu do potrebe i zube ukazati.

I. Ima jih brate u gradu, da negledaju u oči ni podestatu ni nikomu.

T. Oh takovih ti se hoće.

M. A da su ljudi pošteni, koji gledaju ljubezno svoj narod, koji će složiti njedno sa ostalom braćom iz drugih obćinah.

I. Prvi su put bili naši složili s Omišanim i s Kljišanim, ali nisu ni s Kaštelanih, ni sa Zagorcim.

M. Opet će se svi ti státi zajedno pri izboru; pa ako se neslože zajedno, neće izabrati koga oni htjedu, nego koga jim drugi nametne.

I. A kako jim može tko drugi smesti što oni htjedu?

T. Lako, lako moj Ive; kad nije sloge nego nesklad, onda ti poteže njeki sjemo njeki tamo, pa težko nam, koji smo po sriedi.

M. To valja da uglavimo, da Trogirani, Kašteljani, Zagorani, Poljičanij, Solinjani, pa jednom rieči, svi smo jedno tielo, i tako da budemo jedna duša. Što je jednim šteta to nije drugim korist. A tkogod drugčije govori i nameće jedne proti drugim, taj je sviju neprijatelj.

I. To imaš prav. Evo smo se nas troje slati izdaleka, pa sve se slaže štogod mi mislimo i govorimo.

M. Jer sve jednako čutimo našu narodnu nevolju, koju nam je svim složno liečiti.

T. Eh da upráv za tim udarimo!

I. Najgore da smo svak o sebi.

M. Neidjemo li mi iz sela svaki dan za naše potrebe u grad? A da seljaci u grad nedohode bili mogli gradjani po sebi svojim potrebam zadovoljiti?

I. Nebi doisto.

M. Dakle nije misliti da je grad jedno, a varoši drugo, a sela nješto treće; sve se ruka ruke drži, i tako valja da bude pri izborih sve složno; neka se takovi ljudi izberu, koji će znati i htjeti i moći svi nas brez razlike zagrliti, pak se osvrnuti na svačje koristi, i svačje potrebe proučiti i zadovoljiti....

T. Ljude, koji su pravo *naši*....

I. Koji su živili s nami i s našim svietom.

M. Bog ti dao zdravlje, moj Ive: sad vidim da si se liepo napuio.

I. Koji se nestiede maloga puka, a koji znadu kao i gospodu, ako ne i bolje.

T. To su oni, za kojim se ja svedj obzirem.

M. Ti nam mogu najbolje pomoći. — Već je kasno, napimo se u njihovo zdravlje, pak braćo svak sebi.

I. Kume Marko, ti ćeš i na Božjidan u Trogir.

M. A etoti, znaš Ive naš običalj.

T. A kad ćemo se mi, kume Marko, opet sastati.

M. Bože daj zdravlje, nismo preko svieta.

T. Daj ljudi da se još napijem, pak ja idjem; meni je daleko.

I. Dobar ti put prijatelju. Kad dodješ u Trogir sad znadeš gdje ćeš.

T. A brate ako izadješ u Cetinu pitaj za me, kazati će ljudi; pak ti u mene svedjer kao i doma. Ostajte s Bogom, braćo.

M. Bog s tobom. — Kume Ive, da si mi i ti zdravo; idjem se i ja prošetati po sajmu.

I. Eto brate nezaboravi do desetak danah da nedodješ.

Različite viesti.

Na Pucićevu "Cvijetu„ javilo se je dosad 704 predbrojnika, i to: iz Beča 58; Beograda 34; Broda 34; Budve 11; Cetinja u Crnojgori 18; Đakova 25; Dubrovnika 63; Karlovca 45; Knina 3; Korčule 27; Fara i Brača 33; Makarske 10; Novograda i Obrovca 8; Pelješca i Rata 34; Pešte 4; Prage 13; Rijeke 42; Rima 20; Senja 6; Šibenika 29; Sinja 8; Siska 6; Skadra 2; Skradina 2; Spljeta 32; Stona 10; Temešvara 10; Vinkovaca 10; Vrgorca 2; Zadra 47; Zagreba 27; Zemuna 3. — *Knjiga* će već odmah u štampu poći, i do mjesec dana gotova biti.

— Baron Metel Ožegović Barlabašcvački i Belski, ces. kr. pravi tajni i državni savjetnik, vitez ces. kr. reda Leopoldova, i supruga mu Baronica Ivana Ožegović, rodjena, Grofica Sermage, već su obaviestili, da će se vjenčati, sin njihov Baron Ljudevit Ožegović Barlabašcvački i Belski, tajnik kod kralj. hrvatsko-slavonskoga vieća namjestničkoga, sa Groficon Olgom Erdödy od Monyorókeréka, kćerju pokojnoga gospodina Grofa Jurja Erdödy-a od Monyorókeréka, i pokojne mu supruge Grofica Amalie Erdödy, rodjene Grofice Oršić: i kći njihova Baronica Ida Ožegović sa gospodinom Baronom Alfredom Mosconom. vlastelinom od Pišec, sinom pokojnoga gospodina Barona Franje Siegfrieda Moscona, i supruge mu gospoje Baronice Sidonije Moscon, rodjene plemenite Kalchberg. Oba su se vienčanja svršila u Zagrebu dne 18. Svibuja.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 45.

U Zadru 4. lipnja 1864.

Obzir po svietu.

Londonski dogovori približuju se konačnomu riešenju njemačko-danske razpre; već sve velevlasti, izim Danske, predložile su svoje predloge. Što se do sada znade, po franceskom i engleskom predlogu, uz koi stoji i Rusija, odciepili bi od Danske kraljevine Holstein i njemački dio Šlezvika, te ustanovili neodvisnu državu u njemačkom savezu, pod knezom Augustemburgom; a po predlogu njemačkom, austrinskom i pruskom, Augustemburgova kneževina imala bi sastojati iz cieloga Slezvika i Holsteina. Danska neće još da prihvati ni jedno ni drugo, niti šta trećega predlaže.

Pokle je knez Kuza razpustio sabor, pozvao je romanski narod da glasuje, hoće li pristati ili ne, na promjenu izbornoga zakona, koi je doista slobodniji nego prvačni; ali uzto i na promjenu ustavnu, po kojoj bi sabor izgubio pravo svakoga zakonarskoga nečetka: nebi mogao viećati nego o onih zakonih, koje bi mu knez predložio. Narodno glasovanje izpalo je knezu povoljno: od 766 tisuća glasòva, 713 tisuća jih ima za novu uredbu, a ostali su protivni, i uz to 53 tisuće nisu glasovale.

Turci su se uzrujali na romenske događjaje; sultan je izdao *hat* s kojim uništuje Kuzino djelo, i pozvao je ostale vele vlasti na pomoć da bi se stvari povratile na prvačnu.

Kule turske sagradjene u Crnojgori sve će se redom razoriti.

U Erdelju magjari su birali po treći put zastupnike na sabor; pa i treći put izabrani nisu išli.

Hercegovci se nedadu.

Pišu iz Trebinja, "Napredku„: Sve smutnje i nesreće, koje su se do danas kod nas u Hercegovini dogadjale, najviše je tomu uzrok bilo nasilje i pretjerano okrutničvo hercegovačkih agah i spahijah. Ovo njihovo bezzakono i nečovječno postupanje primoralo je naš narod g. 1857. da ustane na oružje, i da se brani od pretjeranoga nasilja. Klanje i nemilo kervoprolitje trajalo je do g. 1862. Iste godine načine u Dubrovniku primirje i pogodbu s jednim carskim poslanikom pod uslovjem i jamčenjem Austrije, da će prestati sva nasilja, okrutničtva i nemila gonjenja, koja su se u Hercegovini dogadjala. Poslie ovoga učinjenoga mira naš narod položi oružje i po ugovoru stane se mirno vladati i caru carevo davati a svoje poslove liepo raditi. Ali hercegovački Turci neće za ovo da znadu, ni za carske kanune, nego po starom običaju zimuš počmu nanovo izlaziti i nasilja kojekakva činiti i od Srbah izkati, što im treba. Srbi im odgovore, da neće više davati, što nije u pogodbi i carskom kanunu. Turci neće da čuju što je to carski kanun i ravnopravnost, već da im se daje, što im treba kao i prije; kao što u kuranu piše: i pravo je da djauri rade, pa da muselimu daju i izmet čine. Kad Turci vidiše, da Srbi neće da znaju za kuran, a oni se skupe pod Dedagom Čengićem i udare oko Gacka na srbska sela u siečnju mjesecu, i 26 kućah srbskih porobe i zapale. Žitelji ovih selah pobjegnu u planine, gdje i sada prebivaju po pećinah, kao zvjerad. Suviše, Turci uhvate 6 knezovah od istih selah, svezane ih pošlju Mostar, govoreći: "Djauri se Asi učinili, pa neće Turke, carske sinove da slušaju„. Paša mostarski ove knezove zadrži u Mostaru, gdje se i sada nalaze, i tamo će ostati, doklegod nedodje iz Carigrada komisija, koja će ovo izvidjeti do kojih je krivica. Čujemo, da će pomenuta komisija skoro doći.

Paša mostarski zapovjedio je agam, koji imadu zemaljah u Srbah, da se s njimi na liepi način pogode i senete uzmu i ove komisija da potvrdi, koja je zato sastavljena ovdje u Trebinju iz 3 Turčina i 3 Srbina. Po ovom nalogu trebinjski Turci podjoše od svojih kmetovah uzimati senete: kako je njihova zemlja i kuće, u kojih krštjani žive, i da im krštjani od svega roda polovinu daju, i od njekolicine ovakve senete uzmu, pak onda podju u šumu u jedno selo izkati od krštjanah ovakve senete. Ali Dimitrija Šrćen pošlje dvojicu Srbah, da im kažu, da iz tih selah izlaze. Turci pokažu svoje oružje govoreći: "Bre, more Vlasi, zar ste vi zaboravili, šta su Turci i njihovo oružje? Zar hoćete Asi da se učinite? Kad to čuje Dimitrija, naoruža se i podje k Turkom. Turci videći njega uplaše se. Dimitrija ih zapita: "Šta tražite ovuda vi?„

Digitized by Google

Turci odgovore: "Valan [illegible], ništa„. Dimitrija ih dade otale otjerati. Ovi došavši u Trebinje, stanu vikati: "Umeti Muhamet, nestalo ima miesta u carskoj zemlji„. Poslje su išli na tužbu kajmakamu, kako ih je htio izsieći da nisu pobjegli. Na to im kajmakam odgovori: "Ja vas tamo slao nisam; bili se pošteno vladati pak vas nebi Vlasi dirali„.

Hercegovci su držali skupštinu poradi agah i spahijah kako će se vladati s njimi. Dimitrija Mrčeg dao je svoj predlog na skupštini, da agam nedaju ništa od zemljah, niti senetah, dokazujući narodu, da su zemlje u Hercegovini, na kojoj Srbi žive, sve srbske, i da Turci ove zemlje od naših starijih nisu kupili niti imaju takovih tapijah, nego su dosada nam Turci rod sa zemlje otimali i sve što im bi potrebito, a sada ovomu njihovomu otimanju treba na put stati. Svi Srbi Dimitrijin predlog primiše i zatim riešiše, da neće ništa agam davati s onih zemaljah na kojih neimaju tapijah? Poradi ovoga pisali su jedno pismo i poslali sultanu u Carigrad. U njem se izjavljuju sva neuredna i nepravedna postupanja koja se čine u Hercegovini, s kojim su i prije velike nesrece i kervoprolitja izišla. Mole sultana, da učini što prije kraj ovomu zlu i da se izpune njegova obećanja, jer bi opet do pokreta došlo. Dalje u tom pismu molili su sultana, da im dopusti izabrati jednoga učenoga čovjeka i u Carigrad ga poslati, koi će moći stvari i narodna prava braniti i da mogu sve dogadjaje koji se u Hercegovini dogode, želje i molbe preko njega dostavljati.

Marko i Ive
na Božjidan u Trogiru.

M. Dobro ti jutro, kume Ive. — Evo ja uranio u tebe.

I. Brate, nisi uranio; jer jutros izgledam jeda te, od kad sam se god ustao.

M. To ti je pravo prijateljska želja, da me vidiš.

I. Što želja da vidim prijatelja; a što želja da se s prijateljem razgovorim.

M. Ali je šta nova u gradu?

I. Pravo nova nisam ništa čuo; nego moj susjed čuo što smo se mi razgovarali o Duhovih, pak me je počeo strašiti, da se ne miešam s tobom u one posle.

M. O jadne nevoljice tvoga susjeda! — Zašto se strašiti? — Zašto se nemiešati u *svoje* posle?

I. I ja sam mu rekao, da su posli državni posli svačji; pak da se svak može u nje miešati, kad nevriedja zakona ni tudjega poštenja.

M. Na to ti neće biti umio šta da odgovori.

I. Nije on bajan znao ni zašto me je strašio; nego mi kaže da je čuo od pokojnoga otca, da su mu njekoga njegova rodjaka htjeli poslati na galiju, jer se je nješto bio tužio na gospodu.

M. Eh kume Ive, tude je bilo dvoje što kod nas neima. Najprie, možda se krivo tužio; a što je krivo to nije pravo; pak onda su druga vremena bila: onda su bile gospodske pravice drugčije, nego li pučke.

I. Ja brate neznam; a kad ti govoriš biti će tako.

M. Ta čovječe biti ćeš čuo da pod principom vnetačkim gospoda su se sama kupila na vieće, a puku je bilo podložiti se njihovim odlukam; ~~samo ako su gdje gradjani imali svoje prokurature~~ ili zastupnike da gledaju na gradske pravice.

I. To sam čuo od pokojnoga djeda.

M. Dobro. — Sad možeš razabrati koliko je sada drugčije: sad na sabor biramo svi; sad idjemo svi na isti sud; sad je za svakoga jedan te isti zakon; sad...

I. Moj kume Marko, i sada je bolje onomu koi veće ima i veće zna!

M. To je živa istina; i svedjer će tako biti; ali onda nije bilo dopušteno svakomu jednako imati i znati, a sad je sviet svakomu otvoren: pak bio od gospodske bio od težačke ruke, što stečeš i što naučiš, to je tvoje pred Bogom i pred ljudim, pa tvoj glas i gospodski glas jednako se čuju.

I. Hvala Bogu, doisto je tako; i pravo je da je tako, — bolje nego kako je bilo.

M. To je velika korist, koju su puku donili noviji zakoni: staro vrieme stvorilo nepravdu, a novo izpravlja.

I. Moj Marko, ima i sada nepravde na svietu.

M. To se zna; o tom neima razgovora, da bi nestalo nepravde na svietu. — Svedjer je bilo nepravde i biti će je dok ljudi budu ljudi; samo je gledati da je bude što se može manje.

I. Stoga je dobro da se svačji glas jednako sluša, neka se svak može tužiti, kad ga boli.

M. Eto kume Ive; to je velika pravica koju smo stekli po kojoj svi jednaci pred zakonom, te nam se nije bojati galije, kako su se bojali naši djedovi: negovori krivo, ne hodi proti zakonu, pa bio ti gospodičić ili siromašak, gradjanin ili seljak, neće te zlo naći kroz državne posle; jer smo svi skupa država, pa su državni posli i naši posli.

I. Prvoč li mi izadje na ruku moj susjed, čuti će i tu. Pravo si rekao, kume Marko, da je još pri unukom onoga straha, pod kojim su živjeli djedovi.

M. Ali je vrieme da se toga straha otresemo; a da je baš to vrieme došlo možeš pozuati po tom, što sad ima trgovačkih, težačkih, pučkih sinova, koji su naučeni kakono su prie bili sami gospodski sinovi, i što trgovci i težaci imaju svojih baština, kako su prie imali sama gospoda.

I. To je naša velika sreća, da imade i naše ruke ljudi, koji znadu do potrebe za nas i pitati i govoriti.

M. To je nam i korist i dika. Vidiš li sada kad je došlo do izbora na sabor, možemo se oko sebe ogledati, pa nam nije trieba iz pod ruke gledati, jeda li će tko za puk i s pukom: naši su nam junaci gotovi; imali smo se što dičiti s njimi na prvom saboru, pak ćemo, ako Bog da, na drugom i još veće.

I. Kad si mi o tom napomenuo, hoću ti kazati Marko, još uješto, što mi je rekao moj su-

Digitized by Google

sjed. On govori da ovi mladi naučeni ljudi, što se s malim pukom drže, i o pučkih se poslih dobrovoljno bave, da bi oni na saboru sve drugčije udarili, pak da nam nebi bilo od njih koristi.

M. Moj Ive, tvoga je susjeda njeko nagovorio, da sije neskladi.

I. Kako to?

M. Liepo. — Ako se mi bojimo da nam se iznevjere ljudi naše ruke, onda koje ćemo izabrati? — Svakako valja da se gdjegod okrenemo, a na to jih ima dosta koji vrebaju, da se mi smetemo, pak njeki za ovim a njeki za onim. — Kad imaš u kući, šta ćeš tražiti na dvoru? — A kad imaš domaćega nije ti trieba inastranoga. — To reci o kruhu, pa to i o čovjeku: drži se svoga.

I. Eh, vidim da ti nadješ kraj; ali brate, da ti pravo rečem nije mi susjed rekao, toga i toga valjalo bi izabrati, ili ti i ti će prevariti: nije po duši.

M. Ja ti vjerujem, moj Ive; tvoj pošteni susjed ni sam nezna gdje idju one rieči; njemu su ji drugi rekli, ali su oni znali zašto su tako govorili; i drugdje je Bog zna šta rečeno, pak sve vodi na to: nevjerujte se svojim. — Kako mi kažu u njeke kotare tkogod je prosuo glas: "nedajte se drugim na volju, gonite svak svoju„; kao da tko ovdje u nas reče: gonite vi Zagorci na vašu, Kaštelani na vašu, a Poljičani na svoju, a Trogirani na svoju; samo neka oni onako a oni onako: pak što bi iz te zabune izišlo? — Našao bi se jedan bezočan, a po koi bezdušan, te bi se uložili po sriedi, pa bi naši izabrali, koga bi jim oni nametnuli, a ne koga bi jim se htjelo.

I. Eto vidiš, to je ono što je Tadija pravo govorio: "poteže njeki sjemo njeki tamo, a težko nam koji smo po sriedi!„

M. I težko će nam biti, ako se neuglavimo da nam je poglavito skladovati, *jer gdje sklada neima, župa gine.*

I. To sam uviek čuo, da mi je pokojan otac pripoviedao. — Ali da ti svaku do kraja kažem, još mi je susjed nješto rekao.

M. Šta brate?

I. A što ja znam, da će složiti Zagorci i Kaštelani, pak da će namjestiti po sebi preturiju, a da već neće u grad na sud.

M. A, ha, ha... Toga se i na Hvaru prosulo, da Starogradjani hoće preturiju k sebi, pa i u Neretvi medju Metkovićem i Opuzenom, pa još negdje sam čuo da sa tim sviet draže. A, ha, ha...

I. Ti se smiješ na to, kume Marko?

M. Kako neću moj Ive? — To prosiplju ljudi, koji glave neimaju, ili misle da je vas sviet brez glave. — Barem da lažu kako bi jim mogli vjerovati! — Najprie u Dalmaciji ima preturija i preko potrebe, da su bolje uredjene obćine i ostale oblasti državne; a drugo nije to tako reći: budi, budi, pak da se odmah preturija smjesti s jednoga mjesta na drugo, čim se to ovomu ili onomu zaželi. Ali sve to na stranu, pa mi reci: ima li u tom sviesti da se šta takova može opremiti neskladom? To bi se moglo opremiti samo onda kad bi gdje bilo te potrebe, pak bi saborska većina skladne to vladi priporučila, a vlada na to pristala. A baš zato nije koristi ciepati se pri izboru; jer zastupnici se vladaju po izbiračkoj ćudi, ako se izbirači svi složni; ako se izbirači nemogu da slože, zastupnici se vladaju samo po svojoj volji i ćudi, da jedne neuvriede čim drugim ugode.

I. Sad brate, vjerujem i ja, da što mi je susjed rekao nisu nego rieči, a tko zna odkle potekle. On je čovjek o sebi, pak se u njekoj mudrosti drži, drago mu je svaku čuti, pak će na svaku štogod nadovesti.

M. Kume Ive još ću ti jednu pa idjem do sajma: *pazi se dvoje vrste ljudi — onih koji te plaše u potaji, i onih koji na javi govore, što bi se ti strašio reći.* — I ostaj s Bogom.

I. Eto nu kad idješ, hodi s Bogom; a htio sam te još njesto pitati.

M. Ostavi za drugi put.

Iz XVIII. redovite sjednice glavnoga odbora dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe, držane u Zagrebu dne 14. svibnja 1864.

1. Bje čitan i odobren zapisnik posljednje, to jest XVII. redovite sjednice.

2. Izvješće g. podpredsjednika, da je od vremena posljednje sjednice opet stiglo više prijavah stranom od pojedinih pododborah, stranom pako od pojedinih izložiteljah toli domaćih, izmedju kojih se one g. stožernika i nadbiskupa zagrebačkoga, i g. vel. župana zagr. osobito odlikuju, koli inostranih kao A. Soukupa, Clayton i Schütlewortha, družtva državne željeznice, i F. Kernreutera u Beču, a g. Firschera u Heifeldu, te da ukupni broj svih do sada učinjenih prijavah računajuć po izložiteljih 1390. a po razredih 1668 iznosi, bje uzeto do ugodnog znanja.

3. Izvješće istoga g. podpredsjednika; da su svi zaključci posljedne sjednice točno izvršeni, te da je on u ime glavnoga odbora ne samo visokomu kr. namiestničkomu vieću obrazloženu predstavku u obziru zamoljene odavle daljne predplate od 9800 for. za izložbene svrhe podneo, nego i krom toga visoko isto za sto skorije izpražnjenje bolnice, što ju milosrdne sestre jošte sveudilj u izložbenoj sgradi imadu, zamolio, ovogradsko pako poglavarstvo i satničtvo pozvao, da se već sada pobrinu, da za vrieme izložbe bude dovoljnih za smještjenje stranoga svieta konakah, i da za isto vrieme nebude u naših gostionah i svratištih prekomjernih cienah i zahtjevah, zatim da je ovdašnji trgov. sbor pozvao, da ovamo predloži njekoliko licah sposobnih za mercantilne agente, te da je ovaj gosp. Miju Krešića za generalnog agenta preporučio; — a napokon da je za izbjeći pogreškam u katalogu sve pododbore pozvao, neka bi čim prije točan imenik svojih članovah i njihovoga stališa ovamo priobćili, bude sa zadovoljstvom do znanja uzeto uz podpuno odobrenje učinjenih po njemu odredabah; — i uz primanje g. Krešića za gener. agenta s dodatkom: da si on potrebite jošte pomoćne agente pod vlastitom odgovornošću izabrati može.

4. Ubaviest istoga g. podpredsjednika, da su pododbori u Gospiću, Glini, Ottočcu i Požegi proibćili za porabu kataloga statističkih datah o voćih poduzećih; zatim da su pododbori u Virovitici, Belovaru, Petrinji i Sisku, naznačili izabrane po njih poretnike, a napokon da su do "Kola i Strieljanc„ sva ostale družtva i dotične oblasti

Digitized by Google

odazvali se pozivu, odavle u pogledu prir edjenja za vrieme izložbe kojekakvih zabavah i svetovinah na njih upravljenomu; bnde uzeta na znanje.

5. Izviešće istoga g. podpredsjednika, da je u smislu učinjenih odprie zaključakah razsipao natječaj za popunjenje pomoćnog osobja, zatim za dostavu krme i hrane za izložbeno blago, a napokon da je povodom dopisah gospodarske podružnice u Sv. Ivanu, Varašdinu, te pododbora u Požegi, Osieku, i kotarskog suda u Stubici, kojim umoliše produljenje roka bar do konca t. m. za podnešenje prijavnicah, ovim iz obzira svrhe produžio taj rok, moleći skupštinu, da bi taj njegov postupak odobrila, a ujedno zaključila, da se taj rok protegne i na sve ine pododbore tim naročitim i neopozivim dodatkom: da se ma bilo pod kojimi uvjeti neće nikakov obzir uzeti na prijavnice, koje po izminuću roka od 31. svibnja t. g. prispjele budu; bude uzeto stranom odobravateljno do ugodna znanja, stranom po predlogu istoga gospodina podpredsjednika zaključeno: produljiti preklusivni rok za podnešenje prijavnicah do 31. svibnja s gore nepomenutim dodatkom, te o tome putem ovoga zapisnika ubaviestiti koli sve sl. podedbore toli i ine produćente ravnanja radi.

6. Zatim pročita g. izviestitelj zapisnike dvijuj sjednicah gospodarskoga odbora, te bude po predlogu toga odbora zaključeno:

a) predati podignuće potrebitih stajah ovdašnjim tesarem Heinzlu i Jokušu uz ustanove naznačene u pogodbenom zapisniku pod br. 525 gl. od t. g., koji se podjednom i od strane glavnog odbora izložbe poprimnom uslevkom providjuje.

b) povratiti ovdašnjim kamenotiskarom Hühnu i Albrechtu predložene po njih nacrte za izložb, diplome s pozivom: da jih u smislu opazakah gospodarskog odbora (vidi zapisnik gospodarskog odbora br. 534 gl. od. t. g.) popune i izprave, a nakon toga iznovice podnesu gospodarskomu odboru.

c) dopitati poslužitelju komore Filipu Šafaru za njegovo dosadanje više mjesečno djelovanje nagradu od 30 st., a počam od 1. svibnja t. g. mjesečnu nagradu od 10 st.

d) Sastaviteljv općega diela kataloga dru Petru Matkoviću obzirom na veliki trud, što ga je obsežnijim sastavljanjem kataloga imao i što će ga sa korekturom hrvatskoga teksta i revizijom obojih prevodah imati, vrhu pogodjene nagrade od 50 dukatah, koji se po družtvenom blagajniku odmah nabaviti i do daljnje udredbe u pjeneznici sabraniti imadu; jošte dozvoliti i 1. studena predati mu 200 kom: hrv: općega diela kataloga; prevoditeljem pako njemačkomu i talijanskomu dopitati u svoje doba odgovarajuću nagradu u ime korekturah, što ih točno rukovoditi i obavaljati obećaše.

e) Povjeriti i izručiti tiskanje kataloga tiskarni Ante Jakića kao najjeftinijemu nudiocu u smislu nacrta ugovora pod brojem 541 čitana i odobrena u ovoj glavnoj skupštini uz taj daljni zaključak, da se istomu g. dostalcu osim zahtievanih po njemu za svaki tiskani arak 66 fr: jošte u ime izvanrednih urah, koje će slagari rad kratkoće vremena radnji posvetiti morati, doplatu zaiskanu od 4. for. 80 nov. od svakoga tiskanoga arka toga radi dozvoli, što i uz otu doplatu još uvjek njegova ponuda mnogo jeftinija i povoljnija nego ostalih offerentah, dočim na predlog gosp. podpredsjednika dra. Mirka Šuhaja obreče A. Jakić badava izručiti gl: odbora 10 iztisakah kataloga tiskana na veleliepoj pisačkoj artiji u svrhu poklona za Nj: veličanstvo i njekoje zavode i visoke naše dostojanstvenike.

7. Zatim bi čitan odpis visokoga kralj: namiestničkoga vieća od 12 svibnja t. g. br. 7107., kojim priobčuje glavnom ovomu odboru, po visokoj dvorskoj kancelariji dostavljen prepis naredbe c. k. ministarstva financijah izdane na ovdašnje c. k. financialno zemaljsko-ravnateljstvo u obsiru carinskih povlasticah za predmete, koji će se iz Dalmacije i slobodnih lukah austrije šiljati na predstojeću dalm: hrv: slav: izložbu. Odpis ovaj bi po skupštini radostno primjen, i zaključeno ubaviestiti znanja i ravnanja radi pododbore u Dalmiciji i onaj na Rieci uz dostavu prepisa pomenute naredbe.

8. Predlog g. podpredsjednika dra. Šuhaja, da ga skupština povodom što se poslovi pisarnički tako nagomilaju, da ih on sa postojećim osobljem smagati više nemože, ovlasti, da može u ime glavnoga odbora sada odmah primiti jednoga pisara, bi jednoglasno primljen, te mu dozvoljeno, da u ime odborovo odmah primi jednoga dnevničara uz običnu nagradu, a da umnoži osoblje, na koliko bi se to nuždnim izkazalo.

9. Prijava g. izviestitelja, da je do sada primio 230 for. za oglase uvrstnoga diela kataloga te da bi on želio da se odmah preuzme revizija, i da mu se dopusti predati unišavšu svotu odbor. blagajniku, bi do znanja uzeta tim dodatkom: da pomenutu svotu u izložbenu blagajnu predade uz svojevremeno obračunanje.

10. Konačno bude predlog g. podpredsjednika dra. Mirka Šuhaja, da bi obzirom na praktičnu korist, koju predstojećom izložbom za našu domovinu postići namjeravamo, veoma koristno bilo u višjih i najvišjih naših oblastih zaiskati dozvolu za izdavanje jedno 2000 dionicah po 5 for. av: te dobijenu tim svotu od 100000 for: upotrebiti za nabavu, stranom ta-ovih znatnijih; i potrebitijih izložbenih predmetah, koji su po domaćih izložiteljih osobitim trudom i znamenitimi žrtvami priugotovljeni, stranom pako takovih vrlijih i znamenitijih gospodarstvenih strojevah, što i strane tvornice u velikom izobilju izložile budu, i koji za naše proizvoditelje od velike koristi bi mogli biti, pa na svršetku izložbe sve ote prednete putem žriebanja medju posjednici dionicah izigravatt; po glavnoj skupštini radostno pozdravljen, te mu povjereno: da u družtvu sa gg: Bresslauerom i Franklom luterijsku osnovu izradi, te prvoj glavnoj skupštini na odobrenje podnese.

Tim bi sjednica zaključena.

Zadarski odbor za izložbu Zagrrbačku nije do sada primio nego tri prijave izložbene. Buduć prijavam rok iztekao, a znaduć da ima dosta gospode, koji su odlučili izložiti plodina i tvorina svojega obrta, odbor se je obratio u Zagreb da bi rok produljili. Neka gospoda izložitelji nekasne prijavljati, a uhvano će u Zagrebu primati prijave i još za koje vrieme, barem da konca lipnja.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 47.

U Zadru 11. lipnja 1864.

Obzir po svietu.

Londonski su dogovori opet zapeli. Njemačke vlasti neće da primu predlog francuski i engleski, a Franca i Engleska neće da pristanu na njemački; Danska pak neće da prime ni jedan ni drugi, nego prieti, ako se brzo stvari ne rieše njoj povoljno, da će opet ustati na oružje. Ili se danci nadaju vanjskoj pomoći, ili su odlučili propasti, a ne predati se niemcem na volju.

Knez je Kuza pošao u Carigrad sa sjajnom pratnjom, da sultanu izkaže što je on naumio i do sada uradio u podunavskih kneževinah. Govore da su ga savjetovale na to putovanje Franca, Engleska i Talija, te da će od prilike te vlasti braniti njegovo političnо ponašanje. Austrija kao da neće da se mieša, a Rusija sama nemože; te će tako ostati nove Kuzine uredbe.

U Algiru buna se toveće širi. To pripoznaju i francuske službene novine; ali opet dodaju da će se u mjesec dana sve smiriti.

Turci neprestaju sakupljajući vojsku na Srbskoj granici, pače i grade šance i oružaju tvrdjave na medji.

Sloga, ter sloga, pak opet sloga!

Evo njekoliko vremena pojavljaju se kod nas ozbiljna znamenja u političkom životu: lani svržen Sinjski podestat, svrgnuti ili premješteni učitelji; ove godine razpušten sabor, pak sada razpuštena obćina Spljetska. Ovi pojavi u političkom životu naliče mnogo na mjenjivo vrieme u naravi: iza vedra dana mrki oblaci, pak se opet razvedri; iza tišine oluja, pak opet tišina. Naša narodna stranka iz rečenih dogadjaja nesamo da nije štete ikakove primila, nego ako je i nju ošinulo, svedjer se ćutila to jača i to krepčija nego prie. — Odkle joj ta snaga odoljiva? — Što je našu stranku kriepilo? — Ako promotrimo javno djelovanje naše narodne stranke, to ćemo svrhu svega jasno opaziti da se svedj *složno* kretala. Ili se spomenemo odziva, koga su u narodnih srdcih našle zgode, koje su zatekle pojedine rodoljube; ili se osvrnemo na ponašanje narodnih zastupnika na saboru; ili se ogledamo na medjusobno gradjansko obćenje slovienske braće, ako i vjerom razdieljenje, ako i od njekih potaknute na razdor; svude ćemo opaziti zlatnu žicu svete sloge da veže ujedno sve što je naše. Ovaj dični pojav nesamo što je svedj novu unutrnju snagu stvarao našoj stranki, nego joj je nabavio pohvalu od sve sunarodne braće: nije doisto najmanja dika dalmatinska, da što se u nas narodno zove, to je svude po našem svietu poznato, kao primier sloge i sklada. Ali i sami naši protivnici prisiljeni su pripoznati snagu i krepčinu, koju crpi naša stranka iz blagoslovljene sloge. Svak će se spominjati onih nesmotrenih napadànja, onih gadnih porugivanja, koje je naša stranka pretrpjela s ovu stranu dvie godine od svojih protivnika. U što su se okrenule one poruge, oni napadaji? — U čast i cienu visoku, koju je naša stranka stekla pred svojimi protivnici; pače su ovi toliko bistro uvidjeli pravednost težnja naše stranke i red i slogu s kojimi postupa, da mnogi i glavniji već joj nisu protivnici nego prijatelji, ako se i neslažu posvema s nami.

Ovo razmatranje o nutrašnjem stanju naše stranke i o izvanskom položaju njezinu s prama ostaloj braći, sprama svojim protivnikom, velika je utjeha narodnomu srdcu na ogled dogadjaja, koji se nas tiču uprav ili iz prieka, na blizu ili iz daleka. Vlada vrši svoje vladarsko djelo kako se njoj bolje vidi. Ako vladarsko djelo i takne nepovoljno onoga ili ovoga, ako je gdje i neugodno, to nemože našu stranku smesti, da neide po svojemu pravcu, po kom je dostigla snage i dike; pače takove zgode imaju potaknuti svakoga rodoljuba, da uloži još veću pomnju u promicanju narodnoga cilja, a sve rodoljube skupa pritegnuti još čvršće medju sobom u onoj slozi, koja je do sada medju nami vladala. Mi smo i do sada to pisali, da su vladari ljudi, da se mogu i oni prevariti. Kad bi se naša stranka uzkolebala na svaki neobični dogadjaj, te bi stala migati i vijugati kako odkole vjetar puše, to bi istoj vladi veliku štetu nanielo: jer nebi vlada mogla razabrati pravi smier vladanoga naroda, nebi mogla svatiti izjavu pravu obćega mnienja, te nebi mogla po tom upravljati svoje vladarsko djelovanje. Kad se mi budemo

Digitized by Google

postojano i složno održati na našem narodnom temelju i vlada će ista iz naše postojanosti iz naše sloge upravnije procieniti i prosuditi naše težnje, i kadli tadli, na nje će se osvrnuti u svom vladovanju.

Čim se pomenute neobične zgode ponavljaju, tim se i saborski izbori približuju. Ako svakom prigodom naša se stranka složna uzdržala, to je najpotrebitije, da se složna pokaže na izborih; jer su izbori poglavito narodno djelo, u kom i braća i protivnici i vlada očikaju izjavu našega mienja. Sva bi naša dika pred braćom propala, čast koju smo stekli pred protivnici izčezla bi; pokušaji vladini ostali bi za nas brez ikakove koristi, kad mi nebi znali uzdržati pri izborih onu slogu, kojom smo se do sada vladali. A te nam je čvrste sloge sve toveće trieba, što se veće pojavljaju ozbiljna znamenja na poiltičkom polju. Primimo nauk od proste naravi. Kad se mrki oblak podigne na obzorju, svaki se živi stvor okuplja uza svoju družinu; ako šta izneneda preko neba preleti, ptice se jate. Tomu je čovjek u svagdanjih poslih već obikao; pak zato u svakoj zadružnoj radnji sloga je to življa, što posao k svrhi naginje; a ako se iznenada što desi, onda se svak i složnije za poslom žuri. Tako ima biti i u političkih poslih, i u izborih poglavito; sloga neka je predhodnica, sloga družica, pak će sloga i završiti dikom i poštenjem. dobićem i korišću. Dogadjalo se što mu drago oko nas, sviet se ostali vladao kako tko htio, nam je svedjer gotova zaštita, smirno utočište, stanoviti spas: *sloga*, *ter sloga*, *pak opet sloga*.

Naš Dopis.

U Kistanjah, 2 *lipnja*.

Poslje dugoga očekivanja tek nam je jutros prispjela vjest, da je u mjesto G. Pavla Krnete imenovan za občinskoga poglavara ovdašnji rodoljubivi dobrostojnik G. Toma Lalić i mi se upravo radujemo ovomu novomu pojavu. — Dvje godine ima, odkako su ovdašnji mješćani i seljani pripadajući ovoj občini glasovali da za poglavara občine bude imenovan gorerečeni G. Lalić; ali se želja narodna do danas nije mogla izpuniti, jer kažu da je neka zloudešena glava, izmišljenimi lažim što je grdje mogla, opisala G. Lalića, pak da i zato se njegova potvrda do sada otegla. Iz uzroka toga izrodiše se ovdje njeki neredi, koji su dali povod da se amo komesie šalju, koje, potle nego su vidile što je i kako je, preporuciše Lalića visokoj vladi. Mi se nadamo da se starija vlast neće osvrćati na rječi pojedinih ljudi, već na ono što narod želi: onda će cvjetati pravda, ljubav, i mir; i da će komesie one, koje su ovdje bile predstaviti rečenoj vlasti sve one tužbe, koje su joj prinošene. Što se pak novoga Poglavara občinskoga tiče, mi se tvrdo nadamo, da će znati odgovoriti ukazanomu povjerenju.

Različite vlesti.

Onomadne povratili su nam se sa svojega putovanja po slovjenskih zemljah naš vrli pop Miho Pavlinović, bivši narodni zastupnik na saboru, i naš žarki pjesnik pop Jovo Sundečić. Ona su dva zajedno proputovala Hrvatsku, Slavoniju i Banat, da se s tamošnjim našim svietom pobliže upoznadu; pak su ji svudje braća častno dočekali i gostili. U Zagrebu najzad na povratku učeća mladež uvečer ji pozdravila osobitom razsvjetom i pjevanjem. Koliko smo mi harni tamošnjoj braći za počast njima dvama učinjenu, toliko smo mi obvezani i našim putnikom, što su njihovi pohodi razjarili onu bratimsku ljubav, koja nas veže na ovom udaljenom kraju s našim narodom gdjegod se prostirao, do Dunaja i do Balkana.

Na saboru českom složili su zakon, po kom se ima uvesti ravnopravnost jezika českoga i njemačkoga. Odlučeno je da pučke učione imaju biti na svakom mjestu držane jezikom koim govore mješćani, a srednje su učione podieljene, njeke češke a njeke njemačke, pa se na svih ima učiti i drugi jezik.

U Zagrebu su počeli pripravljati svećanosti, koje će biti pri otvoru izložbe na 18 kolovoza. Pjevačko družtvo *Kolo* pozvalo je ostala družtva, da se s njim sjedine u toj prigodi, i već je izdalo svoj program, kako će ji dočekati i zabaviti.

U petak dne 19 kolovoza poslje podne u 7 satih dočekat će ravnateljstvo "Kola„ s društevenom zastavom nadošle goste na kolodvoru, te će se š njimi pješke odputiti u gradjansku streljanu, gdje će jih pozdraviti predsjednik družtva. Ovdje će sahraniti svoje zastave i naznačit će jim se stanovi, a prije, nego li budu tamo odvedeni, priobćiti će jim se mjesto sastanka za onu večer.

U subotu dne 20 kolovoza, na dan sv. Stjepana u 11 satih prije podne držat će se u prostorijah streljačkih zajednički pokus za misu i koncert, što će se sliedeći dan izvoditi. Isti dan poslje podne u 4 sata bit će sastanak u gradjanskoj streljani. Na večer u 8 satih držat će se u velikoj kazališnoj reduti sjajni ples, što će ga prirediti središnji izložbeni odbor.

U nedjelju dne 21 kolovoza u 9 satih obdržavat će se svečana služba božja, kod koje će sva družtva pjevati vokalnu misu u C-dur od Haslingera. Toga radi sastat će se jur u 8 ½ satih svi u gradjanskoj streljani. Poslje dovršene službe odputit će se ukupni gosti i članovi "Kola„ u zgradu izložbe. Isti dan poslje podne u 3 sata bit će u kazalištu pjevački pokus za koncert. U 5 satih držat će se priredjena po središnjem odboru velika jahalačka utrka. Odavde će sva družtva zajedno u gradjansku streljanu, a odanle u 7 ¾ satih krenut će u kazalište sa svojimi zastavami.

U 8 satih na večer počet će koncert ukupnih družtvah u kazalištu.

Poslje koncerta vratit će se sva družtva zajedno sa svojimi zastavami u gradjansku streljanu odakle će posjetiti pučku svečanost na novom trgu.

U ponedjeljak 22 kolovoza sastat će se svi gosti i članovi "Kola„ u 8 satih prije podne u

Digitized by Google

gradjanskoj streljani, odkuda će poći sa svojimi zastavami u perivoj Maksimir, gdjeno će uz dozvolu uzoritoga g. stožernika pribivati u njegovoj novoj crkvici sv. Jurja kratkoj službi božjoj, a ostalo predpodnevno vrieme obilazit će se predjeli krasnoga toga perivoja.

U 1 sat poslje podne je objed u perivoju.

Isti dan u večer dovršit će se slavje družtva "Kola„, koje će sliedeći dan, naime 23 kolovoza u utorak u 7½ satih ujutra, popratiti do kolodvora svoje mile goste.

Marko i Duje u Spljetu.

M. Dobro jutro u kući!

D. Oh kume Marko, dobro nam došа, vrieme da se vidimo i pozdravimo! — Što je od tebe brate, da si se zaboravio starih prijatèlja? — Evo ima dvie godine da te nije u Spljetu.

M. A eto, moj Duje; — mi Kašteljani išli našim putem, a vi Spljećani za drugim, pa se vi pojogunili i dali se s nami na rugo; a ti znadeš da sam ja čovjek miran, te mi se nije baš mililo doći do grada.

D. Da, da, čovječe, to je bilo, a sad nije tako.

M. To sam i ja čuo, pak evo me opet do starih prijatèlja.

D. To je liepo, to je dobro. — Vjeruj mi možeš kuda god hoćeš preko grada, preko zagradja, neće ti nitko: tamo se.

M. Tako je pametno i pošteno, puštati ljude na miru. — Njeki misli ovako, njeki onako; niti svi krivo, niti svi na prav: s vremenom se što popravi, što poravna, a poruga i mrznja svakomu su na štetu.

D. Već smo poznali da je tako; i naš podestat Bajamonti već se sprijateljio s vašimi ljudim u Zadru, pak i on govori da u njeku vi mislite uprav.

M. Pače, eto sada hodeć preko grada čujem gdje se ljudi razgovaraju, da su svrgli Bajamonta s podestata.

D. Što vraže!

M. Doisto mi reče jedan naš što je od jučer u gradu, da je došlo iz Beča, i da je živa istina.

D. Sinoć se nije ništa čulo, a jutros nisam još izišao iz kuće: kad si ti tako čuo, prilično je da je tako. — Eh njega su bili toliki uzeli na zub, jer nisu od njega smjeli što su htjeli, pa će mu biti štogod skuhali pred vladom. — Eto vidiš, Marko, to si mi zlim glasom došao jutros; sada će s nami okrenuti Bog zna kako!

M. Moj Duje, to je do vas.

D. Kako do nas?

M. Ako vam se čini do ste po pravom putu išli, bio li nebio Bajamonti podestat, držte se vašega puta.

D. To je dobro; ali sada tko zna koga će namjestiti?

M. Za njeko malo vrieme namjestili koga htjeli, doći će do izbora, pak će te vi birati i moći izabrati koga htjedete.

D. To imaš prav; čuo sam da će brzo doći novi zakon a občinah, pak da ćemo svi birati na občinsko vieće kao i na sabor.

M. Da je sreće do sada bi već taj zakon imali; nego Bog zna što se zateglo.

D. Tko zna je li svakomu po ćudi.

M. To znaš da neće svakomu biti drago da puk izabire občinsko vieće, nego kad su vlada i sabor na to pristali, može još otegnuti, ali nemože propasti.

D. Bajamonti je bio za grad i na saboru.

M. I na to će se opet birati. — Izbori su brzo, samo da je sklada i dogovora.

D. O tom se već govorilo: svi su htjeli njega. — A što vi tamo mislite u Trogiru i u Kaštelih?

M. Eto ti, vladali ćemo se kako nas bude pamet učila.

D. Prvi put nije vam izašlo, kako ste vi htjeli.

M. Onda je tomu pomalo bio kriv i vaš podestat; ali eto, što je bilo, da bilo, sad je on druge pameti.

D. Je doisto, od kada se vratio iz Zadra sve je priporučao mir i slogu sa Kaštelanim.

M. Već sam ti rekao: on je upoznao da smo mi bili uprav išli.

D. Ala sreće, brate, da smo svi skupa složni za jedan štap!

M. To je, kume Duje, za čim smo mi bili išli, ali žalibože nije svak razumio što je liepi sklad.

D. Ako nismo onda, a to možemo sada.

M. Ta ti je dobra. — Bolje ikad nego nikad. — Istina da vi u gradu birate na pose; ali naši dolaze ovdje u grad birati. — Promisli liepo li bi to bilo, da kad se ovdje skupe Trogirani, Kaštelani, Zagorani s jedne strane; Mučani i Klišani s druge; Poljičani i Omišani s treće; pa da ovdje nadju sve mirno, sve skladno, sve složno, sve prijateljski, to bi bilo veselje, to bi bila milina, kako bi opet oni složili! — Što bi onda drugo htio, nego vi izaberete složno svoga čovjeka a oni njihova; pak se opet ti ljudi slože na saboru...

D. Brate, da ti pravo kažem, meni je srdce reslo, kad su mi kazali kako je bio naš podestat onda složio s onim vašim, što ji svak hvali.

M. Hoće, ako Bog dà, i ako mi budemo složni, i opet složiti još ljepše nego prie.

D. Čuo sam da vladi nije bila ugodna njihova sloga.

M. Može biti da komu i komu nije drago da bude sklada na saboru; ali vlada nigda na slogu nemrzi. Tá sloga je od Boga, a što je od Boga to je dobro i sveto; može biti opakih ljùdi, koji mrze na dobro, ali što je dobro to vladi valja da je na srdcu. — Kakova bi vlada bila kad bi na dobro mrzila?

D. I ja mislim tako. — Ali zašto je vlada skinula našega podestata?

M. A zašto je vlada razpustila sabor?

D. Eh o tom je svak svoju rekao; ali neznaš komu vjerovati.

M. Svak može gatati, kako komu drago; a

Digitized by Google

ja mislim da je vlada razpustila sabor, da vidi i ona komu će vjerovati: ili onim koji saborom nisu bili zadovoljni, ili onim koji su ga hvalili.

D. To je slično da je tako. Pa kako će vlada razabrati, komu da vjeruje?

M. Lako; kad vidi nove izbore, onda će znati, tko je imao pravo, tko li krivo. — Ako izaberemo ljude po našoj ćudi, vlada će poznati što želimo.

D. Dakle tako i podestata; ako ga naši opet izaberu, vlada će znati da ga mi hoćemo.

M. To se zna. — Sada ćeš razumjeti, moj Duje, da nije nikakove štete u tom što je svrgnut podestat; samo da se mi budemo složno vladali pri novih izborih.

D. Već vidim da sve u izborih stoji.

M. I u našoj slozi. Ako mi budemo pri izborih složni, sve će se napraviti ako je što do sada bilo krivo; jer će i vlada poći onim putem, kojim vidi da mi složno tražimo našu korist, a neće svaku šuškariju vjerovati.

D. Eh brate, da se može sve do Beča znati kako stvari prolaze!

M. Do Beča se znade, što se odovle piše.

D. A nebi mogli odovle lagati?

M. Ja to nevjerujem da bi se tko usudio laži pisati; ali se ljudi mogu prevariti, pak jim se čini da je istina što nije; to najbolje se razbistri pri izborih, zato vlada i naredjuje nove izbore.

D. Nije drugo; ako mislimo da se u Beču pravo stanje naše poznade, valja da biramo ljude koji istinu poznaju, i neštede rieči da je čisto ne izreku.

M. A ako baš hoćemo da takovi ljudi izadju na sabor valja nam skladovati; nevalja nam se pri izboru ciepati.

D. Kako ti govoriš, kume Marko, stoji u nam i u našoj slozi.

M. Tomu nije ni sumnje. — Pravo mi reci moj Duje, šta je na svietu dobra, da puk može učiniti, ako nije složan? — Brez sloge neima snage, brez sloge neima bogatstva, brez sloge nikakova napredka. — Ako nisu složna braća, dom propaća; ako nisu složni svjedoci, istina neizlazi na svjetlo; ako nisu slozni težaci, radnja nenapreduje; ... pa tako nebi vas dan stáli brojeći liepu korist bratinske sloge.

D. Ta se neda karati. — Ako budemo složni, nemože nego sve naprav da ide.

M. A nije li jednomu korist što i drugomu?

D. To se zna: mi svi kao braća.

M. Pa ako budemo kao braća skladovali, biti će nam svudje dika i poštenje.

D. A komu nije drago neka puca!

M. Tko je pošten, svakomu će biti naša sloga draga; a komu je mrzka, taj svakako nemisli za nas dobro.

D. Brate, ja nemogu od mila da te ostavim, a iz pod mene gori, što neznam još ništa o našem podestatu.

M. I meni je za poslom; kad smo se vidjeli i razgovorili, ostaj mi s Bogom.

D. A kad ćemo se opet vidjeti? — Znaš liepo li se s tobom razgovarati!

M. Eto brate, kad već Spljećani negledaju krivo na nas i češće ću doći.

Upraviteljstvo Matice Dalmatinske moli najuljudnije gg. povjereníke koji nisu još dostavili novce za 2., 3. i 4 rok svojih članova utemeljiteljah i za ovogodišnje Narodne Koledare, da bi jih što skorije poslati izvolili.

Sliede podpisi na Sundečićevu

"Krvavu Košulju„.

Iz Beograda. Preuzvišeni gosp. **Ilija Garašanin** ministar spoljašnjih djelah 25 — Narodna knjižnica i učeno zavedenje u Beogradu 200 — Matije Ban za svoje 100 — Ukupno 325e predbrojnik.

Iz Djakova. Preuzvišeni gosp. **Jnsip Juraj Štrosmajer** po drugi put 200 istisakah.

Iz Zagreba. Plemeniti gosp. Ljudevit Vukotinović 4 — Naum Malin 3 — Baron Kušlan 6 — Gjuro Deželić 1 — Vaso Bratelj 1 — Ukupno 15.

Iz Brežca na Štajerskom. Dr. Razlag 12.

Iz Maribora. Makso Morić 5 — Stjepan Pavlica 4 — Ukupno 9.

Iz Mletakah. Srećko Karaman 20.

S Visoke. Ot. Silivestar Brekovič 4.

Iz Starigrada. Pop Luka Lučić 1.

U Zadru. Gjerasim Baljak 4.

Iz Trsta. Sakupila Slavjanska Čitaonica: Kopač Doktur 4 — Bastian Ivan 1 — Bastian M. 1 — Grubiša Ivan 1 — Stojković Andria 1 — Karobaci Anton 2 — Dimović Jovo 1 — Trifić Nikola 1 — Trifić Jose 1 — Trifić Aleksa 1 — Trifić Vasilia 1 — Trifić Milna 1 — Valentincić Tom 1 — Trifić Kosta 1 — Soré Eduard 1 — Battanović P. 1 — Narodna Čitaonica 6 — Ujuć Mat. 1 — Sust Ivan 1 — Despinić 2 — Ragenković Aleksander 1 — Ragenković Petar 1 — Hribar A. 2 — Frušić Dušan 2 — Opuić Aleksander 2 — Tripković 1 — Godina Josip 1 — Jivić 1 — Petrović Jovo 2 — Makale Toma i za svog sina 2 — Svetina Toma 10 — Babić Jakov 10 — Kovačević Jovo i za svoju suprugu 2 — Opuić Stiepo 1 — Opuić Adele gospodja rodjena Fontana 1 — Fikert Lud 2 — Simoni L. gospodična 1 — Knesić Risto i za svog sina 2 — Brainović Ivan i za svoja tri sina 6 — Kovačević Jovo 2 — Kovačević Gabro 2 — Liška Ane gospodišna 1 — Micić Jovo 2 — Pamučina Drago 6 — Skuljević C. 2 — Žarković I. 2 — Stratimirović 2 — Cielović 1 — Cielović Bosiljka gospodična 1 — Pleše 1 — Skupa 102.

Svega do sada 3116.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 51.

U Zadru 25. lipnja 1864.

Obzir po svietu.

Predlog iza predloga, a nikakova zaključka: ovo je što se može reći o Londonskih dogovorih. Uzrok toga nesklada medju velevlastmi jest dioba Slezvika; svak priteže k sebi: Danska bi popustila što manje može, niemci bi htjeli što se može veće. Medju to na 26 ov. mies. dospieva utanačeno primirje, i ako je vjerovati novinarskim viestim, Danska bi opet izišla na bojno polje, pače govore da je jurve počela stupati napried svojom vojskom. Ako opet do boja dodje, govore da uz dansko brodovlje biti će i englesko. Franca kao da hoće ostati smirom.

Oliš londonskih dogovòra, vele se piše o sastanku nj. vel. austrinskoga cara, sa carom ruskim i s kraljem pruskim. Novine goneta ju na dugo i široko o tih sastancih, ali nije šta znati dok se posljedice ne pokažu; jer ako i je šta medju njimi ugovoreno, to će ostati posve tajno.

Njemačke novine bečke žestoko napadaju na slovence, što jim je išlo za rukom u Ljubljani izabrati gradskim načelnikom narodnoga čovjeka, suprot naporu ono malo niemàca u Kranskoj, koji su htjeli postaviti svoga čovjeka na ono poglavarstvo.

U Českoj su se niemci uzrujali, jer je sabor odlučio da njemačka djeca imaju učiti češki jezik, kao i češka njemački, radi ravnopravnosti. Smiešno je, što najveće podapiru niemce u njihovoj protivnosti suprot českom jeziku, bečke novine kojim je pisano na čelu: *jednako pravo za svakoga!*

Naši Dopis.

U Obrovcu 20 lipnja.

Evo nas već na 20 lipnja, a naš g. pretur još ne sazivlje po naredbi Vis. Namjestničtva, Odbor, komu bi bila zadaća, da predloži Vladi sva ona sela, gdje bi se mogle uvesti pučke učione itd. — Njeki vele da g. pretur, nije toga učinio, jer mu ne idu po ćudi, nit mjestni župnici, nit Općinski glavar i namjestnik mu. Mi toga nevjerujemo ali opet stoji da viša naredba nije još izvršena. Drugi vele da g. Franc hoće da mjesto Odbora, sazove sve Župnike Obrovačkoga kotara, pa da se š njimi razgovori, da čuje od njih, bili se oni primili te zadaće; kako se već učinilo i u Benkovcu, gdje se, kako sam čuo, 15 župnika što jednoga što drugog obreda, očitovalo za primljenje, ali pod uvjetom, da im se dade 200 a ne 100 fior. plaće. Nego ja mislim da Benkovački pretur, prije neg što se dogovorio sa sveštenicim svoga kotara, sazvao je, po višem nalogu i učionski Odbor. Za sada vam neću o g. Franzu već ništa da pišem; nego ću čekati da vidim, hoće li se našim prikazanim tužbam dati odgovoru, što nam je već od davna i opetovano obećano bilo, i čemu se od naših starešinah svakako moramo da nadamo. Istinabog da ima gdjekoji što misle da nam se neće učiniti po volji, bez da mi s naše strane žrtvujemo koječesa; no, tomu ja ne vjerujem, nit mi se čini moguće. Mogao bi vam pisati štogod i o g. C...; ali nije vriedno vele rieči trošiti o čovjeku, koi izlaže svoj značaj u kratko ovako: *che annessione, che autonomia? — Zvanzige e poi zvanzige!* — Živo ti su mu omilile one što bere po koteru a navlastito u ....! — On prieti Obrovačkoj občini sudbinom občine Spljetske, jer mu neće svedj da potvrdi njegovih potupisa.

Iz Makarskoga Primorja na 14 lipnja.

Od razpuštenja Sabora Dalmatinskoga bio se je prosuo glas kroz Primorje da naš zastupnik G. Mihovio Pavlinović jest osudjen za nikoliko godina u njeki samostan, kao uzbunitelj i poglaviti protivnik Vladin. Ta nepovoljni glas biaše malo uznemirio nas nevoljne seljake. Mnogo vremena prodje, a nevidi se doći naš Mihović! to davaše uzroka slabim da povjeruju glasinam prosutim od naših do po zdile prialelja. Na 12 tekućega poče žamor sutra će doći don Miho, ali prodje tako brzo od sela do sela da se može prilikovati brzojavnoj viesti. Radost takoga glasa potaknu misal što se ima učiniti za pričeka našega miloga Zastupnika i Otačbenika. Kratkost vremena ne dopusti da se sela dogovore medju sobom, neg svak misljaše što može učiniti od svoje strane; a tim više kada čuše glas da Sučurani (selo najkrajnije otoka Hvara) misle izaći svojim brodicam prid parabrod i nazvati mu dobrodošlicu.

Na 7 uri u jutro na dan S. Ante ču se grmljat priko mora i odligaše primorske planine; ali jeka planina udaraše u srce primoracah; od veselja malo i veliko kupi se k moru da gleda parobrod po kom se vraća svojoj otačbini slavni sin. Njega divno Sučurani pričekaše i s njimi gornji primorci, koji u ta dan nadjoše se u Sućurju radi sajma S. Ante, i liepo dopratiše do druge strane otoka i na njeki način s poštenjem predadoše doljnjim primorcem. Ali primorci kad se tiče slave, koju njim didovi u srce uliše ne će da izostanu već prvi Živogoštani pozdraviše srićni povratak miloga otačbenika; planine odgovaraju jeki pušaka, a glas puka uzdiže se do nebesa: *Živio pop Mihorio Pavlinović dika naša!....* i tako još nebi pristao ta ljubežnivi pozdrav jednoga sela ter bi odma druga prihvatilo i tako sve

Digitized by Google

sliedjaše do pristupka parobrodova. Ali se je sasvim odlikovalo pričkanje Podgorsko; a ni je se ni čuditi, jer su oni imali pokazati svoju čast prama svomu urodjenku, Župniku, i osobitom dobročincu. Oni liepo napraviše šest svojih brodica, a svaka na osam vesala i čekaše ga na sred mora kuda imadiaše proći parobrod. Ovdi da kažem jednu istinu bojim se da posumlje mnogi, ali za poštenje onih vrstnih vozača ni je pravo da je izostavim. Ono šest brodica, kada prispi parobrod svojim običajnim tekom, po tri sa strane zavezoše se, puškarajući, dipleći, barjake dižući i jedoglasno vapijuć: Živio naš Mihovil!!! i pratiše isti parobrod priko svoga mesaša. Ovo veledušno pričkanje taknulo je srce ne samo slavnoga Paulinovića, dali još ter svih putnika koji biše na parobrodu, a u ista doba svak se u čudu našao videći toliko vriedne vozače, priličnije lavim neg ljudem. Liepi dokaz kako naš narod znade častiti one ljude za koje znade da ga istinito ljube i nastoje o njegovu dobru. To se vidilo po svim krajevima kako je bio primljen naš pop Mihovil. Živio narod koi mu zna za ljubav odvratiti ljubav! Živilo naše vilovito Makarsko Primorje. *Jedan Primorac.*

U Zagrebu, 16 lipnja.

[-v-] Bio sam vam početkom ovoga mjeseca pisao o našoj *čitaonici* i o *Domobranu*; taj moj dirnuo je u živac, neznam, dali uredničtvo ili ravnateljstvstvo toga lista, te je udarilo na me — dugim člankom.

Priznajem da je mučna stvar primati članke o *Domobranu*, i zato vam obećajem, da je ovo moja posljednja o njem.

Domobran, hoteći svietu oči zamazati o svom porieklu, kazuje nam, da ga utemeljiše isti oni domorodci koji i narodni list dalmatinski. Je li vi o tom što znate? — (Ovdje je nam dug preuzeti rieč našemu dopisniku i javiti, da naš list jest utemeljen novcem rodoljuba dalmatinskih. Nam je poznato da njeka gospoda hrvatska po poruci potražiše u našem uredničtvu urednika novomu listu, koi je imao izlaziti u Zagrebu po programu "*Uvjetno ili bezuvjetno*, da ga potražiše, ali da ga nenadjoše. Jeda li je taj novi list *Domobran*, to neznamo. *Ured. Nar. List.*)

Da je g. veliki župan nudio uredničtvo *Domobrana* g. Sundečiću, to stoji, jer ni sam Domobranov članak neniječe.

Čudnogali lista toga Domobrana, koji se neobzire ni malo na ono što sam vam pisao o zatvoru zagrebačke *čitaonice*. Njemu je zakon nada sve, tako valja; a ravnateljstvo čitaonice nije se držalo zakona! Velike li smetnje za urednike i ravnatelje Domobrana ako ih zapitam: što je zakon? Nu neka ih u miru od te neprilike; ja ću ih nješto drugo zapitati. Nije li narodna čitaonica zagrebačka obstojala na novo i sa svim samostalno od srpnja prošaste godine; pa kako to, da se je uzv. kr. namjestničkomu vieću svidjelo istom u ožujku ili travnju ove godine pitati za razlog njezina obstanka? Ja vam na to neću odgovoriti, al javiti vam mogu, da je po prilici u to doba ovo družtvo izabralo novo ravnateljstvo, i znamenito povećalo broj svojih članovah: mimogred budi rečeno da je predsjednikom toga ravnateljstva bio g. M. Bogović, podpredsjednikom g. M. Mrazović, članovi: g. bar. L. Hellenbach, g. I. Perkovac, g. Aveln Čapulić (ovih danah premješten iz Zagreba na Rieku) i. t. d.

Dakako, to su sve premale stvari za onako glasilo, kakov je Domobran, koji ni zato nemari, je li se njegov program slaže sa programom: *Uvjet. ili bezuvj.* On se glede skupnih odnošajah prama carevini drži zaključka (sic) manjine sabora od god. 1861. Viditeli, kako ovi ljudi misle o težnji i predlozih manjine saborske od god. 1861! Tko je kada čuo, da manjina što zaključuje ili ti odlučuje? Kakov dakle zaključak? Urednikom i ravnateljem Domobrana moralo bi se naložiti da prije nego stanu govoriti o namjerah sabora od god. 1861, napišu i kažu u kratko što je ta manjina hotjela. Oni su njesto ćuli o zajedničkih interesih, a daljo neznadu ništa. Kad bi oni saborske spise dobro proučili, uvjerili bi se, da je manjina saborska izuzamši njekoje natražnjake, izjavila, da će kao neoskvrnjenu svetinju štititi ustav nasliedjen od otacah svojih; da je zahtievala povratak ustava u svih njegovih bitnih i temeljnih točkah i da nije htjela zadovoljna biti nastavkom faktičnoga stanja ublaženoga njekojimi koncesijami. — Kolika je tu razlika izmedju zahtievah manjine saborske i programa *Uvjt. ili bezuvj.* koji faktičnost drži se sve a pravo malne za ništa? A da duh ili duhovi Domobrana smjeraju na *Uvjet. ili bezuvj.*, o tom nemože nikakove dvojbe biti, jer se zna sa svim dobro, da su oni sastavili taj program.

Kada bi Domobran imao već upliv nego što ga ima, ja bi vam se drage volje posvetio neugodnomu poslu da pokažem svietu šuplijinu njegovih frazah. — "Mi branimo *zaključke* manjine. Mi branimo svoju narodnost, i. t. d. — Prostite! Vi branite nješto sasvim drugo! — Jeli Domobran zna, da je manjina saborska od god. 1864 izjavila, da potitiku Bečkih ministara od sto godinah (a možda i više) probija smjer, koji na to ide, da se svim kraljevinam, zemljam i narodom ukupne monarkije, po naravi različitim, nadjene forma jednolika i da se sile tih kraljevinah navedu na interese tudje?

Bog zna je-li Domobranci znadu koji su to tudji interesi? Bog zna, je li ti siedi, vješti i izkusni novinari znadu, što se još sveudilj govori u carevinskom vieću o poslanju njemačkoga naroda u Austriji, što o tom pišu službeni i poluslužbeni organi g. Šmerlinga? Borme neodvisni organi slavenskih narodah u Austriji znadu za sve to, pa se bore koliko im god dopuštaju §§. austr. kaz. zakonika proti težnjam centralističkim i germanističkim, a Domobran šuti o njih, kao da ih i nema na svietu.

Zar ravnatelji i urednici Domobrana misle, da je dan danas kao u blaženo doba ilirstva dovoljno natući na glavu crvenu kapu pa vikati izza glasa: ja sam domorodac, ja sam Slavjan, a narod da će odmah prignuti koljeno ili poći kroz vatru ili kroz vodu za vodjom koji pod izlikom narodnosti smiera na to da uzdrma temelj našega državnoga života? Ako zaštitnike Domobrana nije mogao do sada broj njegovih predplatnikah osvjedočiti o tom, da je narod upoznao namjeru njihovu, to im od mene prosto bilo, da pišu, što ih je volja, al neka se neuzdaju da ću im ja više povoda dati za ikakov članak.

I zato ću na koncu učiniti samo još njekoje kratke opazke. — O magjarstvu nije trieba da *Domobran* uči ni mene ni oposiciju hrvatsku, jer mi svi skupa znamo, da su načela i našega hrvatskoga i ugarskoga ustava jedna te ista, da su nam dakle u tom obziru zajednički interesi proti svakomu tko u ta načela dira. Nadalje mora da zna svako diete i to da su Magjari za sada mrtvi na toliko što nemaju nikakvoga zakonitoga organa koji bi izjavljno

Digitized by Google

njihove namjere, zelje i zahtjeve; dapače nemaju ni onoliko slobodne štampe koliko imamo mi. Boje-li se ravnatelji Domobrana, da bi u nas magjarstvo moglo kada tada, opet glavu podignuti, to neka izvole prišapnuti samim sebi, neka budu na oprezu, ako kada dodje kakova magjarska deputacija u Zagreb ili ako bi opet trebalo sastavljati dualistički program.

Što se tiče domorodacah koji su javno mnenje u Hrvatskoj od negda ravnali, i koji bi ga još i sada rada vodili, te bi im se i ja imao pokoravati, to mi neka Domobran kaže koji su to domorodci? Ja znam da su medju hrvatskimi domorodci njekada častno mjesto zauzimali gg. Gaj, Klobučarić, Bunjevac i. t. d.; u ono doba bili su n. pr. gg. Kukuljević, Vukotinović, Krestić sasvim mladi ljudi kao n. pr. ja sada; a ono su opet kašnje i ova gospoda *naseo vodila*. Za kojimi da se povedem?

Vi ćete i sami vidjeti, da vam danas nemogu još i o drugih stvarih pisati, pošto sam toliko vremana potrio s Domobranom, ulit *Semel pro sempre*.

Marko i Petar
na parobrodu iz Zadru.

. . . . . .

M. Srdce mi je pucalo slušajuć oni nevoljini svìet u kotaru kako lako vjeruje svakoj nepodobštini.

P. Prijatelju moj, ima i kod nas ljùdi, koji se lako povadjaju za laži.

M. Toga ima svude po svietu; ali je najgore, što ima ljùdi, koji lažu.

P. I to ga svude ima. — Da ti je bilo čuti prie nego sam išao od kuće, kako tamo kod nas ljude prizivlju, podkušavaju, privabljuju radi ovih izbòra, što kažu da će do mala biti!

M. Prodji me se brate, toga sam čuo u Zadarskom kotaru preko izma.

P. Ali opet da lažu slično, kako bi jim ljudi vjerovali. — Ovo što ću ti sada kazati možeš vjerovati, koliko da si sam čuo. — Dodje jedan seljak u Imotsku, eto ti jednoga vidjednoga čovjeka suprot njemu, pa mile pa lale, na što će doći? — da mu pohvali podeštata Miroševića, što je bio do sada na saboru, pa da ga i opet izaberu. — Da pravo kažem, Mirošević pošten čovjek, ali kao na saboru moglo bi biti za nas i boljega. — Pa nu što mu kaze: "ako opet Miroševića izaberete, gotova crkva na Slivnom;„ a crkva i tako odredjena da se gradi; "ako pristanete za njega on će opremiti za vodu u varošu;„ a vodovod se već gradi; "ako on ide opet na sabor, on će se pobrinuti da vam brzojavno stalište izvojšti;„ a vladi je i tako da se brzojav razvede do nas; pa sve tako: što ja znam sve što obitaju?

M. Barem kod vas obitaju, a nepriete.

P. Eh da mogu sve da ti kažem!

M. Ti ćeš onamo imati znanàca i prijatèlja, pak će ti biti kazali svega i svašta.

P. Neznam brate ja u Zadru nikogare; nego naši njeki tamo bili, koji su ljudi poznati, pa se ja po prigodi s njimi susretio.

M. Ja sam preko Zadra mahomice prošao; ondje ima dosta naših iz Kaštela, ali se nisam svratio k nijednomu.

P. Ti su naši imoćani bili i kod velike gospode, pa kako ti se tute snuje!

M. Ja sam dobro zapamtio što mi ti malo prie reče o onom seljaku u Imotskoj: da ga je *vidjen* čovjek k sebi privabio, pa mu onako liepo vèzao. — Ako ćeš da ti pravo kažem, ja mislim da ni prietnje, ni obićanja s kojimi prosti svìet plaše i vabe, nisu protekli iz prostačke glave. Kako mu drago žica je potekla iz grada.

P. To ti je koliko da gledaš svojima očima: jer i oni naši što kažu nisu od hrdje čuli. — Ali u tom ima i smiešna: ni gradska gospoda nisu sva složna.

M. Ja ti to vjerujem da je tako. — Ta i oni su ljudi, u tom možda gori nego mi prostaci. pak i oni jedan drugomu zavide, medju sobom se mrze: kod nas ljè boljega sklada nego kod njih.

P. Svakako si pogodio. — Oni naši mi kažu, da je i njim govorilo gdje ovako, a gdje onako: a tamo ljudi sve na glasu.

M. Meni se čini da je to naša velika sreća; jer ako od tizih ljùdi proizlaze laži, koje se po svietu siju, to nas može usviestiti. da nevjerujemo ništa, kad i oni sami šaraju, njeki ovako a njeki onako.

P. Na primer: onim našim u Zadru njeko je kudio Miroševića, a njeko ga hvalio, a tamo ljudi koji se pred svietom kažu da svi za jedan štap drže.

M. Tko zna da se nisu namjerili na koga, koi bi želio da na mjesto Miroševića nastupi.

P. Do moje duše prijatelju, ti si domišljak. — Ja sam bio odlučio da ti o tom već ni rieći nekažem, a vidim da si i sam pogodio.

M. Eh moj braje, u velikih planinah i vukòva i lisìca.

P. Ta ti je baš uprav udarila! — Kazao sam ti jednu, ali ću ti i drugu kazati. — Njeki na primier hvali jim Miroševića, a do zlaboga kudi Klaića i Pavlinovića.

M. One naše sokole!

P. A, ha! — I prie sam ti rekao, pak ti i opet kažem: Mirosević pošten čovjek, ali gdje je njega uzporediti s onakovimi ljudì? — To ni u šali.

M. Tá meni je pop sve rieč po rieč kazao, šta je tko na saboru govorio, pa brate o Miroševiću nigda ni rieči; pa mi je kazao koi je na saboru slušao i gledao: sjedaj i diži se uz gospodina tajnika Vukovića. — Odtole mu je možda i sva hvala.

P. O tom neću ni rieči: neka mrtvi spavaju; ali se i do nas čulo kako je onamo bilo; pa ako je što za naš narod rečeno, koja su nam dičnija i mudrija usta prozborila do Klaića i Pavlinovića i ostale njihove družine?

M. Je li za narodni nauk? — Eto njizih. — Je li za narodni jezik? — Oni svedj prvi. — Je li da se štedi obći novac? — Opet oni. — Je li da se Neretvanska blata presuše? — Iz njihova je srdca poteklo. — Pa kad bi sada sve nabrojio!

Digitized by Google

P. Sve o tom kod nas ljudi se razgovaraju i razmišljaju; ali nije svakomu po ćudi, da se naše glave onako prosto i svietlo glase.

M. Šta ćeš brate, zloba je velika na svietu.— A nisu li bili počeli za njimi do najgore lagati, da su se svietlom krunom omrazili?

P. A moj brate, znaš li kako se riba lovi?— Po dnevu nemožeš; gledaš ti nju, a i ona tebe; nego po noći nažeži luča, pak je svjetlina zaosjeni, a ti s njom u torbu. — Tako ti je i to.—Ljudi, koji nesmiedu bjelodano, da udare na istinu, koju su one naše glave proglasile; koji nesmiedu reći u oči narodu da nije onako, jer jim nebi nitko vjerovao; zasvietle svietlom krunom, da bi narodu oči zablieštili.

M. Tako ti je svakako. — Što to meću svedjer svietlu krunu po sriedi? To svakako nije podobno. — Svietloj kruni poklon, kao svietloj kruni; a našim je ljudem goniti istinu, da na svjetlo izadje.

P. Kako bi to brate bilo, kad bismo mi birali ljude, koji muče? — Onda čemu bismo ji birali?

M. Takovi ni pošto nisu za nas. — Jesmo li siromašni? — Jesmo li neznalice? — Trieba je da pitamo, trieba je da se naučimo.

P. Eh vidiš li kako se pravdaju: "neka su vam ljudi složni s vladom, pak će te sve imati„. Ali ja velim: ako naši ljudi imaju govoriti ni veće ni manje, nego što se s vladom slaga; ako neimaju u ničem vladi pregovoriti, vladu od ničesa odvratiti, onda koliko da jih i nije. — Ja kako sam kratke pameti, ja mislim da bi vladi imalo biti vele za tim stálo, da dodje takovih ljudi na sabor, koji bi joj se zamjerili na svaku, koji bi joj svaku odbacili, što nije narodna korist. Ta kad bi zastupnici na saboru svaku vladinu potvrdjivali, onda vladari nebi se ništa od njih naučili, nebi se s narodom upoznali, onako kako jim naši ljudi kažu.

M. Brate, evo godina dàna, da ja gdje se god s ljudim stanem ob ovih se stvarih razgovaram, pa ja sve tako gonim kao što ti kažeš. — Pri izboru nije narodu gledati, jeda li će komu ugoditi, nego jeda li će njemu ugoditi ljudi, koje izabere. — To je tako živa istina, tako je to zakonom utvrdjeno, da ni vladini ljudi drugčije neće nigda reći, niti su rekli; a ako tko drugi u potaji radi, ja o tom neznam, ali njemu ne vjerujem; nego to mislim: što čisto i bistro na sunce neizlazi, to je laž.

P. Kažu mi oni naši, da jim je u Zadru rečeno, da će do skora njeki veliki kraljev čovjek izaći po svoj Dalmaciji.

M. A eto ti; čuje se da kraljevi ljudi neobično obliečaju na sve strane; oni imaju svude posle.

P. Ako ćeš, njeki kažu, da putuju radi biranja; ali ja nevjerujem da bi zato što posla imali, jer kad je pri izborim, onda ljudi idju i sami na občinu da biraju i da daju svoj glas.

M. I kod nas se to čukalo, da idju po selih, pa da nagovaraju koga da sviet bira; ali ja nemogu vjerovati: to bi bila vladi velika šteta, jer bi sviet mogao posumnjeti da su od njih postale one glasine i one laži, što po svietu idju ob ovom poslu, što nije nikako moguće.

P. Ako bi bilo kroz to, i ja bi ji svjetovao da neidju. Jer metnimo: vlada ji za tim nešalje, nego oni po prigodi dodju o tom sa svietom u razgovor; sviet odmah stane na oprez, odmah počme sumnjeti: "tu štogod leži;„ pak ljudi promozgavaju što i kako: koji su pametniji nagadjaju to i ovo, da bi se čemu domislili; a koji su tuplji, zabune se pak neznaju šta će.

M. To je što smo prie rekli, narod traži svoje ljude, kraljevi ljudi primaju glasove od naroda.

P. Već je to svak uvidio: vlada je jedno, a sabor je drugo; mogu kadgod i nebiti skladni, a kadgod saborsko opiranje i dobrom urodi; pak bi se njekako neobićno činilo, da se vladini ljudi odveće bave koga će narod izabrati.

M. Ima jih, koji bi hjeli i sami zasjesti u saboru kao zastupnici.

P. A ti se najveće uzdaju u glavare; a šta ćeš, glavari opet nemogu s mnanjim, da se na nje neobazru.

M. Stoga bi ja rekao, ako narod nije zadovoljan da izabere koga činovnika, nebi imao ni glavare izabrati za birače.

P. U to ime, najbolje je biračem izabrati čovjeka, koi nije ni komu podložan, koi je prost svakoga opaza na itkoga.

M. Ja sve to pripoviedam: birajmo ljude, koji negledaju nikomu u oči, a znadu što i koga narod želi.

T. Evo nas već u Šibeniku.

. . . . . .

Sliede podpisi na Sundečićevu

"Krvavu Košulju„.

Iz Perasta. Sp. I. Crnogorčević 2 — Luka Laković 2 Mato G. Gjuranović 2 — Bart. Barbić 1 — Vladimir Vukasović 2 — Radoslav Berberović 1 — Gjorgje M. Vukasović 1 — Petar Sekulović 1 — Lovre Pinjola 1 — Pop Marko Tomičić 1 — Alfred Gelpi 1 — Andro E. Gjurić 1 — Pop Sretko Vulović 1 — Bogdan Milinović 3. — Milica B. Milinović 3 — Skupa 23.

Iz Risna. Marko Stiepović 1 — Jovo B. Miletić 1 — Vuko Popović c. k. kateket 1 — Jovo V. Gjurković 1 — Marko V, Gjurković 2 — Petar V, Gjurković 1 — Simo Ibelić 2 — Ilia Radović 2 — Marko Gj. Jovanović 2 — Mitar J. Katurić 1 — Audrija Jovanović 2 — Simo Gjurković 1 — Ana N. Gjurkobić 1 — Ana M. Gjurković 1 — Vaso B. Jovanović 1 — Mitar Stjepović 1 — Skupa 21.

Iz Morinj. Savo Berberović 2 — Bogdan Berberović 1 — Gjuro Milinović 1 — Stefan Milinović 1 — Krsto Bokanović 1 — Vaso Milinović 1 — Trlpo Berberović 1 — Lazar Vojvodić 1 — Nikola Gjatović 1 — Petar Milinović 1 — Savo Milinović 1 — Skupa 12.

Svega do sada 3172.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 55.

U Zadru 9. srpnja 1864.

Obzir po svietu.

Obzirali se ili neobzirali, sviet bome teče kao što je i tekao. — Trista kojekakvih ga, ba, po novinah, a Danska još jednako stoji osamljena u boju protiv Njemcom, koji joi ovih zadnjih dana preuzeše i otok Alsen, i to, kao što novine razglasiše, s velikim gubitkom njezine vojske, koja je morala pred neprijateljem uzmaknuti. — Danci u Ingleškoj imaju simpatija, pa su u parlamentu već i dva predloga učinjena, da se protiv sadašnjem ministarstvu glas nepovjerenja izreče, zato što se tako Danska upušta, tè se Ingleskoj pred Evropom potire ciena. Razprave o ovom poslu još nisu dokončane; ali je sva prilika da će se parlament razpuiti, ter se uvidi da bi žbilja opozicija mogla sa svojom željom prodrieti.

Bio je *Srbski Dnevnik* za njeko vrieme obustavljen u Novom Sadu, zato što je vlast pročula bila da mjesto pravog urednika na njemu druga osoba radi. Ali je opet ovih danah počeo izlaziti, te je tako prestala bojazan da mu se dozvola neće dati dok se narodna skupština nesastavi za izbor novog mitropolita.

Kneginja Darinka došla je onomadne na Cetinje da se tu nastani. Na Krfu su ju sjajno dočekali i počastili. Ona je živo zauzeta okolo napredka Crne Gore, te što god može ulaže na njezinu korist. *Aferin* joj!

Dajte puku učionicâ.

Kad je ovo od onomlane počeo i kod nas klijati javni život; kad se narodna sviest stàla buditi, i puku se počelo o svačem i na svaku ruku govoriti, Vlada se Dalmatinska na svojoj stolici ukočila i zamukla. Mi smo ju do sada zaludu nukali i pozivljali, da se uputimo i da se dogovaramo o pučkom napredku. U tom zatezanju i pregovaranju, skoro sve je na svadju navadjalo; jere mi smo samo korili, a Vlada je htjela samo da se odprto ogovara. Taj garaz je dognao do smutnje. Vlada upinjući se na svojoj, kan da nas je cienila za njeke vijoglavce i proste nezadovoljnike, koji su radi samo prkosu i karbi. A mi bome, moljakajući i izčikajući žestili smo se i srćali, kan da se dobru i nenadamo od odpora i od svedjernoga nieka. Tim se razrovao jaz medjusobnoga nepovjerenja; pa tim se nije moglo nikud ni kamo.

Ujedanput na 30. Travnja p. p. dalmatinska Vlada pristupa na javu i progovara: "hoću da uzmnožim što brže i što više, zgodne i umjestne pučke učionice; da se naš puk pridigne do napredka duševnoga i tvarnoga, koi mu dolikuje po prirodnim sposobnostima, po krasnom zavičaju, i po izgledu većeg diela susjedne mu braće: pa još da dozrija, i da sposoban bude za užitak ustavnih blagodati„.

Ta se bome neda karati.

Talijanskim našim glasilom mi smo podpuno pristali uz Vladu radi njezina cilja, pa smo i natùkli o nedostatku njezinih odredba da se taj plemeniti cilj postigne. Ovde ćemo, i po drugi put, zahvaliti dalmatinskoj Vladi da k' nami pristupa, i da je pred svietom kazala što hoće za naš puk da učini; i da nam je tako počela pružati ruku pomirenja preko glave onoga puka, za kojega i ona i mi, dužni smo skladno nastojati. Mi prostodušno kažemo *pomirenje*; jere mi se u narodnom tegu ne obziremo na osobe, nego na njihov posao. Neka ljudi koji su danas, pa i sutra žele biti na Vladi, posluju za narod, mi ćemo im se približati, mi ćemo im pomagati ako i nismo pod plaćom; pa ćemo ih hvaliti i dobrotvorim nazivljati za ono što za puk dobra budu činili. Udvorskih zadjevica, i gospodskih zagrizivanja mi nepoznajemo; jere mi smo navikli ni lizanju ni privijanju, a nekmoli pridvaranju s' Uzvišenimi i s'Preuzvišenimi.

Mi ćemo zahvaliti Vladi dalmatinskoj; pa danas kada kaže da se laća posla, voljni smo i mi da joj rečemo opet jednom šta želimo i čemu se nadamo od nje. Istinabog, i dosad mi smo to rekli ali nam je govor bio presiečen, i podušen vikom i brèkom jogunastih protivnika. Pa nam se podmećalo i odtud i odovud, Bog zna šta, dok su nas napravili i njekim okorjelim pretjeranikom, i bundjijam. Tada se nismo pravdali, pa nećemo ni danas. Nego ćemo Vladi iskreno poručiti: da se od nje nadamo

Digitized by Google

učionicam, za koje evo se obvezala, i *jeziku narodnomu u sudu*; kojemu su janci pravda, priroda i carska rieč. Neka dalmatinska Vlada udjelotvori ovo dvoje; pa će vidjeti kakvi ćemo joj biti prijatelji. Znamo i sami da će biti zaprieka; ali svemu čvrsta i pravedna Vlada može odoljeti; njoj nije do sredstva. Ako vidi da neidje na jednu ruku, neka brže okrene na drugu, samo neka se radi, neka se steče ono što se želi i što se hoće.

Mi ćemo u tom svedj stati uzanju, paćemo izobličiti sve neprijatelje pučkoga poučavanja; osobito one mrtve sebirade, koji bi volili kojekakvim bajkam, smesti svaku prosvjetu u puku. Dakako, da ti mračnjaci ne smjedu od ruga danas biločano govoriti; ali oni odavna znadú u potaji raditi: uplićati se u posao, kao da su ti pomoćnici, a tamo ti se iz petnih žila protiviti, i rovati, i svaki dobar uspjeh smetati.

Mi se nećemo pregovarati onim pučkim zakupnicima, koji prèdaju da će im žetva prestati, ako puk iole svoje oči otvori. To su zakupnici pučke slobode, pučkih pravica, pučkoga imetka, i pučke duše, pa se oni razlogu nedadu. Oni bi najvolili da, puk u njihovim rukam ostane na vieke sliepo ratilo, da s' njim mogu obijati drvlje i kamenje: da što oni reku da je dobro, da to i puk potvrdi; što oni blagoslivlju da i puk blagoslivlja; što oni mrze i proklinju, da i puk proklinje i mrzi; pa to bilo i samoga sebe, i samo svoje dobro. Na ovi skot neka tvrdo pazi sama Vlada, da mu se neda u ruke i da ju nezavede.

Nam se danas obazirati na ljude koji s pukom živu, i dobro mu žele; pa se boje pučkih učiona. Ima i kod nas ljudi koji prostodušno misle, da prosvjeta kvari narode, i da im truje vjeru. Pa ima ih koji misle, da priprostiti, neuki narod, jest najćudoredniji i Bogu najugodniji narod. To se odavna govorilo; ali se to nije moglo nikad doistiniti: i kad bi danas po svietu stali razabirati, vidjeli bi da, puci prosvietljeniji, to su i ćudoredniji, i uljudniji, i Bogu ugodniji. Pa što biva od čovjeka neprosvietljena? Što mu dohita razum? na što naklapa volja? On naliči čovjeku, al' mnogo više naliči živini koja nema dostojanstva, jere sve radi po nagonu. Ne hvali mi dobrotu čovjeka prošlaka, kad je dobar za to samo, što nezna kako bi zločest bio; nit može, nit mu je prigoda da okrene po zloći. Prosvietljen čovjek, može svoje znanje na zlo uporaviti; ali može i na dobro; i tada doći do onoga čemu ga je Bog namienio, i za to obdario ga razumom i voljom. Nauk na poruči opakoj volji, može sto zala počinuti; ali nauk uvjek ostaje sveta i velekoristna stvar; stvar koja čovjeka svetoviše natjeruje na sliku i priliku božju. Izopačen nauk iznio je na sviet njeke ljudske nakaze, koje su ustale na sv. vjeru: ali opet nauk nas je nadario preobilnom kitom takih ljudi, koji su na vječitu ,diku svega roda ljudskoga; i prvi nauk vodi ljude na svakovrstni napredak, i na ono usavršenje koje nam je sudjeno i na ovome svietu.

Kad god progovorimo o puku, mi se obaziremo na župnike. Selskim župnikom najveće ima biti do obučavanja malanih. Istina je da, višekrat župski djak, posluži se s' onim što je naučio od svoga župnika, da mrči proti njemu tužbenice, i kojekakva opadanja. Ali te neharnosti nikad nisu misniku nahudile; i najveći neprijatelji župnički uviek ostaju glupost i neukost njegova puka. Istinu kaže zadarski Prabiskup u tuskoranjoj poslanici na svoje župnike, da najpoglavitiji uzrok žalostnoga stanja našega zagorca jest pučko neznanje. A valja da nezna, kad se ničemu neuči. Neznanje ljuto je za svakoga, i od njega izliču sva zla, rekao je u sličnoj prigodi Papa Benedikt XIV, osobito kod težaka i kod rabotnika (ignorantia, omnium origo malorum præsertim in eis qui fabrili opere diditi sunt — Bull.) Koliko truda uzalud neulagaju župnici, u svom duhovnom poslovanju, radi samoga neznanja i predsuda svoga puka? Kako se žalostno kvare dječaci po pašah, po ulicah, na silu i na prelu, kad dangubni troše zlatno vrieme u igri i u šali! Da im je pod pauzom poučna knjižica, toga nebi bilo ni od sto isâ jedne. Jere naš puk je otvorit, znatiželjan, i razgovorišan; pa dragovoljno štije i sluša, i prima iz knjige dobre nauke.

Odavna su okušali ostali narodi, koliko je potrebito pučko obučavanje. Pa smo vidjeli i mi lani u Belžu, kako najpobožniji i najmudriji ljudi kršćanske Evrope, na svom Zboru jednoglasno odrediše; *da se ima sve tovećma nastojati o napredku pučkoga obučavanja.* Pa vidimo i danas u narodu našem, da su najbolji, i najćudoredniji, i recimo najuljudniji, oni siromašni Slovenci, koji knjigom u ruci pasu svoju kravicu, i svoga vôka, da se uzput uče kako će svoje sijanice u perivoje pretvarati; knjigom u ruci idju k crkvi, da tamo ponizno i mirno razmišljaju otajstva s. vjere, i prime naputke na dobro življenje; a ne kao naši, da njekoliko *oče naša* na krunici izbroje, i da vapiju, i da se u prsi mlate, pa dok izadju iz crkve, da se psuju, opijaju, i ostanu ka što su i prije bili. "Zauzmite se dakle, završit ćemo s riečima Zadarskoga pastira, vi poštovani župnici ovoga dičnoga posla, vi stanite na čelu ovoga umnoga i ćudorednoga pokreta, po izgledu vašega božanstvenoga učitelja, koi je volio dječicu, i govorio: *pustite da malahni pristupe do mene.* Oblakšat će vam se pa-

Digitized by Google

stirski trudi; župa će vam se ukrotiti, podobriti, uljuditi i u svakom obziru na bolje okrenuti; neće vam biti bez novčane koristi, a imat će te dvostruku harnost i priznanje cieloga naroda„.

M. P.

Tadija i Ante u Dernišu.

. . . . . .

T. Kako mi se čini počelo je i kod vas obliećati po selih.

A. Što ćeš da ti kažem; ja neznam idje li za tim; ali znam da se radi o izborih.

T. Pa što ljudi mislite?

A. Šta ćeš da mislimo? — Ništa.

T. Kako to, Ante? — Ta Bog vam je dao pameti da se i vi o svojih poslih zabavite.

A. Eh, to i mi kažemo: nam je da se o svojih poslih zabavimo a o izborih će misliti pretur i podestat.

T. Jadan nebio, šta govoriš? — Izbori su vam poglaviti sad posao.

A. Nas je pretisla hrdjava godina; sada se otvorila radnja u polju, a nema još kruha do rukuh, pa nam je to sada na glavi.

T. Hrdjava je godina od Boga: tomu nemaš šta, nego Bogu; hvala, a iza hrdjave nastaje bolja.—

A. Jest, hvala mu i slava.

T. I u vieke. — Ali ako se nepaštite za tim da izaberete ljude, koji će zasjesti na sabor za vas, može vas zaletjeti ne jedna zla godina, nego jih mnogo jedna za drugom.

A. Nebudali moj Tadija. — Neće nam naši ljudi ni razvedriti ni naoblačiti.

T. Neće doisto; ali će viećati o zakonih, pa ako neidu uprav što se nam hoće, što oni utvrde goniti će nas do smrti, pa za nami i našu djecu.

A. Eh, to može biti; ali šta ćemo u tom mi?

T. A tko će vam u tom pomoći, ako se sami nepomožete? — Svak se svojom pameti vlada; ako vi ostavite to u ruke podestatu i preturu, onda će izaći po njihovoj pameti.

A. To kažeš, da bi se mi imali vladati po našoj pameti kad za se biramo.

T. Ja kažem da najbolje znade svak svoju, pak i mi našu; te da bi se imali vladati po naših potrebah, i tražiti čovjeka suprot našoj koristi; a neostavljati da se u tom brinu drugi, koji imadu svoje koristi i svoje potrebe što kadikad nisu naše.

A. Nije mi ta najgora. — Mi plaćamo danjak, a pretur prima plaću; podestat naredjuje, a mi obslužujemo: to je sve nješto različito medju nami i medju njimi.

T. Eto si shvatio što ja kažem. — Mi biramo na sabor ljude za se, a nije birati za nas ni preturu ni podestatu. Doisto i oni mogu da ti svoj glas pri biranju; ali njihov glas vriedi ni veće ni manje nego tvoj.

A. Dakle što se tebi čini, kako bismo se imali vladati?

T. Meni to nije najlaglje da ti kažem, jer ja nepoznajem vaš sviet; ali je svakako najprvo i glavno to, da se dogovarate medju vami, da se posvjetujete s ljudmi, za koje znate da vam mogu dati svjeta, a iste su jim potrebe i koristi kao i vam.

A. Kad je s ovu stranu trie godine bilo, pa su nas duhovnici liepo svjetovali i nagovarali.

T. Sada od njih nije vele koristi, jer su umukli.

A. Eh brate, i ja sam se toga sjećao, da se o tom s nami nedogovaraju kao prie.

T. Ostavimo ji u miru. — Ima u varošu ljudih s kojimi ste svaki dan u poslu, vi ji poznajete najbolje; oni vam mogu dati svjeta.

A. Nemoš pusto znati komu vjerovati. — Eto prošaste nedjelje sastanem se s prijateljem iz Kninske krajine; pa mi kaže da se kod njih puštio glas da neimadu birati već one ljude, koji su prie bili na saboru, a po našoj Derniškoj krajini nagovaraju da za oči drugoga nebiramo, nego podestata kao i prie: sad komu ćeš da vjerujemo?

T. Samo ti se kaže komu: nikomu, tko tako govori; jer neka ti kažu zašto da nebirate jedne a da drugoga izberete?

A. Eh kažu po-Kninskoj krajini: "da su čemu bili, nebi ji kući poslalo„.

T. Ako je to tako, onda nebi ni vašega podestata koći poslalo, da je čemu bio.

A. Dobra ti je: svih su na jedan mah poslali kući, dakle je tu nješto drugo, što mi neznamo.

T. O tom nam nije ni trieba veće znati, nego što sam ti prie rekao, da lažu i jedni i drugi, koji takove glasine donose: niti je one ostaviti, niti je vašega zagrliti po čijoj zapoviedi, po čijoj želji; nego se dobro promisliti što je sabor, što se na njem radi, pak onda vladiti se po svojih potrebah i po svojoj koristi.

A. Dakle se tebi čini da bi mi opet s Kninjanim i s Vrličanim pristali za ona dva njihova, a našega drugoga tražili, ali ne podestata.

T. Ja mislim ovako: tko je meni jedan put ugodio, neću ga ja ostaviti radi tudjih riečih; volim ja za njim nego za tudjim nagovorom. — A tko je stao proti njimi, taj nije ni za mene.

A. Eh, tako bi mi opet izabirali Panu Sablića i Krstu Kuliša; a koga ćemo iz Derniša?

D. Moj Ante, ja toliko znadem u Dernišu, da dodjem iz sinja po vino; pa ja vam nemogu kazati, koga biste imali birati: to je do vas.

A. Podestat nije držao s Krstom i s Panom.

T. Vi to znate bolje nego ja.

A. Nije duše mi, to svak znade.

T. Dakle birajte koga drugoga.

A. Ali nebiramo mi sami, nego svi skupa Dernišani, Kninjani i Vrličani.

T. Kad je tako onda se svi dogovorite; jer ako se nedogovorite pretežitiji su oni dvoji nego vi sami.

A. Pa bi dakle oni birali, koga bi htjeli, a mi da ostanemo na sami.

T. Znaš da u tom većina odlučuje.

A. Ni jedni ni drugi neće već našega podestata, pa da bi ga mi i htjeli bilo bi zaludu.

T. Dakle se dogovote i utvrdite.

A. Imaš pravo, to je najbolje. — A što misle vaši Sinjani?

T. A eto, kako čujem, nješto su se i naši pomakli. — Do sada su puštili, da se pašte oni što

Digitized by Google

su i prie za cirkula opremali, pa rekbi da će sada i oni stati za tim poslom.

A. Ala moj brate, što je to da se sa svih strana čuje: ondje cirkula, onomo pretura, ovdje podestata, a meni se čini da bi bolje bilo ljude koji nisu ni na plaći ni u oblasti.

T. I ja tako mislim.

A. Ja pravo neznam zašto, ali mi to nemože iz glave izaći, dà tko bere plaću, tko zapovieda, da ga mi nebi imali izabrati.

T. Mene je naučio moj prijatelj Marko, da nije ljudem ticati u poštenje, zato ja velim da su i cirkuli, i preturi, i podestati sve poštena ćeljad; ali je njizih bilo i prie sabora, pa nas to narav uči: s njimi smo se već do sada okušali; kušajmo sada s drugimi ljudi, nebi li nam bilo bolje.

A. Nješto sam čuo gdje ljudi govore o njekom Marku, što ob ovih se poslih svud i sa svakim razgovara, ali ga nepoznajem.

T. Čovjek je ono da se moš od njega naučiti; Kašteljanac, kakovih ima dolje pri moru.

A. Ja dolje ne salazim, pa ga nisam poznao.

T. Do jučer ga nije ni bilo kod kuće. — Evo ima mjesec danah da je pošao u Zadar, pa čim se vratio, pošao u Poljica, a danas mi kaže njegov prijatelj na Muću, da se vratio. Eh da ga čuješ! Eto ti, on kaže, da se pri izborih držimo svoje ruke.

A. To bi imali izabrati tri seljaka.

T. Moj Ante nije to za svakoga prostaka, nego za dvie vrste ljudih: za ljude naučene i za ljude izkušene; neka oni mudruju, a neka ovi prebiruju.

A. Živa istina! Ni sam nauk nevalja.

T. Ali ni izkuša brez nauka. — Nemogu svi ljudi biti naučeni i izkušeni. Ima ji koji su sve nauke naučili, a nisu se kušali uz nas živjeti, pa ni naše koristi ni naše potrebe nemogu poznati. A ima ji koji nisu po velikih naucih išli, a zdrava sviest i narodno srdce vode ji po pravom putu što se za nas hoće.

A. Takovi bi najbolji bili, pa da oni sve kažu, ništa nezataje što nam je i kako nam.

T. Što nam je i kako nam je to mi i sami znamo, ali nebi mi znali kraja naći.

A. S toga se, ja mislim, i kupe ljudi na sabor, da uprave kako će nam sve to bolje biti.

T. Ne doisto nije inače nego tako, pak zato je onakovih ljudi trieba, kao i onih što su i prie držali za našu stranu.

A. Nego kad se promislim, opet mi se čini da nisu ni oni za nas ništa opremili.

T. Moj Ante, to što si sada rekao, to si od drugoga čuo: nije to tebi na um palo.

A. Tko ti kože, da nisam ja o tom promislio!

T. Ja ti vjerujem da si se ti sam o tom promislio; ali ti je svakako o tom njeko drugi govorio.

A. Neću ti tajati: to sam čuo od našega seoskoga glavora; ali kako si se ti domislio da mi je drugi rekao.

T. Najlakše; jer toliko se glasina raztrkalo po puku, da je prilično da je i to glasina, koja je od njekle potekla a u njoj ivstine neima.

A. Jesi li čuo što o našem jeziku?

T. Ah, a! — da se našim jezikom piše na sudu; ali i još pišu talijanski.

T. Može li se Ante u jedan dan prokrčiti testa do Kistanja? — Može li se u jedan tren baciti most preko Čikole?

A. Nemože nikako.

T. Po tom sudi i ono što su oni učinili. — Oni su testu zaparali, oni su za most sakupili kamenje i pržinu. — Naši su ljudi zasnovali kako će se mal po mal doći do toga da nam sude i da nas uče našim milim jezikom; ako nije to gotovo, jeda li su oni krivi da se to nemože mahomice namjestiti.

A. To doisto nije do njih.

T. Daklo mi reci po duši: jeli pravo da ji s tim vriedjaju.

A. Nije svakako; kad su oni za tim stali, oni neće zapuštiti, dokle se neizvrši.

T. Oh, to hoće za stavno.

A. Sad bi dakle valjalo da one izaberemo, za koje znamo da će opet za tim udariti.

T. Svakako one nevalja zaboraviti, ali ni puštati se nagovariti za one, keji znamo da proti njimi stoje.

A. Kao i naš podestat.

T. Eh onako; ali se spomeni kad o komu govariš, nigda mu u poštenje nediraj; tako Marko priporuča.

A. To ima pravo, ali ja u poštenje nediram.

T. Negovorim ja to, nego da ti bude na pameti.

A. Neboj se, neću zaboravati; ali zaludu ja nebi već podestata.

. . . . . .

Sliede podpisi na Sundečićevu „*Krvavu Košulju*„.

Iz Orašca. Pop Stjepan Herdalo župnik u Orašcu 1 — Marijan Skorsur 1 — Mate Špikula 1 — Skupa 3.

Iz Dubrovnika. Gjuro N. Kovačević 2 — Niko Bjelovučić 1 — Sk. 3.

Iz Šibenika. Pop Vicko Čelar župnik u Vodicah 2 Prečast. kanonik Mrkica 2 — Pop Vicko Puljas — 2 Sk. 6.

S otoka Jelse. Dr. Vicko Duboković 1 — d.r Tofna Bučić 1 — Jur. Mate Dubukovića 1 — N. Duboković 1 — Sk. 4.

S Cetinja. Preosvešteni gosp. Episkop crnogorski Ilarion 17 — Čast. g, Stevan Kapa paroh i učitelj 6 — Čast. g. Filip Radičević Djakon i učitelj 1 — Sk. 24.

Iz Odese. Petar Gjurković — 2 Šimeon Lazarević 2 — Drago Katurić 3 — Niko Pavković 2 — Jovan Mitrović 1 — Luka Gjurasović 1 — Mato Perlajnović 1 — Mihail Kvekvić 1 — Marko Kvekvić 1 — Kristifor Rajčević 2 — Mihail Popović 1 — Stefan Milanović 1 — Jovan Milanović 1 — Marko Tomović 1 — Andrija Jovanović 1 — Jovan Lazarević 1 — Spiro Pavlović 1 — Mihail Gončević 1 — Marko Vukasović 1 — Savo Šerović 1 — Nikola Tošković 2 — Jovan Katurić 1 — Špiro Balarić 1 — Mihail Škulić 1 — Nikola Šulić — Ljubo Zloković 1 — Jovan Georgijević 1 — Kostantin Akimović 1 — Vido Perazić 1 — Skupa 36.

S Islama. Andrija Parenta kapetan islamski 1 —

Svega do sada 3338.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Aniéa.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 57.

U Zadru 16. srpnja 1864.

Obzir po svietu.

Već osamljeni Danci, brez uhvatnja da ji itko podpomože u žestokom i nejednakom rátu s njemačkima velevlastima, okrenuli su se na pomirljive svjéte. Kralj je zatvorio sabor i mjesto ratobornoga Monradova popečiteljstva pozvao novo, komu je na glavi Moltke. Za ovoga se govori da je dušom i srdcem miran, te da će se s niemcim nagoditi, ako dancem i nebi bilo drago. Na istu svrhu bližnjega pomirenja govore da putuje u Njemačku brat kralja Danskoga. Pokle su niemci zauzeli otok Alsen, već nije bilo boja: kano da čekaju čim će uroditi pomirljive težnje, koje su se u Danskoj pojavile.

Službene i poluslužbene novine na vas glas trube, da o savezu medju Austrijom, Prusijom i Rusijom neima ni spomena; čim njeke engleske novine tvrde sve jednako da je sklopljen taj savez, i navode dopise medju rečenimi velevlastimi. Tko vjeruje, a tko nevjeruje; taj bi savez svakako mogao uroditi velikim metežom po Evropi: ovo sve novine skladno pripoznaju.

Car je Makso došao u Mesik; pa o susretu, kojim su ga mesikanci susretili protivni su glasovi. Njeke novine kažu da je bio najsrdačniji pozdrav i najsjajnija svetkovina; a njeke opet kažu da nije bilo ni jednoga ni drugoga; pače da je i svieta malo bilo, koji bi bio izašao da vidi nove goste. Iz velike dalečine nije lako na brzu ruku doznati pravu istinu.

Čuje se kao da se Crnogorci nemogu nikako da pogode s Turcim o granicah i o pravu na morsku luku Špičansku; njeko kaže da bi kroz to i do ráta moglo doći.

Glasa se, da bi se još ove godine sakupio hrvatski sabor u Zagrebu.

Srbske obćine zaprosile su da na karlovoćkom kongresu prie se urede crkovni i učionski posli, te onda da se bira novi patriarha.

Ovdje se govori da će biti saborski izbori po Dalmaciji na 20, 28 i 30 nastajućega mjeseca kolovoza.

Naši Župnici i novi izbori.

Samac i dušom i stanom, zaboravljen od svietlih i sretnih, odgojen svim potrebam i duha i tiela, od mladosti do mrtve starosti oskuduo provodi svoje dneve s neukim i siromašnim, s neharnim i s povodljivim. U Crkvi mjesto Boga, pred Crkvom mjesto Sudca; svak hoće ga za učitelja, za liečnika, za svjedoka, za savjetnika, za prijatelja; malo i veliko, staro i nejako, *svojim* ga nazivlje. Njegove su šetnje od bonika do bonika; njegovi razgovori, brda i dolovi; njegovo stado, kršćanske duše; njegovi omladci, seoski djetenci i deklice. Tko se razbolio, da i njega ne boli? tko se smutio, da i on nije smućen? Bez njega nema ni roda ni smrti; on čovjeka prima iz krila materina, pa neostavlja ga do groba. On blagoslivlja kolievku, odar vjenčani i smrtni. Ako ti je vedar dan svanuo, s njim češ se prvim veseliti; ako ti se je suza otakla, lize k njegovoj ruki najpouzdanija i najskrovitija. Svud je bez njega prazno; jere njega čeka travno polje, njega sinje more, njega zavadjena obitel, njega ogriešena duša, njega ljudstvo, da blagoslovi, da kroti, da odrieši, da predvodi. Njega nikakva nemimolazi, ni skrovna ni očita, ni domaća ni javna; jere je on namjesnik Isukrstov medju ljudim; njemu je svagdano u rukama djeloredje, umstvo, uljudnost, državstvenost; jere njegovo je Vangjelje.

To ti je medju nami župnik.

Župnik žive sa svojom župom; pa zato nema zgode ni nezgode koja se napokon obanj ne razbije.

Što se može dogoditi dobra ili zla, da i do njega ne dodje? Znali su to svi Vladaoci; pa su uviek nastojali svakako, da imadu na svoju ruku župnike: i ne samo da im nisu kratili da se ulažu u poslove državne, kolik i ostali državljani, nego su svedj nastojali da im se i u tom ostavi odlično mjesto. Svaka vlada gleda da župnici ža nju stoje i za nju puku govore. Kad god vlade razpišu kakav novi danjak, prirez li; kad na vojnicu zovu; kad novi zakon oglase, preporuče župnikom da uglave puk kako je to potrebno, dobro li i kako da sluša. Bili se tko usudio reći da su u tom župnici prosta Vladina glasila? Mislimo da nebi, ako

Digitized by Google

se nije učio crkvenomu pravu od Febronia, jali od Protestantičke Centurie. Nego svak će reći, da su župnici prijatelji i svojevoljni pomoćnici Vladini u dobru. I to je pravo. Nego pogadjaju li svedjer Vladatelji na dobro? Hoće li župnik svedjer htjeti ono što Vladatelji hoće? To je ono zašto ćemo danas pitati, i prostodušno odgovoriti. Da ne razvadjamo govor pod mudrost, hajdemo na primer. Nu gledjamo što se događja po Dalmaciji. Ima četiri godine da je milostivi Kralj oglasio Ustav, t. j. podielio je oblast sa pukom, i to je ovako nagodio: Svaka Pokrajina (Provincia) ima odabrati za šest godina svoje Zastupnike na pokrajinski Sabor; ta Sabor ima opet odabrati svoje Poslanike na Bečko vieće. Što bez jednoga, što bez drugoga ih Sabora, svietli Kralj više nemože nijednoga novoga zakona izvesti ni staroga pometnuti. On, bez dogovora sa Bečkim viećem, nemože redovito ni danjke razpisivati; a bez pokrajinskih Sabora, nemože u Pokrajini novih zakona metati. Zaludu što sabor pita, ako Kralj nepotvrdi; a zaludu pa Kralj štogod želi, ako mu na to Sabor ne pristane. Nego, kad bi se u što Sabor upeo, može ga Kralj razpustiti, i narediti da se iznovice zastupnici biraju.

To se dogodilo i Saboru Dalmatinskomu. Zašto je bio raspušten Sabor Dalmatinski? tomu je mučno odgovoriti. Njeki ovako, njeki onako; pa se ništa bistra ne razabire. Ali za to već se i ne pita; nego pitajmo koga ćemo opet izabrati, i za koga ćemo mi župnici glasovati? No, preupitajmo se šta se ove četri godine u Dalmaciji dogodilo? Godine 1860 svietli kralj je oglasio ravnopravnost svih jezika. Mi smo se na to obveselili, kano ozebao suncu; pa smo pisali, i odmah počeli pitati da se i naš jezik uvede u sud i učionice. Na to su se mnogi rasrdili; i počeli su nam javno govoriti: da toga neće biti, nego da ostane pri starom. Malo potla dodje ovi naš Ustav, s naredbom svietloga Kralja, da se i po Dalmaciji biraju Zastupnici, koji bi imali odabrati odaslanike u Zagreb, da se tamo dogovaraju o združenju sa Hrvatskom i Slavonijom. Mi, kako svak znade, ustali smo da se biraju ljudi koji bi pošli u Zagreb; a naši protivnici ustali su (i ter kako!) da izaberu, i čine da puk izabere, one ljude koji nebi za živu glavu htjeli o Zagrebu ni spomenuti. Kad se govorilo da su se ti *autonomi* Dalmatinski ničem s preko mora nadali, možda se lagalo, a može biti da je u tom štogod istine i bilo. Ali ovo je zgoljna istina, da smo mi nastojali za združenje, jer smo se nadali da ćemo tako najbolje steći naš jezik u sudu i učionici, a autonomi su mrzili na združenje, jere su se uzdali da kad ostanemo sami, moći će, kao i do sad, činiti s nami što ih bude volja, i držati se talijanštine.

Autonomi su bili jači i sretniji od nas; pa je puk poslao na Sabor većinu njihovu; i ta većina nije htjela poslati u Zagreb odaslanike. Mi manjina, snuzili smo se i rekli smo: bud nećete združenja, ne niečite puku svoga jezika. Ali većina: aša, te aša. Mi smo ostali na svojoj, ali se nismo zato s kim zavadili; jere nismo s nikim ni bili jataci, nego smo samo od Vlade Dalmatinske počeli naše pravo tražiti, i do danas ga čekamo. Mi neznamo jesu li bili na široko zapasali autonomi; ali znamo da zimus poglavice im se zavadiše, i ljuto zavadiše sa njekim ljudim, koji su u Dalmatinskom vladanju poglaviti. Malo nakon toga Sabor je razpušten bio. Sad opet trećom pitamo: župnici, koga ćemo mi birati ovih novih izbora? Mi nepoznajemo župnika u Dalmaciji, koi nebi želio da narodni jezik vlada i u nas kano u Slovinskoj zemlji.

I ta im želja nije objestna, nego je od same ljubavi, i od pučke potrebe. Tom željom župnici za koga će glasovati?

Tajna je poznata po svoj Dalmaciji da ima ljudi, koji živo nastoje da se izaberu za nove zastupnike muževi tako rečeni Vladini. Uzput se kaže da je pokojna manjina bila buntovna; da se nevalja Vladom mraziti, da je dužnost Vlade se držati i birati one koje ona voli; da teško onomu koi izabere njeke, ter njeke; da to iziskuje Državna korist, itd.

Mi sada nećemo izpitivati koji su to ljudi što tako bunacaju; niti ćemo napadati na Vladu, da ona te ljude našilja, mi nećemo pitati jeli to poštena i ustavna borba; nećemo njeke ter njeke činovničiće napominjati, da pod-Vladaoc Dalmatinski, baron Roszner, javno je kazao: da Vlada nenastoji za nikoga, i da se ona u izbore ne ulaga. Nego daj da odušimo i da sami razabiremo te glasine. Najprvo stanimo na stopu Vladi, i recimo šta mislimo da je Vlada Dalmatinska? Je li svieli Kralj Vlada? Nije; jer u državi ustavnoj Kralj kraljuje, a odgovorni viećnici vladaju. Je li Vlada oni sustav koi je u nas mah uzeo? Nije ni to, jer mu je matica čak u Beču. Vlada je dakle dalmatinska oni slòg kojemu su glave gg. baruni Mamula i Rozner. Što hoće ta dva gospodina? Oni su nam javno kazali, da oni neželе nego što narod u Saboru želi. A narod šta želi? Da mu se najprvo jezik odrieši, Slovinski jezik da vlada u učioni i u sudu: ovo je glavno, ovo je temeljno zu nas sada u Dalmaciji. Svak znade koliko je marila za naš jezik saborska većina; pa kako su doduše dosad naši Vladaoci, kao ustavni ljudi, uz većinu i pristajali. Po istini, baron Rozner i to nam je bio javio, da Dalmatinska Vlada želi da našemu jeziku ustupi mjesto koje ga idje; ali je na žalost i dodao: da nezna kazati

Digitized by Google

šta bi na tu svrhu ista Vlada učinila; da čini nam se, da se nisu omrazili, ni on ni baron Mamula, sa njihovim doglavnicim, koji su proti našemu jeziku odmah u Saboru glasovali. Bil' se dakle mi sada mogli spustiti na gg. Roznera i Mamula da biramo one koji bi njim po volji bili? Mislimo da nebi. Šta dakle da radimo? Da izaberemo one ljude koji, uz barone Mamula i Roznera, hotit će da se naša narodnost razvija, i znat će kazati šta ima Vlada za to poduzeti. A kad bi nam ta dva gospodina kazala, po nesreći, da ona više neće što narodni Sabor hoće; tada da Sabor priponizno umoli svietloga kralja da nji od nas ukloni, a dalmatinsku Vladu da povjeri u druge ruke.

Evo dakle zašto mi kao pravi prijatelji naroda našega namožemo pristati na izbor vladinih ljudi, tako na sljepačku. Nego, ako nije istina da gg. naši vladaoci priporučuju svoje ljude, dobro bi bilo da to javno oglase narodu; neka nitko na njihovo ime ne vara i ne žesti narod. Ako bi pa istina bila, neka ti ljudi, koje vlada priporučuje, bistro i čisto oglase kako će se u Saboru vladati. Pa kad vidimo da uz narodnost našu srčeno i otvorito pristaju, i da im ustav nije šala ni pošalica, bit ćemo radostni da su ugodni i gospodi Rozneru i Mamuli; te ćemo za nje i glasovati. Inače mi ćemo tražiti poštene rodoljube, vierne carske podanike; ali i nezavisne i značajne narodne zastupnike, koji će znati i hotjeti prikazati sve pučke tegobe, braniti blago svoje narodnosti, i sveta prava narodnoga jezika, narodne prosvjete i napredka.

Naši župnici mogu li odstupiti od ovih načela?

Mi mislimo da po duševnosti nemogu. Oni vrlo dobro znadu, da rieči *Vladini ljudi*, *omraza s Vladom*, *uz Vladu stati*, u izbornom poslu nesamo što smisla nemadu: nego da su rieči koje smieraju na njihovo poniženje, bajagi da su oni ljudi koji neznadu razlučiti viernost svomu kralju, od udvornosti prama kojemu gospodinu pod velikom plaćom; i kao da oni sami neznadu što je koristno po narod i po državu; već da to uče od onih kojim u izboru svoga zastupnika, poslat će nadgledaoca. Župnici su ljudi koji plaćaju danjke, i ne samo da uzdrže kao i ostali državljani obćene terete, nego pritom podupiru državnu zgradu sa svojom riečju, i svojom vlašću duhovnom, bolje nego svi bodeži, i svi činovnici; da znadu i sami što je prava Državna korist, što li korist njekoliko ljudi.

Da smo bogdice čuli glas sedam naših biskupa, da nas boljma prosvietli i svjetuje, koje bi imali mjesto zauzeti naši župnici u nastonjoj izbornoj borbi! Uzdamo se da im se neće na žao dati, da ih ovde izmieni glas ~~sedam Francuzkih biskupa~~, riza Doupanloupova, koji lane svomu svećenstvu ovako govoriše o izborih: "Svećenici, vi ste članovi državni ka i svjetovnjaci, pa su vam u tom ista prava ka što su iste i dužnosti. Vi bi ste sad izdali dužnost, kad bi ste se uztegli od glasovanja. Nebudi vam žao kad vam rečemo, da ako je ovo zgoda u kojoj se imate pokazati ka pravi otažbenici; i zgoda je da se opoštenite ka pravi kršćani i pravi svećenici. Budite ljubeznivi, neupličite se u razdore i u podstreke, nebudite nitkomu za ratilo; spomente se da ste vi pastiri svijuh. Ali nemojte ni to zaboraviti, da vi imate jednu otačbinu, koju ste dužni ljubiti sa svom dušom, i služiti joj svedjer po vašoj sviesti, i da ima njekih prigoda, i težjih i ozbiljnijih, kad se nemože ni za dlaku odstupiti jali zanermati državljanska dužnost.

Nè; nedajte da se ikad više rekne, da bogoštovje duši rodoljubje, da svećenski čin tudji od naroda svoga, da vi nemarite za narodnu budućnost. Najviše čuvajte se, da se o vami ne prospe glas, da ste ništoni i blene, podkupljeni od onih, koji vam više obetaju za vašu kuću i za vašu crkvu.

Štije se u crkvenoj povjesti, da je uvjek prosto bilo prodavati i utvari svete, za slobodu i olakšicu ljudsku. Mi bih smo bili kukavni izrod, kad bi nas tko mogao ukoriti, da se više obziremo na potrebe našega stana, nego na dužnosti naše duše. Ako nas upitate koje smo mi stranke, mi ćemo vam kazati, da kao kršćani, kao svećenici, kao biskupi, mi nenatežemo za nikoga; ali kao državljani, vladamo se samo po svom izkustvu: i to je naše pravo. Mi kao državljani imamo pravo voliti taj ili ovi sustav državni, taj ili ovi način vladanja; imamo pravo, kao i ostali, imati slobodno svoje mnenje o zakonih, o danjcih, o ugovorih, o ustavu naše domovine, i evo toga mnenja:

Povjestnica cieloga svieta dvoje nas uči: 1. Vlast treba da je poštovana; 2. Vlast treba da je nadgledana. Razum i bogoštovje nam zapoviedaju da poštujemo Vlast. Ali je potreba najveća, i da nadgledamo Vlast. Koga zla neučiniše neomejašene i nenadgledane Vlasti? Evo što sam slavni Bossuet, prijatelj Vlasti, piše: "Od kad se samovladje namjestilo i učvrstilo, ništa mu nije moglo odoljeti; ni poštenje ni život, ništa ne osta mirno. Netom se kakva samovlada oglasila, boj se svih njenih zlih željah„.

Ima više načina nadgledanja i boljih i gorih; ali danas mi nemamo do ovoga jednoga, da biramo naše zastupnike. Ako ti neglasuješ, to se odričeš ovoga nadgledanja. Biraš li od straha kako ti tko zapovieda, to ti slabiš Vladu, ako je pravedna; ako je zla, tim joj puštaš bah mah da bude i gora; ako je prevarena, ti joj bolje oči zatieskaš. Tko

Digitized by Google

dakle ne glasuje, jali glasuje po tudjoj volji, nezna povjestnice, zaboravlja sve što je prošlo, zapušta svoj rod, nevjeran je svomu osvjedočenju, izdajica je svoje Domovine, izdajica samoga sebe.

Jest, gdjegod tko bio, u kakvom god stanju živio, i na kakvom god dostojanstvu sjedio, pravo ima i dužnost ima, primiti se i djelovati državničko djelo, što mu ustanove i zakon pripuštaju; i za to valja učiti narod, izpitivati za njegove pravedne želje, postojano ih oglasivati i braniti, ljudima se razmienjati, medju se ih upoznavati, narodu prionuti, njegovim životom, njegovim željama zadahnivati se, i uvjek prvi zauzimati se za narodne pravice. To je na što svietujemo sve naše duhovnike, da svak izgledno vidi, kako Domovina, nema harnijih sinova, u radosti i u žalosti, do nas duhovnikah . . . . . .

Onim koji žale: borba nejednaka je, bit ćemo predobiveni! Nji mi pitamo; da ste na bojnom polju gdje se radi o životu, bi li ste se tako brojili? Ne; vi nebiste gledali koliko vas je, niti bi ste mislili o biegu. Pa ako vas predobiju kad se borite, nebi li vas zar predobili da se ne borite?

Nego, je li ovo zbilja borba? Nije; ovo je velika iztraga, u kojoj vi sudite: sve stoji u vašoj osudi . . . . . .

Nevarajte se, neštedite se za boljih vremena. Neka se boljemu ne nada, tko na gladnoj godini ne sije i ne kopa.

Ne, ne; bolja su vremena samo za one koji rade, i za stvari za koje se nastoji. Istine ne brane se sobom; one živu u srcu njihovih ljubitelja i branitelja; one napreduju kad oni stupaju; one restu kad se oni dižu, one spavaju, kad oni zaspu„.

M. P.

Književna viest.

Poznati naš jezikoslovac, svećenik Ivan Berčić izdao je sliedeći Oglas:

Svi se učenjaci dan današnji u tom slažu, da od staroslovenskoga ili crkvenoslovínskoga jezika niesu potekli ostali slovinski jezici, nego da im je staroslovenština kao najstarija sestra, i kao takova, da čuva u sebi prvobitni sastav, od koga mogu se izvesti najtanja pravila onim ostalim jezikom. To je razlog, s koga se ovaj jezik drži za središte iztraživanju slavjanske filologije, kojemu plod može biti to obilniji, što ovomu su jeziku književni spomenici mnogi na broju toli u glagolskom, koli u grčkoslovenskom pismu. On ogoji, i na nieki način uputi ka književnomu razvoju srbsko i rusko narieče, te je po tom tumač najstarijim srbskim i ruskim spomenikom. Ovaj jezik slovinski jezikoslovci sve to više uče, budući da im je potrebit onako isto, kako niemskomu gotički, a indoevropejskomu sanskitski tj. staro-indijanski. Jezik ovaj jest napokon od njeke pomoći i za bogoslovne, nauke, što su na nj prenesene knjige S. Pisma većim dielom prama grčkomu prevodu LXX tumačiteljah, il prama grčkoj matici.

Slovnicah ovoga jezika ima počimljuć od XVI vieka, al sastavljenih práma knjigam izkvarenim ruskimi oblici i riečmi, a utištenim grčkoslovenskim pismom. Ovoga stoljetja ugledalo je bieli sviet nekoliko njih složenih i prama zdravim starinskim izvorom a grčkoslovenskimi pismeni napisanim, i prama njekim glagolskoga pisma, a bugarskoga i hrvatskoga razreda. Iztumačene su ove slovnice latinskim, ruskim, českim il njemačkim jezikom, a u svih su staroslovenski primieri obučeni grčkoslovenskim pismon; ali nije bilo još tiskane slovnice, koja bi prikazala kakav je ovi jezik jedino u glagolskih knji gah, i koja bi glagolicom navela primiere. Kako pa jezik nije jednak u svih glagolskih knjigah, jer je mnoge od njih pokvario kad hrvatski, kad ruski, ćutila se je odavna potreba, da bi se tko bavio slovnicom udesenom prama čistim glagolskim knjigam. Toga se je posla latio podpisanik, i naumi dati utištiti onakovu slovnicu staroslovenskoga jezika, tumačenu hrvatskim nariečjem, al porad njekih razlogah držeć se knjigah hrvatskoga razreda, i uvodeć njeke popravke, koje se svakako hoće na mjesto pokvarenih oblikah. Razjašnjeno će takodjer biti u ovoj slovnici počem se čisti staroslovenski jezik odlikuje od pohrvatjenoga i porusenoga.

Sad evo podpisanik pozivlje književnike i sve rodoljubce, da bi se na ovo djelo predbrojili, il da bi ga predplatili. Rok je predbroju i predplati im do 31 rujna t. g. iza koga dneva ciena će knjizi poskočiti.

Ciena iztisku na tvrdoj hartiji za predplatioce je f. 1.70 a za predbrojnike f. 2. 20; iztisku na prostoj hartiji za predplatioce f. 1.50 a za predbrojnike f. 2.— a vr.

Tko bi predplatio deset iztisakah, ili prebrojio se ne isto onoliko iztisakah, dobio bi jedanaesti na dar.

Zanimivost ovoga djela imala bi skloniti, da ga dobave ljubitelji staroslovenskoga jezika, i svi slovinci koji žele savršeno naučiti svoje narieče; i zato se podpisanik nada, da će mu se skupiti tolik broj predplatiocah i predbrojnika kolik mu se hoće za namiriti troške.

Dalm. hrvat. slavon. Izložba u Zagrebu.

Podrnčnomu odboru Zadarskomu prikazano je i on je odpremio 21 prijava k Zagrebačkoj izložbi. Gospodu, koja su prijave učinili, i stvari prijavljene javiti ćemo drugi put.

Neka sada ona gospoda pospješe prirediti stvari odredjene za izložbu, te neka ji pošalju prie izmaka ovoga mjeseca područnomu Odboru u Zadar, jer će se slati u Zagreb početkom mjeseca kolovoza.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 59.

U Zadru 23. srpnja 1864.

Obzir po svietu.

Danska se pregovara o uvjetih pomirenja sa njemačkimi velevlastmi; ali opet nepropušta jim sve na volju. U tom oporu bi rek da Francuska obodruje Dansku, kao da ona nebi dopustila da se danska država stopi ciela u njemački savez, niti da niemci od nje odciepe cio Slezvik.

Prem da nitko nevjeruje da je medju Austrijom, Rusijom i Prusijom stvoren tako nazvani *sveti* savez po starom kovu; svak opet tvrdi da ima dogovora i sporazumljenja medju trojicom velevlasti, po kom bi jedna drugoj bile da potrebe u pomoći.

Nagodba o granicah medju Turskom i Crnomgorom nemože da se utanači; medju tim turci grade tvrdjave proti crnogorcem na svom zemljištu, sa strane arbanaške pokraj Bara. Njeke novine pišu ob odkrivenoj uroti, koja je radila o glavi crnogorskomu knjazu.

Pogovara se da bi srbski knjaz Mihail, bivši bez poroda, posinio starijega sina prognanoga knjaza Alekse Karagjorgjića, i da to posinovljenje oprema Austrija; ali da bi Francuska posve druge namjere imala, koje bi težile na to, da se Srbija i Crnogora sjedine u jednu državu.

Nastajući srbski kongres porodio je razdraženosti u narodu. Obćine poglavite prije izbiranja svojih zastupnika zaprosiše da se najprvo na kongresu urede posli crkovni i učionski, a to s namjerom, jeda bi se u tom pretresivanju mogli zastupnici osvjedočiti o vriednosti i o mnienju svih vladika prisutnih, te onda izabrati najdostojnijega arhiepiskopom i metropolitom. Na tu svrhu Novosadska obćina htjela je poslati svoje povjerenike u Beč, da u rečenom smislu prikažu molbu Nj. Veličanstvu; ali nije dobila k tomu potrebiti dopust.

Njemačke novine pišu da je presv. biskup Strosmajer u Beču, gdje se dogovara s visokimi glavami, kako bi se on sauzeo da privoli hrvate na bečku politiku. Druge novine pak misle, da ti glasi o našoj sviezdi slovinskoj neimaju nikakova temelja, kao ni oni što su se bili jesenos prosuli; i da presvietli biskup neće se već miešati u nikakovo političko djelovanje, kako je i sam izjavio.

Vlada je dalmatinska razpisala obće izbore za sabor. Po tom razpisu na 20 kolovoza biti će izbori zastupnika krajinskih kotara, na 25 gradskih kotara i trgovačkih komora, a na 30 birati će veleporeznici.

№ 191-pr.

Pravoslavni Episkop Dalmatinski
Okružno Pisanie.

Sljedujući blagoutrobnom riešeniju Njegovog Veličestva našeg monarha dne 6 tek. mjeseca odhodimo u Karlovce gdje ćemo učastvovati Srbsko-narodnom Soboru, sazvanom izbranja radi arhiepiskopa i metropolita, držanju arhierejskog Sinoda i sovješćanju o djelma naše crkve i hristjanskog nastavljenja.

Uvjedomljajući o ovom naše eparhialno Sveštenstvo a sredstvom ovog i sve hristjane naše bogospasaeme eparhie, kao i o tom, da smo opredielili i trajućem odsustvju našem naimenovali za našeg mjestozastupnika u upravi eparhialnoj arhimandrita Krupskog i počestnog člena konsistorialnog kyr Atanasija Ćurlića, nahodimo prie otšestvia našeg opomenuti eparhialno sveštenstvo na važnost tekućeg vremena i dati uputstvia kako se ima obhoditi i upravljati u smislu crkovnom i ovim crkvi državi i rodu korist prinieti.

Do malo vremena imaju se po ustavnim načelima milostiviejše darovanima preduzeti izbori zastupnika narodnih za sobor provincijalni dalmatinski. Odveć je važno ovo djelo da važnost ovog vremena niko iz vida izpustiti nemože, i da je crkva s državom i ova s crkvom tiesno skopčana niko otreći nemože. U narodniem saboru djela se o koristi i napredku kako državnom i narodniem tako i crkovnom, na tom dakle treba da učastvuju takovi ljudi koji će dostojno zastupati interese kako državne i zemaljske, tako i crkovne; zato u izboru zastupnika velika predostorožnost nabljudati se ima; a budući da u pomenutom izboru učastvuje i narod našeg blagočestija po većoj časti prost i tomu nevješt, to dužnost je parohialnom sveštenstvu svoje parohiane poučiti, rukovoditi i uputstva im dati, i predohraniti interese države i naše provincije.

Boljeg radi uspieha nemožemo propustiti da ne uvjedimo naše eparhialno Sveštenstvo, *da je ustrojen u ovom gradu jedan sredotočni odbor, a*

Digitized by Google

od ovog zavisećih više filialnih odbora u provinciji s tom namjerom, da izbrani budu zastupnici za nastojeći sobor ljudi u svem protivni predpostavljenom državnom praviteljstvu. Preduzeće rečenih odbora sastoji se u tom da *razprostru nepovjerenje, mržnju i prezrenje prama državnih vlasti, da osujete razpoloženija ovih, da oklevetaju blage namjere, da ih opišu kao neprijatelje naroda, narodnjeg jezika, narodnosti i ustavnih olakšica milostivijše darovanih,* jednom rieči, *da podkopaju zakoniti uplivi; zato nastoje da izbor pane na lica protivna svakom načelu reda i zakonitosti, prieteći i obećavajući.* Osnovano može se držati da njeki lakomisleni i maloumni od parohialnog sveštenstva učastvuju u slovutim odborima podkriepljavajući svojim uplivom *zločestive namjere zloradih ljudi,* mjesto što bi po svetoj svojoj dužnosti imali protiv stajati *pagubnim namjerama nečestivih lica,* a praviteljstvo pomagati u težnji za sreću i blagostojanje naroda. Najveća skrb i neizlječima rana bila bi srcu našem arhierejskom, da bi koi od podčinjenog nam parohialnog sveštenstva *u kolo nečestivih, državi i družtvu čovječeskom opasnih družtva uljezao* i ovima svojim uplivom podpomagao. Zato nahodimo podići naš arhierejski glas i sovjetovati, da naše eparhialno sveštenstvo sav svoj upliv upotrebi kod dotičnih parohiana da izbor izpane na takova lica, koja su prijateljski oduševljena državi, narodu i narodnosti, narodnom jeziku i crkvi, koja su dobromisleća i umjerena i koja će dostojno zastupati interese u soglasju i državne i crkovne i narodnje. Na koi konec paroh je dužan bezprestano svoje parohiane poučavati, rukovoditi, obavještavati i odvraćati od *prevratnih odbora, koji pod imenom narodnje stranke nastoje prosti narod u svoju mrežu uloviti, upotrebljavajući sva sredstva k postiženju prevratne svoje cieli, kao pretnje i obećavanja.*

Opominjući mi naše eparhialno sveštenstvo na neizbrojena blaglodiejanija od milostivijejšeg i pravdoljubivog našeg imperatora i njegovog praviteljstva crkvi i narodu našeg blagočestija udieljena, preporučujemo da i sveštenstvo dužno je primjerom predhoditi im, jer ništa našem srcu nebi pečalnije bilo, što kad bi se dokazalo a i posumjalo o tom da i naše sveštenstvo a s njim narod *prevratnim odborima* učastvuje, dužnost poučavanja u ovom važnom predmetu svojim parohianima prenebregava, i so tim njeku protivnost praviteljstvu, državnim vlastma izjavljuje. Da nebi ova ljaga na naše sveštenstvo i na narod našeg blagočestja vo obšte pala, krepčajše preporučujemo da se pri nastojećim izborima svojski sovjetom i uplivom zauzme, da u gore spomenutom smislu zastupnici izbrani budu, koje će se upisati u zaslugu kako god crkve. tako i države.

Po našem povratku s pomenutog puta srdečno ćemo se radovati i tješiti da je sveštenstvo sovjetu našem sljedovalo i svojoj zadaći i svetoj dužnosti podpuno odgovorilo i ugovljetvorilo.

U Zadru 1 julia 1864.

Spominjemo se da s ovu stranu trie godine preosv. Vladika kav. S. Knežević stao je uz narodnu stranku. On danas proglasuje tu stranku kao uredjenu na *prevratne odbore nečestevih ljudi, s namjerami pogubnimi državi i čovječanskomu družtvu.* Da je to tako, to bi bilo nješto golema; ali mi znamo da nije, pa nam je red pitati njihovo preosv. jeda li je narodna stranka svedjer takova bila? — Ako nije, kad i po čem se izopačila? — Za što nije on javio tu grdobu sudu *na korist crkvi, državi i rodu?* — Takova što zaklopiti u presidijalno pismo dovodi u sumnju, da njih. preosv. nije o tom podpuno osvjedočeno; a onda, kako može na tom osnovati svećenstvu pravac, po kom da se vlada? — Nećemo ob ovom veće riečih trošiti: svećenstvu ostaje njegova saviest da ga vodi, preosv. Vladiki njegova, a i nam naša.

Došastim brojem dati ćemo prevod i drugoga presidijalnoga pisma iz drugoga izvora a ovom slična sadržaja, koje je javljeno u talijanskom dielu današnjega broja.

Marko i Tadija.
u Spljetu.

. . . . . .

M. Eto sam brate obišao sve od Zadra do Omiša i po suhu i po moru, pa kuda sam god došao o drugom se sviet i nerazgovara.

T. Eh moj Marko, da svak ovako razumije kano ti, a da svak pomnjivo sluša kao ja, drugčije bi posli išli.

M. Što ćeš da ti rečem? — Našao sam po mjestih ljudi, koji znadu sto pùta bolje nego ja. ali neima tko da ji sluša; a našao sam jih drugdje koji bi slušali, ali nije tko da upravi.

T. To je težka nevolja, pa zapušte i jedni i drugi što nas najveće tišti.

M. A što može biti veće? — Ta za duševnim spasenjem, ovo nam je najprvo, da živemo u miru i pokoju, a toga neima brez zakonite slobode.

T. Tako je brate sve kao po vandjelju. — Kaže mi njeki u Dernišu: "mi gledamo svoje posle, za tim će gledati pretur i podeštat„. — Koja mi je korist da sam i sít i odjeven, a živjeti kao da sam gluh, niem i sliep...

M. Pravo je tako. — Oni su gore nego niemi i sliepi, koji se nepašte ob ovih poslih. — Za koga se sabor sakuplja ako ne za nas? — O čemu će se dogovarati, nego o obćih stvarih, koje se nas sviju tiču? — Za koga će zakone stvarati, ako ne za nas? — I pred Bogom i pred ljudim grešno je i sramotno zapuštati tako velike stvari, koje su nam o glavi i o životu.

T. Eno naši Sinjani počeli su se nješto o tom razgovorati po varošu; ali je njeka nevolja dala u glavu seoskim kapetanom, pa sviet se ustravio....

M. Neće ljudi da razumiju, kad se radi o tom da se bira na sabor, nije ni do kapetana, ni do podestata, ni do pretura, ni do cirkula, ni do nikoga, nego svakomu do svoje volje, do svoje koristi.

T. Ali znaš Marko, nezna svak ni za svoju pravu korist.

Digitized by Google

M. To imaš prav. — To sam govorio rodjaku u Zadarskom kotaru: "što je tebi do toga da te njeka gospoda poglade i pohvale; tebi je gledati da stojiš uza tvoj narod, pa da narodnu korist goniš, neobziruć se ni desno ni lievo„. — Takov su nam izgled dali oni naši, što su za narodne posle na saboru govorili. — Jeda li ji što uplašilo? — Jeda li ji što zamamilo? — Ništa brate, nego narod pa narod.

T. Znaš li što vele njeki naši? — Pa šta su nam ti ljudi napravili? — Naš je sviet takav: hotio bi da odmah vidi gotovu korist; a neće da razmišlja kako je to težko okrenuti što za vieka obstoji; kako je trudno obnoviti, što je davno zastaralo.

M. A što su vidjeli iz onih obitànja s kojimi ji zamamljuju? — A što li iz onih làži kojimi ji njeki varaju? — Ni vlada nemože nijednoga zakona da oteža ili oblakša brez sabora, a kamo li bi tko drugi to mogao? — Brez sabora nesmije ništa se iznova zametnuti, ni nametnuti: to je rieč našega milostivoga kralja; a mi ljude na sabor biramo; kako ćemo se dakle dobru ikakovu ili oblakšanju nadati, ako se sami ne staramo koga bi izabrali? — To je jedno; a drugo je da što nije na čas postalo, nemože se na čas ni ukinuti. —

T. I ja sam u Dernišu tako govorio.

M. Da bi ništa nego liepi občinski zakon, što ćemo dobiti! — Pa da biramo sami občinsko vieće, a ne da ga pretur ili cirkula bira; pa seoski glavari, koje će birati občinsko vieće; pa seoski starci da viećaju o seoskih poslih. — Je li nam do sada bilo takove slobode? —

T. Eh moj Marko, to je jurve uradjeno; a gdje je toliko što je već spravno ili započeto?

M. To najbolje znade Neretva, ako je do kojega osobitoga mjesta, to Neretva znade što je Pavlinović probudio. A sada recimo o milom našem jeziku, što željno izčikamo. Ja bi rekao: "eto ljudi je li vam do toga da vam se vašim jezikom sudi, da znate rieč po rieč što vam se na sudu piše, da nemećete ruke na ono što nerazumijete? — O tom je zametnula govor na saboru ona mala narodna kita: ona nije kriva što nije do svrhe opremljeno: Izaberite opet one ljude i onakovih još uza nje, pak će ona narodna stranka opet na saboru za tim raditi.

T. A šta brate, naši Cetinjani i neznadu da je Alesani svoj glas dao protiva onom što su narodni ljudi osnovali bili, kako će se slovinskim jezikom služiti na sudu.

M. Tako su protivni bili i oni što je birao Zadarski kotar s Pagom i s Rabom, a i mnogi drugi; pa bi ti ljudi imali sada dobro promisliti kuda će okrenuti.

T. Neće brate nikuda, ako misle kao oni Dernišanac: "što učine pretur i podestat.„ — Može li se grdje nemarnosti!

M. Nije ni nemarnost samo na našu štetu; nesklad i nesloga donose nam ako je moguće još većega kvara. Ljudem se čini da se živo bave, da se marljivo staraju o tom koga bi izabrali; ali svak okreće na svoju ruku, pa najzad neizadje na ničigovu.

T. Bora mi tako će u Dernišu i u Kninu, ako neuhite svi za jedan štap.

M. Neće samo onuda nego svuda. Metnimo da neslože Trogirani, Kašteljani, Zagoroni, Ogorani, Klišani, Poljičani, Omišani svi zajedno; nego njeki ovako, njeki onako; što će se onda roditi? Njeki s brda njeki s dola, pak će se pomesti, pak će ji navabiti o kom nisu ni mislili, a o kom će se pokajiti. — Tako reci Vrgorčani, Primorjani i Neretvani; tako Dubrovačka strana od Slanoga do Gruža, pa Župa i Konavlje; tako Kotor, Ercegnovi i Perast; tako, da se opet na se vratim, Obrovac, Benkovac i Kistanje; tako Zadarski kotar Školji, Pag i Rab; tako Skradin i Šibenska krajina; tako, da već nebrojim, svi i svude: koji nehtjedu pristati na dogovor, pa skladno i složno birati, neće jim izaći po volji ni jednim ni drugim.

T. Eh moj Marko, da svak tebe sluša kao što tvoj Tadija . . .

M. Nije meni za tim da mene tko sluša; nego da otvore oči vrhu svoje koristi.

T. Nitko jim i nekaže njihovu korist bolje nego ti. — Koji nisu pri svojoj sviesti ti sami mogu nerazumjeti.

M. Nije sve ni do toga; nego ljudi još nemogu se uglaviti, da po zakonu nitko nesmije stati jim na put kad se o izboru radi. — Bio tko mu drago, najveća gospoda; ako što obićali, ako čim prietili da se taj i taj bira, sve je to protivno zakonu. Razgovarati se kako se mi razgovaramo, to je svakomu prosto; pa kada se proglase izbori javno se sakupljati, javno se dogovarati i to je zakon; ali u potaji prietiti, prosipati laži po svietu, to je što po zakonu nije: tomu su uši da se čuje a da se radi kako komu godi.

T. Mi svakako za se ljude biramo a ne za drugoga. Da tko drugi ima o tom šta reći, to bi bila vlada; ali ni vlada, ni vladini ljudi nisu stariji od zakona.

M. Vlada neće preko zakona; ali ima ljudi svake ruke, koji misle dobiti milosti pred vladom, kad stanu nagovarati na vladino ime, ili šta obićati, a sve za osobitu korist, a narod ako će i propasti.

T. Ja sam čuo gdje govore da vlada priporuča da Dernišani izaberu opet podestata.

M. Govore tako da vlada prieporuča u Šibeniku Biona, u Sinju Alesana i što ja znam još koga; ali ja to sve nevjerujem, niti mislim da će narod takove izabrati. Ta znamo da su bili oni i njihova družina protivni narodnoj stranki, a vlada nije se nigda izjavila protivna onom što su naši narodni zastupnici tražili za narodni jezik, za narodni boljak. — Ja mislim da ako tko priporuča one ljude na vladino ime, to čini samo za njihovo prijateljstvo.

T. Eh moj brate, ako oni imaju mogućih prijatelja, pak se zauzmu za njih neće biti zaludu.

M. Neće ako izbirači budu slicpi; ali ako otvore oči, neće gledati na ničiju priporuku nego na narodno dobro.

T. I ja to mislim. Što je god pametnijih glàva naše ruke, što je god popova i fratara, što je god

Digitized by Google

našega prostoga puka, to sve skladno želi da naš jezik prodre do nauka i do suda; to će sve gledati da izabere narodne ljude.

M. Tako bi imalo biti; na to bi imali mi svi upirati, a neslušati nikakove rieči, koje su protivne našim narodnim ljudem, baš da te rieči čujemo i od velike gospode; jer da je po zakonu šta protivna tomu da se biraju oni ljudi koje mi znamo da su naši, nebi se to glasalo i govorilo od ustiju do ustiju, a da neznaš od koga je izišlo; nebi se govorilo o tom zatvorenima vratima, nego bi se pisalo, i štampalo, i proglasilo u crkvi.

T. Dakle ti nevjeruješ ništa što nije u pismu.

M. Ne u ovom poslu ništa. — Izbori su narodu na podpunoj slobodi; može slušati šta je komu drago govoriti, a vladati se po svojoj koristi, pak se kroz to od nitkoga nebojati, a najmanje od vlade, koja je dužna braniti svačju slobodu.

T. Da ako pretur poprieti?

M. Pretur neće toga učiniti; da ako bi učinio tužiti ga vladi, jer bi bio u tom kriv; ali se je nadati da se to neće čuti ni od cirkula, ni od pretura ni od nitkoga.

. . . . . .

Izvod

Iz napisnika ukupne odborske sjednice družtva Matice dalmatinske, držane dne 14 srpnja t. g. pod predsjedničtvom dr. Božidara Petranovića. Prisutni su podpresjednik Danilov i drugih devet članova. Odborski član Šundečić zauzima mjesto tajnika, koi je poradi nemoći odsutan.

1. Gosp. Predsjonik čita pismo, koim mu dubrovački povjerenik gosp. J. Kalik sprovadja spisak novih članova utemeljitelja. Članovi su sliedeći; plemeniti baron Franjo Getaldi-Gundulić sa svotom od 50 fior. — plem. knez Niko Vlaho Pucić — plem. dr. Mato Zamanja odvjetnk-plem. Gospar Marko Natalić — sviet. gosp. Ivo Aug. Kaznačić liečnik i spisatelj — visokočastni gosp. Ivo Drašković konsul — častni gosp. Vlaho de Giuli trgovac — gosp. Lujo Seralji trgovac — gosp. Risto N. Mičić trgovac — gosp. Jovo pok. Petra Opuhića trgovac — gosp. Pero Fouque — gosp. pop Jovo Novaković učitelj. Sa osobitom zahvalom primljeno na znanje.

2. Javlja gosp. Predsednik da je vrli narodni pjesnik gosp c. k. polkovnik Petar Preradović pristupio kao član utemeljitelj; s radostju uzeto na znanje.

3. Pročitan dopis kninske občine, koim javlja da je preostalih osam Koledara ona uzela; primljeno sa zahvalom.

4. Povjerenik šibenički prečast. gosp. kanokih Mrkica šalje novce u ime rokovine tamošnjih članova, a gosp. pop. Mihovil J. Granić povjerenik spljetski sprovadja novce za razprodane Koledare; uzeto na ugodno znanje.

5. Gosp. Predsjednik kaže da mu je prispio III. dio "Književnika„ Hadžićevo "Ogledalo„ i Natoševića djeo poklon Matičinoj knjižnici; sve sa osobitom zahvalom primljeno.

6. Napokon isti gosp. Predsjednik pročita jedno pismo koje je veli poglaviti póvod ovoj ukupnoj sjednici, i koim Galičko-ruska Matica u Lavovu javlja da će držati dne 19. 20. 21. tekućega svoju glavnu skupštinu u Lavovu na kojoj će se raditi o većem djelovanju iste Matice na polju književnosti i pobližem njenom odnošaju sa svim ostalim književnim družtvama, te moli neka bi i naše družtvo jednog svog člana na rečenu skupštinu izaslalo.

Podpresjednik Danilov, uzimajući u obzir novčano siromašno stanje naše Matice, predlaže da se pismeno zahvali spomenutoj Matici na njezinu bratskom pozivu i neka se umoli svoje zaključke od iste skupštine da bi izvolila priobćiti.

Sundečić, tvrdi da dobro nečini naša Matica odbijajući svagda ovakove zgode u kojima bi se mi mogli s našom braćom pobliže upoznati, od kog uzajemnog pobližnjeg upoznanja, veli, da zavisi najbolje napredovanje u narodnim stvarima. Dodaje da bi se tim odlazkom moglo dosta koristi i istoj našoj Matici doprinieti, te predlaže da nebudući putni potrošak veći od 200 fior. neka Matica naša takovu žrtvu učini i jednog svog pošalje na višekrat spomenuta skupštinu.

D.r Vitezić dodaje da Matica samo u polovinu putnog troška udje, koi se predlog odma jedinoglasno zabaci.

Stavljena potom ostala dva predloga na glasovanje, svaki steče po pet glasova za sebe, te gosp. Predsjednik pridružìvši se svojim glasom za Danilov predlog, ovaj na svrhu bude primljen a Sundečićev zabačen.

S tim se sjednica završi.

U odsutnosti tajnika
J. Sundečić.

Sliede podpisi na Sundečićevu "*Krvavu Košulju*„.

Iz Trogira. Njekoliko prijatelja 100 komada.

Iz Zagreba. Prečastni gosp. kanonik D.r Fr. Rački 5 — D.r Dimitrije Demetar 1. — Sk. 6.

Iz Vukovara. Pavle Mačvanski predsjednik suda 1 Milan Marinković prisjednik 1 — Miloš Stojanović pristav 1 — Josim Popović slušatelj 1 — G. Pretić slušatelj 1 — Todor Popov direktor 1 — Jovan Jovanović činovnik 1 — A. Berberović činovnik 1 — As. Rogulić doktor prava 1 — Sava Milinković official 1 — Andria Andrić pristav 1 — Ilija Jovanović činovnik 1 — Gjorgje Kontić podpredsjednik 1 — Nikola Smiljkić činovnik 1 — Laza Ruvarac pristav 1 — Gjorgje Stojaković Držav. odvjetnik 1 — Gjorgje Georgijević prisjednik 1 — Gjura Vuković jurasor 1 — Stevan Dimitrijević tajnik 1 — Kosta Mladenović oficial 1 — Pavle Grčić odvjetnik 1 — Simo Filipović odvjetnik 1 — Dimitrije Marković poč. sudac 1 — M. Stefanić pristav 1 — N. Fabianić činovnik 1 — Jakov Rupčić činov. 1 — Rafa Šamšalović pristav 1. — Adam Soltković aktuar 1 — Stjepan Kemjenović aktuar 1 — Dragutin Alt tajnik 1 — Skupa 30.

Svega do sada 3474.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 61.

U Zadru 30. srpnja 1864.

Obzir po svietu.

Kao da će se danski posli raztrgnuti na miru u novih dogovorih zavedenih u Beču, medju danskimi i njemačkimi poslanici. Ali se velika bura digla u Njemačkoj kroz to, što je saveznički vojvoda ostavio Redensburg prusijancem. Njeko vidi u prusijanskom postupanju namjera pogibeljnih medjusobnom miru njemačkih država; jer kao da bi Prusija htjela zaokupiti pod svoje krilo njemačke knježevine i tako malo po malo zavladati cielom Njemačkom zemljom.

Trstanski *Tempo* ima dugi dopis iz Skadra o uroti proti knjazu Crnogorskomu, o kojoj mi nećemo, da pišemo dokle što sudbeno neizadje, buduć se ovdje na Zadarskom sudu o tom iztražuje.

Petropoljani, Kninjopoljci i Cetinjani primite svesrdno moj ljubezni pozdrav, i dobro uho otvorite da čuti možete sliedeće kratke moje rieči!

Opominjem Vas prvo svega, da se dovrši treća godina od kada u Drnišu vi imenovaste mene Zastupnikom Vašim u Dalmatinskom našem Saboru, i s tiem imenovanjem Vi mi dodadoste bistar biljeg Vaše ljubavi, koju po mojoj velikoj sreći u prsima Vašim uživam smalim od djetinstva moga; dragocienjenu ljubav ja kod Vas stekoh, jer u meni poznadoste pravog Vašeg prijatelja, koi za blagostanje Vaše nikakove žrtve nebi poštedio.— Daj Bože da se ta ljubav naša medju nama uzdrži do skončanja života moga! Vama je poznato da Njihovo Veličanstvo naš premilostivi Kralj nadje u visokoumlju Svomu da Sabor razpušti i zastupnike sve svojim kućama odpusti. Uzrok takove odluke nećemo iztraživati. Kralj je tako odlučio i gospodar je bio tako odlučiti.

Sad se tiče da na novo Narod izabire Zastupnike na Sabor; i tu valja da svi dobro oči otvorimo, da izbor nepane nego na ljude poštene, koji nezavise već od zakonito slobodne svoje volje; koi će se starati da izliečene budu neizbrojne rane našeg potrebnoga i dobroga naroda.

Znajte braćo da se prosuo po ovim dalekim Gradovim, glas, da njeki ljudi letiše i lete po sviem stranama naše mile Otačbine, nagovarajući narod da imenuje iz činovničkog jata Zastupnike novog našeg Sabora. Govori se u isto doba da su prosuli i njeke prietnje i obećavanja da bi se svakako dostigao začeti cilj. Ja mislim da to istina nije, jer to nedopušta zakon. Mi svakako treba da nevjerujemo svake glasine, ali da se i čuvamo lukavštine, jer je u svaka doba na ovom svietu bilo himbenjaka i poštenih ljudi; s toga valja da se oštroumno vladamo za neupasti u himbenjačku mrežu, ako je po slučaju zapeta. Ja sam se od moje kuće odalečio tražiti ljekare, koji bi mi pokvareno zdravlje popravili, i pri tom stiže mi glas da do malo dana biti će u našoj Dalmaciji biranje Zastupnika za novi Sabor. Niesam se puno mislio što ću, već mi odma na um pade da je starija otačbina nego li zdravlje i život, i tako sam odlučio ostaviti započeto liečenje i medju Vas braćo doći, da se bratimski dogovorimo kako i što treba raditi za da (ako dušmana ima) na dušmansku nebude.

Sastanak i dogovor nama je dopošten od Kraljske volje i ustavnog zakona. Ko bi se tomu protivio taj bi zakone Kraljske pogazio i odgovornik bio budalastog svoga postupanja.

U prvom Saboru ja sam sa vieraim družstvom tražio:

"da nam se dopušti Duhan saditi,
"da nam se nebrani da Sol gradi gdje ko hoće,
"da se umanji broj Činovnika za manji naš trošak,
"da se nediže Vojska iz Dalmacije, budući da je potrebna, pusta i krševita, a malo ruku za poljsko obradjenje,
"da nam se preveliki danjci umanje,
"da nam se učione u našem maternom jeziku ustanove,
"da se materni naš jezik uvede u Sudove.

Ove stvari koje bi bile od velike narodne

Digitized by Google

koristi ja sam radio da nam se udobre, i opet ću raditi o njima ne samo, dali o svemu što bi moglo narodu za korist biti, i to u slučaju ako za zastupnika novog sabora budem od ljubavi i povjerenja Vašega imenovan.

Tri će se zastupnika u Drnišu imenovati.

Mi ćemo se zakonitim načinom sastajati i dogovarati za izbiranje onih ljudi, koji Narod ljube i njegov napredak žele.

U tom velikom poslu netreba se strašiti od nikoga, jer nam nesmije nitko zabraniti da radimo sve ono što nam Kralj i zakon dopušta, niti će jedno slovo iz naših usta izpasti koje se sa sviem neslaže s Kraljskom voljom i sa ustavnim zakonim.

U Dalmaciji našoj ludo je pitati, jeda li je tko svomu Kralju vieran, jer viernost Dalmatinska jest dobro Kralju i svietu poznata.

Iz Mletaka na 19 srpnja 1864.

Krsto Kulišić.

Slavnomu Primorju i Krajini

Kotara Trogirskoga, Spljetskoga i Omiškoga

i njihovim poštovanim izbiračem

Gospodo!

Vieran svomu Kralju i Narodu, oslonjen na ustavu, poslušan zakonu, stupam pred Vas, da me izaberete Vašim zastupnikom na saboru.

Moja su politička načela zaklopljena u dvie rieči: **Narodnost i Sloboda;** a ovo su moje namjere na tom temelju posadjene:

1. Ustav osnovan na carskoj diplomi listopadskoj i na veljačkoj povelji, da se sve to slobodnije razvije na korist sviju naroda po Austriji, a navlastito našega naroda slovinskoga.

2. Štednja da se uvede u državnu upravu što se može veća, neka se podigne državna veresija, a neka se umalje porezi i danjci.

3. Vladovanje odgovornih popečitelja carskih, i činovanje sviju državnih činovnika da bude otvorito i očito, neka se dade protresati i prosudjivati carevinskomu vieću i kraljevinskomu saboru.

4. Carska vlada da se pobrine za našu braću po krvi i jeziku, koja stenje pod turskim jarmom, neka prosine krst častni i sloboda sveta po cielom našem narodu.

Što pak uztišti napose našu Dalmaciju

5. Nauk da se po narodu raširi; poretni sudovi da se uvedu; vojnička služba da se skrati i ublaži; brodarenje i trgovina da se zaokrili i promakne; putovi i luke da se grade i utvrde; ogoljena brda i planine da se gorom okite; zapuštene rieke i potoci da se uporave i zajaze; poljski teg, ribarština i svaki rukotvorni obrt da se podpomože; neka se uzgoje znanost i umjetnost, a neka se pučanstvo i bogastvo umnože.

Napokon, što se Vas najbliže tiče,

6. Kmetija da se uredi. — Gospodari zemalja i težaci, oboji su narodni sinovi, oboji imaju svoja prava. — Obojim što se može tvrdje zajamčiti pravice, da njihovo negine: to narodna pravda iziskuje; — obojim naložiti što se može manje dužnosti medju sobom: to hoće narodna sloboda. — Ovo mi je pravac u tom poslu.

O našem jeziku nisam ni rieči, jer se i samo razumije da je jezik poglavito narodno blago; a o narodnom sam sjedinjenju omučao, jer se o tom sada neradi.

Gospodo! — Vi ste svomu Kralju vierni, Vi zakonu poslušni, Vi dični narodnošću svojom, Vi branitelji ustavne slobode: Vaša su načela, moja načela.

Ako mene dopane ta čast, da me izaberete svojim zastupnikom, biti će mi sveta dužnost nastojati za svim, što je Vaša korist, a sve odbijati, što je Vaša šteta.

Dosadašnje moje ponašanje može Vam zasvjedočiti, da ja nisam išao za mojom osobitom koristi, da se nedam uplašiti mojom osobitom štetom: Bog mi bio u pomoći, da se toga sa mnom nigda nedogodi.

Vi znate kako Vam je, a znate da sam Vam brat; pak Vaši jadi moji jadi, Vaša radost moja radost: Vi birajte, a ja svedjer gotov svomu narodu na službu.

Iz Zadra na 30 Srpnja 1864.

Pop Ivan Danilov
iz Staroga.

Nekoliko rieči u svoje pravo vrieme.

Pošto je već na javnost iznešena okružnica moga preosveštenoga vladike od 1. julija t. g. ba. 191-pr.; ni meni se već neda mùkom premučati a da na savkolik glas neočitujem, da sam upravo jedan od onih (milostivo nazvanih) *nesmislenih* i *maloumnih* pravoslavnih sveštenika, koji nepomično uz narodnu stranku borave: ma to i najljuću *skorb* i najneizlječiviju ranu pričinjalo njegovu arhijerejskom srcu. Rekoh uz narodnu stranku, koju ništo drugo, do sama puka izmišljotina, smije i usu-

Digitized by Google

djuje se imenom *prevratnih odbora* potvarati; i koju — s rukom na prsima a pred Bogom svjedokom — nema ni isto njegovo preosveštenstvo nigdje nikakva razloga da *nečastivom* zove, a još i manje da toj stranki podmeće njeka tobož prevratna nastojanja, *da prosti narod u svoju mrežu ulovi, upotrebljujući sva sredstva k postiženiju prevratne svoje cieli, kao pretnje i obećavanja.*

Ili itko drugi, ili njegovo preosveštenstvo kao očevidac, najbolje posvjedočiti može koliko je narodna stranka u Dalmaciji, kroz ove tri godine odkako nam je naš premilostivi kralj ustav udielio, bila dušom i tielom oddana za svakim poštenim činom i načelom; za svakom pravom i nepoštenom koristju naroda, države i iste crkve: junački podnoseći mnoge protivnosti: veledušno žrtvujući sve što je god za žrtvovanje bivalo. — Rieči daklen: *uloviti prost narod u svoju mrežu — upotrebljavati sva sredstva k postiženju prevratne svoje cieli* — i osobito još, *pretnje i obećavanja* — (budi mi prosto od strane moga arhijereja), najmanje je što za njih mogu reći, da nemaju nikakva smisla, a medjutim svietu dopuštaju da ih svakojako tomači na štetu narodne stranke.

U Dalmaciji govoriti o *prevratu* i o *prevartnim težnjama*: to je nehtjeti poznavati, ili ako ćemo, nepoznavati dalmatinsko bitje. — Baka! Pusto ono blago i svakovrstno oružje kojim narodna stranka u Dalmaciji razpolaže; pusta li ona vlast, gdje joj treba i kolika joj treba, da ju u svako doba uporaviti može: nije li očit dokaz koliko je ona straha i užasa kadra zadavati! koliki li vulkanički potres odjednoč proizvesti može!

Čega se upravo u Dalmaciji tiče i za čim narodna stranka s čelom na sriedi teži, to je njezino javno glasilo već tolika puta na sva usta očitovalo. Tu ni sienke nema kakvu prevratu, samo ako još nije u čijoj glavi prevrat, ono isto preustrojenje javnih stvari, štono ga ustavnost silno potrebuje, i bez kojega bi preustrojenja naš ustav sama gola rieč na viek viekova ostati morao. A kad je tako, daj sada da sdušno upitam: Tko duševnije za tim preustrojenjem hlepi, nego li narodnjaci? Tko bolje do sad razvija kod nas prava i temeljita načela ustavnosti, neg opet narodnjaci? Tkomu više narodni jezik i učionice narodne na srcu počivaju, neg i pak narodnjacima? Tko se smjelije ustavnom slobodom koristi, nego ova šaka narodnjakah? Tko li najzad i samu ravnopravnost u crkvi i u državi pravičnije zastupa, nego li narodnjaci? — O ovom svemu mogo se je ponajbolje preosvešteni vladika u samom saboru osvjedočiti, gdjeno je i sam glavom sjedio i svaku svojima ušima slušao. Odkuda nam daklen sad od časa do časa u mozag sunuše *prevratne cieli?* Gdje su tomu dokazi? Šta bi nam narod u našoj *mreži*? Čim *prietiti*, šta li komu *obećavati* možemo? Odkad je komudrago drugi postao bolji prijateljo našemu narodu, nego li poznati i osvjedočeni *narodnjaci?*.... Kad bi mi sva ova pitanja preosvešteni arhijerej na tanku dlaku istomačiti mogo, ja bi odma svoje *nečestije* opozvao, i *abjurirao* bi od krivičnosti narodne stranke.

Ama ovakovo što i nije pravi zadatak ovoga mog članka, i niesam nipošto rad da mi tko predbaci: nuto bezposlena pope gdje kozliće krsti. — A nije ni moj posao istraživati kakví su silni uzroci mog vladiku nagnali na sadašnje njegovo osvjedočenje, koje je njekadašnjemu sa svim protivno; samo mi je jednu jedinu stvar ovde potanje razbistriti.

U pitanju o vjeri, sa svim právom može arhijerej zahtievati da njemu područni sveštenici misle kao i on, dok on misli onako kao što načela njegove crkve ustanovljuju; ali u političkom smislu nema arhijerej nikakve vlasti nad osvjedočenjem svojih sveštenika (jereja). Ako je na njekadašnjem osnovu stare sisteme i bilo puštene samovolji da ňä svoju vrši, dandanas nije tako. Austrija ima svoj ustav; te od maloga do velikoga svi smo pozvani, da u državnoj upravi sudjelujemo. Ovo je volja našega cara; a tko se ovoj previšnjoj volji protivi, on je pravi protivnik državnoga napredovanja. — Pravoslavni sveštenik, u isto doba jest i pravi gradjanin, koi je pristupačan svakom i ciglom uživanju gradjanskih prava; svakoj i cigloj dozvoljenoj družstvenoj svezi. On nema nikakva osobita obećanja neprema osobi svoga vladike. Uživa sva práva gradjanska; pa ima i ukupne dužnosti, koje i svaki drugi gradjanin. On je suprug i otac; državni porez plaća, kao što i svoje sinove na vojnicu oprema. Najposlje uz dužnosti strogo sveštenićke, ovršuje takodjer i različite dužnosti gradjanske; i ima u državi svojih vlastitih interesa, kao i svaki drugi gradjanin. — Odovuda jasno sljeduje, da sveštenik isti u biranju zastupnika nemože i nesmije nikakva drugoga glasa slušati, osim cigloga glasa svoje savjesti i svoga vlastitoga osvjedočenja. Neoskvrnjen značaj, ljudsko poštenje i interes same njegove obitelji, iziskuju od njega ovakovo postupanje. — Neka gospodin vladika iznese *kanon*, koi bi ga uoblašćivao da takova šta može svojim sveštenicima nalagati, ja ću odma uznj stati i šnjim do svoje smrti ostati; a njegovu preosvešt. medjutim nemogu nenapomenuti, da je puki bizantinizam u pravoslavnoj crkvi južnog Slovenstva dosta i dosta zloupotrebljenja i samovolje uveo; i vladikama razgraničio granice, koje su im crkvenim kanonom propisane: pa je zar sada i do toga došlo da se vladike, u stvarima koje se dogmata neticu, svom sveštenika mogu još i u samu duševnost mješati, i navadjati ga na osvjedočenja protivna njegovim vlastitim osvjedočenjama? — Ovo niti smije, niti može biti: niti će ikoji pametan i razborit sveštenik naš inače postupiti, nego onako kao što sam u svojoj duši osieća, i kao što od njega visoka njegova čast zahtieva: niti će drugoga, ma budi koga, drugčije naučiti da čini i da se vlada, osim onako kao što mu vlastito osvedočenje dopušta a poštenje podnosi.

Pravoslavni su sveštenici dosad po najbolje održali našu narodnost u Dalmaciji, i od povoja do pokrova bivali su svagda za narodni napredak, i niesu nigda straga izostajali u nikakvom narodnom pitanju: stanovito se je daklen uhvati da će oni i po sad ostati vjerni i nepomični u takovim svo-

Digitized by Google

jim domoljubnim načelima. Pravednoj vladi neće oni nikad i nipošto neprijatelji biti; ali poznate i osvjedočene prijatelje naroda i crkve svoje, uviek će predpostavljati onijem osobama, kojima ili niesu još ni pare progutali, ili su ih se već naslušali u kakav rog duvaju. Medjutim će se oni, svojom iskrenom harnostju i čistom ljubavi, odazivati prema svakoj carevoj milosti, koju im god crkvi njihovoj i njima činio bude; a osim toga bivati će svagda najbolji podupiratelji i branioci ustava, ustavnoga jemstva i ustavne slobode. I samo takovim sredstvama, težiti će da što više zasluga steku za crkvu i državu.

Jedan pravoslavni Sveštenik
iz Eparhije Dalmatinske.

Br..... skrov.

Mnogo postovanomu dekanatu parokialnom u...

Preuzvišeno c. k. predsjedništvo namiestničko dalo je znati presv. i prepošt. gosp. biskupu državnomu da se je u Zadru zametnuo središnji odbor, složen ljudim očito protivnimi vladi. na tu poglavitu svrhu da naztoji skrovito i kojimidrago načinim za nastajućimi izbori u odlučno neprijateljskom smislu prama ustavnoj vlasti. — Dalo je znati da bi rečeni središnji odbor imao područne odbore u poglavitih grodovih i varoših zemaljskih, složene ljudim iste misli; da naputci rečenih odbora idu na to da nadahnu nepovjerenje, pače mržnju i preziranje prama oblasti, da pretvore njezine naredbe, ozlobe njezine namjere, i da predstave njezine činovnike, kao neprijatelje puku, njegovu jeziku, njegovoj narodnosti i polastcam ustavnim, koje je Nj. Vel. naš car premilostivo udielio; jednom rieči da podkopaju njezin zakoniti upliv, i po taj način uporave izbore novoga sabora na čeljad protivnu svakomu načelu reda i zakonitosti. Opaza da vlada nemože ostati nehajna pri takovim spletkam, čim pače njezina je dužnost predupredili i prekinuti posljedice takova podhvata, koi sakriven u potaji, a djelatan, prieti dobrom redu, i mogao bi se izvrći na djela sadržana u pedepsnom zakoniku. Cieneć se pak da je još tako pogibeljno družtvo podkriepljeno uplivom njekojih poštovanih župnika, preuzvišeno predsjedništvo sudilo je podobno pozvati pohvaljenoga gosp. biskupa državnika da uloži svoju moćnu vlast na to, da župničko popovstvo njemu podložno nesamo odustane od sudjelovanja podhvatu tako pogibelnomu obćem redu i sigurnosti, nego da se djelatno zauzme, svjetom i upjivom uvjeriti puk o dobrih namjerah vladinih, i zatvoriti uši nagovaranjim onizih, kojim pod jezikom i pod narodnostju, čim se vlada iskreno brine za njihov razvitak, sakriju svoje osudljive namjere, koriste se čednošću dobroga puka, a ne smieraju nego na svoju osobitu korist, tražeći metež, da po mutežu love.

Po tom predpoštovani gosp. biskup državni, svojom poštov. naredbom dneva 5 tek. mjes. Br. 5 skrov. pozvao je podpisanoga, da dade najopreznije i najkrepče uredbe podložnomu župničkomu popovstvu u željenom smislu gori rečenom, buduć posve pravedno i podobno, da se popovstvo sadruži mudrimi i dobrotvornimi namjerami carske vlade na korist puka, koga bi mogla po nesreći zavesti u njegovih izborih čeljad smutljiva, kojoj je do osobite koristi pripraviti smetnje zakonitim oblastim, koje same mogu i imaju poglavito voditi puk k pravoji k stavnoj sreći.

Dajuć ovo na znanje mnogo poštov. dekanatu pozivljem ga da o rečenom pozorno obznani podložno popovstvo župničko, ponutkujuć ga, da prigrli rečene priporuke starešinske, a da pridrži za se skrovnu smisal ove naredbe, navještujuć mu isto doba da presv. biskup državni hoće da se po tanko bilježi, koji bi župnici radili protiva obstojećim zakonom, pravoshvaćenoj *(bene inteso)* koristi pučkoj i dobrotvornim namjeram carske vlade, i da se svaki put obznani radi svojih nasljednih i podobnih naredaba.

Iz obćega namjestničtva.
U Makarskoj 7 srpnja 1864.

V. Cima.
obći namjestnik i pomoćni biskup.

Dok neznamo pravo je li, ili nije istinano ono pismo c. k. namjesničtva dalmatinskoga. na kom bi rek da je naslonjena ova čudnovata biskupska naredba, nam ju nije pretresati; a biti će i tomu red na svoje vrieme.

Zagrebačka Izložba.

Gospoda, koja su se već prijavila da će poslati na izložbu, neka što prie šalju u Zadar na Trgovačku Komoru sve one stvari, koje su prijavili, uredjene i složene u osobitih skrinjah, jer se imaju poslati u Zagreb najdalje do 10 Kolovoza.

Sliede podpisi na Sundečićevu
"Krvavu Košulju".

Iz Padove. Učenici na padovanskom sveučilištu: Lovre Matić 1 — Augustin Bitanga 1 — Antun Cega 1 — Valerio Michieli-Tomić 1 — Ernesto Nagy 1 — Petar Grabovac 1 — Cezar Puović-Bartuluvić 1 — Lujo Svilović 1 — Stjepan Nouveiller 1 — Vicko Danilov 1 — Marko Dabović 1 — Toma Burato 1 — Ivan-Antun Botteri 1 — Ildebrando Tacconi 1 — Jere Buzolić 1 — Jure Kolombatović 1 — Vicko D.r Tacconi 1 — Andria Karlin 1 — Mate Vitezić 1 — Andjeo Carminatti 1 — Antun Masovčić 1 — Petar Vitanović 1 — Skupa 22.

Iz Baga. Mile Barili 1 — Jačim Marković 1 — Antun Bukovac 1 — Stipe Domines 1 — Petar Domines 1 — Grgo Budak 1 — Jovo Grkinić 1 — Marko Radakovic 1 — Janko Pokrajac 1 — Frane Domines 1 — Skupa 10.

Iz Zagreba. Svetozar Galac knjižar 15.

Svega do sada 3521.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 63.

U Zadru 6. kolovoza 1864.

Ovdje podpisana gospoda zapitala su u političke oblasti u Kninu, da bi se u narodni odbor izborni javno sakupljala i dogovarala.

Čestita Krajino Kninska, Derniška i Vrlička!

Prigodom novoga odabiranja poslanika na Dalmatinski Sabor, mi se po zakonu sastajemo; služeći se pravom koje zanemariti i upuštati bila bi sramota i grehota. Sastajemo se poradi toga da se možemo medju sobom dogovarati, te da možemo svjetovati i upućivati naš narod u nastajućim izborima, kako bi mu izpalo za rukom sebi poštene i pametne zastupnike odabrati, do svoje najbolje koristi doći i čestitu pred ostaliem svietom biti. Nami je Bog i sreća dala pa smo u takovom stanju, koje nam nalaže da se za svoju otačbinu staramo, da za svoj narod mislimo; pa bi nas pravedno naš narod ukorio kad bi smo ga upustili u ovakoj važnoj prigodi, kad bi smo ga ostavili izložena pogibelji da se uzvlada protiv koristi i časti svojoj.

Kakova su naša načela? Kamo ćemo mi? Šta tražimo šta hoćemo?

Podaničku vjernost ustavnom Kralju, obsluživanje postojećih zakona, ta nam je prva; u srcu i u pameti korist i sreća narodna, uz prvu nam je odma najpoglavitija dužnost.

Mi mislimo da bez poštene i pametne slobode narodu nema ništa, a bez narodnosti nema naroda. Mi mislimo da najbolje narodni ljudi i sinovi, koji s narodom, u narodu i uz narod živu, a o ničijoj kesi ili volji nevise, mogu i slobodu i narodnost uzčuvati i učvrstiti.

Mi tražimo da se Ustav, što nam ga je podielio milostivi Kralj i štono smo ga se primili, po zakonu upotrebi, razvije, usavrši na sve to veću narodnu korist, i da ga svak podpuno poštuje. Mi tražimo da se naša Slovinska narodnost ne samo pripozna, nego da se u svačemu uzporedi s drugiem narodnostima prostranoga austrijanskoga carstva, u koliko je to pravedno i u koliko se godj više može. Mi pitamo da se što je moguće prie uvede narodni jezik u sudove i u škole kako bi nam tim prie onaj dan svanuo kadno bi se svakomu u svom jeziku sudilo, i potrebiti nauk u svom jeziku predavao. Mi želimo da se škole umnožaju po narodu; da bolja uprava upravlja s nami; da se mnogiem neredima snažno na put stane; da se zakoni boljma obslužuju; da se o narodnom blagostanju veća skrb ulaže.

Mi hoćemo da slobodno, slobodne ljude biramo. Ta nam je u zakonu. Svačja prietnja, svaka prevara, zakonu je protivna. Mi hoćemo da od tog branimo narod, i zato svaku, koja na to ide, ma od koga bila, prikazaćemo vlasti.

Mi iznosimo i predstavljamo narodu stare njegove zastupnike, onu dvojicu to jest, koja su se na prvom saboru postojano držala uviek narodne strane i za narod muški se borila. Izkušani ljudi nevaraju; a narod nemora zaboraviti ničiju zaslugu prama sebi učinjenu. Ta su dvojica poimenice Pane Sablić i Krsto Kuliš. Njima ćemo dodati trećega druga, koi će biti za narod kao i oni.

Tko hoće daklen, neka bude s nami. Mi se nezavodimo za ničijom kesom ili obećanjem. Nas pamet i duša naša vodi. Uz narodnu sreću i korist, i našu sreću postavljamo.

Tko hoće s nami, neka glasuje kao i mi; neka stavlja one ljude koje i mi. Ako narod oslanja na nas svoje povjerenje, nek ide za nami. Bude li narod s nami ići, bude li bratimske sloge: pobjeda je naša.

Medjutim, Bože daj, ma budi kako izpali izbori, izpali oni na sreću, korist, čast i slavu naroda našega!

U Kninu 26 srpnja 1864.

Izborni narodni odbor.

Jovo Fumiš
Miho Katić
Vit. Mato pl. Lalić
Dr. Lovre Monti
Jovo Pašić
Špiro Sablić
Joso Žeravica.

U Zadru na 5 Kolovoza.

Do petnaest dana započima izborna borba. Na bojnom polju se dogadja da svako vojničko srdce nije čisto, strasti. Njeko vojuje samo pod tudjim

Digitized by Google

strahom; njeko hlepi za plienom, il' traži sebi slavu, kad je vojnica urečena na korist roda i otacbine. Tako biva i u izbornoj borbi: nije svakomu pred oćima narodna korist, kad izadje da svoj glas dade tomu ili ovomu zastupniku; jedni glasuju pod zapovjed, drugi pod prietnju, jedni po tudjem hatoru, drugi po svojoj osobnoj koristi. Nećemo mi što takova posumnjeti o cieloj jednoj vojsci, niti o svih izbiračih; jer prem da ima dosta kvara na svietu, mi vjerujemo u čovječje srdce: poštenje i rodoljubje nije izumrlo na svietu. Da pače ako se obazremo oko sebe, te promislimo kako smo proživili u Dalmaciji ove trie godine ustavne slobode, radostno možemo odahnuti i nasladiti se nad obćim izgledom duševnoga napredka. Mi smo ugledali dosta hrabrenoga srdca, da se neplaši i nestiedi nečovječne poruge; da neštedi truda i gubitka; da odbije i pogrdjuje himbene zamame; da sve to pod noge gazi, a ustaje čistim i poštenim čelom, da pred svim svietom zasvjedoči svoja uvjerenja, da spovjedi, da djelom potvrdi svoja rodoljubna čuvstva. Ovakova hrabrena srdca svaki nam se dan umnožavaju, ter ni najmanje nesumnjimo da će jih se pojaviti množ prevelika na izborih.

Neka ljudi bez naloga obićaju i priete, neka hine i varaju, mi svakako nećemo; mi pozivljemo na izbore poštene rodoljube, da po duši i saviesti glasuju. Za stavno će se naći, tko će izbiračem nabrajati sijaset zlatnih kula i jezero puno svakoga blaga božjega, ako izaberu ovoga ili onoga zastupnika: mi jim nećemo ništa drugo staviti pred oči nego svoj narod. Ovaj veliki ubog tucao se vjekova od nemila do nedraga, dok se namjerio na milostivo srdce svoga kralja. Svietla je kruna otvorila blago svoga milosrdja, dopuštila je da ubožni narod sam zacrpi koliko mu treba po rukuh svojih zastupnika na saboru. Hoće li izbirači uveliti svoga ubogoga otca? — Hoće li mu zastupnicim izabrati ljude, koji nehaju za njega? koji bi sveto blago ustavne slobode zaklopili pod svoje osobite ključe, na samu svoju korist? — Nedao Bog! — Mi se nadamo da takovih se izbirača neće naći, koji bi pri izborih šta drugo pred očima imali nego svoj nevoljni narod; jer bi svakako proklestvo na njimi ostalo, kad bi se puštali i čim zavesti s pravoga puta narodne koristi i narodnoga napredka.

Ovo je treća godina da se mi glasimo po našem svietu. Neima sumnje da naš glas nije svakomu ugodio. Ali je narod naš mogao uvidjeti komu nije ugodan naš glas; a mogao je i prosuditi, jesmo li igda za osobitu svoju korist napisali jedno samo slovce, ili samim jednim piskom pisnuli. Onim, kojim su naše rieči dosadile, mi i negovorimo; mi se samo onim obraćamo, koji u srdcu čuju, da je naša rieč narodni glas; onim koji po našem listu biraju lieka narodnim ranam. U vašem srdcu ino neleži, nego rodoljubna želja: vi drugomu niste nakloni, nego rodoljubnoj koristi: vi se nepuštate ni zavarati, ni zamamiti; vi se prietnje nebojite, a obićanja pogrdjujete; vi se samo bojite narodnoga proklestva: vi ćete zato vašemu narodu potražiti zastupnike, koji su po vašem srdcu i po narodnih potrebah; vi ćete uz narodnu stranku glasovati i vašim glasom obradovati naroda, svoga ubogoga otca! —

Ante i Joze

A. Ej Jozo! što se kod vas u gradu kaže?

J. Borme, Ante, više se laže nego istine kaže; nu naše sreće, u laži kratak rep pak smo joj i na kraj stali. A vjeruje li vaš sviet, što se bilo razturilo o vašem zastupniku?

A. Kako bi vjerovali njegovim dušmanom? neznamo li svi da jim on nije po ćudi jer prosto kaže što je nami krivo, a zna kazati kako oni neznadu odgovoriti. Pak nije li se kod nas rodio i odgoijo? Nam nije treba da nam drugi o njem kažu, kad ga mi bolje poznajemo nego oni. Ako nam nije ništa steka, nije ni razteka; što nam je sad težko, gonili smo i prije neg je on na sabor pošao; ako nije ništa steka barem je ukazao što bi mogli steći; a bio bi nam štogod i namaka da bude imao za sobom veće kolo. Nu nečudim se nitkomu već se čudim vašem prošastom zastupniku; i on naše gore list, i on zna što se nami hoće, pak što se svoga nije držao? svakako poštenije bi mu bilo.

J. Što ćeš da ti rečem; nije nam u njem velika dika; nebi pred tudjim ovako govorio ali kà medju nami može se reći što je pravo. Istina je da je naše gore list; zna on što se nami hoće, dali i bolje zna što se njemu hoće, pak opet voli sebi nego svomu.

A. A kad ste znali da je taki, što ste ga odabirali?

J. Prvi put kad smo stali da odabiramo, on nam se je i sam priporučao i namećao. Nisu sliepi naši ljudi, ne kupuju mašku u vreći; dosta jim je bilo viditi u čijem je toru, bili bi mu odmah odvratili kako se je pristojalo; dali opet su promislili, ako ga ravno odbacimo mogà bi nam pomesti štogod, pak u mutežu prometnuti se tko drugi gori od njega, a jur se je njekoji *vrcao*. Naši mu daklen poručiše: Mi smo svi Hrvati i hoćemo da budemo; tko nas hoće da zastupa valja da je i on Hrvat i da nam kaže tvrdo hoće li da bude. Na to on: Da on nije samo za sjedinjenje, a od ostaloga, da će u svemu uza narodnu stranu; jamac nam njegova poštena rieč.

A. A jeste li se vi domislili takomu odgovoru? Kako će za narod hrvatski tko s narodom hrvatskim neće? Već smo vidili kakvi su to narodnjaci koji nisu htili s Hrvatskom.

Digitized by Google

J. Jesmo se mi domislili, dali nismo njemu kazali; on mudar dali ni mi budale. Kad je bilo baš u oči izbiranja sakupili se da se dogovaramo koga ćemo. Tu se kaže; dobar i pošten Doktur, dali opet bit će pametnija sieda glava neg je mlado momče. Nitko nije znao što na to, pak svi za siedu glavu. Tako se ugovorilo pak tako i bilo. Za tim znaš kako i rad šta siedu nam glavu nepogoda zateče; tko zna koje još pod oni lonac pirio! Nameće se opet stari Nametalo, ili sada ili već nikada; da više narodnjaci vjeruju, vašem se zastupniku kune i preklinje, da će i on narodnjak i s narodnjaci švedjer i sve do sjedinjenja.

A. A vi mu povjerovali ovaj put?

J. Tko imao pameti nije, kà ni prvi put. Dali što češ? u svakom našem gradu ima ljudih, koji se misle pomoći kod vladinih službenika; njeki ima sina za nauke, potreba mu od podpore; njeki ima brata pak hoće da ga u impiegate utjera; njeki ima kakav posà kod kojeg ureda, misli da mu može pomoći u Zadru. Nije kod nas kano kod vas u selu, daj da rode zelenke, da platimo kralju kraljevo pak mirna krajina! kod nas nije tako, niti svaki ima zelenaka, niti su svakomu zelenke dosta. Daklen njeki za to, njeki za ovo; njeki kažu: pošten je, dobričina, ako ništa nastojat će za svoje mjesto; i bilo nam je zapušteno, on je na mjestu može nam pomoći. Medjuto on nije skratio obetavati. Ter na ta način skupilo mu se njekoliko glasova; mala je šaka, dali malo je i nas svega; a od mala odciepi i malo, odmah ostalo slabo; tako kad je odpalo od nas one njekoliko odmah slabi mi ostali, kojim nije ni potrebe ni uhvanja unj, koji nevjeruju na obetanja, oni ostali kod kuće: sahrani svoga poštenja ako nemoš drugo; a blekam združilo se ovo naših njekoliko činovnika; već i ne trieba, gotova večera; puna i naša stolica u saboru čim mu drago; slušajmo da čujemo što sa stolice govori, kako li poštenu besjedu ispunja.

A. Što budališ moj Jozo; kako ćeš čuti, kad nije ni rieči proslovio.

J. Kako je mučao mogo je i govoriti.

A. Je, dobro ti kažeš; dali njemu usta začepila ruka teža od morine, neda mu regnuti već kad ona hoće.

J. A što barem nije štogod promaka za rodno mjesto?

A. Eh! ja do sad mislio da gradjanin dokučiva što više nego seljak; ali opet vidju da pod kapom zdravija pamet nego pod baretunom. Neznaš li da tko za drugoga prosi, nemože mnogo prositi za se?

J. A gdje je tvrda rieč zadata svojim biračem?

A. Rieč, rieč! prije nego vami, zadao je drugomu; ili valja da ovu ili onu slomi, pak on voli slomiti onu neg ovu.

J. A on kad nije mogao ispuniti i jednu i drugu, biaše odreči se jedne; ako je hotio uzdržati svoju, biaše se ostaviti vas, koji ga ne moliste pak svak sebi. Nisu ga odabirali da jim odnemaga već da pomaga.

A. Govoriš ti pravo, dali nije ni on krivo radio. Nije se on mogao odreči vašega zastupničtva, koga je tolikim trudom stekao.

J. Kad je tako hvala Bogu koji je dopustio, a kralju koji je odredio da se razpusti stari sabor: barem sada možemo popraviti što nam je krivo.

A. A hoćelite popraviti?

J. Hoćemo ako Bog da! Jer mi hoćemo za zastupnika čovjeka koi cieni da može i da mora protresati diela vladina, a ne čovjeka koi misli da bi mu to bio najteži grieh na duši; hoćemo čovjeka koi je uvjeren da nam ima mnogo nepogodna, i da smo njega odabrali da nam to popravlja, a nećemo koi misli da nam je sve kano u raju zemaljskomu; hoćemo čovjeka koi smiede i može reći što je pravo, a nećemo, koi preda i od svoje sjene, te se nikako neglasi.

A. A moj prijo, hoćelite svi tako?

J. Hoće borme većina, jer je i prie htjela; samo su se mnogi bili prevarili jer su misli da će i njihov zastupnik hotiti što oni hoće. Dali sad su zapoznali pak će se čuvati; neće sebi obraza pred svietom crniti, niti će dopustiti da jim ga drugi ocrnjiva.

A. Deder vi tako; a mi ćemo opet na prvašnjega; naš sviet kaže: ako ga oni neće biljeg je da brani nas, pak koga bi daklen već opet njega? Tako vi, ovako mi, pak se neće više reči da bez koristi trošimo za sabor. *L.*

Različite viesti.

Na prvi ovoga mjeseca sakupio se srbski kongres u Karlovcih. Otvorio je skupštinu g. general Philipović razloživši svrhu na koju je sakupljena. Na njegovu besjedu odgovorio je preosv. Maširević, administrator patrijaršije. Pišu Bečkomu *Wandereru* da je veliko nmoštvo ljudi sakupljeno bilo, i veselo primljena i jedna i druga besjeda.

Presvietli biskup Strosmajer nije bio u Beču, kako su njekoji bečki listovi javljali. On se sada nahodi u Jamnici blizu Karlovca, da oporavi svoje zdravlje pri onih vodah, gdje ga mnoga odličita gospoda pohode.

Zagrebačka Izložba.

Gospoda, koja su se već prijavila da će poslati na izložbu, neka što prie šalju u Zadar na Trgovačku Komoru sve one stvari, koje su prijavili, uredjene i složene u osobitih skrinjah, jer se imaju poslati u Zagreb najdalje do 10 Kolovoza.

Digitized by Google

Slovienski Prognanik

(Izvorna pjesma S. B).

Mnogo minù već proljetje,
Slovienskoga roda sine,
Da za rodno neznaš cvietje,
Da ne vidiš domovine;
Da te tjera turska sila
Od nedraga do nemila.
A u čem si sagrešio,
Kakva mi te grdi ljaga,
Da te tudjin odturio
Od sladkoga kućnog praga?
Da te tjera tudja sila
Od nedraga do nemila?
Branio si plemeniti
Jezik mile ti matere;
Niesi dao pogaziti
Svog naroda, svoje vjere,
Stog te tjera tudja sila
Od nedraga do nemila.
Mrzio si okrutnika
Svog naroda i plemena,
Vapio si osvetnika
Svoga krsta potištena...
S tog te goni tudja sila
Od nedraga do nemila.
S tog se skitaš, diko moja,
Od Napulja do Pariza,
S tog oblietaš bez pokoja
Od Dunava do Tamiza;
S tog te goni tudja sila
Od naroda svoga mila.
Divna imaš ti nebesa,
Italijo uzorita!
U teb' ima sto čudesa;
Ti si krasna, ti čestita...
Svakog blaga izobila
Podieli ti narav mila.
Puna milja svakojaka,
Puna duha i hitrine
Fracuzka je zemlja jaka,
Proslavljena nad sve ine;
A Engležki um i sila
Kud se nije razkrilila?
Neg sva rajska ta divota
Mukla jeste tvojoj duši;
Sva vlast tudjih tih milota
Zenice ti ne osuši;
Jer te, jadan tudja sila
Od majčina trgnu krila;
Jer, il zora zarudjela,
Ili mjesec zabielio
Majka mi ti ostarjela
Pada na um i rod mio;
S kojim te je tudja sila,
Moj nebore, rastavila.
Samo onda kad ti tjelo
San zaželjen obnoć svlada,
Srce ti je tek veselo,
Nit golemih ćutiš jada;
Jer na svoja sanak krila
Do doma te nosi mila.
Slovijenske tu danice,
Nad planinam, od istoka,
Poznano ti sjaje lice,
Suzu mami iz tvog oka;
Ej, prokleta ona sila
Što ti krati nje svietlila!
Za danicom zora rudi
Žutim cmiljem ovjenčana,
Slavulj pticu ona budi
Da ti klikće s rodnih grana...
Duša Boga ne vidila
Što ti krati takvog mila!
Al, gle! lice žarkog sunca
S rodnog brda već prosinu;
Čoban stjera sa vrhunca
Bjelo stado u dolinu...
U kojoj te majka mila
Još nejaka uzgojila.
Ideš vesel kroz stazice
Po kojim si, diečak, srtà;
Tam' se roje još pčelice,
Amo cvati kućni vrtà,
Gdje najprija rodna vila
Tvom je srcu omilila.
Gdje ti starac tvoj Jovane
Spjeva hrabrost tvog naroda,
I odkrje ti puste rane
Što mu biesno ture poda.....
Uspomena ta nemila
Razbje sanku vitka krila. —
Slovjenskoga roda sine!
Kad će doći ono vrieme,
U kom s tvoje domovine
Pasti hoće tursko breme?
Kad te tudja neće sila
Slat' s nedraga na nemila?

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. **Tiskom Šime Ani[illegible].**

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 65.

U Zadru 13. kolovoza 1864.

Izbirači Spljetskoga Okružja!

Nj. Vel. premilostivi naš Car i Kralj ustavni, služeć se oblastju svoje krune, izvolio je razpustiti sabor dalmatinski i opozvati se na narod. Tim je narodu udieljeno da po svojih zastupnicih izjavi svoje mnienje o upravi državnoj ove kraljevine.

Izbirači Spljetskoga okružja! Odbor *Slobodumnoga Sjedinjenja* ustanovljen je, da sakupi i upravi vaše snage, neka vaš izbor samostalan i neodvisan dopadne najdostojnije medju Vami.

Vi će te dati ili potvrditi vašu povlast onim medju vašimi sugradjanim, u kojih je sadružena vjernost nepomična prama Čestitomu kraljujućemu Knjazu s ljubavlju prama ustavnim ustanovam, koje nam je On udielio; i koji nadahnuti duhom novih vremena, budu izgled dalmatinskoga umlja, i zastupnici podobni golemih potreba i istinitih želja dalmatinskih na carevinskom vieću.

Odboru se čini da prigode, u kojih se nahodi Dalmacija u ime štednje i uljudnosti, savjetuju vam da izaberete zastupnike voljne pretresati na bližnjem saboru sliedeće zakonske predloge, koji su Dalmaciji do skrajne potrebe:

1. Preinaku pokrajinske ustanove od 26 veljače 1861, navlastito u sljedećih točkah:

a) Ustanoviti saborsku pristojnost o zakonitoj uporavi narodnoga jezika;

b) Preinačiti izborski zakon, tako da biranje bude neposredno u svih sborovih, i da ovi budu pravičnije podieljeni.

c) Stegnuti broj zastupnika, koji su na državnoj službi, na petinu cieloga sabora, izključivši one vrste javnih činovnika, koje radi svoje uredne podložnosti nejamče dovoljno za njihovu osobnu nezavisnost.

2. Ustanoviti zakon, koi bi odredio kako će se uvesti narodni jezik u nauk i u sud, mal po mal, ali namah započeti.

3. Nastojati da početni nauk bude plodniji i na šire razveden po puku, u njegovu narodnom jeziku, djelom osobitih i podobnih nastava, pitajući državi u pomoć oblasti i novca, što je dužna dati onim zemljam prostranoga carstva, koje su u nauku zapele iza ostalih.

4. Stvoriti što prie učilište početnih učitelja, voć odlučeno na saboru god. 1863.

5. Podieliti pravičnije nadometne danjke za bolnice.

6. Predložiti zakone i podobne načine na obranu poljskoga imanja i na izkorenuće hajdučije.

7. Nastojati da občinski zakon dobije carsku potvrdu i da se na mah uvede.

8. Stvoriti zavode javne veresije u kraljevini, da se po njimi probudi ljubav k štednji, bez koje nema prosvjete u težačkoj ruci; i potaknuti promet mrtvih glavnica na korist poljodjelstva i trgovine; prokrčiti put vanjskomu novcu, da nadopuni, što naš nedostaje.

9. Budnć dokazano da se hoće dugo vremena do uporave zemljišnih knjigah po austrinskoj osnovi, nastojati da se popravi sadašnji sustav ipotekarni.

10. Predložiti da se uklone obstojeće preprieke na oskrb vojačkoga popisivanja, koje prepreču ju mladeži staviti se na mornariju, jedini put, po kom se može naša siromaška ruka obogatiti, podobriti i prosvietliti.

Izbirači Spljetskoga okružja! Vi se možete nadati da će ovaj proslov ustvariti ljudi naučeni i izkušani, koji svojim stanjem ili svojim ponašanjem na prvom soboru, pokazuju da mogu služati samo nadahnuća svoje dužnosti i sliediti koristi slobode i naroda. Ove ćemo vam mi ukazati u oči izbora. Pridržite za njih vaše glasove.

Odbor *Slobodumnoga Sjedinjenja* dao vam je primjer glavne i svete dužnosti gradjanske, kako je trieba ostaviti ili zahraniti svaku parbu, koja bi mogla razdieliti iskrene ljubitelje slobode na sadašnjem političkom klancu, pri kom leži sreća naše otačbine, i o kom će se pisati u dalmatinskoj poviesti.

Izbirači Spljetskoga Okružja! Spomenite se, da sudbina svakoga naroda, iza Boga, stoji u njegovih rukuh; spomenite se da narodi po carevini gledaju na vas, hoćete li potvrditi glas, koi su prosuli o vami, da niste vriedni gradjanske slobode; ili ćete ugnati u laž zloglasnike, pozivljući opet svojmi zastupnicim ljude, koji se neboje s nikim se izporediti, budi u nezavisnosti poštenoga zna-

Digitized by Google

čaja, budi u nauku, budi u gorućoj ljubavi slobode.

U Spljetu mjeseca Kolovoza 1864.

Dr. Iv. Lovrenac degli Alberti, iz Spljeta — Ante Buljan iz Sinja — Marko Brajnović iz Sinja — dr. Jakov Cega iz Staroga — dr. Agustin Cindro iz Spljeta — Frane Colombani iz Imotske — Ivan Dalla Costa iz Sinja — Ivan Dešković iz Omiša — Vicko Didulić s Brača — dr. Jakov Dudan iz Makarske — Ljudevit Fantoni, bilježnik iz Omiša — dr. Petar Ilić s Brača — dr. Pave Kamber iz Spljeta — Marko Markoća iz Imotske — Marko Masovčić iz Sinja — dr. Lujo Moretti iz Trogira — Ante Rossi iz Imotske — Frane Tripalo Stjepanov iz Sinja — dr. Kosto Vojnović iz Spljeta — Ivan Vranković, bilježnik iz Starogagrada. — Vid Morpurgo iz Spljeta.

Odbor "Slobodnoga Sjedinjenja„ predlaže sliedeće zastupnike za Okružje Spljetsko.

U sboru veleporeznika.

D.r Pave Kamber, bilježnik,
D.r Jure Giovannizio, odvjetnik,
Josip Dešković, pretur.

U sborih gradskih

Spljeta grada.

Dr. Ante Bajamonti.

Makarske grada.

Kanonik Josip Bezić

Hvara i Staroga grada.

D.r Iv. Krsto Macchiedo, odvjetnik.

U Komori za trgovinu i obrt.

D.r Ante Radman prisjednik pokrajinskoga odbora.

U vanjskih sborih.

Za vanjske občine Spljeta, Trogira i Omiša.

Pop Ivan Danilov.
Dr. Lujo Moretti.

Za otoke Brač, Hvar i Vis.

Jerko Vusio, savjetnik
Ivan Vranković, bilježnik.

Za Sinjski kotar.

Ante Buljan
Josip Deškovič.

Za Imotski Kotar.

Ante Rossi.

Za Kotare Makarske, Metkovića i Vrgorac.

Pop Miho Pavlinović, Podgorski župnik.

Isbirači Okružja Kotorskoga!

Do malo dana pozvani ste da vaše zastupnike izabirate, odvjetnike i zatočnike na Kraljevinskom saboru koristi vaše, i koristi vaše otačbine. Zadaća je vaša teška i mučna; zato po saviestnoj dužnosti koja obvezuje svakoga gradjanina u prigodah ovako vriednih i svećanih, savjetovasmo se da se sdružimo u odbor na tu svrhu, ter medjusobnim svjetovanjem i djelovanjem občim i složnim da podupremo izbor naših zastupnika, kako bi pao na naše sugradjane, koji se odlikuju ljubavlju prama narodu i otačbini, svietlom pametju, poštenom dušom i duhom slobodoumnim i nezavisnim, koji bi bili najdostojniji i najvredniji promaknuti korist naše otačbine, po ustavnom zakonu, koga nam je naš čestiti kralj udielio. Na tu svrhu je ustanovljen ovaj odbor i dielovati će pri nastajućih izborih u tom smislu, kako da zakonitim redom predobude korist slobode i narodnosti, nad osobnjačkom koristi, nada težnjami pristranimi, nad ustravljenjem natražnjačkim. Kupite se dakle i pouzdajte se, Bokezi, na svjet i na djelo vašega odbora, imajući svedjer pred očima da zakon, da savjest, da otačbina pitaju u vas, čekaju od vas samo glas slobodan i iskren.

U Kotoru 9 kolovora 1864.

Jovo Tomović — Niko Demattei — Lazo Berber — Bogdan Milinović — Pavo Kamenarović — Gjorgje Gjuranović — Odvjetnik Zanella — d.r Knez Smeća — Joso Gjurović — Anto Radoničić — Lešo Čelović — Spiro Jovović — Niko Radičević — Tomo Lipovac — d.r Vicko Verona — T. B. Florio Gregorio.

Izbirači veleporeznici Okružja Kotorskoga!

Obraćam se k vam, da zapitam vaš odvjet, kano vojnik, koi želi da ga ostave na svom mjestu da izpuni svoju dužnost, kad je častnije i mučnije izpuniti ju, jer se hoće boljega opreza i hrabrenijega srdca.

Samo na kratko vrieme dopade me sreća biti vašim zastupnikom. A jesam li održao po mojoj maloj moći što sam vam bio obećao mojim proslovom u veljači g. 1863, vi ćete do mala rasuditi; pred Vami, mojimi samim sudcim, ja se sada klanjam. Izrecite slobodno vaš sud, ter ako Vam se čini da sam se iznevjerio mojoj dužnosti, nemojte mi ponoviti Vaše pouzdanje; Otačbina naša na dobru sreću ima slobodnih srdaca i bistrih umova, koji bi znali nju zastupati bolje nego ja, a meni bi ostalo da inače nastojim njojzi na službi.

Ovoga časa, kad Vas pozivlje Čestiti naš Kralj da vršite najveće i najcjenjenije vaše pravo, potrebito je da Vam čisto bistro govorim: medju

Digitized by Google

Vami i medju mnom neima biti nikakove zagovorke, neka Vi možete birati podpunom savjesti i slobodom.

Na klevtne rieči, što su podvukli oni, koji su vam prikazali kao podbunjivce zastupnike stare manjine narodne, ja neću odgovarati, nego ću se dičiti za moga života da sam i ja bio u onoj manjini. Ali odgovaraju naša djela, odgovoriti će umjerenost, kojom ćemo se služiti našega ustavnoga prava na narodnu korist; na dlaku se držeći zakona, koi je svedj stražanin i zaštitnik slobode, a navlastito u vrieme promjena, kakono je sadašnje kod nas. Što se mene tiče, meni će biti u vjek pred očima zastava naših vrlih Bokelja, na kojoj je napisano s jedne strane "Vjera Kralju", a s druge "Vjera Narodu"; a buduć uvjeren da bez gradjanske hrabrosti s najizvrstnijimi ustavnim upravami puk ostaje u duši rób, najti ću pravac momu ponašanju, ogledajuć se na svietle primjere naših otaca, koji nisu znali ni za nevjeru, ni za strah, ni za potištenost.

Po proslovu "Slobodumnoga Sjedinjenja" Vi poznajete moje misli ob općem državstvu naše Kraljevine. Buduci njezine koristi tiesno skopčane s koristimi ciele carevine; a sabor je po ustavu pozvan da dade svoj odvjet o sveobćih zakonih u koliko mogu djelovati na sreću kraljevine, zato je dobro da Vi znate, da ja, koliko cienim potrebito usriedotakanje posala diplamatičkih, vojničkih, novčanih i trgovačkih na snagu, moć i jedinstvo države, toliko držim da pravoj koristi državnoj i koristi svake pojedine zemlje u državi, ter i naše, podoban je raztok svih ostalih posala javne uprave. Ako me vi počastite s vašom oblasti, u ovom ću smislu podupirati preinaku ustanove kraljevinske, kojoj otvara put 37 član iste ustanove.

Neću Vam omućati da je najprva i poglavita naša korist, da utvrdimo narodnomu jeziku pristojno mu mjesto u sudu i učilištu. Vam je poznat napor manjine u ovom poslu na prvom saboru kraljevinskom: poznali ste u sjednicah 5 i 6 travnja dokle je ona znala umjeriti porabu zakonitoga prava narodnoga, da bi obstojeće koristi pretrpjele što se može manje smetnje. Naša je sveta i glavna dužnost metnuti na ruku svaki najkrepčiji način, kako bi moglo mlado koljeno koje raste, kada do zrelosti dopre, opremati javne posle jezikom našega puka. Kakovi su to načini? Ovo je najmučnije i najvrednije pitanje, koje ima riešiti novi sabor: svakako je prvi i neizpustivi, učiti puk njegovim narodnim jezikom. Ako nas nije zapala sreća da mi otvorimo našem puku ovo novo doba njemu pravedno, a mi ga pripravimo našim sinom, i nemojmo zanemariti tu čast, da jim ostavimo dragocjenu baštinu, po kojoj će samo moći ova slovienska zemlja odvratiti Taliji, našoj dojilji, s onom uljudnošću, koju je u nje zajmila. Nemožemo ni posumnjeti da carska vlada nebi se složila sa zastupnicim našim u tom, da bi Dalmaciju stavili na prigodu, kako bi razvila sve svoje sile na stazi štednje i uljudnosti, posjednuvši blago svoga jezika, brez koga neće nigda dostignuti ni ljudstva, ni bogostva.

Na polju osobite koristi našega okružja, ako me izaberete vašim zastupnikom, složno s mojom bokeljskom družinom, podupirati ću za vas:

1. da se dogradi primorski put, koi svezuje okružje Dubrovačko s našim i na bliže stiska razna mjesta po Boci u medjusobnoj zamjeni misli i posala.

2. da se sagradi u Kotoru obća bolnica, u koju bi se zaklanjali bolesnici Kotorskoga okružja, i tako se doskoči glavnoj i svetoj dužnosti ljudske zadružbine.

3. da se u Kotoru zavede Gimnazije realno, gdje bi se nauk predavao narodnim jezikom, po predlogu naročitoga odbora one gradske občine.

4. da se nakon toliko godina usavrši učilište za brodarstvo i jezike u Ercegnovom, za koje se toli stalno borio moj njegda drug i zastupnik Stjepan Ljubiša, jeda bi se ustvarila odluka milostivih utemeljitelja, i moj rodni grad se već naužival zavoda, utemeljena znojem svojih sinova, i odredjena da bude gojilište vrlim pomorcem njegova kotara.

5. da se uvede ravnopravnost u urednom postupanju javnom sa dvama obredima bogoslovnima, neka budu dvie crkve izjednačene sprama gradjanske oblasti, i njezini sinovi s umjerenošću i s medjusobnim počitanjem budu se služili onim pravom, koje ima biti slobodno i zadužno u izvanskom javljenju bogoštovja obiju crkava.

6. u slogu sa zastupnikom učenoga Dubrovnika, s koim nas vežu susjedstvo i slične koristi, vaši zastupnici imaju potražiti najpodobnije načine, kako bi ova kraljevina i ciela država podpomogli veliko brodarenje, na koje idju toliki sinovi ovih dvaju okružja, i od koga oni poglavito izgledaju da jim se omladi stari cviet bogastva i uljudnosti.

Bilo bi ludo misliti da bi vaši zastupnici zaniekali carskoj vladi složno sudjelovanje, i da nebi pristali na one nagodbe, po kojih se u ustavnom vladóvanju izbjegava sukob medju dvimi zakonotvornimi oblastmi; kad se bude radilo da se medjusobnim sporazumljenjem zadovolji onako zakonitim potrebam. Da li se spomenite, Izbirači, da zadovoljiti jim nestoji samo u vaših zastupnicih. Vi drugo nepitajte njim, a oni vam po svom poštenju nemogu i nesmiedu drugo obećati, nego svoj savjestni odvjet i svoju slobodnu rieč, za koju neimaju se ničesa bojati, nego da neizgube dostojno vaše povjerenje i potvrdu poštenih ljudi. Ove same bojazni ja se bojim, ova sama obićanja ja Vam obićam: Bog me pomogao, da žrtve nikakove nezaštedim, te vam ji održim.

U Spljetu 4 Kolovoza 1864.

Kosto Vojnović.

Izbirači vanjskih občina kotara Tragirskoga, Spljetskoga i Omiškoga!

Ovo malo dana pozvani ste da izabirate svoje zastupnike na kraljevinski sabor. Čuteć da nisam najzadnji medju onimi, koji stanovito vjeruju u dobiće Slobode, u kom je Red zajamčen; a u

Digitized by Google

srdcu goje ljubav svoga Naroda, bez koje neima pravoga slobodumlja; stupam pred vas i nudim vas s onim malo što ja mogu, izkazujuć vam moje namjere. — Raditi, dokle zakon dopušta, da nam udieljene polastice ustavne budu na sve toveću korist, promičuć njihovu podpunu uporavu i redoviti razvitak; — potražiti i pronaći najpodobniji put k duševnom i stvarnom napredku našega puka; — i zato nastojati da se njegov jezik sve to veće širi i mal po mal dobije ono mjesto, koje mu pristoji na sudu i na učilištu; — sa svom snagom promicati nauk; — pospješiti konačni pravilnik o odnošajih medju gospodarim i težacim zemalja, u svem tom nesliedeć druge uprave, niti slušajuć drugoga potika, nego poštenje i pravicu: ovakove imaju biti težnje ovakova načela svakomu, koi stupa na častno, ali i mučno mjesto narodnoga zastupnika; a takove težnje i načela pri meni jesu i viek će biti.

Mladih sam godina i neduga izkušaja; u meni nije svih onih izvrstnosti, koje bi se pristojale vašemu zastapniku; ali izlazim pred vas, jer znadem da vam je poglavito na srdcu dati vašu oblast u ruke čovjeku, koi nezavisi od nikoga, nego od samoga sebe i od svojih osvjedočenja, koga nebi ništa na svietu zavelo da misli ili djelnje protiva pravoj vašoj koristi, što je i korist cieloga naroda.

Nezavisnošću moga značaja nisam nitkomu zaostao, a tako ni viernošću ni poklonom prama našem ustavnomu Kralju; i zato sam promislio da će me zakonitost i iskrenost mojih ćutnja, ako ne moja vriednost, učiniti dostojna visoke časti da me nazovete svojim zastupnikom. Ali, koga vam drago izabrali neugasiva će ostati moja ljubav prama našem narodu, i nepomična moja vjera u došastu njegovu sreću.

U Trogiru na 6 Kolovoza 1864.

Lujo d.r Moretti.

Naš Dopis.

U Lovrieću na 21 Srpnja 1864.

Danas okolo podne bànu iz Ciste Uzvišeni Gospodin Namjestnik Dalmatinski Baron Lazar Mamula, koga po naredbi občinske vlasti dočekaše Glavar od Studenacâ, i njegov Pristav u družtvu s PP. Otcim Andjelom Udiljkom, Župn. Ričicâ, Iliom Ravliićem Župn. Studenacâ, Ciprianom Luetić-a Župn. Lovreća, narodni stražani, i još s njekoliko vriednih i valjalih Studenčanâ, ne samo dali Glavar od Sviba, i Lovreća, sa svojim narodnim stražanim.

Dakle Uzvišeni Vladaoc u družtvu sa svojim Tajnikom, dva Vojna starešine kojim mi neznamo naslova, Preturom, i Podestatom Imotskoga Miroševićem, na javnom putu ovde blizu Gostionice Oluića ustaviše svoje kočie, i izašavši svi, ter posred narodnog više spomenutoga družstva Uzvišeni Gospodin Vladaoc, primio je od nas i odvratio nam je pozdrav, ter do malo počeo je govoriti našim jezikom hrvatskim gdje priporućuje nam; *Viernost Kralju, i njegovoj Vladi, da se pridržimo vlade i vladini priporukah i upravah, da se neodcieplujemo od vlade da budemo s vladom u slogu, a da neslušamo njeke himbene ljude koji su zgrijali glavu, koji nas okrću na zlo, i koji su ustali protiva vladi, već da učinimo ono što bi vlada želila a navlastito u ovom novomu obiranju zastupnikâ i da nam je on kod kralja našega izmolio pomoć za ovu gladnu godinu i da je on vladalac Dalmatinski, i namjestnik našega Kralja da on kod Kralja za nas vazda puno nastoji i govori, tako da i vlada vazda misli i nastoji za naše dobro, a da će nastojat i u napried, da je osvjedočen i uvjeren da mi mislimo dobro o vladi, i zato kad on opet ode u Beč da će pokazati Kralju našu vjernost, tako isto i njegovim ministerim, kako se je krajina Imotska pošteno i vierno podnosita prama vladi i Kralju, da on to dobro poznaje, buduci da ima 13 godinâ da on vlada ovom Kraljevinom*; i netom dovrši govorenje zausti nam: "Ostajte s Bogom„ i ode napried.

Mi ostasmo ko zablenuti i svi začudjeni zato što uzvišeni vladaoc u svom govorenju priporučuje što mi za sveto držimo, te nam i napominje o čemu mi nikad ni pomislili nismo.

Što nam Uzvišeni Vladaoc napominje himbene ljude, mi tizih nepoznajemo, nego samo ako nisu oni što ustadoše protiva narodnom jeziku, i učionam; mi starlovito cienimo i držimo da nam pripeljuje Uzvišeni Vladaoc da se od ovih pazimo i čuvamo.

Nek svak znade, tko nezna, i ako je tko mislio drugčije nek promieni misao tojest: da je vas narod već dobro upoznao one bivše Zastupnike sve jednog po jednog, daklen upamtio je vrlo dobro one štono protiv njegovu jeziku ustadoše. Može biti da mnogi i mnogi misle da narod nezna sto se je govorilo u Saboru, tko je što govorio i kuko je govorio, za koga je govorio, s koje li strane glasovao. Znade virujte nam sve preko prsta i ono najnamje čobanče, što goveda čuva; zato nije potreba da nam ji već tko kaže: dobri i pošteni i častni, ali od nas dalje sto konaka hoda; a već narod dobro, i kako dobro! poznaje one naše narodne bivše Zastupnike kao što su Pavlinović, Pulić, Klaić, Vojnović, itd. Bog jim dao sreću i zdravlje! živili zdravo i veselo! Oni su nam primer i ogledalo kakve imamo birati ljude za nase Zastupnike, a milostivi nam je Kralj svoju diplomu i ustav slobodni u ruke dao, ter da smo slobodni izabrati na Zastupništvo koga god mi hoćemo. Kažu da od strane Vladaoca priporučeno je nikim Glavarim, da se imadu pridržati Gospode Podeštata i Pretura, i učiniti ono što jim oni reku, ali mi mislimo da to nije istina, i da su to prosuli oni himbeni ljudi koji nastoje da omraze narod sa Carskom Vladom.

Narod kod nas drži za veliku sramotu, što njeki nastoje biti Zastupnici, a vide očito da ji narod nemari ni usnu čuti. To su oni protivnici narodne stranke, koji se na zor u to upliću s priporukam na Glavare s obećanjim a najpotle i s pretnjom, govoreć *da jih vlada priporuča, i tko jim se bude protiviti i nebude glasovati i nastojati za nje, da po onog naopako.* Prosu se glas da su obećanja mnoga, nikim obdarenja od križa i medaljiča, nikim glavarstva, nikim daće se izbaviti sinovi iz Vojnice, a nikim Učiteljstvo i štipendij, ter ti ovi nevoljnici sad obliču oko puka na sve strane. Najvridniji je Gospodin S. K. koi nazad malo dana na sajmu u jednom družtvu pohvalio se je da će tri dekoraciuna do malo dobiti, i medjutim počeo je nješto u istom družstva natucivat kao iz daleka zavodeć; a na drugom mjestu mal da nije bio i zabrzdan za njeke svoje besjede: mi mu kažemo neka muči i nek se više ne ruži. Gospodin S. K. ako mu je u glavi da je oni dosadašnji sviet, tojest da je ćorav i gluv, kao što je dosad bio, nije doišto: nije pivo pošto j'lani bilo! —

Književna viest.

Već se nahodi pod tiskom *Krvava Košulja* našega Sundečića.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Amića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 67.

U Zadru 20. kolovoza 1864.

Dalmatinskim Rodoljubom.

Kad ove naše rieči dodju pred oči našim štiocem, polovina zastupnika na novi sabor biti će već izabrana. Kako će biti izpali izbori, to nije nam proricati; a ako zlokobni glasovi nevaraju, može nas dopasti mrka kabanica. Evo trie godine da smo oživjeli na politički život; trie godine da se na političkom polju borimo, i srećno smo se borili jere nismo nigda uzmakli pred jačom silom; pače su nam protivnici brojem otančali, a mi svedjer nove snage okupljali oko sebe.

Ako se rátnoj borbi može prilikovati naša borba, to smo mi već cielo polje zaokupili, a protivnici se naši sbili u klanac. Pri izborih mi smo na klancu vojevali; pa metnimo da protivnici iz klanca nas opet natrag ture, to mi nećemo opet bojno polje ostaviti: biti će borbe i opet, ogledati ćemo se opet na otvorenu polju. Nek se naši rodoljubi ukriepe i utvrde. Zadružbina sve to veća, sve tojača; vojna vještina sve tohitrija, toizkušenija; brzo ćemo opet polje posjesti, protivnike ćemo opet u tjesnac ugnati; a to neka svak dobro promisli, da se do dva puta sgode iste neponavljaju. Ako sada i uzmaknemo, drugi ćemo put stupiti napried smjelije, i održati se postojanije na mjestu. Sveto je naše pravo za koje se borimo, ako ga sami neizdamo, neće nam poginuti: naše je oružje pravda i istina ako ga sami neostavimo, neće nas izdati. Kako mu drago izpali izbori, mi nemamo šta predati; zakasniti može naše dobitje, ali nam ga nitko nemože oteti!

Izbiračem veleporeznikom

Dubrovačkoga Okružja.

Vi ste mene izabrali s ovu stranu trie godine vašim zastupnikom, a ja nisam ni vaš odviet prosio; Vi izabraste mene, mladića nepoznata, koi nije bio ništa uradio za svoju otačbinu, koi nije bio prikazao nikakova jamstva za svoje političko ponašanje. Ovaj izkaz osobitoga pouzdanja, čim je bio meni na veliku čast, otežavao je toveće moju zadaću i zato, što mi je bilo zastupati cviet umlja i imanja Dubrovačkoga, i baštinike imena i predaja onih svietlih glava, koje su svojom pameću toli visoko proslavile u poviesti ime naše otačbine.

Nadahnut mojom saviešću i vašom korišću, radio sam da odgovorim mučnomu činu; a jesam li baš odgovorio, evo me da vas upitam, prikažujuć se vašem odvietu na bližnjih izborih.

Ma temelju nepomičnom viernosti prama našem caru i kralju, i poklona prama ustavu i zakonu, ja sam se borio na razpuštenom saboru za sve ono, što mi se činilo koristno, a proti svemu što sam cienio štetno našoj zemlji, bez opazi s koje je strane izhodilo. Širi raztok svih posala, koji nisu medju sveobćimi ciele carevine, i zato raširenje djelokruga kraljevinskoga sabora; — preinaku u dačah, koja bi bolje utvrdjela korist većine našega puka; — raširenje pučkoga poučavanja, koje bi izbavilo naš puk iz robstva neznanstva i zloće; — postepeno uvadjanje narodnoga jezika u nauk i u sud, tako da zakonito obstojeće koristi budu uzčuvane; — uvod porotnoga sudovanja i preinaku podobnu vremenu pedepsnoga zakonika; — oblakšanje tegota, naprćenih na našu trgovačku mornaricu, koja je pretrpjela tolike štete zadnjega rata nemačko-danskoga; — istinitost izbora i neodvisnost narodnih zastupnika, brez kojih ustavno vladovanje ostaje pričina i uzrok pučkomu pokvarenju; — pravo slobodnoga prosudjivanja djela kraljevinskoga upraviteljstva, neka ljudi, koji su mu na glavi, ako uprav idu dobiju pokrepe, ako ne, na vrieme neka se poprave; — ovo vam je, što sam ja pitao i hranio prostom riečju na saboru dalmatinskom.

O poslih, koji će se od prilike pretresati na novom saboru, neću vam ni rieči, nego o jednom samom, o kmetiji. Na korist napredka našega poljodjelstva ja želim da se kmetija uredi, ali tako da pod izlikom pučke koristi nebude u temelju podkopano vlastničko pravo, ovaj stožer uljudnoga družtva, ovaj temelj prave slobode.

Moje prošasto ponašanje neka vam bude jamac moga ponašanja došasloga; ja cienim dù sam vam dovoljno dokazao, da znadem održati zadanu besjedu. Nezavediv na stazi svete dužnosti, nisam,

Digitized by Google

kajao, nasrta, ne protresa, ne osvade, niti me duša grize da sam bio slaba plašivica, ili robska udvorica. Počašćen opet Vašim pouzdanjem, nadam se da ću ostati unapred jednak kao i do sada, i da ću braniti Vašu korist jednakom slobodom rieči i nezavisnošću glasa.

Jeda li i Vi ovo vjerujete o meni, pokazati će vaš nepristrani glas, koi ja iščikam vedrim čelom i mirnom savješću.

Miho Klaić.

Izbiračem zastupnika vanjskih občina u kotaru Šibenskom i Skradinskom.

Pokle je mene prijala predložnikom na zastupništvo većina onizih, koji imaju pravo birati dva zastupnika za vanjske občine Šibenske i Skradinske; neznam tko, ni zašto, prosuli su glas da sam se rečene predložbe odrekao radi nemoći.

Ako sam bio nemoćan, sada sam, Bogu hvala, zdrav; a da ćutim da nemogu vršiti častni čin, kojim su me ponudili, nebi po nikomu poručivao, nego bi sam čisto rekao mojim izbiračem: Hvala Vam, jer mi jača sila nedopušta uresiti se žudjenjom čašću vašega zastupnika na saboru. — Nu sada velim: Ja se primam, i rieč koju sam jednoč zadao, neću je poreći, baš ako bi to kogod i želio; baš ako i njeki milosrdnici htjeli bi mi otvoriti put, da se uklonim izmišljenim pogibjelim, za kojim ja niti se bojim, niti hajem. — Ja se dakle primam, a u vam će biti, častni izbirači, dati mi ili nedati vaš odvjet.

Neka vas pak negrize duša, da ste pri izboru dali vaš glas čovjeku, koga nepoznajete, evo vam u kratko izkaz moga političkoga vjerovanja, na kom bi ja oslonio moje ponašanje na saboru:

Vjernost Kralju.

Čast i posluh zakonu, kao skrbniku i osvetniku medjusobnih prava i dužnosti.

Rodjen sred naroda, s kojim sam jedne ćudi, jedne misli, jednoga običaja i jezika, boriti ću se za sveto načelo Narodnosti, te ću svakom prigodom nastojati da se razprostre, da predobije.

A odovud zakonito dolazi da ću tražiti da se narodni jezik uvede u sud i u nauk, što bi po naravnom redu i samo imalo slieditі; jer sam najčvršće uvjeren da kako nam nitko nesmije zanekati narodno ime, tako nitko, ako je pravedan, nemože nam kratiti pravo da se u naših poslih služimo onim jezikom, koga nam je Bog postavio na usta, a koga nam su neprijatelji s progonstvom pritvrdjeli u naših srdcih.

Cienim da je dužnost svakoga zastupnika tražiti sa svom snagom, da njegovi zastupani budu što se može bolje upravljani; i za to nadzirati činovanje upravitelja, odkrivati pogrieške, predlagati popravke.

Svedjer ću glasovati s onimi, koji budu tražili dobro svoje otačbine, koje mu drago stranke bili.

Pomirenje, bratimstvo, čast tudjemu mnienju, biti će mi svedjer i na ustiju i u srdcu.

Ako pak smiedem posavietovati vas, moji prečastni, evo moga savjeta:

Dajte vaš glas onim, koje ste dugim izkušanjem poznali da su vam prijatelji — da se brinu za vaše potrebe — da žele ukloniti ji. — Onim, koji niti hlepe, niti teku za častimi i za plaćami, koji se neboje prietnje ili progonstva. — Onim, koji ciene poštenje više nego kruh, slobodu i nezavisnost više nego život. — Onim, koji čim vas ljube, slobodno vam u oči kažu zlo koje činite.

Gonite da vam vaši izbornici izkažu kako misle. — Strogo ji nadzirajte dokle saborišu, pak ako zadju — prekorite ji bez milosrdja. — Zastupnik nije milosrdja dostojan, jer ga nitko nesiluje da se primi težkoga bremena, a kad ga se je primio, ima ga nositi, stalo ga što mu drago. — Ako klone, ili je ništarina ili podkupljenik, a svakako izdajica primljene oblasti.

Takovu zastupniku budi plaća pogrda i sramota.

U Tiesnom, mjeseca Kolovoza 1864.

Raimondi.

Izbiračem grada i predgradja Korčulanskoga.

Mnogi medju najizvrstnjimi sinovim obćo naše otačbine pozvali su me, a ja, ako mi se i mučno čini, stupam pred vas, vašim predložnikom pri nastajućem izboru na naš sabor.

Prie svega vam izjavljam, da ako pitam, da me počastite s izborom za vašega zastupnika, na to me nepotiče ni tašta slava, ni ohola namjera, a najmanje potištena žudnja, jeda bi na moju korist obratio ovu preplemenitu, a i težku čast. Pučki sin, ljubim moj narod i rodno moje mjesto kolik'i život, i još veće: a vi me poznajete tako, da mi možete rieči vjerovati.

Sad vam mogu obetati da ću s podobnom umjerenošću, i s pristojnim opazom prama nastavljenoj oblasti, ali i slobodnom i otvorenom besjedom boriti se za korist ove kraljevine i za vašu korist; da ću osobito nastojati, koliko budem mógao, da vam se oblakša vojački popis; da ću se zauzeti za oživljenje nauka u slovinskom jeziku i u talijanskom, jer su vam oba potrebita; da ću

Digitized by Google

raditi da vam ustavno izvojštim učilište brodarsko i risarsko, i toveći napredak vašoj brodarnici: da ću promicati svakojako moguće vaše dobro.

Suvišno bi bilo da vam ja izkazujem, kako po najdubljem srdačnom uvjerenju, i po svetoj podaničkoj dužnosti dičim se i spoviedam se, brez licumjerstva, vieran i odvietan svjetloj kruni nj. vel. preuzvišenoga našega Kralja, i podpuno podložan zakonu.

Vi ćete moći izabrati, tko bi vas vriednije i dostojnije zastupao na saboru; jer izvrstnih ljudi ima medju vami. Samo gledajte da vas nezavede za sobom koi hvalisavac, pun blagih rieči, od onih, koji su obogatili izpijuć tudje dobro; ili od onih, koji se čine kao da jim se med raztapa po ustiju, kad govore o miloj otačbini, a kad tamo sva ta milina pruža se kao ljestvica da se na više popnu, ter da iz više slave primu vaš ponizni poklon.

Promislite da Dalmacija gleda na vaš izbor, da prosudi, jeste li doprli gradjanskom zrelošću do toga, da budete dostojni neizmiernoga blaga ustavnih polastica, kojimi nas je blagomilo nadario prepoljubljeni naš car, koga Bog poživio srećno i čestito!

U Trstenom na 9 kolovoza 1864.

Petar Franasović.

Vrieme Kušanja

Ljudski život neprestana borba; sad ovamo, sad onamo, svedjer ti se hrvati: još te nije jedna pustila, a druga te zaliće. Uzalud ubogi čovjek na svietu traži mira i pokoja, uzalud sree mu hlepi za blaženstvom. Kad se on, svojom mirnom dušom, potajno razgovara, red mu se preotimati svietom, koi ga odasvud stieska; a kad mu je svietom mirno, razdiru ga strasti nestašne duše. Komu sudbina, komu dobrotvorna odluka božja, al je svakomu ta jedina lazbina k neumrlosti. Život je borba u kojoj nam je ili nadvladati, ili biti nadvladanim. Tu nema izmicanja, tu nema izvitovanja; tko se odriče borbe, taj samoga sebe ubija, jer se, vezanih ruku, daje u zlotvore.

Nego opet su u životu njeke postaje, i njeki otvrdji klanci; kad malo na dulje odmora, a kad i žešćega kreševa; tim se ljudska snaga prediže, jal' kreće u nazadak. Pa ta napredak, jali ta nazadak zasieca u vas kolik život, i ostaje mu traga u cieloj borbi i njezinoj sreći; dapače mnokrat sobom nosi znamne potonjeg' udesa.

Što je u životu pojedinih ljudi, to biva i u narodnom životu. Bog je narode sazdao njekim omašnim osobam, poput sveokupnih cjelina, koje na svietu svojom lazinom gredu. Narod ima svoj um, svoje srce, svoje tielo, svoju namjenu, svoj život. I njemu je život borba, kà što i čovjeku pojedincu; dapače život i borba pojedinaca, svedene su u život i borbu cieloga naroda, i preko njih najbolje može on doći do svoga cilja. Pa za to svaki čovjek ima i dužnosti narodne; i svaki je vojnik u borbi koja se trza za narodne cilje. U toj velikoj i otegnutoj borbi (kà što je vielik narod u pokoljenih, i kà što mu je život otegnut kroz vjekove) stupa se i uzmiče se; zastaje se i trče se; susta se, i prehita se. I u tom životu nastaju ozbiljnija vremena, vremena kušanja, iz kojihzi on iznosi krepčije tielo i glavu novim vienčem ukrašenu; jali ga dopadaju ljuće rane, i pridušuju valovi nezgoda.

I naš je narod jednom bio golem i snažan; i naša je Domovina glasila na daleko, kad su dalmatinske dolame (dalmatica) dieljene po svietu. Preko naših dolama gazili su stari narodi, oni od istoka ovi od zapada, ali ruka dalmatinska nikad im ih nije prostrla. Mi tako ostadosmo na kobu dvajuh svieta, trgali su nas, i medjusobom otudjili su nas; ali okrajci dalmatinski ostaše u narodu. Dalmatinci prvi zametnusmo Slovinsku državu, mi prvi okrunismo Hrvatske kralje; rado primismo i careve Srbske; za slobodu i za prosvjetu Dubrovnik opasasmo i branismo; Zadar otimasmo Mlečićem; nedadosmo se Tatarom, nedadosmo Turčinu; pa napokon dasmo se klati i robiti za Mletke i za Franceze. Osamljeni i odciepljeni za tugu i za nevolju od podjarmljene braće, nismo svoj rod zaboravili, ni jezika ni knjige nismo zapustili.

Ali tudjinom drugujući, mnogi nam se njegovom čašom napiše, pa se i opiše. Jezik, nauke, običaj, odielo tudjinsko malo nas je od kraja odtisklo, i samom brdu pritisklo: a pusto brdo gvozdeno i gladno. I tad se borismo, ali za svoj kruh se borismo; i evo šesdeset godina ozgo turci, odozdo tudji trgovci, da prekrštenih ruku gledamo kud ćemo u djevere, kud li u majke. Jesmoli se nastali i naspali? Jesmoli se svakoga svieta nadgledali? Budimo se Dalmatinci i ustajimo novome životu. Ustavni život na koji smo pozvani, život je narodni, život duševni; koi nam može pomoći i pokrajini i narodu, i crkvi i državi, i duši i tielu. Ali je borba i na ustavnom životu; i sada su joj časi odsudni i ozbiljni. Sada će se viditi jesmo li izrod, ali pravi omladci oni Dalmatinaca, koji su prvi svjetlali obraz narodu Slovinskomu, bilo na kopnu, bilo na moru; bilo na bojnom, bilo na književnom polju. Kad su nam Zbori voljom carevom vraćeni, birajmo ljude koji će zametnuti kako treba i dolikuje; ljude koji žele svojom slobodnom voljom biti na ruku plemenitim državnim svrham; ljude koji će mudrim svjetom krčiti nove staze našemu preporodu i duševnomu i tvarnomu. Birajmo poštenije i znanije, a klonimo se nametnica i neznanica; birajmo ih za se, a ne za nje. Evo nastaje vrieme dalmatinskoga kušanja. Ali smo se dosad i poznavali? Nismo ni mi jedan za drugoga znali, a nekmoli da bi za nas inokrajci znali. Sad ćemo se prebrojiti, sad ćemo vidjeti koji smo Dalmatinci, kojili još u nas ostaju tudjini, i tudjinski sinovi. Vidit će se tko nam što misli, i kako za svoj narod tko mari. Vidit ćemo tko voli sebi nepravedno, nego narodu i sebi po pravdi i božjoj i carevoj. Vidit ćemo gdje su oni poštenjaci, što

Digitized by Google

po nuglih prodavaju svoje poštenje i zanudjaju ga od milosti. Vidit ćemo jeli sve zlato što no sjaje; i jeli sve istina što no govore, ljudi rodoljubni, slobodoumni, nezavisni. Vidit ćemo tko što voli, i tko što želi.

Sve što u Dalmaciji se miče, jali gamiži, sve što je živa u nas ovoga puta izlazi na ogled. Godine 1861. izvanjski su nas dogadjaji izneblušili, i zatekli u velikom mrtvilu, u velikom sniženju. Mi uglednih ljudi nismo imali; jere nezapamtismo za svoga vieka javnoga života. Naši prvi izbori bili su kao njeka prometna gatka. Tko je prvi priskočio; tko je obrtniji za čas bio, ta se je i našao narodnim zastupnikom. Tad su većinom ljudi sami sebe izbirali; jere od sposobnosti, i mjestnih okolnosti pojedinaca zavisio je izbor zastupnički. To je bilo nješto površna i nješto prišivena; na toj vrsti zastupnika, mnokrat se potla čudili sami njihovi birači. Se godišća nije već tako. Trikrat je narod u Saboru vidio svoje biranike; svaki je svoj glas dao, svaki je zborio jal zboriti mogao. Tri godine ustava, ako i nisu puk ustavnim životom obdarile, i pak su razbudile i razporedale na borbu, t. j. na život, glavne sastojine naše zadruge. Ovo vrieme, ako se i nije najbolje nastojalo, opet nije se uzaludno pustilo. Što su mogli, narodnjaci nisu dangubili: njihovi ljudi u Saboru, njihov List u oba jezika, njihovi prijatelji nisu se tajali, nisu klonuli, nisu se borbe prepali, nego su svojim pravcem stupali, te djelim i riečima bistro kazali, i svomu i tudjemu, kud ciljaju, i šta svojim narodom hoće. Svakom je prosto mrziti i opadat ih; ali sami bezobranici mogu jih već potvarati. Mi neznamo u što su se stanili autonomi godine 1861; ali i njim je vremena bilo da metnu djelo na vidjelo.

Tko je mogao kratiti natražnjakom, da i oni svoju zastavu razviju?

Dáko nas stoga neće biediti! Oni imadu bojnih mudrolija, kojim se mi nedorasli nemožemo naviditi.

Sve je to kroz puk razapeto; svači je kvas mogao uzaći.

Mi tim ne velimo da je svak progledao; nego samo kažemo da je svak mogao progledati, da svak može danas po volji svojoj birati; da će se sad viditi na kojoj smo u Dalmaciji sa javnim, sa ustavnim životom. Novi zastupnici neće birati sami sebe; nego će ih puk od svoje birati, i bit će njegovi ljubimci.

Vidit ćemo i mi, i carska će vlada viditi, šta u Dalmaciji danas počiva.

Vidit će narod, čemu se danas iz Dalmacije nadati, odašta boluje i s kim vojuje. Vidit ćemo svi gdi nam zapinje, gdi li nam kriva; pa što nam unaprid pomoći može, što nam se naučiti, što smetnuti s uma. Vidit ćemo što je do nas, štoli do drugoga. Pa mi ćemo nagadjati našu bližnju budućnost; a Vlada će znati što se hoće Dalmaciji, i šta se ima za to sirotče uraditi.

Bit će nauke za svakoga; bit će opomena za tvrdoglava, bit će utiše za pravednoga; a bit će i posviešćenja za naprasitoga: svim će se pojmovi razbistriti; dà, i nam istim. Mi nećemo nagadjati što će se iz današnje vreće izleći; mi nećemo ni prorokovati, tko hoće, tko li neće na ovom sukobu nadvladati; nego samo nam je do toga, da svakomu pravdoljubu, i rodoljubu, pa i svakomu zlomišljeniku, i pridvorici spomenemo, da nastaje vrieme kušanja. I toj kušnji, nitko se nemože izmaknuti; jere svak je dužan po zakonu i po svieSti vršiti svoje; svak ima krenuti za svojom zastavom, jere svak je zvan na polje. Tko se ne bori, toga nema živa u narodu. A tko, boreć se za narod svoj ranah dopada, neka se neboji da će umrieti.

M. P.

Upraviteljstvo Kotorske Čitaonice naimenovav svojim počastnim članom Njegovo Preosveštenstvo Vladiku Diakovačkog, izvoli ovaj odgovoriti mu sljedećim listićem, koji u znak zahvalnosti i poštovanja prama Velikom Domorodcu se priočuje. — Pismo glasi:

Slavnomu društvu Slavjanske Čitaonice

u Kotoru.

Slavno upraviteljstvo slavjanske čitaonice kotorske izvojelo je, poslavši mi krasnu povelju, imenovati me počastnim izbranim članom svojim. Ja odlikovanje to sa zahvalnošću primam, i želim iz svega srdca svoga božji blagoslov i obilati uspieh svakomu narodnomu poduzetju družtva toga, te će mi najveća radost biti, ako plemenito nastojanje slavnoga družtva toga obilnim plodom urodi.

U znak osobita svoga pram čestitoj čitaonici ovoj nagnutja i domorodne ljubavi, šaljem u prilogu 100 fior. i ostajem s odličnim štovanjem

U Diakovu dne 28 lipnja 1864.

najpripravniji sučlan
Strossmayer
Vladika.

Nadgrobnica.

Pristupite mladci nešenjeni
Pristupite djeve neudate
Nos'te sobom smilja i bosilja
Nakitite raku djevojčinu
Ondi počiva

Kate Drobčica

Kći Antuna i Mare
Nebeska ljepota, Andjoska dobrota
Mladjahnu je smrt ugrabi
Tužnijem roditeljima
Nesrećnome vjereniku.
Oh smrti
Koliko si nadâ
Jednijem makom prekinula!

K. K.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 69.

U Zadru 27. kolovoza 1864.

Izbornici kotara Vrgorskoga, Primorskoga i Neretvanskoga upravili su sljedeću poslanicu na svog nevoimenovanog zastupnika slavno-poznatoga D.ra *Mihovila Klaića*, koja i njemu i njima na osobitu diku i poštenje služi:

Slavni Gospodine!

Naš ljubljeni i jednoglasno vapijani zastupnik pap Mihovio Pavlinović budući nam očitovao da s njekih težkih zapriekah, i radi narodne koristi, ovoga puta on se nebi mogao primiti zastupništva, i budući kazao želju da bi ga Ti zamienio, mi Tebe izabrasmo za novoga zastupnika.

U ovoj nezgodi tješi nas to što mogosmo novim izborom prvomu zastupniku posvjedočiti našu nezaboravnu harnost i naše nepomično pouzdanje, i što Tebe glavom, slavni Gospodine, možemo nazvati našim zastupnikom.

Takomu čovjeku, dragu prijatelju Pavlinovićevu, spominjati o naših želja i o naših potreba, to bi uvreda bila.

Živio naš prvi zastupnik **Mihovio Pavlinović!**

Živio **Mihovio Klaić** naš novi narodni zastupnik!

U Vrgorcu na 20 Kolovoza 1864.

Izbirači Kotara Vrgorskoga, Primorskoga i Neretvanskoga.

Šimum Pervan	Mate Vežić
Andria Pervan	Mate Cvitanović
Joze Pervan	Ivan Kosović
Daniel Pervan	Ivan Ivičević
Mate Pervan	Filip Šimić
Ivan Martinac	Bariša Taljančić
Frane Franić	Martin Urlić
Jure Raos	Ante Mihatović
Ivan Vukoević	Mate Spanje
B. Petar Peko *župnik*	Joze Barić
D. Ante Roglić *župnik*	Joze Lalić
Joze Antunović	Mate Šimić
Bariša Ajduk	pop. Nikola Vežić *žup.*
Jure Gaspar	B. Serafin Vežić *župnik*
B. Ivan Raić *župnik*	B. Žarko Barić *župnik*
Joze Bilas	Ante Zelić

Izbor novih zastupnika na sabor Dalmatinski.

U prednjem broju našega lista izmedju ostaloga i ovo rekosmo: "a ako zlokobni glasovi nevaraju, može nas dopasti mrka kabanica„ i to u koliko se tiče izbora novih zastupnika na naš sabor. I zaista kako je bilo zagrmilo, svak je stanovito držati mogo da će i udar prežestok biti. Nego hvala Bogu nije ni opet loše izpalo, jer će nam i pak u saboru liep broj narodnjaka i slobodnjaka sjediti i najsvetija naša prava zastupati, promicati i braniti. Dosad su nam poznati sliedeći izbori zastupnika:

I. Za vanjske občine.

Zadar, Pag, i Rab: *Zanchi* okružni kapetan i *Ivan* knez *Fanfogna* kapetan u mirovini.

Šibenik i Skradin: Pop *Josip Raimondi* i *Piperata* pretur Šibenički.

Benkovac, Obrovac, i Kistanje: *Petar Radulović* bivši zastupnik.

Derniš, Knin i Vrljiku: *Méry* savietnik kod namjestničtva, D.r *Difnico (Divnić)* bivš. zast. i Arhimandrit krčki *Jerotija Kovačević.*

Spljet, Trogir i Omiš: D.r *Ljudevit Moretti* i pop *Ivan Danilov.*

Hvar, Brač i Vis: *Jerolim Vusio* bivš. zastup. i *Ivan Vranković..*

Sinj: D.r *Rossignoli* i *Jerolim Alesani* okružni kapetan.

Imocki: *Antun Rossi.*

Vrgorac, Makarsku i Metković: D.r *Mihovil Klaić* bivš. zastup.

Dubrovnik i Captat: Knez *Orsat Bonda.*

Korčulu, Ston i Pelješac: D.r *Mihovil Klaić* bivš. zastup.

Kotor, Ercegnovi, Risan i Budvu: *Šbutiga* i pop *Kosto Jovanović* paroh pravos.

II. Za gradove:

Zadar: *Kuzman* pl. *Begna,* čeonik zadarski i bivš. zast.

Šibenik: D.r *Antun Galvani,* bivš. zast.

Spljet: D.r *Antun Bajamonti,* podpredsjednik na prošastom saboru.

Makarsku: D.r *Jakov Vuković,* tajnik kod predsjedničtva.

Digitized by Google

Hvar i Starigrad: D.r *Ivan Kerst. Macchiedo*, bivš. zast.
Korčulu: *Zafron*, biskup Šibenički.
Dubrovnik: D.r *Vuletić*, čeonik Dubrovački.
Kotor, Perast i Novi: *Andrija Nikolić*, porezni podpreglednik.

III. Za trgovačke komore:

Zadarsku: D.r *Špiro Petrović*, predsjednik na prošastom saboru.
Spljetsku: D.r *Antun Bajamonti*.
Dubrovačku: *Lujo Seragli*, bivš. zastup.

Braća Terćaci i Slovinsko bogosluženje.

Ovih godina, kad se je sve nješto počelo micati u jugovića, te se stalo brojiti i okupljati i kod nas što je krepka i živahna, drago nam je sretati i naše Redovnike, gdi se bude iz mrtvila. Možda su najmanji Slovinski Trećaci s. Frane, ali su nam najmiliji, jer su nam najbliži, i rek' bi da će prvi biti u crkveno-narodnom preporodu.

Oni su jedini, koji starinom Saborno zagrliše pravo našega naroda, da sluša hvale božje svojim jezikom. Rasijani po zadnjih okrajci Slovinstva, na otocih Jadranskoga mora, oni su uzdržali onu narodnu svetinju, za koju su malo i hajali katolički prekogorci. Godine 1439. Zadranin Grgur Mrganić napravi, i za nje hrvate izmoli, varošku crkvu S. Ivana Krstitelja, kad je se odrekao pop hrvat Pavao (de littera sclava). To je hrvatstvo bilo u jeziku, kojim su služili Bogu; u jeziku kojega za žive glave zadarski varošani nisu htili pregoriti u crkvi. Što od ljubavi hrvatskoga puka, što od zadužbina Zadarskih knezova, (samih Hrvata) liepo zgradiše samostane, primiše crkve, stekoše imanja potverdjena od Pape Nikole V.; i to jedino da Božju službu vrse Slovenskim jezikom.

U kratko vrieme ovi naši Države Dalmatinske, rećene Jerolimske, raztičiše se u petnest liepih samostana: Zadar, Galovac, Zaglavu, Prvić, Sustipanac, Rab, Krk, Glavotok, Dubašicu, Mastinšćicu, Parozin, Osor, Bože-polje (Visinada u Istriji) Novi, Kopar (Capo d'Istria).

Nego žalibože, početkom ovoga vieka pet ih se umelo, a sada ih je samo sedam otvorenih.

Vriedni sinovi, kojim se danas diči ova država, uzdamo se iznieti će na vidilo zasluge ove njihove Slovinske matere; i za to ovde nam nije o tom nadalje zboriti. Ali, na njihovu hvalu, spomenut nam je svjedočastvo koje im davaše Vieće Zadarsko god. 1781., gdi izmedju ostaloga stoji i ovo: „ dika im je što još od svoga postanka, jedini izmedju redovnika, do danas služiše i uzdržaše u S. Misi i u horu jezik Slovinski stari, s velikom pohvalom puka i naroda (fin dalla loro origine soli de' claustrali, esercitata e conservata finora la celebrazione della messa e del coro in lingua illirica letterale con edificazione del popolo e della nazione.)

Dva su im samca; dva redovnika glasovita *Ot. Radić*, koi čuvao je kano oči sedamdeset dragocjenih rukopisa i množ tiskanih Misala i Čina Slovinskih (koje danas na žalost mrak je izjio), i *Ot. Juranić* koi god. 1788. u Rimu je dao tiskati pravilo svoga Reda Slovinskim jezikom, i drugih bogoljubnih knjiga.

Tako djelovanje, i taki ljudi dostojni su bili hvale glasovitoga Vladike Stratika, koi je izgledom starijih, nastojao i mladje nagovarati na crkveno i književno djelovanje Slovinsko.

Mi sada nećemo napominjati tim vriednim redovnikom, dužnosti njihove prama jeziku i narodnosti našoj, budući jim za vladanja francuskoga povraćena u samom Zadru crkva S. Mihovila s naročitom pogodbom, s onim varošanim, da nikakvo javno bogosluženje nema se u njoj vršiti izim jezikom crkveno-slovenskim (Convenzione 18 Ottobre 1807); nećemo jere nas tješi ovogodišnja Poslanica novoga Redo-Državnika M. P. Dr. Dujmovića, koja ovako svojoj braći glasi: "Od potribe je da se povratimo na prvašnje stope naših praotaca, ako želimo da na novi život bude podignuta ova naša Provincia. Ona jur od početka i od temelja svoga, pod zaštitom Svetih Franciska i Jerolima, običaje ovršivati službu božju slavnim jezikom našega Slovinskoga Naroda, i zato se nazivlje, *ilirska* ili *Slovinska*. Ovom prilipom i ridkom povlasticom mi se imamo dičiti, š njom ćemo zadobiti štovanje, i bit ćemo zaslužni našoj otačbini; ovim darom dobro sačuvanim ukripit ćemo i produgljiti naš obstanak. Upametimo dakle veliku korist ovoga privilegija naše Provincie, i znajmo ga dilim učvrstiti i uzdržati „.

Ovako mudro i pravedno ponutkovanje svoga starešine, bit će primljeno kod svih onih redovnika: i mi se uzdamo da ćemo do skora viditi *Državu Slovinsku* na polju crkveno-narodnomu pomladjenu i uzmnožanu. Mi se radujemo toj redo državi da je stekla vriednu glavu, koja je bistro svatila zadaću njezinu; i poštenu dušu, koja je oćutila toli dično, dužnost svoje braće. Uzdamo se da tako plemenita i zrela odluka, neće ostati prazna želja u mrtvom slovu, nego da će redu i narodu plodili blagoslovljenim djelom i vidjelom. U ovo doba, kad će i sami biskupi, za pohvalnim izgledom prabiskupa zadarskoga, nagovarati mlade žup-

Digitized by Google

nike da uzdrže povlastice svojih hrvatskih župa; i kad nam eto neumorni pop Ivo Brčić iz starinske stribe iznosi na vidilo najbolje odlomke Staro-Slovenske, ovi će redovnici postati zatočnicima slovinskoga bogoslužena i središtem naše književnosti crkveno-slovinske.

Nego hoćeli Trećaci ostati sami ka što su i do sad bili? Nećeli se njima pridružiti i naši Franovci Države Prisvit. Odkupitelja? Oni koji su zakrilili sve naše zagorje, i koji su se od vjekova već narodu sljubili, dvojstrukim kršćenjem i vode i krvi? Misle li zar Franovci da oni mogu ostat na staroj stopi? Kad su narod izveli iz zemlje podjarmljene, i kad su vjeru sačuvali, misle li da su već sve opremili? Njih je toliko mudrih i svjesnih, da su već poduhvano osjetili nove potrebe, novoga vremena. Kad narod stupa, oni izostati nemogu; i red im se otresti sve ostaleži srednjih vjekova, da koristnije svomu narodu prednjače.

Stari običaj latinskoga jezika, u njih može se opravdati prvim postankom matice-države od latina prekomoraca; ali tomu običaju nemože biti ogovora za sadanje stanje i zvanje dalmatinske države. Jel' se jednom počelo govoriti za obnovu i naših crkveni povlasticá, to više neće zaspati, dokle se pometnuto ne obnovi, i zaboravljeno ne iznadje. Toj obnovi najbolje će pomoći ti redovnici, jer u njih je zgode najviše, a zaprieke najmanje. To nije jednom pometnuto, pa se neće jednom ni obnoviti. Ali ipak od potrebe se pripremati: a najprva priprema jest, da i redovnici Prisvet. Odkupitelja, zametnu u svom bogoslovju i nauk jezika crkveno-slovenskoga kà što sliedi u svih naših bogoslovjah. Njim mudrim spominjati o zvanju toga jezika, o budućnosti naših crkva, i našega naroda, bilo bi neumjestno i nepoštovateljno. Oni vrlo dobro znadu da nema slave, do božje slave; i da nema dike do velikodušne odluke. Mi smo navikli s našim božanstvenim učiteljem, pokudnim imenim, od škribá i farizejacá; mi smo poslani da izgubljeno nadjemo, a da poderano obnovimo; mi smo odlučeni da služimo istini, pouzdanjem u božju Promisa, koja vodi sve narode i sama dieli pravdn po svietu. Život nam je žrtva; a istina nadarje. Franovc i stat će uz narod svoj ká što su stali i dosad. Neka se ne obziru na desno i na lievo, predljivom rukom na ralu, izčikajući sa strane milosti; neka ne predaju za obstanak svoj: oni će se pridignuti iz uboštva, i živiti će, ako im bude narod živio; a red bi bio svakako i njima da umiru, kad bi u knjizi svojoj Bog zapisao, da naroda slovinskoga na zemlji nestane.

M. P.

Odgovor Pavlu.

(Vidi Prilog uz „*Narodni List*„ br. 53. str. 3.)

Čuješ Pavle sa ponorna jaza
Djeno vrieme bez spomenka tone
I viekovi koljenah ljuskijeh,
Kako nami zaboravnost prieti?
Što je korist da se čovjek trudi
Motreć tajne koje narav krije;
I otimlje srce nasladama,
S kojih zemlja u raj se pretvara,
Sliedeć krepost oštru i opornu:
Ako grobnoj truležini neće
Njemu ni dan preživlieti ime,
Kad li onu iškricu razuma
Što ga luči od ukupne tvorbe
Bude vraćat vječnom Stvoritelju?

Sve proguta zaboravnost kleta!
Pak i tko se njenoj otme vlasti:
Sjane za čas prema viekovima
Kó repata zviezda vremenita
U nebesá neizmierni prostor,
Kû nam vječni zatajaše mraci.

Kad ni slave niti uspomene
Nam izvrsnost zadobiti neće,
Čem' je dakle sljedujemo Pavle?

Čovjek gine, ali ljustvo živi
I živjet će dok vremena bude;
Božja ga je ruka razdielila
Po narodih na okrugloj zemlji.
Uljudnost mu dala i napredak
Nedohitne svrhe dugovječne,
A orudje želju za istinom.
K tome cilju svaki narod hiti,
Jaoh tromu, gore stojećemu!
Svaki čovjek za svoj narod hlepi.
Ter u duši, svetu dužnost ćuti
Da dá braći izgled izvrstnosti,
Da ih trudom pameti prosvietli,
Pa da narod na svoj put korači.

Neka zabit nas proguta dakle;
Ali naša i malena snaga
Milom rodu pomočnica bila,
Da bi mogli odgovorit Tvorcu
Kad čas smrtni neukloniv dodje
„Tvoje djelo izkvarili niesmo
„Nit smo dare zabacili Tvoje
„Neg smo našu dužnost ispunili . . . „

Joh nesreće kada narod stenje
Inostranskog jezika pod jarmom;
Moći nema i život mu čami
A negmo li da napretku stupa.
Sinovi ga isti iznevjere

Digitized by Google

Majčin jezik, rodne običaje
Zaniekaju — a tudje prigrlu,
Ponavljaju Kamovo zločinstvo.
Tu nesreću Slovinstvo nam trpi,
Ali će se probuditi Pavle;
Vatrena će naslieditи djeca
Onu iskru narodne ljubavi,
Koja nami tek ugrieva grudi.
Ah trudimo dok dišemo brate
Bez osobne ikakve naknade,
Samo rodu da na korist bude . . .
Zato, Pavle, porugljivim bičem
Neprestao mlatit na okolo
Sva poganstva i sve neskladnosti,
Dok se ù svoju nečast ugledaju!
Mlati snažno, mlati bez milosti:
Vrane, rake, i sve prevjerice,
Našeg jata izmet i pogrdu,
Nek se gadi nastajuća mladež
Na izrode, i Slovinstvo boljma
Uputi se k svojoj važnoj svrhi.

U Boki Kotorskoj na Ivan-dan 1864.

Jozo.

Dopis.

Iz Dubrovnika, na 3 Kolov. 1864.

U Dubrovniku ima čovjek šta da žali kad promisli na staro vrieme a pogleda na sadašnje. Ali opet nahodi se ondi još obitelji izvrsnijeh i svakojakijem krepostima urešenijeh, gdje djeca dobrijem izgledom i pomnjivom naukom na ćudorednost uporavljena, staru diku dobro održavaju. Nu koliko je to sad redje, toliko više trieba da občenom radošću prati se svaka, radost, a občenom žalošću svaki žalosni dogodjaj koji postane u onakoj kakovoj obitelji. Zato Dubrovnik plače smrt *Kate Drobaz*, koja u 20. godini života svoga na 31 srpnja t. g. 6 satih i po u večer kod roditeljah svojiek u Dubrovniku vrati nevini duh Stvoritelju svomu. Bijaše najmilije i najblaže ćudi, pokorna i pobožna, a pri tome izobražena književnošću i mnogijem znanostima. U milozvuku osobito njezin napredak bjese izvanredan. Osim materinskoga jezika, kega liepo i slatko govoraše, bijaše vješta i drugijem. Ženske radnje svakojake umijaše tako da se svak čudom čuditi morao. Andjeoske liepote, bila je pravi izgled svakoga dobra svojstva vanjskog i unutrnjeg. Nazad po godine izgubi milu sestru od 16 godina, koju tako zužali da najposlje i sama tešku nemoć steče, koja je u malo vremena svietom rastavi. Jadnijem roditeljima, koji u malo mjeseca dvie krasne kćeri izgubiše, žalost svega grada neka bude za utjehu!

Sitne viesti.

— Ovih dana putovao je po našoj domovini slavni profesor na moskovskom sveučilištu *O. Bodjanski* u družtvu sa svojom suprugom. On je išao samo do Dubrovnika, a pa odtud se odma nazad vratio, jer mu suprugi nije prijalo more. On je u najzadnje doba napisao razpravu, pod naslovom: "Nužno li nam preobrazovanije kalendarja„ u kojoj posve osnovno dokazuje da to za sada nije mogućno. Isti car ruski Aleksandar, koji je za preustrojenjem Koledara težio, sasvim je promienuo svoju misó odkad je ova razprava izišla.

— Takodjer u družtvu sa gosp Bodjanskim posietio nas je gosp. *Jovan Oklopčija* sadašnji ruski gjeneral na Kavkazu i občeniti nadziratelj sve vojske u onom kiraju. On je išó samo do Spljeta da pohodi jednu svoju sestru, a pak vratio se ovamo u utorak, te otišao u Trst, a odtuda putuje u Tiflis.

— Dne 22 tekućega iz jutra rano dogodio se ovde požar u jednoj kući kod kasarne sv. Ekaterine. Vatra je savladana, pošto je savkolik gornji tavan izgorio, stopro oko 9 satih pr. pod. Jedan pioner ostao je mrtav pod stropoštanim zidom na jednom kraju, a trojica su malo ozledjena. Dne 24. u pet sati po pod. bio je poginuvšem sjajan sprovod, kao kakvoj najodličnijoj osobi. Laka mu crna zemlja!

— Čitamo u *Glasonoši:* Prevažan je za nas dan minuo. Domaća naša izložba svečanim načinom otvorena dne 18. o. mj. po presv. g. banu. Poslje svečane službe božje u prvostolnoj crkvi sv. Stjepana i poslje čestitanja, što ga je primao svietli g. ban barun Josip Šokčević, u ime nj. veličanstva, koga se je svetkovao sjajni rodjendan, dočeka glavni odbor izložbe svietloga bana u izložbenoj zgradi, da proglasi izložbu otvorenom. Na govor presv. g. kneza Kulmera, odgovori preuzv. ban kratkim nu jezgrovitim govorom, poslje kaga naviesti gruvanje topovah svečani čas otvorenja. U tri sata po podne započeli su sjajni objedi kod presv. bana i u izložbenoj zgradi. Imademo se doista u dnu srdca veseliti na čestitkami, koje nam inostsanci. izrekoše, zatečeni nenadanom izvrstnošću izloženih tvorinah i plodinah. G. Jones, rodjen Englez reče medju ostalim: da će dobro Hrvati stizati za Englezi. U večer predstavljao se u narodnom glumištu „Zvonimir" vrlo dobrim uspjehom.

Evo iznovice molim svekolike prijatelje naše narodne knjige u Dalmaciji, da bi mi najdalje do polovice nastupajućega mjeseca rujna poslali svojih priloga za "*Narodni Koledar*„. — Dosad niesam neg posve malo priloga primio, pa s radnjom moram oklevati. Šta smo zar svi pospali, svi se zapanjili, svi se božijega vremena zaplašili?... Skrštenih rukù nećemo nigdje ništa dobiti, neće nam nikad sam komad s neba u usta pasti; nego ako želimo pravoga napredka: mičimo se i radimo, doklen svjetlosti imamo!

U Zadru 25. kolovoza 1864.

J. Sundečić.

Upraviteljstvo **Matice Dalmatinske** moli gg. povjeranike, koji nisu još dostavili novce za zadnje rokove u ime svojih članova utemeljitelja i za ovogodišnje Narodne Koledare, da ih izvole što skorije poslati.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 71.

U Zadru 3. rujna 1864.

Valjalo bi neimati nigdje nikakva na svietu ljudstva i nježna osiečanja, pa onda htjeti odgovoriti na puke ludovštine i gadna sramoćenja i onolike potvore, kojima preobiluju članci uvršćeni u dodatku ovdašnjega službenoga lista "*Glasnika Dalmatinskoga*„ od 30. kolovoza, br. 70. — Takovi se članci sami po sebi osudjuju; a iz nevaljala ulišta, nemogu ni drugčije pčele izlećati. Mi ćemo samo to toliko još i ovog puta primietiti, da se nikako načuditi nemožemo, kako se može s dostojanstvom *službena* časopisa slagati onakovi ludi i neuljudni postupak njegova novoga uredničtva. Zar *služben* lista nemora prednjačiti svakim dobrim, pametnim i skladnim izgledom?... Mi zato činimo pozorno naše namjestničtvo pa i samo ministarstvo na ovakovo vladanje "*Glasnikovo.*„

Osim svega ostaloga, u onima člancima nanešena je očita i nepravedna uvreda poštenju i časti našega toli cienjenoga domorodca g. Povlinovića, koji se pored toga u jednom od tijeh članaka još najnepravednije pred svietom osvadjuje. Mi znamo da dobri naš g. Pavlinović nema potrebe da se za nigdje nikakvo svoje sramotno djelo pravda: neće zaista ni ove, banbadava na njega hićene uvrede i osvade k srcu primiti, budući ga nisu kadre ni za dlaku postiditi.

Turska i Crna Gora.

(*Priobćeno*).

Odkad se je bila Crna Gora pomirila sa Turskom, riedko kad se govori o odnošajima ovijeh dvjejuh država u javnim časopisima. Djegod su strani listovi o tome govorili, ali nijesu bili dobro ubavješteni. Poznato je bilo svemu svijetu što je Turska namjeravala učiniti iz Crne Gore i mnoga su javna glasila po svijetu trubila da je Porta u tome uspjela.

Kad je Porta otomanska sa tri zbora svoje vojske obkolila Crnu Goru, bio je i stari i lukavi Omer paša uvjaren, da će uspjeti, i da će iz staroga gniezda sokolova načiniti jedan turski sandžak. Divan u Stamholu tome se je radovao, misleći da će knez crnogorski priznati Sultana za svoga *suzerena;* da će mladi i junački knez Nikola I. izagnati za hajter turski svoga ljubeznoga otca Mirka, junaka nad junacima, i velikog vojvodu. Porta se nadala po lažima serdara ekrema da će u Crnoj Gori pograditi kule i tvrdje; da će razdieliti Crnu Goru od sedmero Brdà sa svojima turskim posadama, i bila je uvjerena o tome da će Crna Gora prestati biti utecištem za svakoga ugnjetenoga Slavjanina; da više nema Srbinu skloništa pod slavjanskim čitavim nebom, s koga, po riečima pjesnikovim, sunce nezalozi. Jednom rieči imalo se je ovo starovieko skrovište medju Durmitorom, Lovčenom, Komom i Suturmanom promieniti u veliki logor muzulmanski, iz kojega su imali prijetiti azijatski soldati svakom hrišćaninu pod vladom otomanskom, koji bi igda poumio da sebe ili svoga brata oslobodi od jarma turskoga.

Iz svega toga nije Porta ništa dostigla. Crna je Gora kao i svagda nezavisna; veliki je vojvoda Mirko zapovjednikom dopunjene vojske crnogorske i brdske. Turska ne samo da nije uspjela u gradjenju kula i tvrdjava, nego se je ona iz svoga dubokoga sna prenula i naredila svojoj vojsci da obali i sruši tvrdju, koju je bila ogradila pod Martinićima, i na koju je bila potrošila do 500.000 fior. Vojnički put, štono ga je Porta snivala graditi kroz Brda, to je samo put trgovački, gdjeno Turci plaćaju gjumruk Crnogorcima; a Crnagora ostala je po tome krvavom boju nadom ugnjetene raje i idealom slavjanskih putnika. Ona je ostala, kao što pjeva naš Nenadović:

"Do jedina mila Crna Gora stoji,
Kao Nojev kovčeg, potopa s' neboji.
S oružjem u ruci, od Vidova dana
Do danas je ona, slavno održana.
Crna Goro mila, svaka tvoja stiena
Spomeniki je srbskog junačkog imena;
Ti si oltar sveti, na kom žrtve vječne
Gore neprestano za Srbe nesrećne:
Na srbskome nebu jarko sunce ti si,
Koje jošte nigda pomrčalo nisi.
Crno Goro sveta, zoro našeg dana,
Carevino Srbska bez turskog fermana!„

Digitized by Google

Poznavši Porta od poslanika crnogorskijeh pravu važnost Crne Gore, otresla se je svih zasjena i upotrebila je ovu priliku da se s Crnom Gorom što najbolje može pogodi. Visoka Porta, koja je odprije trubila, kako je Crnu Goru sabljom uzela: pristala je da se granice crnogorske poprave; poslala je knezu crnogorskom dragocjenu počastnu sablju s dijamantima nakićenu; dopustila je narodu crnogorskom prevažanje žita i soli kroz svoju državu bezplatno, i naredila je još da turski parobrodi voze žito i sol u Crnu Goru do Rieke bezplatno, samo da bude mir i da se uzmognu poboljšati odnošaji medju knezom Nikolom I. i sultanom Abdul Azisom.

Potom se je tursko-crnogorska komisija sakupila, koja će granicu popraviti i temelj položiti tvrdom miru i dobrijem odnošajima.

Komisar turski Hafis bej i vojvoda Matanović od strane crnogorske, počeli su svoje radnje od Presjeke na austransko-tursko-crnogorskoj granici, al' se nemogoše pogoditi; jer su unajprijed bili uglavili, da će sve Crnoj Gori ostati, ili plaćeno biti, što su Crnogorci 1858 i 59 posjedovali. Po tomu pravilu i ugovoru ima Porta mnogo Crnoj Gori isplatiti u novcu za ono što ostaje preko granice, i Hafis bej bojeći se te velike svote, sada se protivi onom, što je sam prije podpisao. Crnogorski diplomati drže se u tomu staroga protokola i nepristaju na osobna tomačenja turskog komisara, koji je svoju vladu zamolio da mu dade nove naputke i nova objasnenja.

Bnduci se vojvoda Matanović ponješto razbolio, zastupa ga sada senator crmnički pop Ilija Plamenac, koji sjedi u Spiču pri moru, gdje su ovih danah udarili i popravili granicu od Presjeke do Vrsuta, i gdje su položili dvije nove granične piramide. Ako Bog da komisija će svoju radnju odavde produžiti preko Žabljaka, Spuža, Podgorice do Kuča i do Koma. Ostale pak radnje moraće se odgoditi do proleća. I ovo vam je pravo stanje stvari u Crnoj Gori.

Izbor novih zastupnika na sabor Dalmatinski.

Danas smo u stanju našim čitaocim dopuniti izbore novih zastupnika na našem saboru. Što će oni opaziti da u broju ovih posljednjih nije baš ni cigli narodnjak niti slobodnjak izpao, neka se tomu nečude: bolje i prije znao drugi upotrebiti zgode, te i ribice na svoje udice polovio. Narodna je stranka u manjini po broju; ali po znanju i kreposti, neće se zaista nitkomu ni ukloniti ni pokloniti, osim ciglim i jedinim ustavnim zahtjevanjama, jedinomu redu i zakonu. Ako ova stranka toliki uspjeh učini kroz njekolike godine još, kolik je kroz ova sama tri ljeta učinila, sviet će se osvjedočiti da je ova zemlja staro gnieždo sokolova; da je ona prava koljevka ustavnoga života. Nek nitko nemisli da se je lako razdriemati poslje duga sanka i počitka; valja se otriezniti, valja oči dobao protrati, valja se okriepiti, pa onda reći: sad sam budan, sad smijem i u sunce očima zapiliti. Sve vrieme u vremenu nosi i donosi; ono će i ovoj našoj oshudici zaista doskočiti: tko sad spava, prenuće se: tko driema, osviestiće se: tko griješi, pokajaće se. Uhvanje u Boga, pošteno i zakonito vladanje: zaista će prije ili poslje, našu pravednu stvar promaknuti; naš će glas uslišan biti. Budimo postojani u radnji našoj, i siećajmo se svagda one naše narodne poslovice, da obješen komad nitkomu sam u grlo nepada, a negovorimo s onom babom:

"Da je masla, kó što nije brašna:
Napekla bi baka uštipaka.—"

Ovo su dalji izbori:

IV. veleposjednike:

U Zadru: D.r *Bioni* bivš. zast., vitez *Strmić* bivš. zastup. D.r *Lapenna* predsjednik pokrajinskog suda u Zadru i bivš zastup. i *Ponte* plemić zadarski i javni bilježnik.

U Spljetu: D.r *Lanza* sadašnji čeonik spljetski, plemeniti *Micheli Vitturi*, i *Petar Dojmi* s Visa.

U Dubrovniku: Vitez *Lalić* predsjednik prizivnog suda za svu Dalmaciju, i D.r *Radmilli* bivš zastup.

U Kotaru: Vitez *Dojmi* okružni kapetan kotorski.

Primamo od gosp. *Ante Rossi*, novoimenovanoga zastupnika Imockoga, sliedeći proglas na svoje birače:

Braćo Imoćani!

Kad ste vi mene jednoglasno izabrali vašim zastupnikom, evo me da vam očitujem prid svitom da ću sa svom snagom braniti slobodu pod uvitom knjige od 20. listopada 1860. i odredbe od 26. veljače 1861., našega slavnoga kralja i cesara, prama kojemu načelje svega jest virnost i podložnost;

Branit našu slovinsku narodnost;

Branit naš slovinski jezik, i svu snagu uložiti da se u učionam odmah, a u sudu *što prija* uvede;

Digitized by Google

Nastojati da se umale danjci i činovnici;

Nastojati da se izdadu najpotribitiji zakoni našoj kraljevini, kao oni:

o štetah poljskih;

o različitih pravah zemljo-težanja;

o pogodbah medju gospodarim i radionicim baštiná.

Nastojati ću da bi se vojnička služba okratila, i da bi se od nje oprostili prvo-rodjeni sinovi;

Podupirati ću da se dostigne koja oblkšica i korist svoj kraljevini, a osobito svojoj krajini;

Gledati ću da napridak Dalmacije bude izmiren i ukazan, ne prama njezinoj malahnosti, već prama njezinoj vridnosti na moru i na kopnu; a osobito i najvećma prama njezinoj granici sa sivera.

Ovo sve činim da je najpotribitiji i najtemeljitiji naslon i uprava svakoga domorodca, svakoga zastupnika, svakoga Dalmatinca rodoljuba.

U ovo virujem; ovo će biti zastava s kojom ću postupati kada dodjem na sabor kao zastupnik naše krajine.

U Imockomu miseca kolovoza 1864.

Ante Rossi.

Dopis.

Iz Zagreba 24. kolovoza.

Obični vaš dopisnik biće vam pisao o otvorenju izložbe i o svečanostima koje se tom prigodom ovršile i neovršile. Ja sam vam naumio nješto o istoj izložbi priobćiti. Vanjski izgled na porabu izložbe odredjenoga doma tako je kravan i veleljepan, da na stranca najpovoljniji utisak čini i spravi ga već na najbolje sudjenje. S druge strane mnogi i mnogi što su mislili da poznaju stanje radinosti u ovoj zemlji, smatrahu izložbeni dom kao njeku podrugušu onoga što se oni tamo nadahu vidjeti. Ali naprotiv u kakvom se čudu nezatekoše i domaći i inostrani gledaoci pri prvom površnom razgledu one prostrane zgrade, te se osvjedočiše da ona bijaše još premalahna za izložene u njoj predmete! Njihov je broj, vrsta i razlikost takova da se je vaš dopišnik zateko u zabuni i nebijaše sposoban da vam izložbu odma opiše; nego pošto je već po treći put istu pohodio, u stanju vam je tek nješto uobće i ukupno nagovienuti, zadržavajući se da vam potanko opisanje pošlje, pošto bolje i mirnije izložene stvari razabere.

Izložbena polača sasvim je nova zgrada, osamljena, na tri tavana, osim poda pri zemlji, sastojeća se iz dugačka lica i dvaju krila s jedne i druge strane, ozidana i uredjena u prekrasnom slogu, koja nije naročito za ovu svrhu podignuta, ali joj je do čuda shodna poradi prostora i poradi unutrašnjeg svog razpoloženja. Kad se udje u prostrano predvraće, koje s dvjejuh strana polaču opasuje, na desno nahodi se dugačka povorka naslonah, koja se pruža uza svu dužinu, te se savija prema jednoj strani velike zgrade. Ovi su nasloni tako prostrani, da prekriljuju čitava četiri reda krupne životinje i još ostavljaju jedan poširi prolozak za gledaoce, i drugi opet použi za momčad, koja timari, hrani i poji istu životinju. Na lievoj strani kod ulazka nahode se dvie druge strehe za strojeve i zemljodjelna orudja. Izmedju ovih naslona i polače duž svega lica ostaje nepokriven prostor za spomenične radnje u kamenu i za pokušavanja strojevah pomoću pare ili konja. Na podu pri zemlji razredjene su s jedne strane kuvarnice, gostione i kafana za pohadjaoce, izložitelje i njihovu služinčad, i za upravitelje, odbornike i čuvaoce izložbe; s druge strane pak nahodi se jedna velika dvorana za šumarske proizvode, i tri pomanje za radnje iz željeza. Uz dvostruke zdvorašnje stube uzlazi se na prvi pod, gdje se, osim staništa za osobe čuvajuće polaču, nahode dvje velike dvorane, koje zauzimaju skoro svukoliku prednju stranu, namienjene za glavnije poljodielne zemaljske proizvode: u jednoj su smještena vina, i različitá jaka i sladka pića; a u drugoj žitija, vrtlarski i drugi proizvodi; pa osim toga nahode se još četiri omanje dvorane na porabu trgovačke agencije i na last izložiteljá i pohoditeljá. Drugi tavan ima na prednjoj strani pet dvarana, u kojima se nalaze izložene knjige i stvari za školsku porabu, pletene, šivene i vezene radnje, svakovrstne tkanine, slikarstva i starine, svjetlopisi, primjerci i sprave za podučavanj, te je broj ovih predmeta tako velik, da su se morali i po samim krajevima hodnika izložiti. U jednom od dvajuh krila polače nahode se dvje dvorane za hartiju, knjige, tiskopise i knjigovežnje, i još jedna druga za rudokopne predmete; a u sobama drugoga krila nalazi se upravničtvo i izložbeni ured. Napokon na trećem tavanu u jedanaest dvorana razporedjene su svakovrstne pokretnine, odjeće, vune, kože, ulja, masti, stakla, rezbarije, kovovine, oružja i glasbena orudja. I to sve što sam vam dovde napomenuo prinadleži k obrtnosti trojedne kraljevine, a osobito Hrvatske i Slavonije, jer poslune stvari iz Dalmacije dne 8. 11. i 19. kolovoza, stopro su danas iz Trsta počele prispievati u izložbenu polaču.

Prije nego što zaključim ovaj moj dopis, primjeti ću vam, da je ne samo Dalmacija na izložbi ovoj zastupana u najmanjim mjerama, nego da su i najudaljenije strane Hrvatske i Slavonije uzrokom mučnoga prevažanja poslale posve malo

Digitized by Google

uglednijih i zamašitijih stvari, i da mnogi posjednici poradi dalečine i bojazni od govedje kujge neposlaše, ili prem malo što poslaše, od svoje živinčadi. Uzimajući daklen u obzir štete koje je izložba zbog navedenih uzroka pretrpila, te kad se još doda da mnogi izmedju velike gospode nimalo ili posve malo šta na nju opremiše, i da su se mnogi seljaci grstili udionicima kod izložbe biti, sa straha što im ga njeki potuljenjaci uliše, kao da je izložba njeka tobože priprema radi umnoženja poreza na izložene stvari: i pak se uzigrati mora srce u domorodcu videći toli sjajan uspieh ovog prvog pokusa, te se raduje nad bogaštinom domaćega zemljišta i nad promakom obrtnosti i vještine u ovim krajevima.

Mati svome čedu

(Iz sbirke mojih preradjenih pjesamah)

Sisaj čedo milo moje,
Sisaj sisu majke svoje! —
Tebe želi mati tvoja
Gledat tusta i rumena,
Ne okošta i zelena,
Sladka dušo, dušo moja! —
Tó što ima sasni sada:
Dok nabrizga štogod bolje,
Daće t' majka drage volje;
A na tudju nepogledaj...
Tudja mati, sinka svoga
Uzgojit je samo rada;
Pa ti sunce žića moga,
Obmanam se varat nedaj!
Nego uviek dobro moj,
Sisaj sisu majke svoje! —

Grli čedo milo moje,
Grli njedra majke svoje!
Ona su ti puna blaga;
U njih ljubav tinja za-te:
Zar skrovište tebi krate,
Oj dušico moja draga?...
Kad u zimnoj ljutoj stuži
Sledene se ruke tvoje,
Onda tebi njedro moje
Najtoplija biva soba;
A njedarca tudje maje,
Tudji sinak željeno kruži,
Nit je tebi tamo staje
U nikoje zimno doba:
Zato uviek srce, moje
Grli njedra majke svoje! —

Ljubi čedo milo moje,
Ljubi usta majke svoje!
Kojim tebe mati tvoja,
Kada krasno tvoje lice
Pospu gorke te suzice,
Blaži i tješi ráno moja!
Pjevajuć ti pjesme mile,
Vodeć sladke razgovore,
I pričajuć zagovore,
Dok te dušo zagovori...
A majčica, majka ina,
Preko volje, preko sile
Uviek ljubi tudjeg sina;
Jer za svojim svaka gori....
Radšta uviek blago moje
Ljubi usta majke svoje. —

J. Sundečić.

Evo iznovice molim svekolike prijatelje naše narodne knjige u Dalmaciji, da bi mi najdalje do polovice nastupnajućega mjeseca rujna poslali svojih priloga za „*Narodni Koledar*„. — Dosad niesam neg posve malo priloga primio, pa s radnjom moram oklevati. Šta smo zar svi pospali, svi se zapanjili, svi se božijega vremena zaplašili?... Skrštenih ruku nećemo nigdje ništa dobiti, neće nam nikad sam komad s neba u usta pasti; nego ako želimo pravoga napredka: mičimo se i radimo, doklen svjetlosti imamo!

J. Sundečić.

Listovnica uredništva.

Gosp. G. N. u Sinj. Sad je već prekasno i zato tiskati nemožemo.

Gosp. C.... Ispod javorja. I vaš nam je članak posve kasno prispio, pa već sada bilo bi ga utamen tiskati.

Upraviteljstvo **Matice Dalmatinske** moli gg. povjeranike, koji nisu još dostavili novce za zadnje rokove u ime svojih članova utemeljitelja i za ovogodišnje Narodne Koledare, da ih izvole što skorije poslati.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 73.

U Zadru 10. rujna 1864.

Obzir po Svietu.

U Beču su dosad već tri sastanačke sjednice držane glede izmirenja Danske s Austriom i Prusiom. Čini se da će se taj posó nabrzo izravnati, pošto su već iz Copenagena poslani novi naputci danskim pogadjaocem u svrhu da što brže svoja pogadjanja pospieše i da težkoće uklone, kao što se to čita u "*Corr. generalnoj*„.

Govori se medjutim da će Rusija s Danskom u prijateljstvo tješnje stupiti, usljed ženidbe, o kojoj se veli da je konačno utanačena, izmedju nasljednog ruskog kneza i kneginje Dagmar.

Parizki službeni listovi sasvim oprovrgavaju pak onaj glas, koji se bijaše prosuo, da će se, to jest, sastati pruski kralj Vilim s carem Napoleonom.

Ingleska škvadra dobila je zapoviest da s Mesine krene put Napulja.

Srbskom knezu podnešena je adresa na njegov govor, držan prigodom otvorenja Skupštine, u kojoj mu ista izrazuje svoje povoljstvo i svoju zahvalnost, i ujedno mu opet obećava da će ga revno u poslovih pomagati.

Iz Tunisa najposlje dolaze glasovi, da su pogadjaoci opet svoj posao nastavili i da su iznova počele ići karavane izmedju grada i unutrašnjih mjesta. Kažu da je bey odaslao još drugih 6000 ljudi na morsku obalu gdje se još izgredi dogadjaja.

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

I.

Dok se ovaj Gospodarski list štampa, malo i veliko vrvi u savsku ulicu k ondašnjoj zemaljskoj kući. Ova sve do sada mrtva zgrada kao da je oživila. Prostrano dvorište napunilo se je naroda, nadošavšeg iz svih strana trojedne kraljevine, dapače i drugih susjednih zemaljah. Sve je uprlo oči onamo, odkuda će doći glava naše zemlje, svietli gospodin ban, da uz pratnju ostalih dostojanstvenika započne odavna izgledanu i pripravljanu svečanost, da otvori prvu izložbu trojedne kraljevine. Prema tolikomu slavju i kuća je liepo nakićena. Čim se proturaš kroz ljudstvo do blizu same zgrade, najprije ćeš opaziti više liepih okruglih gredica, punih svakojaka domaćeg i inostranog cvieća i drveća, kojim su naši vrtlari baš za ovu svečanost nakitile predkućje izložbene zgrade. Posred šarena cvieća i zelena grmja stoji liep spomenik od samoborskoga mramora, napravljen od kljesara Vinka Čella.

Malo dalje s desna i lieva vidiš druge ovakve kljesarske tvorine. Sad pogledaš u vis. Pročelje krasne trospratne izložbene kuće nakićeno je ogromnim grbom trojedne kraljevine, naslikanim od ovdašnjega krasopisca Hofmana, a savrh kuće prši velika trobojna zastava. Svatko hoće da unidje u kuću. Al nije lasna stvar proturati se kroz onoliku nalogu. Zato prije nego stupimo u nutra i opišemo što smo ondje vidjeli, priobćit ćemo svoje pomisli, koje nam se nameću u ovom času, i koje će možebiti naći srodnih žica u srcu naših štioca, te će zazujiti skladnim glasom.

Evo nas pred kućom, u kojoj se čuva kao jezgra našega materijalnoga blaga! Siromahu nedolikuje iznositi pred ljude ono malo stvarih što ima, da se njimi pohvali; a sviet kaže i za nas, da smo siromasi: nismo-li dakle pogriešili, što smo se odvažili izaći pred Europu sa svojimi plodinami i tvorinami, da odkrijemo pred njom svoje ubožtvo, i tim da se jošte više ponizimo, jer siromah je svagdje posljednji? Nismo-li posrnuli, što smo pregnuli natjecati se s drugimi narodi na mejdanu neobičnom? Dà, kad bi se pobjeda dobivala junačkom sabljom, nebi nas bio strah ni malo; u tom pogledu smo se više puta izkazali, nit nam tko uzkrati lovorvienac. Al na izložbi neodlučuje mač ni puška, nego um i orudje. Hoćemo-li mi obastati na ovom izpitu? "Kad mogoše drugi, možemo i mi.„ Ovaj je odgovor samo na oko valjan; jer nedotješe svakomu poslu samo dobra volja, nego se tu hoće i shodnih sriedstva, da se može posao izvesti. Ima naroda i manjih od našega, koji su onakve izložbe uz veliku pohvalu priredili; al oni i imaju sva sredstva za to. Uzmimo samo maleni Würtemberg: ondje ima svake godine mjeseca rujna gospodarska, a drugda obrtna izložba, i svako se ljeto donose nove plodine i tvorine, živ dokaz, kako liepo zemlja napreduje u ratarstvu i obrtnosti. Tome se nećemo čuditi, kad ju pobolje

Digitized by Google

razgledamo i nadjemo, kako obiluje svake vrsti učionami i drugimi zavodi, smjerajućimi na podizanje gospodarstva, obrtnosti i umjetnosti.

A kako je kod nas? Kamogod se obazreš, svagdje vidiš samo zapriekah narodnjega napredka. Naši učenjaci morali su u tudje zemlje na daleko putovati, da si ondje o velikom trošku (koga slabo tko smaže) potrebito znanje pribave. Zato imamo malo učenjaka, a imat ćemo ih malo, dok nedobijemo svoga sveučilišta. Isto valja za umjetnike, koji se u svojoj domovini nit iz daleka nemogu pripravljati svomu zvanju, jer neima politehnike. Dapače kod nas neima ni zavoda za niže struke znanja; neima obrtničkih i trgovačkih škola. Kod nas postoji od njekoliko godina sloboda obrtnosti, uvedena po načelu, da se natjecanjem pomaže napredak i razvitak svake struke čovječjega posla; nu ništa nije dosada učinjeno, da se možemo natjecati. Neima do sada nijedne zanatničke škole, nijednoga zavoda, koji bi smjerao poučavanju i napućivanju naših obrtnikah, i tako se ovi moraju natjecati s inostranci rek bi svezanih nogu.

Za naše gospodarstvo imamo jedno jedino gospodarsko i ratarsko učilište, koje evo tri godine živari zapinjuć kod svoga napredka o stotinu zaprieka, nit je moglo dosada djelovati na naše gospodarstvo. Pučke škole, štono se od njekoliko godina istom uvode (a u velikoj strani domovine ih niti neima) — nemogu doskočiti ovoj svestranoj nestašici duševnih obrazovala. Jer u pučkoj školi nauče se djeca ponajviše samo čitati i pisati, a od ovoga nebude nitko pametan, to su samo sredstva nauka; to su kao ladja, na kojoj se *možeš* dalje voziti, al ti treba veslati, ako se želiš zbilja kamo doploviti.

Kad se ovako obazremo po našoj domovini i uzporedimo ju s drugimi naprednimi zemljami — moramo ponješto duhom klonuti, i uz to proplakati od žalosti, što se za naš napredak tako malo čini. U ovom dakle pogledu fale našoj izložbi svi uvjeti sjajnog uspjeha. A nije to jošte sve, nego ona se moraše puno boriti još i sa zlobom, neznanstvom i predsudom. Ima kod nas ljudih, koji (buduć im srce nekuca za svoj dom i rod, te traže spas i slavu izvan otačbine) svaki naš napredak popreko gledaju, sve od straha, da neojačamo, da se neosviestimo, te ćemo moći na svoje noge stati, nit će nam trebati skupe tudje pomoći. Ovi naši neprijatelji nisu prestali izložbu našu kojekako sumnjičiti ili na ruglo metati, i nagovarati sviet, da nesudjeluje, da se ukloni bruki i smiehu, koji ga čeka. A slabih ljudi ima svagdje, pak i kod nas, te su ovi zbilja uzkratili svoje učešće našoj izložbi, a da svi sudjeluju, bila bi naša izložba puno sjajnija. Ovakvih ljudi ima žalibože ponajviše u Slavoniji, i to baš u onom stališu, koji naprama puku svagdje hoće da ima prvenstvo, pak opet neće da mu prednjači na putu k duševnomu i materijalnomu razvitku; jer onakvi ljudi smatraju puk svejednako samo kao orudje, kojim će poduprieti tudja kola, da ih izvade iz blata, makar i popucalo orudje.

Isto tako moraše se izložba naša otimati neznanstvu i gluposti. — „Tko se jedanput ožeže, i na hladno puše.“ Ove poslovice drži se narod naš do dlake. Gledajuć, kako se od jedno 10 godina na tolike stvari, odprije proste od svake daće, nameću svakojake pristojbe i porezi; slušajuć, kako se svejednako govori o novih „*Steuerquellen*“, a nevideć nikakvih djela vladinih, koja bi smjerala na podizanje njegova blagostanja — poboja se bogami svega, što dolazi od gospode, misleć da to sve smjera samo na izvijanje novih, a većanje starih poreza. Ova sumnja je uzrok, da osobito prosti naš puk nije više sudjelovao kod izložbe. Evo samo njekoliko primiera. Njeki g. župnik pripoviedaše nam, kako je župljanina svoga, kojemu je osobito liepa raž rodila, nagovarao, da pošalje nješto malo te raži na izložbu. Seljak obeća; pa kad ga prije njekoliko dana župnik opomene, da mu donese one raži, te će ju sam opremiti u Zagreb — seljak mu pošalje najgore raži, što je imao, pune kukolja i svake glote, da je bilo grdoba gledati, a župnik ga nemogaše nikako privoliti, da mu dade obećane raži, sve od straha, da bi morao više poreza plaćati, kad bi gospoda njegovu liepu raž zagledala. — Turovo je polje na glasu radi prekrasnoga luka, kojemu nećeš lasno para naći, te se razvozi na daleko. Nu zaludu sve nagovaranje, nitko nehtjede nijedne glavice izložbi namieniti, da mu to neprisjedne; dok se nenadje rodoljub, koji *kupi* osobito liepoga turopoljskoga crljenca i posla ga na izložbu. — Jošte je goro prošao drugi njeki g. župnik, koji ima u svojoj župi brdara i užara. Izprva ih nagovaraše, da sami izlože svoje liepe tvorine; a nemogav nikako ništa opraviti, zato što su se ljudi bojali, te će im se porez udariti na tu njihovu uzgrednu zaslužbu (jer su inače seljaci) — htjede od njih kupiti koje brdo i uže; al mu oni niti prodati nehtjedoše, tvrdeć, da sad neimaju gotove robe, u istinu pako od straha, da njihova radinost neizadje na vidjelo. Ovo su dakako smiešne predsude; nu one su žalostan dokaz nepovjerenja, koje bi vlada imala čim prije razpršiti, a to bi se lasno moglo dobrom administracijom smjerajućom očevidno boljku naroda.

Evo dakle svakojakih zaprieka, koje su našoj izložbi na put stale i smetale joj, te se nemože uzporediti s izložbami drugih naprednijih država; dapače ona neće biti niti vjerna slika svekolike naše produkcije, utajene kojegdje kod kuće iz razloga gore navedenih. Al pored tolikih nedostataka, pored tolikih potežkoća opet nas nije strah, da ćemo se osramotiti ovom našom izložbom; dapače začudit će se mnogi našinac i tudjinac, razgledajuć na njoj, kako smo bez ičije pomoći, bez potrebita nauka, sretnih pokusa izveli u svih struka čovječjega znanja i umienja. Naša izložba neće se moći u obće pohvaliti izobiljem iste vrsti tvorina na ogled stavljenih; nego izložci pojedinih našinaca dokazat će, da bismo se mogli odlikovati na veliko u svačem, da imamo potrebita tomu nauka i sriedstva. S ovim resultatom naše izložbe mo-

Digitized by Google

ćemo se zadovoljiti, nit neglededć na druge povoljne posljedice toga smjeloga podhvata. Istinitost ovoga svoga umovanja dokazat ćemo u budućih članci.

(Sliedi.)

Sitne viesti.

— Našega obćeljubljenoga popa *Mihovila Pavlinovića*, bivšega zastupnika kod razpuštenoga sabora dalmatinskoga, stavio je ovdješnji pokrajinski sud pod istragu radi zločina uznemirivanja javnog mira, pronašavši takovi zločin u njegovu članku *"O Narodnosti„*, tiskanu u *"Narodnom Listu„* još 1862. godine. Njega je bio sud predase u Zadar pozvao za dan 8. kolovoza; nego nemogavši tad poduzeti puta poradi njeke svoje nemoći istom ljekarskom svjedočbom dokazane, bilo je naredjeno da ga naročita komisija pregleda, i usljed toga bio je opet pozvan k rečenom sudu za dan 5. tekućega. Ovom prilikom kazan mu je samo uzrok poradi koga stoji pred sudom, i javljeno mu bilo da je na slobodi sve do konačne razprave. Najposlje dne 7. tek. u jutru bio je pozvan na prvi sudbeni ispit, koji je trajao puna četiri sata.

— Dne 2. tekućega ovdješnji sud prikazao je takodjer uredniku *"Narodnoga Lista„* osvadni spis, u kom se okrivljuje poradi pobune i razprostiranja uzrujavajućih viesti. Konačna razprava ustanovljena je za 23. tekućega.

— Odnekidan putovali su, osobito po našim Kaštelima, gospodin *Lambel*, ravnatelj gospodarske škole u Križevcu, i gosp. baron *Babo*, ravnatelj takove škole u Klosternajburgu u Beču. Oni su istraživali, u koliko su mogli na brzu ruku istražiti, vrste naših loza u spomenutom kraju. Vele da su ih našli do petnaest osobitih vrsta, iz kojih bi, po njikovu kazivanju, mogla takova vina biti, koja bi se mogla sa najboljim francuskim vinima uzporediti. Oni nemogu dovoljno prežaliti zapušteno ekonomičko stanje što su ga ovdje opazili, te su svuda nukali da se njekolika naša mladića pošlju na gospodarsku školu, što bi zaista za Dalmaciju od neprocienjene koristi bilo.

— O radnji srbskoga kongresa u Karlovcih neznamo drugo, osim da je mitropolitom imenovan bivši temišvarski vladika i potom namjestnik kod patriaršije *Emanuil Maširević*, koji je potom od njegova veličanstva cara i naslovom patrijarhe počašćen i kao takov ustoljen; i da je vladika *Nikanor Grujić* potvrdjen za eparhiju pakračku. Sad se, kao što po novinah čitamo, radi na njekakvu programu, koji će služiti za budući kongres; a pošto se takovi program izradi, vele da će se sadašnji sastanak razpustiti.

— Narodna srbska skupština u Beogradu otvorena je dne 16. (28.) kolovoza vrlo sjajno. Knez Mihajil držao je poduži govor u kom je izložio stanje stvari u Srbiji, i njezine glavnije potrebe. Srbski narod nada se velikim koristima od ove skupštine.

— Čujemo posebnim putem, da se onomadne dogodila nesreća mladom crnogorskom knezu *Nikoli* I. On je trčao na konju po cetinjskom polju; a kad najednoč u vrlo mekanu zemlju upanu konju prednje noge, tako da se je knez moró srušiti s njega. a konj se opet preko kneza premetnuti. U tomu premetanju konj je mladom knezu pretukó desnu kost u kotlacu. Knez je ostao u prvom mahu malo onesvješćen, ali se je odmah potom razbistrio i sam na nogama u dvor došao. Liečenje je odmah poduzeto, i nadaju se da će knez kroz petnajest ili dvadeset dana sasvim ozdraviti.

Osobita zahvala mojoj majci.

(Iz sbirke mojih preradjenih pjesama).

Mila majko, liepa tebi hvala
Na bremenu, bolu i mukama,
Na rodjaju, mlieku i rukama
Na kojim si mene njegovala! —

Hvala tebi, po sto puta hvala
Na pojovim i na pelenama,
Na koljevci, strepnji i pomnjama,
Oko mene što si ih imala! —

Al' hvala ti po tisuću krati,
Što ti mene kao čedo Slave
Na sviet rodi, moja sladka mati:

Da se s tijem ponosim imenom;
Da m' t kosti, kad se u grob splave,
Opočinu pod *slavskim* kamenom!

J. Sundečić.

Književnost.

Gospodin *Emil Čakra*, ponajbolji promicatelj jugoslavjanske uzajemnosti u srbskoj vojvodini, izdaje sada svoje putničke zapiske od godine 1858.

Digitized by Google

pod naslovom: "Iz Jugoslavije.„ Mi vrlo rado pristajući na molbu istoga gospodina, donosimo evo našim čitaocim i njegov poziv na rečeno djelo, koji od slova do slava glasi ovako:

"Ima tomu već pet godina da sam probavio tri ljeta putujući po slovenskih a naročito jugoslovenskih krajevi, učeći i poznavajući: zemlje, gradove, brdine, rieke, mora, narav, običaje i živalj, di živiše i brodiše naši praoci, di žive i bore se i danaske naša braća za svoje stare svetinje: slobodu i narodnost.

"Od otog doba izišlo je u više naših povremenih i književnih listova mojih putničkih članaka, tako: u "Ljetopisu„ I. sv. od 1859 g., u "Zimzelenu„ od 1859. g., u svih mojih IX svezka "Slovenke„ od 1860 g., "Javoru„ br. 11, 12, 14, 15, 16, 17, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, od 1862 g., "Danici„ br. 15. od 1862 g., Mojoj "Slogi„I. od 1862 g.; "Niz biseru jugoslavjanskom„ I. od 1863 g., "Putniku„ sv. V. i VI. od 1863 g. — Od ovih članaka bilo ji je više i po drugi put preštampanih, a i u druga slovenska nariečija protumačenih.

"Ja neću sam svoje djelo faliti, a neću puštati ni izreke i pofale pojedinih ljudi i listova, hoji se pofalno o mojim putničkim člancima, izraziše, da bi se ćeo tim služiti, možda bi ji mogao pokazati od prvih slovenskih listova i književnika — no ja to ostavljam docnije dotičnoj i spravedljivoj kritici, a sad velim na "prijateljski poziv mojih znanaca u Jugoslovenstvu moj cieo putopis s nova sam preradio, ispravio i dopunio, te evo nakan sam ga cjelokupna u sviet pustiti.

"U mom putopisu biće istoriskih, zemljo i gradopisnih, narodopokretnih, umjetničkih i domaće živećih crtah iz: Ugarske, doljne Austrije, Štirske, Koruške, Krajinske, Istrije, Dalmacije, Crne gore, istočne Arbanije, hrvatskog primorija, vojničke krajine, Hrvatske, Bosne i Slavonije; gledaću u njima kratko pa ipak potanko da opišem povjestničke važnije dogadjaje, divnije položaje i ukrase majke prirode, navike, običaje i ćudorednosti (moral) pojedinih naših plemena, da ne moramo uviek kroz trećega — a to tudjinca upoznavati se.

"Pisajući moj putopis gledao sam da strožije, naučniji i uzvišenije zabavni način pisanja što bolje oprijateljišem, tako da moj čitalac ukraj proste zabave može si mlogome i naučiti, naročito ono što je u nas malo poznato, a to "slovenske starožitnosti„; jer na žalost ima u nas i to po dosta svieta, koji bolje poznaju i više se interesuju za Imalaju i Ararat nego Lovćen i Triglav, više za tuškulanske i vavilonske zidine, nego puljske (pola) i solinske (salona), više za slape (vodopade) Nijagare i Šafhauzna, nego Krku i Savicu, a to sve iz uzroka što se naši književnici tim našim uzor čedama povjestnice i prirode nebaviše.

"Ko oće da pozna svojštinu, koja se širi na daleko, i koja neustupa mloge i najklasičnijem tudjinstvu, toga pozivam na predplatu moga djela: "Iz Jugoslavije„ od koga knjiga 16–18 malih tabaka na finoj hartiji zapadaće samo 60 novčića, novci s imenima šalju se napried bilo na mene ili uredništvo Napredka, a knjigu prvu dobiće najdalje do sv. Luke ove godine. Bez novaca predupisnike primam samo od mojih već poznatih skupitelja.

Djelo moje "Iz Jugoslavije„ izići će u više knjiga, svaka jaka 16–18 malih tabaka, ciena ostaje i drugima ka i prvoj, a u napred uvieren sam da ko prvu uzme da će sve do poslednje uzeti, ako se uzobazire na sadržaj knjige.

"Svakog rodoljuba i poštenog Slovenina molim kome je stalo do zajedničkog poznavanja i književnog napredka da bi se primio pomučnog posla "Skupljanja„, ovim umoljavam i sve naše listove na jugu da bi ovaj oglas donieli, i primanja predplate onih lica, koji bi sa na njih obratili.

Novisad na preobraženje 1864.

Emil Čakra.

Naš Dopis.

Ic Vrgorca 6. rujna.

Potle nego smo odabrali gosp. nauč. Klaića za našega novoga zastupnika na saboru Zadarskom, čuli smo da su pozvani svi glavari, koji su glasovali s nami, i da jim je naredjeno da se neimadu pačati u glavarstvo pod tešku prietnju. Ovo nije vjerovati; a biće tkogod iz svoje glave izmislio. Znam samo da je izaslan *ušier* da *opignorava* za *kampatik*, ako tko nije platio. On se vrati iz sela tužeć se (kaže se) da se sviet opire, ter mu dadu snagu žendarsku i rondu, pak gdje su god dopali svagdje su ji liepo i mirno dočekali. Govore da je *ušier* nagovoren od koga da se tuži; ja to nevjerujem, samo vam znam za stavno kazati da su se žendari vratili videć da nije potrebe od njihove pomoći, i da je *ušier* opremio svoj posao na miru. O vojnicih što su ovdje kaže se da su došli jer da se puk opire, te da neće da plaća danjka. Ljudi naši mirni čude se tomu glasu, te se jadaju medju sobom, tko ji je tako ocrnio, i napominju da s ovu stranu dvie godine pretur je odavle pisao svojim starešinam, da ovdje nije trieba ni vojske ni žendara, jer je puk miran i podložan zakonu. Ovo je tako živa istina da kada je prolazio ovuda vladalac gosp. bar. Mamula našao je prazne tamnice. Kažu da su vojnici došli na trošak pučki ili občinski, što sve isto biva. To nije moguće vjerovati, jer tko ji je činio doći imao bi svjedočanstvo izniti da je za naš mirni puk bilo potreba šta takova. Glasa se po svietu da ako se gosp. Klaić nas odreče, pri novom izboru ima doći amo cio *bataljun* vojnika! Može do duše i ciela careva vojska, ali svakako brez potrebe i brez koristi, ako nije radi drugoga uzroka nego da naš sviet bude miran

Upraviteljstvo **Matice Dalmatinske** moli gg. povjerenike, koji nisu još dostavili novce za zadnje rokove u ime svojih članova utemeljitelja i za ovogodišnje Narodne Koledare, da ih izvole što skorije poslati.

N. Modilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime **Anića.**

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 75.

U Zadru 17. rujna 1864.

Moji Izbirači,

Primorjani, Vergorčani, Neretvani!

Čim je svietla kruna razpuštila sabor dalmatinski, vaš je zastupnik pop Miho Pavlinović, izim ostalih, pisao Vam i sljedeće znamenite rieči: "Za- "svjedočite, krajišnici, jednom da siromaštvo naše "nije nam izgubilo čovještva; ako je zemlja siro- "mašna, nije duša siromašna. Naše srdce je obi- "lato i pripuno, jere ono žive s uzdanjem sretnijih "danaka." — S vašim novim izborom na 20 kolovoza Vi ste pokazali da ste razumjeli one rieči; ne zato što ste mene izabrati vašim novim zastupnikom, nego što ste se pouzdali u vašega Pavlinovića, i spuštili se na njegovu besjedu, kad Vam je predložio mene na svoje mjesto. Vi niste išli za lukavim nagovaranjem i taštim obićanjem, nego ste ostali vierni njemu, i tako ste mu odvratili na ljubavi, s kojom Vas on ljubi, i na svem, što je on tražio za vašu korist. Držte njemu svedjer tvrdu vjeru, jer se možete podičiti da idjete za čovjekom uzorita poštenja i nepodplativa rodoljubja.

Buduć i drugi izbirački sbor naše Dalmacije hotio mene počastiti, izabrav me svojim zastupnikom, čekati ću dok sabor potvrdi izbore, pak ću onda odlučiti, koga ću se primiti. Ako budem k Vami privolio, trieba mi je već sada kazati Vam, da će mi biti trud ne mali slieditи dostojno stope moga predšasnika, izmieniti vašega Pavlinovića. Čim Vam zahvaljujem na časti, koju ste mi udielili zadajem Vam vjeru da neću zaštediti truda ni slobodne rieči za vašu korist.

Dobro mi je poznata vaša goruća ljubav prama miloj našoj narodnosti, vaša vruća želja za njezinim podpunim razvitkom, neka se već učini kraj vječitoj nepravdi, koja je pála u Dalmaciji na Slovinca, da bude kao tudjin u svojoj kući. Vaša Ljubav i vaša želja plamte i u mom srdcu, i to će mi biti poglavita skrb, sa svom snagam naprieti da se narodnom jeziku dade mjesto, koje ga idje. u učilištu i u javnom životu.

Već Vam neću ni rieči. Prošasta moja djela i prijateljstvo s vašim Pavlinovicem nek Vam budu jamci moje besjede.

Iz Zadra 15 rujna 1864.

Miho Klaić.

Slavnomu Kotaru Trogirskomu, Spljetskomu i Omiškomu, i mojim častnim izbiračem.

Gospodo!

Vi ste privolili izabrati me vašim zastupnikom: od srdca Vam hvala na visokoj časti, kojom ste me nadarili, i na velikoj ljubavi koju šte mi izkazali.

Ni najmanje se ne bojim da će me moje srdce izdati, te da Vam nebi ljubav za ljubav vratio; ali me strah popada misleć na veliku dužnost vašega zastupnika. Nepredam, kao da moja želja nebi dosegla svemu, što bi bilo za vašu korist; nego znam da su potrebe velike, okolnosti tiesne, protivnosti jake, pak se mislim, hoću li jim odoljeti.

To me tješi, što Vi i potrebe, i okolnosti, i protivštine poznajete, te ćete pored njizih prosuditi moj ràd; a ja doisto neću svoga truda zaštediti.

Gospodo! Načela i težnje, sve je medju nami jednako; zajedno ji i podupiremo. Zato Vas molim da me podpomožete vašim svjetom, da mi pokažete, da me naučite sve, što Vam se čini da bi bilo na narodnu korist, a ja nebi znao, ili mi nebi na um palo.

Vaše svjete i nauke ja ću primiti kao novi izkaz vaše ljubavi, kao potvrdu na častnom mjestu vašega zastupnika. Na obojem biti će Vam moja harnost vjekovita.

Iz Zadra na 16 rujna 1864.

Pop **Ivan Danilov**
iz Staroga.

Glasnik Dalmatinski donosi sliedeće pismo:

Laž odkrivena.

U br. 63 ovog Lista, pod 5 kolovoza 1864, nahode se sliedće riči:

"*Gosp. u Opuzenu.* Žao mi je što vam ono pismo nesmim staviti u ovi List. S'njega moglo bi se doći do pravde; a sada i Urednici Novinah odgovorni su i za tudja pisma."

Pametno sam ja onda odgovorio; ali mi se zatim, a to nikidan, desila silna napast, koja

Digitized by Google

me je smotala. Ovamo dodje jedan čovik vlastan; i on se potuži, kao što mi je kazao, Visokoj Vlasti, što nisam ono pismo na vidik iznio. I Visoka ga je Vlast (on mi je kazao) meni odpravila, da me pita zašto nije ono izašlo. Odgovorio sam mu onako, kao što je gori rečeno; a on ohrabio me da ono pismo u ovi list stavim; i baš izašlo je u dva puta, u br. 70 i 71, i na kraju su mu slova I. B. — Nije triba kazati kako mi je on ono sve potvèrdjivao; ta je i Vlasti jednako ono potvèrdio.

U tom pismu uvridja se čast popa Paulinovića, a izmedju ostale gèrdnje vele ružno tvèrdi se, da je godine 1861 sebe imenovao za zastupnika. Ja sam se danas 7 rujna svojim očima osvidočio, da je ono lažno kazato na popa Paulinovića, te se još i bojim da će to tako biti i s' ostalim pismom. Bio sam jutros u Uredu ove Visoke pokrajinske Gjunte; razgledao sam tu popise i imenike ondašnjih izbiračah, i našao sam čisto bistro pisano, da je onda, god. 1861, pop Paulinović dao svoj glas, pèrvi put u obćenom biranju, gosp. *Ivanu Franiću* posidniku iz Vèrgorca; a u drugom tako zvanom stisnutom biranju, gosp. *Gjurgju Dominikoviću.* Dakle je lažno kazato da je pop Paulinović sebe imenovao *). Doisto da bi gosp. Paulinović pravo imao pravdi potužiti se; a ja porad istine vèrlo rado ovo na javno znanje donosim, i ujedno žalim se što me je privara privarila, te sam i ja uz onu brazdu zabrazdio; nego opet dèržim, da i gorispomenuti čovik, koji me je nagovorio, i sam pisac privariše se naslanjajuć se na krivu govoranciju.

Urednik.

*) Pisac tim hoće da kaže, da je Paulinović svoj glas sebi dao.

Bili smo odlučili ni same rieči nepisati o svem onom gomolju nepodobstina svojih i tudjih, s kojimi je *Glasnik Dalmatinski* počastio svoje štioce u brojevih 70 i 71 svojega lista. Nu evo buduć mu urednik pripoznao neprikladnost i nepravdu svoga djela, odlučili smo radi milosrdja samo, jeda bi se osviestio, preuzeti pero, da razpravimo njeke njegove zamršene misli a njeke krive da izpravimo sliedećim člankom. A Buduć on u svoje pismo upleo dopis svoga pristaše, tako ćemo se osvratiti drugim člankom na gosp. dopisnika, koi je sakrio svoje ime, nam dobro poznato, pod slova I. B.

Od ovud će i oni vlastni čovjek i visoka vlast naučiti, kakove dopisnike pribavljaju službenomu listu *Glasniku,* a obćinstvo će dokučiti koliko je vjerovati neslužbenim glasinam, koje se po njemu štiju.

I.

Naše težnje.

Novajlije, Francuzi: ovo su dva imena s kojima je *Glasnik* nazivao do sada našu stranku. Koliko mu je to bilo sputno i pametno već su se mogli dosjetiti naši štioci. Oni su već do sijaset pùta u našem listu čitali, da mi, *slovinci,* nećemo poništo da budemo ino nego *slovinci*; ne talijanci, ne niemci, što bi moglo bilo komu na um pasti da iz nas načini; a još manje francuzi, što se snilo samo *Glasniku.* Naši štioci već i to znadu, da mi nismo ni novajlije; jer naš cieli ràd na to smiera, da nam se povrati naša starina, po smislu najnovijih kraljskih povèlja: ako smo mladi ljudi, nismo zaboravili da imamo tvrdu i bogatu baštinu naših otàca, pod kraljskom krunom zaklopljenu.

Sada je *Glasnik* na dalje koracio, a na dublje zagazio. On o nami piše, a naslov mu je pismu: *Buntovnici, smutljivci, smutljivčine, mutikaše.* Pred svojim obćinstvom raztvara svoje duboko znanje, koje mu dopire čak do Nabukodonozora, pak, gdje će suza ter na oko, svojom govorancijom udara na nas. *Naši smutljivci*: ovako nas je sada prozvao, a i sam priznaje da nismo *buntovnici*; priznaje, ali iz prieka samo, kako bi mogao čovjek pomisliti da nam nebi posve zaštedio ni toga priekora. Mi smo čedni i iskreni; mi se nećemo potužiti na ono što nam nije prišio; pače nezove nas ni smutljivcim, nego u toliko što nas osvadja da smo *Jugoslaviju obukli u kur ... ruho i navalili joj na glavu francuski kalpak.* Što se premećalo po mozgu urednika *Glasnikovu*, kad je ove rieči napisao, mi nebismo nikako mogli dokučiti; samo iz njegova pisma možemo zaključiti da nas on prekara, kao da mi pomrsujemo *narodni značaj* i rušimo *blagi patrijarkalni život.* Svemu svietu, pa i nam, narodni značaj sastoji u narodnom jeziku, u narodnom običaju, u narodnoj ćudi, što se sve utvrdjuje i vrieži narodnim gojom. Pitamo sad mi, da nam *Glasnik* pokaže, jeda li je i tko do sada u Dalmaciji toliko se borio, perom to se zna, koliko mi za narodni jezik, za narodni običaj, za narodno odgojavanje? Jeda li *Glasnikov* urednik, kada je pobjegao iz pod narodne *lipe* pak zapuštio *Provdonošu*, pak se najzad razkašao po *Voce Dalmatica?* — Nego ostavimo te nevoljne i nevriedne uspomene pak se sada svratimo na patrijarkalni život. Reci nam po duši *Glasnikov* urednik: znade li on što je to, *patrijarkalni život*? — Rekbi da nezna, kada ga zaklapa u one rieči: *Bog na nebu, a kralj na zemlji.* Patrijarkalni život jest prvobitni život svakoga naroda; pače tako prisno izvorni i inostruki život, da u patrijarkalnom životu još neima ni imena narodu. Kad su obitjeli pojedine o sebi živile, pak se razvele na plemena, tad je cvao patrijarkalni život u svakom jeziku; ali

Digitized by Google

čim su se stvorile župe i obćine, jos prie nego su postale kraljevine, patrijarkalni je život izčezao iz naroda svakoga, pak i iz našega. Gdje obitjelni starešina već nije samovoljni gospodar svoje čeljadi i svoga imanja, tu nije već patrijarkalnoga života, a toga neima u našem narodu od pravieka. *Bog na nebu, a kralj na zemlji*, to je doisto *hrvatsko* načelo, i kako *Glasnik* piše *kad bi nestalo one divne izreke, nebi bilo više naroda hrvatskoga.* Ali *Glasnik* nezna zašto je to tako. *Bog na nebu a kralj na zemlji*, jest načelo svakoga slobodnoga naroda, komu je kralj na glavi: neka pita ingleze je li tako. Ovo je glavni temelj, ovo je stožer jedini ustavnoga vladovanja, da je kralj nepovrediv, neodgovoran, neodvisan od svakoga na zemlji, kaono je Bog na nebu; i zato je naš narod primio medju mudre svoje poslovice one rieči, jer je bio svedj slobodan od kada je narodom postao, od kada je stekao svoga kralja. Onom se izrekom i mi ponosimo, jer nas uzdiže do upored s prvim narodom evropejskim.

Glasnik na golemo udario, a na široko zapasao da mu se sviet divi, pa da svak prebira, komu što drago; u sebi mali kotčić pripravio, kuda bi prebjegao, ako bi ga tko gonio. Sila nam je izrečito mu kazati, da je uradio kano čovjek, koi po mraku nabasao na gomilu mirnih ljudi, pa iz nevida, iz nečuha njekoliko rieči klikne dok se ljudi uzrujaju i uznemire, te on onda svojoj kući. Tako je on na čelo svoga pisma napisao one rieči što smo rekli, nebi li mu se štioci zastrašili; pak onda na se ukraj: mi smo mu samo smutljvci, njeki mali smutljivci, koji se *na daleko nemašaju*; te najzad, nu ti čuda, mi smo *ustavne smutljivčine.* Kako je on mogao to dvoje ujedno spojiti, nebi nitko bolje znao nego opet on: možda je njemu ustav što smutljiva te bi se on ustava prošao, čim je ustav sami državni red. Kako mu drago o njemu bilo, pokle je svakojoke rečine prosuo, prebjegao je u svoj kotac, te na nas *ustavne smutljivčine* grohče: *narodnost jim je bariak; ustavnost jim je štit.* Štioci, braćo, ljepše pohvale ni nam ni vam nije mogao *Glasnik* napisati do ove! U istinu mi svi, pače svi svjestni i duševni ljudi nenosimo ino na svom barjaku nego *narodnost*; i oni sami naši protivnici, koje bi *Glasnik* u zviezde kovao, i oni kliču: *narodnost;* i sam *Glasnik* nam je kazao da se on narodnosti drži, pače nas je tješio da se i vlada i gjunta za narodnost brinu. — A *ustavnost*, nije li to i *Glasnikov* štit? — Možda bi se on ustavnosti odrekao? — A nije li i on kraljsku milost sve kao i mi uznašao, što nam je ustav podielila? — Narodnost je doista naša zastava, koju nećemo nigda ostaviti, za koju ćemo se boriti. pod štitom ustavnoga zakona, dok ju nevidimo podpuno utvrdjenu, kako ju po ustavu idje; ustav će biti svedjer naš štit, iza koga Bog učuvao da izadjemo, jer je to prva i glavna skrb svakomu poštenjaku da zakona nepovriedi.

Ali smo već na kraj došli dugoj govoranciji Ante Kuzmanića, *Glasnikova* urednika. Pokle nas je *ustavnim smutljivčinam* prekorio, završuje, izlažuć na svietlo naše smutljivo djelo: *Oni hoće da se naš jezik uvede nesamo u javna učilišta nego i u sva sudilišta.* — Jeste li igda čuli za takovo bezakonje, za kojim mi težimo? — Nije li to *buna, smutnja,* i tko zna šta još, ali samo u glavi Ante Kuzmanića?! — A hoćete li još većega čuda? — *Glasnik* i sam kaže: *Mi nemožemo nego sveudiljno raditi, da malko po molko koliko se god može javno naš jezik uporavljamno.* Ovo nas *Glasnik* uči, ob ovom mi sveudiljno radimo, ovo je naša težuja.

Sad nam je reći Anti Kuzmaniću, da ako nezna drugčije pisati o političkih stvarih, da se politike prodje; da se drži *živinskih* stvari, o kojih bi rek da se dosta bavio i glavu razbijao; jer njegova smućena pisma veće su vriedna pomutiti pamet njegovim štiočem, nego ju razbistriti. — Da ako pak on misli, kako piše, *da mi riljamo nebi li izriljali sadašnje vladine službovnike, te sebe mjesto njih postavili*; neka se obazre na samoga sebe, te da promisli kad i kako je postao urednikom vladina lista *Glasnika Dalmatinskoga.* — Neka ovo promišlja, pak možda će se osviestiti, i proći dosodašnje nespretnosti u svojoj pisariji.

Ima li Vukodlàka na svietu? – Ima.

"*Vukodlak* se zove čovjek u koga (po pripovjetkama narodnijem) poslije smrti 40 dana, udje nekakav djavolski duh, i oživi ga. Pošten čovjek nemože se povukodlačiti....„ (Tako piše Vuk u Srpskom Riečniku)

U ovoj laži ima istine.

Talijanski Pjesmar *Dante*, u njegovoj Šurki o Paklu, piše: da je on kroz Pakal živ i zdrav prolazio; ter u jednom dôcu, gdie se muče u vječnjem mrazu duše izdajica, vidio dušu njekoga nesretnika, koi je amo na svietu još živ bio. I budući se Dante začudio i prekrstio, ta mu je duša kazala da, netom izdajica ovrši izdajstvo, njegova duša propadne u Pakao da se muči, a u njegovu mješinu amo ulize djavô, i vuče se još po svietu, dok mu je od Boga zabilježeno; jer, dok Bog hoće, valja da živemo. To su ti pravi *Vukodlaci.* Ovi neidju po noći, nego po dnevu bjelodano. Za to Puk o tom čovjeku i veli: "*Vrag iz njega laje*„.

Prilično je da tu ima dosta istine; budući da sveti Ivan Evandjelistar kaže, kako je vrag ušao u Judu po *zalogaju*.....

Ako je dakle istina da u izdajicu po izdajstvu vrag ulize, a da njegova duša u njegovoj miešini već nije, nego da "*vrag iz njega laje*„ lasno je izmjeriti i procieniti rieči njekih ljudi i nevjerovati da čovjek svojom govori ono što *Vrag iz njega laje.*

Mi govorimo s Pukom, a Puku svjedočba netrebuje, buduć je on isti svjedok djelom našim.

U Vrgorcu na 10 rujna 1864.

Mate P.

Digitized by Google

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

II.

Jedan pogled na našu izložbu osvjedočit će nas; da živimo u zemlji ponajviše ratarskoj (poljodjelnoj); izložene plodine i gospodarske tvoriće tako su pretežne napram obrtnim, da se o tom nemože dvojiti. Ovaj gospodarski tis naše izložbe slika i prilika je naše domovine, gdje obrtnost izčezava naprama ratarstvu. Nećemo ovdje sada razlagati, je-li to preimućtvo ili mana naše domovine, što je ratarstvo pretežnije; svakako je odbor izložbeni postupao prema naravi, uvrstivši u prve redove izložbenog imenika (katalog) stvari spadajuće na gospodarstvo. Isto tako stupiv u izložbeno dvorište i odazriv se lievo desno, najprije će ti udariti u oči ondje svakojaka ratila i strojevi, ovdje svake vrsti stoka i živad. Želeć dakle opisati našu izložbu i mi ćemo posve primjereno postupati, ako počnemo kod glavnoga faktora gospodarstva: najprije dakle razgledat ćemo marvu, po imenu pako konje i osle, goveda, ovce i koze, krmad i perad. Kod ovoga presudjivanja marve poslužit ćemo se pomoćju vrstnoga vještaka.

Prebrojiv sve glave, smještene pod šatore izložbenoga dvorišta, pronašli smo, da ondje ima ukupno: 79 konjah, 73 goveda, 2 bivolice sa teletom, 42 ovce, 32 krmka, 1 srna, 20 komadah raznovrstne živadi.

Gledeć na množinu stoke, što se drži u trojednoj kraljevini, moramo primietiti, da bi porazmjerno više imalo govedah i krmadi u izložbi stajati; ponješto je tomu uzrok govedja kuga, što nije dosto više rogate marve, jer se mnogi boji za svoje marvinče, da mu se neokuži. A velik je uzrok tomu i nestašica liepe marve, vriedne da se na ogled stavi; jer je naše stočarstvo, osim gdjekojega vlastelinstva, ponajviše jošte primitivno, pa drugčije niti nemože biti, kad se kod nas baš ništa nečini za podizanje marve, te je dokazano da broj marve pada u mjesto da raste.

1. O *konjih.* Članovi porote nisu jošte dovršili svoje izviešće i predlog za dieljenje nagradah; nije nam dakle moguće kazati, koje su glave pronadjene kao najbolje; nego ipak već unapried slutimo, da će liepi konji biskupa Stresmayera iz Djakova, pastuh vlastelina Modića iz Lomnice, velika kobila grofa Kulmera, konji gr. Schlippenbacha, gr. Jankovića, Bedekovića, trogodišnji pastuh seljaka Bogovića iz Krišovljanah, seljaka Kosca iz Trnovca, Kralja iz Stubice, Mraza iz Mihalja, Ciglara iz Vinice i jošte njeki steće priznanje vještakah; jer se odlikuju toli ljepotom, koli ostalimi svojstvi, pače ima od njekih pastuhah, n. p. Strosmayerova vranca, živih dokazah uspješnoga razploda u omladini polag stojećoj. Ovaj vranac spada na najbolju pasminu carevine, štono se u Lipici drži; jer uz priličnu visinu od 15—15½ šakah nalazimo liep razmjer tiela, živahnost i uztrajnost kod ote pasmine, prikladne toli za jahanje, koli za tegljenje, samo ne za najteži posao, za koji se rabi prosto pleme medjumursko, takodjer po nekoliko glavah zastupano. Drugi pastuh (zelenko) biskupa Štrossmayera manji je (14 šakah), nego baš prave arabske bagre i jako savršeno živince. Mladi ždriebac i ždrebica, što polag stoje, živ su dokaz, da se pomnjivim trudom nastoji u Djakovu oko razploda i ogoje liepih konjah.

Vlastelin Modić iz Lomnice ima pod br. 44 šestogodišnjega ždriebca gnjede dlake, od kobile englezke i carskoga pastuha. I ovo živinče odlikuje se po svojih svojstvih kao valjano za razplod. Konji iz ergelje grofa Jankovića poznati su našemu občinstvu kao uztrajni u bjegu, dočim znameniti broj prostih konjah predstavlja drugu zadaću ote koristne životinje. naime snagu za tegljenje i tvrdost u radu gospodarskom. Najbolje zastupana je u tom pogledu okolica varašdinska i zagrebačka, naime kerestinski predjel u kojem ima koristnih posljedicah od porabe erdeljskih pastuhah, štono ih bijaše nabavila prije 20 godinah županija zagrebačka. Slavonija od svoje obične, male doduše nego tvrde pasmine ništa nije izložila, a čitava vojnička krajina, u kojoj ima za čudo mnogo i dobrih konjah. nije žalibože takodjer nijednom glavom zastupana. Zar nije deset pukovinah moglo barem 30 valjanih konjah sakupiti i svietu na vidik staviti?

Različite viesti.

Kraljskom poveljom dneva 11 rujna tekućega sazvan je sabor dalmatinski u Zadar na 26 istoga mjeseca.

Prošaste subote opet je saslušan na sudu pop Mih. Pavlinović: izpit je trajao četiri sata. U nedjelju paka izpitan je za četiri sata u jutro a za tri poslie podne; i tim je prvo izpitavanje savršeno. U sriedu se povratio parobrodom u Makarsku.

Sliede podpisi na Sundečićevu *"Krvavu Košulju„.*

Iz Varaždina. V. Lipovčić predsied. 1 — D. Švagel prisjed. 1 — Š. Kavić prisjed. 1 — Š. Bakšaj prisjed. 1 — V. Milić prisjed. 2 — G. Zlatarović drž. odvjet. 1 — F. Pečenik tajnik 1 — S. Jakčin pristav 1 — D. Malković prist. 1 — L. Belošević prist. 1 — D. Malković prist 1 — G. Raić povjerenik 1 — V. Zedravec grad. kapel. 1 — A. Vukazević porez, nadzor. 1 — V. Berlić Miernik 1 — d.r Kralj lieč. 1 — V. Vežić, odvjetnik 4 — F. Mekovec odojet. 2 — N. Sablić odvjetl — G. Dominić odvjet. — F. Matačić odvjet. 1 — A. Lukinac odviet. 1 — skupa 27.

Svega dosada 3548.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 77.

U Zadru 24. rujna 1864.

Obzir po Svietu.

Najveća pozornost političkoga svieta obraćena je sada na pogodbu medju Francom i Talijom, u kojoj, kako novine kažu, car francuzki obvezuje se pozvati svoju vojsku iz Rima najkašnje do god. 1866; a s druge strane da vlada talijanska obića medjuto premjestiti kraljsko pristolje i vladarsko sielo u Florencu.

Nagodbe njemačko-danske još kraja neimaju, niti je nadati se da bi se brzo dospjele.

Svietli je naš kralj išao na 19 rujna u Ugarsku, od kuda se imao, po novinah, sutradan vratiti.

D.r V. Petrović naimenovan je predsjednikom na saboru dalmatinskom, a V. Vuletić pod predsjednikom.

Novi sabor i narodni razvitak.

Kako je Bog hotio, izbori su svršeni; već je i sabor sazvan; službeni listovi i veli i mali raduju se da je nam protivna stranka, koju nazivlju vladinom strankom, u većini; navješćuju da nam se od novoga sabora nadati svakostrukomu napredku, stvarnomu i duhovnomu. Ako se mi na izbore obazremo doisto nam je sažaliti da su mnogi naši predloženici propali; da naša stranka nije dobitna ostala ni u punoj trećini izbornih sborova; da su protivnici narodne stranke pobrali liepi plod svoga napora i svoga ràda, s kojim su naveli i nagnali vodu na svoje kolo. Ali smo i mi štogod doživili. što veseli rodoljubno srdce, što nam osladjuje svaku žalost, koju bi nam mogao prouzročiti malan broj naših narodnih zastupnika: dalmatinski puk je pokazao da dokučuje, da svaća znamen političke borbe, koja se kod nas zametnula, da vidi čisto za čim idje, i da je postavio svoju podpunu povjeru u one ljude, koji ga u ovoj duhovnoj borbi vode, koji su mu i najprvi pred njim razvili zastavu narodnosti i slobode. Veći dio je izbora propao za našu stranku; ali se stranka svude borila na izbornom polju, nigdje nije uzmakla; ako je koji hudinjak i prebjegao na drugu stranu, protivnikom nije nigdje ostalo dugo i široko polje, da se bane po volji, da se razkašaju kako je njim drago; svudje su jim tiesni klanci bili, svude jim je bilo truda i znoja. Nego ostavimo što je bilo, i zahranimo što smo u ovih izborih opazili i naučiii, biti će nam na ruku do mala, kad se novi izbori otvore, što je do dvie godine. Sada nam je zapoznati položaj u kom se nahodimo na saboru, te promotriti čemu nam se od novoga sabora nadati.

Nas je veoma obveselilo što službeni listovi nazivlju većinu novoga sabora vladinom strankom; nam je to jamstvo da će novi sabor podupirati vladine predloge, nam je u tom utjeha da vlada neće imati protivština svojim namjeram. — Tko od prve pročita ove naše rieči, naravno će se na nas kosnuti, pak će nam predbaciti, i ukoriti nas. zašto nismo i mi podupirali, zašto i sada nepodupiremo vladine namjere; nego se nahodimo u oporu s vladom. Sviet nam je cio svjedok, a naši štioci najbolje, da mi nismo nigda iza nitkoga zaostali hvaleć svako vladino djelo, koje je išlo na narodnu korist; pače svaku namjeru vladinu, koja je po našem mnienju išla na narodni razvitak i napredak, mi smo podaprli, mi smo joj oblakšali ustvarivanje i podpomogli izvršivanje. Ali baš u onom što smo mi svedj držali, i što sve još držimo da je narodna glavna korist, posve smo malo vidili da je učinjeno, pače posve malo da se čini, hoćemo reći o umnoženju pučkoga nauka, o uporavi narodnoga jezika u nauku i na sudu. Ovo su bila dva poglavja, u kojih mi nismo se mogli s vladom složiti, a to ne kao da smo mi htjeli šta protivna onom što vlada hoće, nego samo stoga što nam se čini da nije prodpuno izpunjen obstojeći zakon u toj struci. Mi smo čuli tolike izjave od vladine strane, i u naredbah iz Beča poslanih, i na saboru iz ustiju vladina povjerenika, i u službenih i poluslužbenih novinah; koje izjave sve su se u tom slagale da nas uvjere da vlada želi, pače da hoće, narodnosti našoj udjeliti podpuni razvitak, i našemu jeziku ono mjesto u javnom životu, koje ga idje. — Odkle dakle od vladine strane tolika uvjeravanja, tolika obetavanja, a toli malo djelovanja? — Nećemo ni za čaš da posumnjimo, kao da bi nas vlada htjela pitati

Digitized by Google

liepimi riečmi, da bi nas zavaravala, ili da bi hotjela svietu pokazati, da je ona pripravna učiniti, pače da čini što mi u narodno ime zahtievamo; a kao da smo mi njekakvi nezadovoljci, njekakvi smutljivci, koji se opiru vladi iz njekakve mržnje, iz njekakova osobnoga neprijateljstva suprot vladinim ljudem; mi takova šta o vladi nemožemo ni pomisliti. Mi smo volili vjerovati, kako je gdje štogod bilo i rečeno, da se vlada ogledala na većinu prošastoga sabora, koja se nije pokazala prijateljica našemu narodu, te da nije htjela djelovati njoj u prkos, a nam po ćudi, prem da je bila priklona našim zahtjevom. Nego u razpustu prošastoga sabora vídilo se da ona stara većina nije ni vladi posve na ruku išla, pak dokle je do razpusta došlo, vlada je morala njoj ugadjati, da ju održi na okupu i sebi naklonu. Sada nas obeseljuju službeni listovi, navještujući da će nova većina posve s vladom držati, da je ona prava i jaka vladina stranka. Ova nam viest srdce veseli u tom smislu, da se možemo nadati ozbiljnim vladinim korakom na polju narodnoga razvitka, narodnoga napredka.

Vlada je sto krati izjavila da ona ti napredak i razvitak želi, da je ona pripravna djelovati sve što u njoj stoji na narodnu korist. Naša saborska manjina nemože, nesmije nego vladu podpomoći u tom poslu; a većina saborska, ako je pravo vladina stranka, neće postaviti vladi ni najmanje zaprieke, da ona postupa s našimi narodnimi posli onako, kako se našemu narodu hoće. Odtole sliedi da pri novom saboru, i dok traje njegovo zakonotvorje mi se nadamo:

1. da će vlada sa svom silom naprieti, da njezini ljudi vrše podpuno zakone koji obstoje na korist našega jezika, a koji se sada podpuno neizvršuju;

2. da će vlada predložiti saboru sve one promjene, koje su potrebite u učionskom sustavu, neka se bolje prilagodi potrebam našega naroda i narodnoj ćudi našega puka;

3. da će vlada popuniti poglavitija mjesta u učionskoj službi ljudma, koji su vješti našemu jeziku;

4. da će udesiti sve što je potrebito, neka se umnoža što prie broj učitelja i činovnika podpuno izučenih u našem jeziku.

Ovo je najmanje što se mi možemo nadati od sklada, koi će biti medju vladom i većinom novoga sabora; kad bude do ovoga neće ni manjina izostati iz toga sklada. Da ako li nas naša nada izdade, ako nam novi sabor nedonese žudjeni i pravo očekivani plod narodne koristi; onda će nam ostati da potražimo uzrok, s koga smo se prevarili u našoj nadi, da potražimo jeda li je u vladi ili u saborskoj većini; onda ćemo znati što hoće reći *vladina stranka,* što li *skladovanje s vladom.*

II.

Naša politička načela.

Kada smo u prošastom broju rekli *Glasniku Dalmatinskomu* da pristajemo uz onu izreku, *Bog na nebu a kralj na zemlji,* jer je u svakoj slobodnoj državi kraljska kruna nepovrediva, neodgovorna, neodvisna; onda smo postavili temelj onomu, što nam je još ostavalo do kažemo *Glasniku* i njegovu pristaši I. B i svakomu, tko misli onako kao i oni.

Glasnik nas prekara da mi držimo vladu kao volaricu, da *volarica ostaje i kad se volovi prodadu; takodjer i vlada ostaje kad se jedni vladaći odćušnu, a drugi je izmine. Glasniku* su dobro poznati oni ljudi, koji dižu do neba svoju ljubav prama svojoj Dalmaciji; a još su mu bolje poznati oni, koji kažu da je puk, *ćuk*; da puk *ćućuje* itd. Kakono oni ljube Dalmaciju, a malo jim je stalo šta uz to Dalmatinci misle i govore; tako je i *Glasniku* žao našega puka, kad ovi voli slušati naše rieči nego njegove: puk mu je onda *ćuk*, jer se njemu nedade pod vodju i upravu. Drugim onim dalmatinskim ljubimcem, a ne nam, mogao je *Glasnik* reći, da žele da jim Dalmacija bude volarica; a njemu su i tako Dalmatinci marva, kad ji vabi na *pogaču* i na *prčoku*, da ji odvrati od razmišljanja svoje dnhovne nevolje. Ali ostavimo za čas *Glasnika*, i razmatrajmo pravi pojam ustavne vlade. Našim je štiocem poznato, da je nam vlada popečiteljsko vieće sa svojimi namjestnicim, koje kraljska kruna sazove da *po zakonu* vladaju sa državom. Naši štioci i to znadu da u državi stvara zakone carevinsko vieće i kraljevinski sabor sa svietlom krunom u slogu; i zato buduć vlada zakonu obvezana, ima odgovarati o svom vladovanju onomu, koi zakone stvara. Još je i to poznato našemu občinstvu, da se popečiteljsko vladovanje tiče svih gradjana ukupno, i svakoga pojedince; a buduć svakomu gradjaninu, živjeti po istom zakonu, po kom je vladi vladati, zato i svakomu gradjaninu pristoji nadzirati jeda li se vlada s njim ponosi po zakonu ili ne. Iz čega sliedi za naše štioce da je vlada zakonu podložna, kao i puk; te kako je vladi dužnost opomenuti, osvaditi, predati sudu gradjanina, koi zakon neobslužuje ili povredjuje, tako je i gradjanom slobodno, pače dužno, opominjati vladu na obstojeće zakone, naputivati je na njihovo izpunjivanje, odvraćati nju do potrebe od prevrede zakona, što se najbolje postiže sa slobodnim tiskom. — A kad bi pravedni glas puka ostao glas u pustinji, što ino puku ostaje, nego ili po svojimi zastupnicim, ili po slobodnom tisku izvjaviti želju, do svietla kruna promieni svoje popečiteljske viećnike, ili popečiteljstvo promieni svoje namjestnike? — Nije li ovo djelo, poglavito pravo ustavnoga gradjanstva? — Naši štioci znadu da

Digitized by Google

jest; a samo *Glasnik* i njegovi pristaše mogu inače misliti i tvrdjeti. — Ako smo i mladi nismo se jučer rodili, pak smo vidjeli na Bečkoj vladi jednoga za drugim i Meternicha, i Bacha, i Golukovskoga, i Schmerlinga; o na Zadarskoj, i Turskoga, i Strassolda, i Getaldića, i Mamulu, pak nismo mi nigda uzkliknuli, kao sada *Glasnik Dalmatinski*: *"Todore, sve to gore!„* niti su nam na um pali kao njemu *voli* i *volarica*.

Sa gosp. I. B. mi se nećemo prepirati o koristi i o dobru koje nebi moglo Neretvi pristupiti, kako on kaže, po njezinu zastupniku, *stojeći okolovšline kako stoje*; samo ćemo mu zamjeriti, da mu nije pošteno sumnjičati zastupnika, kad sam kaže da su *okolovšline* po sriedi. Ali nemožemo mimoići njegove krive nazore o vladi i o njezinu položaju u državi. On kaže da je svietla kruna na glavi vlade; on proteže na vladu poklon, koi se pristoji svietloj kruni; on kaže da je vlada naš tvrdi štit. Nije nam moguće vjerovati, da je šta tako neslana, paće kriva, pisano po novinah u ustavnoj Austriji ove godine 1864, kao što je on pisao, ako izuzmemo sami *Glasnik*, koi je i prie šta takova iznio na svjetlo. Svietla je kruna glava narodu i državi, a vladari su kraljskoj kruni narodu i državi službovnici. Može li dolikovati službovniku poklon, koi idje njegova gospodara? — Tko to tvrdi, taj ili preko reda ponizuje ovoga, ili uzdiže onoga preko mjere, a svakako vriedi svetost krune, državni ustav i narodnu slobodu. Kad bi mogli ljudi, koji su na vladi dieliti narodni poklon sa svietlom krunom, onda bi propalo ono, *Bog na nebu, a kralj na zemlji*, od čega nas Bog učuvao! Vlada nije ni naš štit. Narodu i državi jedini je štit zakon, a vlada je, da tako rečemo, štitonoša; ali je štit onogov, čigov je i zakon. Jao ti bi se nam bilo, da bi mi tražili ičijega štita, nego kraljeva i našega; jao ti bi se nam bilo kad bismo se zaklanjali pod ičiji zakon nego pod kraljev i naš! A baš zato, što je vlada štitonoša, a ne štit, nije nam od vlade milosti čekati ili prositi, nego pitati što nas idje, a ona će na to kad li tad li pristati. U tom sastoji toli razglašeni dogovor s vladom, da se u vlade neište što nemože biti; a ne kao da se valja s vladom milovati i dragovati da se što nakule nabele dostigne. Ljubav o kojoj pripovieda gosp. I. B. spada na kršćanske dužnosti, o kojih ovdje nije govora; pravi kršćanin svakoga ljubi; a milovanje spada na zadružni život sa svojimi rodjacim i prijateljim: to je oboje van svakoga političkoga načela. Gosp. I. B. od ljubavi i miline prama vladi prevratio je narodnu poslovicu, koja na vladu neide; a mi njega od ljubavi opominjemo da nezna što jè ljubav; jer da je znao, nebi bio onako drzovito laži pisao na jednoga svoga zemljaka: on i ljudstvo pripovjeda, ali nezna što je ljudstvo, jer drugoga onako bezočno laska, maže i udvorava. — Ako se opet nadade *Glasniku* ili komu njegovu pristaši što nam ili o nami pisati, neka se drže naših političkih načela, potvrdjući ji ili ji pobijajući, mi jim se nećemo nigda ukloniti; ali neka za oči nevrljaju kao do sada, jer će jim se ljudi narugati.

Naš Dopis.

Iz Opuzena na 7 rujna 1864.

Ovako su se razgovarala dva veleporeznika pred izbore.

— Dobro doša kumašine!

— I tebe našao kume. — Poslali su me k tebi: zapoviedaj. — Nije nam duga razgovora, nego kume evoti moja namistnica (prokura) ovo ti moj *dorat*, i evoti moje momče; pak brže bolje trči u Makarsku da dodješ sutra prije neg *Vapo* u Makarsku iz Korčule bane. Skoči na *Vapu*, nadji se u Splitu u ponedjeljak večer, a u prvi utorak daj tvoj i moj odvjet zastupnikom našim na Sabor Dalmatinski. — Bogme, kume, ostario sam ti, imam velikih posalah, a bio sam ti grozničav. Ako možeš i kako, nek me ova čaša mine; a evoti moja namistnica, pak odvjetuj za koga ti drago. —

Nije drugo kumašine; nego, kako ti rekoh, ajde ti, i ajde odmah, i promisli da ako nepodješ, ili ako zakasniš, što će ti se dogoditi, a znas što ti se je do sad dogadjalo.

Siromaha Vidoju popala voda od muke; ali mu nije kud kamo, nego veli Duji: A komu ću kume, dati odvjete? — Slušaj kume: Bio je u Vrgorcu njeki *Jovo* rišćanin, na umoru. Jedinak rišćanin u bunjevačkom varošu. Oko njega djeca i žena plačući i moleći da se blagoslovi po Rimsku. Jovo siromah, da ih se opara, pristane; a fratar na vrata: *"Jovo*! Virueš li....? — Ja virujem što Martin Franić i serdar Miletić. (Franić je tada bio sudcem, a Miletić serdarom u Vrgovcu). — Virujes li....? — A *Jovo*: ja virujem što Martin Franić i serdar Miletić. „ — Viruješ li....? A Jovo sve jednu: Ja virujem što Martin Franić i serdar Miletić! — Ter s tizim i preminu; i bi pokopan u šamatorije, što mu je žena s djecom i želila.

Sada me, moj kumašine, razumiš. Odvjetujmo što nam veli Gospodin X... i vjerujmo što on vjeruje, ter ćemo bit sahranjeni.

Rečeno, izpunjeno. — Vidoje glasuje u Spljetu na 30 kolovoza: *Lanza, Micheli-Vitturi, Dojmi;* on je sebi dušu spasio i još nješto.

J. V.

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

II.

2. *Krave, bikovi, volovi, i telad.* Sa istim prigovorom, s kojim smo završili pregled konjah, treba da počnemo izviešće o drugom podrazredu, o govedih. Vojniška krajna opet ništa nije izložila; uzalud tražiš dobru plešinu slavonskih bušakah i koju glavu naše sive pasmine.

Izložitelji ovoga razreda spadaju malone opet na iste predjele, u kojih ima veća revnost i briga za gospodarski napredak, i koji, shvativ kako valja zadaću izložbe, poslali su po koje liepo živinče ovamo. Najviše se odlikuje blago gosp. Kol. Bedekovića iz Jalžabeta u varašdinskoj županiji, g. Presla iz predgradja savskoga u Zagrebu, g. župnika Šavora iz Bisaga, milosrdne braće u Zagrebu, seljaka Taborčeka iz Miljane, bivoli vlastelina J. Inkeya iz Rasinje, marva grofovah Erdödyah iz Novog marofa, Moslavine i Želina. Dva hranjenika (pitanca) vola g. Bedekovića imaju ukupno 35 centih, a pasmine su posve valjane za razplod, mljekarstvo i ugoj, ta je pasmina, kako nam je poznato, izjednačena u cielom plemenitom

Digitized by Google

stadu istoga vlastelina. G Presl nastoji od davna oko stočarstva s najboljim uspjehom, pa je na izložbu poslao nesamo utovljene volove, nego i omladinu, štono pokazuje napredak njegove ogoje. Krava župnika Šavora je vrlo dobra muzara i šteta, što nije na tablici i cedulji zabilježeno, koliko okah mlieka ima od nje za mjesec ili za godinu danah. U obće bi trebalo na korist obćinstva izložbu polazećega, da se kod svake glave brojem i velikim pismom označe najvažnija svojstva i posljedak hranjenja i ogoje. Da su to gospoda izložitelji učinila, bili bismo i mi mogli više i potanko tumačiti njihove zasluge.

3. *Ovce.* Pogledom na tankoću i gibkoću vune zaslužuju ovan i ovca, što ih izloži paukovečka gospoština, prvo mjesto; nego gledeć na množinu hvalimo pasminu ovčara Škublića, koju je lani u Moslavini grof Erdödy uveo i od koje ima šest gusto obraslih ovacah i 1 ovan u izložbi. Dočim u Paukovcu nastrižu s ovce odsjekom $1^3/_4$ funte vune, centu po 200 for., to Škublićeve ovce daju je $2^1/_2$—3 funte, centu po 110 for. Nego množinom vune i vriednošću nadkriljuje ih pasmina virovitička, koju na izložbi predstavlja ovan veliki, najveći od svih izloženih, te će se stričći dne 25. t. m. u prisuću porotnikah. Uvjereni smo. da će biti preko 7 funtih čiste prane vune (iliti 14 neprane) od toga gusto zarasloga ovna, koji ima stoprv godinu danah, pa je veći od drugih trogodišnjih. Sve ote ovce, s pasiminom vlastelina Inkeya, biskupa Štrossmayera i graničara Čimasa, koje se opet odlikuju čvrstočom i što podnose i nepovoljan posljedak pašnikah i vremena, spadaju na kovrčaste ovce, štono puk zove svilene, a u istinu su španjolske merinos, dočim ostale proste ovce, od njekojih graničarah ovamo poslate, spadaju na gruborunke iliti pramenke, što im je dlaka uprava i gruba. Znajući za ote poradi tvrdoga zdravlja i tečnoga mesa hvale vriedne grube ovce čudimo se, da nije poslano boljih glavah; jer one, što ih u izložbi ima, neodlikuju se niti veličinom, niti gustoćom i množinom vune, niti drugim kojim hvale vriednim svojstvom, pače su poslali iz krajine dvie posve mršave i slabe ovce smedje dlake, kao da bi htjeli pokazati, što da se odgajati neima! Zar nije mogla uputiti vojnička uprava bolje svoje junake na gospodarskom polju?

Kozah neima mi malo, premda nam je poznuto, da ih njeki graničari po 60 i 80 drže i puno sira na prodaju prave.

4. *Krmad.* Vrlo izvrstne pasmine krmke izložiše vlastela Inkey od englezke pasmine yorkshirske, a Ladislav Modić od práve pasmine turopoljske, braća Josip i Manojlo Vranicani iz Severina puno omladine od englezke bagre yorkshirske, parene sa beckshirskom. Bedeković liepe bagune, barun Gj. Rauch iz Martianca dva pitana prasca ugarske pasmine, g. Egersdorfer iz Pregorja svinju sa praščići od turopoljske pasmine i J. Vuković iz Zagreba golemoga pitanca od 550 funt. iste vrlo dobre domaće plešine. Ovaj se je razred mogao puno obilnije zastupati, jer znamo, da u trojednoj kraljevini ima množima krmadi; nego moramo kazati, da sve što je izloženo, u svojoj suvrsti je vrlo savršeno i valjano. U buduće nastavit čemo potanko razlaganje svoga opažanja.

Medju koristnu marvu idu i magarci; nego u izložbenom imeniku napominje se samo jedna jedina oslica, pak ni te nismo vidjeli na izložbi. Tako ova okolnost kao što i riedkoća ovih životinjah kod nas dokaz je, da nasinci slabo poznavaju vrstna svojstva magaraca. Čudna je stvar, što su magarci tako krivo poznati i zato prezirani. Da ih na iztoku vele ciene, gdješto više od konjah — to potvrdjuju svi putnici; nego pomalo otvaraju i gospodari evroposki oči, te podjeljuju ovoj zanemarenoj živini sve to veću važnost. Tako je evo uprav ovih danah u Londonu bila osobita izložba, namienjena samo magarcem i mazgam (mulam). Namjera je te izložbe bila upoznati englezku gospodare još bolje s ovom koristnom marvom. a pribaviti joj u njih bolje dvorbe: tá svatko znade, da se magarac nebrza tankim bičem kao konj, nego debelom kandžijom ili batinom, kao da on biča iti neosjeća, što je velika ludost i glupost. A ponod dade tomu upravo pamet magarčeva, koji sve u tom pogledu odlikuje od istoga konja. Ako magarca pretovariš, on će leći i neće ustati, makar ga ondje ubio. Ako ga potjeraš, a trudan je, on će stati i neće se s mjesta maći. Tko nevidi, da je to upravo pametno postupanje, kojim čovjeka opominje, da zlu doskoći; a budalasti ljudi okrenuše naopako, te misle, da je ono luda upornost i tvrdokornost.

Na londonsku izložbu bilo je dovedeno puno magaracah, a najljepšega je doveo sam nasljednik priestola kraljević valeski, te je on dobio i prvu nagradu. Taj njegov magarac doveden je iz Egjipta, i odlikuje se liepotom svog oblika, brzinom trka i njekim ponosom. Neima dvojbe, da će ova izložba blagodatno djelovati na englezke gospodare. U ostalom Englezi već sada ciene podobro magarce, te ih puno upotrebljavaju ne samo za tegljenje nego i za jahanje. U svakom englezkom zabavištu stoji poviše osedlanih magaracah, čekajućih da ih gosti najme. — Kod nas bi to ljudi držali za sramotu, akoprem svatko znade, da je i naš spasitelj na oslici, jašio u Jerusolim. — Medjutim opazismo opet u Zagrebu, da tu ima od njekoliko godinah više magaracah neg odprije, i nadamo se, da će si ova koristna sa lošom hranom zadovoljna, jaka i uztrajna živina i kod nas sve to više priznanja pribaviti, te ćemo se na budućoj našoj izložbi pohvaliti moći kojim krasnim exemplarom magarca.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Aniéa.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 79.

U Zadru 1. Listopada 1864.

Sabor Dalmatinski.

Saborov Otvor *na 26 rujna.*

Jutrom u deset sati sakupiše se zastupnici brojem 27, te hodoše u stolnu crkvu, gdje je presv. prabiskup svečano služio službu božju, pri koj, oliš zastupnika, pribivahu nj. uzv. gospodin vladalac i veliki broj činovnika u službenoj opravi, i občinsko starešinstvo.

Pred podne dodjoše zaštupnici brojem 31 u saborsku dvoranu. U puklo podne stupi u dvoranu nj. uzv. gospodin vladalac, koga zastupnici primiše stojeći na svojih mjestih, te najprie prikaže gosp. dra. S. Petrovića i gosp. V. Vuletića, koje je nj. vel. izabralo predsjednikom i podpredsjednikom saboru, pak pozvavši ji, sve talijanski, da se sjednu svaki na svoje mjesto, nj. uzv. sjedne na svoje. Tad posjedoše i zastupnici, a gosp. predsjednik iza svojega stola proštije otvorni govor, to se zna talijanski. Govornik je najprie pozdravio dobrodošle nove zastupnike, pak jim naviestio, da će biti kratak, pače prekratak ovaj zasjed, i zato da će on u kratko samo naznačiti dosadanje saborsko djelovanje, obećav da će pri drugom zasjedu izvještiti na duglje i po tanje o svemu. Najznamenitije, što je bilo u tom nabrajanju, jest, da je gosp. predsjednik naviestio da je nj. vel. naš kralj potvrdio občinski zakon, te da čim ga prevedu na njemački i na slovinski, staviti će ga namah i u djelo. Za tim je bilo radostno i to čuti, da prem popečiteljstvo nije prikazalo nj. vel. na potvrdu ono, što je prošasti sabor zaključio o uporavi našega jezika u učioni i na sudu, jer nije bio posao još podpuno svršen kad je razpušten sabor; vlada obeća da će od svoje strane sve moguće učiniti, da zadovolji narodnoj želji izjavljenoj na saboru.

Gospodin je predsjednik govorio i o zemaljskom proračunu. On kaže da pjenezno stanje nije najgore u zemaljskoj blagajnici; ali da neće biti moguće novomu saboru oblakšati zemaljski danjak u okružju Zadarskom i Spljetskom sa 3 % kako je bio obećao sabor razpušteni; jer da su se umnožali troškovi na zaludjene i na rodilje, u kojih je strukah do sada država podpomagala, što u napried neće više.

Sad je gosp. predsjednik stao žaliti, što se dogodilo s prvim saborom, da je bio razpušten, pak rekao da je zastupnikom brinuti se za dalmatinske koristi, koje se mogu samo postići u dogovoru s vladom. Ponutkovao je paka zastupnike na dvornost i uljudnost u saborisanju, a pučanstvu gori na podu oštro zaprietio, da nema ni pohvaljivati, ni kuditi govornike, jer da inače nebi bilo zastupnikom slobodno govoriti, buduć pohvala ili pokuda prekidaju slobodnu rieč. Najzad je gosp. govornik pozdravio nj. vel. sa trostrukim *evviva*, komu su zastupnici odvratili gromovitim *živio* i *evviva*.

S ovim se svrši svečanost, iza koje predsjednik naviesti saboru, da će sutra u deset sati biti prva sjednica, kojoj je red: I. Izabrati dva privremena tajnika, dok se izbori razvide; II. Odlučiti, što će se sa izbornimi spisi, koje je vladalac poslao na sabor.

I. Saborska sjednica

27 rujna, 10¼ sati jutr.

Ima 29 zastupnika.

Predsjednik prikazuje saboru dra. *Lapenna* dvorskoga viećnika na namjestništvu dalmatinskom, kao vladina povjerenika, koi je zasjednuo na mjesto bar. Rosznera; pak navješćuje da se prelazi na dnevni red: I. Izbor dvajuh privremenih tajnika.

Klaić pozivlje predsjednika da upita sabor, kako će se birati, nebuduć u pravilniku naznačeno: ili običajnim načinom izbora, ili kojim drugim.

Predsjednik pozivlje sabor da odluči, i bi odlučeno, običajnim načinom.

Ulazi prabiskup.

Predsjednik pozivlje *Maćeda* i *Mery* da pregledaju izborne listiće: *Vranković* i *Nikolić* dobiju većinu glasova; *Bonda, Fanfonja* i *Mery* ostanu u manjini. Izabrani su *Nikolić* i *Vranković*, koji stupe na tajnički stol.

Tajnici prebroje zastupnike: ima jih 31.

Predsjednik predade tajnikom četiri dopisa od namjestničtva, da ji proštiju saboru.

U prvom se šalje saboru kraljska povelja, s kojom je pozvan sabor da se sakupi na 26 rujna u Zadru.

U drugom se navješćuje saboru; da je nj. vel. naimenovalo viteza d.r *Spira Petrovića* predsje-

Digitized by Google

dnikom, a *Vicu Vuletića* njegovim namjestikom na saboru.

U trećem se navješćuje, da je popečiteljstvo javilo namjestništvu još na 24 kolovoza da je nj. vel. na 30 srpnja potvrdilo občinski zakon, o kom je prošasti sabor viećao i odlučio na 10 ožujka tek. god.

U četvrtom je dano na znanje, da popečiteljstvo nije prikazalo na potvrdu nj. vel. zaključke prošastoga sabora o uporavi našega jezika na sudu i u nauku, a to poglavito jer je oni posao opremljen u saborskom odboru god. 1863, a ne god. 1864; jer nisu sve točke došle na pretres, ni na glasovanje, kad je sabor razpušten, i tako nisu one odluke nego samo ulomak cieloga sustava, kako bi se imalo s našim jezikom postupati; pak najzad jer je našlo još njeke mahne u obliku onih odluka. Na svrsi paka namjestnik obića na ime popečiteljstva, da će se vlada postarati opravnim putem *koliko bude moguće* dovoljiti narodnoj želji, izjavljenoj na saboru, na koju svrhu, da će na svoje vrieme dati osobiti naputak.

Svršiv ovo štenje, prelazi se na dnevni red: II. Odlučiti što će se sa izbornimi spisim.

Predsjednik predaje vladaočevo pismo, s kojim su spisi poslani na sabor, da ga tajnici prošiju. — Vladaoc šalje izborne spise na sabor po drugoj točki §. 52. izbornoga pravilnika, da sabor pregleda izbore.

Predsjednik opet predaje tajnikom da se prošije drugo pismo od zemaljskoga odbora na sabor. Zemaljski odbor (gjunta) kaže saboru, da po § 52, vladaoc ima poslati na odbor izborne spise; da nebuduć toga učinio, prie nego se sabor otvorio, odbor je zapitao te spise, a vladalac ji je zaniekao; da buduć ji sada poslao na sabor, što nije po zakonu, odbor moli sabor da mu ji vrati i da ga naputi da ji pošlje odboru, komu je dužnost te spise razviditi i o njih izviestiti sabor.

Predsjednik reče da je to mnjenje većine odbora, a ne cieloga odbora; pak da je i manjina u tom poslu izrekla svoj odviet, koi predaje tajnikom da se štije. — Manjina odborska misli, da ostane, što je *stvar učinjena*, ako i nije prijatna; da bi bilo dugo pitati protomačenja §. 52. izbornoga pravilnika; da nije podobno pretresati parnicu o pristojnosti medju saborom i odborom; da se tako dobiva vremena; pak da nebi bilo pristojno da u sabor udju govoriti ljudi, koji nisu zastupnici*).

Vladin povjerenik štije § 52. izbornoga pravilnika, koi glasi: "Svekolike spise izborne ima "poglavar zemaljskih odpraviti odboru zemaljskomu "(giunta), koi će prosuditi ih i zatim izviestiti o tom "sabor zemaljski, kojemu pripada odlučiti, da li će se koi "izabranik pustiti na sabor ili ne (§ 30. reda ze-"maljskoga). Pri pèrvom izbiranju, koje se oba-"vilo bude po ovom redu izbornom, imadu se svi-"kolici izborni spisi predati neposredno zemaljskomu "saboru, da izreče odluku pomenutu malo prije„. — Za tim kaže da medju dvie točke onoga §. vladi se činilo držati se druge; koja po nje mnienju tiče se izbora občih, kakovi se dogadjaju, kad se iz nova biraju svi zastupnici na sabor; čim joj se čini da se prva točka tiče onih izbora, u kojih se biraju samo pojedini zastupnici; jer da u občih izborih samo izvršuju se svi paragrafi izbornoga pravilnika, a na ostalih izborih samo njeki paragrafi; stoga je vlada poslala spise izborne na sabor, a ne na odbor.

Klaić veli da je u pravilniku jasno pokazan put, po kom je vladi hoditi u ovom poslu. §. 52. kaže, da se spisi izborni predadu odboru; a da ako je druga točka navela vladu u sumnju, ona je imala pitati ministarstvo što da radi, pak bi se bila vladala kako bi joj bilo naloženo. On drži, da sad neostaje drugo nego otvoriti put vladi, da vrši svoju dužnost, tojest da joj se vrate spisi, kako će ji moći predati onomu koga idju, i zato predlaže, da se prime odborova molba kao na zakonu oslonjena. Zakon hoće da izbore pregleda odbor, pak je vlada imala ji dati odboru na pregled. S tim nije nipošto povriedjeno pravo saborsko, jer najzad saboru samomu ostaje da konačno o izborih sudi; ali po zakonu je išlo da spisi budu poslani na odbor. Na potvrdu svoga mnienja navodi, da god. 1861, kad je razpušten prvi sabor istranski, a pozvat novi; da u odboru starom nije bilo nijednoga novoizbranoga zastupnika, pa da svim tim vlada je predala odboru zemaljskomu nove izbore da ji pregleda i o njih da izviesti novi sabor, i da je tako učinjeno. Najzad navodi iz saborskih spisah god. 1863 našega sabora njeke točke, u kojih se nahodi pretresanje o ovom poslu. Onda je gosp. *Lapenna* bio onoga istoga mnjenja, koga je *Klaić* sada. Onda je gosp. *Lapenna* tvrdio da se nebi znalo kako će se na saboru započeti pretres o izborih, ako nebi prie odbor zemaljski pregledao i protresao izbore pak učinio svoj predlog. Gosp. *Lapenna* danas tvrdi protivno onomu što je onda tvrdio, a *Klaić* ostaje pri svojoj i pri onom, što je onda na *Lapennine* rieči zaključio sabor, te opet ponavlja svoj prvi predlog, da se spisi po odborovu zahtievu vrate vladi, neka ji ona pošalje na odbor.

Mery navadja naravno pravo, i običaj po ostalih saborih ustavnih, gdje sam sabor izabire sebi predsjednika, te i sam po sebi brez ničijega posredovanja razvidja i prosudjuje izbore. Na svrsi predlaže da se u sredini sabora izaberu odbori, koji će izbore prosudjivati.

Klaić uzbije što je rekao *Mery* o naravnom pravu i o primjeru ostalih sabora. Gdje je zakon pisani po sriedi, tude je pravo već opredjeljeno, zakon ga ustanovljuje, a zakona se držati. Primier nevriedi ni malo, jer po našem ustavu predsjednika neizabira sabor, nego ga imenuje kralj, ako se baš i nezna još je li naprav izabran. Tomu bi moglo biti pregovora, ali je zakon taki, pak mu se trieba pokloniti dokle se nepreinači. To isto valja i o izborih.

*) U zemaljskom odboru sjede dr. *Petrović* predsjednik, i prisjednici d.r *Bioni*, dr. *Filippi*, dr. *Giovannizio*, dr. *Radman*: ova tri zadnja nisu na novo izabrani zastupnici, a prva dva jesu. *Ured.*

Digitized by Google

Lalić veli da je prilično, da u §. 52 ono *prva izbiranja* ima se razumjeti o *izborih občenitih*, koji su svedj prvi za svaki novi sabor. U tomačenju zakona uviek je potrebito prilično imati pred očima, a po toj prilično sti u ovoj prigodi vlada je dobro učinila, što je izborne spise poslala na sabor, a ne na odbor.

Maćedo odvraća, da s oproštenjem gosp. *Lalića* u §. 52. nestoji *prva izbiranja*, nego *prvo izbiranje*; pak zato da se nemože razumjeti o občenitih izborih, koji se čine novim saborom, nego samo o prvom izbiranju, koje se dogodilo god. 1861, kada nije bilo zemaljskoga odbora; onda nije bilo komu dati da pregleda izbore nego samomu saboru. S toga nestoji što je gosp. *Lalić* rekao, nego se tim pokrepljuje predlog gosp. *Klaića*.

Lanča predlaže da se izaberu tri odbora u saboru, koja će pregledati i pretresti izbore, jer nebi bilo častno da dodju u sabor govoriti ljudi, koji nisu zastupnici na saboru.

Mery pritvrdjuje svoje prvo goverenje, i na to da se vrieme dragocieno negubi, podupire *Lančin* predlog.

Raimondi opaža da još nije riešeno što će sabor učiniti sa izborskimi spisi, zato, da je prerano ono što predlaže gospodin *Lanča*. Moglo bi se i to dati da sabor odluči predati izborne spise zemaljskomu odboru.

Vladin povjerenik i on potvrdjuje kano podobnu opazku gosp. *Raimondi*, te kaže da svakako valja prie o spisih odlučili.

Predsjednik, neprijavljujuć se nitko da govori, sabira što je rečeno, pak veli da se može dogoditi da sabor odluči vratiti vladi izborske spise, neka ji ona pošalje zemaljskomu odboru, na što cilja Klaića predlog. Mogao bi sabor te spise i sam poslati zemaljskomu odboru, mogao bi ji primiti kako mu ji je vlada poslala pak sam ji pregledati u svojih odborih. Da bi se ovo zaduje dogodilo onda nije trieba ob ostalimi slučaji ni vićati; zato izpustivši sve, ja ću upitati sabor hoće li primiti spise, kako ji je vlada poslala da ji pregleda.

Klaić opazi predsjedniku da to nije po pravilu; jer da predsjednik nesmi predloga činiti, a da nije nitko ga drugi još učinio u onom smislu i na tu svrhu; ja sam učinio već moj predlog, neka se o mom predlogu glasuje; ako moj propane, onda će tko drugi učiniti drugi predlog, pak ćemo i o tom vićati, dokle dodjemo do predloga koga bi sabor primio.

Predsjednik veli da je ono što je on izustio vladin predlog, pa do po pravilniku vladini predlozi imaju prvenstvo.

Klaić kaže da u ovom poslu vlada nije ništa predložila, nego poslala na sabor spise, pa da je saboru odlučiti što će; ja sam predložio što bi sabor imao učiniti, neka sabor izvoli odlučiti; pozivlje se na pravilnik.

Predsjednik odvraća da je njemu samomu po pravilniku upravljati pretresivanje....;

Klaić ali to ima biti upravljeno opet po pravilniku...

Predsjednik, protiveć se *Klaiću*: *ja hoću!*... prosim visoki sabor da mi oprosti što sam izrekao pred njim tu nepristojnu rieč. Sabor je pozvan da odluči hoće li primiti izborne spise, koje je vlada na sabor poslala: tko je za to da se primu, neka ustane.

Ostanu sjedeći: *Klaić*, *Maćedo*, *Danilo*, *Moretti*, *Raimondi*, *Rossi* i *Vranković*, ostali ustanu na noge.

Predsjednik. Primljeni su većinom. Sad je odmor; pak ćemo preuzeti sjednicu na podne.

Na 12 ¼ sati preuzeta je sjednica. Ima 32 zastupnika.

Predsjenik: Javlja predlog *Lančin*, da se izaberu tri odbora, koja će pregladati i protresti izbore: I. Odbor za izbore vanjskih občina, sa sedam članova, izabranih medju zastupnicim gradskimi, trgovačkimi i veleporeznimi; II Odbor za izbore gradske i trgovačke, sa pet članova medju gradskimi i vanjskimi zastupnicim; III. Odbor za izbore veleporezničke, sa pet članova medju gradskimi vanjskimi i trgovačkimi.

Maćedo. Cieneć da odluka visokoga sabora po kojoj se imaju birati rečeni izbori, vriedja ustavni zakon, ja neću da sudjelujem tomu djelu, koje po mom mnienju protivi se ustavu, i zato nemogu u tom poslu glasovati. Molim da ova moja izjava bude primljena u zapisnik.

Klaić. Ja sve jednako mislim, a i moji ostali prijatelji tako misle kao i gosp. *Maćedo*, da je povriedjen zakon u stavni sa jutrošnom saborskom odlukom i zato ćemo se svi stegnuti od glasovanja, i želimo da bude zapisana u zapisnik naša uztega i uzrok, radi koga se uztežemo.

Predsjednik. Koja su to gospoda, koja uz vas pristaju?

Vranković. Ja se ustežem radi istoga uzroka povrede ustavnoga zakona.

Raimondi. I ja.

Moretti. I ja se uztežem od glasovanja.

Danilo. I ja se uztežem.

Rossi. I ja.

Predsjednik. Ta gospoda, koja se od glasovanja ustežu, neka ustanu i neka stoje dokle jim se imena zapišu u zapisnik.

Oni sedam ustane i stoji dok ji tajnici razaberu i zapišu. *(sliedi)*

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

III.

Ratila. Pošto smo prozborili o prvom faktoru gospodarstva, o marvi, prelazimo na drugoga pomoćnika ratara, na ratila, razumievajuć po toj rieči sve jednostavno orudje i sastavljene sprave potrebite gospodaru, dakle i strojeve (makine). Možemo slobodno reći, da odkad postoji trojedna kraljevina, nije bilo u njoj sakupljeno toliko ratila koliko ih ima u dvorištu izložbene kuće, te će

Digitized by Google

doista svaki gospodar samim razgledanjem puno toga naučiti. Najviše je toga donešeno od drugud, iz Beča, Praga i Pešte (dapače je poviše poslala i englezka družba Clayton et Shuttleworth, imajuća tvornicu ratila (ratilarnicu) u Linkolnu, a područnicu u Beču); jer ratila su tvor obrtnosti, a ta je kod nas u povoju. To nam opet pokazuje, da ratarska zemlja bez obrtnosti nemože pravo napredovati, te ćemo i mi zaostajati u ratarstvu, dokle se godjer nepodigne u nas i obrtnost. Jer s jedne strane su obrtnici najbliži i najsjegurniji kupci plodina, zato može gospodar više toga izvoditi, nego kad je prisiljen voziti muku svojih ruku u druge zemlje. S druge strane predstavljaju ratila veliku glavnicu, pa čim je dalje ono mjesto, odkuda se dobavljaju, tim su skuplja, i tim nesjegurnija; jer svaka se roba bolje kupuje neposredno nego po poruka. Kolik to pako novac, što bi izlazio svake godine iz zemlje ratarske, a vraćao se nebi nikada više, kad bi se sva ratila drugdje nabavljala! Toga se troška i boje gospodari, a posljedica je tomu strahu, da se zadovoljavaju lošimi ratili i uslied toga produkuju puno manje nego što bi mogli. Uzmimo samo kukuruz, kojemu naše tlo (u obće govoreć) osobito ugadja. Te plodine bi se kod nas puno više izvodilo, da kukuruz netreba toliko težaka. Da se pako ovi težaci ponajviše mogu nadomjestiti shodnimi ratili, toga slabo tko znade, a kamo-li da to radi. Pak opet je istina, potvrdjena najboljim uspjehom na imanjih kneza Lippe-a u Virovitici, baruna Jarja Raucha u Martijancu i na zemljah gospodarskoga zavoda u Križevcu. Svi ovi siju kukuruz u redove, jedno 2 stope razdaleke, pokle su zemlju kako valja priredili. Za obradjivanje slabo im treba kopačah, jer okapanje i plievljenje obavlja se težilom (cultivator), a ogrtanje ogrtalom; težaci plieve i okapaju samo ondje, kamo ova ratila nedopiru, koja dakako samo uzduž svakoga reda mogu raditi, a ne i poprieko. buduć da ih magarac ili konj vuče. — Nu tko ovako želi postupati, treba da prije pozna i prouči ova ratila; a komu nisu pristupačne dotične knjige, eto mu krasne prilike za to u našoj izložbi, gdje toga vrlo mnogo ima, te se može svojima očima osvjedočiti o praktičnosti ovih sprava. Nego premda smo malo prije kazali, da trojedna kraljevina nije jošte vidjela onakvo liepe zbirke ratila, kao što je sada na ogled stavljena u našoj izložbi: opet bi se jako prevario tko mi mislio, da tu ima svega, što gospodaru treba. Dapače je ova zbirka jako malena i neznatna prema onoj tušti i tami svakovrstnih strojeva, što ih je bilo na londonskoj ili hamburžkoj izložbi; od svakoga ratila fali puno vrsti; a gdjekojih važnih ratila neima. Drugčije niti nemože biti. Gdje neima obrtnosti (kao što je neima kod nas), moraju se izvrstna ratila iz one zemlje dobavljati, gdje se vlada bolje brine za razplod obrtne vještine. Buduć da su onakva ratila puno skuplja od domaćih, to ih gospodari slabo kupuju, a gdje se slabo kupuje, ondje ima pomalo trgovaca. Ovo je uzrok, da su se samo njekoje inostrane ratilarnice odvažile poslati svoje tvorine na izložbu, pak i ove nisu poslale sva svoja ratila, nego samo njekoja, za koja se nadaju, da će naći kod nas kupaca. Ovamo idu, osim pomenute englezke tvornice, Carrow i Steffek u Pragu, Horsky u Kolinu, Vidač, Strobel et Bariš u Pešti, Siegl, Lichtenstein u Beču, Körösi u Gradcu, Arnhofer u Lipnici, Vollmer u Ljubljani, Zagursky u Mariboru, Hlubek u Optuju itd. Žao nam je, što nisu zastupane tolike druge glasovite austrijanske ratilarnice. Ostala ratila donieli su na izložbu domaći ratilari i vlastela. Jer možemo se pohvaliti, da se u tom poglodu opaža kod nas očevidan napredak, kao što to zasvjedočava i naša izložba: prije 15 godina nebi se lje bilo moglo sabrati toliko domaćih ratila. Dapače imamo baš i pravu ratilarnicu, štono ju je utemeljio u Osieku Melkior Leicht, koji je toga poviše poslao na izložbu, i njegove tvorine nezaostaju za inostranimi. Isto tako imamo sada u Petrovoj gori tvornicu svakovrstnih strojeva, od hojih njekoji namienjeni su gospodarom. Petrova gora leži dva sata za Topuskom na bosanskoj medji i sva je, rekao bi, od željeza, koje se ondje od jedno 8 godina vadi, a sad je sagradjena i tvornica, u kojoj se svake vrsti željezna roba, pak i strojevi prave. Pomanje ratila pravi Rittmüller u Varašdinu, Milles u Zagrebu.

Glavno je ratilo gospodarovo *plug*, š njim ćemo dakle početi i mi. Akoprem se plugovi od starine grade i orudje ovo je na oko posve jednostavno; opet bi se prevario, tko bi mislio, da su se gospodari do danas u tom sudarili, kakav treba plug da bude; dapače se i dan danas o tom prepiru, kako da se namjeste pojedini djelovi pluga. Istina, da su se u mnogom složili, odkada su kod gradjenja plugova u pomoć pozvali nepromjenljive zakone mekanike, al koješta je jošte predmet prepirke. Otuda ono neizmjerno množtvo svakojakih plugova: ima ih dan danas na stotine, akoprem su više puta tako slični, da samo vještak razliku opaža. Nego različitost ova polieže ponajviše iz same naravi tog orudja. *Neima do danas obćega pluga*, valjanoga za svaku zemlju i potrebu. Ovu istinu bi gospodari dobro imali pamtiti i upetiti; a oni svaki dan grieše proti njoj, kupujuć plug, ne prema svomu tlu i prema dotičnoj radnji, nego nasumce, zato što se ovaj ili onaj plug hvali. Drugoga pluga hoće se ledini a drugog oranici, drugog ilovači a drugoga crnici, drugoga kršu a drugoga piesku; drugoga paranju ugara, a drugoga prašenju. Sad će razabrati naši štioci, zašto je težko osjeći, koji plug valja, i neće se začuditi, ako rečemo, da su nedostatni pokušaji, izvedeni ponajviše na istoj zemlji sa svimi plugovi, što ih ima u izložbi. Nu opet su se osobito odlikovali kod probe na dobroj zemlji izvedene malo niže imenovani plugovi.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 81.

U Zadru 8. Listopada 1864.

II. Saborska sjednica

od 27 rujna,

(sliedi V. br. 79)

Predsjednik veli da se nesmije metnuti u zapisnik uzrok, radi koga se njih sedam uzteže; jer da je to protivno (§ 12, c) saborskomu pravilniku, po kom se u zapisnik nezapisuje nikakovo obrazlaganje.

Klaić govori da uzrok nije obrazlaganje, nego da se ono u § 12 odnosi na pretresivanja; ali da isti § hoće da se zapišu sve znamenite sgode, medju koje spada njihova uztega sa svojim uzrokom

Predsjednik pita da sabor odluči ima li se zapisati uzrok; tko to misli da se ima učiniti da ustane.

Ustane onih sedam, ostali sjede. *Vladin povjerenik* nieće zastupniku pravo uklanjati se saborskoj odluci.

Mery to isto pritvrdjuje.

Maćedo nezna za toga, koi bi ga zakonito mogao usilovati da djeluje proti svojoj saviesti.

Lanča, Vranković, Klaić o tom se prepiru može li tko koga siliti, da proti svojemu uvjerenju radi i da bude dionik djela, koje drži da je zakonu protivno.

Mery govori da predlog njegov i *Lančin* jest na to upravljen da se vrieme zaštedi; jer inače, da se i zemaljskomu odboru dalo da izbore preglada, po § 38 pravilnika opet bi mogao sabor predati izvješće zemaljskoga odbora saborskomu naročitomu odboru da ga pregleda.

Predsjednik postavlja na glasovanje *Lančin* predlog, tko je za njega da ustane.

Ustanu svi, izim sedmorice, koji u tom poslu neće da glasuju.

Sliedi izbor prvoga odbora. Izabrani su: Bioni, Dojmi Pet., Lanča, Nikolić, Ponte, Stermić, Vuletic.

U drugom odboru izabrani su: Bonda, Mery, Micheli-Vitturi, Raimondi, Rossi.

Rossi. Buduć se ja u ovom poslu uztegao od glasovanja i od izbora, radi toga uzroka molim da nebudem ni izabran.

Raimondi radi istoga uzroka moli da ga izostave.

Predsjednik poziva sabor da izjavi ustajuć, pristaje li na te molbe.

Sabor pristaje.

Biraju se dva druga na mjesto Rossa i Raimonda, te su izabrani, Fanfonja i Jovanović.

Za tim se bira treći odbor, u kom su izabrani: Benja, Divnić, Kovačević, Radulović, Rossignoli.

Predsjednik pozivlje izabrane odbore da se ustanove, da izaberu svoje predsjednik i izvjestitelje, pak da njemu jave, da će jim on poslati izborne spise, koji svakoga idju. Tim izjavlja ovu sjednicu kao svršenu, a da će buduću navjestiti na svoje vrieme.

Klaić pita da odborska radnja bude izložena na vrieme neka zastupnici mogu pregledati spise prie nego se ureče buduća sjednica, barem za dva dana.

Predsjednik obeće da hoće, te se sabor razidje.

III. Saborska Sjednica.

na 6 listopada 10 ¼ satih.

Predsjednik vit. dr. Petrović.

Vladin povjerenik dr. Lapenna.

Pročitan je zapisnik prošaste sjednice.

Klaić pita da se poprave njekoje njegove rieči neizpravno zapisane.

Predsjednik poziva sabor da potvrdi zapisnik popravljen. Sabor potvrduje.

Predsjednik štije brzvjavnu viest zastupnika Radulovića iz Obrovca da je na putu obolio, te da nemože još doći; pak obznanjuje sabor da je pozvao ostale zastupnike, koji još nisu došli, da dodju što prie.

Prelazi se na dnevni red:

I. Izbori veleporeznikah četiriju okružja.

Rossignoli, izvjestitelj, štije izvješće odborovo o tom poslu. Kad je proštio pretres o izboru Zadarskom, u kom se nije opazilo nikakove nepravilnosti, predlaže da ga sabor potvrdi.

Predsjednik želi da sabor izjavi, ili će pretresati o izborih i o njih viećati svaki izborski sbor napose, ili sve skupa. Sabor odluči, svaki napose.

Klaić pita da se prie pretresu izbori u obće, pak onda svaki izbor napose.

Predsjednik izvalja da bi to bilo protivno pravilniku, i pozivlje izvjestitelja da štije odborski predlog, koi ide na to da se potvrde izbori gosp. L. dr. Lapenna, A, dr. Stermića, V. dr. Biona i V. pl. Ponte i sva tri potvrdjena su jednoglasno.

Rossignoli prelazi na izvješće o izborih Spljetskih, o kojih prem da ima prosvjedah predlaže da budu potvrdjene.

Predsjednik pozivlje sabor da odluči hoće li da se čitaju rečeni prosvjedi; na što se sabor izjavljuje naklon.

Digitized by Google

Rossignoli štije najprije prosvied Ivana Deškovića. On se tuži da je njemu oduzet glas, jer mu je bio uapsen jedan dio dobara. — Pak prosvied Karalipeovih nasljednika, koji su izključeni, jer su dobra podielili; ali ji nisu podielili, nego samo ugovorili diobu, koja će valjati samo nastajuće godine. — Sad braća Ivelića tuže se, da su od glasovanja odtureni, jer njihov treći brat nije bio sa dvojicom braće složio; ali oni treci brat neima ni imanja u zajednici s dvojicom. — Najzad se štije prosvied Alberta i Iliića, koji navode mnogobrojne uzroke, radi kojih izbori nebi bili zakoniti. Odbor kratkimi razlozim te je prosvjede odbacio.

Maćedo sad navodi i druge nepravilnosti, koje je opazio u izborih; n. pr. jedno ovlastno pismo njekoga Carića kojim je uoblašćen pl. vil. Sime Micheli Vitturi glasovati za samoga gosp. dra. Rossignoli, a on je glasovao za tri gospodina, medju kojimi nije g. Rossignola; drugo takovo ovlastno pismo nalik prvomu na gosp. Dubokovića, koi se vladao sve isto kao i plemeniti vitez. Uzimljuć povoda odtude, i iz svih onih nepravilnostih, koje su naznačene u štivenih prosvjedi predlaže, da visoki sabor izjavi svoju nepogodu na takovo nepravilno postupanje u izborih, ali da isto doba učinjene izbore potvrdi.

Moretti napominje da medju ovlastnimi pismi, ima i takovo biti, Šurijino iz Trogira, u kom je ovlašćeniku naručeno da glasuje po svojoj saviesti i po svom znanju, samo ne za državnoga činovnika; a da je ovlašćenik glasovao za gosp, Lanču c. k. učitelja, i da je ti glas brojen kao dobar, što nemože biti. Uz to pozivljuć se na ostale nepravilnosti, koje su do sada opažene čini mu se da je odbor u prosudjivanju prosvieda lakomuno i dvostrukim protivnim načelom postupao, odbacujuć njeke, radi onoga istoga uzroka, radi koga izborni je odbor njeke druge prijao kao dobre. Stoga potvrdjuje što je rekao Maćedo i pristaje uz Maćedov predlog.

Rossi kaže za dva ovlastna pisma veleporeznika Imotskih, u kojih nisu podpisani svi, koji imaju pravo glasovati, i sasvim tim su primljena na glasovanje, kad je Ivelićevo odbaceno radi takvoga uzroka. I to budi rečeno na potvrdu onoga što su rekli Maćedo i Moretti, i tim pristaje i on uz predlog Maćedov.

Rossignoli izvjestitelj gleda da opravda izborni odbor u Spljetu radi nepravilnostih s kojimi je prekoren. Pak hoće da dokaže, kako je plem. vit. Micheli-Vitturi imao pravo glasovati kako je glasovao. Najzad opravdava odbor, koi je pretresivao izbore, da kad su izbori po brojevih takovi, da većina ostaje na izabranih, prem da bi se odbili svi glasovi sumnjivi, onda odbor nije mogao nego samo na kratko pobiti prosvjede, pak predložiti da se izbori potvrde, ta da u tom nije nikakove lakoumnosti ni krivice.

Maćedo moli presjednika da bi se ona ovlastna pisma proštila na potvrdu istine koju je on rekao.

Moretti pritvrdjuje Rossignolu što je prije rekao i navodi primjere. Pak veli da odboru nije bilo gledati samo na vriednost izbora, nego i na red i na pravac, kojim se postupalo; jer prebacujuć nerednosti i nepravilnosti omanje, otvara se put samovljnomu postupanju, i skraćuje se sloboda u izborih.

Predsjednik pozivlje izvjesttitelja da izvadi ta pisma i da ji štije.

Rossignoli štije ta pisma.

Lapenna (kao zastupnik) veli Maćedu, da rieči koje stoje u ovlasnom pismu potvrdjuju, što je rekao Rossignoli. Pak da Moretti nije imao pravo osvaditi odbor lakoumnošću; a da Rossi takodjer nije iznio, što vriedna da izbore pobije.

Moretti odbije lične priekore Lapennine.

Maćedo pritvrdjuje svoje prvačnje opazke i svoj predlog.

Rossignoli pita da bi se proštilo pismo gosp. Šurije.

Predsjednik pozivlje sabor da to dopusti; sabor pristaje.

Rossignoli štije Šurijino pismo u kom stoji onako, kako je rekao Moretti.

Klaić počme sabirati jednu po jednu nepravilnosti i nerednosti, koje su izniela na svjetlo njegova družina Maćedo, Moretti i Rossi. Pak stane pretresati one ostale, koje su navedene u prosvjedu Albertovu i Iliića. . .

Predsiednik prekida mu rieč, napominjuć § 32 pravilnika zemaljskoga, po kom predlozi pojedinih poslanika imaju se najprie naznačiti pismeno predsjedniku, pak odpraviti na zemaljski odbor da o njih vieća. Gosp. Maćedo učinio je predlog, koi se dieli na dva predloga, to jest na taj da visoki sabor izjavi nepogodu o redu kojim su izbori ovršeni, i drugi da se izbori potvrde. Ovaj drugi, to je i odborov predlog; pak će kao takov doći na pretresanje, a prvi nebuduć redovitim načinom po rečenom § učinjen, on ga zabacuje i nedopušta da se već o njem pretresa. A da njegove postupanje, nebi se osudilo kao samovoljno poziva sabor da izreče jeda li uza nj pristaje. Većina pristaje.

Sad su predloženi na potvrdu izbori gospode Lanče, Micheli-Vitturi i Dojmi, pak ji sabor jednoga po jednoga jednoglasno potvrdjuje.

Rossignoli štije izvješće o izboru veleporeznika okružja Dubrovačkoga. Napominje da je učinjen prosvjed proti tim izborom; pak štije i prosvjed; a predlaže da, buduć neznatno što je u prosvjedu naznačeno, da se izbori potvrde.

Klaić stane razglabati potanko prosvied i dokazivati da nije tako neznatan kako se odbora učinilo. Najprie ima pet moralnih kipova u Dubrovinku, koji su glasovali, dajući svoje ovlastnice takovim, koji nisu birači u veleporeznom zboru, što je protivno § 15; a ta ovlastna pisma nisu dali oni, kojim pristoji to pravo po § 11, stoga je ono pet glasova nezakonito i ništetno. Za tim je dopušteno da glasuje njeki Jerić i Petković-Kovač koji po § 17 nisu imali prava da glasuju, što je okružni kapetan mogao doznati na dubrovačkom sudu. Drugi njeki Jerić i Gučić došli su ovlastnim pismom da glasuju mjesto svojih žena, što po § 15 nisu mogli, nebuduć oni veleporeznici. S druge strane Klaić i Gozze opozvali su se da su njihova

Digitized by Google

imena izostavljena iz popisa veleporeznika, a plaćaju dovoljni porez da budu, kao takovi upisani. Okružni kapetan odbacio je taj opoziv, jer je zakašnjen; a zakon daje četernest dana vremena opozivu, pokle je popis javljen. Ovo se dogodilo na 5 kolovoza; a ona su se dvojica opozvala na 19; svako diete znade da 5 a 14 čini 19, dakle je bilo na vrieme, jer se u nijednom opredieljenom roku po zakonu nebroji dan, od koga rok počima. Vragolova braća i nasljednici Rigovi izostavljeni su iz popisa, jer je jedan brat u Vragolovih izključen iz glasovanja po § 17; a medju Rigovimi nasljednicim jedan dionik, komu pripada najmanji dio Rigova imanja. U tom poslu zakon nije posve jasan, imajuli svi zadružnici posjeda gubiti pravo, jer ga je jedan izgubio. Ali zakon u § 17 čisto izključuje one, koji su *od tužbe oprošteni bili samo s nedostatka sredstva dokaznih*, čim je u Vragolovu poslu *sud odustao od parnice, radi nedostatka dokaznih sredstva.* U tom dvoje velika je razlika; prvo se nemože dogoditi brez konačnoga prez tresa i brez presude, čim nad Vragolovom nijebilo ni pretresa ni presude. Odbivši sada glasove, koji su nezakonito izrečeni za dva izabrana zastupnika, a dodavši nezakonito izostavljene, vitez bi Lalić i tako ostao izabran većinom glasova, ali nebi Radmili. Nego što bilo da bilo, neću da predlažem ukinuće toga izbora; i ja ću ga mojim glasom potvrditi; ali mi se čini da nije podobno takove nepravilnosti zatrpati i ostaviti neopazene. Neka gosp. Predsjednik i visoka skupština potrpe da proštijem § 42 unutranjega pravilnika, po kom obrazloženi dnevni red, ako će o njem pretresati i glasovati, imaju ga dva zastupnika podpisati; i § 45 po kom glasovanje o dnevnom redu ima prvenstvo nad poglavitim pitanjem. (Štije). Sad evo obrazloženi dnevni red koga ja predlažem: *Sašaliviši nerednosti, koje su se u izborih dogodile, sabor prelazi na dnevni red.* (Pridade predsjedniku taj dnevni red s podpisom svojim i Morettvim).

Predsjednik opaža da taj dnevni red znači sve isto, što i Maćedov predlog, neće radi istih razloga da se o njem pretresa i vieća.

Rossignoli veli da odbor nije ušao u duboke tančine, budući da ne uništuju izbor.

Zafron (biskup) govori da je odbor dobro učinio što je uračunao kao dobre glasove moralnih kipa, koji u svojoj upravi imaju nješto osobita.

Maupas (prabiskup) potvrdjuje to isto i navodi primjer, kako je on u Zadru postupao u takovih poslih.

Predsjednik pozivlje sabor da izjavi da li prima potvrdu gospode vit. Lalića i dra. Radmila.

Sabor jednoglasno potvrdjuje.

Potvrdjen je pak jednoglasno bez pretresanja gosp. St. Dojmi izabran u Kotoru.

Iza kratkoga počitka preuzeta je sjednica: II. Izvješće o izborih trgovačkih komora i gradova.

Mery izvješćuje i predlaže potvrdu za sve zastupnike tih sborova. Brez pretresanja potvrdjeni su jednoglasno za trgovačke komore dr. Petrović, dr. Bajamonti i Serragli; za gradove: pl. Benja, dr. Galvani, dr. Bajamonti, dr. Vuković, dr. Maćedo, presv. Zafron, Vuletić i Nikolić.

Za tim potvrdjeni zavjetuju se da će biti vjerni caru i poslušni i zakonu obslužni; pak je sjednica završena.

Kad bude gotovo izvješće o izborih vanjskih kotara predsjednik će ureći siednicu.

Naši Dopisi.

Iz Boke, 25 kolovoza 1864.

S... Vaš dopisnik iz Kotora od 20 August. pod, K. B. 70. rdjavo je bio izvješten, o izboru narodnih izbirača u občini Grbalskoj, koi se je slučio 14 istog, kako što i on napominje.

Tako dakle za uvjeriti mog priatelja K. i ostale naše narodne štioce, kako je i na koi način izbor u pomenutoj občini sljedovao, nek izvole sljedeći dopis pročitati, koi mi jedan moj poznanik iz Grblja, pokaza uredno:

Pri izboru ovom lično je prisustvovao kosiljer Okružni gosp. Dojmi, koije poranie došao u Ured onaj Občinski gdje je bio dočekan od sindika občinskog Tujkovića, i bivšeg vicisindika Vukasovića i još njeki glavara selski. jesu li se pak dogovoroli kog će izabrati, kog li ne — ja neznam ugoditi — Na Občinu onu po broju od 4000 duša spadalo je 8 članova. Okolo 10 i 11 uri skupila se silesia naroda, i medju se odma dogovore počeli činiti, da neće nikog od Glavara izabrati, nego proste i ni odkog — zaviseće ljude. — No budući da pomenuta Občina djeli se na 4. Kpetanie iliti knežine, te tako zaključiše, da svaka knežina ponase izabere dva člana, i poslje jedna drugoj jave, i da ove 8. od njih izbrane svaki potvrditi mora. U toku ovog vremena, izadje gosp. Dojmi mislim sa uzrok toj, sto ću ove glasove! a more bit i za drugi — i naredi dase isti mah sav narod rokiom, po običaju, poslužiti ima — Sluge gotove — iznesoše pivo — i narod počeše tratirati, a započeto djelo odgodiše poslje rakijono —.

Išt se pivo ne svrši, a zapovjed niče. "gosp. Dojmi govori da nema vremena više stati, i zato naredjiva, da odma kako se bude zvati, bez od laganja ide unutra. „ Eto čuda i sijaseta, jer se dogovori pomrsiše. — Zvaće sljedova, i najpravi koi bi pozvat, imenova one-kojih i dopade; no opet niesu ni oni svi bili onog duha-kako što se ukrotno gosp. K. izrazio, nego ihje bilo, ako će i dva narodna, koje je i njemu poznato. Narod prost, dobro neupućen, a dogovor neučinjen, na pitanje: kog ćeš. Sindik bi s bahom pridodavao "ti moraš dje su visinja jeli„. Čovek bi odgovarao. E! dakako! misleći daće ispast onako, kako što su se i dogovorat bili počeli! i tako od najprvog do svršetna, izbor ovaj sljedovaoje. — Ali za veliko je čudo kako se tako u brzo odgodi ona potreba gosp. Dojma, kad se izbori svršiše stoja medju nijma više od dvije ure. —

Iz Metkovića na mihovila 1864.

Niki Aga u Hercegovini pitao je jednog svoga kmeta Ciganina. Kakve si more vjere? — kakve hoćeš gospodaru! (kaže Vuk Stefanović).

Jovo, Vrgorčanin, odgovorio je fratru, koji ga je pitao: U što Jovo viruješ? — Ja virujem što Martin Franić i Serdar Miletić! (Kazao je Duje Vidoju. .

Ristan Slivanac u Neretvi govorio je. — Da on viruje što Kolunel Nonković i serdar Sentić! (kazivao je Jvan Zirović).

A Perko Primorac govoraše: ja virujem što Kolunel Ivičević i knez Kostanić! (kazivao je Bariša Kostanić).

Ako Bariša Plinjanin nehtiaše odgovoriti kao Ciganin, ter je za to izdajica? Kako Jovo imadiase Vjeru u Franića i Miletića, a Ristan u Nonkovića i Sentića, a Perko u Ivičevića i Kostanića, tako Bariša vjerovaše *Rieči Cesarovoj*, koja veli: *Odvietuj po slobodnom tvom osvjedočenju. Neimaj nikakovih sebičnih uzgrednih obzirah.*

Digitized by Google

Odvjetuj onako, kao što po najboljem svom znanju, i po saviesti svojoj, scieniš da će bit najkoristnije za dobro obćenito (u Izbornom Redu članak 38).

Pak zato zovete Barišu izdajicom, što je odvjetovao po svojoj duši?

Izbirači su kano i djevojke. Prosci sa svih stranah. Budi jim prosto, samo neka nije sile, jagme, ni prevare. Neretvanske djevojke rekoše; kano i Grahovka: "Volim s Pašom na travi zelenoj, Neg Sekulom u svili crljenoj„. (Milovan), a Bariša reče:

Volim biti Sekulova druga
Neg Pašina da je su tri tuga.

Neće Bariša Jukicim, zašto se spominje Metkovskoga masla, kad su premistili Sudca iz Opuzena u Metkoviće, iz sriede na kraj Neretve. Šteta većini Neretvanskoj od korina do Prologa. A opet vele da je u Metkovićih kantara nalik onom, o kom se pjeva:

"Na kantaru do dva jajca ima:
Jednim mjeri meni, drugim tebi;
A obama kada mieri sebi.„

Stoga Bariša volio je Primorcu, nego Metkovcu. Sada neka razumi naš Profešor Guzmanić, što no veli; "a ja se naguzam mudrosti (šik)„ i njegov pobro J. B. što no piše — "Vadeći Judu Barišu Nikolca„ —

Je. Visko.

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

III.

Al otuda nesljedi, da ostali plugovi nevaljaju, dapače su svi izvrstni, svaki u prlmjereno zemlji. Tomu se nećemo čuditi, kad uvažimo, da na našoj izložbi neima novih kakvih nigdje do sada nevidjenih plugova, već su svi samo po prokušanih pravilih sagradjeni. Upravo zato preporučujemo našim gospodarom osobito, da marljivo razgledaju sve plugove i da si nabave onaj, koji će biti prema njihovu tlu. Po imenu neka nepropuste razgledati česko "ruhadlo„, kojega valjanost se je u primjerenih okolnostih posvuda potvrdila, a prozvano je češki tako, što zemlju ruha t. j. drobi, pa se opet lako njim ore, i lako ga marva vuče. Za ruhadlo je u dobroj zemlji dosta jedan jak konj: nije-li to dakle Bogu plakati, kad gledamo, kako se kod nas u jedan plug hvata po šest volova — pa još je oranje lošo!

Na našu izložbu donešena su svega skupa 24 jednostavna i 2 dvostruka pluga. U Austriji gradjeni plugovi idu odsjekom u 4 vrsti: hohenheimski plug je sagradjen po brabantskom, al je popravljen od würtemberžkih vještaka. Vidač u Pešti gradi po vlastitom sustavu plugove, osobito po Ugarskoj razprostranjene. U Zinzendorfu (u šoprunskoj županiji) grade se takodjer osobita ustrojstva plugovi. I pokojni Zugmayer je bio posebni plug sagradio koji je preko Sutle, a i kod nas, već prilično razprostranjen. Napokon je pokojni ministarski savjetnik Kleyle sastavio osobit plug strogo se držeć načela matematičkih. Sve ove vrsti plugova zastupane su u našoj izložbi. Osim toga i sasvim prostih običnih plugova, jedan sagradjen od Koste Jankoviča u Novoj Gradiški, a drugi u Brdovcu. Ovaj posljednji je po dobro orao, i vidjet je, da ga je vještak pravio.

Od dobroga pluga se potrebuje: 1) da ore plitko ili duboko, kako se hoće oraču; 2) da pravi širju ili užu brazdu, prema volji orača; 3) da mu je brazda ravna i čista, a uzoranu zemlju da sasvim izvrne i što više zdrobi. 4) Da jednako i lasno ide, pa da nepotrebuje premnogo sile od tegleće marve. 5) Da je čvrst i dugovječan, i da se opet lasno naredi i popravi. 6) Da je jevtin.

Nijedan plug neima sva ova svojstva u punoj mjeri u svakoga je ovo ili ono svojstvo pretežnije: ima plugovah, koji su osobito prikladni za duboko oranje; a ima ih, koji se ponajlaglje [illegible] itd. Prema svojoj potrebi neka dakle gospodar izabire plug. Čim je tvrdja i žilavija zemlja, tim jačega treba pluga; čim je prhkije tlo, tim laglji neka bude plug. Zato ima sada od iste vrsti pluga više suvrstih; tako n. p. od Vidačeva pluga ima na izložbi jedno 5—6 svakojakih suvrstih, od kojih valja svaka, al samo u primjerenoj zemlji.

Kad su kušali plugove na orantci, najveću su hvalu stekli plugovi bar. Jurice Raucha, Bedekovića, Leichta, Vidača; pomenuti plug brdovački (radi svoje jednostavnosti i liepog oranja), plug hohenheimski s jednom ručicom a bez ornice (kolečkih) izložen od Vollmera u Ljubljani; a edinlu (tratinu) je vrlo dobro orao plug sagradjen od zagrebačkoga ratilara Milesa takodjer po Vidaćevu sustavu. — Nu nećemo da onomu kušanju pripisujemo odlučnu važnost, jer se je tu kušalo na brzu ruku; opetujemo, neka nitko nemisli, da ostali kušani a napose nepohvaljeni plugovi nevaljaju.

Za oranje dvostrukim plugom, koji ima dva lemeša i zato sieče najedanpnt dvie brazde — hoće se vrlo jake marve; ovi će se dakle plugovi slabo kod nas udomiti. S druge strane žao nam je, da su na izložbu samo 2 ruhadla donešena, te se nije mogla njihova vrsnoća dovoljno pokazati; pak opet bi valjalo orudje ovo po ravnicah naše domovine bolje razprostraniti, jer ne samo da je lako njim orati, nego i zemlju tako mrvi, da nemožeš bolje želiti. Al dakako za žilavu i smolavu ilovaču nevalja ruhadlo, nego samo za meku zemlju; a uzoranu ilovaču treba razmrviti *ježakom*. Ovako se zovu valji, pernati kao kakav buzdovan. Pera ova razbijaju i mrve ilovaste grude bolje od svake brane i motike. Zato preporučujemo osobito orudje ovo našim gospodarom imajućim tlo od tvrde ilovače, a mogu ga razgledati na izožbi, gdje imaju dva komada ježakah, oba je izložilo križevačko gospodarsko učilište. Ovakov ježak stoji u Pragu kod Karova 16 for., a ruhadlo 12 for. Ciena je izloženim plugovom vrlo različita. Pohvaljeni gori hohenheimski plug stoji u Ljubljani 20 for., Vidačevi (od Siegla napravljeni i izloženi) 14 i 16 for. (bez ornicah iliti kolečkih), Milesovi 26 i 28 for., Leichtovi 16 i 60 for.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime **Amića.**

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 83.

U Zadru 16. Listopada 1864.

Sabor Dalmatinski.

IV. Saborska sjednica.

13 listopada 10 ¼ sati jutr

Štije se zapisnik prošaste sjednice, sabor ga potvrdi.

Predsjednik daje tajniku da čita pismo doktura Radmila, kojim pita da mu se dopusti ostati još osam dana u Dubrovniku radi nemoći.

Sabor dopusti.

Štije se pismo doktura Bajamonta za isti uzrok radi posala.

Sabor dopusti.

Tim se prehodi na dnevni red: odborov ozvješće o izborih kotara vanjskih.

Nikolić izvjestitelj štije izvješće o izborih kotara Zadarskoga, Rabskoga i Paškoga. Buduć izbor u podpunom redu po izbornom pravilniku, *našto jedino odbor je pazio*, predlaže, da se ti izbori potvrde.

Predsjednik pozivlje sabor da izjavi potvrdjuje li zastupnikom gosp. Kneza Ivana Fanfonju.

Sabor potvrdjuje jednoglasno.

Predsjednik upituje sabor potvrdjuje li izabranoga zastupnika Franu pl. Zanka.

Sabor jednoglasno potvrdjuje.

Nikolić izvjestitelj sliedi štijuć izvješće o izborih kotara Šibeničkoga i Skradinskoga, koje nahodi u podpunom redu opravljene i predlaže da bi jih sabor potvrdio.

Predsjednik predstavlja saboru na potvrdu izabronoga zastupnika Josu Piperatu.

Sabor jednoglasno potvrdjuje.

Predsjednik predlaže na potvrdu zastupnika popa Josipa Raimonda.

Sabor jednoglasno potvrdi.

Sad dohodi na red izbor kotara Benkovačkoka, Obrovačkoga i Kistanjskoka.

Nikolić izvješćjuje da je odbor našao taj izbor podpuno pravilan i predlaže da ga sabor potvrdi.

Predsjednik upićuje sabor potvrdjuje li izbranoga zastupnika Peru Radulovića.

Sabor jednoglasno potvrdjuje.

Nikolić izvjestitelj štije odborsko izvješće o izboru kotara Drniškoga, Kninskoga i Vrličkoga.

U izvješću kaže da proti tomu izboru podigla su se dva prosvjeda u koliko se tiče biranja izbirača, jedan iz obćine Kninske, drugi iz obćine Vrličke. U prvom se poglavito to kaže:

a) da su ljudi na biranje zvani listićim u kojih je zabilježeno da će se izbori obavljati u obćinskom uredu; pak da su se obavljali na preturiji u preturovoj sobi, koja je tako malena da birači nisu mogli pristupati nego jedan po jedan.

b) da izborski popis nije štiven redom, ni redom zazivana imena izbornika kako pravilnik naredjuje; nego da su se zapisivali izbori kako bi koji birač došao.

c) da nije biračem proštiven § 38 pravilnika izbornoga, kako je u istom pravilniku naredjeno.

d) da su dolazili ljudi s listim, na kojih su bila zapisana imena 45 izbirača, koje je svaki birač htio izabrati ti su listi bieli i modri: na modrih su bila imena slobodne i narodne stranke, kojoj su bili na glavi Sablić, Monti, Fumiš, itd. a na bielih gospoda pretur, podeštat i drugi ljudi po njihovoj ćudi; pak da je pretur zapoviedao kad bi ko došao modrim listićem da štije imena na njem napisana, a kad čovjek nebi znao štiti da bi ga pretur poslao nazad a njegov listić zabacio. Ali kad bi tko donio bieli listić onda bi njegov glas primio.

e) da čim su se obavljali izbori bila je u varošu podvostručena vojačka sila i ženda i ronvlastito da su bili vojnici postavljeni na stražu; pred vrata preturove sobe gdje su se obavljali izbori, a uz to da su se šetali po varošu i žendari i rondari kolonaši, koji su odredjeni da traže hajduke, i time da je bio nad svietom veliki napor, sve na korist izbirača preturu ugodnih, a na štetu protivne stranke.

f) da ljudi s modrim listićem videći da se njihovi listići neprimaju, a nemogavši oni na pamet izreći onih 45 imena, tužili su se brzojavom nadržavnoga ministra u Beč, odkle nisu primili nikakova odgovora. Ljudi su se na to stali na glas tužiti, a kolonaši otimati jim modre listiće, i hvatati jih i zatvarati.

g) Da su njeki se pokušali opet da idu s modrim listićem do preturove sobe, ali da su jih straže odturile natrag.

h) da videć kako je dosada bio zaludu svaki pokušaj da prodru modri listići na izbor, najveć, dio ljudi pošao je svojoj kući.

Izvjestitelj kaže da ima medju spisi ob ovom poslu izvješće pretura Kninskoga, u kom pretur pobija rečene tužbe. Odbor o toj tužbi misli:

a) da je u pozivih urečen izbor u Kninu, pak držao se u jednoj il' u drugoj sobi da se pod imenom mjesta razumje grad ili selo, a ne kuća ili soba.

b) da u zapisniku ne nahodeć se traga nikakvom neredu o pozivanju izbirača, o tom se krivo tuže.

Digitized by Google

c. d. e. f, g. h.) Što se god u tužbi nahodi pod ovimi slovim niti je šta u zapisniku zabilježeno, niti preturovo izvješće šta potvrdjuje; da pače pretur kaže da je sve to lažno, i da se listići nisu primali ni bieli ni modri.

U Vrličkom prosvjedu tužese na blizu o istih stvarih: objavljenje izbiračkoga popisa nije učinjeno po pravilu; izbori su se obavljali ne u prostranu miestu nego u maloj preturovoj sobi; kad bi god koji izbirač dao svoj glas onda bi ga iz sobe odpravili; po preturiji šetali su se impiegati, popi, fratri, kaludjeri, pak djelili modre listiće poput mandata, a otimali biele, koje je razdjeljvao Krsto Kulišić i drugi neodvisni ljudi.

Odbor misli da tim tužbam nema nikakova dokaza, pače da se sve pokazuje lažno po sviedočbi žendara, občinskih stražana i po drugi spisih o tom poslu, koji su došli od preturije Vrličke i Sinjske i od žendarskih zapovjednika. Suviše u izbornom zapisniku nenahodi se ni traga ikakvomu neredu; štoga odbor cieni da sve te tužbe imaju svoj uzrok u žalostnom srcu one stranke, koja nije mogla predobiti na izboru. Pak najzad zaključuje da su izbori Kninski, Vrlički i Drniški u podpunom redu, i prosi da jih sabor potvrdi. —

Klaić pita da se štiju tužbe.

Predsjednik upituje sabor da izjavi pristaje li na to. Sabor pristaje.

Tajnici štiju tužbu Kninsku, pak za njom svjedočbe priložene uzanju; pak onda izvješće pretura Kninskoga ob ovom poslu. Za tim tužbu Vrličku i priložene svjedočbe, pa najzad izvješća preturska i žendarska. Ovo štenje traje sve do podne. Kad dospije štenje prekine se sjednica, pak se opet otvori na 12 ¼ sati.

Predsjednik izjavljuje da je otvoreno pretresivanje. Pita rieč Klaić, Predsjednik mu daje.

Klaić. Stvari koje ste čuli, o gospodo, uzbudjuju srce poštenoga čovjeka na srdžbu, videć pogazenu zakonitost i slobodu. Ali se nimalo ne bojte da ću ja, kako bi se pristojalo, navaliti na tvorce onih dogadjaja, koje ste čuli. Ja ih volim stvarno razabrati da vam dokažem njihovu težinu, nek ju vi možete dostojno prosuditi, što nije vaš odbor učinio. Ima mudroznanaca, a i bogoslovaca koji dvoume o neprivarivosti svetoga otca Pape a vaš odbor sve je one tužbe metnuo na stranu i svjedočbe zabacio nasloniv se na preturovu rieč: pred njim je pretur sve, a one stotine podpisanih svjedoka niš; takove sliepe viere nemogu cieniti da je pri vami, zato ću vam one dogadjaje pretresti. Što se tiče da ljudi nisu bili pristojno ubavješćeni o miestu gdje će biti izbori, ako i dopustim da je to bila mala pogreška, nemogu isto doba neopaziti da ljudi pristupivši k občinskoj kući, gdje su bili pozvani, nisu našli tko bi jih barem oznanio gdje će poći da biraju. I to je u ovom poslu malenkost, ako promislite da se po tom premieštivanju izbora zapuštilo mjesto zgodno i podobno a izabralo drugo neprilično i najmanjoj skupštini ljudih, a kamo li onolikom sajmu. U občinskoj kući nahodi se prostorno miesto u kom ako i nebi mogle na jedan put se sakupiti tolike stotine izbirača, opet bi mogao stati dovoljni broj. Godine 1861 ta kuća nije bila u občinskoj oblasti, ali kao najpodobnija u Kninu, bila je najmljena za izbore; sad je bila ta kuća na rucih brez najma, a izbori se obavljaju u preturovoj sobi, koja je malena i uz to po njoj toliki stolovi da nemože u nju stati veće od sedmero ili osmero ljudih na jedan put. Može li se reći da se u tolišnoj sobi javno obavlja posao prikom djeluje preko hiljade svieta? Maleno mjesto otimlje biraču pravo koje mu po zakonu pristoji, nadzirati kako se bira, i uklanja javnosti djelo poglavito u kom je javnost jamac da se zakonito obavlja. Preturova soba da baš i velika, nije bila i radi drugoga uzroka mjesto podobno biranju. Poznato je, kad naši seljaci primu poziv na preturiju s kojim strepom i strahom pristupaju ondje, gdje jih opet najuljudnjie neprimaju. A ono jutro već prije nego su kvarošu pristupili a još veće kad su došli u varoš našli su mnogostruke straže i različite vojnike, koje nisu običavali viditi; pak kad su doznali da su izbori u preturiji a ne na občini, ako je koji potekao konoj strani nastupio je pred preturovim vratim na šest vojničkih stražanah s naperenimi bajunetami. Nije li sva ta sprava bila kadra ustraviti još veće seljake i skratiti jim slobodu njihova glas? Sad kad je koji ušao i prikazao list na kom je bilo zapisano 45 imena onih ljudih koje je htio izabrati da biraju zastupnika, pretur koji je sjedio upravljajući izbore pozivao ga je da na pamet govori ona imena, a njegov list odbaci. Ako promislimo koliko je mučno i učenomu čovjeku držati na pameti toliko imena i redom jih izreći, valja da rečemo da to seljaku nije ni moguće. Ali nije pretur sve liste odbacivao: bilo je listića bielih i listića modrih; modri su bili tako nesrećni da nisu mogli njegove milosti dostignuti, čim je biele primao. On kaže da nije primao ni jedne ni druge, nego da je on svojim glasom uzpomagao ljude da ona imena izreku. Budi i tako; ali kakva je ta pomoć bila onim koji su s bielimi listićim dolazili, a kakova onizim koji s modrim, to ne kaže; a sviedoci govore da je jednim napomenuto ono imena što je na listiću pisano kako jih je seljak mogao barem potvrditi; čim onim drugim iz modroga listića nije nigda ni jednoga imena proštiveno. Naravno je bilo da se uzruja ona množina ljudih, koja je te modre liste nosila kad su se družina povraćala, kažuć da se modri listi nikako ne primaju; ali svjestni ljudi koji su toj množini bili na glavi, vidili ste kako su s brzojavom u Beč utišili skupštinu; ali ako je koji seljak na glas se potužio, sad su ga stražani uhitili i odpeljali u tamnicu, pak drugim modre listiće otimali i koji nebi htio dati iz ruke, zatvorili. Takovo postupanje bilo je doisto kadro da dospie do gungulje, do čega nije došlo sve radi uprave onih ljudih koje pretur u svomu izvješću ruži. S druge strane, izim carske vojske i žendara, bili su postavljeni da čuvaju red kolonaši, koji takove časti uživaju u puku, da jih sviet zove *razbojnicim*, jer se medju njimi nalazi takovih koji su do sada hajdukovali i ta-

Digitized by Google

kovih, koji su rad zločina pred sudom bili. Da se takovi ljudi izaberu te da se šalju u potragu hajdukom tomu nije ništa protivna; pače to može biti i koristno; ali takove ljude postavljati da upravljaju redom medju poštenimi gradjani i mirnimi neoboružanimi seljanim, to je metnuti ove pod njihov strah i izložiti jih njihovu nasilju. Da su oni pučki vodje onakovi ljudi kakove jih pretur naziva, kamatnici i što ja znam šta, nebi se oni bili smjeli prosto šetati medju toliko stotina seljakah, ni s njimi upravljati i u miru jih držati nego bi se pred prietečim nemirom sakrili. Ti su ljudi Pane Sablić bivši zastupnik, doktur Lovre Monti odvjetnik, Mate Lalić javni bilježnik, braća Fumiši i drugi pošteni posjednici i trgovci.

Ovi ljudi svjedoče da su birači biveni, da su pozatvarani a pretur u svomu izvješću ne nieče ni jedno ni drugo; sada naš odbor samo ne nahodi da takovo postupanje moglo je skratiti slobod biračem; pače budući veliki dio pošo s Bogom a nije glasovao, odboru se čini da se to nije radi nasilja dogodilo, nego samo za to što oni izbirači nisu htili glasovati.

Ako prispodobimo brojeve, što je velevažno, jer se po brojevi sviet vlada, najti ćemo da je veći broj onih koji su tužbe i svjedočbe podpisali, nego broj onizih koji su glasovali, nebrojeći za ništa one koji nit su glasovali nit su se tužili. Ovi brojevi dokazuju da bi se imala dati na njeki način veća pretožitost onim tužbam nego li istim izborom.

O Vrličkih poslih buduć na blizu, jednaci sa Kninskimi one se nerednosti procjenjuju kano i kninske; samo ima se ovde opaziti da nije dostojno bilo imenu Krste Kulišića nadostaviti onaj predjevak *(famigerato)*, jer je on čovjek koj je imao čast da ga narod izaberi svojim zastupnikom i kao takov sjedio je medju nami, i stekao je pošten glas i upliv prostran u narodu samo svojom svedjernom pripravnošću na korist svojih zemljaka. Onoj cieni u kojoj Cetinjani drže Krsta Kulišića imamo se zahvaliti da se nije onoga dana dogodio nikakvi nemir. Što su se paka onaj dan kod njega našli dr. Monti i drugi prijatelji iz Knina, ja mogu dokazati da nisu bili došli radi izbora nego samo jer su jih njihovi posli zvali, pak su i oni pripomogli uzdržati mir, koji je bio na pogibeli. I ovde u Vrlici broj izbirača koji se tuže bio je nablizu jednak s onim, koji su birali. Neću vam reći ni rieči da pobijem žendarska pisma ob ovom poslu, buduć da kad ste čuli gdje vam jih štiju opazili ste, gospodo, kakove su vriednosti.

Ovde govornik sabirajući opet razloge radi kojih mu se čini da sabor nemože zabaciti one tužbe niti podpuno se nasloniti na preturovo izvješće, buduć u toj razpri ista preturova osoba zaokupljena, predlaže:

da Sabor odustane za sada od potvrde izbora onih, a da medju to se odpreme svi oni spisi na sud da jih procieni i da postupa proti krivcem koje bi našao; a isto doba da se vlada zamoli da bi odredila komisiju kojoj bi se pridružili dva zastupnika da razvidi o istom poslu i prosudi koje bi se naredbe imale izdati da se u napried takovi neredi ne dogadjaju. *(sliedi)*

U poslu Glasnikove *Laži odkrivene.*

Uzprkos svoj govoranciji pisca skoro *I. B. iz Opuzena*, a sad *Illije Bošgnaka iz Neretve* (Metkovića!), uoblašćeni smo javiti da gos. Mihovio Pavlinović nije ni dao ni pokušao dati za se glas u izboru Zastupnika Vrgorskoga i t. d. godine 1861, ni *rično* ni pismeno; nego da je on bio za se glas dao jedino u izbiranju Komesije za nadgledanje i upravljanje toga zastupničkoga izbora; pa i ta svoj glas ostavio drugomu, da ugodi mnenju i vrućoj želji gos. Pretura Metkovskoga Milkovića, koj je odmah s prva sam bio zasio za stol komisionalni, i poslje odstranjen bio, kao ne izbran u Komesiju. Od ostaloga svak vidi da nam nemože biti do toga da pozivljemo pred javno mnenje g. I. B. da odgovara za pomiešanje stvari sa svim različnih, dokazujući sama pisma od njega podpisana, koliko je starac nevješt ustavnomu sustavu. A još nam manje može biti do toga, da mi odbijamo uvrede Glasnikova pisca Metkovskoga na čovjeka kojega dobro svoj narod poznaje.

Gospodin Sundečić šalje nam sljedeće pismo:

Budući da ja moram pomoću božijom dne 16. t. m. odlažiti iz Zadra na moje novo opredjeljenje u Crnu Goru, zato sam oslonio na ovdješnjeg mog prijatelja pravoslavnog paroha, *Kirila Žeželja* razdavanje "Krvave Košulje„, koja će skoro sasvim dogotovljena biti. Ako daklen nebi komu uredno stigao podpuni broj knjiga, ili bi se tko drugi zaboravio: molim neka se obrati na spomenutog mog prijatelja, od kog će sve uredno kroz najkraće vrieme dobiti.

J. Sundečić.

Digitized by Google

Izložba trojedne kraljevine.

(Iz "Gospod. Lista„.)

III.

K plugovom spadaju i podrivači koji nedižu, nego samo podrivaju zemlju mrtvicu. I ovo je orudje kod nas sasvim nepoznato, a opet vrlo koristno, kad uzmemo na um, da sve gotovo trave žile svoje duboko u zemlju puštaju, a mekoćenjem mrtvice olakoćujemo im neizmjerno taj posao. Osobito se hvali izloženo Horskoga ruhadlo s podrivači, koje stoji u Pragu 35 for.

Njeka vrst plugovah su i tako zvani exstirpatori, cultivatori, kojimi se prekapa zemlja i plievi korov medju okopavinami; zatim ogrtala, kojimi se okopavine ogrću. Ovakvoga orudja ima poviše na našoj izložbi; vrlo se hvale ogrtala sankovićevo iz Varaždina i kolačkovo, izloženo od gospoštine Darde. Osobito nam je drago, što su ova okapala i ogrtala donešena ne samo od ratilarah nego i od vlastele (po imenu i od baruna J. Raucha); jer je ovo dokaz s jedne strane ratarskoga napredka vlastnikah, a s druge praktičnosti istih ratilah, te sada nemože nitko više kazati, da takve stvari nevaljaju za našu domovinu. Nu onakvomu orudju hoće se i sijalah, sijućih sjeme u redove, pak i tih ima poviše na izložbi.

Od branah ima više i to prokušanih vrstih po imenu brabantska i verugasta; samo neima najnovije, tako svane okretke brane, koja se okreće kao žrvanj, kad ju konji vuku.

Za košenje trave donieli su Englezi Clayton i Shuttleworth dva kosila; nu probe nisu pošle najbolje za rukom. Nego tomu nisu kriva ova kosila već neravna zemalja i kiša. U Englezkoj se ova kosila s najboljim uspjehom upotrebljavaju. Tko se želi kosilom poslužiti, morat će dakle s proljeća livadu dobro poravniti, što će i drugčije koristno biti po njega. Manje kosilo stoji u Beču do 270 for.

Za sieno ima njekoliko premetalah, koja ga premeću bolje od svakoga težaka, te se onda brzo suši. Stoji kod Sigla 190, a dvostruko 270 for. Osim toga su izložene dvoje konjske grablje, kojimi se sieno brzo zgrće, a stoje kod Sigla u Beču 130 fior.

Za vadjenje zreloga zrnja ima na našoj izložbi puno strojevah. Najveći je mlatilo štono ga izloži Körösi iz Gradca. Stoji 215 for., a s vjetrenjačom 376 for. Okreće ga pokretni parostroj za 8 konjah, to će reći, da taj parostroj ima toliku silu, koliko ima 8 konjah. Ovakov parostroj stoji 3100 forintih. — Mlatilom ovim možeš omlatiti dnevice 250—300 vaganah pšenice, a do 400 vag. ječma ili zobi. Osim toga ima više mlatilah, koja okreće marva upregnuta u vitao, a jedno je mlatilo ručno, izloženo od tvornice kneza Lichtensteina; stoji 200 for. Za našu vlastelu, vršuću marvom žito, najbolje se preporučuje mlatilo s vitlom: sa 4 konja možeš njim omlatiti odsjekom 100 vaganah svaki dan. Ovakvo mlatilo stoji u pomenutoj tvornici 350 for., a vitao 400 for. — Vitlovah ima na 2—6 glavah marve. — Da se olakoti dugotrajno vejanje, trieblјenje i čišćenje žita, upotrebljavaju se vjetrenjače, kojih ima takodjer više na izložbi. Najveću je izložila gospoština Darda, stoji 100 fr.

Kad se kukuruzni klipovi rukama krune (ruže), posao ide vrlo sporo od ruke, te našinci potrate cielu zimu na krunjenje kukuruza. Za pospiešenje toga rada izumiše osobita krunila na kojih se klip za časak tako okruni, da niti jednoga zrna neostane na njem. Na našoj izložbi ima vrlo mnogo ovih krunilah, koja su sva shodna; samo što su njekoja za manju porabu, a druga za veću udešena. Manje krunilo stoji 22 forinta, 34 forinta, 48 forintih, a veće 80 for., koje moraju dva momka ili i jedan konj vitlom okretati, te će u jedan dan do 100 vaganah nakruniti. Ima još i amerikansko krunilo, kojim se za jedan dan do 1000 vaganah kukuruza okruni, a kreće se parostrojem. Na izložbi ga neima, nego znamo, da se njim služi virovitička gospoština; stoji 250 for. bez parostroja.

U sjednici novčanog odsjeka družtva Matice dalmatinske, držanoj u Zadru dne 4. tek. listopada pod predsjedništvom g. viteza d.ra Petranovića u prisutnosti g. podpredsjednika d.r Klaića, gg. člana pl. Lantane, d.r Paštrovića i d.r Vitezića, i tajnika, bude jedinoglasno odlučeno:

1. Da upraviteljstvo sigurnom jamčevinom ukamati razpoloživu svotu od fior. 800, i sklopi dotičnu pogodbu;

2. Da se ovogodišnjeg Narodnog Koledara drži, u koliku bude moguće, glede oblika i broja tiskarnih tabaka i iztisaka onoga što će se za dojduću godinu izdati;

3. Da zamoli družtvenog povjerenika u Dubrovniku g. Kalika, da prijateljskim putem opremi pošao odnosno na vjeresiju fior. 47 prama zaostavštini pok. Jove Lainovića; i

4. Da primi ponudu Zagrebačkog knjižara g. Svetozara Galca glede prodaje matičinih knjiga.

A. Šimonić.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Amića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 85.

U Zadru 22. Listopada 1864.

Obzir po svietu.

Još se sve govori da će se na brzo namiriti danski i njemački posli: možda će to i sutra se dogoditi, ali se još nije doistinilo. Politički sviet po Evropi najveće se zabavlja o talijanskom i francuzkom ugovoru, po kom se Napoleon obvezuje u dvie godine ostaviti Rim, a talijanski kralj neuznemirivati rimsku granicu.

U Beču je ministarstvo na klancu: njeki vele da će se promieniti Šmerling, njeki Rechberg, a njeki pak kažu obadva, i sve ministarstvo.

Na 16 studenoga otvoriti će se *Reichsrath*, onda će se štogod bistrije saznati, što će biti s ministarstvom, što li s novcem, o kom mnogo razbiju glavu državnici.

Izabrani su na našem saboru za *Reichsrath*: Alesani, Begna, Bonda, Kovačević i Lapenna.

Sabor Dalmatinski.

IV. Sjednica 13 listopada.

(sliedi)

Alesani pobija razloge, koji su navedeni u tužbi. Njemu se nečini pravo ni razborito nevjerovati preturovu izvješću, zato samo što piše nepozvan. Tko je pozvan da se opravda, gleda kako bi se bolje osvjetlao; a toli veće činovnik, na koga se napada, ima se braniti kako bolje može. Što se osobito tiče tužbe i prosvjeda; on s Klaićem drži, da se pod imenom *mjesto* razumije soba ili dvorana, gdje će se kupiti birači, a ne grad, varoš ili selo, jer je ovo u zakonu zabilježeno, niti ga tko smije mienjati. Ali nije ta velika šteta, što su birači pozvani na občinu, pak se biralo na preturiji: to su mogli doznati u brzo,. kad su u Knin došli. Ako je soba malena bila, možda u Kninu nije bilo podobnije; a čim je pri izborih bio odbor, komu pristoji izbore nadzirati i upravljati, onda valja tomu odboru vjerovati prie nego ljudem, koji su u izborih propali. Buduć soba preturova malena bila, nije bilo ni moguće drugčije glasovati, nego upuštajuć u sobu izbirače jednoga po jednoga; a to je i pravo bilo da se pušta glasovati seljake kako koi dodje, neka jim nedodije čekati i neka se prie kući vrate. Buduć saboru suditi o izborih po svomu osvjedočenju, a neglededajuć potanko na red i na pojedine sgode, čini mu se da nepravilnosti nisu tako velike, da bi izbor uništile; jer bi onda bilo lako svakoj stranki, koja ostane u manjini prouzročiti nepravilnosti, uhvajuć se da bi na novih izborih srećnija bila. O načinu glasovanja i njemu se čini da seljaci nemogu iz pameti izgovarati redom 40 do 50 imena, i drži da ji mogu prikazati zapisana na listu. Ovako se postupalo i u drugih kotarih, a i u istom Kninu; ter ako listovi nisu primljeni, to je bilo jer seljaci nisu znali pokazati ni jedno samo ime, koje je bilo zapisano. Što su seljaci uhitjeni, kako govori d.r Klaić, on (Alesani) nemože misiti da je to bilo proti zakonu; jer oni, koje su uhitili, da je to bilo nezakonito, bili bi se tužili na sud; niti mislim, da je dokaz nezakonitosti, što nisu ostali zatvoreni nego tri dana. Jednoga su puštili na mah; po tom se vidi, ako su zadržali ostale, da su imali za što. Ako Klaić vjeruje Montu, da su seljaci biveni, on vjéruje preturu, da nisu; i čini mu se nepravedno onomu vjerovati, a ovomu ne. Njemu se nečini ništa vanredna, ako je pretur dao osobite naredbe za obću smirnost, buduć on odgovoran za svaki nered, koi se je mogao dogoditi; a neredi se pri izborih dogadjaju i u drugih zemljah uljudnijih negoli je naša: pri izborih se neredi dogadjaju i u Šviceri i u Engleskoj. Te naredbe nepadaju nikako preturu na krivicu. Onomu, što se trudi d.r Klaić dokazati s brojevim, Alesani protustavlja §, po kom je izbor dobar, koliko mu drago birača glasovalo; a čini mu se da seljaci nisu tako strašivi, da bi bili pobjegli kući samo zato, što su uhitili i zatvorili njekoliko njih, koji su nosili modre liste. On misli da nije potrebe govoriti o Vrličkoj tužbi i o 200 krsta podpisanih. Kad bi vlast samo htjela, bilo bi joj lako dobaviti i veći broj podpisa s krstom. Ako nisu pravilno navješćeni izbori opet u maloj prostoriji svietu lako dopre svaka viest; a ako Kulišić veli da slobodumnoj stranki nije bilo prosto ostati u preturskih hodnicih, njemu se može odgovorili da to nije dokazano, kako nije ni to dokazano, da je bilo ljudi, koji su otimali listove. Nepodno bi bilo nevjerovati oblastim, a vjerovati drugim ljudem. Za sve to pita da se Klaičev predlog odbaci.

Galvani. Ja podpuno pristajem uz častnoga d.ra Klaića, i slažem se s njim u predlogu učinjenu. Ali se njegove rieči odnose na prve izbore; pak bi se moglo dogoditi, sa svim što je on tako jasno i tako vriedno govorio da većina ovoga preuzvišenoga sabora potvrdi one izbore; zato ja cienim potrebito nadostaviti nješto, o izboru jednoga onih triju zastupnika. Potrebito je da najprie izja-

Digitized by Google

vim, i izjavljam da u svem, što ću reći osobnost neulazi ni najmanje, jer ja štujem onoga čovjeka, na koga mi je danas napadati, radi želje, radi stavne volje da se izvrši pravionik zemaljski i izborni.

Kad je brzojav navjestio po Dalmaciji da su Dernišu izabrali gospodu Diurića, Mery i arkimandrita Kovačevića, svak se začudio, kako su ovoga trećega izabrali. Svak je za stavno vjerovao da član redovničke skupštine nemože biti izabran, pak da će mu politička vrhovna vlast zaniekati svjedočbu o izboru, ili da ga neće zemaljski odbor predložiti na potvrdu. Nego. politička oblast nije se mogla baviti o sposobnostih izabranika po § 16 pravionika, pristojeć joj samo potražiti može li biti izključen po § 17; a odbor nije mogao opraviti svoje djelo, budući zapostavljen u onom, što ga je pristojalo. Onda se je mislilo da će se saborski odbor zabaviti o tom, jer nije bilo moguće da do njega nedodje javni glas i javno mnienje. Bože oslobodi da bi ja rekao, da se odbor o ovom poslu vladao lakoumno. Nebi mi drago bilo da me na red pozovu, baš i onda kad nebi me to dostojalo. Ali to mogu reći da se odbor o tom nije zabavio ni vele ni malo, jer ovo stoji gotova stvar. Zato sam propitao ja sam izborske spise, pak sada predstavljam što sam opazio preuzvišenom saboru, u kom većina, koliko mu drago smoždena i nepomična u svojoj volji i u svom osvjedočenju, neće moći da se negane kad vidi stvari i bistro slovo dotičnoga zakona.

U izbornom zapisniku pri Derniškom izboru na 20 kolovoza proš. stoji zapisano, da je predsjednik izbornoga odbora stavio biračem pred oči ono, što odredjuju §§ 16 i 17 izbornoga pravionika o osobnih posobnostih izabranika. § 16 glasi ovako:

"Kao poslanik za sabor zemaljski može izabran biti svaki, koi je: a) državljanim austrijanski; b) komu ima trideset godina; c) koi je u podpunom uživanju prava gradjanskih, i d) koi u kojem god izborničkom razredu u zemlji . . . ima izborno pravo za izbiranje poslanika saborskih."

Poštovani otac Jerotej Kovačević prigrliv red S. Vasilije izrekao je obćenim načinom i za vieke tri poglavita zavjeta, čistoće, uboštva i posluha. Po zavjetu uboštva kaludjer nije sposoban dobaviti, posjedovati, uporavljati stalnih dobara, ni stati pred sudom, ni uzeti na se skrbništva, ni nasljedovati, ni oporuke učiniti, ni svjedočiti na oporukah, ni još druga. Po zavjetu posluha kaludjer obvezuje svoju volju volji svoga starešine i dužan je slušati ga u sve i po sve, vjerno i slijepački, izim ako bi mu naredio šta protivno zakonu božjemu ili redu. Dakle gospodin Jerotej Kovačević kaludjer reda S. Vasilije, po zavjetih gorirečenih neimaduć ni slobodne volje, ni ikakove sposobnosti pravoslovne, dosljedno on neima podpunoga uživanja gradjanskih prava i lišen je sposobnosti naznačene u § 16 pod slovom c).

Što se tiče sposobnosti pod slovom d), ja tvrdim da ni nje neima, niti da je on izbirač. Zakon udjeljuje pravo biračko svećenikom grčkoga i latinskoga obreda u koliko izvršuju u obćini neodvisno pastirski čin.

U popisu pristojnika političke obćine Kistanjske, koi je složen na 28 srpnja gospodin Kovačević nedolazi medju župnicim. U ovom popisu zatvorenu kanačno na 10 listopada neima nikakove popravke. U obćenom popisu biračkom rečene obćine političke izvadjenom iz zapisnjkah danjičkih i složenom na 28 srpnja, gospodina Kovačevića nije naći; samo potle kao popravka i brez ikakove naznake zašto i kako, na 6 kolovoza nodostavljeno je njegovo ime, kao posjednika, koi plaća 5 fr. i 5 o novč. danjka.

Gospodinu Kovačeviću moglo je biti dopušteno da posjeduje samo kao poroku; ali on nije bio parok sve do 10 kolovoza, kako dokazuje pristojnički popis. On nije mogao biti upisan u birački popis na ime posjednika, jer buduć kaludjer, po zavjetu uboštva nemože ništa posjedovati. i ako je po prigodi šta posjedovao, to bi po crkovnih zakonih pristojalo samostan a ne njega. Dakle gospodin Jerotej Kovačević nije i nemože biti poreznik, i zato nije niti može biti izbirač. Na temelju toga što sam rekao i dokazao predlažem preuzvišenomu saboru da gospodin Jerotej Kovačević, arkimandrit, kaludjer s. Vasilije nebude primljen kao zastupnik na zemaljski sabor, buduć izabranik lišen sposobnosti, koje mu se hoće po slovih *c)* i *d)* § 16 u izbornom pravioniku.

Klaić. Imam nješto odgovoriti na opazke čast. zastupnika Alesana na moju besjedu. Što je on rekao u početku, malne da je nemoguće da činovnici izvrše strogo do slova sve što naredjuje izborni pravionik, ja mu potvrdjujem; niti mislim da s kakove takove pogreške može se doći do nevriednosti izbora učinjena. Prošastne sjednice ja sam opazao slične nepravilnosti u izborih veleporezničkih, i ja sam ji držao kao nedostatice neizbjegive u čovječjih poslih, niti sam zato zaglavio ništetošću onih izbora. Meni je ovdje samo za tim stalo razjasniti priekor, kao da bi ja slušao samo tužitelje, a zapostavio preturova opravdavanja. Da je ti priekor pravedan, ja nebi bio predložio da se iztraži o izborih, nego da se izbori osude kao ništetni. Kad sam predložio iztragu, onda sam čisto bistro rekao, da će iz iztrage prosjati istina, da će se onda znati, tko ima prav: ili tužitelji, ili pretur.

Iz besjede zastupnika Alesana birek kao da on hoće, da pretura, političke vlasti, žendarija itd. itd. sačinjavaju jednu političku stranku *(Alesani niječe)*, sprama druge stranke, koju on nazivlje protivnom strankom. U ovom stoji razlikost našega vida. Ni preturu, ni činovnikom, ni žendarom mi svoj onoj čeljadi ja neniječem uživanje političkih prava, kao ni svakomu drugomu gradjaninu. Ono što jim ja niečem jest: služiti se kao izbornim orudjem i ratilom političkoga drmanja, s onimi stvarmi, koje jim zakon postavlja u ruke da čuvaju sigurnost, slobodu osobnu i javni red. Ovdje u Zadru na primier, gdje su izbori išli redom, listovi drugih izbirača za vanjske obćine pisani su na cirkulu. Ja imam pri sebi njekoliko onih listova, pisanih rukom cirkularskih pisara. Dopuštam da pisarski činovnici pišu i diele takove listove, ako to čine kao osobiti gradjani; ali namećati te listove

Digitized by Google

seljakom, služeć se svojim uredovnim položajem, ja jim ničem posve, to ja cienim da je izborni napor, zakonu protivan. — Tako i vjerovati brezuvjetno izvješću ženderskomu, kao što bi rekao da čini častni Alesani, i držati kao istinito i dokazano, što je žendar rekao na Kulišića, to je nepodobnim načinom nezponati naš položaj, i zamieniti ga s položajem oblasti, koja prima izvješća svojih zavisnika. Mi, Bogu hvala, o gospodo, nismo javni opraviteljini ured, koi bi imao svoje podložne redom službenike, koi bi izdavao naredbe i primao izvješća, kakono su žandari sprama preturije, a ova sprama cirkula. Za nas vjerojatnost sgode ima prosinuti iz nepristrane iztrage, iz takove iztrage, pri kojoj bi tužitelji i javne vlasti bili kao dvie stranke pred sudcem, koi bi ji saslušao, pak rasudio.

Ja držim s častnim Alesanom, da je gosp. Uršić, pretur Kninski, sudac, i sudac umni i neporočni, ali kad je izborom predsjedao, nije predsiedao kano sudac, nego kano politički činovnik; i držeć ga za takova ja prosudjujem njegovo djelovanje. Odgovorni činovnici vršujuće oblasti pozvani su do dada račun svoga činovanja pred političkimi skupštinami; a pred sudčevom predsudom koja je postala rasudjena stvar, nema šta, nego se pokloniti, i ja sam prvi gotov pokloniti se svedjer. Zlo i naopako, gospodo, ako bi se udjeljivanje pravde umiešalo u političke borbe; zlo i naopako, ako bi se moglo posumnjeti o nezavisnosti i o značaju sudčevu; zlo i gore, ako bi se duh stranaka uvukao u saviest onomu, koi ima izricati presude: tim bi se uzdrmao temelj zadružnoga reda, i na čas bi propala svaka jamčevina osobitoj vlastitosti i slobodi *(pohvala)*. Istina stoji da kod naših kotarskih ureda sudac i politički činovnik pomiešani su u istoj osobi; i takodjer je istina, da radi te grdobne smješe, koje se nadamo će brzo nestati, i za ove izborne borbe uvuklo se u seljake njeko nepovjerenstvo. Ponašanje gdje koga činovnika, koi radi vele nagloželjnosti neumije se uzpregnuti; koi izkadi svoj prkos proti izbiračem, što se nisu pokazali poslušni njegovim priporukam, pak odšilja na izabrane zastupnike, kad se tko njemu uteče; otežuje to zlo. i čini želiti da prestane što prie ovo gibanje. Onomadne u Spljetu jedan mi se seljak tužio na posilje svoga susjeda; savjetovao sam ga da se tuži na sudu, a on mi je odgovorio, kao njekim priekorom: "A neznate da sam ja glasovao za Bajamonta?„ Naravno...

Alesani. Splietski sud nije miešoviti ured.

Klaić. Toliko gore! Ako se tako govori o sudačkom stolu, što će reći gorski seljaci o preturijah? — Povraćajuć se na stvar, to što je Kninski pretur prepošteni sudac, za me ništa nedokazuje. Njegovo izvješće za me i za vas sviju, o gospodo, neima vriednosti veće, nego li koje mu drago izvješće osobito, veće neg' li vriedi tužba izbirača, koju ste čuli malo prie. Njeko treći ima suditi sa podpunim poznanstvom ove parnice, i zato opet napirem na iztragu.

Još ću jednu opaziti, pa dosta. Častni Alesani prinašao je to, da se običajno dogadjaju neredi pri izbori u Šviceri, u Engleskoj i u drugih zemljah; pak odtole izvodi potrebu da pretur unapried providi i ujača vojničku snagu u varošu, jeda se nebi nereda dogodilo. To je liepo i dobro. Nego ću ja napomenuti da u onih zemljah različne su stranke jedna suproć drugoj, te se kadgod pobiju, pal avna straža dodje medju nje da ji razdieli. Dali vojska nije nigda stranka o sebi, niti se zauzme za jednu stranku kako se u Kninu dogodilo; a pozivljem častnoga Alesana da mi prinese sami jedan takov dogadjaj da se sgodio u slobodnoj zemlji. O kolonaših i o njihovu nasilju nije častni Alesani ni rieči, kano ni pretur u svom izvješću. Neka se dostoji sabor o tom se spomenuti.

Serragli predlaže da prie nego se vieća o gospod. arkim. Kovačeviću, to se razjasni, je li doisto kaludjer.

Galvani. Ja ću moj predlog potegnuti na se, ako je gosp. Kovačević bio parok u vrieme izbora.

Nikolić izvjestitelj veli, da se odbor držao izbornih spisa i po njimi sudio izbore. Ja nepoznam lično gospodu zastupnike. Odbor je čuo ovdje u Zadru o gosp. Kovačeviću pak je zato upitao presv. vladiku. Štije vladičin odgovor, po kom bi arkimandrit mogao se držati riešen zavjeta; narodi da je arkimandrit Bendella u *Reichsrathu*. Ako nije bilo Kovačevića u popisu izbirača, popis je popravljen, pak ga je odbor držao izbiračem. Što se tiče opazaka gosp. Klaića ja velju da odbor se neponoša samosilno. Odbor je uvjeren da je učinio svoju dužnost po duši.

Galvani. Nisam prekorio odbor nego, sam samo ukazao da se on o tom nije bavio. Pismo vladičino, što smo sada čuli, činimi se da nedokazuje ništa. Da arkimandriti uživaju njeku prednost u crkovnoj službi, to stoji, ali to neima vriednosti u našem zakonu. Primier drugih arkimandrita, koji su svojim imanjem razpoložili, to je samo iznimka; oni će biti bili paroki, a o gosp. Jeroteju Kovačeviću nezna se jeda li je parok. Arkimandrit na carevinskom vieću zastupa svoj samostan, kako kažu prebogat. Možda to ustav Erdeljski dopušta, ali naš ne. Vladičino pismo nekaže da je gosp. Kovačević bio parok u vrieme izbora. On nesmije posjedovati. Crkovni zakoni i sabori to mu zabranjuju. Kaludjer je svjed kaludjer. Pak od kada je on posjednik? Poznato milje da u njekoj parnici pred Zadarskim sudom, medju gosp. Kavačevicem i njekim drugim, on je rekao da budući kaludjer reda S. Vasilije niti šta posjeduje, niti smije posjedovati, i da sve što bi se njegova našlo, sve pristoji samostanu. To je on odgovorio god. 1861; potle niti je bio parok, niti je sada.

Dakle pritvrdjujem da gosp. Jerotej Kovačević neima zakonitih sposobnosti, da bi bio izberiv, i uzdržim moj predlog da nebude primljen zastupnikom.

Ponte. Opažam, ako je bio u Kninu malan broj, koji su glasovali, bio je malen i u drugih kotarih. Donosi primjere. Bilježničke svjedočbe na podpisih podpisanih i pisma tužbena nedostoje nikakova vjerovanja, jer su lišena zakonitih sposob-

Digitized by Google

nosti. Sada tomači po tanko bilježnička pravila, i s tim razveseli občinstvo. On prosudjuje da su svi oni spisi ništetni, jer sve svjedočbe nije bilježnik pravilno zabilježio; jer se nije bilježnik osvjedočio o istovjetnosti podpisanika i svjedoka; jer se nezna da su podpisani neznajući pisati bili ubavješteni ob onom što se u spisih nahodi, i da su njim spisi proštiveni prie nego su ji podpisali; jer one tužbe nisu sašivene užićem po propisu; jer nije utisnut bilježnički pečat, i jer je bilježnik podpisao spise kao stranka. Pače, nodostavlja, ako gospoda zapovjedaju, mogu jim pročitati bilježnički pravilnik *(Glasovi: Ne, ne, nije trieba!)*.

Klaić veli, da je ono pismo odredjeno da se prikaže sudu, i on bi onda složio sa častnim Pontom; ali budući ono pismo političko, koje podapire tužbu, misli da ako i nisu sva pravila izpunjena može itako zasvjedočiti istinu. Častni Ponte držati će barem toliko do poštenja svoga druga u Kninu, da mu vjeruje da su oni ljudi pred njim krst zabilježili i da ji je on poznavao.

Vladin povjerenik. Iza savršenih besjeda gospode zastupnika Klaića i Alesana, nitko se neće nadati da ću ja na dugo govoriti. I ja se držim Pitagorskoga načela, da je u brojevih premogućan razlog.

Vlada nije učinila osobite iztrage o dogadjajih navedenih u Kninskoj tužbi, jer je tužba prikazana samo na dva dana prie saborskoga otvora; niti bi ja znao protomačiti zašto su tužitelji zakasnili. Čini mi se nepristojna naznaka, kojom zastupnik Klaić nazivlje preturovo izvješće, *skrovna pobitba (riservata-polemica)*; ja ga u suprot držim kao zakonitu opravdu pred napadanjem *Nazionalova* dopisnika. Preturova opravda pred vladom zasvjedočuje, da vlada nije naredila svojim činovnikom da čine napora, budući preturija pouzdano javlja vladi da se vierno držala zakona. Naputak, koi je vlada dala svojim činovnikom, išao je na to, da se ujamči sloboda glasovanja i izvršivanje zakonitih naredaba. Zastupnik je Klaić površno mitio ovu stvar. Ja se slažem u razlukah učinjenih zastupniku Pontu: jedno je pismo javnopravno, a drugo je pismo prosto polltičko; ali to vele preteži što bilježnik, koi je potvrdio podpise dohodi medju tužitelje. Oni bilježnički spisi nemogu se držati kao vjerodostojni. Oni su naslonjeni na mnoge redom krstove, na dva sumnjiva svjedoka i na nepravilnu potvrdu jednoga bilježnika, koi je isto doba i tužitelj. Pred takovim nakaznim pismom ja cienim do se ima bolje vjerovati preturovu izvješću, buduć pretur kao izborni povjerenik pravom uoblašćen i odgovornosti podložan. Pokušati ću se pak izpraviti stvarnu okolnost u besjedi zastupnika Galvana. Kaludjer arkimandrit Bendella bio je izborni, a ne uoblašćeni član u Crnovičkom saboru.

Moretti nevjeruje da je častni Lapenna hotio sbilja metnuti pod sumnju istinu o stvarih, koje stoje u tužbah izbirača Kninskih i Vrličkih, samo zato što su prikazane njekoliko dana iza izbora. On nemože ni izvješću Kninskoga preturu datio onu vriednost, koju mu daje predgovornik. Častni Lapenna hotio bi da mu je ono izvješće dokazom, da je vlada dala podležnim činovnikom naredbe, kako bi se red uzčuvao, i podpuno ujamčila izbiračem slobodu glasovanja. To nije nego nagonena; nagonena, koja bi mogla biti prava a mogla bi biti i kriva, koju mi možemo takovom držati pred sgodam Kninskim i Vrličkim. Meni se čini da je častni zastupnik Lapenna, sa drugimi riečmi naveo razloge častnoga Alesana suprot Klaiću, o vjerojatnosti sgoda izkazanih u tužbi, i o vjerodostojnosti podpisa i krsta ondje zabilježenih. Doktur Klaić nije one tužbe nazvao vjerodostojnije, nego li preturovo izvješće. U suprot on je rekao, neka istina prosine da je potrebita sudovna iztraga. Predlog o iztragi potvrdjuje, što sam nekao, i zato stojim i ja za iztragu.

Klaić pita rieč za stvar osobnu.

Predsjednik. Ali ste vi već tri puta govorili.

Klaić. Dà; a sad govorim četvrti put za stvar osobnu. Stvar osobna tiče se one rieči *milio*, kojom se služio vladin povjerenik. Ja vjerujem da je vlada naputka dala svojim činovnikom; samo će možda biti zaboravila nadostaviti ono, što bi Talleyrand govorio svojim poslanikom: *Mesieurs, sourtout pas trop de zèle*, (gospodo, vrhu svega ne odviše nagloželjnosti).

Lalić pita da se zaglavi s pretresanjem i četiri zastupnika podapiru ga.

Glasuje se o Klaićevu predlogu. Većina ga odbaći. Glasuju za predlog: Danilo, Galvani, Klaić, Moretti, Maćedo, Raimondi, Rossi, Vranković i Vusio.

Predsjednik izjavljuje da Galvanov predlog, buduć zanjeka odborova predloga, neide na glasovanje. Sabor potvrdjuje većinom izbore zastupnika Divnića, Mery i Kovačevica. Gori imenovnih devetorica zastupnika manjine glasuje protivno.

Sjednica je završena na $8^1/_2$ zota po podne.

U nedjelju 16 tekućega mjeseca dielio se iz Zadra parobrodom put Kotora, da se preseli u Crnagora, naš mili prijatelj, i obćeštovani pjesnik pop *Jovo Sundečić*. Kita dvajsti-četvorice prijatelja i štovatelja njegovih sakupila se u oči polazka na večeru, da se s njim zajedno razveseli i napije u njegovo zdravlje. Mi se veselimo što je naš pjesnik našao sebi podobnu zabavu, a radujemo se Crnojgori što je stekla onakoga muža. Nije najzadnja zasluga mladoga Crnogorska Knjara, što znade poštovati muže narodu koristne, i takove oko sebe okupljati.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 87.

U Zadru 29. Listopada 1864.

Sabor Dalmatinski.

V. Sjednica 14 listopada.

10 ¼ sati jutr.

Na dnevnom redu odborsko izvješće o izborih vanjskih občina.

Lanča. Radeć se o škakljivom poslu, pitam da sjedinica bude pri zatvorenim vratim.

Danilo hoće da govori.

Predsjednik s pravionikom na ruci nedopušta mu, i pozivlje gospodu na podu da izadju. (*Občinstvo je mnogobrojno, te se polako udalji izjarljujuć jako nezadovoljstvo*).

Danilo se opire Lančinu predlogu, jer mu se čini da mu postenje vriedja i pita da sjednica bude javna.

Moretti takodjer.

Lanča, videć da ta dvojica gospode, kojih se poglavito tiče ova sjednica, nemare da bude tajna, poteže na se svoj predlog.

Alesani hoće da podupre Lančin predlog.

Predsjednik mu opaža, da predloga nema više, te da nije o njem pretresati.

Alesani ponavlja Lančin predlog, kao svoj. Imaduć se možda izreći u pretresivanju stvari mrzkih, ako zato nemare oni, o kojih bi se govorilo, mogli bi mariti oni, kojim bi došlo do toga da ji reku. Ja velim da se javnosti nebojim, niti bi predlagao da se skrovno pretresa, da se občinstvo na podu znade ponašati podobno.

Moretti. Iz riečih časnoga predgovornika razumijem da se on boji radi svoga poštenja, a ne radi našega (*kažuć zastup. Danila, koi sjedi uzanj*).

Predsjednik. Pozivljem vas na red.

Alesani. Može se oprostiti zabuna zastupniku, koi znade da će ga izagnati.

Danilo. Ovimi zadnjimi riečmi čast. Alesani uvredjuje cio sabor, razsudjujuć unapred što je saboru odlučiti, i zato pitam do bude pozvan na red.

Alesani. Ja nisam izrekao nego moje mnienje. Ako sabor cieni da sam ga uvriedio, ja se podlagam njegovoj odluci.

Predsjednik. Iz riečih zastup. Alesana vidi se da on u onih riečih izgovarao je samo svoje mnienje; zato mislim da ga nije pozvati na red.

Danilo opet se protivi skrovnoj sjednici.

Serragli stoji s njim. Dopušta da je občinstvo pokazalo koi biljeg nepodobna ponašanja; ali bi bilo nepravedno okrivljivati svu gospodu koja su bila na podu, i radi njekoliko vikača lišiti sve gradjane ustavnoga prava.

Lapenna želi da cielo izvješće tajne sjednice bude objavljeno, ako bi sabor drugčije odlučio on bi glasovao proti tajnoj sjednici. Naša djela neimaju biti skrovna radi nikakova uzroka, a toli manje radi poredjenoga uzroka, kakov bi bio onaj, što je naveo, predgovornik koga on opravdova.

Alesani. pristaje uz Lapennu.

Iza kratka pretresa Alesanov predlog sa Lapennovom popravkom bi većinom primljen. Protivni su: *Danilo, Galvani, Klaić, Maćedo, Moretti, Ponte, Raimondi, Rossi, Rossignoli, Serragli, Vrankorić, Vusio.*

Nikolić štije odborovo izvješće; u njem stoji:

Kad je odbor stao da pregleda spise o izborih vanjiskih občina kotara Spljetskoga, Trogirskoga i Omiškoga, onda mu je predsjednik predao pismo vladaočevo, u kom su bile zabilježene njeke zgode, koje su se zbile pri izborih u Trogirskom kotaru.

Iz toga se pisma vidilo, da je došlo do ušiju Splietskom okružnom kapetana, kako pri izboru birača u Trogirskom kotaru njeki smutljivci nezkonitim načinom gledali su da se izaberu ljudi po njihovoj volji: Okružni je kapetan one iste večeri 16 kolovoza pošao u Trogir sa državnim odvjetnikom i doznao je na mah, da je puk zaveden lažnimi i težkimi nagovorim; jer su ga uvjerili da ima njeka stranka, koja bi vladinom pomoću htjela prodati Dalmaciju Hrvatom; i zato da bi se imali izabrati ljudi vladi protivni. Na tu svrhu da su obićali, ako bi se takovi ljudi izabrali, da nebi sviet plaćao danjka, pak da su i prietili njeki trgovci, da bi drugčije pitali na mah da jim dužnici izplate dugove. Da se gledalo baciti nepovjeru na c. k. oblasti, i suprot njoj i suprot ljudem njoj pouzdanim uzbuditi nepouzdanje i mrznju. Toliko je to istinito, da je državni odvjetnik po brzojavu pozvao iz Spljetskoga sudovnoga stola kravni sbor, koi je došao na mjesto na 17 u jutro, a c. k. pretur, po § 45 pravionika izbornoga, odgodio je izboro čekajuc sudsko razvidjenje; ali radi kratkoće vremena nemogavši na duglje čekati, što bi iztraga iznicla, preuzeo je opet izbore i dovršio ji na 19 kolovoza, čim je karno povjerenstvo nasljedovalo svojim iztraživanjem. A da su njeke medju rečenimi stvarmi bile naslonjene na istini moglo se lako doznati odtole, da sliedom istoga izpitivanja c. k. sudski stol Spljetski na 15 rujna je odlučio da se zametne iztraga osobita proti poštovanomu župniku na Ljubitovici otcu Ivanu Škopljancu radi prestupka pobune po § 300 pedepsnoga zakonika, i da okrivljenik bude preko iztrage zatvoren.

Izpitavši dakle pomnjivo i potanko izborne spise poltičke občine Trogirske, odbor je uistinu našao, da izbor izabranih birača po zapisniku bio je počeo na 16 kolovoza jutrom i sliedio do 3 sata pos. pod. da je malo kašnje preuzet, s tim dodatkom, kako je izborni povjerenik izjavio, prie nego je izbor preuzeo, da je doznao, da jutros u istoj izbornoj dvorani radilo se nagovoranjem i dopokon prietnjom neka birači biraju možda proti svomu uvjerenju, i opomenuo je biraće na sadržaj § 38 izborn. pravion. nutkajuć ji da glasuju po svom osojedočenju, naviešćujuć da je naredio podobni nadzor; pak je biranje sljedovalo do kasne dobe, te buduć još izbiraća, koji su čekali, obznanio ji je, da bi se napredovalo sutra na 8 sati. Nego, na mjesto na 17 kako je bilo odredjeno, izborno se povjeroničtvo sakupilo na 19, ali prie

Digitized by Google

nego je glasovanje započelo, povjerenik je dao znati izbiračem, da buduće se mnogo govori o prednjih izborih, kao da nebi bili po osvjedočenju učinjeni, nego po nepravom nagovaranju, preturija je našla za dobro odgoditi izbore, jeda bi mogla po § 32 rasuditi o njihovoj vriednosti po iztrogi započetoj na temelju § 45. Ali nebuduć moguće rečenu iztragu dovršiti toliko vremena prie zastupnikova izbora, koliko bi se htjelo da se do potrebe ponove birački izbori, preturija je naredila da izbori sljede, pridržavši sebi podobnu rasudu o njihovoj vriednosti. I doisto je glasovanje prosliedjeno i onoga istoga dana dovršeno.

Rečene izjave izbornoga povjereničtva posve su suglasne s viestimi zemaljskoga glavara.

Započeta osobita iztraga karna radi uzbune po § 300 ped. zak. i zajedno zatvor poštovanoga župnika Ljubitovičkoga ot. I. Škopljanca, zatvori njekik seljaka iz Segeta i iz Kaštelah, kako stoji u rečenomu pismu zemaljskoga glavara, i njegovo izjavljenje u istom pismu učinjeno, da ako i nisu posljedice sudovske iz troge dospjele do toga, te bi mogle dokazati zločin ili prekršaj opredieljene osobe; sa svim tim je zasvjedočeno da su se dogodili, i dokazano je u obće i očevidno, da obećavanjem i prietenjom napor je učinjen nad pukom takov, da bez sumnje slobode i prostodušnosti nije bilo u glasovanju: sve je to navelo odbor da utvrdi, da ako su i u podpunom redu izborni spisi kotara Trogirskoga, pak i Spljetskoga i Omiškoga, koje je on pretresao pomnjivo i podobito, i pak se ima držati da nisu sili po njihova slobodnom osvjedočenja i po najboljem poznanstvu i saviesti oni glasovi, s kojimi je izabrano ono 40 izbirača Trogirskoga kotara, i zato predlaže visokomu saboru da neprime niti potvrdi izbor dvaju zastupnika ovog izbornoga kotara, gospodu popa Ivana Danilova i dra Luju Moretta.

(Pokrajne pismo) Šta se tiče izbornoga Kotara Spljetskoga, Trogirskoga i Omiškoga je se izimam radi osobitih odnošaja.

Podpis. *Valerij Ponte.*

Danilo. Na glavi svoga izvješća veli odbor da je pomnjivo i marljivo izpitao izbore, gledajuć svedjer na pravíonik. Jučer u pretresivanju izjavio je odborni izvjestitelj, da je odbor potražio zakonitost izbora samo u spisih, i da mu je ta zakonitost bila jedina vodja. Jučer smo u Derniškom izboru imali prosvieda i tužaba, a imali smo jih i pri drugih izborih, a odbor, tvrdo se držeć svoga načela predložio je da bi se potvrdili, jer su bile po pravioniku, a kad god je i zabacio omanje nerednosti. Danas je sve drugčije. Odbor ispovieda da su u podpunom redu izbori Spljetski, Trogirski i Omiški; da u nijednom zapisniku, u nijednom spisu one velike gomile pisama nije ništa našao, što bi opazio, a predlaže da se neprimu izabrani zastupnici. Ako su odborova načela uzdrmana, ako se on našao u sumnji bi li ji sliedio; ako je pače išao za načelom posve protivnim, tu ima biti velikoga uzroka. Jedino što ga je na to potaklo jest jedno pismo vladarskoga namjestništva. Ovo pismo bi odboru kano njeko višnje javljenja, koje ga je obasjalo novom svjetlošću, koje ga je odtrglo od njegovih načela i bilo mu vodja jedina u njegovih odlukah. Radi časti i poštovanja prama imenu nj. preuzv. barona Mamule, koi je podpisao ono pismo, ja mal da nebi i ogovorio odbor; ali ako promotrim izvor i iztočni onih stvari, koje se u onom pismu nahode, onda neznam kako je mogao odbor ne samo odčiepiti se od svojih načela, nego ji zaboraviti, zaniekati. Njihova je preuzvišenost podpisala ono pismo; ali nam baron Mamula u njem veli, da ga je izviestio okružni kapetan Spljetski. Ali nije ni Spljetski okružni kapetan dao onomu pismu sadržaj, nego su u njem viesti, koje je i on primio. Vidite li, moja gospodo, iztočaj ovoga pisma vodi nas do bezimenih izvjestitelja, koji su one stvari kazali. Ovo o izvoru rečenoga pisma.

Da ako stanemo prosudjivati ono pismo, naći ćemo da je takovo, kako nije imalo ni vele ni malo maknuti odbor od prvih svojih načela. Na 16 kolovoza bili su izbori u Trogiru; večerom istoga dana prinešeno je okružnomu kapetanu da ima stranaske tiske u ovih izbori. Okružni kapetan one iste večeri s državnim odvjetnikom ide u Trogir. On nadje, veli ono pismo, da je puk zaveden lažnimi i pogibeljnimi nagovorim, kao da ima njeka stranka, koja s vladinim podporom hoće da prodade Dalmaciju Hrvatom. Da ove govorancije o prodaji Dalmacije nalaze još koga, te bi jim vjerovao kao s ovu stranu trie godine, ako jim je tko za čas povjerovao u Trogiru, onda su jim imali vjerovati onako kao s ovu stranu trie godine. Onda će biti bilo vidjeti namećati se dvie stranke da prodadu Dalmaciju: jedna da prodade na ručun vladin, a jedna na moj račun; jer gospodo znate da s ovu stranu trie godine mene su držali, kao da bi ja prodao Dalmaciju Hervatom. Jedna stranka veli: vlada će biti oškrta na cieni, a naša će stranka biti blagodarna, pak će cienu uložiti da umali danjak, vjerovnici neće nas silovati da dugove platimo; s ovom strankom, vladi protivnom, imati ćemo . . . . Ali gospodo, ja cienim da bi uvriedio ovu visoku skupštinu, kad bi sliedio poviedajuć ovakove stvari, koje će biti kazali okružnomu kapetanu. Ja cienim da su pristojnije glumarskoj igri, nego vašoj pomnji, stoga prekidam, opažajuć da ćete se vi biti već uvjerili da u ovoj nakazi takovih stranaka neima šta vriedna i zamašita pred onakovim pukom, kakov je Trogirski.

Drugda se dogodi da pod pučkim praznovjerjem krije se nješto istine, tako je moglo u onoj nakazi biti štogod stvarna; metnimo da je državni odvjetnik imao zašto pozvati karno povjereničtvo da se s tim bavi. Da to propitamo trieba nam se vratiti na izbore, koji su se jutrom obavljali u Trogiru. Sve je išlo redom od 8 satih izutra do 1 sata popodne. Na 3 se opet otvaraju izbori, a pretur postavlja strožiji nadzor, jer je jutros opazio da se u istoj izborskoj dvorani radi s nagovoranjem i s prietnjom. To je dobro da je pretur opazio i zapisao. Tako, ako je i bilo napora u jutru, odpodneva već ga nije bilo. Prem da je iza podneva išao izbor podpunim redom, pretur je našao zašto bi ga pretrgao, a okružni kapetan i državni odvjetnik našli su zašto bi došlo karno povjereničtvo iz Spljeta u Trogir. Za dva dana nije bilo izbora, a sud je iztraživao. Što je našao? — Ništa — ili barem okružni kapetan o tom ništa nepiše namjestniku. A namjestničko pismo svezuje Tragirsku iztragu, ili Tragirske nerede, sa zatvorom župnika obćine Bristivičke, koi se dogodio na 15 rujna, to jest mjesec dana kašnje. Ali opet ono pismo i neveli da je ovi zatvor u svezi sa dogodjajim

Digitized by Google

Trogirskimi od 16 i 17 kolovoza; taj mak kaže da tu nije bilo sveze sa slobodom glasovanja. Trogirska preturija na 19 preuzima izbore, pak ćete vi, gospodo, sa mnom misliti, da ako je i bilo napora, imalo ga je nestati, pokle je dva dana trajala iztraga. Nadostavlja ono pismo, da je poznato kako su se i u Segetu dogodili zatvori radi istoga uzroka. Mi znamo da se zatvaranja dogodilo i u Kninu i u Zadru, a mi smo one izbore potvrdili kao pravilne; dakle ti zatvori nedokazuju ništa protivna izboru. Kaže se ondje, da je iz Kaštelih zatvoren jedan momak, ali se nekaže zašto ni kada. Dopustite da vam nadostavim da je poznato, da kaštelanski zatvor dogodio se radi stvari poznije, negoli je biranje birača, pače iza biranja zastupnika, i poznato jeda da s biranjem neima nikakove sveze. Ove zgode nipošto neimaju posla s naporom, dakle niti napor dokazuju niti imaju posla s izborom. Istina je da su se zatvori dogodili; istina je da sud iztražuje; ali iztraga nije svršena, sudac nije suda izrekao, pak nitko medju nami nebi htio prie suda rasuditi.

Nego metnimo da su zgode istinite; metnimo da su sa izborim u svezi; pak opet nebi mogle izbor utamaniti, kako odbor predlaže. Trogirski je kotar 30 milja dug a preko 10 širok; razdieljen je na 5 občina, u kojih se birači biraju, u svakoj napose. Zgode naznačene kao da se tiču cieloga kotara (izim Kaštelanske, koja nema s izborom nikakova posla), spadaju na dvie občine: na Trogirsku i na Bristivičku. U Trogirskoj občini zatvor se dogodio u Segetu, a veća i prosvjetljenija strana puka žive u gradu. Dakle, ako zatvor dokazuje napor, onda napora nije bilo nad pukom gradskim. A u Bristivici, gdje se biralo na 17, dakle onda kad je već u Trogiru sud iztraživao, da je bilo nereda kakova, bio bi ga oni činovnik zabilježio u zapisnik; pak da je župnik i oni isti dan zatvoren, nebuduć spomene o tom u zapisniku, i samo se kaže da sa izborom nije bilo u svezi; da pače u zapisniku stoji da je sve išlo redom. Ali neka bude tako da oni zatvori znamenuju ono što namjestničko pismo hoće, onda izpitujuć izborne spise našli bismo, da občina Trogirska ima 9 birača, pak da ji odbijemo od ono 67 glasova što su bili za nas medju 93 birača, ostalo bi ji za nas 58. — Nijeli to velika većina? — A Bristivička občina ima i ona 9 birača, od kojih nije za nas glasovalo nego 5; i to kaže da napora nije bilo, inače bi svi za nas bili. Odbimo 5 od 58, ostati će još za nas 53, i to liepa većina. Pak najzad neka i Kaštelanski zatvor nješto znamenuje; pak odbimo i ono 5 Kaštelanskih glasova, i tako smo mi izabrani većinom od 48 glasova.

Gospodo, ja cienim da sam do istine dognao da naši izbori nemogu se utamaniti, pak da sve bude onako, kako stoji u namjestničkom pismu. Ja ću vam kazati, kako se odbor prevario o onom pismu. Odbor je proštio da viest, koju je primio okružni kapetan od bezimenoga vjestnika, tiče se političkoga kotara Trogirskoga; odbor je onda zaokupio sve občine onoga kotara koje skupa imaju 40 glasova, pak je rasudio da je svih tih 40 glasova nevaljalo, i tako da su izabrani zastupnici u manjini. Meni se čini da je sada dosta, kad sam vas ubaviestio o ovoj pogreški odborovoj. Namjestničko pismo ja neću prosudjivati; samo ću reći da kako je šteta za novce, koji se troše u bezimene izvjestitelje, koji onakove stvari izvješćuju, da je možda šteta i za one novce, koji se troše na čeljad koja slagaju onakove spise. Razložeć po taj način....

Predsjed. Molim vas da uztegnete vaše govor.

Danilo. Ako vi mislite da moje opazke....

Predsjednik. Molim vas, razjasnite o komu ste govorili; ono je pismo svakako podpisao nj. preuzv. Namjestnik.

Danilo. Ako ste vi mislili da se moje zadnje rieči odnose na nj. preuzv. ja vam izjavljujem da ću ji na se potegnuti. S tim cienim da sam uklonio u odboru i u saboru svaku sumnju o vriednosti izbora Spljetskoga, Trogirskoga, Omiškoga, i mislim da će se odbor povratiti na svoja načela, po kojih se vladao u drugih izborih; da ako se nevrati, držim da će saborska odluka biti protivna njegovu predlogu.

Mery pita da se štije namjestničko pismo.

Nikolić štije. (Ovdje ga ne pretiskujemo, jer je do rieči prenešeno u odborovu izvješću).

Moretti. Ustao sam govorit ne kao da svoju pravdu branim. Častni zastupnik Alesani pripisao je na žalost, da bi imao izići iz ove skupštine, moje rieči, možda neumjerene, koje su mi utekle u trenutku pravednoga duševnoga ganuća. Može se uvjeriti čast. Alesani, da je onim riečim bio drugi uzrok. Kako mu drago odlučio sabor ja ću ostati posve miran. Po duši znaduć, da sam izabran pučki zastupnik slobodnim glasom mojih birača, ako mi je ta čast bila na ponos, bila mi je i na dužnost i odgovornost, kojoj su možda moje sile nedostatne. Zato nisam ustao govorit, kao da svoju pravdu branim; nego, da se nebi moje izgnanje pripisalo drugim uzrokom, trieba mi je progovoriti ob odborovu predlogu, a navlastito ob uzrocih, koji su ga potakli. Vi ste, gospodo, čuli kakovi su to uzroci. Odbor spoviedajuć da su svi spisi u podpunom redu, da nije tužbe sa nijedne strane predložio je uništenje izbora, kao da se dogodio po smutljivičkih spletkah, i po napuru, možda zločinstvenom u vrieme izbora. Taj se uzrok naslanja na jedno pismo, koje je zemaljski glavar poslao na gjuntu. O vrsti i o vriednosti onoga pisma čast. Danilo je rekao možda i veće nego je trieba bilo, i ako podpuno se neslažem u svem što je on rekao ob onom pismu, nemogu s manjim i ja da neopazim, kako ono pismo, koliko mu drago bile vjerodostojne izjave zemaljskoga glavara, nije naslonjeno na zgode njemu licem poznate, nego na izvješća, koja su mu poslali ljudi, u izborih umiešani nesamo po oblasti i dužnosti svojoj, nego još i po stranki, kojoj su pripadali, stranki vladinom nazvanoj, koju ja volim nazvati strankom lične sebičnosti.

Predsjednik. Pozivljem vas na red. Molim vas da razjasnite vaše rieči, koje mi se čine preveć oštre, neka mi nebude sila pozvati vas da ji protu mačite.

Digitized by Google

Moretti. Ja govorim ob onizih, koji su možda izviestili niže oblasti, po kojih su pak izviešćene oblasti starije. Ob onizih govorim, koji razljućeni što su se prevarilii žalostni što jim nije izašlo na njihovu, i videći da ono što su obićali nije nego šuplja izpraznost, hlepeći za osvetom, osvadili su poštene gradjane. Uhvam se da će ovo iztomačenje zadovoljiti gosp. Predsjednika. Sada ću sliedit. Da je odbor na to promislio, bio bi barem posumnjio o dotiku onih zgoda sa izborim. Odbor misli da je dosta prispodobiti ono pismo sa izbornim zapisnikom, pak opaža da je pismo podpuno složno sa opazkama, koje su u zapisniku. Opazka je ta hitroumna, i smiešna, ako je drago, kao i jučeranja o izborih Kninskih, da zgode izkazane u tužbi nisu vjerodostojne, jer ji zanjekuje izvješće preturovo.

Predsjednik. Molim vas da umjerite vaše rieči. Vaša je besjeda odveć ujedna, da nebi bilo u njoj štogod uvrede. Iztomačite vaše razloge, a nevriedjajte ničje okolovštine.

Moretti. Meni se nečini da sam što sagriešio. Odbor je imao propitati jeda li su upravo i neposredno djelovale na izborsko glasovanje one zgode, što su u pismu navedene; ili su izbori bili prigoda onim zgodan. Ja nevjerujem da oslanjajuć se samo na ono pismo, odbor bi mogao opravdati ono osvjedočenje, za kojim bi rek da je išao sa svojim predlogom. Pak one zgode, kako je opazio čast. Danilo, dogodile su se samo u dviju obćinah Trogirskoga kotara, u kom jih ima pet. Rekoh u dviju, jer Kašteljanska zgoda poznija je nego li izbori birački, i nego zastupnikov izbor; i zato nesamo da se nemože s njimi dokazati predaji napor, nego je začudo kako su te zgode u onom pismu zajedno združene i nagomilane. Pače bi molio gosp. vladina povjerenika da bi nam to promačio. Častni Danilo s nepobivljim razlaganjem brojeva dokazao je, da bi se baš i primilo da je napora bilo, i da su zgode Trogirske i Bristiviške, ako će se i Kašteljanske, bile u dotiku sa izhodom glasovanja, opet nebi bio opravdan odborov predlog. (Ovdje računa po brojevih, koje je i Danilo naveo). Odbor veli da je točno izpitao izborne spise. Ja ću slobodno reći, nevjerujem da bi me zato i treći put pozvali na red; slobodno ću reći odborskomu izvjestitelju, da što odbor veli nije posve točno. U odborovu izvješću se kaže da je glasovanje počelo na 9 satih u jutru pak da je prekinuto na 3 popodne. To nije istina; glasovanje je pretrgnuto na 1, a preuzeto na 3 sata. Kad se pak govori o propitu izbornih spisa, čini mi se da se neima razumjeti o dobi, kojom je glasovanje počelo ili zaglavljeno ili preuzeto. Rečeno je u zapisniku izbornom, da izborni povjerenik budući se sjetio njekomu naporu u jutrašnjoj skupščini, i sili pod kojom su ljudi glasovali možda proti svomu osvjedočenju, bio je namjestio podobni nadzor da se ti nered nebi ponovio. Ova je opazka, čini mi se, učinjena poslje podne, kad je preuzeto glasovanje. Da se je odbor potrudio propitati izborske spise, i doba kad je glasovanje započeto i pretrgnuto, bio bi vidio, da u jutru, pod onim naporom, što se hoće da je učinjen, nezavisna stranka imala je 40 glasova, a vladina 41. Poslje podne kad je nadzor postavljen, naša je stranka imala 45 glasova, a vladina samih 19. Bio bi opazio da je medju tim došlo sudsko povjereničtvo, da je iztraga započeta i da su se zatvori dogodili. Oni, koji su mogli bili podleći onom naporu, imali su vremena da ga se otresu. Na 19 je preuzeto glasovanje, onda mi imadosmo 39 glasova a protivna stranka 14. Meni se čini da ovi brojevi protuslove izbornomu zapisniku. Opazke, koje se nahode u zapisniku, čisto ću reći, pripravljene su kao dušnik, kroz koji bi se izbori u ništo razpušili, ako bi glasovanje izašlo proti želji, i to zasvjedočuju zgode preko izbora. O tom me uvjerava hodanje preturskih činovnika u ona dva dana, kad su izbori obustavljeni bili, po selih Trogirske obćine, da bi nagovorili seljake da glasuju po želji nam protivne stranke. O tom me osvjedočuje i nemali napor na izbirače u Spljetu, kad su išli birati zastupnike. Gospodin Alesani okružni kapetan, pošten i otvorit kakono jeste, neće zaniekati, da je on pozvao, ili se prigodom sastao s njekimi biračim, i da ji je nagovarao da nedadu svoga glasa zastupniku Danilu. Da je do potrebe mogao bi i imenovati kojega od onih birača.

Dakle izborska svrha, zgode pri izborih imale su metnuti u veliku sumnju odborovo osvjedočenje. U pismu, na kom je naslonjen odborov predlog, uviek je rieč o naporu. Nu, mili Bože, s čim smo mogli mi napirati? Jesmo li mogli poprietiti s odpustim, s premještenjim, sa mirovinami? Jeda li obećati časti i oblasti onim, koji bi bili za naš? Ja neznam, gospodo, kako je moglo biti napora pred oblašću, koja je onako strogo nadzirala. A ako je bilo kakova napora, kako je to da neima nikakove tužbe? Kako je to da obćina Trogirska, pokle sam bio izabran zastupnikom, učinila je najblaznivije izkaze kojimi bi se mogao podičiti? Kako je to bilo, da je na obćini držana otvorena sjednica o javnih izkazah meni na čast; da su sastavljali čestitke u svakoj ruci; trgovci, zanaćije, učenici? Na veliku mi je silu da ja ob ovom govorim, i budi tomu dokaz, što sam pisao uredniku *Narodnoga lista*, moleć ga da netiska one čestitke, koje su mu bile poslane na tu svrhu *(pohvala na desnu)*. I gradskoga načelnika ja sam mojim listom zamolio, da odastane od svake odluke. Sada puštam, gospodo, da vi prosudite je li i kakova napora uoženo u mom izboru i u Danilovu. Vi ovdje niste moji politički protivnici, vi ste sudci, pak što mu drago vi odlučili, meni je mirna duša i čisto čelo *(pohvala na desnu)*. *(Sliedi).*

(Otvoreno pismo).

Gosp. K. Jel. u Ratkovcu. — Sa 10 f. koje smo primili, plaćena je vaša predplata sve do konca lipnja 1865.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 89.

U Zadru 5. Studenoga 1864.

Sabor Dalmatinski.

V. Sjednica 14 listopada.

(*sliedi*).

Maćedo. Častni predgovornici razvili su nepobivljivim razloženjem svoju zagónu, stoga meni ne preostaje nego opaziti štogod u obće.

Odbor zapoznaje zakonitost izborskih spisa zastupnika Moretta i Danila, i sa svim tim predlaže njihov izgon, naslonjen na pismo nj. preuzv. zemaljskoga poglavice. To pismo pri ovom saboru nije možno dokazati tvrdje, nego li osvada posebnoga čeljadeta; i zato cienim da se odbor nije smio podpuno nasloniti na to pismo. Danas odbor, jer samo sumnji o nepravilnosti izbora, predlaže izgon zastupnika Danila i Moretta: jučer sa svimi težkimi nezakonitostimi, koje je čast. Klaić pokazao u izboru triju zastupnika, Derniša, Knina i Vrlike predložio je njihovo primljenje! Ja se klanjam gotovu poslu; ali nahodim veliko protuslovje medju odborskim ponašanjem jučeranjim i današnjim. Gospodo, ja cienim da izgon zastupnika Danila i Moretta jako će uzdrmati javno mnienje. Obćinstvo je jučer bilo pri pretresivanju i pri potvrdi Derniških zastupnika; obćinstvo će prosuditi i današnju odluku!

Ustav je Dalmacija pozdravila radošću i zahvalnošću. Ovo je bila najprva ćutnja, uzbudjena u našoj zemlji; kašnje se uvukla u njeke nemarnost, u druge nepouzdanje i mlitavost. Nemarnost je odtole, što do sada iz ustava neima velike koristi, a danjci su narasli. Nepouzdanje i mlitavost su pretekli iz zadnjih izbora; jer je u njekih mjestih naše kraljevine bio toliki napor javnih opravnika, da je bilo sumnjeti, jeda li je gradjanin slobodan u izjavljenju svoga glasa; a slobodno izjavljenje svoga glasa jest temelj svakomu ustavnomu pravu.

Predsjednik. Pozivljem vas na red; jer vaše rieči uzdrže i otežuju osvadu proti čeljadi u oblasti postavljenoj.

Maćedo. Ja velim o *javnih opravnicih*, niti se to odnosi na oblast.

Predsjednik. Ali vi govoreć *javni opravnici*, što biste drugo htjeli da znamenuje?

Maćedo. Ja sam htio reći javnu čeljad, čeljad koja je išla za timi djelim.

Predsjednik. Prišivate li dakle ta djela posebnoj čeljadi?

Maćedo. Rekao sam *javni*, pak uzdržim što sam rekao.

Predsjednik. A ja uzdržim moj poziv.

Maćedo. Dobro je; a ja sliedim. — Dok se ustav i ustavni pojami neupiju u naš puk, mi nećemo imati nikakove koristi: dokle naš puk nebude znao, da može ići slobodno glasovati, ustav neće biti nego sjena. Ja sam medju najgorućijimi podupirateljim ustava, i zapuštio sam moje najveće posle, da zasjednem u ovom saboru; ali su takove bile nepodobštine, tolika je mlitavost ušla iza izbora, da mi se čini potrebito što mu drago odrediti, i da sabor naprešito odredi, neka ožive djelom ustavni zakon, koga je nj. vel. podielilo.

Uzrok nezadovoljštini mogao bi biti izgon častnih i poštenih zastupnika Danila i Moretta. Ja sam uvjeren da bi njihov izgon toliko žalostnije posljedice prouzročio, što je nji izabrala slobodumna stranka, kojoj sam srećan da i ja pripadam, a koja je u izborih ostala u manjini.

Trieba je ukloniti nered. Zemlje, koje se otimlju carevinskomu vieću, gledaju na nas, i čekaju da vide ustavni plod u onih zemljah, koje su ušle u carevinsko vieće.

Gospodo, ja zastavno držim da nećete tako ukloniti zlodovoljnost i novu žalost našoj kraljevini. Ja predlažem da se zastupnici Danilo i Moretti primu, proti odborovu predlogu; a to na korist nesamo naše zemlje, nego i cieloga carstva.

Lanča podupire odborov predlog, tvrdeć da u Spljetu, na dan izbora zastupnika vanjskih obćina bilo je svakojaka napora na birače, i da su prietili paljevinom, tko nebi izabrao Danila i Moretta (*oh! oh! s desna*).

Klaić. U tako težkom poslu, pred skupštinom razboritih ljudi, kad se takove osvade izvale, trieba je izreći imena mjesta i čeljadina; drugčije nevaljaju ni malo.

Lanča. Molim gospodina predgovornika da se obrati K. A. G. u S. pak će se osvjedočiti jesam li istinu kazao.

Klaić. Častni Lanča izustio nam je jedno ime: to je dobro, tako imamo temelja da istinu doznamo.

Kad je počelo, gospodo, pretresivanje o izborih, ja sam ušao u ovu skupštinu s odlukom, da ću se držati izbornih spisa, to jest stvari, koje se nahode dokazane u spisih i u tužbah. Izprva je bilo kao da će se i odbor držati istoga temelja, ali sada vidim da je već zapušteno ovo polje, zakonito i stavno, a da je pretres prošao na novo polje, na polje pukih govorancija o naporu, o pokvari izbornoj, naslonjenih na prostih pričah, brez podpore doistinjenih zgoda. Stupiti ću sada i ja na ovo polje, probesjediti ću o stvarih, koje sam doznao osobitim propitivanjem, i uz to ću navesti zgoda, koje će biti dobro da se pretresu.

Digitized by Google

Prva stvar, na koju ću pozvati vašu pomnju, i koju se nadam da će gospod. vlad. povjerenik svojom običajnom otvoritosti i pogodnosti, čisto protumačiti, jest okružno pismo predsjedničtva dalmatinskoga namještničtva, poslano biskupom, u kom je njim dano na znanje da obstoji u Zadru prevratni odbor, sa podružnimi odborim po drugih mjestih, koji su imali djelovati u izborih. Evo poglaviti ulomak toga pisma *(štije iz Narod. lista)*. Kad je ovo pismo objavljeno, uredni list nije ga porekao, zato ga imam držati kao istinito. Ako je ono pismo istinito, ja u njem vidim orudje, kojim je radjeno u izborih; jer nitko nebi sbilja mogao vjerovati da je namjestničtvo htjelo samo naviestiti da prevratni odbor obstoji. Dokle bi stranke jedna drugu ukarale prevratom, svi znamo koliko bi vriedile te rieči. Ali kad vrhovna oblast u kraljevini izreče tu rieč, onda prevratni odbor znamenuje: odbor sastavljen zlobnom čeljadju, koja nastoji sunovratiti temelj ljudske zadružbine. To bi meni onda znamenovao *prevrat*. Ako je dakle u istinu bilo takova odbora, onda je bio vladi dug stupiti proti njemu po karnom zakonu. Nebuduć se toga ništa dogodilo, stoji što sam ja na počelu uztvrdio.

Iza namjestničtvenoga pisma dodjoše okružnice njekoliko biskupa dalmatinskih. Prva na redu po vremenu bi ona pravoslavnoga vladike. Vi svi, gospodo, biti ćete nju štili, pak ne vriedi da vas o njoj zadržavam. U njoj stari vladičini prijatelji, oni kojim je bila dika imati ga poglavicom, proslavljeni su pridjevkom *nečestivih*. — Za njom je došla ona presvietloga Cime, pak okružnica presvietloga Bordina, hvarskoga biskupa, koja nije tiskom javljena. Pri meni je iz nje jedan prepis, pretrpite da vam komad proštijem, da vidite o čem se radi: *(štije)* "Zadnjih vremena njeki crkovnjaci, zaboravni svoga "svetoga značaja, na mjesto da bi nastojali službi "božjoj i izvršivanju pretežkoga duga, te bi riečju "poučavali, a izgledom ukrepljivali vjernike medju "kojimi živu, puštivši se zavesti strastim i ljudem "opakim, postadoše pripovidaoci osudjenih nauka, "činovnici i službenici njeki stranaka, koje pod "uglednim imenom da brane narodna prava i u- "stavne polastice, da promiču pučki napredak i goj "pučkoga jezika, pokušuju se kako bi podložili sebi "crkvu, ili *joj* prepriečili izvršivanje božanstvenoga "njezina posla, kako bi posijali bogostovno nehajstvo„, i tako napried ovim krokom. Već je, gospodo, dobro poznato svakomu, komu su do znanja zgode i djela dalmatinske narodne stranke, da ona ni najmanje nije za tim išla da crkvu podjarmi, pače da je svedj o crkvi i o njezinih službenicih govorila s počitanjem; to je tako pravo zdravo da medju ukorim toj stranki prišivenimi bio je i taj, da je mrvičak crkvnjačka. Posve su žalbive ove okružnice prepoštovanih biskupa, radi ploda, koga su mogle roditi u puku. Po njimi svakako ni cigli glas neće biti bio prisiljen na jednu ili na drugu stranu; ali čuti da su nazvani opakim i neprijateljim zadružnoga reda, ljudi čašćeni, svećenici izgledni, župnici marljivi, koje njihovi župljani ljube i štuju kao svoje dobročince, naravnim putem je navodilo da u ovih dodje na manje čast, koju su dužni crkovnim poglavicam. Pak nemogavši puk na dlaku razlučiti poglavice crkovne od crkovnoga nauka i crkovnih zapoviedi, iza svega toga imalo je naravno slieditì da bude u puku uzdrmana ona bogoštovna čutnja, koja je poglaviti temlj redu u ljudskoj zadružbini. Promišljajuć ovo moj prijatelj, urednik *Narod. lista* nije htio objaviti ovu zadnju okružnicu, i dobro je učinio; jer je dužnost svakomu čovjeku, koi izkreno ljubi puk, gledati da se u njem ukriepi prava bogoštovna čutnja, a ne da slabi, a vi ćete u toni biti posve sa mnom.

Prelazeć sada mojim govorom na napor i pokvaru izbornu, o kojoj lete glasine, da bi ja htio izkazati sve što mi o tom pišu moji prijatelji i drugi ljudi, koje ja štujem i kojim sam dužan vjerovati, momu govoru nebi bilo kraja. O putovanju nj. preuzv. gosp. vladaoca mogao bi pripovjediti ob onom što je na različitih mjestih govorio, o vojačkom popisivanju zaprietenom u Dubrovniku i u Kotoru, o svakovrstnih obećavanjih učinjenih pojedinoj čeljadi i cielim mjestom, o načinih, po kojih su dobavljena punovlastna pisma veleporeznika, o nagovorih gradjanom da se prisile dati svoj glas, i još o drugih stvarih. Ali ja o takovih poslih neću da govorim, jer nemogavši ji doistiniti, kako bi se stvar dokazana doistinila, čini mi se da nebi mogli preinačiti vašu odluku o glasu, koga će te izreći. Da sam htio, mogao sam to učiniti jučer, kad se radilo o Kninskih izborih, mogao sam onomadne, kad smo pretresivali izbore gradske i veleporezničke. Evo vam pismo veleporeznika J. iz S. koje kaže, kojim načinom vijugavim oteta mu je punovlastnica, i naredjeno mu da ju pridade preturu *(štije)*. Ovakovih listova mogao sam vam i veće od jednoga pokazati, pak biste čuli još ubodljivijih stvari. Da ako nisam htio, složiv se u tom s mojimi prijateljim, držim da ste i vi imali poći s istim putem i gledati da nedodjete nam govoriti o naporu na temelju prostih priušaka nižje čeljadi na javnoj službi. Za nas, koji smo pučki zastupnici, ona izvješća nebi imala vriediti ni veće ni manje nego viest, koju bi nam prijatelj pisao. Ona nemogu promieniti naše osvjedočenje, koje se ima nasloniti na stvari zakonito dokazane.

Ovdje sam upravnim putem doprao do toga, da govorim o pismu zemaljskoga poglavice, koje je jedini uzrok odborovu predlogu. Ja držim da je ono pismo protustavno. U istinu zakon naredjuje što ima posla u izborih zemaljski poglavica. U §. 51 izbornoga pravilnika stoji, da razvidivši izborne spise, izaslati ima izbornu svjedočku svakomu zastupniku, koi nebi bio iznimljen po §. 17; a u §. 52 veli mu, da pošalje izborne spise na zemaljski odbor da ji pretrese, ili kako ste vi hotjeli, na sabor. Već ni rieči. Dalje umješivanje svako mu je zaniekano. Ja zato nenicčem zemaljskomu poglavici, da nesmije dati na znanje saboru ili saborskim odborom one stvari, koje bi mogao doznati, a koje bi se izbora ticale; cienim pače da je to njegova dužnost. Zato je dobro učinila nj. preuzv. ubaviestiti o zatvoru Ljubitovičkoga župnika i Segetskih seljaka. Ono što mu ja niečem jest, da on nesmije izreći prosudu o izboru, naslanjajuć se na

Digitized by Google

izvješća, o kojih sam rekao koliko vriede. U onom pismu ja vidim namjeru, da bi po njeki način tisnuo izborni odbor, i da bi predrasudio njegov sud. Zato da je mene dopala čast biti u onom odboru, ja bi bio predložio, da pokle je ono pismo proštiveno bude metnuto *na stranu s najvećim pokłonom.*

Nego uzdignimo se časom, gospodo, povrh izbornih spisa, i posadimo se kao porotnici, koji su pozvani izustiti neopozivljivi sud po svojoj duši. Vi ste u većini, ja i moji prijatelji u manjini smo; u vam je dakle pretega. Jučer kad se radilo o izborih, Kninskom i Vrličkom, gdje je množtvo nezakonitosti bilo dokazano i zasvjedočeno, mi smo se zadovoljili pitati vam sudovnu iztragu, koja bi izniela istinu na vidik. Danas u izborih Trogirskom i Spljetskom izborni su spisi podpuno pravilni, neima nikakove tužbe proti njim, a samo jedno vladino pismo, naslonjeno na puste glasine govori vam o naporu i pokvari izbornoj; a vi, ni pet ni šest, predlažete uništenje. Pitam vas, naše i vaše ponašanje mogu li se prispodobiti, kao jednaci?

Pak proti kakovim ljudem je naperen predlog vašega odbora? Pop Danilov jest čovjek, koi od najmladjih godišta pristao je uz nauk našega pučkoga jezika, i gojio ga je prijazno, kad smo ga mi većim dilom zanemarali. Svoja narodna načela on je javno spoviedao za ne daleka vremena, kad to nije bilo brez pogibelji, a kašnje je žrtvovao svoj javni položaj, samo da se održi vieran svomu osvjedočenju. A i sada je on medju najgoručijimi gojiteljim našega jezika, i medju najzaslužnjimi naše narodne književnosti. Stoga nije tomu čuda, da ga mi vele štujemo. Naučitelj Moretti još je mladić, prem je došao do muške zrelosti; zato nije ni mogao dati izgleda o sebi u javnom životu, ali radi svoga uma i svoga značaja on je u velikoj cieni pred svimi koji su imali sreću poznati ga i procieniti ga. Ako vi izrečete da nebudu primljeni, narodna će se stranka po Dalmaciji veoma ožalostiti; ova stranka, koja svedj raste brojem dok brzo zaokupi, ja se nadam, sve Dalmatince do jednoga.

Ova žalost narodne stranke ja mislim da bi stvorila novih zapona istoj vladi. Vi se nazivljete vladini, vi ste za tim da poduprete u svem vladu, vi joj s tim nećete učiniti najbolju uslugu, jer ćete joj umnožiti mušnoće u njezinoj zadaći, već i tako mučnoj; čim svaki prijatelj dužan je oblakšati ju.

Izgon naših prijatelja donio bi sobom i drugu žalostnu posljedicu; zategao bi ponovljenje one tješine i mira, što su skrajna naša potreba, da bi se okrenula na bolje i da bi uspiela sreća naše otačbine. Uzbuna izborne borbe produljila bi se, razdor bi postao veći i žešći, mržnja bi, gospodo, urodila svojim zlim plodom; a vi biste primili dobrovoljno sve to na se? Ja to nevjerujem, pak ostavivši na stranu svako promišljavanje iz izbornih spisah, obraćam se vašemu srdcu, koje cienim blagoćutno i pozivljem vas da glasujete s nami proti odborovu predlogu *(pokvala).*

Danilo. Pitam govoriti radi stvari osobne. Prem da sam ganut riečma d.r Klaića, koje su meni na nezasluženu čast, ja nebi mogao mirno pretrpjeti, gospodo, da bi sama njegova razmišljavanja potakla sabor, da potvrdi moj izbor. Ja zahvaljujem d.ru Klaiću, a sabor odluči po svojoj volji; ali ja što se mene tiče jedino se naslanjam na dobru pravicu i na zakon.

Moretti. I ja imam izjaviti po put čast. Đanila. Častni Klaić u ovom poslu govoric je o uzrocih po pravednosti i o uzrocih po podobnosti: ja se posve s njim slažem u uzrocih navedenih na podpor izbora sa strane prava; ali sa strane podobnosti ja jim se uklanjam.

Lapenna predlaže da se na 5 časa pretrgne sjednica.

Predsjednik pristaje, te je sjednica pretrgnuta. Preuzeta je na ½ sat. poslje podne.

Predsjednik. Odbornoga je izvjestitelja govoriti.

Nikolić. Ja bi imao danas započeti pokazujuć visokoj skupštini da je odbor bio svedjer postojan u svojih načelih, kad je pregledao izborne spise da saboru izvješće prinese. I u izborih o kojih se danas bavimo odbor je svu pomnju postavio da razvidi pokazuju li spisi pravilnosti, ili nepravilnosti. Buduć veći dio ljudi, koji u odboru sjede, neimaju osobnoga poznanstva, koga bi se možda htjelo da bi se bolje stvari procienile, odbor se poglavito oslonio na pismo zemaljskoga poglavice, u kom je stalo o naporu, koi je bio u Trogirskom kotaru. O tom već negovoreć, pušta da visoki sabor rasudi je li se on pravilno ponio. Odbor se pretrgnućem okoristio, te se opet sakupio da vieća, što bi bolje bilo: ili ostati pri prvom predlogu, ili što drugo odlučiti. Vaš vam odbor sad može prikazati sliedeći predlog. (Štije predlog protivan prvačnjemu na potvrdu izbora; pohvala po svoj skupštini).

Alesani. Preinaka odborova predloga, uz koju pristajem sa svim srdcem, preinačuje sve što sam bio naumio reći ob ovom poslu. Samo na zaštitu oblasti i moju osobnu, jer sam po prigodi i zastupnik i oni okružni kapetan, koi je imao ruku u ovom poslu, imam opaziti, da kojamu drago izvješća bila so poslana starijoj vlasti, koja su ju makla da pošalje visokomu saboru ono pismo već prostiveno zemaljskoga poglavice, ona izvješća nisu se oslanjala na izkaze plaćene čeljadi; pak ona izvješća nisu bila tako lakoumna i bezdušna, kako bi se moglo misliti; nego su se oslanjala na izkaze takovih ljudi, koji su u cieni pri gospodi sjedećoj na toj strani *(na desno)*. Ali sada, buduć odlučio pristati uz odborov predlog, nije trieba već o tom govoriti; nego toliko da se nemisli da su ono izvjestivali ljudi plaćeni, kojim je moglo biti do toga, izviestiti ovako ili onako.

Vladin povjerenik. Ako ja uzimam govoriti na svrhi pretresa, koi sam sliedio najvećom pomnjom, na svrhi, kojoj se veselim iz dubine srdca, nije kao da bi ja i ciglu kap čemera ulio povrh nje, nego kao vladin povjerenik, dužan odgovoriti na njeke opazke učinjene medju zastupnicim sjedećim na desnu. Nadam se da će mi dopustiti zastupnik Maćedo s istom otvoritosti, s kojom je on bacio priekor, da bi javni činovnici bili naporom radili u vladinom smislu. Ja sam jučer rekao, i nasladio

Digitized by Google

sam se što mi čast. Klaić nije porekao, da na takova djela sredotočna vlada nije dala nikakova naputka. A ja ga mogu uvjeriti da oni naputak, koi je dala, nesadrži ino nego naredbu, držati se strogo zakona; ovo je volja vladina i poglavice zemaljskoga, koi je vladi na čelu. Teže je drugi upit, koi je postavio čast. Klaić o onih okružnicah što su izišle u *Narod. listu.* On će mi dopustiti, da mu neodgovorim na upit, na koi, da je učinjen poput uprašanja, ja bi drage volje savršeno odgovorio; za danas cienim da je dosti izjaviti mu, da nije istina, te bi vlada bila se služila riečmi: prevratni odbor. To mogu posvema zaniekati. On će mi i to dopustiti da nadostavim: nije moja zadaća opravdavati gospodu biskupe o tom, što su oni učinili svaki u svojoj biskupiji; a s druge strane cienim, da, ako bi vlada bila scienila da ima tih prevratnih odbora, sredotočnoj bi oblasti bila stanovita dužnost, obratiti se možnim ljudem, kakovi su biskupi, jeda bi ovim putem prepriečila da se nesmuti javni mir; te bi bila radila samo u ovom smislu. Još mi ostaje da opazim o pridjevku, kojim je čast. Klaić nazvao pismo zemaljskoga poglavice, *neustavno djelo.* Razbistrivanja, koja je on potle nadostavio cienim da podpuno opravdavaju djelovanje poglavice zemaljskoga, pokazujuć da on nije drugo učinio nego dati na znanje zgode njemu poznate. Stvar je da je napora bilo: stvar je da se iztražuje na Spljetskom sudu; stvar su zatvori; sve su stvari koje zemaljski poglavica nije kipom mogao ujamčiti, a koje je mogao samo dati na znanje, pokle je on bio o njih oznanjen. Napominjem da je jučer moj častni drug, koi sjedi uprav suprot meni, iznio na svjedočbu list svoga prijatelja d.ra Monta. A d.r će Klaić dopustiti da vlada postavlja toliko povjere u svoje činovnike, koliko on u svoje prijatelje. U ostalom ja podpuno potvrdjujem odborov predlog.

Maćedo. Što sam ja izkazao posve je istinito i mojim poštenjem potvrdjujem. Možda d.ru Lapenni nisu poznate sve zgode o kojih sam natukao, i možda u ove zgode, i ja to vjerujem, sredotočna oblast nije se ni malo umiešala. Pače se uzdam sa došastjem d.ra Lapenne na vladu, ove zgode neće se već u napredek dogoditi, niti ćemo se već tužiti naporu od strane javnih opravnika. Ovimi riečmi ja sam naznačivao najniže činovnike.

Vlad. povjer. Zloporabe svedjer će biti. Nijedna zemlja najgojnija, najvičnija ustavnomu životu, nemože je biti prosta; napora će možda i još biti, ali se zato nemože vlada okriviti, a okriviti je, čini mi se barem da je odveć ju strogo suditi. Nadam se da će se o tom uvjeriti zastupnik Maćedo.

Alesani. Bio sam zaboravio odgovoriti na ono sto je opažao zastupnik Moretti u svom razloženju, to jest da je u istom Spljetu bilo napora, naime što je on napomenuo njeke birače iz Trogira, koje bi ja bio nagovarao da dadu svoj glas ovako a ne onako. Što se ja spominjem ja nisam govorio nego s otcem... komu nije bilo trieba da ga ja nogovorim da glasuje onako kako je glasovao, jer je on glasovao onako svojom slobodnom voljom. To se spominjem da trima ili četerima seljakom iz Omiša i gospodinu . . . . iz Omiša, koji su u mene dovedeni brez moje naredbe, tražeći možda kakove nagodbe; spominjem se da sam njim rekao, da bi želio da drugoga zastupnika izberu, a ne onoga koga su oni htjeli. Ja mogu gosp. Klaiću stvar iztomačiti i razbistriti tako, da bi se i on uvjerio, ako se tako postupalo, da je bilo dužno tako postupati.

Klaić. Ja nerazumijem što te rieči znamenuiju. Ja sam rekao da zemaljski poglavica nije djelovao po svom osobitom znanju i saviesti, nego da je bio primio . . .

Predsjednik. Pravilnik zabranjuje razgovor medju zastupnicim.

Klaić. Ja sam rekao da mi se pismo zemaljskoga poglavice čini neustavno, ne radi obznane stvari; to je svačje pravo, nego radi rasude na svrsi pisma izrečene.

Vlad. povjer. Molim da bude proštiven konac onoga pisma.

Nikolić (štije konac).

Vlad. povjer. Zemaljski poglavica izjavljuje da po primljenih izvješćih zgode su doistinjene, pak se zato nemože reći da on izjavljuje svoje osvjedočenje.

Moretti. Častni Alesani se prečuo, misleć da sam ja rekao o Trogirskih biračih; ja sam rekao samo o njekih biračih, što sam baš namjenjivao na gospodina . . . i na dva, tri seljaka.

Serragli. Ja se nasladjujem, neizmierno da je odbor onako zaglavio kako sam ja goruće želio, ne samo radi ciene u kojoj držim onu dvojicu gospoda, nego i zato što će ovo biti medju nami zalog mira. Sada smo cjelovita obitiel, buduć naš drugar vladin povjerenik, čovjek po srdcu i pameti svakomu poznat. Ja se nadam da će iza ove zgode dokončati medju nami svaka mrznja, pak da svi postavivši na stranu svaku prvašnju, svako mnienje, svako političko načelo, biti ćemo složni tražeć korist naše zemlje; i cienim da svi, koji budu glasovali za potonji odborov predlog, misliti će kao i ja *(pohvala).*

Pretres je dospjeven, predložena potvrda Danila i Moretta primljena jednoglasno.

Za tim sliedi izvieśće o izboru Hvarskom, pak Vrgočkom i Imotskom, za kojih je predložena potvrda, te su primljeni zast. Vusio, Vranković, Klaić i Rossi.

Proti izboru Sinjskom i Korčulanskom iznesene su tužbe, koje neimaju vele vriednosti, pak odbor i te izbore predlaže na potvrdu, i sabor potvrdjuje zastupnike Alesana, Rossignola i Klaića.

Najzad je predložena potvrda izbora Captalskoga i Kotorskoga, pak su potvrdjeni zastupnici: Bonda, Jovanović i Šbutega.

Zastupnici potvrdjeni obetuju vjernost i posluh po pravilniku.

Sjednica je svršena na 1 1|2 posl. pod.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Ania.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 91.

U Zadru 12. Studenoga 1864.

Novi sabor i njegov rad.

Pokle smo potanko ubaviestili naše štioce o svem, što je na novom saboru pretrešeno, red je da rečemo koju o novom saboru i njegovu radu. O saboru, ili upravnije o saborskih zastupnicih možemo reći ono, što se u našem narodu veli čovjeku, kad je pred njim što da bira, pak pokle izabere, stane da gleda i pregleda ono što je već izabrao: *što ti je tu ti je*; *a uči se pameti!* I nikako se baš čovjek i nenauči bolje pameti, što kad se obrati na ono što je dosada učinio, pak mu prošasto ponašanje bude naukom, kako će se vladati u napredak. U njekih će kotarih brzo opet do izbora doći; pak gdje i gdje svake godine ima novoga izbora; onda neka ljudi stanu na pamet i neka se vladaju, kako jim se bolje čini, ogledajući se na zastupnike već izabrane.

O saborskom radu najprie ćemo reći: pokle je pri otvoru predsjednik naviestio da će saborovanje biti kratko, mi bi bili voljeli skratiti vrieme pretresivanju izbora, a uložiti ga veće u proučavanje narodnih potreba i računa o zemskom trošku. Nakon saborskoga otvora, devetnajstoga su dana stopru svi izbori pretreseni i zastupnici potvrdjeni; sutradan su se birali odbori; pet dana su računi proučavani i popravljani; u jedan dan su pretrešeni i potvrdjeni, a sutradan sabor zatvoren.

Iza ove opazke još nam je jedna. Ako je narodna naša stranka na saboru u manjini, nije je zato nestalo; pače je narasla u Dalmaciji i raste svaki dan. Nam se čini da bi većina bila bolje svakomu ugodila, da nije u svojih izborih posve zapostavila narodnu stranku: u zemskom odboru (giunti) toj stranki ni traga; na carevinskom vieću takodjer. Odborovi posli, to su posli svačji, a nisu jedne samo stranke, pak svak želi, da ako mu se ti posli po njegovoj ćudi neopremaju, da ima barem pri tomu vidova. Carevinsko vieće ima zastupati cielo carstvo, pak i stranke koje su na zemskom saboru zastupane; a naša narodna stranka, ako i oškrto, na saboru ima glasa, a na carevinskom vieću neima. Ljudi, učite se pameti, kad vam god do biranja dodje!

Sabor Dalmatinski.

VI. Sjednica 15 listopada

10 ¼ sati jutr.

Proštiven i potvrdjen zapisnik prednje sjednice.

Klaić upituje vlad. povjerenika hoće li se u uprašavanjih vladati po zakonu, koi je u prošastom saboru nastavljen, a još nije potvrdjen, ili po običaju svoga predšasnika.

Vlad. porjer. izjavljuje, da zakon neimadući kraljeve potvrde nemože biti postavljen u djelo. Da ako mu bude predan uprašaj pismeno, pod uvjetom da se o odgovoru neima pretresati, on je spravan odgovoriti na sve, što se bude željelo.

Sada se bira šest saborskih tajnika, te su izabrani: *Dojmi St. Mery. Piperata, Rossi, Vukorić, Zanki.* Pak ždrebanjem zapadne nedjeljni red *Piperatu* i *Rossa*, a za njimi *Mery* i *Vukovića*.

Na dnevom redu stoji izbor pieneznoga i prosbenoga odbora. U prvom su izabrani: *Divnić, Klaić, Sbutega, Serragli* i *Zanki*; a u drugom: *Mery, Micheli-Vitturi, Moretti, Stermić* i *Vuletić*.

Prelazi se na biranje prisjednika zemskoga odboru i njihovih zamjenika.

Veleporeznici su izabrali prisjednikom *Ponta*, zamjenikom *Stermića*; — gradovi i trgovačke komore *Biona*, zamjenikom mu *Lanču*; — vanjske občine *Nikolića*, a *Klaića* zamjenikom; — a cio sabor je izabrao *Rossignola* i njemu zamjenika *Divnića*.

Klaić se zahvaljuje na udieljenoj mu časti i pita da bude oprošten.

Sabor prima zahvalku; pak je izabran zamjenikom *Sbutega* na mjesto *Klaića*.

Najzad se biraju zastupnici na carevinsko vieće. Izabrani su: u veleporeznicih, *Lapenna*; — u gradovih i trgovačkih komorah, *Begna*; — u vanskih občinah Zadarskih, *Kovačević*; — u vanjskih občinah Spljetskih, *Alesani*; — a u Dubrovačkih i Kotorskih, *Bonda*.

Predsjednik pozivlje naimenovane odbore da se ustanove, pa da ga obznanu neka jim može predati svakomu svoje posle; i tim je sjednica završena u 12 ½ sat.

VII. Sjednica na 21 listopada

10 ¼ sat. jutr.

Proštiven je zapisnik i potvrdjen s tom popravkom vlad. povjerenika, da se u zapisnik prepiše cjelovito njegov odgovor zast. Klaiću o uprašavanju.

Digitized by Google

Kovačević po § 9 prav. obriče i obića predsjeniku vjernost kralju i posluh zakonu.

Klaić. Medju dvama sborima, koja su me izborom počastili, izjavljam da se primam Vrgoračkoga, Makarskoga, Metkovičkoga, a da se ostavljam Korčulanskoga, Stonskoga, Pelješačkoga. Molim gosp. predsjednika da prime moju izjavu, i da ju dade na znanje zemskomu poglavici, neka se vrši što pravionik naredjuje.

Na dnevnom su redu prošnje i odborovo izvješće o njih.

Moretti, *izvjestitelj*, izvješćuje o sljedećih prošnjah:

1. Teodor Janković pravoslavni parok u Dubrovniku pita naplatu, što s ovu stranu mnogo godišta nastoji nemoćnikom svoga obreda u Dubrovačkoj bolnici; predloženo je za njega fior. 60, hadarja.

2. Ane Ivanović, primalja u Dubrovačkoj bolnici pita da joj se poveća plata; predloženo da se neusliša.

3. Nikola Dunatović, izasluženi bolničar u Dubrovniku pita povišenje mirovne plaće; — predloženo je da mu se dade na dan 26 novč. na mjesto 20, što je do sada potezao.

4. Josip Koblička, ranar na istoj bolnici pita da mu se naplati stanovina, — predloženo je u ime podpora dati mu 40 fr.

5. Občinska Sindikija u Tiesnom pita da s podobnom novčanom podporom bude napredovana radnja na putu prama Vodicam; — predloženo je da se zemskomu odboru priporuči, da na svoje vrieme uzme u obzir ovu prošnju.

6. Silbanski stanovnici prose da bi sabor svojim utočišćem održao, da bi se u Silbi namjestio kotarski sud; — predloženo je da se predade prošnja zemskomu odboru, te da je prijazno poprati na vladu.

Svi su ovi predlozi većinom primljeni.

Izvješćuje za tim o pismu trgovačke komore Dubrovačke, s kojim prati na sabor prošnju nekoliko brodarskih vlastnika i vodja na velikoj uzkrajnoj brodidbi, jeda bi se ukinuli lučki poriezi u austrinskih lukah na Sinjem moru, i izjednačili pred državnim postupanjem brodovi uzkrajne brodidbe sa Lloydovimi parobrodim. Odbor predlaže, da ono pismo i ona prošnja budu poslani na pomorsko popečiteljstvo s vrućom priporukom, da u tom smislu pripavi predlog na carevinsko vieće.

Serragli podupire odborov predlog; pak izkazavši nerazložni način, kojim je sada porezan danjak na bačviji (tonnelaju). predlaže da zemski odbor u dogovoru sa trgovačkimi komorami prouči tu stvar i sastavi predlog na popečiteljstvo o pravičnijem postupanju, vladajuć se po izgledu ostalih država.

Klaić podupire oba predloga. Veli da bi bilo pravedno izjednačiti uzkrajne brodove sa Lloydovimi porobrodim, ili ove s onimi, jer se svaka povlastica ima ukinuti. Ali se nemože složiti sa brodovskimi vlastnicim ili vodjami, koji su se na prošnji podpisali, o uzrocih, radi kojih propada uzkrajna brodidba. Propadanju je tomu uzrok neubjegivo stupanje k napredku, po kom su stali parobrodovi na mjesto kasnih jedrenih brodova. Besjedi sada o sadašnjem biću trgovačke mornarije, i o potrebi da joj se priskoči u pomoć sgodnimi naredbami, medju kojimi čini mu se najpodobnija i najmanje štetna državnoj blagajni, ukidba prometnoga i dohodačkoga porieza, koi je brodovskim vlastnikom težak. Pokazuje kako je taj poriez nepravedan na austrinskih brodovih, koji ponajveće promeću se po stranskih lukah, u kojih već plaćaju velike lučke porieze za zaštitu, koju jim udjeljuju. Napominje, da u koliko je njemu poznato, takova porieza ne ima u nijednoj pomorskoj državi, i zaglavljuje predlažuć, da sabor izjavi svoj odvjet za rečenu ukidbu, pak da se pošlje na popečiteljstvo, da na to svoj obzir obrati.

Sva su tri predloga primljena jednoglasno. Sad izvješćuje o prošnji zast. Vrankovića, u podporu občinske Sindikije Starogradske, koja pita da bi se u Starogradu ustanovio stalni sudski odbor za miridbe i izpite u gradjanskih poslih. Odbor predlaže da se prošnja poprati priporukom do više vlasti.

Maćedo misli da ga taj predlog postavlja u tjesnac. Buduć on zastupnik i Hvarski i Starogradski, njemu se odtole poradja sukob njegovih dužnostih. Stoga mu drugo neostaje nego se uztegnuti od pretresivanja i od glasovanja u tom poslu i moliti, da se njegova uztega zapiše u zapisnik.

Sabor na to pristaje.

Serragli u tom predlogu vidi preinaku protivnu obstojećemu redu sudovnomu, i hoće da se prošnja odbaci.

Vranković izkazuje razloge za pravičnost i podobnost da se taj predlog prime.

Iza kratka pretresa medju gospod. *Serragli*, *Lapenna*, *Mery* i *Vranković* predlog je većinom primljen.

Najzad izvješćuje o prošnji zastupnika Vukovića da se podupre gradnja teste medju Makarskom i Zadvarjem. Odbor predlaže da se prošnja predade zemskomu odboru, neka ima obzir na nju pri razpolaganju glavnice, odredjene na putske gradjevine, i uz to da se pošalje na namjesničtvo s osobitom priporukom, da podpomože gradnju rečene teste novčanom podporom.

Sabor potvrdjuje.

Na dnevnom je redu konačni zemski račun godine 1863.

Bioni, odborski prisjednik, štije izvješće zemskoga odbora, s kojim je taj račun popraćen na sabor.

Klaić, izvjestitelj, štije izvješće pjeneznoga odbora, koi je propitao razne odjelke učinjena troška i dodao svoje opazke, pak predlaže da taj račun bude odobren, i da sabor naredi odboru da na njegovo ime zahvali činovnikom državnoga računarstva, što su se gotovi pokazali svojom pomoću u računarskom poslu.

Bioni na ime zemskoga odbora odgovara na odborove opazke.

Klaić razjasnjuje koga se vida držao odbor, i pritvrdjuje što je opazio.

Digitized by Google

Odborski je predlog primljen jednoglasno.

Sliedi na dnevnom redu izvješće, o zemskom proračunu za god. 1865.

Predsjednik navješćuje da mu je predan predlog zemskoga zakona, na kom su podpisani zastupnici Spljetskoga okružja: *Danilo, Dojmi Pet., Klaić, Maćedo, Moretti, Rossi, Vranković* i *Vusio.* da se ukine sada obstojeći zakon o podjeli namietivanja bolničkoga troška, a da se uvede nova dioba, po kojoj bi okružje Zadarsko i Spljetsko plačalo, svako kako koje troši. to jest Zadarsko po 20 novć. a Spljetsko po 10 dometka svakomu fiorinu izpravnoga danjka. Predlagaoci pitaju da se njihov predlog pretrese prie nego proračun.

Rossi, tajnik, štije predlog.

Predsjednik, u tjesnoći vremena, pita sabor, hoće li na mah pretresati proračun, ili odgoditi to pretresivanje, dokle zemski odbor izviesti sabor o onom predlogu.

Serragli veli da se počme pretresivanje o proračunu. Izkazuje, što se reklo u odboru o diobi bolničkoga troška, i razloge radi kojih odbor je odgodio taj posao do nastajuće godine, kad se bude pretresao zakon o bolnicah, već u zemskom odboru dogotovljen.

Klaić nije tomu protivan da se odmah pretresu ostale proračunske odjelke; samo što se tiče bolnica da se odgodi dok zemski odbor ovrši svoju dužnost po §. 34 zemsk. pravionika.

Zaffron veli da bi i on bio učinio sličan predlog za svoje rodno mjesto (Korčulu), da je prie znao za onaj, o kom je razgovor.

Iza kratka pretresa medju *predsjednikom*, *Serragliom* i *Klaićem*

Vladin povjerenik izjavljuje da je na vladu došla viest iz Beča da se sutra ima zatvoriti sabor; neka se tako sabor umije vladati što će da odluči radi tjesnoće vremena.

Serragli. Njemu se čini da neima dosta vremena, te bi zemski odbor mogao pretresti predlog i sabor izviestiti.

Klaić pritvrdjuje da zemski odbor vrši svoju dužnost, jer je još dosta vriemena da se predlog propita i stvori zakon, koi je posve jednostavan. Napominje vriednost toga posla i razloge, radi kojih pravda hoće da se ukine nepravedna razdjela dometnoga danjka medju jednim i drugim okružjem.

Saborska većina nepristaje, da se odgodi pretresivanje o proračunu.

Bioni štije izvješće, s kojim zemski odbor popraća proračun god. 1865.

Serragli. izvjestitelj, štije odborovo izvješće o istom proračunu i s tim zaglavljuje da se poprimu iznosci, koje je zemski odbor ustanovio. Pod odjelkom: Podpor poučavanju narodnoga jezika i pučkim učionam, odbor predlaže da od onih ustanovljenih 4000 fior. 2000 budu uložene na pomoć sjemeništa za pučke učitelje, koje će vlada nastaviti; 1000 u nadarja početnim učiteljem. Iz te glavnice paka da se odrede 400 fior. za četiri vježbenice k ženskomu učiteljstvu; 400 fr. na dar *Matici Dalmatinskoj*, da razplodi poučne knjižice u puku; a 200 fr. na dar družtvu medjusobnoga pomaganja za zanaćije, koje se prem ustanovilo u Zadru.

Bioni odgovara na različite opazke učinjene zemskomu odboru, navlastito u onom što se tiče pučkih učiona.

Mery pita da mu se razbistri nješto o navrtanju ospica.

Serragli mu odgovara, pa prelazeć opet na učione govori o maloj koristi sadašnjega nadziranja, i kako bi ga on uredio.

Maupas brani biskupinske nadzornike, i skazuje mušnoće proti kojimi se njim boriti da svoju dužnost izpune.

Zaffron se s njim slaže, i navodi stvari koje dokazuju njihovo vriedno djelovanje.

Serragli ne nieče posebna diela, ali ostaje pri svojih obćenitih opazkah.

Iza kratka odgovora čast. *Zafrona* pretresivanje je dovršeno.

Vladin povjerenik izjavljuje da sa dragošću može reći, da, kakono želja, kojom vlada radi oko umnoženja pučkih učionah po selih, dokazana je u okružnici jurve poznatoj, tako će se još jasnije pokazati iz onoga, što je preuzv. popečiteljstvo odgovorilo na izvješće poslato mu još mjeseca svibnja tek. god. gdje izkazuje svoje zadovoljstvo nad onim što je već učinjeno, potvrdjuje naredbe podane, i povlašćuje namjestničtvo da do svrhe god. 1866 može uložiti sve preostatke učiohske glavnice na ustanovljenje novih pučkih učiona. Dopušta da se zavedu vanredni nauci za učiteljske vježbenike, koji bi osobito seoskimi učiteljim postali; da svaki put kad bi do potrebe bilo, zabilježi se nadarje kotarskim nadzornikom, koji bi se marljivošću odlikovali, najzad, da ako bi za god. 1865, 1866 još veće novca trebovalo na rečene svrhe, da se to popečiteljstvu na vrieme javi, neka ustavnim putem može nabaviti doknadnu prčiju; pridržavši u napried providjeti po potrebi, i po dobivenom plodu. Zaglavljuje da vladi neće doći na manje želja, ni popečiteljstvu naklonost, na tobolji učionski napredak. Ove je izjave sabor primio sa pohvalom.

Zaffron predlaže da kao družtvu za podpomaganje zanaćija u Zadru, tako se odredi novčana podpora zanaćinskomu učilištu, koje će se ustanoviti na Korčuli.

Serragli opaža, da će se o tom raditi, kad učilište već bude gotovo.

Na odjelku *vodopravnoga troška*

Klaić predlaže, da sabor priporuči zemskomu odboru, neka odredi podobnu podporu obćini Solinskoj, kad bi bila primljena njezina prošnja na osrednju pomorsku vladu, da se prodube ušće Solinske rieke.

Bioni misli da je ta priporuka suvišna, jer je zemski odbor u podieljenju odredjena novca, imao svedjer opaz na sve prošnje.

Klaić dapače misli da je opažka gosp. Biona posve suvišna.

Predlog je primljen.

Prie nego se preide na odjelku: *liečenje bonika*

Digitized by Google

Klaić opominje sabor, da je ovdje na mjestu predlog njegov i njegove družine iz Spljetskoga okružja, pa da bi se ovdje obustavilo pretresivanje dokle sabor neodluči o zakonu, koi su oni predložili. Vidi već napried, da s glasovanjem, koje redom ima doći, predlog ob onom zakonu ostati će predrasudjen, buduć mu posve protivno, i zaglavljuje da nebi bilo ni podobno ni dostojno da stvar tolike vriednosti za veliki dio Dalmacije, ostane riešena na taj način.

Predsjednik upituje sabor ima li se obustaviti pretresivanje; sabor zanieče.

Sad se glasuje o nadomirenju zemskih trošaka s nadometkom 16 ½ novč. na svaki fior. izpravnoga danjka; za tim bolničnomu trošku po okružjih i to za Zadarsko i Spljetsko okružje po 15 novč. za Dubrovačko po 11 ½ a za Kotorsko po 2 novč. na svaki fiorin; pak je sve većinom primljeno.

Ukupni je proračun primljen pri drugom štenju, pak je sjednica zatvorena na 2 ½ sat. posl. podne.

VIII. Sjednica na 22 listopada

na podne.

Štiven i potvrdjen zapisnik jučeranje sjednice.

Moretti, izvjestitelj odbora za prošnje štije pismo povjereničtva za uzdržavanje spomenika i starina, kojim pita da se odredi novac iz zemske blagajne neka se kopaju starine u Solinu; i predlaže na ime odbora da se pismo predade zemskomu odboru, da ima na nj obzir.

Odborov predlog je primljen.

Sad štije pismo zastupnika *Maćeda* da se odredi podpora na gradnju putova po otoku Hvaru. Odbor predlaže, da se i to pismo predade zemskomu odboru da ga bude imati na pameti u podieljenju novca na rečenu svrhu.

Sabor potvrdjuje.

Bioni, prisjednik, štije dugo izvješće zemskoga odbora vrhu zakonskoga predloga jučer predana o diobi bolničkoga troška. Odbor drži da je taj posao riešen jučerašnjim glasovanjem, i predlaže da u tom smislu odluči sabor. Da ako sabor nebi htio tako odlučiti, onda predlaže da se preko onoga predloga prodje na dnevni red, to jest da se zapostavi.

Predsjednik otvara pretresivanje vrhu prvoga predloga.

Klaić napominje saboru, da je on već jučer ga ubaviestio o predsjednikovoj namjeri, da se predlog njegov i njegove družine zabaci izpoprieka, kako nije vele saboru pristojno. Ali on misli da s jučeranjim glasovanjem predlog nije zabacen; jer je napose zakon, po kom bi se imao nametnuti danjak, a napose opredjeljivanje danjka po potrebah. Zato pozivlje sabor da nepotvrdi odborov predlog. Htio bi sada da govori o vriednosti same stvari ali

Predsjednik mu presieca rieč, pozivljuć ga na stvar koja se pretresa, odborov predlog.

Serragli podupire odbor, pak počme govoriti o uzrocih radi kojih bi se imao predlog odgoditi na novu godinu.

Glasovi s desna pozivlju ga na stvar koja se pretresa.

Predsjednik opominje besjednika da se stvari neutječe.

Serragli veli da njegovo razloženje dovodi na to da se ova raspra zabaci, i zaglavljuje da se već nepretresa o riešenoj stvari.

Predsjednik pozivlje na glasovanje o prvom odborovu predlogu.

Klaić pita po §. 43 saborskoga pravionika da se zapišu imena zastupnika, kako koi glasuje.

Predlog je primljen.

Glasuju protivno: *Danilo Bojmi Pet. Dojmi St. Klaić, Knežević, Lanča, Lapenna, Maćedo, Micheli-Vitturi, Moretti, Piperata, Raimondi, Rossi, Vranković, Vuković.*

Glasuju za predlog: *Alesani, Begna, Bioni, Bonda, Divnić, Fanfogna, Kovačević, Jovanović, Lalić, Mery, Nikolić, Petrović, Ponte, Serragli, Sbutega, Stermić, Vuletić, Zanki.*

Bioni štije izvješće o dvaju predlozih, koje su jučer predali *Danilo* i drugi zastupnici s desne strane. Po prvom predlogu, izvješće o djelovanju zemskoga odbora, na mjesto da bude izjavljeno u predsjednikovoj besjedi pri otvoru sabora, ima se tiskati i pri otvoru tiskano razdieliti zastupnikom; a po drugom, imadu se takodjer tiskati i razdieliti zastupnikom konačni račun prošaste godine i proračun nastajuće godine zajedno sa odborovimi izvješćim o tih računih. Odbor promislio da se predsjednikova besjeda i tako tiska u saborskih spisih, predlaže da se preko prvoga predloga preide na dnevni red; a drugi predlog da se prime.

Danilo protomači smisao učinjenoga predloga i uzroke, koji su odlučili njegove prijatelje i njega, da taj predlog učine.

Klaić ga podupire, prinašajuć primier ostalih sabora po carevini.

Lapenna opaža da izvješće o odborskom djelovanju nije u pravioniku naredjeno, pak kao popravku predlaže, da ga odbor složi, tiska i razdieli.

Oba su predloga jedan za drugim metnuta na glasovanje i primljena.

Predsjednik prekine sjednicu na njekoliko časa, dok tajnici urede zapisnik.

Zapisnik je proštiven i potvrdjen.

Predsjednik štije pismo, kojim zemski poglavica navješćuje, da mu je došla kraljeva naredba da se danas sabor zatvori. Za tim od srdca pozdravlja zastupnike, nazivlje jim da bi se opet u zdravlju sakupili da se zabave o koristi svoje zemlje, pak u znak podložničkoga poklona pozivlje da se trostruki *evviva* nj. vl. uzklikne, čemu su zastupnici odvratili sa *živio* i *evviva;* i tim je zaglavljena ova sjednica i ovogodišnje saborovanje na 1 ½ sat. posl. podne.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 93.

U Zadru 19. Studenoga 1864.

Obzir po svietu.

Svršio je rát njemačko-danski i u Beču je mir utvrdjen, po kom sjeverne knježevine Slezvik, Holštain i Lauenburg odciepljene su od danske države, a pridružene njemačkomu savezu. Tko će biti tim knježevinam na glavi, kako li će biti uredjena njihova vlada, o tom nije još ništa odlučeno.

Puno je bilo glasina o sastanku cara Napolijuna sa carom Aleksandrom u Nici, pak je s tim sve završilo, da dva cara niti su se o čem dogovarala, niti šta utvrdila, nego samo da su se uljudno pozdravila.

U Taliji je utihala buka o ugovoru s Francuskom; sad se kraljevinski sabor zabavlja financijalnimi posli, radi kojih se još veće ljudi prepiraju.

Po sjevernoj mletaškoj strani bila se pojavila oružana četa, za kojom je išla u ganju carska vojska, i rek' bi da je većom stranom raztrkana.

Na 12 tek. mjeseca otvorilo se u Beču carevinsko vieće, a na 14 nj. veličanstvo izreklo je sakupljenoj gospodi i zastupnikom pristolnu besjedu. Po njoj se nadati da će se brzo sakupiti sabori ugarski i hrvatski.

Sve još očikamo da se proglasi občinski zakon u Dalmaciji; ali se nikakova glasa nečuje kad će to biti. Navješćeno je da ga prevadjaju iz talijanskoga na njemački i na slovinski jezik, pak se možda još za tim prevodom stoji.

Nove občine i narodni jezik.

Još je jedan put u našem listu stalo, da se je veće nadati napredku i razvoju narodnoga jezika u javnom životu iz slobodnih občina, nego iz samoga sabora. Mi svejednako tu nadu gojimo, jer smo već okušali, što nam je sabor k tomu doprinio; ne kao da nije ništa uradio, nego jer je njegovo djelovanje jednostrano; to jest, u saboru se mogu želje izjavljati, u saboru se mogu zakonski predlozi stvarati, mogu se i zakoni utvoriti mogu se i viećati i odlučiti; ali preko toga nemože sabor ni za dlaku dalje: potvrda zakona nije u saborskih, nego u ministarskih ruku. Na suprot občine, onako kako su po novom zakonu sastavljene, imaju u svojoj oblasti, doisto u tiesnom krugu svoga djelovanja, i odluku i izvrhu svega što je u občinskom poslu odlučeno. Ako omjerimo saborsku moć u poslu narodnoga jezika, najti ćemo, da se u saboru tvrdjelo i zaključilo, da je dalmatincem narodni jezik samo slovinski; najti ćemo da su nadarja mnogostruka utvrdjena na promak slovinskoga jezika; najti ćemo već pretreseno, što bi se imalo uraditi i u učilistih i u sudovih na korist jeziku slovinskomu; pak ako se okrenemo na naš javni život, sjetiti ćemo se, da mu je napredak još na racih. A metnimo sada, da su nam občine uredjene, kako će do mala biti; pak da občinsko vieće odluči, da je njemu i njegovoj občini službeni jezik svoj narodni; pa da se svojim jezikom vieća, njim odlučuje i odluke pišu. na njem naredbe izdavaju; slovinski da se s drugimi občinami dopisuje, slovinski vladi odgovara; u tom, ako i tisnom krugu, stvar bi bila gotova: nebi već bilo trieba od nikoga, od nikuda čekati pokret na korist svoga miloga jezika, na oproštaj svoje Bogom dane slobode.

Nećemo se prevariti, ako na zlo pomislimo; na to će nam kogod reći, da bi mi s takovim ponašanjem doveli občine na sukob medju sobom, na sukob s vladom. Bog učuvaj, da mi o tom i pomislimo! — Nam je dobro poznata naša zemlja i duh, koi sej vremena po njoj vlada. Znamo da će biti posve malo občina, koje će stvoriti sebi o jeziku onaki zakon, kakovi smo gore rekli; ali će ipak gdje koja se objaviti narodnim duhom opojena, ako i mnoge druge ostanu na talijanštini. Mi znamo da ni vlada neće na nos na vrat promieniti svoj običaj, niti njekolici občina za ljubav usilovati svoje činovnike da se talijanštine ostave, a da prihvate slovinštinu. Sve smo to mi razmislili, pak nismo rekli, što je doisto našim narodnim protivnikom na pamet palo, stijuć naše rieči: oni su za stavno promislili, možda će i reći koi, da bi mi občinam savjetovali neprimati nikakva pisma, nego slovinska; samo na slovinska odgovarati; na občinskom vieću nepuštati da govori, tko nezna podpuno cielovito izreći svoje misli jezikom slovinskim, i bogzna šta još. Takova nauka nestoji u našem pismu ni slova; neka nam je našim pro-

Digitized by Google

tivnikom već od sada zatvoriti usta nadostaviti ćemo i to, da svakoj pojedinoj občini nije na to gledati što susjedne rade. Biti će jih, koje bi se dobrovoljno s narodnim jezikom vladale onako kako mi govorimo; ali neće imati pri ruci vješta pisara: biti će jih, koje će i vješta pisara imati, ali će jim biti koi drugi uzrok, da nebudu mogle pristati uz naš svjet; svaka občina u svomu krugu slobodna ima poštovati slobodu svojih posestrima, pak i primati od njih pisma i odgovarati na nje, ali samo slovinski, ako bi bila i talijanska. I s vladom tako. Kod nas vlada nije nigda vratila ili zabacila pismo zato, što je slovinski napisano; pače gdje joj je potreba, tu i sama slovinski piše. Metnimo da na občinsko slovinsko pismo vlada odgovori talijanski: ništa zato; o tom će se občina misliti, da ga prouči, da po njem izvrši, ako joj se što naručuje. Kako slovinska pisma nenanose vladi smetnje, tako ni občini neće talijanska; svak neka svoju goni, pa mirna krajina.

Sada nećemo na tanje razglabati, kako bi se imale občine vladati s narodnim jezikom; ovo samo našim zlobnikom budi rečeno, da naše rieči neozlobe svojim krivim tomačenjem. Ali ćemo se sada našim prijateljem obratiti, onim občinam navlastito, koje bi imale, kako sve imaju živu potrebu, tako i naručnu prigodu, da u občinsko činovanje uvedu narodni jezik; pak ćemo jim ukazati koja bi se velika korist rodila iz onakova ponašanja, kakova jim ga priporučujemo. Občine posestrime, koje bi htjele slieditи njihov izgled, a nebi imale pisara, ili druge prigode po svojoj narodnoj ćudi, gledale bi da pribave, što neimaju, da tako iza drugih nezaostanu. One občine, u kojih bi kakove druge zapreke bilo našem jeziku, gledale bi što prie da ji uklone; a u onih najzad, kojim bi se našli na glavi ljudi, ako ćemo protivni jeziku slovinskomu, malo po malo bi se počeli sa svojim pitomiti dok bi se i poprijateljili; pak ako ne ino, to bi se zadobilo, da kad bi občinska uprava došla u narodne ruke, narodni bi jezik našao sebi prokrčen put. Što se vlade tiče, ona je svedj izjavila da nastoji stvoriti našemu jeziku pravi položaj, koi ga pristoji u našoj zemlji. Kad bi vlada vidjela da on prodire sve napried u javni život, onda bi i ona svojim činovnikom dala takove naredbe, kakove se pristoje izjavljenim namjeram prama slovinskomu jeziku.

Po sve je naravno, da u onoj občini gdje bi se zavelo javno činovanje na našem jeziku, i glavari občinski, i djećinji roditelji, i učitelj, i učiteljica, ako bi jih bilo, gledali bi da se djeca marljivije uče u svom jeziku; pače bi onda uvidjeli, da ji nije drugomu jeziku učiti, dok prie svoga nenauče; te bi tako uz občinu i učilište se postavilo na narodnu stazu. Kad bi se gdje koja občina javila, tako narodnim duhom nadahnuta, onda bi se i po ostalih gledalo bolje na naš jezik u pučkih učilištih, ako ga i nebi občina rabila u svom činovanju. Za tim bi i vlada mu otvorila širi put na viših učilišti; za tim bi se razprostranio još veće po gradovih, po ovom bi putu, ne samo došao do suda, nego i u sudu zasio na sudčev stolac.

Bila nam je nevolja na vrieme se osvrnuti na zlobnike, da ji s mjesta odvratimo od svake sumnje nad našim razloženjem; ali sad, kad se mogao svak osvjedočiti, da su naše namjere mirne i triezne, hoćemo reći, da mi i sami mislimo da je posve malo naših zlobnika, ali su silni vikači, pak nam jim se utjecati na rieč. Takovi su samo njeke smutljivčine, koji se sebi liepoj koristi nadaju, ako grahnu na sve, što je narodnom bojom ureseno; ako pokude što je od nas poteklo; ako osumnjiče i naš *očenaš*. Sreća je nas uviek dobra srela, da ponašanje naše i svih koji s nami idju, ugnalo je u laž takove ptice zlokobnice; pak je sviet u nam poznao ono, čim se dičimo svedjer: *sve za narod, što je pravo*. To će sviet opaziti i u ovom našem pismu, pak se mi nadamo da će naše občine, i veće jih možda nego se nadamo, pristati uz naš svjet; nadamo se da će se novim občinskim zakonom okoristiti u svakom smislu, a u narodnom najbolje; nadamo se da će našemu jeziku navlastito u novih občinah procvasti i propjevati; pa kad tako bude, onda će se i saboru utrostručiti moć, onda će i ostale priepone pasti, a ogovorke zamuknuti; a vrhu svega onda, te samo onda, vlada će turiti svoje kolašce, pak će skoknuti sva nje ratila na žurni rád, kako da nam narodna pravda pukne u našoj žemlji, na našu korist.

Naš Dopis.

S Janjine Pelješke na 10 listopada *(zakasnio)*.

Radost i žalost neznam kada su mogle bolje smješati se, što ovih dana kod ovih stanovnika. Radost zauzme svih srca kad začuše da je dostojno kriepost nagradjena, da je prevrli pretur ovoga kotara gospodin Antun Brčić imenovan vjećnikom kod kotorskoga sudišta. Žalost pako obujmi svih kad pomisliše da po taj način ukinuto jim je jedno dobro, što je vrlo mučno opet steći.

Moja neuka ruka nije vriedna opisati zasluge gospodina Brčića, a ni pamet začeti kako da izrečem visoka nadarenja srca i pameti njegove. — On slušavši sviuh mnenja i tužbe, u malo vrieme poznade duboko svakoga; njegova pravednost dobi mu ime "Pravednika"; njegovo spojenje k zakonitosti učini ga prijatna i protivnikom, njegova pospješnost i brižljivost draga svakoma. — Ja sam svjedok njegovih kriepostnih djela, mudrih naredba i preporuka i u uredu ove občine i u ovoj učioni. Vrući rodoljub promakne mnogo narodni jezik, s činom zamukne proste tvrdnje naših talijanaša o nezrelosti slovinskoga jezika u sudu; oštroum prouči i poznade do dna odnošaje kmetske s gospodarom: napreditelj nastoja na gradjenje cesta: riečju, dostojan se učini zasluge.

Srećni i čestiti kotorani! jer vam je podano posidovati činovnika, koji sdružuje sposobnosti toli najizvrstnije. Uživajte zavidjeni, što vam sreća dariva, gdje nami ne ostaje negli za svedj draga uspomena toli izvrstna muža. Živio! — **M.**

Marko i Tadija.

M. Vrieme da se već vidimo i porazgovorimo.

T. Eh, moj Marko, eto prodje izbor i sabor a mi se ne sastadosmo!

M. Što ćeš de; svaki za svojim poslom kod kuće, a brdo po sriedi.

Digitized by Google

T. Nu de mi što pripovjedi; — ja mislim od kada se nismo vidjeli, ima ćeš ti punu vreću.

M. A eto, neznam ni ja odkle bi ti počeo.

T. O izboru već nema šta; to je posao gotov, pak sada neka spava; nego, kume, kaži mi kako je na saboru prošlo.

M. I to je već gotova stvar: sakupio se, pak se i rastao.

T. A jesu li ljudi šta opremili?

M. Opremili su, da su pregledali i potvrdili što se lani trošilo, i što ćemo dogodine plaćati porieža.

T. Jeda li šta pane na manje.

N. Neće nego kao i lani; to jest, na našem se saboru neradi o svih porezih, nego samo o dometcih na državni poriez.

T. A, ha; to je ono, što su danjci narasli.

M. Ti štogod o tom razabireš, ali ne sve do kraja. — Nameti, danjci, poriezi, ili kako mu se drago zvali, to sve država postavlja i to se na carevinskom vieću odlučuje kako i što. Vele je vrstih toga u svakoj državi, pa i u našoj; dvie su poglavite struke: upravni danjci i neupravni. Upravni su danjci, što se upravo plačaju na svakom poglavju iz koga se koristi vuče, toliko po sto od one koristi, koju čovjek prima.

T. Kao na primjer, zemljarina; što su mjerači izmjerili i proračunali, koliko zemlje bacaju na godinu, pak se od toga svake godine po toliko plaća.

M. Tako je. Zemljarina je poglaviti upravni danjak; pak je dohodarina, na pjenezne dohodke, što tko bere od glavnice na kamate ili u trgovanju; pak je prometarina, što se plaća na to, što tko prometom ili zanatom dobije; pak je kućarina, što se na kuće plaća; sve su to upravni danjci.

T. A koji su ti neupravni?

M. E moj Tadija, svi ti upravni neiznose koliko neupravni, o kojih još nisam ni rieči.

T. De, dakle kaži.

M. Neupravne danjke neplaća svak, ni svedjer; nego se plaćaju na njeke prigode, kad takove čovjeka zateku. — Na primjer: ako ti je pravda, red je da kupiš pečate, što se priliepe na pismo; pak za jedno pismo toliko pečata, za drugo toliko.

T. A, ha; to je *bul*, za koi netrati, tko neima pisarije.

M. Recimo dakle *bularina* je neupravni danjak; pak je takov i carina ili *dacij*, što plaćuju trgovci kad šiljaju ili dobivaju robu na prodaju; pak je poriez na promjenah vlastitosti, kada tko kupi, ili proda, ili daruje, ili ostavi, zemlju ili kuću; pak je sô i duhan, koga kupujemo na *palti* ili na kraljevoj magazi.

T. Nu duše ti, koliko si jih nabrojio; čovjek se nesieća, dokle nepromisli koliko je različita danjka na svietu. Ali nemogu to razumjeti kako si brojio medju danjke sô i duhan.

M. Lako. Po što sô plaćaš? A da je prosto svakomu pri moru graditi soli koliko hoće, po što bi je plaćao?

T. Sad vidim. — Tako i duhan; da ga sami sadimo, stao bi nas cjenije nego ga plaćamo; pa ono što skuplje plaćamo, ono je državi dobitak, a nam danjak, ako i nije po svietu porezan.

M. Eto s toga se i broji kao neupravni danjak, što nije porezan po ničem, nego ga plaća tko i kad troši duhana ili soli.

T. Pa sada kuda smiera to, što si sve te danjke pobrojio?

M. To sam ti hotio protomačiti, da se bolje razumijemo u našem razgovoru. — To su sve državni danjci, koje plaćamo za državne potrebe, a kraljevi ljudi biraju. Ali su po svietu i druge obćenite potrebe, za koje se država nemisli, nego svaka zemlja naponase, Dalmacija za se, a Krajinska za se; pak svako okružje za se: na ponase Spljetsko, naponase Dubrovačko; pak su obćinske potrebe, za koje se stara svaka obćina: Trogir za svoju obćinu, Makarska za svoju.

T. Pa i gradovi i sela imaju svoje osobite potrebe.

M. I o tizih ćemo se razgovoriti na svoje vrieme. Sada još nije o tom sve uredjeno. — Dakle te potrebe osobite svake zemlje, svakoga okružja, svake obćine, i trošak što se za nje hoće, i to je svjetu plaćati; ali za te neima osobitoga danjka ili porieza.

T. A neplaćamo li obćini travarinu?

M. Čekaj i do toga ćemo doći, nego sada ostanimo pri ovom što sam ti rekao: ni zemlja ciela, ni okružja, ni obćine nenameću osobitoga danjka, nego na državne danjke porezuju dometke; to jest: na svaki fiorin državnoga danjka domeće se po toliko novčića za zemske troške, po toliko za obćinske; pa kraljevi ljudi pobiraju skupa zajedno te novčiće sa državnim danjkom, pak ji pošlju na zemsku ili na obćinsku blagajnicu, da se troše za zemske i obćinske potrebe.

T. Stoga su ti danjci toliko narasli, što se ti novčići na fiorine nadomeću.

M. Nisu ni ovo svi dometci. Ima i državnih dometaka, koji su na njeko vrieme; a ima jih, koji su se već s danjkom srasli i danjak prvačnji povekšali.

T. Brate Marko, liepo je to sve što ti znadeš i što si mene naučio; ali opet mislim da me to ništa nepomaže. — Znao ili neznao zašto plaćaš, opet valja plaćati, pak za ono što znaš neće ti odbiti ni crne pare.

M. To je istina da je zakon plaćati, što si po zakonu dužan; ali ćeš do mala se osjetiti, kako je dobro i koristno znati u koje ime što plaćaš.

T. Jest, brate, duše mi, nijedna ti u taman nepada iz ustiju! — Evo sad mi na um pane što si o travarini govorio; ako ono nije obćinski danjak, a zašto plaćamo travarinu?

M. Dok se plaćala kralju desetina, dotle mu se plaćala i travarina: desetina za obradjene zemlje, travarina za pašnjake. A kad je zemljarina nametnuta na sve zemlje obrádjene i neobradjene, onda je pala desetina i travarina zajedno; ali je onda bilo da obćine plate zemljarinu na obćinske pošnjake, šume i gaje; pa su obćine nametanule travarinu na blago, da s tim plate zemljarinu za obćinsko imanje.

Digitized by Google

T. Ako ćeš u njeku je pravo da tko ima životine plaća i danjak na pašnjake; ali zašto bi životina plaćala za šume i za guje?

M. Ti znaš da u nas i šume i gajevi služe blagu ili žirovinom ili zimnicom, pa nije posve ni krivo da blago plaća i na šume i na gaje; ali mi je drago što si se ti upuštio u to promišljanje, tako si okušao što sam ti prie rekao; da je dobro i koristno znati u koje imo što plaćaš; sad vidiš da ako neznaš zašto plaćaš, neimaš kraja u ruci, po kom bi razabrao je li ti krivo ili pravo što plaćaš.

T. Eh, moj Marko, mi do sada kao s glavom u torbi! A eto, ako Bog da, svanuti će i nam s koje god strane.

M. Bog će dati, moj Tadija, ako mi budemo gledati da se svjetlosti dobavimo; to jest, ako se nebudemo nauku uklanjali.

T. Ja se dobro spominjem tvoje rieči: znati, naj prva je korist; tá nije budala bio koi je prvi rekao: *tko zna, njemu dva!*

M. Ovo što smo se do sada razgovorili sve će nam biti na korist, kad se stanu nove občine namieštati, i kad počmu občinska vieća ob občinskom trošku viećati.

T. A o saboru mi već ni rieči negovoriš?

M. Sad ćeš bolje razumjeti, kada ti i o saboru budem govorio. Rekli smo da su dometci na danjku državni, zemski, okružni i občinski. — Državni idju državi, pa kraljevi ljudi s tim upravljaju po zakonu kao i s danjkom. S občinskim dometkom upravlja občina; a zemski i okružni saboru su pod rukom.

T. A zašto to dvoji različiti dometci?

M. Zemski su dometci za sve zemske potrebe u obće po cieloj Dalmaciji: za vode, za teste, za učilišta, za sabor, za zemski odbor (gjuntu), i za druge potrebe, za koje je saboru odrediti, izim bolničnih trošaka: ti sami padaju na okružne dometke.

T. A kako to?

M. Sad je zaludu da potražimo kako i zašto, tako je sadašnjim zakonom naredjeno. — Okružni dometci Spljetski i Zadarski po tom zakonu računaju se napose, a Dubrovački napose, a napose Kotorski.

T. A nisu li svi na istu svrhu, neidju li svi u istu blagajnicu?

M. Jeste; ali Dubrovnik ima svoje osobite glavnice, svoje stare zaklade ili ti zadužbine, koje su od pravieka odredjene da se bolestnici liečе, pak je zato u Dubrovačkom okružju trieba manje danjka za bolnične troške, nego po ostalih; a u Kotoru i neima bolnice . . .

T. Kad je tako onda nije trieba da u Kotoru šta ni plačaju.

M. I plaćaju po sve malo, samo nješto oko dva novčića dometka na svaki fiorin.

T. A koliko plaćamo mi u Spljetskom okružju?

M. Mi plaćamo oko 15 novčića dometka na svaki fiorin.

T. Eh to je liepa razlika! — Ali zašto Kotorani i ono malo?

M. Zato što iz Kotara kadgod pošlju bolestnika u Dubrovačku bolnicu, pak se s onim taj mali trošak naplaćuje.

T. A tá i mi u Sinju neimamo bolnice, pa nebi i mi mogli onako malo plaćati za one bonike, ako kad koga pošlju u Spljet?

M. Da je moguće svakoj občini imati svoju bolnicu, najpravednije bi bilo da se svaka občina misli za svoje. — A li to neide tako lako, zato su bolnice po okružjih razdieljene.

T. Nemoj mi se narugati, ako ti rečem, moj Marko, da nije ni tako. Tá i u Šibeniku je bolnica, a Šibenik nije glavni grad.

M. Na to bismo bili došli, da si se časom uztrpio. — Dubrovački domet, i Kotorski idju u račun svaki naponase, a Zadarski i Spljetski zajedno. Sad je u Zadru jedna bolnica, u Šibeniku druga, a u Spljetu treća, pak sve te tri bolnice idju u jedan račun. Njeki naši zastupnici na saboru iz Spljetskoga okružja vidili su, da se u Zadarsku bolnicu troši čudo veće nego u Spljetsku, pak su bili na saboru predložili da se otrgnu računi jedne od druge; da Spljetsko okružje neplaća nego onoliko, koliko se hoće Spljelskoj bolnici, a to bi onda bilo, na mjesto 15, samo 10 novčića dometka na svaki fiorin danjka.

T. To bi mi onda manje plaćali.

M. Zato su bili naši ljudi to i učinili.

T. Eh, to su dobro za nas promislili; pa kako je izpalo?

M. Digli su se onda drugi, pa njih većina, da ostane na staroj, da se ti zakon za sada nemienja.

T. Eh brajne, ako jim nije išlo za rukom ovi put, neka ne propuštaju udarati i opet.

M. To znaš da će biti tako, ali će se dignuti i druga bura: neće ni Šibenčani htjeti da plaćaju veće nego se za njihovu bolnicu troši.

T. Vidiš li; to bi išlo na moju, da se svaka občina misli za svoje bonike.

M. Ni to još do toga nevodi; jer svaka občina nemože tolikoga troška izplaćati koliko se na bolnicu hoće, pak bi došlo do toga da bi se veće trošilo, a bonikom gore bilo.

T. A zašto bi mi plaćali veće nego se troši na naše bonike?

M. To ti nije krivo; zato ja mislim da će se ti posli svakako imati urediti posve drugčije nego su do sada; o tom će se svakako postarati sabor do godine.

T. Nu de mi još kaži štogod o saboru.

M. Na dalje, ćemo po večeri . . . . . .

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anióa.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 95.

U Zadru 26. Studenoga 1864.

Obzir po svietu.

Talijanski je sabor potvrdio s velikom većinom glasova ugovor od 15 rujna medju Talijom i Francom, po kom se ova obvezuje u dvie godine izići svojom vojskom iz Rima; a talijanski kralj i njegova vlada da će se premjestiti iz Turina, te stolovati u Fiorenci, odkle da će laglje čuvati od svakoga napadanja medje papinske države.

Nedaleko od austrijske granice u Tirolu pojavila se u Taliji oružana četa, kako se čini, s namjerom da provali u Tirol: talijanski su streljaci na tu četu udarili i razagnali ju.

Kao da se nješto radi medju Rusijom i Prusijom, te bi se poljski dio Poznanske odciepio od Prusije, a k Rusiji pridružio.

Rusija šalje jedan dio svoje kavkaske vojske na granicu austrijsku i romansku.

Turci svejednako okupljaju vojsku na srbsku granicu, a Srbi to videć, nestoje bezposlenl; pak bi rek da se i Crnogorci spremaju, ako bude do koje.

Novi občinski zakon.

Već ima tomu njekoliko vremena da nam naši prijatelji pišu, jeda li se može dobaviti novi občinski zakon, te bi ga mogli na vrieme proučiti i pribaviti njekoliko barem vještine u novom izbornom redu, i u občinskom činovanju po novom zakonu. Svak se može domisliti, što je nam sila bila da odgovorimo: novi je zakon još na svrsi srpnja potvrdjen, a sve do sada nije još objavljen. Evo je četvrti mjesec na izmaku, a po vladinih izjavah sve se još taj zakon prevadja. Mi ni najmanje nesumnjimo, da ti ljudi, kojim je vlada povjerila prevod občinskoga zakona, nisu vriedni naručenomu poslu; ali nam se čini da nas neće nitko nepravdom ukoriti, ako izrečemo veliko čudo što se njihov posao toli na dugo proteže. O tom zakonu znamo toliko, koliko smo na saboru čuli, a o prevadjanju iz talijanskoga u slovinski i njemački jezik znamo onoliko, koliko su mogli naši štioci uvidjeti iz ovoga našega lista; pa nam se čini da kad bi dva vještačovjeka stala za rečenim prevodom, njesecom dana bilo bi jim dosta roka. Bilo kako mu drago s tim prevodom, pa se novi občinski zakon objavio kad mu drago, nam je poglavito da ugodimo po našoj moći našim štiocem, koji su željni znati štogod o tom zakonu; pak ćemo zato reći koju po onom, što nam je ostalo o njem u pameti a što, može najveće vrieditl da se na vrieme doznade.

Izborni občinski red od prilike je takov, da je svak birač, tko u občini i kakovi upravni danjak plaća. Birači biraju občinsko vieče ovim redom. Popišu se svi birači u jednu knjigu, redom po veličini danjka, koi plaćaju, počamši od onoga koi najveće plaća a dospjevši s onim, koi najmanje; pisuć uza svačje ime iznos njegova danjka. Kad su svi u občini porezani tako tim redom popisani, onda se skupe svi danjci zajedno u jedan brojni skup, pak se ovi podieli na dva ili na tri jednaka diela. Sada se podiele imena, onim redom kojim su zapisana na dva ili na tri diela, tako da skup pojedini danjaka odgovori polovini ili tretini ukupnoga dajka: ona imena, koja spadaju na jedan odiel zajedno sačinjaju izborni zbor. To će biti sve jasnije sljedećim primjerom. Metnimo da ima u občini stotina koji danjak plaćaju, a da najveće porezani plaća 100 fr. pak ostali redom sve po fiorin manje do najzadnjega, koi plaća 1 fr. Kad su svi redom po danjku izredani, pak se danjak sakupi, zajedno iznosi 5050 fr. Ako se imaju dieliti birači na dva izborna zbora, onda će ji biti u prvom 29, a u drugom 71; jer polovina ukupnoga danjka pada na onih 29, koji plaćaju počamši od 100 pa sve do 72 fiorina, a druga polovina na ostalih 71, koji plaćaju počamši od 71 fr. pa sve do najzadnjega, koi plaća 1 fr. — Da ako li se občinski birači diele na tri zbora, onda će u prvi zapasti 17 birača najviše porezanih, od 100 fr. do 84 fr.; u drugi 25 biraća, porezanih sa 83 fr. do 59 fr. a u treći zbor ostalih 58 birača, koji su porezani sa 58 fr. pa sve do najzadjega, koi plaća 1 fiorin. — Pokle su tako razdjeljeni birači po danjku, onda se k prvomu zboru pridruže imena onizih, kojim po zakonu pristoji biračko pravo i ako neplaćaju danjka, kano dokturi, pomorski kapetani, kraljski činovnici, itd.

Svaka občina ima opredieljeni broj viećnika, n. pr. 12, 18, 24, 36, itd. Kako se birači podjele na dva ili na tri zbora, tako se podieli i broj občinskih viećnika na pô ili na tri jednaka diela, pak svaki izborni zbor bira jedan dio viećnika. Metnimo da jih je 18; ako su dva birački zbora, svaki bira po 9 viećnika; ako su tri onda svaki zbor zapada birati po 6 viećnika. Nije po zakonu naredjeno da svaki sbor bira viećnike medju sobom; može ji

Digitized by Google

birati i iz ostalih zborova, kako mu je drago, samo se nesmiju po zakonu birati paroci, prem da i oni kao birači padaju na prvi birački zbor.

Moglo bi se pitati u kojih se občinah diele birači na dva, u kojih li na tri zbora. Redovito bi se imali svude dieliti na tri zbora, a samo gdje i gdje na dva; ali zakon neopredjeljuje po kakvom se pravcu vladati u toj razdjeli. Ako je nam poznata svrha na koju je namjenjena ta podjela birača na zborove, čini nam se da na tri zbora bi se imali dieliti birači u občinah onih gradova i varoša, gdje je sielo okružnoga kapetana ili pretura, a po ostalih občinah samo u dva. To naše mienje naslonjeno je na tom, da ako metnemo vlastnike zemalja poglavite na jednu stranu, a omanje vlastnike i težake na drugu, nepreostaje tko nebi spadao na ta dva poglavlja, nego samo u onih mjestih gdje sjedi okružni ili kotarski sud. Samo u ovih mjestih ima liečnikâ, odvokatâ, činovnikâ, koji bi sačinjavali njeko tielo odlučeno od zemaljskih vlastnika i težaka. Po ovom mnienju, gdje su tri občinska zbora, spadali bi na prvi svi ljudi odličniji po nauku i veleporeznici; na drugi, manji vlastnici zemalja, poglaviti zanaćije, osredniji trgovci, itd.; a na treći, omanji zanaćije i seoski težaci. A u onih občinah, gdje bi bila dva izborna zbora, u prvi bi pali svi veći i manji vlastnici zemalja i ako je koi trgovac; a u drugi svi ostali občinari. Prvi će put, ako se nevaramo, vlada odrediti, gdje će biti dva, gdje li tri zbora; u napried mogu občine same bolje razvidjeti, i predložiti one promjene koje bi jim se htjele.

Zakon nerazabire birača od birača, ili on stanovao u poglavitom mjestu, gdje je občini sielo, ili inudje bio gradjanin, ili varošanin, ili pak seljak; tako da svi koji stanuju u občinskom obsegu, svi imadu jednako pravo u biranju. Ovo je posve razložito, i već je svuda i poznato, te je nastao po njekih gradovih i varoših strah, da će seljaci, kano pretežitiji brojem, sve same seljake poslati na občinsko vieće; a s druge strane, na njekih mjestih poplašili su se seljaci, ili ji je tkogod uplašio, da u občinskoj zadrugi s gradovim ili s varošim, na nje će pasti gradski ili varoški težki trošak; pak su stali misliti nebi li jim bilo bolje odieliti se od grada i ustanoviti osobitu občinu. Nam se čini da su se i jedni i drugi ustrašili bez potrebe; pak ćemo gledati da i jedne i druge tvrdimi razlozim utješimo.

Ničigova nije vruća želja što naša, da naš puk, navlastito seljački puk, uljeze svojim rádom u javni život; ali zato nitko nas neće prekoriti, kao da bismo mi htjeli sunovratiti sada obstojeći red, te izturiti iz javnoga djelovanja gradjane, a posaditi seljake na njihovo mjesto. Mi to samo želimo, mi za tim samo gledamo, da se dade svakomu svoje, te svaki koi podnosi ili državne ili občinske težine, da može i sudjelovati u državnih ili občinskih poslih. U gradovih i poglavitih varoših, ako ne i po drugih mjesti, občinski birači biti će na tri zbora razdieljeni. Prem da je broj seljakâ pretežitiji mal da ne u svih naših občinah prama broju gradjana, opet neće nitko ni pomisliti, da će prvmu izbornomu zboru zapasti i jedan seljak: po tom je već ciela trećina občinskoga vieća gradjanom utvrdjena. Hoće li biti seljakâ u drugom izbornom zboru? — Hoće: veće ili manje, po različitih občinah; ali običajno posve jih malo, i najveće takovih, koji se mogu uzporediti s gradjanim, i koji će najvoliti pristati uz gradjane; zato nam se čini da ni u drugoj trećini občinskoga vieća neće biti pretežitiji seljački glas prama gradskomu. Ostaje još treći zbor, u kom će svakako biti najveći broj seljačkih birača; a tretina nemože nikako dvie tretine nadvladati, baš kad bi svi seljaci izabrali treći dio občinskih viećnika medju sobom. — Bog bi dao da se to dogodi, te da tako uz dvie tretine gradjana zasjedne tretina seljaka! To bismo mi držali kano veliku sreću za naš puk seoski i gradski; jer bi se tako počeli jedan s drugim upoznavati, jedan se s drugim pitomiti. — Ali nitko neka nemisli da se mi toj sreći nadamo. Svakomu je poznato koliko može grad nad selom, svak je mogao pokušati, kako su naši seljaci povodljivi za njekom vrstom našega gradjanstva, koje će svakako gledati jim utuviti u glavu, da nije za nje sjediti na občinskom vieću. Naši prijatelji, koji žele kao i mi, da se na občinskom vieću u gradu počme čuti seoski glas; naši prijatelji i mi žalibože imamo se u ovom poslu bojati, da naša želja neće biti izpunjena, a gradjani će se brzo od svojega straha oporaviti.

Što se tiče seljačkoga straha, da će gradovi i varoši na njih naprtiti gradske troškove, iz kojih seljaci neimaju nikakove koristi; ti je strah u sebi još izpraznji nego gradski; pače čini nam se da se nećemo prevariti, ako posumnjimo, da je potekao iz grada prie nego iz sela. Dozujio je do nas glas da se u njekom našem gradu težko boje, neće li na občinskom vieću biti pretežitiji seljački glas, pak da su po selih puštili žicu, nebi li jim bolje bilo odciepiti se od gradske občine i ustanoviti osebnu seosku občinu. To budi prvi uzrok seljakom da neidu za tim da se od grada odciepe, jer to nije misao njihovih prijatelja: tko bi ji htio od sebe odparati, ti gleda svoju korist, a ne njihovu. Ako se pak bolje o samoj stvari promisli, najti ćemo da i do sada nisu seljaci diela imali u njekih gradskih troščih, a po novom zakonu svi se občinski trošci na dvoje diele, na obći trošak i na mjestni trošak; prvi samo pada na cielu občinu, a mjestni trošak samo na stanovnike svakoga mjesta. Po ovoj podjeli i grad će i selo zajedno podnositi trošak občinski, koi se odnosi na obće potrebe grada i sela; n. pr. občinsko vieće, občinska pisarnica, občinski puti, itd. A grad će imati svoje troške napose za svoje gradske potrebe; n. pr. pute, pijace, vodovode, svjetilnike, itd. a tako selo, za svoje vode, za svoje pašnjake, za svoju crkvu itd. Odovle će uvidjeti seljaci, da će jim u ime troška biti laglje možda s novim občinskim zakonom nego li sa starim. Istina je da će i u ovih mjestnih troščih imati ruku občina; ali ako promisle još da će i seljački ljudi sjediti na vieću, pak da u tih poslih i občinsko vieće je po zakonu dužno čuti što vele seoski glavari i

Digitized by Google

starci, koje će selo izabrati; lako će se uvjeriti da jim nikakve pogibeli neprieti, kao da bi gradjani nametnuli na nje jedan dio svojega tereta. — Pače neka proračunaju seljaci koliko se hoće troška občinskoj pisarnici, pak će se osjetiti, da bi ji većega troška stalo ustanoviti osebnu občinu, od grada odciepljenu. Hoće se tomu najmanje osobita kuća za občinski ured, hoće se najmanje jedan pisar, hoće se občinski dvornik; pa gdje i gdje nebi našli po selih ni koga bi občinskimi glavarim izabrali, da budu vješti pismu, da se nebudu u sve i posve spuštali na pisara. Neka ovo promisle, i neka izpitaju kako je u onih občinah gdje pisar sam upravlja s občinskim činovanjem, pak će ji minuti želja osobite občine.

U ovom poslu mi ni nemožemo inače da bolje izjavimo našu ljubav i gradjanom i seljakom, nego posavjetujuć seljak, da biraju poštenije i pametnije seljake u občinsko vieće; a gradjanom da uprave seljake u tom poslu, tako da neizostanu ni oni iz občinskoga vieća. Tako će se približiti jedni k druzim, tako će jedni druge bolje upoznati, tako će se njihove koristi sve toveće priljubljivati, te će jednoč postati braćom, kako ji je Bog stvorio; a ne protivnikom, kako su ji ljudi učinili.

Povrativši se opet na občinske izbore, nadostaviti ćemo, da pokle je občinsko vieće izabrano, onda ono samo medju sobom bira načelnika (podeštata). Odovle se vidi kako je neudobno sada se misliti o načelniku i o prisjednicih (ašešuri), koji će uzanj sjediti. Znamo da se i o tom gdjegod govor povadja; a sumnja nam je da i to može zabuniti gdje koga, pak misleć o načelniku i o prisjednicih, mogao bi dati svoj glas pri občinskih izborih, komu ga inače nebi dao. Svak neka se misli izabrati viećnike pametne i poštene, koji su vriedni poznati narodne potrebe i lieka jim naći; koji su vješti potražiti obće koristi i upraviti ji k cvietu i napredku; pak će se medju takovimi ljudim naći i načelnici i prisjednici.

Ovo budi dosti za sada; a čim nam dodje novi zakon do ruku, ili nam stigne koi glas o kakovu gibanju u občinskom poslu, javiti ćemo se opet, i bez odmora ćemo se javljati našim štiocem, razložeći velevriedni posao o uredjenju naših občina.

Različite Viesti.

— Pjenezni popečitelj prikazao je carevinskomu vieću račun za nastajuću godinu 1865, po kom bi bilo u carevini troška 548 milijunâ fiorinâ; a državnih dohodakâ 518 milijunâ; tako bi bilo 30 milijunâ nedostatka. Da toj nevolji doskoči, popečitelj je spravio predlog da se uvede novi danjak, po kom bi svak, tko ima veće od 365 fr. dohodka, imao plaćati danjak na čistom dohodku, razredjen ovako: oni, kojim se broji da imaju čista dohodka 366 fr, plaćaju 1/2 fr. na godinu, pak redom napried tako, da oni, kojim bi se računalo 1500 fr. dohodka, plaćali bi 12 fr. na godinu. Oni paka, koji imaju još većega čista dohodka, plaćali bi za ono što prelazi 1500 fr. po 2, 3, itd. po sto danjka. U poriezu ovoga danjka brojili bi se svi dohodci svake struke, koji su već i sada danjku podložni, ali samo čisti, to jest, pokle bi se odbili dugovi i ostali tereti, kojim su dohodci podložni.

— Kad su ušli dalmatinski zastupnici u carevinsko vieće, s njimi su zajedno ušli i jedan madjar i njekoliko romanâ, pak su madjar i romani svoju obvezu viernosti i poslušnosti izrekli svaki svojim narodnim jezikom, a dalmatini, njemačkim!

— Pišu Bečki listovi, da je naš vladalac bar. Mamula, u svom stanu u Beču, popuznuo izlazeć ni za stepenice i ozledio se tako, da je bio prisiljen njekoliko daná logom ležati: sada mu je, hvala Bogu, već laglje.

Sbogom

na odlazku put Crne-Gore

Popa Jovana Sundećića

od pobratima X.

Haj poleti, moj sokole sivi,
Haj poleti uz klisure ljute;
Tu je tebi milo samovanje,
Tu je tebi staro carovanje;
Oko, krilo, grlo bistro-sjajno,
Visje, pôlje, brdje zavičajno.

Sretno, podji, Ivo, pobratime,
Dobrom srećom, boljoj postojbini!

Ja ti nemam spomenka ni dara,
Po kojem bi mene spominjao;
Nego primi *sbogom* pobratima
Da se bratski, braća spominjemo.

Ti sa desne a mi ćemo s lieve:
Okupljajmo i tamo i amo;
Grlo, pjesmu, slovo ulagajmo,
Razdrobljeno vijmo i slagajmo:
Poskočit će kolo jednoliko,
Jednoliko stasom i uzrastom,
Jednoliko okom i pogledom,
Jednoliko rukom, i odjelom,
Jednoliko srcem i uminjem,
Skokom jednim, jednomišljenijem.

Zaludu se digli mrazioci,
Sa svojiem tamnim ratilima,
I štramputni svjeti izrodicâ,
I bratimske izdaje prokletе;
Skoknuti će kolo Jugovića,
Užet će se i Slovinska svića.

Digitized by Google

Hajde sbogom Gori-Crnoj
Tvrdoj našoj zaklonici.

Tu ne dopri Turska sila,
Ni latinska mudrojlija;
Tu se bratski bratom zove,
Kog nam majka porodila.

Tu je mudrost i svetinja
Živit, umriet, pobiediti,
Za krst častni, za slobodu
Sve na svietu pregoriti.

Pa pogledaj, siv sokole,
Sa visoke Crne-Gore,
Kroz pramene magle guste
Na sve naše strane puste;
Gdje dolinam snoplje leži,
Na krstine nakladano,
Uza snoplje bratska čela
Topuzinom izmlaćena.
Vikni, klikni, pievac budi
Rodu svome zaturenu,
Od nekrsta ugnjetenu.

Ded! pogledaj sjnjem moru
Što no Lovčen nadhitio;
Pa kada mu sunce pane
U duboke te dolove,
Hitaj pogled, pjesnik-sami,
Na Slovinsko to primorje;
Sjetno, milo, srce pusti
Medju svoje prijatelje.
Pa tad gadjaj pjesnik-srce,
Gdje nas tiešti, što nas prieči;
Vikni, klikni, pjesmom milom,
Kakvim ćemo napred dilom.

Košulju si previsio,
Osvetu si izpjevao
Na Turčina din-krvnika;
Pjevaj kletvu odmetniku,
I narodnom zlokobniku;
Pjevaj ljubav jednorodnu,
U imenu i znamenu;
Pjevaj pjesmu novog-vieka:
"Ime, zname okupljajte,
Stare šurke odbacajte."
Tako, tako ti prihvati,
Sve će s tobom zapjevati.

Zapjevat će redom gore,
Uza nje će buknut more,
Zemlja zemlju dozivati,
Brdo brdu odligati;
Hoće kapa kapu zvati,
Kam'da neće pusta srca,
Kojim teče jedna krvća?
Kam'da neće ruke same
Pogoditi bratsko rame?

Pa kad vrneš pogled mirni
Na krševe Crne-Gore,
Uzmi svieću Vladičinu,
Što no gori na Lovčenu; (*)
Pa je snesi, svešteniče,
Na Cetinjske dvore biele;
Pri njoj piši ti glasnike
Nakrst domu roda svoga,
Od junaške Gore-Crne;
Pred njom čitaj knjige sitne
Za brdjane mučenike.

Pri toj svieći umjesenoj
Naših pčela rodnim sokom,
Pri toj svieći užeženoj
Srbske duše čistim plamkom,
Raza će se tamne tmine,
Što su nam se udomile,
I kroz tudji blisk jalovi
Sve to veće zagustile.

Tad će sinut naše zname
U toj mudroj ljudskoj knjizi:
Tada neće kapa biti
Neuminja gruba znaka,
Nit će srce junacima
Samo kucat pod tokama:
Nego će se narod zvati
Svog imena i odjela;
Narod divni osobiti,
U svom domu domoviti,
A u ljudstvu glasoviti.

Pa kako no danas sjaju
U propasti našeg doma,
Crnogorska brda divna;
I kako se barjak vije,
Crnogorski danas prvi
Gdje se bori, krvca lije,
Za krst častni, za slobodu;
Tako će se Crnogorskoj
Ime znati Knjizi prvoj;
Jer će ona *gorski vienac*
Srodnih pisac' počimati;
U toj knjizi liepo ime,
Moga pobre spominjati.

Sbogom dakle, pribjeg hodi,
Jer te Božja ruka vodi,
Slobodnjaka, poštenjaka,
Rodoljubja zor-pjesnika,
Gdje sloboda nastani se,
Gdje poštenje dobiva se,
Gdje se pjesma sama ori
Po slobodnoj Crnoj-Gori.

*) Petar Petrović II, pjesnik *Gorskoga Vienca*, bi sahranjen na vrh Lovčena, u novo sagradjenoj crkvici.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 97.

U Zadru 3 Prosinca 1864.

Novi občinski zakon.

Pitaju nas: što su seoski *starci?* — Po novom občinskom zakonu nenazivlje se već občinom kao do sada, svako mjesto o sebi, koje ima svoga glavara, što su bila dosad i sama sela. Sada se občinom zove vas obseg, nad kojim je jedan občinski ured s občinskim načelnikom i s občinskim viećem, pak u tom obsegu bilo jedno samo mjesto, ili jih mnogo; a svako pojedino mjesto bilo selo, bilo grad, nije nego občinski *odjel*, koi ima svoga glavara, ali ne samostalna, nego samo kano pomoćnika občinskoga načelnika.

Po selih uz glavara će biti njekoliko *staraca*, koje će selo birati, te će se po prigodi sakupljati s glavarom na dogovor o seoskih poslih. Nije tvrdo što oni odluče, ako uz to nepristane občinsko vieće; ali opet ima posala, o kojih nemože občinsko vieće odlučiti bez seoskih staraca.

Ovim je redom zajamčeno selom, da se o seoskih potrebah čuje i seoski glas, a to će biti navlastito kad se bude radilo o mjestnom trošku, za koi smo rekli, da bio gradski, bio seoski, svak se ima starati na ponase. Ovako je i seoskim glavarom oblakšana odgovornost, jer u glavnih poslih neće se vladati po svojoj pameti, nego po staračkom svjetu. A i još se jedno veliko dobro može roditi od toga staračkoga vieća. Metnimo da občinski načelnik iz neznanstva, ili iz nesmotrenosti naredi štogod, što se glavaru seoskomu čini, da je selu na štetu; glavaru će biti lakše odvratiti načelnika od te naredbe s pomoću seoskih staraca, nego li bi mogao sam to učiniti.

Ako seoski glavari i starci budu se znali vladati s onom oblašću, koju jim novi občinski zakon podaje, moći će velike koristi pribaviti svomu selu. Seoski *starci* su u novi zakon uvedeni nastojanjem narodne stranke, kad se o tom zakonu viećalo na saboru. Zastupnici, koji su sjedili s desna u prošastom saboru, tim su najboljma pokazali da su pravi narodnjaci, da su svoj narod poznavali i ljubili. Onih malo, što i sad sjedi na istoj strani, nadamo se da neće iza prvih izostati, i da će hoditi istom stazom; a narod će priznati njihove zasluge i spomenak jim u srdcu nositi kano i prvim. Njim je nada svem sada bdjeti, da se novi občinski zakon podpunoma vrši.

Marko i Tadija

po večeri.

. . . . . .

M. Bilo je i o tom govora; to jest nije nitko pravno tom besjedio, nego su predsjednik i vladin povjerenik, izjavili, kako se misli vlada postarati za naš jezik na sudu, i za pučka učilišta.

T. Da pravo kažem, eto sam do sada toliko puta čuo, i od tebe i od drugoga, da na saboru vladini ljudi o tom govore; ali mi nitko nekaza što je u tom poslu učinjeno.

M. To je sad kazao vladin povjerenik.

T. Hvala Bogu! Dede da čujem.

M. Biti ćeš čuo da su se proljetos po preturijah sastajali glavari i paroci da se dogovaraju, kako će se ustanoviti nova pučka učilišta.

T. Jesam; i naš je glavar tu bio.

M. Dobro. — Sad vladin povjerenik kaže, da je popečiteljstvo iz Beča pohvalilo i potvrdilo, što su iz Zadra naredili te sastanke.

T. Nije ni to loše, što su u Beču potvrdjeli to što se u Dalmaciji učinilo. A je li kazao što se iz tih sastanaka rodilo?

M. O tom nije kazao ništa, jer možda još nije dozorilo, što su ondje odredili.

T. Vidiš li, moj Marko, to mene sve muči: ti mi kažeš, a i drugi mi kažu rieči, što je rekao taj i taj; priprave, što vlada sprema; a nekažeš mi što je djelom učinjeno.

M. Ti imaš pravo, da bi zadovljniji bio, kad bi ti ja rekao: tu je namješćena nova učiona; tu su poslali učitelja vješta našemu jeziku; tu je tako, a tu ovako; i ja bi želio da ti mogu šta takova kazati; ali kad nisam ni ja čuo, kad ni vladin povjerenik nije o tom ništa rekao, što ćeš da ja učinim?

T. Eh, nemožemo mi ništa da učinimo, nego barem da kažemo, da želimo što takova čuti i vidjeti da je vlada učinila.

M. Iz Beča je naredjeno, i to vladin povjerenik kaže, da svi novci, što preteku od učionske glavnice, da se ulože na umnažanje pučkih učilišta.

T. Dobro, ka' dobro, da se tako radi; samo da se zbilja i ulože, a da nebudu zaostavali kano i prie kad su iz Beča dopuštali toliko tisuča da se u pučka učilišta troše, a nisu ji trošili.

M. Nije ni to bilo bez uzroka. Kažu da se občine nisu dovoljno starale, pak da nije bilo ni učiteljâ.

T. Ako je što do občina, onda da sam kraljev čovjek bio, ja bi bio svrgao zato podeštate.

M. To bi ti nješto burimice udario.

T. Brate, vidio sam što je vlada uradila s našim podeštatom Buljanom; pak bi bio i ja sa onimi, koji zapuštaju pučke koristi.

M. Vladin povjerenik je rekao na saboru, da će vlada doskočiti nestašici učiteljâ.

Digitized by Google

T. Svakako je to najprva, ako ćemo igda učilišta imati. Pak jesu li do sada koliko učiteljâ namakli?

M. Jadan brate, tá nisu učitelji marva, da bi ji namakao do potrebe. Njekoliko je mladića sakupljeno, koji se učiteljstvu vježbaju; a misli vlada ustanoviti osobito novo učilište za te mlade učitelje.

T. Opet *misli*! — Kaži mi što jest.

M. To jest; pak ti to i kažem.

T. A kako su do sada učitelje nabavljali?

M. Kod svakoga glavnoga učilišta pučkoga, upravitelj i kateket učili su i vježbali mladiće, koji su htjeli učiteljim postati.

T. Pa zašto je to prestalo?

M. Ako je prestalo, biti će do koje bilo.

T. Kad je tako, onda se meni čini da bi ja najprie bio uklonio to što je priečilo da taj nauk i to vježbanje nenapreduju.

M. Eto kažu da će se opet to povratiti kako je bilo; pak da će i novo učilište biti na kom će se mladi učitelji pripravljati, sve zgolja seoski mladići, pa da će ji sve učiti našim narodnim jezikom.

T. Kada to bude, biti će štogod; ali, moj brate, ja sam ti Toma, pak želim da vidim i dotaknem.

M. Ti si mi se, Tadija, po večeri nješto dao na zlu volju.

T. Nisam brate; nego, ako ćeš da ti pravo kažem, ti si me nješto podbadnuo da i ja koju rečem, ako ću i s bata.

M. Nije tvoja nijedna s bata; nego se čudim da je sada meni da se od tebe naučim, kako ti liepo znadeš svakoj pregovarati.

T. Pravo ću ti reći: mi smo prosti seljaci velike dobričine, pak nam je sve liepo i dobro, kad nam vi pametniji šta kažete; ali opet i mi štogod razabiramo, pak znamo da se s riečmi nemiese kolači.

M. Nije upravo sve rieči.

T. Ja sam te izprva pitao da što čujem, i ti si mi sve liepo kazao što si znao; hvala ti na ljubavi; ali kad sam razmislio da o svem što si mi rekao dosada, neima nego riečih, a stvari da i sami okusimo nikakove, nješto mi se otežko učinilo.

M. Nemože sve na jedan put.

T. Dobra ti je: mal po mal; samo da se počme.— A jednu si još zaboravio; neveliš mi ništa o našem jeziku na sudu.

M. Nisam zaboravio; ali htjedoh premučati, jer nije stvari.

T. Dakle i o tom dosada same rieči.

M. Hvala Bogu i na riečih; što je smišljeno i razmišljeno, pak izrečeno, tomu se nadati da će postati istinom.

T. Nije kao da ja nevjerujem da će se mal po mal sve zbiti; Bog učuvao, da bi ja pomislio da nas varaju; nego samo mi je za čudo, kako ti ljudi nepromisle, da bi dobro bilo kako god početi nam kazati djelom što čujemo na rieči; onda bi mi rekli: eto nu; ovo je već gotovo, pak će sve tako jedno za drugim.

M. Ja se nadam da će i biti tako.

T. I ja se nadam; ali što ćeš, želja me je vidjeti. Djed mi se nije ničemu ni nadao; otac mi se nije ničega naživao; meni je već za malo; da vidim barem da je šta gotova za moju djecu.

M. Znaš li što je? — Ima dosta smilja za kosama, pak se jedno nerazmakne, a drugo se zapne.

T. Jeste. To i sami znamo, pak bi čovjek dobrovoljnije i pripomagao, kad bi uz to i njemu poštogod odlanulo.

M. Stoga nam baš i nemože odlanuti, jer se dosta hoće, pak nam je dosta i davati.

T. Oh, na to te hoću! — Da bi i veće davao, kad bi štogod i ja laznuo: eto nu.

M. Večeras te ja nikako nemogu nadmudriti: ti hoćeš da mi svakoj haka dodješ.

T. Čuj me Marko! — Mi smo ljudi, u gori živimo; — do nas nedodje svaka, što se vrši po svietu; — ali kada što do nas dodje, nam je dao Bog zdravi razum, stanemo misliti i razmišljati, pak i mi rečemo svoju, a ljudi vele da nije svedjer ni budalasta.

M. Pače nebi s gorega bilo, da vas i čosće čuju....

Crkvena svetkovina.

U Muli kotorskoj jesenos je bila neobična svetkovina, posvećenje nove crkve. Tom su se prigodom našli tute presv. biskup kotorski i prabiskup barski; pak je veličanstveni čin bio još sjajniji stoga, što su prenešene iz stare u novu crkvu moći blaženoga Miloje *(Gratia)*, rodjenoga Muljanina. Iz ciele Boke kotorske bio se je sakupio pobožni puk, da se naživa toga riedkoga pobožnoga veselja. Glavari su Muljanski sve naredili, što je moglo svetkovinu uzvisiti i proslaviti. Svirba, pjesme i popjevke; začastna straža i pucnjava; ulice okićene, prozori ureseni, narodno sjajno odjelo: podvorba i razveselivanje pozvanih gostiju; sve je bilo tako uredjeno, da se je svakomu bilo diviti i radovati. Preko mora u Dobroti, bio je kano odziv i odsiev svetkovine Muljanske: i onamo pucnjava, i onamo ureha, svecu na slavu, a Muljanom na prijazan.

Sliedi pjesma, bogoljubno spjevana na prenosu svetih moćiju, koju je sastavio poznati Dobrotski pjesnik, kap. Pavo Kameranović.

Pjesan.

Nut slavno tielo našeg Odvjetnika,
Božje milosti zaklad draženstveni;
Kerstjanska slava a Bokeška dika
Gracio blaženi!
U ovoj zemlji gdje ima koljevku,
Gdje pri krstjenju primi očišćenje,
Gdje od Tvê Majke ču prvu popjevku.
Prvo molenje;
Tebi potomci sad oltare dižu
Pred kiem puk vrvi oda svake strane,
Pjesni Ti poju, molitve uzdižu,
Gore tamjane.

Digitized by Google

Oh srećna Mati, kâ Te porodila,
Oh srećna zemlja, što Te uzgojila,
Oh srecna ruka, kâ je postavila
Ovdje Tvog tila!
Pak srećni i mi, kî Tvê svete moći
U novom hramu ka oltaru novom
Pratimo danas, nek se posvjedoči
Prigodom ovom
Rodnog Tvog Mula bogoljubnost sveta,
Koju nanosi slavnom' Sinu svomu,
Nek Tebi raste dogle bude ljetâ
Čast blaženomu.
Miris koji Ti sluti posvećenje
Čim od Tvog slavnog Tjela proizhodi,
Tvoje svetinje novo svjedočenje
Danas Ti plodi.
Moli se za nas Bogu jedinomu
Kom' svi vapimo, vječna slava budi
Otcu i Sinu i Duhu Svetomu
Sad, vazda, svudi.
Amen.

I drugih je pjesni složeno tom prigodom, medju kojimi evo još jedne.

O blaženi Gracio, s visina
K nam obrati pogled pùn milosti,
Gle' Tvoj Muo Tebe svoga sina
Kakvom danas slavi svećanosti!

Tvê se Majke odziva rodbina *)
Mjesta Tvoga na novoj radosti,
Paček i sva redom okolina
Časti prenos Tvojih svetih kosti!

Gle' na narod okolo stojeći
Ljudi, žene, od miline plaču,
Tve potomstvo oko Tebe kleči.

Ah za Tvoju jednokrvnu braću
Moli, nek svi izgled Tvoj sljedeči
Vječnu s Tobom bud' uživat plaću.

*) Dobrota je rodno mjesto Matere Blaženoga.

Još dvie pjesme.

Naš je narod za vieka pjesnik bio, pak je i naša knjiga, već od naistarije dobe pjesmami bogata. Dokle narod ostaje vieran svojoj iztočnoj ćudi pjesničkoj, dotle je posve naravno da i na književnom polju obiluju pjesme. Ako ćemo pravo reći, mi bi željeli, kako je narod uza svoje stare pjesme i popjevke odlikovao se junačkimi djelim, tako da bi i uz novije pjesničko cvieće urodio plodom gradjanske hrabrosti. Ove dvie pjesmice, što ovdje sliede, kažu nam sve naopako; javljaju nam tužhu dvaju vrlih pjesnika na nemarnost za narodnom koristi, pače na podlost pokvarenih gradjana. I ovakove su pjesme narodu dobro došle: jer pokazuju da gradjanska hrabrost nije izumrla, i jer su vriedne s jedne strane zasramiti podlost i nemarnost, koje su joj mjesto otele, a s druge probuditi u ćutivih srdcih onu krepost, koja nas sama može dovesti do cvieta narodne slobode, narodne sreće.

Da ako se mi veselimo ovakovim pjesničkim pojavom, neka nitko nemisli da mi rodoljube potičemo na pjesnički rád. Komu pjesma sjeca munjevnom moću i hitrinom iz goruča srdca, neka je crnim na bielo sabere; ali bi utaman vremena gubio i glave razbijao, tko mu bi se htjelo ugrijati srdce, sabravši iskrice iz kremena, i nadimljuć se da pjesničku vatru podpiri i propuše: tad se stvori dosta dima da ozledi oči i pjesniku i štiocu.

Ovo smo ovdje napomenuli, da pokažemo veliku cienu u kojoj su pri nam pjesnici, koji se kadkad pojavljuju u našem listu; a isto doba da opomenemo našince, koji se perom bave, navlastito mladje, da nebi išli po njihovu tragu, ako ji srdce njihovo negoni. Bolje bi onda bilo da se obazru oko sebe, te da prouče što se oko njih zgadja po narodu, s čega narod trpi, što bi se narodu htjelo; pak da dojavljaju našim listom, da se tako toveće širi krug onih rodoljuba, koji su stali za promakom narodne kortsti. Tako bi se i pjesnikom sve šire otvaralo polje; tako bi s vremenom propjevala veselija njihova pjesma.

"Čuvaj se Jozo raka„.

Prem žestoko zrak sunčani prži,
Znoj niz čelo bez pristanka teče,
Uda težko njeka ljenost drži.

Rekao bi duh se isti peče
Na potajni oganj, tim se plašim
Da me kakva bolest ne zateče

Što da radim? — Slobodno se mašim
Nag u bistro domorodno more,
Gdje se morske zvjeradi ne strašim.

Jozo brate, izriet' se ne more
Kakvom duh se nasladom krijepi,
Plijuć, roneć u plitke ponore.

Plijem tako dok se ukrijepi
Umoreno tielo, pak počivam,
Gori pazeć gdje nam duša hlepi.

Ali dočim sladki hlad uživam
Rodnom moru u pitomo krilo,
Drage misli u me probudivam . . . .

Digitized by Google

Činimi se da je jučer bilo
Kad djetecu plijuć po kraj žala
Ne bez sumnje pljuskah rukam milo!

Onda sa mnom hitra družba mala
Zatiecat se uživaše plovom.
Ah, ta doba gdje su izostala!

Jednom bijah tako mišlju ovom
Zadubô se u prošlom vremenu,
Ponovjenu sad sladosti novom;

Kô zanešen u sanku milenu,
Plutajući približih se kraja
Ter udarih nogom o kamenu.

Tad se stresoh i nadjoh u vaju,
Gledajući na kam sa sred mraka
Strašna kliešta gdje put mene zjaju;

Strašna kliešta jednog crnog raka,
Koi da mi paoc ne odkine
Desne noge, falila je dlaka.

Otisnuh se brže put pučine,
Obziruć se za sobom na stienu,
Gdje ostaše gladne klieštetine!

Neznam Jozo kako ljudi cienu
Te živine koje idu straga,
Ištuć date ujedu u tminu.....
Čuvaj ih se brate, kak' od vraga!

U Boki Kotorskoj Srpnja 1864.

Pavo.

"Kliču njeki da smo zanešeni„.

Sebičnost je, Pavle, medju nami,
Ter nehajstvo za narodne stvari,
Pak i tko se narodnosti srami.

Ponestaše običaji stari
I djedovah osorne kreposti,
Tudja jer nas opačina skvari,

Izcrpljena mjesto uljudnosti
Iz stranskoga nečista izvora,
Koj nas svlači srodne nevinosti

Umukoše gusle od javora,
Jer hrabrijeh i izversnich nije
Da se krune kitom od lovora.

Kuga njeka medju nam se vije,
Što domaću povjestnicu tlači
Tudjim sprdnjam čim pofale sije.

Slavu, hrabrost, spomene nam svlači,
Naški jezik, slavni jezik, grdi,
Naslovi nas, "glupi i divjači.„

Pak ako se nami srce srdi
Na tu zlobnost, na toj mrskoj sjeni,
Kâ narodu svoju sliepost tvrdi;

Kliču njeki da smo zanešeni,
Da ludimo kako momak tašti
Za svôm istom slikom zaljubjeni.

Tako ljudske najsvetije strasti
U nam kore, ter bi nuždno bilo
Da smo niemi a u vidu tmasti.

Ali Pavle, pod majčino krilo
Ugrijani narodnijem žarom,
Ne klonimo duhom, neg nemilo

Odbijajmo porugom i karom
Te neskladi; — naši će unuci
Nami trude naknaditi s harom.

Ter šaljivim ti bičem u ruci,
Pojuć sljepost koju obljubiše,
Ove naše sebičnike tuci,
Dok' im traga ponestane više.

U Boki Kotorskoj Srpnja 1864.

Jozo.

Na korist čovječanstva i stradajućih bolesnika dodajemo, što nam pišu o *Čistećem Rastopu M. Stojkova.*

Ovaj čudesni rastop lieči svakojake bolesti; *) i upravljen je na utamanjivanje boli, i iščišćava krv i vlage. — Za naručbine na *G. And. Stojkovića u Trstu.* — Cijena je srčeta f. 1:20 a. vr. s knjižicom upotrebljavanja; a srče u ½ manje 66 st. — Može se dobiti po deližansu. — *Izvodi dokaznieh pisama.* Gne! Opet pošljite mi 2 srčeta, za mene i mojega druga. Ovaj krat na g. J. Hekel. Vaš rastop čini dobar uspjeh, ovdje jednoj ženi, koja je bolovala od vodene boli, više od godine, i š njim je ozdravila. Zagreb 31 srp. 1861. *Martin Narobe*, slagar u Gajevoj tisk. — Gne! Na novo pošljite mi 2 srčeta; jer u ovo zimno vrieme dobro ga je imati; rastop je plemeniti lijek u sve i posve; samo bi morao imati upliva na sičiju i vodenu bol. **) — Slatina 2 jan. 1863. — *Pavo Tvrković, paroh.* — Gne! Pošljite mi 5 srčeta po deližansu s rivalsa. Čudesni vaš rastop prinosi svakomu dobrotvora. Ovdje jedna Gja. koja je svedj bolešljiva bila, sad se oporavila, jer se oprostila od plosnaste gliste (verme solit.) Karlovci, 14 set. 1864. *Jer. Subotić.*

*) A i pošljačinu i marvenu kugu.

**) Izvidane obe boli, vidi prvo pismo, a i za drugu ima dokaza.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Aniéa.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 99.

U Zadru 10 Prosinca 1864.

Carevinsko vieće

Zastupničke komore IX Sjednica

na 29 studenoga.

Na dnevnom redu: Pretres o odgovoru na carsku besjedu.

Giskra (moravski niemac) *izvjestitelj.* Napominje kako je Šmerling postao popečiteljem, i uzeo na se upravu državnu. Onda se mislilo, da slobodumnimi nastavami bile bi se izravnale razmirice, koje su se porodile iza listopadske diplome; pouzdanje je raslo, pak je većina ove komore išla uz popečiteljstvo. Ali nije izašlo, kako smo se nadali.

Ustavni život nješto se ukriepio, kad su erdeljci ušli u ovu komoru; ali je s tim sve svršilo, pak u evo trie godine, već ništa. Stari zakoni i stare nevolje svedjer još obstoje. O pjeneznih poslih neće ni da govori; svak znade kako stoje. Moglo bi se reći, da državna korablja, neidje napried; on nekaže da idje na trag; ali se mota oko sebe. (Sad se štije nacrtani odgovor).

Otvoren je obći pretres.

Mende (dolnjo-austrinski niemac) govori o pozivu carevinskoga vieća. Pučanstvo osieća da se na upravni način neradi o ustavnoj zgradi. Ugarska razpra nije riešena. Pučanstvo je razumjelo da je carevinsko vieće pozvano viećati o računu, nametnuti nove danjke, odlučiti nove troške; a o načinu kako bi se podiglo njegovo sadašnje stanje, ništa. Tako je puk odgodio uhvanje o svakom boljku, pak je i njega obuzeo strah, da se nije nadati boljemu. On nije za to da se letom idje napried; ali da se nestoji sve na mjestu.

Sad govori o ugarskoj razpri. Da se do pomirenja dodje imali bi se ukloniti vojnički sudovi, puštiti da se slobodno po novinah pretresa o ustavu, pak što prie pozvati sabor. Kad bude riešena ugarska razpra onda će se carstvo ukriepiti, pak će ga i njegovi neprijatelji drugčije cieniti. U ovom smislu on bi odgovor napravio.

Kinsky (knez) misli, da na one rieči Šmerlingove: *"Mi možemo čekati„*, imalo bi se jednoglasno odgovoriti: *"Ovako nemože da ostane„ (pohvala)*. Sad govori o pjeneznih poslih. To je za stavno da Marok pribavlja novca na manju kamatu nego Austrija *(posmieh i pohvala)*. Da, pače Austriji nedadu nikakova novca, na kojumudrago pogodbu; jer je sve carstvo izažeto. Napominje da je ukoreno pjenezno popečileljstvo što nije stalo na pogodbi sa Bankom, i nada se da će popečiteljstvo suprotivno dokazati. Govori o vanjskoj politici, koja mu se nečini bolja od unutrnje. Navodi obsadno stanje u Galiciji, itd. Troši se, na što nije carevinsko vieće odlučilo. Listopadska diploma područuje carevinskomu vieću otvor novih cestâ; a popečiteljstvo je proti ustavu utvrdilo ugovor o gradnji erdeljske želježnice. On misli da smo na razkršću; komora je obvezana izvršiti svoju dužnost, spasiti carstvo, i ustanoviti uvjete, koji vode k tomu spasenju *(potvrda)*.

Berger (bečanin). "Mi smo na razkršću, ovako je zaglavio predgovornik, gdje prestaju rieči, a valja da počmu djela„, a ja bi htio naznačiti put po kom se do djela dopre. *Poznaj sam sebe*: ovo je mudra rieč, koja kaže put k sreći, ne samo pojedinim ljudem, nego i državam. Naša je dužnost proučiti državni položaj; naša je prva, najsvetija dužnost, u onih riečih, koje ćemo upraviti na nj. veličanstvo, izreći otvorito i cjelovito istinu zapoznatu, s onim poklonom, koga smo kruni dužni, ali is onom slobodom, kojoj se otačbina nada. Ovako je odbor mislio, kad je odgovor nacrtao, ovamo smiera nacrtani odgovor, koji se zaklapa u dvie riče: Poznati sami sebe, i okrenuti putem. Doisto, osamljenje carevine u njezinu evropejskom položaju, okamenjena nesvršenost njezine ustavnosti, nedostatak njezinih posebnih zakonâ, koji neodgovara ustavnomu životu, neobični oblik carstvenoga ustava, propast državne štednje, sve to savjetuje da ozgor i ozdola, iznutra i izvana okrenemo drugim putem.

Sad govornik razmatra austrijanski položaj prama bližnjim velevlastim, te dokazujuć osamljenje ili pogibelj toga položaja, naznačuje kao jedini spas savez sa Njemačkom, iznim Prusku; ali se nada sve Austrija ima nasloniti na svoju vlastitu moć. To je što on nazva: okrenuti putem.

Njemu se čini potrebito ostaviti se izčikanja, a pomiriti se što prie s Ugarskom, čemu bi najlaglje put otvorilo slobodoumno vladovanje ovstran Litave. Za tim savršiti ustav. On veli: Veljački ustav nije bio nego osnova, i još je takov, pak misli da ni sam popečitelj, koi ga je složio, necieni da je što drugo spravio nego osnovu, koju bi puci i njihovi zastupnici usavršili. A kako stoji s tom savrhom? — Evo su četiri godine da se svak diči ustavnošću, ali nismo još ustavnimi postali. Novine, sabori, carevinsko vieće pokazuju nedostatke u našem ustavnom životu; ali ti nedostatci nisu popunjeni, a vlada svedjer pretrže svaki pokus. Ovdje nabraja zakone kojih bi se htjelo u ustavnoj državi, pak o sudovnom redu i o upraviteljskih poslih, veleć da je sve na staru. Sad prelazi na pjenezne posle, te pridržav se drugi put govoriti

Digitized by Google

o svedjernom manjku i slaboj veresiji državnoj, veli da žerulja, kojom državna blagajna srče tekući novac na štetu je težačku i obrtničku.

Na svrsi napominje rieč velikoga Friderika o Austriji. "Kakvo zemljište, kakova bogata vrela posjeduje ova neizkorepiva Austrija; s ovu stranu mnogo godina popečitelji neprestano rade o njezinu propadnuću, pak još nisu dostigli svoju svrhu!„

Neka vlada, koju ćemo mi sa svom snagom podapirati, kad bude išla putem, koi vodi na spas domovine; neka vlada pazi da ona kraljska rieč nebude kao vino: sve to bolje, što to starije *(živa pohvala)*.

Škene (moravski niemac) žali da pjenezni posli nenapreduju. On želi da vlada uvede štednju u državi i da se pobrine za razvoj proizvoda i obrta.

Obert (erdeljski niemac) pristaje podpuno na nacrtani odgovor. jer je u njem pritvrdjeno načelo državne jednostavnosti *(pohvala s lieva)*.

Sadil (čeh). Neimamo prava sadruženja i drugih slobodoumnih nastavâ. bez kojih Aurtrija se nemože brojiti medju ustavne države. Stanje, u kom se tisak nahodi prava je poruga obećanoj tiskovoj slobodi; popravu pedepsnoga sudovanja, i gradjanskoga sudovnoga reda očikamo zaludu; porota, podpuna ustmenost i javnost na sudu, neodvisnost sudaca. ostaju još sve u želji; zakon o popečiteljskoj odgovornosti odgodjen je tko zna dokle.

Što se vanske politike tiče, on će samo govoriti o odnošajih prama njemačkomu savezu. Što će on reći o tom poslu nije mnienje samo slavjanskoga naroda njegove češke otačbine, nego i svi ne njemačkih narodâ po Austriji. dakle i većega diela austrinskih stanovnikâ.

Na korist državnoga obstanka potrebito je da svi narodi, i zemlje i kraljevine. od kojih. sastoji carevina. ostanu u zajednici. Ali je obstanku poglaviti uvjet samostalnost, to jest da država bude ni njemačka. ni slavjanska. ni magjarska, ni talijanska. Priključenje Austrije k Njemačkoj po saveznom ugovoru nješto je drugo; u tom savezu mogu nadvladati Austriju glasovi ostalih saveznikâ. Ta bi nadvlada bila štetna. Austrinski puci hoće da budu austrinski, ali nikako njemački; oni povjeruju svoje posle austrinskoj vladi, ali nikako njemačkomu savezu. Narodi, koji neimaju posla s njemačkim savezom. boje se da se državna snaga troši na tudju korist, i da oslablja. Njemački savez nedonosi Austriji nikakve koristi; zato nenemački narodi žele da se carevina odciepi od njemačkoga saveza *(oho! s lieva)*, a da se do potrebe savezuje s pojedinim njemačkimi državami.

Predsjednik javlja da je obći pretres dospjeven, pak se prelazi na posebni.

Prve su dvie točke primljene po nacrtu, treća takodjer; pak je sjednica svršena.

X Sjednica na 1 prosinca.

Predsjednik veli da će se pretresati ukupno točke 4-8, buduć medju sobom svezane.

Giskra, izvjestitelj, govori o tromosti, s kojom se radi o zakonih, koje su sabori odlučili, i žali da radi sitnih različica medju vladom i saborim, zateže se carska potvrda. Razpust sabora dalmatinskoga bio je suvišni čin. O ustarnom stanju u kraljevini lombardo-venetačkoj, nezna čigova je krivica da se zateže; ali je komori dužnost izjaviti uhvanje, da će u onoj zemlji, mješte sredotočnih skupština, zastupničtvo pukom izabrano skrbiti osobite koristi. Velika je žalost da je obustavljen ustavni razvoj u nevoljnoj Galiciji. Ondje neima občinskoga zakona, pak ni zastupnici na carevinskom vieću nisu dopunjeni, jer nije sazvan kraljevinski sabor.

O ugarskom poslu razdor medju popečiieljstvom i odborom još je veći. Vlada je izjavila, da cieni potrebito sazvati ugarski sabor samo onda, kad bude mogla u njem imati većinu sebi povoljnu, a medju tim drži se svojega: *mi možemo čekati*. Odbor u suprot misli, da nije ništa do toga imali vlada većinu, ili ne; nego da se Ugarskoj hoće svoga sabora. Odbor sve dopušta, što je moguće bez pogibelji temelju i sreći austrianske carevine. (Štije točke 4-8).

Greuter (tirolski niemac). Njemu je žao što je ustav nazvan osnovom. U odgovoru se veli, da se žalovati sadašnjemu položaju. Budimo pravedni, gospodo, ove su rieči posve obćenite. Vlada je veće odgovorna nego li mi; a što je do sada *Reichsrath* učinio? I u nas je sabor u Tirolu. pak njegovi zapisnici napunjuju krošnje nevaljale karte *(smiech)*. Nije pravo pozivati na odgovornost samu vladu: ja pitam jednakost i pravicu. (Predlaže popravak. koi propada, jer ni podaprt nije).

Schindler navaljuje na predgovornika, i zove ga novim Šmerlingovim saveznikom *(pohvala)*. Ako je Greuteru žao da je ustav osnovom nazvan. to nije rečeno, da je osnova hrdjava. Ako je prošasta djelatnost carevinskoga vieća i zemskih saborâ ostala bezkoristna tomu nije vieće krivo. On pristaje uz odgovor. Ja nezanjeknjem ugarsku parnicu. Riešenje će se njezino još zatezati, ako se marljivo oko njega ne nastoji: on misli da je tomu sad najpodobnije vrieme. Kako stojimo sa slobodom tiska? Njemu se čini da se iztrage nastavljaju, da se u kipu urednikâ, kano *u slici*, osude odluke ove komore.

Da sve ono, o čem se tužimo, zavisi od ojnoga poglavice, još bi se stvar dala opravdati. Ali ruka, koja je na krmilu, pokazala nam je uhvanje novih darova. Da bi nam odgovorili: prem da bi smo željeli, nemožemo; ja bi odvatrio: popečitelju se takovih prigodâ kadgod desi, da mu je najbolji savjet, odreći se popečiteljstva, a ostaviti da se zgode vrše. Samo nam je jedno stalno, imamo jedno jamstvo: carsku rieč. Ta nas rieč ohrabruje, da prihvatimo mejdan, na koi nas poziv|je prividna ustavnost, koja je pogibeljna sreći i obstanku carstva.

Kaisersfeld (štajerski niemac). Pokle se zatvorilo predšasno viećanje, zastupnici nisu se svojim kućam vratili podpunim pouzdanjem. Videći milu otačbinu po sred pogibeli nesigurne vanjske po-

Digitized by Google

litike, videći naše ustavne okolnosti još neuredjene, uz neplodnost svršenoga viećanja, sumnjeći je li vlada možna izvršiti svoju zadaću, naša se je duša bila smutila do bezuhvanja. Sabori su dali prigode koristnoj djelatnošti, i u tom sam dužan pravice vladi, da štajerskomu saboru nije išlo kao tirolskomu Ali i posred naše djelatnosti nismo mogli zaboraviti, (a da smo zaboravili, bilo bi nas ožalošćeno javno mnienje opomenulo), da nije ništa, malne ništa učinjeno za smirnost posebnih pravâ, za pritvrdu ustavnoga jedinstvo u carevini, za osnovu vladovanja, prilična novoj austrinskoj dobi. A osobito imala nam je dušu gristi misao, da je ova komora prvo pučko zastupničtvo, sakupljeno po sadašnjem ustavu, i da je ova komora imala pod svoju odgovornost ustanoviti pravo i ustav; a da smo već u trećem tieku saborskoga djelovanja, nu da nemožemo pokazati ploda pobrana na tom polju.

Rečena se ćutnja nevidivo promeće kroz vas odgovor; pak da je odgovor to samo hotio pokazati, a da pod drugim vidom i neizjavlja naš položaj, ja bi bio uzanj pristao. Da bi ja hotio sastaviti u jednu sliku sve opazke ovdje učinjene, možda bi se imao bojati, kad vrieme prodje preko sadašnjih ranâ i zacieli ji, da me povjestnica neprekori, kao da sam grdobu naslikao. A opet ta slika nebi bila nikako grdoba.

Protresanje ustava nije poluvjerstvo, prem da je malo prie ustav uzet pod svetu obranu (Greutera iz Tirola). To protresanje nije ni neprijateljsko djelo, jer ja i moji prijatelji držimo ustav temeljem svakoga prava; temeljem, koga nedamo da nam se otme, na kom nastojimo dobiti čega još neimamo *(dobro! s liera)*. Ustav je put, po kom bez novoga nameta *(oetroy)* imamo dostignuti riešenje ovoga našega ustavnoga zamršaja. U njem je položena mogućnost, preko svake naroene težnje, dostignuti obću ljubav austrianske domovine *(pohvala)*.

Ako je svakomu ustavu svrha, dostignuti smirnost javnoga prava, bistrim opredieljenjem svačje pristojbe, trieba nam je spovjediti, da te smirnosti ustav nam nije dao. Svaka bi federalistička vlada mogla odturiti carevinsko vieće s ugarskim saborom, ili centralistička vlada mogla bi s užim viećem posrkati djelatnost zemskih saborâ u njihovih nacjenjenijih zadaćah, a s tim nepovrieditи zakonsko slovo.

Sadašnji red, po kom se računi obavljaju, odgovara na dlaku redu pruskomu i francuskomu; ali nije naslonjen na ustavu. Ova prigoda, da zakonotvorje u njekom predmetu pristoji jednomu, a dopuštanje novca drugomu, dovodi na izpraznost pravo jednoga ili drugoga; a računom ustavno potvrdjenim može se oblakšati javno pjenestvo, i dovesti na ravno dohodak s troškom. Zastupničtvo je tako stvoreno da nijedan zastupnik carevinskoga vieća nemože tvrditi da uživa obćega povjerenja; paće ni nemože reći da je njegov izbor naslonjen na povjerenje sabora, koi ga je ovdje poslao, navlastilo ako je on jedini, koga su mogli izabrati *(vrlo dobro! s lieva)*. Temeljnih pravâ nije upisano u našem ustavu, a čini mi se da bi bilo vele koristno osobnoj i gradjanskoj slobodi, narodnomu i bogoštovnomu miru, da su utanačena njeka načela sveobće zapoznata, a sada običajno neprestano povriedjena. Temeljna prava jednaka svim stanovnikom naše carevine, bila bi sveza, koja bi tvrdo svezala zemlje s jedne i s druge strane Litave.

Nezavisnost sudčeva nije proglasena temeljnim državnim zakonom. Naša sudovna čeljad i izvršivanje pravde spali su, radi pomješe sudačke vlasti sa političkom, radi policijske moći nada sudcem, radi njegove zavisnosti od svojih starešina; tako su spáli, da samo kad nezavisnost sudčeva postane temeljnim zakonom, i bude uvedena javnost sudskoga postupanja, biti će moguće da izgube svoju moć uzroci osobni, politički i družtveni, a da dobije cielu i jedinu vriednost zakon *(velika pohvala)*.

Govornik prelazi na ugarsku razpru. Ovdje se kaže, veli on, nedopunost ustava i ove komore u svih svojih žalosnih posljedicah; ovdje leži uzrok dvoslovju, pritisku i neubjegivoj potrebi iznimnih naredaba i pričinâ, koje nisu istina, pak nemogu istinu ni namjestiti *(dobro! s desna)*. Odovle izhodi, da se poteže još komad asolutizma pored narečene ustavnosti; odovle nedostatak oblasti, koju može samo dati čisto pučko zastupničtvo zgora i zdola; odovle, da se susreta ista njekadašnja čeljad u sudačkoj, u opravnoj i u svih državnih strukah *(pohvala s lieva)* i da se sliedi starim tragom; odovle, da su jalovi svi napori tješnjega carevinskoga vieća, jeda bi otvorio u zakonotvorju put zdravomu slobodoumlju; odovle propali pokušaj urediti državno pjenezje; odovle nemoć u vladi, jer je prisiljena ulagati svu snagu, da pritisne odurne življe; odovle Austriji umaljena ciena pred Evropom, i nada u nutrnjih protivnih strankah, da će svoje svrhe dostignuti izvanskim poturom; odovle najzad u puku uzdrmana povjera u snagu naših nastavâ, i strahovita nemarnost prama ustavu, nemarnost još pogibeljnija, jer je danas rieč: "Ili Austrija ustavna, ili nikakova!„ *(živa pohvala sa svih stranâ)*.

Ja nerazumijem mušnoće, koje je susretio gosp. Šmerling kad je stao na krmilo vladi. Ja častim njegovo djelo kao u povjestnici vriedno, i još veće častim njegov napor da ožive ustav, s kojim je on sebi i svakomu drugomu zapalio brodove i prekinuo sva uža, kojimi bi se vratio natrag *(pohvala)*. Ali nemogu razumjeti, državni popečitelj, koga je sreća učinila ustavnim pepečiteljem, kako je mogao tolikim hladnokrvljem podnositi rečene plodove svoga ustava, dokle nebi s neprobitka i njega izgrizla sičija *(pohvala s lieva)*. Od kada se popečitelj osjetio da veljačka povelja nastupa na težki opor onstran Litave, imao je uvidjeti dvie pogibelji: pogibelj za svoje djelo, i pogibelj za carevinu. Govorniku se čini da je popečitelj imao s ovu stranu Litave propuštiti slobodom, da privabi s one strane magjare i hrvate. On nerazumije kako

Digitized by Google

je popečitelj izgubio vjeru u svoje visoke misli; kako je trie godine potrošio igrajući spletkarijami, i kako je mogao vjerovati da će sitnimi i nevoljnimi ratilim riešiti zamršaj, koi se nerieši nego uzvišenim i veledušnim načinom (*obća pohvala*).

Govornik hvali u odgovoru one rieči o sazovu ugarskoga sabora; ali mu se čini da nebi se imalo opredieliti tomu sazovu vrieme, i predlaže popravku u tom smislu.

Kako se ima postupati u tom poslu? Odgovaram: ima se riešiti na temelju carevinskoga ustava, a nikako drugčije (*pohvala s lieva*).

Po članu 1, 2 i 6 veljačke povelje, listopadska je diploma jedan dio carevinskoga ustava. A po 1. članu diplome buduć oblast zakonotvorna podieljena medju pukom i krunom, meni se čini da veljački ustav nemože nametnuti nego one zakone koji su potrebiti oživljenju nastavâ, po kojimi je samo moguće pučko sudjelovanje u zakonotvorju. Odovle sliedi, da sve nastave ugarske i svi zakoni, budi god. 1847, budi 1848, ucjeliteljni su dio carevinskoga ustava, u koliko nisu protivne povelji i diplomi, ili nisu pridržane saborom na pregled; a oni koi bi ji povriedio, povriedio bi carevinski ustav.

Poziv ugarskoga sabora ima se dogoditi na temelju ugarskoga javnoga prava; nametnuti štogod, bilo bi povriediti pravo. Na temelju izbornoga zakona god. 1848 pozvan je sabor god. 1861. Tko bi se usudio nametnuti Ugarskoj drugčiji izborni zakon ne samo bi savietovao nj. Vel. da pobije zadanu rieč, nego bi žestoko uvriedio ustav (*vrlo dobro! pohvala na tremu; predsjednik posvješćuje slušatelje da se uztegnu svake pohvale*). Ja se nadam da će nam ob ovom poslu državni popečitelj izjaviti, što nas može smiriti. Ob ovoj stvari bio bi želio da i nacrtani odgovor čistije izjavi, da se komori ježi nada svakim nametom.

Sada pokazuje kako se nije ničemu bojati, kako mu se drago izjavio ugarski sabor; baš da se s vladom i nesloži; pak zaglavljuje:

Ja se naslanjam na to, što držim da imamo vladu, koja poznaje visinu svoje sorhe i veliku odgovornost za svoju zadaću; vladu koja će preliti u druge svoj duh i srdačno se pokloniti napredku; vladu koja će podignuti poniženu zastavu austrinsku; koja poznaje vriednost vremena, i koja će razumjeti koliko bi snage bilo u ovoj komori, da ju ona upravlja slobodoumnimi namjerami, te na mjesto da oteže i da se bavi o spletkarijah, da djeluje otvorito i veledušno! . . . Ja jos vjerujem u moć državnoga popečitelja, ali moja vjera u podobnost njegovih ratilâ i u njegove slobodoumne misli, duboko je uzdrmana. Daj da djela pokažu da se on može jos pridignuti! (*Visoka pohvala sa svih straná; mnogi zastupnici pristupaju radovati se zastupniku Kaiserfeldu*).

(*Sliedi*).

Ivan-begovičino vrelo
na Cetinju.

Na Cetinju mrkom polju,
Iznad dvorà kneževskijè,
Ogroman se krš podiže,
Izpod njega vrutak vrije.

Jedan vrutak sladke vode,
Sladko struji, miran leži
U svojemu koritašcu,
Nit' otalen ikud bježi.

Tù sjetuje i počiva,
Vremena je tomu dosta;
Nezna s' odkad — ali priča
U narodu divna osta:

Da je na tom ljutom mjestu
U svom biegu počinula
Ivan-bega vierna ljuba,
I suzam se obasula.

Pošto kleti Turci bjahu
Tvrdi Žabljak zauzeli,
Štono s' i sad nad Moračom
Kao sivi sokô bieli;

Pa od onih toplih suzà
Da se steklo tò vrelašce,
Suzà — koje gorko proli
Uvredjeno tù srdašce. —

Oh! zaista čudotvorna
Mora da je pusta sila
Vrele suze, što potiče
Nad zlom kobi roda mila:

Svjedok nama priča ova,
Koju pamti narod vrli,
Te ga taki spomenici
Bude na čin neumrli. —

Na Cetinju 20 studenog 1864.

J. Sundečić.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 101.

U Zadru 17 Prosinca 1864.

Carevinsko vieće

Zastupničke komore X Sjednica

(slledi).

Ryger (niemac). Odbor je imao tu namjeru kad je odgovor nacrtao, da car po pučkimi zastupnici, poznade pravo stanje stvari. On odbije popravak Kaisersfeldov.

Tinti (niemac) podupire popravak, jer su mu rieči podobnije, nego li u nacrtanom odgovoru.

Toman (slovenac). Da sam ja hotio besjediti o ugarskoj raspri, bio bi se ostavio, kad sam čuo znamenitu besjedu zastupnika Kaisersfelda, uz koga podpuno pristajem. Samo počitujuć zemlje preko Litave, i pravni položaj Ugarske i Hrvatske, koje ja držim kao dvie vlasti, može se započeti načinjanje; ali izpisom prava i očikanjem nema se čemu nadati. Čekalo se dosta; pak nestaje povjerenja, jer je to glavnica, koja u njekih političkih prigodah idje brzo na manje, ako se neprikuplja toga blaga u ime štednje. Ja bi mogao izvesti velike tužbe iz obće domovine i iz moje otačbine; ali neću nego samo napomenuti želje i djelovanje saborâ ovstran Litave. Mi imamo te sabore, ali kakve su nam koristi do sada dali? Nikakve, nego se umnožao trošak po zemljah, da se doskoči potrebam koje su sabori stvorili. Uprava sitnih domaćih posala nestoji u razmjerju sa znamenitim troškom koga su prouzročili. Sabor je Krajnski učinio god. 1863 dvadeset odlukâ; pak su same dvie potvrdjene: o sažiganju sedre, i o porezu na pasih *(smieh)*. Godina 1864 nije nam urodila boljim plodom. Obćinski zakon nije potvrdjen, jer je u njem bilo da načelnik prisiže na ustav; prem da je gradu Beču bilo išlo za rukom dostignuti osobitu prisegu za svoga načelnika. Koja je to pokrova ustavna, koju uživa grad Beč? — Kako je išlo mojoj otačbini, tako mislim da je i ostalim zemljam; zato predlažem sliedeći popravak četvrtoj točki: "Plod zemaljskih sabora slavo-njemačkih, radi zaniekane potvrde, nije odgovorio njihovoj djelatnosti, ni očikanju„.

Predsjednik pita podapire li tko Tomanov predlog. Predlog je podaprt.

Herbst (niemac) se drzi izjavâ Kaisersfeldovih, a protivi se Tomanovu predlogu, jer je češki sabor izradio obćinski zakon, koi je već stupio u život.

Predsjednik izjavljuje da je pretresivanje zaglavljeno.

Popečitelj državni Šmerling. Misleć da se ovdje radi o parnici medju dvojicom, medju zastupničtvom i vladom, tkogod je zaključio, da vlada na sve pristaje; jer se kaže: *tko muči, taj potvrdjuje.* Nije to tako. Vlada nedrži da se ovdje parnica pretresa; vlada je mučala jer nije našla koristne prigode da govori. Obći pretres iznio je po koje osobito mnjenje pojedinih zastupnika, besjede izrečene pokazale su, na kom vidu stoji opor. izgovarajuć brž bezumjerna napadanja na vladu. Vlada je pri tom mirna; jer se to svakoj vladi dogadja; pa da je komu od gospode iz opora stupiti na vladu, njegovi bi se prijatelji na mah njemu opirali.

Živa je želja pokazana da se ustav uvede u Lombardo-Mletačku. Vlada je učinila što je mogla, i sve sgotovila, ali sudite vi je li to moguće.

O obsadnom stanju u Galiciji kašnje će se besjediti, opaža samo da nije moguće *što prije* pozvati oni sabor; jer ima dosta posla carevinskomu vieću i jer se nemože na priečac prosuditi kakove će biti okolnosti preko godine dana.

Prelazi sada na ugarsku parnicu. Nj. Veličanstvo želi, da se rieši; u tom se slažu želje i vladine i zastupničke; ali želja nije dosta. Nijedan zastupnik nije predložio, kako bi on tu razpru riešio; jedan je sami takova što iznio, ali se odveć oslanja na ćud magjarskoga naroda. Popečitelj se u tom neslaže; takodjer misli da je vladi dužnost dopušteni upliv imati u izborih. Pokazuje jošte kako nebi nikakove koristi dopriniele šire polastice ovstran Litave.

Sad govori kako se vladi čini da se ugarska razpra može riešiti, a to mal po mal muče, s mirom, pripravljajuć ljude k tomu.

Potvrdjuje Kaisersfeldov popravak.

Giskra izvjestitelj odbija popravke Greuterov i Tomanov, prihvaća Kaisersfeldov na ime odbora, pak odvraća popečitelju Šmerlingu. Manja bi šteta bila da madjari odbiju na saboru kraljske predloge, nego nasljedovanje sadašnjega stanja. Ovo su tri godine da ono *smirno, polagahno, podmuče* djelovanje nije nikakvim plodom urodilo, pak se je bojati da će tim putem stvari ići posve na dugo. Da se sabor sazove izjavio bi barem pučke želje.

Toman uztegne svoj popravak; Greuterov je zabacen; Kaisersfeldov primljen velikom većinom. Točke 5, 5, 6, 7, 8 nacrtanoga odgovora primljene su velikom većinom: protivni su popečitelji. i nješto malo zastupnikâ na prednjoj sredini.

XI Sjednica na 2 prosinca.

Izvjestitelj *Giskra* predlaže desetu točku, u kojoj je rieč o vanjskoj politici. On veli da, ako se pita kakav je mir što se sada u Austriji uživa,

Digitized by Google

kakvi li su prijateljski odnošaji sa ostalimi državami; odgovor glasi vele žalostan. Vojska je povećana, vanjska je politika neosnovana; zato pozivlje da se ona točka primi.

Šindler veli da su darovi, koje mir donosi s ovu stranu njekoliko godina, mnogobrojna vojska i vanredni vojni trošak. Valja potražiti put k pravom miru. Vlada bi se imala prikloniti zemljišnim promjenam, koje su se dogodile. Politika izvanjska je u nazadku. Austrija je srećna, ali se njezinoj sreći hoće velike snage, da popravi pogreške austrinskih državnika. Diplomacija bi imala zaštediti puku trošak velikoga boja; a sada se puku nameću nove tegote, nove žrtve; ali puk ima pravo da znade u što se troši njegovo blago (*dobro*).

Popečitelj vanjski Mensdorf. Sloga Austro-pruska zaštedila je veliki boj i dovela mir. Ova je sloga velike vriednosti za Njemačku, ali se nesmije potanje o tom besjediti. Austrija je u miru sa velevlastim. Od kuda se prieti sadašnjemu zemljištu njezinu, Austrija tu nemože pomirivu ruku pružiti (*dobro*). Vlada će gledati, da sačuva blagi mir; ali će se jako oprieti svakomu neprijetelju.

Popečitelj vojni Frank. Velevlast kano Austrija, ima stati na svojih nogu i oprieti se na svoju snagu. Diplomatička su nagadjanja vriedna, kada su vojnom silom podaprta. Austrija bi se razoružala, kada se nebi spremalo od nikuda nikakav nasrtaj; ali će ona strošiti da zadnje kapi krvi za svoje poštenje i svoje pravo.

Giskra veli da se neradi o svrsi, nego i o načinu kako će se svrha dostignuti, a u tom nije samo gledati na pravo, nego i na korist. A o danskomu boju, da Prusija plod pobira, a da je Austrija izgubila prijazan njemačku. Prusija vreba kako da svoje granice razmakne na štetu Austriji i Njemačkoj.

Brinz kaže da Austriji neima saveza sa Prusijom dok je Bismark na vladi.

Kuranda je takodjer proti pruskomu savezu.

Mühlfeld veli da se Austrija ima protiviti pruskim težnjam da sjeverne knježevine postanu pruske.

Vojni popečitelj opet pritvrdjuje što je bio rekao.

Giskra uztukuje protivnost slavjanskih zastupnika Ćupra i Tomana proti njemačkomu savezu.

Točke 10, 11, 12 većinom su primljene.

XII Sjednica

na 3 prosinca.

Pretres o 13 točki vrhu poljačkih stvari.

Giskra. Vieće nemože da nehaje, ako je u kojoj zemlji obustavljen ustav; zakonotvorstvo nemože se ostaviti na volju vršućoj vlasti. Ako se ovoj vlasti dopusti pravo da radi po svojoj volji, onda ustav vriedi, koliko i karta na kojoj je napisan.

Policijski popečitelj Mečery izkazuje kakve su bile okolnosti u Galiciji kad je proglaseno obsadno stanje. Po sudbenih spisih, još je godine 1859 Mjeroslavski ustanovio u Parizu savez *narodne zadaće*, a ta je zadaća bila oslobodjenje Poljske, i uzkriešenje poljske kraljevine. Godine 1862 on je u Parizu s jednim pošljem iz iztočne Galicije sklopio ugovor po kom se imao i ondje stvoriti savez na istu svrhu. Treća je osnova učinjena s ustanovom narodne vlade na 10 srpnja 1863. Ova ustanova stvara Galiciju istočnu i zapadnu; na čelu ovih narečenih zemskih vladâ namješćeno je narodno vieće sa pet viećnikâ, a vladarski su posli podieljeni na pet odjela. Ovdje popečitelj nabraja njekoliko spisa te vlade iz jednoga zapisnika, našasta u Krakovu, po kom se vidi da je u dva mjeseca opremljeno 168 posala, medju kojimi tiskarski zakon za poljačke novine.

Svakomu je vladarskomu odjelu poglavito bilo prikupljati novca. Krakovski su odjeli sakupili 15,027 fiorinâ od 1 studenoga 1863 do 3 siečnja 1864, a još je zaostavalo da se pobere 24.448. Vršeća vlast te vlade imala je svoje pandure i narodnu stražu, kojoj službi bio je obvezan svaki poljak, počamši od 18 godina pa sve do matore starosti. Do četerdeset i pet godištâ svak je bio dužan služiti u pomičnoj četi, koja bi do potrebe i preko granice vojevala. Ovako je prisizala narodna vojska: "Prisižemo vjernost narodnoj vojnici i neodustati dok sva Poljska nebude slobodna i nezavisna."

Trebovalo je oboriti moć prevratne vlade, na to se proglasilo obsadno stanje.

Što se tiče reda, kojim je vlada postupila u proglasu obsadnoga stanja, popečitelj veli da je to ovršno djelo, a ne zakonotvorno, te stoga nije to ni spadalo na carevinsko vieće.

Pratobevera. On se neslaže s vladom. Njemu je ustav glavni zakon državni. Ako je i koje naredbe, koja pristoji zastupničtvu, to je ona po koj se prevrača posve zakonotvorstvo: Da ima osobitoga zakona tim prigodam, onda bi sve drugčije bilo, ali toga zakona neima. Kad vieće nije na okupu vlada ima pravo providiti po § 13; ali ako vieće sjedi, onda mi se čini da vlada neima skazati vieću nepouzdu, i odparati ga od zakonitoga sudjelovanja (*dobro*). Ako bi se to imalo doistiniti, neka vlada razpusti ovu komoru, a pozove drugu; da ako li se nebi ni ovoj vjerovalo, onda nam je reći gospodo, da smo na svrsi ustavnoga života. Ja mislim nemožemo s počitanjem nepitati uzroke obsadnoga stanja, drugčije bismo se odrekli našega prava. Prem da mi je mučno bilo, cienio sam se dužan izjaviti moje mnienje, pak ću glasovati za ovu točku kako stoji nacrtana, jer sam se zakleo biti vieran caru i podložan zakonu (*živa pohvala*).

Grocholski (poljak). Mi galički zastupnici bili smo odredili premučati; ali mi je sila odgovoriti na popečiteljeve osvade. Žali da je policijskoga popečitelja zapalo tumačiti uzroke obsadnoga stanja; jer se kaže da su evo trie godine da je prestalo policijsko vladovanje u državi. Vlada veli da je obsadno stanje bilo potrebito smirnosti čeljadi i imanja; ali je tomu bilo dosta s običajnom upravom. U devet mjeseci iztraga je zametnuta na 8594 čeljadi; do kolovoza su istrage svršene nad 6707, ali je samih 3624 osudjeno, ili odpušteno radi nedostatna dokaza. Nisu bile nego 24 zgode veleizdajstva, medju kojimi 4 osude, radi izostavljene prijave, a 10 osudâ proti dječakom od 15 do 19 godišta. Obsadno je stanje uvedeno na prijazan Rusiji. Uhva se svakomu dobru od carske milosti.

Digitized by Google

Kuziemski (rusin). Čini mu se posve naravska stvar da u Galiciji ima staropoljskih uzpomenâ, pak da je pokret u ruskoj Poljskoj oživio uhvanje ponovljenja stare kraljevine. Rusini veseljem sustretili su obsadno stanje, koje je bilo prava blagodat nevoljnoj zemlji; samo jim je žao da nije i prie uvedeno; sa svim tim oni žele da se sada ukloni. Kakomu drago bilo, na ime mojih sunarodnjakâ izjavljujem, da nemože biti mira dok se Galicija ne razdieli po dvama narodim.

Berger se nada zakonu o iznimnih prigodah.

Demel bi htio da odgovor bude čvršći.

Vaser pristaje uz nacrtani odgovor.

Lasser, popečitelj. Besjedi proti prilagodjivanju § 13 ovoj prigodi. On bi jednako mislio da i nije popečitelj, da i sjedi u oporu, vjernom nj. velicanst.

Giskra besjedi pobijajuć predgovornika. Veli da je komori žalostno pozivati se na ustav proti ljudem koji su ga složili i podpisali; žalosno je da je do sukoba došlo. Ali mi nismo krivi, nego oni (ovdje od svoje strane govorim), kojim je lozinka: *Polako, ali odlučno natrag.* (pohvala).

Šmerling. U ovoj se komori sa svih stranâ pretreslo mnienje, kao da se radi o protumačenju § 13; a komora pristajući uz odborovo mnienje, tumači zakon, tumači ustav. Ali, gospodo, jeda li samoj zastupničkoj komori pristoji pravo tumačiti ustav? — Ja nevjerujem; još su dva zakonotvorna čimbenika: gospodska komora i vlada. Sad popečitelj navadja razne evropejske ustave da dokaže da vladi pristoji proglasiti obsadno stanje. U Pruskoj je zapisano u ustavu da pristoji vladi obustaviti njeke zakone; ali da je dužna dati razlog komori (*Glasovi*: i mi to govorimo). Nismo li se mi podložili izpitu? (*Glasovi*: niste!). Mi se nećemo oprieti da sve odboru prikažemo da izpita; ali mi se nečini dužno, da ako vieće sjedi mi nemožemo bez njega preuzeti takav čin. Vlada neradi sve na svoju korist, ona radi na veliku obću korist, pak joj valja potvrditi, ako do odlučne prigode uzme na se odgovornost težke koje naredbe *(dobro)*.

Pravosudni popečitelj Hein veli da je Pratobevera nješto omučao, navadjajuć njeke zakonske §§.

Pratobevera to nieče, pa veli: to je težko kada te prekore da si šta omučao navadjajuć zakon (*Pohvala*; *vrlo dobro!*)

Sad opet govori izvjestitelj pak je 13 točka velikom većinom primljena. Sjednica je svršena.

Naš Dopis.

Na Cetinju 5 prosinca.

Nisam vam u stanju skoro nikakvih važnih viesti za sada javiti, a nevažne i kojekakve na ništo nesluže, neg to toliko da napunjaju njeke listove, koji svaku šurku od ovih strana jedva dočekuju i kroz sviet trube. Tako, na primier, koliko se šurka nije prosulo u ovo posljednje doba o Vukaloviću, o kojem sam u stanju istinito vas uvieriti da se sada nalazi u Grahovu na zemlji crnogorskoj sa svim na miru, pošto su ga se Zubčani kao i Kruševičani odmetnuli, a sve krivinom i spletkama turskoga šure i udvorice Mihajila Spajića. Luki se je ovih dana sin rodio, a jedan mu već uči u školi na Cetinju o trošku našega Gospodara. Šta će vrieme donieti, i kad će se Luka opet pojaviti, to se nezna; znam samo da sada miruje i valjda na zgodu čeka. — Kao što su o Luci različiti listovi koješta proturili, da im vjeruje, tko će im vjerovati, tako su ovih dana i dva bečka lista, a ako se nevaram, baš "Wanderer„ i "Femden-blatt„ da je knez Nikola odskoro razdao Crnogorcima prah i reko im da u pripravnosti stoje, u slied čega da je Srbija izdala zapovied da se u svima njezinim arsenalima obustavi radnja i da se Crnogorcima nikakvo oružije neprodava. Šta je Srbija učinila, to mi nije poznato; i ako je takova šta učinila, zašto bi učinila, ni to neznam: ali znam da Crnogorci nisu nikad ni kupovali od Srbije oružija, pak se tim obara samo po sebi što spomenuti listovi rekoše da je s Crnene gore takov korak Srbija učinila. Što se pak tiče praha, to vam je jedino u samoj stvari, da je otvorena prodaja, tko bi god htio praha sebi za gotov novac nabaviti, i to svakom na volju, da ga kupi ili nekupi, ostavljeno. Tko nezna da je u Crnoj gori prah u svako doba potrebit, taj iz ovoga čina može izvoditi kakve god hoće lakrdije. — Medjutim mogu vam i to javiti da je na Cetinje, podavno samo bila stigla tužba iz donjih Vasojevića, koji su zasad ostali u granici turskoj, da im begovi izgone četvrtinu; jer treba znati da ni donji Vasojevići neće da su turski podanici. Vlada crnogorska odma se je u tom poslu, obratila preko ruskog i fraocuskog poslanika, na skadarskog vezira Ismail pašu, koji je zato kako čujem, i Omer Feis-paši komesaru radi uredjenja granicah, u Bosnu pisao i priporučio mu da se svaki nered ukloni. Još neznamo kakve je mjere ovaj poduzeo, ali se uhvamo da će se Vasojevićima pravica učiniti; jer turci u ovo posljednje doba, reko bi da svakako nastoje Crnoj gori koliko god mogu udvoriti se. — Koliko je staranje našeg vrlog Gospodara da se u njegovoj miloj Crnoj gori napredak u svačemu već počima uvoditi, i iz ovoga možete viditi, što će se ovih danah javna Založnica na Cetinju otvoriti, te će se tako na put silno stati prekomjernim lihvama (kamate), što su ih pojedine osobe dosad na pozajmljeni novac uzimale. Za ovo samo djelo, dovoljan bi mu bio blagoslov njegova naroda, koji i u tom postupku živo uvidja još jedan dokaz ljubavi svoga vladaoca. — Od dana do dana očekuje se da će svietla kneginja Milena usrećiti kneza i svu Crnu goru svojim prvijem čedom. Ovim povodom moglo bi se jedno prijateljstvo steći, koje bi sav naš narod obradovalo; ali o tom ću vam u svoje vrieme koju progovoriti.

I nakon mal ne godine danâ dobro nam je došla sljedeća pjesma iz Carigrada; najprie jer nam dokazuje kako se našinci i u najdaljih stranah svieta siećaja svega, što se u narodu godi; pak i zato što nam je mila uspomena njekadašnjega narodnoga zastupnika na saboru dalmatinskom i na bečkom vieću.

Gospodinu Stefanu Ljubiši.

Vienac splele bokeljske djevice
Od šimšira i rosne travice,
Rad vrloga Ljubiše Stefana,
Rodoljubca i muža izbrana;
Dalmacija, Boka i Dubrovnik,
Kog' postavi da bude zastupnik
Na visokom carskome savjetu,
Gdje bi vieran narodnom' zavjetu.
Pak mu zato sele popjevaju
Čuvstvo srdca te pjesmom uzdaju.
— Primi Stefo, mali darak ovi,
Što t' prinose Bokeljski sinovi;
Znak da vriediš ninju ljubav pravu,

Digitized by Google

Te s njim kiti tvoju dičnu glavu,
Kada krepost i mudrost toliku
Upotrebi hrabro svu koliku
Na saboru slavne carevine,
Braneć prava mile domovine:
Pokazujuć našu vjernost caru
I naklonost maternjem' oltaru;
Naše nužde, i čeznje nevine
Razjasnjujuć tamu od istine. —
I još ljepšu pribavi nam diku
U bokeljskom našem spomeniku,
Što potvrdi djelom da j' istina
Boka mati još da ima sina,
Kog' slavjani iz Primorja ciela
Postaviše povjernikom djela
Naj svetijeg', što narod poštuje,
Prosvjećenja duh kojega snuje,
I kojeg' će skoro posljedice
Obeselit braću i sestrice.
— Živi dakle, dični sine roda,
Mili Stefo na premnoga goda;
Hrani pravu našu ljubav staru,
Otačbinskom pomagaj oltaru!

U Carigradu na Stjepandan 1863

Spjevao
V. M.

Izvod

iz napisnika odborske sjednice družtva Matice dalmatinske, držane u Zadru dne 8 prosinca 1864 pod predsjedništvom gosp. predsjednika viteza d.ra Božidara Petranovića, u prisutnosti gg. podpredsjedinika J. Danilo i d.ra Klaića, gg. odbornika d.ra Antonietta, Glišića, pl. Lantane, Medovića, vit. Nikolajevića, Nodila, d.ra Pastrovića, arkim. Petranovića, i vit. d.ra Vitezića, i tajnika.

1. Pročitani napisnici predjašnjih sjednica 18 travnja i 14 srpnja t. g. budu primljeni i odobreni, s izpravkom na drugom od strane g. d.ra Vitezića učinjenom, da putovni troškovi družtvenog izaslanika na glavnu sjednicu Matice Galičkoruske po njegovom predlogu budu u polovinu uzdržani od samog izaslanika a u polovinu podmireni iz odborskih dobrovoljnih prinesakah.

2. Pročitana pisma: Slovenske Matice iz Ljubljane, s kojim javlja njezino ustanovljenje i u ime bratimske uzajemnosti šalje svoj pravilnik; Galičkoruske Matice iz Lavova, s kojom zahvaljuje na poslani joj Koledar t. g. i obećava da će i ona jedan iztisak o svom trošku izdanih knjiga poslati; i g. Ljudevita Cezara d.ra Pavišića c. k. školskog savjetnika u Trstu, s kojimi šalje na dar 12 iztisaka njegovog djela "*Cinque salmi Davidici volgarizzati e commentati*„, primljena su na radostno znanje.

3. Pročitani su takodjer napisnici sljednica novčanog odsieka držanih dne 5 lipnja i 4 listopada, kojih riešenja bijahu obielodanjena u br. 49 i 93 ovogodišnjeg "Narodnog Lista„. — Na izvješće g. predsjednika o stanju utjezivanja družtvenog novca, za knjige *Koledar* i *Vienac* prima je predlog g. ark. Petranovića, da upraviteljstvo još jedan put pismeno pozove dužnike na naplatu dotičnih svota, a kad nebi se i ovaj put odazvali, da ih sudbenim putem bez ikakvog obzira pozove.

4. Javljeno je da su družtvenoj knjižnici poslali na dar: g. Mina Vukómanevićeva 2 knjige, g. Juvenal Vegezzi-Ruscalla iz Turina 1 svoje djelce, g. S. Gogockij iz Lavova 1, častno uredništvo "Književnika„ III i IV svezak, mladež Novosadske gimnazije 1, g. ark. Petranović 1, g. Ilija Okrugić 1, g. Ivan Nikolić 1, družtveni predsjednik 1. Primljeno sa zahvalom.

5. Pregledan Narodni Koledar za dojduću godinu, usljed predloga g. d.ra Klaića, odredjena je svakomu iztisku ciena od 24 novčića za družtvene članove a od 40 novč. za ostale.

6. Gosp. predsjednik javlja, da se upraviteljstvo obratilo na sve pokrajinske Obćine s molbom da bi se izvolile predbrojiti na jedan odredjeni broj iztisaka pomenutog Koledara, te je dobilo dosad odgovora od sliedićih: Benkovačke za 20 iztisaka, Dobrotske za 12, Drniške za 12, Ercegnovske za 40, Jelske za 4, Kninske za 10, Obrovačke za 15, Omiške za 12, Perastske za 4, Skradinske za 20 i Šipanjske za 6. Sa osobitom zahvalom primljeno na znanje.

7. Gosp. d.r Pastrović izvješćuje glede pitanja upraviteljstva ovdješnje Čitaonice da joj se odgodi rok naplate uzajmljene joj svote od 1000 fior. Na predlog g. d.ra Klaića, odlučeno je ostaviti Čitaonici rečenu svotu još za dvie godine pod uvjetima u sklopljenoj pogodbi naznačenim, s tim da upraviteljstvo pismeno izjavi da će se i dalje pomenutih uvjeta držati.

8. Na pitanje Zagrebačkog knjižara g. Svetozara Galca da bude pripoznat kao prodavatelj družtvenih knjiga, da se to putem novinarstva objavi, i da mu se pošalje njekoliko komada svijuh dosad izdanih knjiga; odlučeno je da se pristane na takovo pitanje, i da se odsele na korici svake knjige naznači njegovo ime. Odnosno pak na pripadajući mu odbitak, primljen je predlog g. Medovića, da bude i za ostale knjige proračunan na 30 %, dali podvozni trošak da on podmiriti ima;

9. Na pitanje Dubrovačkog povjerenika g. Josipa Kalika da se obali ciena onamo na prodaju poslanim Kačićevim Viencima, riešeno da se za sad odbaci.

10. Odredjena nagrada 30 fior. družtvenom poslužitelju za dosadašnju njegovu službu.

11. Odredjena takodjer nagrada od 100 fior. družtvenom tajniku, (koi medjutim izstupi iz sjednice) za njegovo ovogodišnje djelovanje i za uredjivanje novog Koledara.

A. Šimonić.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 103.

U Zadru 24 Prosinca 1864.

Kako nam narodna stvar?

Ako pamet osvrnemo na ovu stranu četiri godine, te promislimo, da je onda bilo ljudî, rodjenih dalmatinaca, na glasu ljudî, koji su posve zaniekavali našu narodnost u Dalmaciji; a da sada ti isti ljudi spoviedaju da su slovinci, da je Dalmacija slovinska zemlja, da je to poglavita dalmatinska korist, gojiti i razvijati narodnost slovinsku u Dalmaciji; onda bi čovjek pomislio, da naša narodna stvar u Dalmaciji cvate i pjeva. A kako nebi? — Onda su nam oni ljudi govorili: "Što ćemo vam mi? — Mi vam ništa nepitamo; mi imamo za se učilišta i sudove talijanske; vi stvarajte sebi slovinske, mi vam nećemo zakratiti„. — A potle smo čuli one iste ljude na saboru krepkim glasom pozivati vladu da se pobrine za pučke učione na pučkom jeziku zasnovane, da se i viša učilišta slovinska zavedu, da se obstojeća podpomognu, da se dade mjesta na sudu našemu jeziku, da se vrieme opredieli kad bi već dospjela zatezanja gospode činovnikâ, koji se izkazuju našemu jeziku nevješti.

Mi smo svjedoci, kad zemski odbor nije htio svoje činovnike usilovati, da bi naš jezik znali. Mi smo vidjeli kako je razpušten književni odbor, jer se nije slagao s odborom zemskim u otezanju književnoga promaka, nego je htio da se djelom uprav ide na pokrepu i podpomoć narodne stvari; pak smo opet čuli odborskoga i saborskoga predsjednika, gdje visokim glasom proglasuje slovinsko prvenstvo u Dalmaciji, koje se ima što prie izvesti i ozbiljmice poduprieti. A na prošastom saboru smo doživjeli, da njekadašnji odbornik predlaže podporu novčanu Matici dalmatinskej na književnu svrhu, za kom je težio razpušteni književni odbor. I kad je naš ondašnji narodni zastupnik na carevinskom vieću za narodnu stvar vojevao, te kad je izvojštio one znamenite Laserove naredbe za naš jezik na sudu; i onda se odbor zemski podigao kao protivnik tomu narodnomu dobitku; pak na saboru dalmatinskom kad se povela rieč o istom poslu, odborski su prisjednici odgovorili povoljno narodnim željam.

A vlada? — U najprvom uzrujanju proti dalmatinskoj slovinštini, vlada je bila dubokim mukom zamučala. — Kad je na carevinskom vieću slovinski glas čula, na mah je popečitelj Laser pospješio, da se pravičan pokaže našoj narodnoj stvari. Pak na saboru dalmatinskom kad se narodna stranka tužila da se nevrši zakon o narodnom jeziku u pučkih učionah, vlada je od sebe odbila svaki priekor, i pokazala da je na drugom mjestu nemarnost za slovinštinom. Prošastoga proljeća došlo je već do tega da sabor izreče svoje želje o uvodu našega jezika u učilišta i na sud; pak na upit narodne stranke, kako vlada misli o tom poslu, čuli smo od vladina povjerenika, da vlada priznaje ono slovinsko prvenstvo, koje je saborski predsjednik proglasio, i da se vlada brine kako bi ga stvorila djelom. Malo postojeć, oni je sabor razpušten i novi sadašnji pozvan. Već smo u prvoj sjednici jesenos čuli, da vlada nemože potvrditi odluke prožastoga sabora o narodnom jeziku, jer nisu bile stvar podpunoma dospjevena; ali da će vlada držati pred očima saborske želje o tom poslu, te da će i sama dati naredbe, koje bi jim dovoljile. Kratko jesensko saborovanje bilo je pri svrsi pak je opet vlada po ustiju svoga povjerenika izjavila svoju veliku skrb za narodnim napredkom o pučkih učionah, i navjestila da će se ona pobrinuti da nauči i odgoji čisto narodne učitelje.

Kad smo evo izkazali stanje naše stvari i u javnom mnjenju na glasu dalmatinaca, i u saborskih i odborskih odlukah, i u vladinih namjerah, da nas pitaju štioci, kako naša stvar stoji u Dalmaciji, mi bi se vrlo zamislili, što da jim odgovorimo. — Ako se osvrnemo na sam narod, mi nemožemo nego se vele uzradovati, da narod poznaje i ljubi svoju stvar, da narod od svoje strane ni malo neodstupa; pače da neumornim krokom napreduje. Ako bi tko ob ovom posumnjio, te mislio da smo na laži, sudeć po zadnjih izborih, koji su narodnjakom većinom nepovoljno izpali; mi nebi imali nego mu napomenuti s kojimi se je silami borila narodna stranka; pak bi smo upitali da nam se pokaže koliko je narod s onimi izbori zadovoljan: oni izbori nemogu ništa dokazati protiva našoj tvrdnji. Oni ljudi, koji su u izbornoj borbi bili na prvoj vatri, oni nisu ondje sami bili; oni nisu izumrli, njihova ji družina nije ostavila, oni željno izčikaju da se nova borba započme, i to brzo občinski izbori, da izadju oči a oči s narodnim protivnikom: ako su ljetos pobiveni, nisu uzmakli, nisu pobjegli, nisu su se sakrili. — A naša mila mladež! — Neraste li ona sve jednako krepka tielom, vatrena srdcem, bistra umom, kako nam je ona evo četiri godine, u narodnom duhu uzraslu? — Sa strane naroda nam se nije ni najmanje bojati za narodnu stvar.

Već smo rekli kako nam je s odličnijim ljudem po narodu, koji javnim mnienjem upravljaju, koji su na glasu u Dalmaciji, a ime je njihovo i nadalje hvaljeno. Koji su god bili takovi, iz prva protivnici narodne stvari, danas ili su uz narodnu stranu prionuli, ili, ako se i drže još o sebi, nisu joj neprijatelji, pak nebi joj nikako na put stali.

Digitized by Google

Ovdje nam nije ni rieči strošiti o onih naših kolovodjah, koji su najprvi iznieli na svjetlo narodne težnje; koji su opredielili narodne potrebe; koji su ji stvarnim oblikom zaodjeli, tako da narod znade šta mu se hoće, i vidi za čim idje. Ovi pravo za narod odlični ljudi nisu ni odustali, ni popuštili: narod u nje oči upire i za svoju stvar od njih se nada stanovitoj koristi. — Ali ima ljudi, koji se koječim odliče od ostalih, i nahode tko ji uznaša i tko jim se klanja; koče se i ponose, što se mnozi od njih milosti nadaju, a za narodnu stvar da nemare, to bi jim se činila mala dika; nego svoju slavu traže u tom, što se protive narodnoj koristi i narodnomu napredku. Takovih doisto ima njekoliko, i od njihove strane najgore nas led bije; ali se i od njihova straha možemo utješiti. Oni su već i sami uvidjeli, da jim je snaga manja, nego što ju napinju; pak svaki njihov napor proti narodnoj stvari, ako i ozledi koga, ako komu i štete nanese, opet razjaruje sve to žešće po narodu onu vatru, koja je zaplamtila, i oživljuje onaj duh, koji ju podpiruje. — "Neka vas neka!„ može jim narod hladnokrvno uzkliknuti. — Narodna stvar s takovih nepropada.

Ako stanemo procienjivati, kako nam je narodnoj stvari sa saborom, u onoj maloj kiti narodnih zastupnika, koji u njem sjede, nahodimo da leži velika naša nada, i od nje bi nas svakako sunce ogrijalo, da neima mrkih oblačina po sriedi. Ali je saborska većina u odlukah pretežitija, pak nam je gledati, čemu se možemo nadati sa te strane. Izpitajmo djela saborske većine. Istina bog, većina je odlučila da se našoj Matici dade iz blagajne zemske 400 fr. da ji uloži u knjige puku koristne; nu kad je do toga bilo da se biraju zastupnici na carevinsko vieće i prisjednici na zemski odbor, saborska većina nije dala prodrieti ni u Beč ni u Zadar ni jednomu iz one male kite, dušom i tielom narodu posvećene. To nam već kaže, kako nam je i s odborom zemskim, gdje sjede ili ljudi stalno protivni narodnoj stranki, ili ljudi koji su se medju strankami kolebali, ili pak takovi, za koje se nezna, čemu se i koja stranka može od njih nadati.

I to smo rekli da je vlada po ustiju svojih povjerenika priznala potrebu pače svoju dužnost, da nastoji o razvoju narodnosti naše u Dalmaciji. Čuli smo vladine namjere u tom poslu, iskreno smo pohvalili svaki vladin korak na tu svrhu, i od srdca joj zahvalili kad je obetala, da će otvoriti našemu jeziku širega mjesta na sudu, i pripraviti našemu puku obilnijega nauka u njegovu narodnom slovu. Sada bi se mi onoj iskrenosti, onoj srdčanosti pred vladom iznevjerili, kad bismo joj zatajili, što od nje strane opažamo u narodnih poslih, kojim ona sama može dati reda i razloga, jer su posve u njezinoj ruci.

Kad je saborski predsjednik naviestio, da će vlada pripraviti i dati naredbe o sudbenom jeziku; nadali smo se da će medju tim pričvrstiti, neka se vrše Laserove naredbe, koje su bile narod obeselile i bile se počele vršiti, pak opet zapustile.

Kad je službeni vladin list počeo pobijati ono krivo mnienje, da naš jezik nije vriedan za sudovanje, svak je mislio da će i nove naredbe na činovnike izaći u tom smislu; pak se o novih naredbah ništa nečuje kao ni o starih.

Ljetos je bila svakako oživila nada, da će nam siužbene novine naviestiti, da se njekoliko novih pučkih učiona otvorilo, kad tamo nečusmo za nijednu.

Jesenos nadali smo se i jednomu višemu učilištu zasnovanu na narodnom jeziku; pak nam se navješćuju tri nova viša učilišta, u kojih je ostavljeno poglavito mjesto jeziku talijanskomu.

Neka naši štioci svaku razaberu i saberu, po ovom našem pismu, pak će i sami razumjeti, kako nam narodna stvar stoji.

Književna Viest.

Izišao je o trošku *Matice dalmatinske* **Narodni Koledar** god. 1865 u obliku lanjskoga, uredio ga je gosp. *Ante Šimonić*; ima 120 stranah u osmini, ciena mu je 40 novčića, a za Matičine člane 25. Ovo je treća godina da nam naša Matica izdaje ovu narodnu knjižicu, narodu već omiljelu. Neka ju naši štioci sa strane poznadu, pak neka ju dragovoljnije nabave, evo jim njezina sadržaja. U 20 stranah uzdrži se običajni Koledar, koi naznačuje doba od godine, pak dan po dan preko godišta svetkovine za katolike i za pravoslavne: i godišnja doba i svakdanji svetci za pravoslavne tiskani su ćirilicom. Uz to su pridane poglavite svetkovine kod Židova i kod Turaka; pak uza svaki mjesec izhod i zahod sunca, i mjesečne miene. Za tim sliede od strane 21 do 63 prostopisni članci: *Primorje i primorci*, od vrloga našega popa Mihovila Pavlinovića; *Ivan Tanclinger*, od vriednoga spisatelja, popa Petra Franasovića; *Poviest Imblaka*, prevod s engleskoga, od C. ćirilicom; *Putovanje u Rusiju*, od kneza Ilije Dedo Jankovića; *Izgledna gospodarstva*, *Vrieme za Kosidbu*, *Zvonjenje na oblake*, iz gosp. Lista. Sada za tim od str. 64 do 91 umjetne pjesme: *Tenta ilirska kraljica*, od pjevalice gospodje Ane Vidovića; *Braćo sveštenici*, od J. G. Krasanina; *Putni Spomenak god. 1864* od popa M. Pavlinovića; *Petar Mika*, prevod s talijanskoga od S. B. *Prijatelju Jovanu Sundečiću*, sonet od B.; i narodne pjesme: *Udadba Ruže Budimkinje*, *Sužanjstvo Bilića Stipana*, *Lukavstvo Kćere Bega Zalimbega*, *Prevara sestre Rama Bojčića*, ćirilicom, i različite *ženske* i *djetinske* pjesme. Pak od str. 91 do 99: *Mudre izreke*, *Basne*, *Poslovice*, *Zagonetke* i *Smješnice*, latinicom i ćirilicom. Sliede sada na dvie strane *Proricanja* za god. 1865 glasovitoga fraceza Mathieu de la Drôme; a najzad raz-

Digitized by Google

ličite 'Koledarske zapiske: *sajmovi* po Dalmaciji, *carsko rodoslovje*, *matičin odbor*, *književnost u Dalmaciji god. 1864*, *njeki važniji slučaji* iste godine, *imenik matičinih članova i povjerenika*; pak zaglavljuju skrižaljke *biljegovne* i *poštarske pristojbine*.

Odpozdrav pobratimu X.

(Vidi "Narodni List„ br. 95).

Divni brate, dušo vrla,
Jedri pozdrav tvoga grla,
Pozdrav bratu — što ti ode
Hrabroj gori u pohode,
Da pohodi — da se srodi,
Da izbjegne — da s'neslegne; —
Oh! da znadeš kako godi
Obranjenoj njeg'voj duši,
Da mu često ruka suši
Harnu suzu sjetna oka,
Što od čuvstva preduboka
Češće vrci na list oni,
List — što pozdrav tvoj mu donî
Am' na krše prekogorja,
Od pitoma tvog primorja. —

Haj sokole! — tvoju svaku
Bog uslišô po sto puta!
Utvrdio mišcu jaku
Nad svjetima izrodnika,
Nad jatama odmetnika,
Da klet njihov zbor nekuži
Slogu, koja braću druži,
Braću, štono dušom hrle,
Da s'u kolu u veliku,
Po svačemu jednoliku,
Već izljube i zagrle. —

Grdne griehe praotaca.
Već smo dosad izkajali,
Na svakom smo zar kamenu
Znak pokore izvajali . . . .
Krv odovud, krv odonud,
Kô valovit potok teče
Na tisuće vitezova,
Čuj! — užasno sienke ječe . . . .
Šta vapiju? . . . Krv za krvi,
Izkop, poraz, smrt, osvetu . . . .
Šta spominju? . . . Ah! Kosovo,
I izdaju na njem kletu . . . .
Ali gdje sam! . . . Prosti brate!
Zaniela me strašna mašta
U strašnome ovom mjestu,
Gdje s'uvreda težko prašta,
Roda i krsta zlotvorniku
I slobođe ugnjetniku. —

Strašno mjesto, strašnu sliku
S desna, s lieva, svuda stvara,
Mniš sa padšim junacima
Da ti s'duša razgovara . . . .
Sve je užas! — Samo vilu
Slušaš kako pjesmu milu
Tu začinja, i pripieva
Mučne muke, žrtve i slave;
Te besmrtnim lovor - viencim
Junacima kiti glave,
Kojim plaće u tom dosta,
Što im spomen dičan osta. —

Evo djela, evo čina:
Junak biti, junak pasti,
Slomiti se il' pobjedit,
Jugovićim ev' zrcala
Ponajljepše ljudske časti. —

Dok zievaše braća svuda
Pod pritiskom jarma ljuta,
Crnogorac trista čuda
Tvorio je trista puta:
Golom grudi na boristu,
Svakom mukom na kućištu;
Te pokazô kako valja
Da se obraz neokalja,
Kako valja služit rodu,
Kako branit krst, slobodu:
Taki izgled pred očima
Nek nam prsa žari svima. —

Ama brate, stare šurke
Starog vieka tko će strti
Kod mračnjaka na sve strane?
Kojim jošte mozak vrti
Stari svrdô, starog kova;
U duši im zloba vari,
Svaki b' rada da pokvari
Što duh smišlja vieka nova! . . .

To su jadi, naši jadi;
To su muke bez lieka. —

Ah! bez vjere, ah! bez nade,
Da s' na svietu mienja svaka! . . . .
Mora nestat i mračnjaka;
Prosvjete je luč moguća:
Razturiće tmine guste,
Umove će razvedriti,
Sinuti će žarko sunce
Pa će sreće više biti,
Pošto svaki zbilja shvati,
Da je's bratom bratovati. —

Dok smo turski na komade
Izdrobljeni kô do sada,
Sami ćemo sebi gradit
Nove jade povrh jada. —
Nije brata nad svog brata
Krvi nad krv svoju nije:
Turčinu je svedj do sebe,
A grob nama pod nam rije.
Težko tomu koji iđe
Kud tudjinac njega vodi:
On se samo tud prebija
Kud tudjincu boljma godi;

Digitized by Google

Čuvajmo se kô od guje,
Od svakoga koj se plaši,
U našinstvu da smo naši. —

Kolo sreće krugom teče;
Nauka je dúga muka:
Kad nas muka opameti,
I sama će naša ruka
Pohititi bratskoj ruci;
Čelik-sponu brat-mišicâ
Nitko tada ne raztrže,
A imena izdajica
Predati će vječna knjiga
Vjekovitu proklinjanju:
Njih će svaka usta kleti
U sramotnu spominjanju. —

Naš je narod iskra živa,
U kremenu što se skriva;
U kremenu iskra čami,
Dok nju ocilj neizmami:
Bez kresiva nije živa,
Trud pored-nje miran stoji,
Da će ga se oganj primit,
Bit mu može da s' neboji;
Al će ocilj udariti
Po kremenu kad li tada,
Te će iskra izkočiti,
Živa iskra naših nada:
Naš će narod, narod biti,
Velji narod glasoviti. —

A sada ti liepa hvala,
Diko-srce, dični sine
Naše majke domovine!
Na savjetu bratimskomu
Kojim smieraš bratu svomu
Ćut i želje uzvisiti,
Dušu, srce utješiti. —
Hoću brate, sve što mogu,
Za napredak i za slogu:
Svuda okom — svuda skokom,
Svuda čuvštva vrelim tokom. —

Oh da vidiš! — s Cetinj-polja
Tvoj pobratim koli krati
Digne oči put nebesa,
Pa na Lovćen pogled svrati. —
Da ga paziš — ti bi njemu
U zjenici punoj žara
Upazio božno čuvstvo
Lovćenskoga spram oltara....
Da ti srce još pokaže —
Srcem bi se uzigrao,
Kad štovanje onoliko
U njem bi mu razabrao:
Prama onom veljem duhu,
Štono zače, štono stvori,
Divni "*Vienac*„ neumrli,
Vienac slave Crnoj gori. —

Nije l' divno! — Knez Vladika
Pjevao je tu slobodu,
Taka sjajna riedka dika
Pade u čast našem rodu. —
Vladaoca drugog nadji
Odkada se svijet svijo,
Da je žrtve sdušno tako
Još slobodi prinosio. —
Ovo svietu daj kazujmo,
Našem svietu još i više,
Nek slobodu upoznade,
Nek slobodom uviek diše-
U slobodi — nek slobodu
Tek ulaže na spas rodu. —

Ne ja sami, ne ti sami
Da snosimo sa Lovćena
Svieću, što je umiesena
Iz onakog divnog miesa,
I onakog pustog kriesa;
Nego svaki bratac s nami,
Kojemu je Bog darovô
Da kazuje braći slovo,
Slovom sviesti da osieva,
Slovom duše da ogrieva,
Slovom pravdu da svud širi,
Slovom braću da izmiri,
Slovom da rod preporadja,
Slovom svako zlo da gadja,
Slovom kriepi moći vrsne,
Slovom mrtve da uskrsne:
Neka snosi svieću istu,
Nek prihvaća za gudalo....
Oh! kako bi tada s nama
Sve u nakrst zapjevalo! —

Tako, tako *gorski vienac*
Spominjaće više braće;
Oriće se glas spomena
I od istog hrama jače....
Gdje takovi grom udari,
Tresnuti će svakim krajem,
Iz potresa tog naša će
Domovina postat rajem:
Odjeknuće svuda time
Naše zname, naše ime! —

J. Sundečić.

Opazka.

U izvodu odborske sjednice Matice dalmatinske tiskanom u br. 101 "Narodnog Lista„, točka 3., izostavljena je godina 1863. poslje rieči *Koledar* u redku 6. Čim se sada popravlja.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Prilog uz **NARODNI LIST** Broj 105.

U Zadru 31 Prosinca 1864.

Čemu se nadamo god. 1865?

Prošastim listom smo pretresli, *kako nam narodna stvar* na svršetku ove godine; sad nam je na redu da izpitamo, *čemu se nadamo* od prilike s novom godinom. Posve bi na daleko išli, kad bi htjeli i za mjesec danâ u napried nagadjati, kako će se uobličiti razne evropejske parnice, kakve li će moći imati, nad položajem prostrane austrinske carevine u óbće, a napose ove naše užčane otačbine. Jeda li će se na miru dovršiti zamršeni posao njemačkih knježevinâ, zamršeniji pokle je mir utanačen s Danskom, nego posred bojnog ognja; hoće li se, i kako će se svojoj svrsi približiti talijanska težnja za Rimom; neće li poljaci mirovati, ili će se rusko carstvo uzdrmati još žešćom bunom, kako bi rek da se boje ruske novine; hoće li brzo propasti razasuto turško carstvo, da već našoj braći svane zora bjelijega danka; sve su ovo upiti, kojim je trudno odgovora dati, za koje mi nećemo ovdje ni zapinjati; prem da je u svakom naponase i u svih skupa dosta ploda zaklopljeno, da i nas štogod dopane: sladka ili gorka, to sam Bog znade.

Osvrnuti čemo sada oko samo na unatrašnje naše posle, u kojih i sami štogod možemo, koji ili se nikako nemogu opremiti bez nas, ili se neće svršiti, ako i mi neizustimo našega glasa. Najpredji i najmoćniji u našoj zadružnoj uredbi jeste nam *občinski zakon*. Mi doduše već nebi znali s kojim bi imenom taj zakon nazivali, ili novim ili starim, ili sadašnjim, il' budućim: nov nije, jer će mu za čas nastati godina da je stvoren; star nije, jer ga nismo ni obašli, a kamo li ga se naužívali; nije sadašnji, jer je zakon bez ikakve za naš moći, a budući nije, jer je tomu njekoliko vremena, da je s carskom potvrdom dostigao svoju podpunu krepost. Nam se gadja s občinskim zakonom kano djeci s novom odjećom: mati jim skroji haljinicu, kojoj se vesele, da će ji uresiti i ugrijati, a šavac smota teg, sobom ga ponese i u riznicu spremi, dok se njemu svidi da haljinicu sašije. Da imamo novoga občinskoga zakona, to svak znade; gdje je, mi doisto neznamo: da će izaći na svjetlo i stupiti u život, o tom nitko nesmije sumnjeti; kad će se to sbiti, nije nam od nikuda naviešćeno. Bila je rieč da je njeki oveći carski činovnik obetao, te bi s novom godinom i nova občinska vieća sjedila; ako je ta rieč istinita bila, onda nam se obetanje izjalovilo: nedao nam Bog već ni u čem takove sreće! Doisto smo mislili do sada, što sabor uzakoni, a car potvrdi da tim nitko nemože u državi nadugo otezati; sad vidimo da smo se prevarili, pa da i potvrdjeni zakon može pet mjesecî zoriti u toplih vladarskih pisarnicah. — Hoće li nam godine 1865 občinski zakon doći? — Mi nebi znali na taj upit, nego naše štioce ponuditi da čekaju dok vide. —

Što smo rekli ob občinskom zakonu, nemožemo ino ni ob ostalih obetavanjih, koje smo se nadali da ćemo ove godine vidjeti izpunjene. Već sedam mjesecî prie započete učionske godine naredjena su kmetstva po kotarih, da ustanove gdje bi se zametnule pučke učione. Nije nam poznato što su kmetstva skmetovala u tom poslu; ali smo već rekli da pri otvoru učionske godine nisu nas obeselile nove učione. Jeda li će nam ji donieti godina 1865? — Dobro se je nadati, da će već kraj doći otezanju; ali nije moguće ni o tom se ne spomenuti, da je saboru g. 1863 medju poglavitimi poslî bilo, da se pučke učione umnože, pak da je godina dana iztekla dokle su naredjena po kotarih kmetstva na tu svrhu.

Evo nastaje peta godina da je *sabor* počeo viećati u Zadru o dalmatinskih poslih. Svačje oči, pune nade i pouzdanja, gledale su što će iz toga saborovanja izaći. Prve godine, pokle su izabrani zastupnici na Bečko vieće i prisjednici na Zadarsku *gjuntu*, sabor je zatvoren, pak se nije ni mogao baviti nikakvom domaćom koristću: sva je nada i sve uhvanje ostalo, da čeka novo saborovanje. Godine 1862 nije ni otvoren sabor, jer je sjedilo carevinsko vieće, pak daj da čekamo još godinu danâ. Medjutim smo plaćali udvostručeni zemski namet, čekali smo i nadali se, te je svanula god. 1863. Tko je živi svjedok bio na saboru one godine, te se spominje kako su zastupnici žurno i marljivo zakonske predloge slagali, prinašali, pretresali, ustanovljivali, taj se imao čemu diviti: onda je bilo uhvanje poskočilo i uvriežilo se tako, da nije ino ostavalo, nego vidjeti gotovu stvar: gotov občinski zakon, gotov zakon o zemskih knjigah, gotov o novih učionah po samotnih selih na medji. Onda je sabor glas digao da se oblakša naša trgovina, da se doskoči na pomoć našemu brodarstvu, da se preinače sudovi uvevši porotnike. Na onom je istom saboru zaveo se govor o Naretvi, o kmetiji, o putevih, o javnoj sigurnosti, o narodnom jeziku itd. pak je svakomu bilo puno srdce, da će se ova biedna Dalmacija brzo naužívati mudroga ploda svojih ljubeznih sinova. Godina je minula, o svem što smo rekli, nismo se ni u čem nasladili, a občinski je zakon vratio se opet na sabor ove godine, koja već dospije, i onda je svršeno utanačen, da ga opet preko godine čekamo, kako smo rekli.

Digitized by Google

Koliko je od godine do godine raslo uhvanje u domaći sabor, pak koliko je manje uhvanju gotova stvar odgovorila; to sve većma raste dug sadašnjemu saboru, da razvidi naše potrebe, i da jim zadovolji, da potraži i odkrije naše rane, te da ji stane liečiti. Godine 1865 sakupiti će se opet sabor, nu vidimo čemu bi se mi nadali od toga saborovanja. Do sada je naš sabor sa njeke strane prekoren, da se je penjao kud ga nije išlo, a da je zapuštao poglavitu svoju zadaću, poljodjelstvo. Mi nismo nigda zaštedjeli u procjenjivanju saborskoga djelovanja izreći otvorito naše mnienje, pa ako bi komu i mrzko imalo biti, ako bi naš sud o zastupnicih i oštar bio; ali mi nismo nigda mogli složiti s onimi, koji su izrekli nad saborom rečeni priekor. Zemske knjige, kmetijski zakon upravno cieljaju na korist poljodjelstva, a k tomu poglavito doprinosi u obće umnožavanje seoskih učionâ, gradnja puteva, javna sigurnost u polju, sloboda trgovine; pak na pose, uredba riekâ, a navlastito bogate ali nezdrave Neretve. Po našem mnienju, svi saborski predlozi ob ovih stvarih bili su upravo pripravljeni na korist poljodjelstva. Nemože se reći da je s onim sve uradjeno što se moglo učiniti; još mnogo preostaje u težačkoj struci što bi bila dužnost sadašnjemu saboru potaknuti, a to navlastito vjeresija za poljsko gospodarstvo, zakon o vodah i uredba o šumah i pašnjacih. Ovoj bi se trojici mogla nadostaviti osobita skrb za tvorenjem i prodajom vina, koje je već postalo poglaviti plod dalmatinskoga težaštva, a vrsta mu je hrdjava, kad bi mogla biti izvrstna, i ciena mu pada, kad bi se mogla podignuti. Ob ovih poslih mi ćemo naponase prosboriti na svoje vrieme; ovdje smo ji napomenuli samo zato, da pokažemo, koliko još ostaje, o čem se još na saboru nije ni proslovilo, a čim bi sabor imao i dužnost i pravo da se zabavi, i da naredbe spravi. — Hoće li nam god. 1865 iznieti na sabor sve ove posle? — Neznamo, a malo se i nadamo; jer sve one stvari o kojih je već na saboru govoreno i pretreseno, ostale su nedospjevene; a ondje leži podloga i temelj svakomu poljodjelskomu napredku.

Nije nam nigda to u srdcu bilo, da bi mislili, te će sav sviet prigrliti naša mnienja, i potvrditi naše sude; nego smo našu zastavu, *narodni napredak*, podigli, prizivljući svakoga da nam uzpomogne zasaditi ju na dublje, a popeti ju na više; neka gane sva narodna srdca i k sebi pritegne sve rodoljubne glave, te bi cio narod žurno i marljivo se pobrinuo za sve što nazivlje svojim. Stoga smo osvrtali oko na svaku zgodu i bližnju i dalju, koja se mogla ikako dotaknuti narodne koristi, nezapuštajući ni najmanje ni najdalje da nepotražimo kako bi se s njimi narod okoristio. Ali i to nismo zatajili, da je po našem sudu narodnomu napredku poglaviti skok u političkom sjedinjenu sa jednokrvnom braćom u trojednoj kraljevini. Ako se čovjek može pouzdati da ga svietske zgode neće prevariti, te nagadjati što će se iz njih nova roditi, to po svoj prilici nadati se, da će se god. 1865 sakupiti *hrvatski sabor* u Zagrebu. O tom nije ni najmanje sumnje, ako se sakupi sabor trojedne kraljevine, da će se najprie zametnuti govor o sjedinjenju Dalmacije. Kad mi stanemo ob ovom poslu govoriti, već nam sad nije trieba braniti se proti onim strašilom, kojimi su njeko doba plašili naš puk po Dalmaciji, s muškétom i s batinami: već je i najzadnji prostak uvidio, da su to orudja bila onih ljudî, koji nisu prijatelji našemu narodu, koji gledaju koristi izbiti iz puka, nimalo nemareć da je njihova korist pučka šteta. Kad su naša braća hrvati razjarenim rodoljubjem uzkliknuli: *Dalmacija je naša,* pak su dali prigode narodnim zlobnikom, da okrenu rodoljubni uzklik na grobnu nakazan, kao da nam njeke krvolačne haramije priete osvojiti i poharati ovu milu otačbinu; naša su braća pogriešila, što su se puštila rodoljubju zanieti, ali su narodni zlobnici znali za što su rodoljubje prometnuli u grabež; oni su pametno bili smislili: dielimo braću od braće, tako ćemo jim dom ruzasuti. I ta je nakazan već u vjetar išla; pak oni isti, koji su po Dalmaciji raznašali izprva zlobnu rieč, da bi s nam zavladali hrvati preko Velebita, da bi nam oni gospodari bili; oni su se isti sada raztrieznili i domislili, da nije naslona ni pomoći do svojega brata, da gdje su braća složna na okupu, tu je dom smiran i bogat. Nećemo sada pobijati njekdašnje šurke, koje možda još su ostale u kojoj budalastoj glavi; samo ćemo napomenuti, da je u sjedinjenju sa Hrvatskom zaklopljena živa korist cieloga našega naroda; pak zato da nemožemo s manjim neizčikati da vidimo sakupljen hrvatski sabor, i da čujemo kada će se o sjedinjenju prozboriti.

Kolika mu drago bila narodna korist, a velika je doisto, u narodnom sjedinjenju, mi nismo takovi zanešenjaci, da bi se s mjesta novoj godini veselili, samo jer nas približa k sjedinjenju. To se veliko narodno djelo nemože dovršiti bez narodnih zastupnikâ s jedne i s druge strane, nemože se izpuniti ni bez svietle krune. Tri su ta čimbenika, koja bi morali proučiti te izučiti, ako bi htjeli doslutiti, čemu nam se nadati u tom poslu. Godine 1861 nije vladi pošlo za rukom sakupiti u Zagrebu sabor na svoju želju; hoće li joj poći nastajućom godinom? — Tomu nije ni mučiti se da bi odgovora dali. — Na sadašnjem Dalmatinskom saboru svakako mislimo, a i stanovito mislimo, većina bi odlučila vladi po volji, a vlada bi svietloj kruni predložila da potvrdi ili da nepotvrdi sjedinjenje, kako bi išlo na korist njezinim težnjam. Zato mi cienimo da ti posao, kako sada stvari stoje, u sve i posve zavisi od vlade; pak mislimo da bi nam bilo zaludu svako gonetanje, van toga, kojim putem idje vlada, i je li joj ravan put.

Nije nam pretresati potanko namjere sadašnje austrinske vlade, ni procienjivati orudje kojim se služi; to svaki dan sve novine, pak i mi činimo, sada sjedne strane, sada s druge. Bilo je onomadne na carevinskom vieću ljudî, koji su vladi rekli, da joj je potrebito svidjeti se i okrenuti putem; uz to i mi pristajemo, i nam se čini da bi drugčije vladino postupanje koristnije bilo za državu i za narode, koji u njoj pribivaju. Sadašnji put po kom

Digitized by Google

vlada stupa nam se nečini ravna. jer se po njem nenapreduje ni u pjeneznoj moći, ni u državnoj snazi, ni u narodnom zadovoljstvu; ali rek bi da vlada nemisli tako, pak i oni isti, koji su joj na carevinskom vieću uzkliknuli, da okrene putem, i oni bi rek da su stáli po istom putu za vladom. Ako se mi nevaramo u haših nazorih, onda nam je reći da se vele neimamo čemu nadati za narodno sjedinjenje nastajuće godine; jer kako smo vidjeli to poglavito visi o vladinoj volji, a volja sadašnje vlade pokazala mu se je nepriklona.

Odovle nam je vidjeti koliko se možemo nadati od *carevinskoga vieća*. Već smo u njekoliko danâ čuli, da oni, koji su klicali vladi da se svidi i okrene putem, da su i sami stupili starom stazom i da nije nam čekati da bi od nje odpustili. Bilo je buke, i još će je biti na veliki državni trošak, na pjenezni nestatak, na težki danjak; pak najzad i trošak, i nestatak, i danjak, ako ne poskoči, ostati će na starom: tomu se možemo nadati, sudeć po onom, što se je do sada dogodilo.

Ako sada na kratko saberemo što smo na dugo razložili, poglavito nam je u državnom unutarnjem stanju nastajućom godinom na četiri stvari obratiti pomnju i pozor: na občinsku uredbu, na naš sabor, na hrvatski sabor i na carevinsko vieće. Pak ako proučimo, čemu nam se nadati godine 1865 iz ovih četiriju poglavjâ, sjetiti ćemo se, da nam nije lako na nijedno uprieti okom, te stavnim uhvanjem reći, da ćemo odklegod kakove velike koristi zacrpjeti i nauživati je se.

Naš Dopis.

Na Cetinje 19 prosinca.

Danas vas mogu pod istinito izviestiti, da je naš svietli knez pozvao srbskoga kneza Mihajila da kumuje njegovu novorodjenčetu, i da je knez Mihajilo srdačno primio ovu ponudu, i prekjučer dostavio našem Gospodaru posredstvom brzojava, da je on gotov svakoga časa poslati na Cetinje dostojna svoga zamjenika, čim mu brzojav prispije o srećnom poradjaju mile naše kneginje. Ovaj dogadjaj od velike je važnosti za naš sviet; to se je uhvati da će razturiti sve one glasine, koje su se bile prosule o njekakvim nenajboljim odnošajima posestrime Crnegore i Srbije. Ovim dogadjajem, što je knez Nikola toli prijateljskim načinom pružio ruku knezu Mihajilu, koi je istu ruku takodjer bratski stisnuo, sigurno bi se odnošaji izmedju njih poboljšali, sve da je i bilo kakvoga nesporazumljenja; jer knezu Nikoli — stanovito sam o tom osvjedočen — ništa više na srcu nepočiva, koliko sreća ukupnoga našega naroda, a mislim da je i knez Mihajil takovim ćutima nadahnut; jer jedan, kao i drugi, nemogu nebiti bez podpunoga osviedočenja, da su oči naše braće u Turskoj, na njih obraćene, i da se svaki njihov korak pozorno razabira i prati. Njima i narodu, svaki je onaj neprijatelj, koi nebi nastojao sa svim mogućnim silama da se svaki prijateljski odnošaj održi izmedju ovih dvajuh vladaoca, kojih je velika zadaća na balkanskom poluotoku, i na koje se oslanja uhvanje premnogih srdaca, koja nekucaju, neg izdišu pod najkrućim jarmom tiranstva. Ova će dakle viest obradovati svakog pravog i nesebičnog rodoljuba, koi našu slogu svakom drugom blagu predpostavlja: budući uvieren da je sloga jedan jedini naš spas, jedno jedino sredstvo našeg podpunog preporodjenja.

Kad sam već pri poslu, mogu vam javiti, da je ovih danah išao u velikoj pratnji naš svietli Gospodar na Rieku, a otole pak na lovište ukljeva (scoranze) na Morači blizu Dodoša. Tko nije vidio ovaj lov, taj se zaista nauživa divna prizora. Na priličnoj širini, mnoštvo malih ladjica spušte jednijem časom veliku mrežu u vodu: i zaokruže povelik prostor, te stotina ruku na kraju s jedne i s druge strane stanu vući mrežu na kraj. Koliko se više mreža izvlači, toliko se riba većma stiska i nagomilava, dok se najzad svakolika u prostor od dva ili tri hvata u naokrug nezbije, te se tad krtolima zahvaća i u veće ladje sipa. Taj dan odjednoč ulovilo se do 60.000 litara ribe što može doniti do preko 200 taliera koristi. Ovom prilikom imao sam sreću razgledati svekoliko ratnu pozorište najzadnjih bojeva izmedju Turaka i Crnogoraca. Bio sam na Volaču gdje su Turci prebrodili Moraču i kud su lievom obalom Rieke izišli do na Kostadin, jedan visoki vrh iznad same riečke varoši, a takodje i gdje su se prevezli preko Rieke da zauzmu stari grad riečki. Turci su se ovoga puta vladali hitrije nego li i kad prije; jer niesu išli samo nizinama nego su se držali ponajviših vrhova. Ali pri svoj toj hitrini, da se budu mogli dugim vojevanjem izmoreni Crnogorci nadomještati novim i čilim vojnicima, ma bilo to i u desetom razmjeru naprema turskoj sili, i pak bi težko turci na Kostadin izgmizali. Riečke obale, s jedne i s druge strane sastoje se iz većih i manjih usprsitih i krševitih glavicâ, koje se jedna iznad druge iznašaju i nadvisuju. Ovuda se je veliki vojvoda Mirko s Turcima stopu po stopu za zemljište preotimao podižući stopu u stopu šanac prema turskom šancu. Ti su se šanci sastojali iz nekoliko zavaljenih stiena, i kad su ih Turci mogli uzeti, trubili su, kao što nam je poznato, kano da su Bog zna kakve tvrdjave uzimali. Pa i da bude rat još i duže trajao, Turci bi dosta jada još bili vidjeli; jer im se lievom krilu trebalo penjati do na Košćelu, od koje se otvara put sjevero-istoku jedna krševita dolina visokim brdinama okružena skoro jedan sat hoda do Dobrskog sela, pa tekar sada zatiče vrletna usprsica do na samu Granicu, brdo prema istočnoj strani Cetinja. U ovim strahovitim krševima, prem izmoreni Crnogorci, nebi zaista na miru svoje dušmane propuštili, a tko zna još i kakav bi svršetak mogo biti; od čega sigurno lukavi Omer zaziruć pristao je brže bolje na poznati mir. Rieka je opet obnovljena i kroz njekoliko godinâ može se načiniti liepom varošicom poradi pazara, koji se tu vodi. Jučer je ovde sjajno proslavljen imendan kneza Nikole, u komu svaki Crnogorac, ne samo vladara, neg pravog svog otca štuje, i ovo mu svoje štovanje izkazuje, ne pretvorstvom civilarizana svieta, nego pod onu našu i na našu, u kojoj sama čista iskrenost vlada. U ostalom molim da se dobro pazi na imena miestâ koja vam u moje članke ulaze, te da nebude od *Kruševice*-Kruševac i od *Zubci*-Zubac, kao što je izopačeno neznam kako u zadnjem mom pismu

Na Cetinje, 23 *prosinca.*

Danas vam mogu radosnu viest za Crnu goru javiti. Jutros u 6 sati naša svijetla kneginja je rodila prvo svoje

Digitized by Google

čedo, i to ćerku, kojoj je na zlamenju dano ime *Zorka*. Kršćenje će sljedovati, kao što čujem, na prvi od godine po staromu, kojom prilikom biti će na Cetinju veliko veselje.

Različite Viesti.

Ovoga mjeseca držane su županiske skupštine u Zagrebu, u Rieci i u Varaždinu. Na Zagrebačkoj skupštini odlučeno je, poslati nj. vel. molbenicu, s kojom se prosi da bude što prie sazvan ustavni hrvatski sabor. I Riečka je skupština odlučila moliti nj. vel. da što prie sazove kraljevinski sabor. U Varaždinskoj skupštini digao se glas, dok nebude zemlja po ustava uredjena i vladana, da se i nedrže županiske skupštine; sporad čega opravitelj one županije zatvorio je i odgodio skupštinu.

— Presv. biskup Strosmajer povratio se iz Rima, kuda je jesenos putovao, kako kažu, radi narodne liturgije. Narod po njegovoj državi želi da se narodni jezik uvede u crkvu, te bi tako nam oživjelo glagolsko slovo i naša stara narodna služba božja.

Književne Viesti.

U Novom Sadu izišla je knjiga: *Moralne misli od Nikole Tommasea* (ćirilicom), prevod je šibenčanina Stevana Petranovića, pobočnika crnogorskoga kneza; komu je knjiga i posvećena. Ta je knjiga našega glasovitoga dalmatinca dobro poznata onim, koji talijanski štiju; neće biti sgorega da se s njom i našinci upoznadu. Ako su u njoj misli visoke, priprostim su načinom izjavljene, svaka na kratko, ali tako jezgrovito, da ima čovjek nada svakom mnogo čega razmišljati i iz nje naučiti.

— Radujemo se da će nam *Književnik* u Zagrebu i unapried izlaziti, o čem smo se bili pobojali radi njekih pravopisnih naredaba kr. dvorske Kancelarije. Svačemu je u slobodi podobni goj, a knjizi najpodobniji.

— Navješćuju novine da će tiskom izići *Besjede u srbskom narodnom pokretu* g. 1848 i 1849, koje je govorio pokojni Vukovarski Prota Adam Molović.

— U Zagrebu je počeo ove godine izlaziti književni zabavni list za mladež po imenu *Bosiljak*. Svakoga mjeseca izlazi po jedan broj na dvi pole a svaka po 16 strana. Izašla su ga 3 broja, pak će sliediti i novom godinom.

— Srbska Matica u Novom Sadu odlučila je uz običajni *Ljetopis* izdavati književni zabavni list.

Žabljak.

Zavezi se lankom ladjom
Niz Rijeku Crnojevu,
Plovom plovi — svrći pogled
I na desnu i na lievu,

Po glavicam timorastim,
Što se tud i onud nižu;
Kô misirske piramide
Jedna s' iznad druge dižu:

Te su vječni spomenici
Mnogim vrlim sokolima,
Što padoše, zadajući
Trista jadâ dušmanima.

Što padoše — da dom spase,
Čast i prava svoja sveta,
Da ih netre i nepleše
Zlotvornika noga kleta. — .

Pa kad stigneš baš na ušće,
Baci pogled k planinama,
Kojeno su dičan vienac
Liepim Zetskim ravninama:

U oko ti odma padne
Jedan vršak u nizini,
Sam o sebi — kô bez majke
Siroče se tebi čini. —

Na vrhu mu — pitaš — šta je?
Je li labud bjelji sniega
Razširio pusta krila
Da uživa miljak s njega?

Ah! to nije labud ptica,
Nego Žabljak grad bijeli,
Što nad svojom sudbom ljuto
Još od davnog doba cvieli:

Za svojijem gospodarom,
Glasovitim Ivan-begom;
Cvieli tužan, jer robuje,
Jer pod turskom čami stegom. —

Ah! kada će časak stići
Svoj da bude uza svoga,
Da negrezne u nemani,
Nasilnika poganoga!

Neg da bude labud bieli,
Na krajini dika stara:
Pod upravom i obranom
Crne gore Gospodara. —

Na Crnojevića Rieki 13 prosinca.

J. Sundečić.

N. Nodilo vlastnik, izdavatelj i odgovorni urednik. Tiskom Šime Anića.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google